This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XVIII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

AGTTIENDE DEEL.

GH-GYZ.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

TE AMSTELDAM BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVIII.

ПЕРМЬ
МВТС
ИЕЛАОВК

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

G H.

Na dat WILLEM DE I, Prins van *Oranje*, in het Jaar 1578, de Stad *Truijen*, in het Land van *Luik*, ingenomen, en aldaar grooten buit, zo van leeftogt als anderzints bekoomen, en voorts den Abt van 't Klooster gebrandſchat had, trok hij op de Stad *Tienen* aan, om zig met den Heer VAN JENLIS te vereenigen, die niet meer dan 300 ſchreden van daar gelegerd was. Doch alzo de Rivier de GIJZETE tusſchen beiden lag, plaatſte hij, aan den oever dier Riviere, om den overtogt te beveiligen, eenige benden ligte ruiters, alzo hij van den Hertog VAN ALBA geduurig agtervolgd wierd. ORANJE had bijna 16000 ſtrijdbaare mannen bij zig. VITELLI, Opperveldmarſchalk van ALBA, 's Prinſen voorneemen ontdekt hebbende, deed daar van den Hertoge terſtond berigt geeven, als mede, hoe gemakkelijk de Prins, in den overtogt, konde geſlagen worden. ALBA zond hem bevel te rug, zorgvuldig op zijne hoede te zijn, en den vijand niet aan te tasten, voor dat hij meerder zekerheid zou bekoomen hebben. Intuſſchen had ORANJE reeds de helft van zijn Leger over geſcheept, en de agterhoede gelaaten onder FILIPS DE MORBAIS, Heer van *Louverval*, met 200 musquettiers en 500 ruiters, meest allen *Waalen* en *Gasconjers*, die uit het Leger waren uitgekipt, om die van ALBA in beweeging te houden, terwijl de anderen over den ſtroom trokken. VITELLI, een dapper Krijgsman, dit ontwaar wordende, zeer misnoegd, den tijd dus ledig te moeten doorbrengen, en den Prins te zien overtrekken, viel, tegen order, mer een groot deel van zijn volk, op een deel van 's Prinſen Leger aan, en gaf 'er, door BARBERINO, berigt van aan den Hertog, die den aanval, om dat dezelve reeds was aangevangen, toen goedkeur-

de, en zijnen zoon DON FREDRIK derwaards zond, om ORANJE van eenen heuvel te verdrijven en zig bij VITELLI te voegen. 't Gevegt, 't welk toen aanving, werd voortgezet, met een genoegzaam gelijk getal manſchap. Maar het ongeluk wilde dat 's Prinſen Leger van de vreeze werd bevangen, dat de gantſche magt van ALBA ſpoedig zou koomen aanrukken. Van die vreeze bedienden zig de *Spanjaarden*, verſlaande 's Prinſen Leger in de vlugt. ALBA aanſchouwde dit met de zijnen, van verre; ware hij toegeſchooten, de Prins met alle de zijnen hadden gewisſelijk eene volkomene nederlaag bekoomen. VITELLI zond ten derdemaal BARBERINI aan den Hertog, die hem in toorn antwoordde. Dit, zegt men, was het behoud van het overige gedeelte van 's Prinſen Leger. STRADA begroot het getal der geſneuvelden, aan de zijde van ORANJE, op 2000 man, en eenige gevangenen, onder welke zig bevond de Heer VAN LOUVERVAL, welke daar na te *Bruſſel* onthoofd werd. De Graaf VAN HOOGSTRAATEN was doorſchooten. F. VAN WYNGAARDEN heeft deezen veldſlag in prent gebragt.

Zie STRADA, *Nederl. Oorlogen*, VII. Boek, in fol. bl. 279, enz.

GHIBERCIUS, een der voornaamſte drijvers en onderteekenaars van het verbond der Edelen. De Heer TE WATER, houd hem voor den zelfden, die, bij BOR en anderen, *Gijbercije* en *Gijverije* genoemd word, en zegt, van zijn Geſlagt en bedrijf niets verder te weten.

GHIESSEN, (FILIPS VAN DER) Heer van *Schotervlieland*. Na dat men, in het Jaar 1749, den Prinſe van *Oranje*, WILLEM DEN IV, het Opper-Directeur- en Gouverneurſchap der O. en W. Indiſche Maatſchappije had opgedraagen: eene waardigheid, nimmer te vooren door eenigen Stadhouder bekleed, werd, in de maand Junij van dat zelfde Jaar, deeze Heer VAN DER GHIES-

GHIESSEN, nevens den Heer JOSUA VAN DER POORTEN, door dien Prius, als zijne Repreſentanten, bij de O. I. Maatſchappij ter Kamer *Amſteldam*, aangeſteld, en op eene plegtige wijze geintroduceert. VAN DER GHIESSEN was Hoofdparticipant van gemelde Maatſchappij, als mede Directeur van de Kolonie de *Berbice*, en zedert het Jaar 1717, Regent van 't Burgerweeshuis. Alle deeze posten zijn door hem met lof bekleed, tot aan zijnen dood, die voorviel op den 1 Februarij van het Jaar 1757.

. GHISTELLES of GISTELLES, eene Ridderhofſtad of Adelijk Huis, in *Zeeland*, op *Zuidbeveland*, bij het Dorp *Kapelle*. De Heeren van *Ghiſtelles* zijn, volgens ſommigen, uit de *Scijthiſche* Natie geſprooten. Van Heer JAN VAN GHISTELLES word op het Jaar 1292 gewag gemaakt, en gezegd, dat hij, op den 2 Maart van dat Jaar, op de Markt te *Brugge*, een pragtig Tournoijſpel gehouden heeft, als uitgedaagt zijnde door Heer JAN VAN GRUYTHUIZEN, Ridder, onder wiens nazaaten men vind Heer LODEWYK VAN BRUGGE, Heer van *Gruithuizen*, Prins van *Steenhuizen*, Graaf van *Winchester*, in *Engeland*, Heer van *Haamſtede* en *Weſterſchouwe* in *Zeeland*, twaalf Jaaren lang, met grooten lof, Stadhouder van *Holland* en *Zeeland* Het gedagte Steekſpel werd gehouden door 100 Ridders, te weten 50 van de zijde des uitdaager, en 50 van die des verweerders. De Koningen van *Frankrijk*, *Spanje* en *Engeland* zijn aan het Geſlagt van *Ghiſtelles* vermaagſchapt, gelijk blijkt uit de Stamlijst, daar van voorhanden. Heer JAN VAN GHISTELLES trouwde met JOHANNA CHASTILLON, en liet na een eenige dogter, ISABELLA VAN GHISTELLES, getrouwd aan ROBBERT VAN BETHUNE, Burggraave van *Meaux;* uit welk huwelijk verwekt werd JOHANNA VAN BETHUNE, die trouwde met ROBBERT VAN BAR, Graave van *Soiſſons* en *Mark*, Heer van *Oiſij*; uit deeze is geſprooten JOHANNA VAN BAR, die de Gemaalin werd van LODEWYK VAN LUXEMBURG, Graave van *St. Paul*, Conſtapel van *Frankrijk;* en vervolgens uit haar de vader van PIETER VAN LUXEMBERG, Graave van *St. Paul*, die, bij MARIA VAN SAVOIJE, verwekte MARIA, de Gemaalin van FRANÇOIS DE BOURBON, Graaf van *Vendome*,

die hem baarde KAREL, Hertog van *Vendome*, naderhand, bij FRANCINA VAN ALENÇON, vader van ANTHONIE, Koning van *Navarre*, en van LOUIS, Prinſe van *Condé*. ANTHONIE verwekte, bij JOHANNA D'ALBRET, HENDRIK DEN IV, Koning van *Frankrijk* en *Navarre*, grootvader en overgrootvader van de Koningen LODEWYK DEN XIV, van *Frankrijk*; en van KAREL DEN II, van *Spanje*; als mede van KAREL DEN II en JACOB DEN II, van *Engeland*.

Het tegenwoordige Slot van *Ghiſtelles*, of *Giſtelles*, legt een weinig ten Westen van *Bruëlis*, ten Zuiden de Kerk van *Kapelle*, aan de *Biezelingſche* ſtraat, rondom in het water, en behoort thans aan den Hoog Edelen Heere ADOLF JULIUS BURCHARD, Baron van *Huffel*, Heer van *Kloetinge* en *Bruëlis*.

VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, I. Deel; SMALLEGANGE, *Chronijk van Zeeland*, fol. 525 en 526; *Staat van Zeeland*, II. Deel, bl. 290.

GHISTELLES, (CORNELIS VAN) geſprooten uit een hoog aanzienlijk Geſlagt in *Vlaanderen*; welk Geſlagt zeer oud en van hoogen Adel is, zijnde de Koningen van *Frankrijk*, uit den Huize van *Bourbon*, daar uit voortgekoomen. Het zelve heeft zig ongemeen uitgebreid, door huwelijken, bijzonder in *Vlaanderen*, als met die van HOORNE, ST. ALDEGONDE, MAYLLY, LUXEMBURG, CHASTILLON, STEELAND, BORSSELE, MERODE en anderen, en is nog in wezen. Deeze CORNELIS was onder de eerſten, die het verbond der Edelen onderteekenden, ſchoon ſommigen van zijne bloedverwanten zig aan de *Spaanſche* zijde voegden: onder andere de Heer VAN MAALSTEDE, die zig liet beweegen, om den Aartshertog MATTHIAS tot de Landvoogdij der *Nederlanden* over te haalen, buiten kennisſe van de Staaten, en alleen op begeerte van eenige Grooten, die WILLEM DEN I poogden te dwarsboomen. Doch de perſoon, van wien wij hier ſpreeken, was van 'gantsch andere denkbeelden. De vrijheid was zijn troetelkind. Hij was van dezelve een ijverig voorſtander onder BREDERODE, tot

tot wien hij, door zijn huwelijk met ANTONE PENELOPE VAN BREDERODE, weduwe van den Graave VAN ISENBURG, eene nadere betrekking had. Sommigen houden hem voor den Schrijver van eenige Tooneelſpelen, die in het Jaar 1555 gedrukt zijn. Men ſchrijft hem een zoon toe, FILIPS genaamd. Uit dit Geſlagt word nog onder anderen genoemd,

GHISTELLES, (JOOST VAN) Heer van *Axel* en *Maalſtede*, die, in het Jaar 1481, eene reize deed naar het H. Land, welke, door zijnen Kapellaan, in de oude *Vlaamſche* taal beſchreeven, en in 't Jaar 1567 te *Gend* gedrukt is.

GHISTELLES, (FILIPS, of, gelijk anderen hem noemen, PETRUS, Vrijheer van) was de zoon van CORNELIS, boven gemeld. Zijne Huisvrouw was ANNA VAN PELDEN, gezegd van CLUTA. Hij diende verſcheidene Jaaren onder GREGORIUS EVERHARD, Graaf van *Solms*, en wel als Luitenant van deszelfs Lijf-Regiment. Prins MAURITS bevorderde hem, in het Jaar 1597, na dat hij de belegering had bij gewoond, tot Gouverneur van *Meurs*. In het Jaar 1600 was hij tegenwoordig in den ſlag van *Nieuwpoort*. Vier Jaaren laater werd hij Gouverneur van *Oostende*. Doch zijn bewind aldaar was van korten duur: want op den 21 Maart van dat Jaar, verloor hij aldaar, door een ſchoot, het leven, en werd, wegens zijne dapperheid en Krijgskunde, van ieder zeer beklaagd.

Zie DE GROOT, *Jaarboeken*; REYD, *Nederl. Oorlogen*.

GHOIR (W.) of GHORE, vermeld op de oorſpronkelijke lijst der zaamverbondene *Gelderſche* en *Hollandſche* Edelen, word vermoed, behoord te hebben tot het Geſlacht van GHOIR, 't welk in de XV en XVI Eeuwen vermaagſchapt was aan die van GROESBEEK en LANNAYS, ook wel VAN GOIR genaamd. Op deezen grond komt daar bij in aanmerking WILLEM VAN GOOR, Heer van *Eenrade* en *Schimperen*, zoon van DANIEL en MARIA VAN OIJE. Hij overleed in het Jaar 1572, zonder kin-

kinderen. Zijn Geſlagt is voortgeplant door zijnen neef, HERMAN VAN GOOR en anderen.

Zie TE WATER, bl. 416.

GIANIBELLI, (FREDRIK) van *Mantua*, een man van een ſnedig en vindrijk vernuft. Na zig reeds lang te *Antwerpen* te hebben onthouden, bevond hij zig mede aldaar in het Jaar 1584, en dus in den tijd, dat de Hertog VAN PARMA beſlooten had, het beleg voor *Antwerpen* ſterker voort te zetten, dan tot hier toe geſchied was. Terwijl men aldaar in groote vreeze was voor gebrek aan mondbehoeften, ſloeg GIANIBELLI een middel voor, om de Stad, voor een geruimen tijd, van voorraad te voorzien. Men moest, volgens zijn plan, een Genootſchap van eerlijke en getrouwe Burgers opregten, en hun zo veel gelds in handen ſtellen, als de omſlag van een honderſten penning konde opbrengen. Deeze Burgers moesten, voor de penningen, in *Holland* en elders, op weeklijkſche levering, voor zesendertig tonnen ſchats aan mondbehoeften koopen, en een vierde met gereed geld, en de andere drie vierden over twee of drie maanden betaalen. Voorts moest men deezen voorraad den gegoedſte Ingezeetenen thuis zenden, tegen verſchot op dit pand van de penningen van inkoop, die zij, met den verhoopten winst, te rug te wagten hadden, wanneer het Genootſchap iets verkogt of beval te verkoopen, terwijl zij, voor hunne huisgezinnen, van genoegzaamen voorraad van nooddruft konden verzekerd zijn. Doch dit ontwerp vond bij veelen geen ingang, als die raadzaamer oordeelden, dat ieder gelast wierd, zig voor twee Jaaren van voorraad te voorzien. Ligt begreep men dat dit ondoenlijk was voor de ſmalle gemeente; doch men had met voordagt dit verzonnen, om dezelve de Stad te doen ruimen. Maar ook dit vond even weinig ingang als het eerſte. Inmiddels gelukte het PARMA, zijnen ſchipbrug over de *Schelde* in gereedheid te brengen. De Stad werd hier door zeer benaauwd, en de voornaamſte toevoer belet, tot in het volgende Jaar. Algemeen begreep men in de Stad, dat het behoud van dezelve geheellijk afhing van het vernielen van den brug. Van hier dat

elk

elk zig beviindigde om daar toe een middel uit te vinden. GIANIBELLI, die altoos het hoofd vol had van nieuwe ontwerpen, vervaardigde eerlang een ſoort van Brandſchepen, die, zo als hij zig verzekerd hield, den brug moesten doen in de lugt vliegen. Tien Pleiten en twee Schepen, van alles behoorlijk voorzien, werden, op den 4 April, des avonds, naar beneden gezonden. Een der twee Schepen bereikte den brug niet, maar raakte onderwegen vast, ſprong in de lugt en doodde eenige *Spaanſche* ſoldaaten, die in een Schans aan den oever lagen. Het ander Schip, voortgedreeven tot aan den brug, deed beter werking; het borst in ſtukken, met zo geweldigen ſlag dat 'er de aarde, drie mijlen in het rond, van ſchudde, en de *Schelde* haare oevers overſtroomde; waar door de Schans *St. Maria* en de naaste Landen onder water gezet werden. De zwaare zerk- en andere ſteenen, de ijzeren bouten, nagels en ſchakels, welke het Brandſchip uitwierp, kwetſten en doodden veele *Spanjaards*, die door den ſlag niet geſneuveld waren. De brug werd zeer zwaar beſchadigd. PARMA zelf, die 'er nog kort te vooren op geweest was, en zig nu een boogſchoot verre van den Dijk bevond, werd door den ſlag ter aarde geſmeeten. Vijf honderd of meer *Spanjaarden* lieten daar bij het leeven, en onder deeze, de Markgraaf VAN RYSBURG, de Heer VAN BILLI en andere voornaame mannen. Hadden de *Antwerpenaars* kennisſe gehad van de uitwerking der Brandſchepen, waar van zij eerst op den derden dag daar na berigt ontvingen, in welken tijd PARMA den brug weder deed hermaaken, 't geen voorts de reden was, dat de Stad met den Hertog in onderhandeling moest treeden, zij zouden gewisſelijk zeer groote voordeelen op den vijand hebben kunnen behaalen.

In het Jaar 1587, op dien zelven tijd dat LEICESTER binnen *Amſteldam* was, om zijn verraderlijk ontwerp ten uitvoer te brengen, bevond zig GIANIBELLI, die thans als Ingenieur in dienst der Koninginne ELIZABETH was, insgelijks alhier. Schoon hij onlangs, door de Staaten, met een Octroi begiftigd was, tot het maaken van watermoolens en fonteinen, verzwaarde hij, egter, het vermoeden, welk men tegen

LEICESTER had opgevat. 'Er wierd een man voor zijnen Herberg geplaatst, die agt gaf, waar hij ging, of wie hem kwam ſpreeken. Op het Art. van LEICESTER hebben wij reeds gezien, dat zijne aanſlagen verijdeld wierden; dus was hier voor GIANIBELLI ook niets te verrigten ten nadeele van de Stad.

Zie BOR; HOOFT; *Vaderl. Hiſt.* VIII. Deel.

GIDEONSZOON, (JAN) een der vermaarde Zeehelden, welke, in het Jaar 1632, door de Heeren LAMPSINS, waren uitgerust, om de *Duinkerkers* allen mooglijk nadeel toe te brengen; waar in hij, nevens ABRAHAM KRYNSZOON, zeer gelukkig ſlaagde.

GIEKERK, een der veertien Dorpen van de *Frieſche* Grietenij *Tietjerkſteradeel*, word, met de twee Dorpen *Roodkerk* en *Oudkerk*, de *Teijdwolde* genaamd, zijnde van een geſcheiden door de Vaart *Mork*; hebbende aan den anderen kant de *Rijd*, welke zig tot aan de *Zwartebroek* uitſtrekt. Dit Dorp heeft zo ſtemmen.

WINSEMIUS; BACHIENE, A. bl. 1307.

GIELTJESDORP, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier van het *Stigt*, aan de Noordzijde van *Nijkoop*, ten Zuiden van 't Zuideinde van *Cortengen*, en ten Zuidwesten van *Breukelen* en *Nijenrodes Geregt*. Het is groot 128 morgens, en heeft 7 huizen.

GIERSBERGEN, in *Staatsch Braband*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*, is geen Kerkdorp, maar enkel een gehugt, behoorende tot het Dorp *Drunen*. 'Er ſtaan niet meer dan 9 huizen. Het legt niet verre ten Noorden van den Landweg, die van *Loon op 't Zand* naar *'s Hertogenbosch* loopt.

BACHIENE, B. bl. 647.

GIES-

GIESSEN, een Vliet, die tusschen *Slijdrecht* en *Hardinksveld* in de *Merwe* uitwatert.

GIESSEN, GHIESSEN of GIJZEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in 't Land van *Altena*, tusschen *Neder-Andel* en *Rijswijk*; het bevat 604 morgens en 406 roeden Lands, en 51 huizen. Het Dorp legt een uur gaans van *Woudrichem*, aan en binnen den *Maasdijk*, die aldaar veele Uiterwaarden of Voorland heeft. De legging is alleraangenaamst. De Kerk is oud en van middelbaare grootte, met een spitzen toren. De Gemeente aldaar heeft een eigen Leeraar. De Jaarmarkt, die 'er eertijds plagt gehouden te worden, is vernietigd. Het Slot der Heeren van *Giessen* is afgebroken, zonder dat men weet bij welke gelegenheid.

GIESSEN, was wel eer eene der Heerlijkheden, en een gedeelte der uitgebreide eigendommen der Heeren VAN BREDERODE, in *Zuidholland*, en bepaaldelijk in de *Alblasserwaard*. Men wil dat dezelve aldaar zo uitgestrekt waren, dat de Heer VAN BREDERODE, van *Noordeloos* af tot *Dordregt* toe, op zijn eigen goed kon gaan. Dit heeft sommigen aanleiding gegeeven om te denken, dat de Heerlijkheid *Brederode* hier in het bijzonder moet gezogt worden, en wel met uitzondering van die goederen, welke dit Geslagt in *Kennemerland* heeft bezeeten. Maar het is veel waarschijnlijker, dat de goederen, in *Zuidholland* en in *Kennemerland* gelegen, gezamentlijk de Heerlijkheid *Brederode* hebben uitgemaakt. Dit zegt ook JOHANNES A LEIDIS, wanneer hij van de gifte gewaagt, welke Graaf ARNOUD aan zijnen zoon SIFRIED deed, waar in de goederen, aan het Water de *Giessen* gelegen, en die in *Kennemerland*, beiden gemeld worden. Van dit Water hadden de Landen van *Giessen* hunnen naam. Van ouds waren dezelve minder verdeeld dan tegenwoordig, nu zij bestaan in drie onderscheidene Heerlijkheden: *Giessen*, *Ouderkerk*, *Giessendam* en *Giessen-Nieuwkerk*.

GIESSENBURG, legt aan het Water de *Giessen*. Het is een zeer oud Slot en Heerlijkheid, in *Zuidholland*, onder *Dord-*

regt. In het Jaar 1490 behoorde het aan JAN VAN WEINA, Knaap. In het Jaar 1543 werd het gekogt, door WILLEM VAN DRINKEBAART, Burgemeester van *Dordregt*, van AREND VAN NEDERVEEN. Door huwelijk is het gekoomen aan Jonker JACOB TAATS VAN AMERONGEN, van wiens Egtgenoote de gemelde Burgemeester de grootvader was. Dit Slot, met de Heerlijkheid, gelijk ook *Noordeloos*, *Langerak* en andere, maakten een gedeelte van de oude Heerlijk *Brederode* uit.

GOUDHOEVEN, *Holl. Chron.*

GIESSENDAM, legt ten Noorden van *Molenaarsgraaf*, en ſtrekt zig Zuidwaarts heenen langs *Gieſſen Ouderkerk*, ten Oosten tot aan de *Merwe*, waar in het met een haven uitloopt; ten Westen paalt het aan *Slijdregt*, en heeft zijnen naam van een *Dam*, die in de *Gieſſen* gelegd is.

GIESSEN NIEUWKERK, is een Hooge en Vrije Heerlijkheid, waar van Vrijheer is, Jonkheer JOHAN DANIEL, Baron *d'Ablaing*.

GIESSEN OUDERKERK en GIESSENDAM, werden, in het Jaar 1382, als twee bijzondere Heerlijkheden, van één geſcheiden, volgens overeenkomst tuſſchen Heere OTTO VAN ARKEL en Heer WILLEM VAN BREDERODE. Beiden mogten, elk in zijn Ambagt, een Schout zetten en Dingſteden leggen waar zij wilden; doch de Ambagten zouden, ten aanzien van het Polderbeſtier en het gebruik der Kerke, gemeenſchap blijven houden. De Morgentalen deezer Ambagten worden te zamen, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op 1879 morgens Lands, en geſteld op 208 huizen.

GIESSEN OUDERKERK, paalt, ten Oosten, aan *Peurſum*, ten Zuiden aan *Gieſſen Nieuwkerk* en *Hardinksveld*; het heeft *Gieſſendam* ten Westen, en *Blokland* ten Noorden. Het Dorp ligt ten Noorden van de *Gieſſen*, tegen over het Huis *Gieſſenburg*. De Kerk, die een vierkanten toren met een

ſpits

ſpits heeft, is redelijk groot, doch vervallen. De Ambagtsheer is de Heer JOH. HOFMAN, Drost en Dijkgraaf van *Leerdam*.

GIETEN, een Dorp in 't Landſchap *Drenthe*, onder het Dingſpel *Oostermoer*, aan den gemeenen rijdweg, tusſchen *Groningen* en *Koeverden*.

GIETHORNE, kortheidshalven *Gieteren*, een groot en volkrijk Dorp in *Overijsſel*, onder het Kwartier van *Vollenhove*, anderhalf uur gaans van *Blokzijl*. De Inwoonders aldaar hebben hun voornaamſte beſtaan van de Veenen. De Griften en Slooten, door welke de daar bewerkte Turf word aangevoerd, doorſnijden het Dorp aan verſcheidene plaatzen, en loopen Westwaarts aan, daar zij ſamen vlocien in een klein Meir, het *Gieterſche Meir* genaamd; van daar word de Turf verder door de Sluizen van *Blokzijl* Zuidwaarts gevoerd. Uit dit Meir loopt insgelijks een Kanaal naar de *Zwarte Sluis*, alwaar het met het *Zwarte Water* zig vereenigt, het welk de *Arenbergſche Grift* genaamd word. In dit Dorp, dat zig zeer verre in de lengte uitſtrekt, en in de Noord- en Zuidzijde onderſcheiden word, woonen zeer veele *Doopsgezinden*, die aldaar twee Kerken hebben, en door zes Leeraaren bedient worden.

BACHIENE, B. bl. 116.

GIFFIANUS, (HUBERTUS) of eigenlijk VAN GIFFEN, was van geboorte van *Buuren*, en een zeer Geleerd Taal- en Oordeelkundige. Zijne eerſte jeugd ſleet hij in *Frankrijk*. Te *Orleans* ſtigtte hij de Boekzaal der *Duitſchers*. Vervolgens werd hij Hoogleeraar in de Zedekunde te *Straatsburg*, en daar na in de Staatkunde en de Rechten. Van daar werd hij, in het Jaar 1583, beroepen naar *Altorf*, en eindelijk te *Ingolſtad*, alwaar hij, geduurende 15 Jaaren, zijn verblijf hield. In de laatſte Stad verliet hij den Hervormden Godsdienst, en omhelsde dien der *Roomschgezinden*. Hij werd daar na Raad van Keizer RUDOLF DEN II, en ſleet het overige van zijn leven te *Praag*,

Praag, tot in het jaar 1604. Hij heeft veel geſchreeven, en naar het oordeel van TEISSIER en SWERTIUS, zeer beſcheiden, ſchoon LAMBINUS en DOUZA hevig tegen hem hebben uitgevaaren.

GIFFE of GIFFEN, een Dorp in de Meijerij van den *Bosch*.

GILDEN of GULDEN, is een ſoort van broederſchap of ſamenvoeging van Handwerkslieden of Handelaars. KILIAAN zegt, dat *Gulden* of *Gilden*, is een *Societas Contributionum*, *Contubernium*, en een *Gilden der Ambagten*, een *Collegium Opificum* De tijd van derzelver oprigting is zo oud, dat dezelve niet naauwkeurig kan bepaald worden. Bij de Beſchrijving der Steden, door ons reeds vermeld, hebben wij derzelver getal en ieder Gild afzonderlijk genoemd. Ook hebben wij gezien, dat ze, op ſommige plaatzen, deel aan de Regeering hebben, inzonderheid te *Dordregt*. Ieder *Gild* maakt op zig zelven, in de meeste Steden, een bijzondere huislijke Regeering uit. Aldus hebben zij een Deken, drie of vier Overlieden, of Hoofdmannen, die meest al Jaarlijks, op gezette dagen, veranderen, naar inhoud der *Gildekeuren*, en wel meest al op den vierdag van den Patroon, of zogenaamden Heilige, bij ieder Gild, in oude tijden, daar toe gekoozen. De voornaamſte Heiligen, als mede de naamen der Gilden, ieder van welke in de Kerken vóór de tijden der Hervorminge, een Kapel en Altaar had, en aan welke Jaarlijks geofferd werd, waren deeze: NOACH, of het *Wijnkoopers Gilde*; ST. JAN of ST FRANCISCUS, het *Kleeremakers Gilde*; ST. BARBERA, of *Metzelaars Gilde*; ST. JOSEPH, of *Ewouts Gilde*, waar onder behooren de *Timmerlieden*, *Schrijnwerkers* en *Wielmaakers*; ST. OBERTS, of *Bakkers Gilde*; ST. PIETERS, of *Visverkoopers Gilde*; ST. ANTHONIS, of *Vleeschhouwers Gilde*; ST. NICOLAAS, of *Lakenkoopers Gilde*; DE KLEINE ST NICOLAAS daar onder de *Kruideniers*, enz.

ADAMS, of *Tuinmans Gilde*; *Cosmi* en *Damiaans Confrerie*; *Chirurgijns Gilde*; ST. LUCAS, het *Schilders Gilde*; ST. ELOY, het *Goud* en *Zilverſmits Gild*, enz. ST. CRISPYN, het

het *Schoenmaakers Gilde*; ST. FRANCISCUS, het *Knoopemaakers Gilde*; ST. MARCUS, het *Kuipers Gilde*; ST. JACOBS, het *Hoedemaakers Gilde*; ST. CHRISTOFFEL, het *Tappers Gilde*; ST. VALENTYNS, waar onder, behalven de Schippers, behooren *Huurboetziers*, *Voerlieden*, enz. Behalven deeze vind men eene menigte anderen, in deeze en geene Steden. Boven hebben wij gezegd, dat de Gilden, als te *Dordrecht*, deel hebben aan de Regeering. Met meer regt mogt dit gezeid worden vóór het Jaar 1582. Want in het Jaar 1581, op den 23 Maart, namen de Staaten van *Holland*, vrijwillig, eene Reſolutie, behelzende: „ dat voortaan geene Steden, over „ gemeene 's Lands zaaken raadpleegen zouden, met eenige „ *best geſtaatſten Schutterijen*, *Gilden* of anderen, gelijk „ door ſommigen voorheen wel geſchied was; ten ware met „ voorgegaane gemeene bewilliging der Staaten." Onze voorvaderen vonden in dien tijd goed, dit zig te laaten welgevallen. In *Amſteldam*, egter, bekreunde de Burgervader C. P. HOOFT zig weinig aan die Reſolutie. Want toen men, in het Jaar 1582, de opdragt der Graaflijkheid aan Prinſe WILLEM DEN I. met geweld wilde doordrijven, verklaarde die edele Voorſtander van 's volks belangen, daar in niet te kunnen bewilligen, voor dat men de Gilden en Schutterijen daar over geraadpleegd had. Men ziet hier uit, hoe het raadpleegen der Gilden bij bijzondere gelegenheden, wel degelijk, in vroegere tijden, in aanmerking gekomen is.

GILDENBURG, is een zeer ſterk Kasteel of ſteenen toren aan de *Vaart*, of *Vreeswijk*, geweest, geen twee uuren van *Utrecht*, aan de *Lek* geleegen, tegen over *Vianen*; gemaakt tot beſchuttinge der Sluizen aan de *Lek* en aan de *Vaart*, tegen de vijanden van het *Stigt*. Deeze ſterkte wierd *Gildenburg* genaamd, om dat ze op eigen kosten van de Gilden der Timmerlieden, Volders, en andere binnen *Utrecht*, om-

arent

trent het Jaar 1373 gebouwd was. GYSBERT, Heer van *Vianen*, kon deeze bril op zijnen neuze niet dulden, klaagde daar in 't heimelijk over aan Hertog ALBERT van *Beijeren*, toen, wegens de krankzinnigheid zijns broeders Graave WILLEM, Voogd, naderhand Graave van *Holland* en *Zeeland*, maakte hem wijs, dat dit Kasteel tot nadeel van de Graaflijkheid van *Holland* gebouwd was; als gezet in het Ambagt en Gebied van *Vreeswijk*; welke plaats (zeide hij) niet den Bisschop, noch het *Stigt*, maar *Holland* wettig toekwam. Die van *Dordregt* meenden ook dat de Sluis, bij 't gedagte *Vreeswijk*, ten nadeele hunner Stad was gelegt, en vielen derhalven den Heere van *Vianen* toe. Daar op volgde dat de *Hollanders* met eene zeer groote magt voor *Gildenburg* in het Jaar 1374 kwamen. Daar binnen lagen als Kapiteins wegens het *Stigt*, PIETER DOOL, en AREND PRÆYS, die met hun volk eenen uitval deeden, en veele *Hollanders* verslоegen. Heer GYSBERT VAN NIEUWENROODE werd 'er zwaar gewond; Heer WILLEM VAN NAALDWYK, Marschalk van *Holland*, Heer WILLEM VAN GEERVLIET, en meer andere voornaame persoonen wierden gevangen. Hertog ALBERT regte twee groote storm- of schiettorens op, den eenen aan den oever van de *Lek* bij *Vianen*, den anderen beneden den Dijk van die Stad, daar hij *Gildenburg* zeer mede beschadigde. De *Hollanders* deeden 'er vreeslijke aanvallen op, met allerlei Krijgsgevaarten, met steenschieters, en andere zwaare Krijgswerktuigen: maar daartegen verweerden zig de belegerden dapper, en schooten een hunner groote gevaarten met zwaare stukkogels (want, zegt MATTHAEUS VOSSIUS, het buskruid was toen al in gebruik, enz.) om verre. Middelerwijl viel ARNAUD VAN HOORN, Bisschop van *Utrecht*, bij *Zwammerdam* in *Holland*, sleepte al dat hem voorkwam gevangen mede, nevens eenen grooten roof naar *Utrecht*. Na eene maandelijkе belegeringe moesten die van binnen voor 't geweld buigen, en gaven zig op goede voorwaarden over.

De

De bewaaring van het veroverde *Gildenburg* werd Heere GYSBERT van *Vianen* aanbevoolen; maar hij bleef 'er niet lang meester van. Dat ALBERT, door eene zwaare en langduurige belegeringe, die daar bij zeer kostelijk was, gewonnen had, kreegen de *Stigtſchen* met weinig moeite, en in eenen korten tijd weder in hun geweld. Op *St. Timotheus* en *St. Symphoniaans* nagt kwamen zij met eenen hoop volks in alle ſtilheid aan het Kaſteel; beſtormden het eenen geheelen dag en nagt lang, met groote dapperheid en geweld, ſchooten 'er ook het vuur in, waar door de bezetting zig genoodzaakt vond, het nog in 't zelfde Jaar weder over te geeven. Terwijl dit geſchiedde, trok Biſſchop AREND VAN HOORN 't Graaſſchap *Holland* in, daar hij groote ſchade deed, inzonderheid aan die van *Naarden*: ook nam hij *Oudewater* met geweld in, en gaf de Stad aan zijn volk ten beste. ALBERT ſtelde eene bedriegelijke vredehandeling met die van *Utrecht* aan, om hen op te houden, tot dat hij een groot Leger hadde bij een gebragt, om het *Stigt* dan op 't onvoorzienſte te overvallen: maar zij ontdekten het, ſchoon bijna te laat, en maakten ter verweeringe goeden toeſtel. Bij *Gildenburg* kwamen de twee Legers den anderen in het gezigt: ALBERT lag op geene zijde van de *Lek*, aan den *Vianſchen* kant; de *Utrechtſchen* aan deezen kant, die, *Gildenburg* wel bezet latende, naar huis keerden: want ALBERT durfde zijne tanden niet waagen, om dien harden noot te kraaken; maar ging over de *Lek*, en nam het Huis te *Wulverhorst* met beſtorminge in; veroverde ook het Slot *Heemſtede* met verdrag; maar het Huis te *Hermelen* geplonderd hebbende, liet hij het in koolen leggen. Daar tegen deden de *Stigtſchen* geen minder ſchade in *Holland*. Dit duurde over en weder, tot dat 'er, in 't Jaar 1375, een vredeverdrag beraamd werd; waar bij die van *Utrecht* aan Hertog ALBERT, voor geleeden ſchade, zouden geeven 4000, anderen zeggen 3000 oude Schilden; daar tegen zou de Heerlijkheid *Vreeswijk*, of de *Vaart*, ten eeuwigen dage aan *St. Marten*, of de Kerke van *Utrecht* blijven, indien de Biſſchop en nog zeven eerlijke mannen wilden zweeren, dat die plaats aan het *Stigt* behoorde, en nooit *Hollandſch* geweest was. Toen zij nu gereed waren

om

om den eed te doen, hield zig Hertog ALBERT daar mede te vreden, en gaf aan Bisſchop AREND goede gezegelde brieven, dat hij van *Vreeswijk* afſtond, en de meergedagte Heerlijkheid aan *Utrecht* in eigendom behoorde. Zie voorts VREESWYK.

GILLEYELA. De hoogaanzienlijke Heer ANSFRIDUS, of ANFRIDUS, en zijne huisvrouw HI SEWYDIS, of HILSONDIS, hebben, onder de Keizeren, die OTTO's genaamd zijn geweest, door huwelijk vereenigd bijna alle de Landen tusſchen de *Lek* en de *Schelde*, van de Boven-Betuwe af tot aan de grenzen van de Graaven, die lang daar na Graaven van *Holland* genaamd zijn. Van het Land van *Teisterband* ſpreekt hij zelf in verſcheide Handvesten. Van *Brabant* getuigt zulks SIGEBERTUS GEMINIACENSIS, als daar is het Land van *Rije*, van *Huij*, en van *Leuven*; gelijk blijkt uit het verhaal van zijn leven. Van het Land van *Strijen*, dat HILSONDIS voor huwelijksgoed gehad heeft, ſpreekt zij zelve in eenen brief, geſchreeven te *Thoorn* (dit is een Jufferen-Klooster, digt bij den ſlinker oever van de *Maas*, tegen over het Eiland *Stevensweerd*, geſtigt door ANFRIDUS, ter gunſte van zijne dogter BENEDICTA) op den eerſten dag van Junij in den Jaare 992, wanneer zij, met goedvinden van haaren man, nu al haar afſcheid van de wereld genoomen had, gelijk men ſpreekt, en zulks vóór hem, als die in het Jaar 594, wanneer hij de *Brabandſche* rovers t'onder gebragt had, eerst van Veldoverſte, Bisſchop van *Utrecht* geworden is, zijnde de agtiende in order, volgens een oud Schrijver van zijn leven, die een Monnik van ST. PAULUS te *Utrecht* is geweest. In deezen brief word de Hofſtede *Cillijela*, met meer andere plaatzen van het Graafſchap *Strijen*, geſchonken aan de Kerke van het Klooster van *Thorne* (thans *Thoorn*.) Dewijl nu deeze Hofſtede gelegen heeft in het Land van *Strijen*, gelijk hij ſpreekt, kan men nauwelijks twijffelen, of daar mede word gemeent *Gilleſen*, het welk nog hedendaags een Dorp is in de Baronnie van *Breda*, het geen weleer een gedeelte was van het Graafſchap *Strijen*, leggende twee gemeene *Duitſche* mijlen en een vierde van de Stad zelve, naar het Noord-Noordwesten.

GIL-

GILLIS, (JACOB) een der verdienſtelijkſte Staatsmannen van deeze Eeuw, bekleedde, in het Jaar 1742, het Ampt van Penſionaris der Stad *Haarlem*. Hij werd, in die waardigheid, door de Staaten van *Holland*, benoemd als een der Leden, welke men beſlooten had naar *Dordregt* en den *Briel* te zenden, met oogmerk, om die twee Steden te doen ſtemmen in den onderſtand van twintig duizend man, ten behoeve van de Koningin van *Hongarijen*. Het vertoog door de bezending, in de vergadering van den Oud-Raad te *Dordregt*, ingebragt, was zeer uitvoerig. *Dordregt* verklaarde, niet ongeneegen te zijn, om aan de verbintenisſe met de Koninginne te voldoen, maar betuigde, den onderſtand liever in geld, dan in manſchap te willen verleenen. De Stad kwam wel eenigzins aan de hand; doch bleef proteſteeren tegen het beſluit, dat door de meerderheid genomen werd.

Na dat, in het Jaar 1744, de eerſte Griffier der Algemeene Staaten, Mr. FRANCOIS FAGEL, om zijn ontſlag van dat gewigtig Ampt verzogt en het zelve bekoomen had, en zijn neef, de tweede Griffier, de Heer Mr. HENDRIK FAGEL, daar toe was aangeſteld, werd de Heer GILLIS tot tweeden Griffier aangeſteld. De Graaf VAN WASSENAAR werd, in 't Jaar 1746, ten tweedemaale naar *Frankrijk* gezonden, om alle verwijdering met dat Hof voor te koomen, en de gekrenkte vriendſchap te herſtellen. Terſtond na zijne aankomst, in de maand Februarij, maakte zijne Excellentie eenen aanvang van de onderhandelingen, met den Markgraaf D'ARGENSON, en gaf aan H. H. Mog. kennis, dat hij dien Minister en den Koning zelven niet ongeneegen tot den vrede gevonden had, en dat hij hoopte, dat 'er met vrugt iets zou konnen verrigt worden. De Algemeene Staaten, wel bewust dat alles aldaar met het uiterſte geheim moest behandeld worden, beſlooten, op het verzoek, door den Heer VAN WASSENAAR, vóór zijn vertrek gedaan, hem een tweeden Staatsdienaar toe te voegen, met wien hij zou konnen raadpleegen en de zaaken overleggen. Hier toe werd de Heer JACOB GILLIS benoemd. Reeds op den 18 April bevond hij zig te *Parijs*. Het vertrek des Konings naar het Leger noodzaakte die Heeren zijne Majeſteit te volgen. Zij begaven zig eerst naar *Bruſſel*, toen naar *Mechelen* en

Antwerpen, en eindelijk, na dat de Koning het Leger verlaaten had, wederom naar *Parijs*. Op alle deeze plaatzen handelden zij voornamelijk met den Heer D'ARGENSON en den Abt DE LA VILLE, die uit *Holland* te rug gekeerd was. Zij bragten, onder anderen, te wege; dat het ſlegten der veroverde plaatzen in de *Nederlanden*, waar mede de *Franſchen* reeds een begin gemaakt hadden, voor eerst geſtaakt, en de *Franſche* wapenen, gedurende den gantſchen veldtogt, niet gebragt zouden worden op den bodem van den Staat.

Doch het werk der bevrediging, het groote oogmerk deezer bezendinge, vorderde luttel. De Staaten beoogden, in deeze handeling, in de eerſte plaats het meeste voordeel van hun Gemeenebest, en daar na dat van hunne Bondgenooten, bijzonderlijk van *Groot-Brittanje*; met welk Rijk (wiens verraderlijke oogmerken, om de bekende Staatsverwisſeling te bewerken, zij niet ſcheenen te bemerken) wij toen op het naauwst verbonden waren. *Frankrijk* had eene algemeene bijeenkomst voorgeſlaagen, ter bevordering van den vrede. Maar in den *Haag* was men te regt van begrip, dat die bijeenkomst vrugteloos zoude zijn, indien niet vooraf eenige punten werden vastgeſteld, die tot een grondſlag der handelinge op de bijeenkomst konden ſtrekken. De meeste geſprekken der Heeren VAN WASSENAAR en GILLIS, met de *Franſche* Staatsdienaars, liepen over deeze punten, en men gaf van alles kennis daar het behoorde. Eindelijk werd 'er beſlooten tot het houden van eene bijeenkomst van de Staatsdienaars der drie Mogendheden, en *Breda* als de plaats daar toe benoemd. Laat ons zien, wat aldaar verhandeld werd. Vooraf moeten wij melden, dat zints het overlijden van den Raadpenſionaris VAN DER HEIM, dat Ampt, reeds zedert eenigen tijd, door den eerſten Secretaris der Staaten, Mr. WILLEM BUIS, waargenoomen zijnde, met den dood van VAN DER HEIM, het zelve, bij voorraad, bekleed werd door den Heer ADAM ADRIAAN VAN DER DUIN, Vrijheer van *'s Gravenmoer*. Op den negenden van de maand September van het Jaar 1746, werd de Heer JACOB GILLIS tot dit gewigtig Ampt verkooren. Hij maakte veele bedenklijkheden, om dien post te aanvaarden, vooral in die zorglijke tijdsomſtandigheid. Men vond hierom geraden,

den, de waardigheid van Theſaurier Generaal van *Holland*, op eene wedde van vier duizend guldens, hem toe te leggen, boven eene diergelijke wedde als Oud-Raadpenſionaris, welke ook zijnen voorzaat toegeleid was, in geval hij, ten eenigen tijde, beſluiten mogt, zig van 't Raadpenſionarisſchap te ontdoen. Ook voegde men hier bij, het voorregt, om, ten allen tijde, in 't Kollegie van Gecommitteerde Raaden te verſchijnen en raadgeevende ſtem te hebben, mitsgaders ter vergadering van *Holland*, en ter Algemeene Staatsvergaderinge. Door alle deeze voorregten en voordeelen overgehaald zijnde, aanvaardde hij dien post, en werd, op den 23 September, beëedigd, en ook, ten zelven dage, als Penſionaris van de Ridderſchap voorgedragen.

Thans tot de onderhandelinge te *Breda* te rug keerende, dient vooraf gezegd te worden, welke Gevolmagtigden daar toe benoemd waren. Van wegen *Frankrijk* verſcheen aldaar de Markgraaf VAN PUISIEUX, de Graaf VAN SANDWICH wegens *Groot-Brittanje*, en van wegen de Staaten de Graaf VAN WASSENAAR, Heer van *Twikkelo*, en de Raadpenſionaris GILLIS. De *Staatſche* Gemagtigden vervoegden zig vroegtijdig te *Breda*, doch de anderen verſchenen 'er niet voor het einde van de maand September. Reeds in den aanvang werden de handelingen geſtremd, doordien de *Engelſchen* begeerden (enkel om tijd te winnen) dat ook Gevolmagtigden van de Hoven van *Weenen* en *Turin* daar bij zouden worden toegelaaten. *Spanje* begeerde mede daar bij tegenwoordig te zijn. Door dit alles deeden de *Engelſchen* duidelijk zien, dat zij den vrede niet begeerden. En geen wonder. Hun Plan, om WILLEM DEN IV tot de Stadhouderlijke waardigheid te doen bevorderen, zou als dan geen voortgang gehad hebben. De *Franſchen*, die meer tot den vrede geneigd waren, zogten de *Staatſchen*, in verſcheidene bijzondere geſprekken, ſmaak te doen krijgen in een afzonderlijk verdrag, waar in zij beloofden dat de belangen der Bondgenooten zouden geregeld worden. Tot ongeluk van de Republiek, handelden de Staaten al te eerlijk, door van al het verhandelde der *Engelſchen* kennis te geeven, doch ook te

gelijk van het gevaar, waar in de Staat zig bevond, indien *Frankrijk*, in den aanſtaanden Veldtogt, dien zelven voortgang maakte als voorheen en nieuwe overwinningen behaalde.

In deezen toeſtand van zaaken kwam de Raadpenſionaris GILLIS van *Breda* in den *Haag*, om aan de Gemagtigden tot de geheime zaaken verſlag te doen van den ſtaat der handelingen. Hij vertoefde in *'s Hage* tot den 18 April van het Jaar 1747. den dag na de overlevering der verklaaring des Konings van *Frankrijk*. Hij keerde terſtond daar op weder naar *Breda*. Op den 20 van die maand werden, tuſſchen den Heer DU THEIL en de *Staatſche* Gevolmagtigden, den Graaf VAN WASSENAAR en den Raadpenſionaris GILLIS, eenige punten van eenen algemeenen vrede op het papier gebragt, die, ſchoon ongeteekend, ter wederzijde verzonden, en ook aan de *Engelſchen* ter hand geſteld werden. In den *Haag* kreeg 'er niemand kennis van, behalven de Gemagtigden tot de geheime zaaken. De verklaaring, die wij zo even zeiden door *Frankrijk* gedaan te zijn, was niet geſchied, of eenige *Franſche* Knegten vertoonden zig op het grondgebied der Staaten, en deeden den inval in *Staats Vlaanderen*, bijzonder in 't Land van *Kadzand*; veroverende, zo als bekend is, al waar zij overkwamen. Dit alles ſtrekte om den oogmerken van *Engeland* te bevorderen. De verkiezing van WILLEM DEN IV tot Stadhouder, volgde kort daar op. Sommigen verzuimden, ten deezen tijde niet, eerlijke en getrouwe Regenten te belasteren, als of zij het voorneemen geſmeed hadden, om een verdrag van onzijdigheid met *Frankrijk* aan te gaan, en den Koning *Staats Vlaanderen*, tot een onderpand, voor de nakominge van zulks een verdrag, over te geeven. De Heer Raadpenſionaris GILLIS, als een der Gevolmagtigden te *Breda*, werd in 't bijzonder beſchuldigd, als of hij in zodanig verdrag de hand gehad had. Hij was onlangs van *Breda* in den *Haag* te rug gekoomen, en hield zig zo zeer gebelgd, over het geen ten zijnen nadeele verſpreid werd, dat hij gaarne bewilligde, om niet alleen, gelijk te vooren geſchied was, aan de ge-

LXIX. Tegen over bladz. 102.

verraaderlyke Schoolmeester door Camillus gestraft. Bladz. 102.

LXX.

Camillus voorkomt een schandelyken Vrede. Bladz. 109.

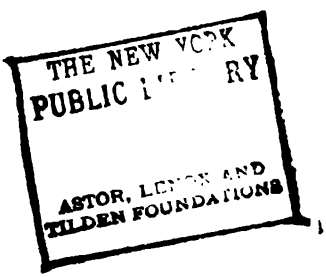
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Gemagtigden tot de heimelijke onderhandelingen, maar aan de volle vergadering der Algemeene Staaten, verſlag te doen van het geen 'er tot hier toe te *Breda* gehandeld was.

Hij verſcheen dan den 28 April in de vergadering der Algemeene Staaten, en verklaarde aldaar „ Dat 'er nog nim„ mer te *Breda* getreeden was, in het geene het wezen ee„ ner vredehandeling uitmaakte; dat de oorzaak hier van „ was het verſchil, welk zig in 't begin der bijeenkomſte „ had opgedaan, over de toelaating der Staatsdienaaren van „ de Hoven van *Weenen* en *Turin*; en nog een ander ver„ ſchil, naderhand ontſtaan, over de toelaating van den Heere „ DE MACANAZ, Staatsdienaar van den Koning van *Spanje* „ die eindelijk geproteſteerd had tegen alles, wat buiten hem „ zou verhandeld worden; met verklaaring, dat hij zig niet „ wilde kanten tegen de toelaating der Staatsdienaaren van „ de Hoven van *Weenen* en *Turin*: welk verſchil tot nog „ toe onbeſlist gebleeven was, om dat de Gevolmagtigde van „ *Frankrijk* geen last had om in die toelaatinge te bewilligen. „ Dat hij Raadpenſionaris laatſtelijk een keer doende naar „ *Breda*, onderregt was geworden, dat de Heer DE MACA„ NAZ in die week beſcheid verwagtte met een Courier, we„ gens 't gemelde geſchil; dat hij hier na vier of vijf dagen „ vergeefsch getoefd hebbende, in 't afſcheid neemen van „ den Heere DE MACANAZ verſtaan had, dat hij geen Cou„ rier te gemoet zag. Dat ſchoon 'er, tot hier toe, nog „ geene eigenlijke onderhandelingen gehouden waren te *Bre„ da*, men egter wel eenige bijzondere geſprekken gevoerd „ had over 't werk der vrede, zo met de Staatsdienaars der „ Bondgenooten, als met die van *Frankrijk* en *Spanje*, met „ oogmerk om dezelven gemakkelijker te maaken, tegen dat „ de eigenlijke onderhandelingen zouden aangevangen wor„ den, doch dat deeze geſprekken nergens op hadden gezien, „ dan op eene algemeene bevrediging, en dat de Gevolmag„ tigden van deezen Staat zig nimmer hadden ingelaaten, in „ eenige onderhandelingen over eene bijzondere vrede met de „ Staaten alleen, noch over eene *Neutraliteit voor de Repu„ bliek*; Dat hij *Raadpenſionaris, hierom voor eene eerlooze „ laſtering hield, het geene alomme verſpreid werd, als of*

„ *de inval der* Franſchen *op den* Staatſchen *bodem geſchied wa-*
„ *re*, VOLGENS AFSPRAAK, EN OM DAAR DOOR ZULK EENE
„ VREDE of NEUTRALITEIT TE BEVORDEREN."

De Algemeene Staaten, den Raadpenſionaris gehoord hebbende, betuigden genoegen te neemen, in 't geene door hem verrigt was, en beſlooten te weege te brengen, dat door de Staaten van *Holland*, onderzoek gedaan werd op de uitſtrooijers van zulke kwaadaartige gerugten, op dat dezelve in regten zouden konnen vervolgd worden.

De gedugte Staatsomwenteling, die in *Holland* en andere Gewesten plaats had, was teffens oorzaak dat de onderhandelingen te *Breda* werden afgebrooken. In de maand Februarij des Jaars 1748 leverden de Heeren VAN WASSENAAR en GILLIS, ter Algemeene Staatsvergadering, een verbaal over van het geene zij te *Breda* gehandeld hadden. Het gemeen, welk bij aanhoudenheid, van het ſchreeuwen van *Oranje boven*, de Lugt deed weergalmen, raakte, zo als bekend is, in dat zelve Jaar aan het woeden tegen de Pagters. Na dat die dolheid in *'ſtage* haaren rol had uitgeſpeeld, ja zelfs geduurende de plondering, waren 'er briefjes geſtrooid, waar bij het volk voor de huizen van den Raadpenſionaris GILLIS en den Fiscal VAN WEZELE genodigd wierd. Men verſtoutte zig, die beide Heeren voor Landsdieven uit te maaken, en beſchuldigde hun, als of zij veele duizenden van de Pagters getrokken hadden. De Raadpenſionaris verzuimde niet, den Staaten 'er kennis van te geeven. Deeze, die reeds te vooren hun uiterſte genoegen over zijn gedrag betoond hadden, vernamen met verontwaardiging den laster, tegen hem uitgebraakt, en verklaarden, op raad van den Stadhouder, dat zij die beide Heeren in hunne bijzondere beſcherming namen, en hunne perſoonen, huizen en goederen kost en ſchadeloos zouden houden, belovende daarenboven een premie van 10,000 guldens aan den ontdekker van de Schrijvers, Drukkers en Verſpreiders dier Lasterſchriften.

Onaangezien de verandering in de Regeering, die hier en elders, geduurende de verheffing van WILLEM DEN IV, was voorgevallen, had de Raadpenſionaris GILLIS zijn Ampt behouden. Doch in het begin van de maand Maij des Jaars

1749

1749 werd hij te raade, zig van het zelve te ontſlaan. Hij behield den titel van Theſaurier Generaal van *Holland*, op eene wedde van 4000 guldens, benevens eene gelijke ſomme als Oud-Raadpenſionaris, volgens beloſte, hem te vooren gedaan; doch van de zitting in de Hooge Vergaderingen, hem mede beloofd, vond men nu geraaden hem te ontheffen. In den gewigtigen post van Raadpenſionaris werd hij vervangen, door den Heer PIETER STEIN, Regeerend Burgemeester van *Haarlem*.

Op den 10 van de maand September des Jaars 1765, overleed GILLIS, op zijne Hofſtede, niet verre van *'s Gravenhagen*. 's Mans afbeeldzel vind men in 't XX Deel der *Vaderlandſche Hiſtorie*.

GILPIN, (GEORGE) was een der geenen, die in het Jaar 1600, van wegen Koninginne ELIZABET, zitting had in den Raad van Staaten, en zig, op dien tijd, ſterk beijverde, met en benevens den Agent KARON, om den Raad van Staaten, en zelfs de overige Gewesten, tot eendragt te vermaanen, en zig met Prins MAURITS te bevredigen. Twee Jaaren laater was hij een der Afgevaardigden, die naar *Embden* gezonden werden, om de geſchillen met Graaf ENNO te beſliſſen.

Zie *Vaderl. Hiſt.* IX. Deel, bl. 88 en 124.

GILSE, of GILST en GILZEN, een der Dorpen in de Baronnie van *Breda*, leggende 3 uuren gaans ten Zuidoosten van *Breda*, te midden in de Heiden, op een droogen en ſchraalen grond. De Kerk, aan ST. PIETER toegewijd. was, in vroegere tijden, Hoofd- of Moederkerk van verſcheide andere Kerken, die naderhand daar van zijn afgeſcheiden. Heden word dezelve door één Predikant bedient. Als eene bijzonderheid van dit Dorp heeft men aan te merken, dat men, behalven den Regtbank, die in naam van den Baron van *Breda* geſpannen word, 'er nog eenen anderen heeft, dien der Abtdiſſe van *Thorn* of *Thoorn*. Deeze Regtbank,

die den naam van het *Ouden Hof* voert, word gespannen in naam van de genadige Vrouw van *Thorn*, en bestaat uit een Schout, die den naam van *Meyer* heeft, en zeven Schepenen, die aldaar *Laaten* genaamd worden, waarvan 'er drie uit *Gilsen*, twee uit *Oosterhout*, één uit *Ginneken* en één uit het *Haagje*, of bij aldien aldaar geene voorwerpen zijn, uit *Rijsbergen*, door den Schout gekooren worden. Tweemaal 's Jaars houden de Leden van dit Geregt, binnen *Gilsen*, hunne Vergaderingen, om uitspraak te doen over de geschillen, welke over de Abtdij-goederen vallen konnen. Ook is 'er, in naam van de *Abtdisse*, een Rentmeester, wien de besturing der goederen is toebetrouwd.

BACHIENE; B. bl. 773. enz.

GIMNIG, (H.) een Patroon-tekenaar te *Haarlem*, en, in het Jaar 1747, een van de voornaamste *Doelisten* te *Amsterdam*. Zie zijn gehouden gedrag op 't Art. AMSTERDAM.

GINDERDOOR, een Buurt onder de Heerlijkheid van *Liesthout*, eene der Heerlijkheden van *Peelland*.

GINKEL, een Buurtschap, in 't Landschap van de *Veluwe*, in den omtrek van het Dorp *Eede*. Het oud en aanzienlijk Geslacht van GINKEL heeft daarvan zijnen naam ontleend.

GINKEL, eene Heerlijkheid, in 't Sticht van *Utrecht*, tusschen *Amerongen* en *Rinswoude* gelegen, onder de Heerlijkheid *Leersum*.

GINKEL; (Baron van) zie ATHLONE.

GINNEKE, een der Dorpen der *Baronnie van Breda*, hebbende eene Kerk en Predikant.

GISELINUS, (*Victor*) geboren te *Zantvoort*, in *Vlaanderen*, in het Jaar 1549, was een voortreffelijk Geneesheer, en boezem vriend van J. LIPSIUS, die te *Dole*, een openbaare Lof-

Lofreden over hem gehouden heeft. Hij overleed te *Bruſſel* in 1580, hebbende verſcheidene Dichtkundige Werken nagelaaten.

MELCHIOR ADAMI.

GIZELBERT, werd door Koning KAREL DEN EENVOUDIGEN tot Hertog van *Lotharingen* aangeſteld, en naderhand door Koning HENDRIK, vader van OTTO, in dat Hertogdom bevestigd. Ten behoeve van HENDRIK, broeder van OTTO, bragt GIZELBERT een magtig Leger te Velde, dat, echter, weinig uitregtte, naardemaal dat van OTTO geſlagen werd. Gantsch *Lotharingen* werd toen door den Overwinnaar afgeloopen, en GIZELBERT uit zijn Hertogdom verdreeven. In het Jaar 939, bragt LODEWYK, zoon van KAREL DEN EENVOUDIGEN, een magtig leger op den been, en vereenigde zig met de *Lotharingſche* grooten, om GIZELBERT weder in zijn bezit te ſtellen. Maar GIZELBERT werd bij *Andernach* overvallen en geſlagen; hij zelf liet het leeven, naar men wil, in den *Rhijnſtroom*.

Zie VAN LOON en WAGENAAR.

GLAUBER, (JOHANNES) bijgenaamd POLIDOOR, gebooren in 't Jaar 1646, te *Utrecht*, bij gelegenheid dat zijne ouders, van *Amſteldam*, door die ſtad naar *Duitſchland* meenende te trekken, zijne moeder aldaar beviel. GLAUBER toonde, van zijne jeugd af aan, eene zeer ſterke drift voor de Schilderkonst: zijn vader, als hebbende iets anders met hem op 't oog, tragtte dezelve te ſmooren. Dit verhinderde hem niet, om van tijd tot tijd, zonder eenig onderwijs, zig dag en nacht in het ſchilderen en tekenen te oefenen. Dit duurde tot dat eenige bekwaame Meeſters, zijne liefde voor de konst ziende, hem uit genegenheid onderwezen. In dien tijd was zeker G. UILENBERG, een der grootſte Konsthandelaars in Italiaanſche Schilderijen in *Holland* bekend; deeze hield verſcheidene jonge Schilders aan 't werk, om de ſtukken na te ſchilderen. Bij dezen nam de jonge GLAUBER zijn intrek, en oefende zig onvermoeid, tot in het jaar 1671, wanneer hij, met zijnen

broeder, een Jongeling van 15 Jaaren, en nog twee anderen, een reize naar *Italie* ondernam. Te *Parijs* onthield hij zig een Jaar, en ſchilderde aldaar voor Mr. PICART, een Bloemſchilder. Van daar begaf hij zig naar *Lions*, en vervolgens naar *Rome*. Twee jaaren aldaar vertoeft hebbende, reisde hij, met anderen naar *Padua*, en verder naar *Venetien*, van waar hij naar *Hamburg* vertrok, daar hij bleef tot aan 't Jaar 1684; tuſſchen beide had hij zig een half Jaar te *Koppenhagen* met ſchilderen bezig gehouden. Na zijne wederkomst te *Amſteldam*, had hij een kamer in 't huis van den vermaarden G. D. LARES, en gaf ſedert veele uitmuntende blijken van zijn kunst, zo door het ſchilderen van Kabinet-ſtukjes, als van groote werken, voor Zaalen geſchikt; waardoor zijn naam vermaard is geworden.

Op het Lusthuis te *Soestdijk*, heeft hij de Eetzaal van Koninginne MARIA met een geeſtig Landſchap beſchilderd; als mede te *Amſteldam*, in het huis van den Heer JACOB DE FLINES. Naderhand trouwde hij met de zuster van den vermaarden Bouwmeeſter STEVEN VENNEKOOL, en woonde daar mede in het Proveniershuis te *Schoonhoven*.

GLAUBER, (*Jan Gotlief*) de Broeder des ſtraks gemelden, geboren in het Jaar 1656, was, zo als wij boven gezegd hebben, ſlegts 15 jaaren oud, toen hij, met zijnen broeder naar *Parijs* vertrok, die hem, terwijl hij naar *Lions* vertrok, beſteedde bij eenen Konſtſchilder, JACOB KRUYF, geboortig van *Haarlem*. Naderhand volgde hij zijnen broeder, en verzelde dien op zijne reizen. Maar toen JOHANNES zig naar *Amſteldam* begaf, trok deeze naar *Duitschland*, alwaar hij eenigen tijd aan zeker Hof ſchilderde. Hij bezogt *Weenen*, *Praag* en *Breslau*, alwaar hij overleed, in het Jaar 1703.

GLAUBER, (*Diana*) de zuster der zo even gemelde, heeft mede de Konst geoeffend en fraaije Beelden en Pourtraitten geſchildert. Een ongemak aan 't gezigt noodzaakte haar, het Konſtpenceel te laaten leggen.

HOUBRAKEN, *Schouwburg* III. Deel.

GLEIJNE,

GLEIJNE, is een naam, dien men onder de Tekenaars van 't vermaarde *Verbond der Edelen* gemeld vindt: doch verder is 'er niets van bekend.

GLIMES, een Polder in *Staats-Brabant*, in het Westerkwartier van *Bergen op den Zoom*, ten noorden van het Dorp *Halsteren*.

GLIMMER, (JAN) of GLUMMER, een man van Burgemeesterlijke waardigheid, in zijne geboortestad *Bommel*, en die meermaalen de hoog aanzienlijke Vergaderingen in *'s Hage* heeft bijgewoond. Naderhand werd hij Pensionaris te *Nijmegen*, en stierf als Raadsheer in 't Hof van *Arnhem*.

Beschrijv. van Bommel, bl. 27.

GLINS, eene Edele State in *Friesland*, ten Noorden van 't Dorp *Hempens*, in de Grietenij van *Leeuwaarderadeel*, behoorende aan het Geslacht van dien naam, sedert de XIV Eeuw in *Friesland* bekend, en 't welk voornaame mannen heeft voortgebracht. Het Geslachtregister daarvan, door den Heer BURMANIA opgesteld, begint tusschen de jaaren 1300 en 1400; het bevat negen Generatien, waarvan de laatste manlijke uit schijnt gestorven te zijn tegen het einde van de voorgaande Eeuwe. Zij onthielden zig, meest te *Drouwrijp*, alwaar zij een adelijk Huis, *Glins* genaamt, bezaten. Naderhand voerde het den naam van 't *Blaauwe Huis*, en is overgegaan aan 't Geslacht van GLINSTRA.

HARING GLINS hadt in Huwelijk ANNA ALBADA, Weduwe van DOUWO DOUMA. Hij hadt drie kinderen, van welke de twee zoonen vroeg gestorven zijn; de dochter JEL, trouwde met JAN VAN BURMANIA. HARING had verscheiden broeders en zusters, onder andere eenen LAAS.

GLINS, (DOUWE VAN) *Friesch* Edelman, afkomstig uit het straks gemelde Geslacht, en zoon van den zo even gemelden LAAS. Ter beveiliginge van zijn persoon, verliet hij zijn Vader-

derland, als zijnde, in het Jaar 1568, gebannen. Om van nut te kunnen zijn, verkoos hij elders zijn verblijf te neemen. Nogthans viel hij in de macht zijner vervolgers, werd naar *Groningen* vervoerd, en aldaar, met vier anderen, onthoofd. Hij was een der Tekenaaren van het Verbond der Edelen.

GLINS, (HARING VAN) Zoon van TAKO, en Oom van DOUWE, Grietman van *Menaldumadal*, overleden in 't Jaar 1551, en zeer beroemd in de Geſchiedenisſen van zijnen tijd. Zijne bewilliging in de opvolging van FILIPS, leidé hem niet onder de verpligtinge, om naderhand een ſlaaf te weezen. Hierom verſtoutte hij zig openlijk, zig te verzetten tegen den Inquiſitiemeeſter LINDANUS, en waakte ijverig voor 's Lands Vrijheid. Ook verklaarde hij zig tegen de invoering van den nieuwen Biſchop van *Leeuwaarden*. Na dat hij zig bij de zaamverbonden Edelen had gevoegd, gaf hij ſpreekende bewijzen van zynen ijver voor hunne zaak, en wist, in de Vergadering van Gedeputeerde Staaten, de voorſlagen van ROBLES met voorzigtigheid te verijdelen. Gemagtigd tot beſliſſing der Geſchillen, over het Beveihebberſchap van *Friesland*, tuſſchen SCHOUWENBURG en BATENBURG ontſtaan, helde zijne keuze meest tot den eerstgenoemden, onder wiens voornaame Raaden hij geteld werd, en die hem ook aanſtelde tot Preſident van 't Provinciaale Hof, door de *Naſſauſchen* te *Franeker* opgeregt, om reden dat het Hof te *Leeuwaarden* de *Spaanſche* zijde en BILLIJ aankleefde. Niet lang bekleedde hij die waardigheid; nevens andere Edelen werd hij genoodzaakt in den barren Winter te vlugten; zo veel leed hij, op die reize, van de koude, dat hij eerlang te *Embden*, in 't Jaar 1572, den geest gaf.

Zie TE WATER, bl. 419 en 420.

GLINSTRA, ook wel het *Blaauwe Huis* genaamd, het zelfde, waar van boven, op het Art. GLINS gewag gemaakt is, als zijnde uit het geſlacht van GLINS overgegaan in dat van GLINSTRA.

GLIN-

GLINTHIUS, eene Havezate in *Overijſſel*, onderhoorig aan het Schoutampt van *Zwolle*, een uur gaans Noordoostwaart van de Stad, behoorende thans aan den waaren Volksvriend, Heer GIJSBERT JAN, Baron van *Palland*, waardig Lid der *Overijſſelſche* Ridderſchap.

GLINTHORST, een adelijk Huis in *Gelderland*, in de Nabuurſchap van het Dorp *Barneveld*, op de *Veluwe*.

GLOCESTER, (*Humfrey*, *Hertog van*) Broeder van HENDRIK DEN V. Koning van *Engeland*; het voorwerp, waarop de ongelukkige Gravinne JACOBA VAN BEIJEREN haar oog hadt laaten vallen, vóór haare Egtſcheiding met den Hertog *van Brabant*, om hem als Gemaal en Beſchermer aan te neemen. 't Is hoogst waarſchijnlijk dat zij, reeds in het Jaar 1419, haare gedachte daar over heeft laaten gaan, dewijl het bekend is, dat zij in den aanvang van het jaar 1420, daar over, met Koning HENDRIK gehandeld heeft. Hij raadde haar, in *Engeland* over te komen, om aldaar te gemaklijker een Pauslijk ontſlag van haar Huwlijk, en de vrijheid tot hen aangaan van een ander te bekoomen.

JACOBA, haare Zaaken beſchikt hebbende, verliet, in ſtilte, het Hof van haaren Gemaal, en begaf zig tot haare Moeder te *Valenchien*. In de Lente van 't Jaar 1421 in *Engeland* aangekomen zijnde, werd zij, door Koning HENDRIK DEN V, zeer heusch ontvangen, en haar, zo lang zij zig in *Engeland* vertoeven zou, 's Maands honderd ponden toegelegt. Een geruime tijd verliep 'er, eer haar Huwlijk voltrokken werd. Hertog JAN VAN BEIJEREN verzuimde niet, om hetzelve, ware het mooglijk, te beletten. Doch na dat Paus BENEDIKTUS DE XIII, het Huwelijk van JAN en JACOBA onwettig verklaard, en verlof gegeven had om zig met GLOCHESTER in den Egt te mogen verbinden, werd het Huwelijk, nog vóór het einde van dat Jaar, voltrokken. Zij voerden, van dien tijd af, in opene brieven, den tijtel van Graaven van *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*. Minder moeite kostte het, dien tijtel te aanvaarden, dan zig in het bezit der Graafſchappen te ſtellen;

te

te meer, daar *Engeland* werks genoeg had met den Oorlog in *Frankrijk*. De *Brabander* was ligt te berooven; maar den Beijer-Vorst, geholpen wordende door den Hertog van *Bourgondie*, *Holland* en *Zeeland* te ontwringen, viel zeer bezwaarlijk; vooral, toen deeze zig als vermoedelijken opvolger van Vrouwe JACOBA begon te vertoonen. Deeze Overweldiger lokte eerst in zijne belangen door list, den Hertog VAN BETFORT, Broeder van GLOCESTER, die zijnen Broeder de onwettigheid van zijn Huwelijk zocht te doen begrijpen. Maar de jong getrouwden antwoordden uit éénen mond, „ dat zij „ geene andere pauslijke uitſpraak nodig: maar beſlooten had„ den, binnen kort bezit van hunne Graafſchappen te neem„ men."

Na eenigen onderſtand van het Parlement van *Engeland* te hebben bekoomen, begaven zij zig naar *Henegouwen*. In de Maand October des Jaars 1423, naar *Calais* overgeſtooken zijnde, trok GLOCESTER met zijne benden, in de Maand November, voort naar *Henegouwen*. *Bouchain* was de eerſte Stad, die hun de poorten opende en hulde deed. *Bergen* en alle de Steden van dat Gewest volgden dit voorbeeld; uitgezondert *Halle*, dat zig voor den *Brabander* verklaarde. De Hertog van *Bourgondie*, hier mede verraſt, ſchreef in allerijl een Heirvaart uit, en bragt in 't kort een Leger op de been. In de brieven, welke de beide Hertoginnen over en weder ſchreeven, daagde FILIPS, den Hertog VAN GLOCHESTER uit tot een Lijfgevegt, om de zaak te beſliſſen. De *Engelsman* nam de uitdaging aan, en bepaalde den dag daartoe op den 21 April 1421. Doch eer die dag aanbrak, werd 'er een beſtand getroffen tuſſchen de Engelſchen en Brabanders; 't welk GLOCESTER gelegenheid gaf om een keer naar *Engeland* te doen; en dus kwam 'er niets van 't Lijfgevegt. GLOCHESTER liet zijne Gemaalin te *Bergen*, welks Ingezetenen onder een Eed aan haar beloofd hadden, alles voor haar te zullen opzetten. Naauwlijks was hij vertrokken, of de *Brabanders* ſchonden het gemaakt verdrag, en noodzaakten JACOBA naar *Holland* te vlugten. Op het Art. van JACOBA zullen wij zien, welke hulp de Hertog haar toezond, en hoe dezelve geſlagen werd. Hier merken wij aan, dat dit Huwelijk van Vrouwe JACOBA niet ge-

gelukkiger voor haar was dan 't voorgaande. Hertog FILIPS wist, in het Jaar 1427, bij Paus MARTYN DEN V te bewerken, dat het huwelijk van JAN en JACOBA alleen voor wettig verklaard, en aan den Hertog VAN GLOCESTER werd verbooden, JACOBA te trouwen, zelfs na den dood van den Hertog van *Braband*. GLOCESTER, de Pauslijke Bul ontvangen hebbende, toonde zig bereid, JACOBA te verlaaten, en deed het met 'er daad. Na verloop van eenigen tijd, trouwde hij met eene ELEONORA COBHAM, met welke hij reeds te vooren, niet buiten kennisse van Vrouwe JACOBA, onbetaamlijke Gemeenschap had gehouden. HUMFRY en ELEONOOR hadden beiden een ongelukkig einde. Zij werd, in het Jaar 1441, beschuldigd van toverij, en eenen aanslag gesmeed te hebben tegen het leven van HENDRIK DEN VI, en daarop veroordeeld, om openbaar boete te doen, en voor altoos gevangen te zitten. Haar Echtgenoot bij alle Grooten in haat vervallen zijnde, werd, in het Jaar 1477, gevat, en in de gevangenis schielijk van kant gemaakt.

GNEPHOEK, eene Ambachtsheerlijkheid, in *Rhijnland*, zeer na aan die van *Oudshoorn* gelegen, waar mede dezelve voorheen vereenigd was, en onder ééne Ambachtsheerlijkheid behoorde. Zij worden van elkander gescheiden door de *Heimans Wetering*. Zie verder OUDSHOORN.

GOCH, een Stedeke in het Land van *Cleef*, aan de Rivier de *Niers*, 3 uuren van het *Huis te Gennep*. Dit was een der plaatsen, welke, in het Jaar 1614, door Prins MAURITS, met *Staatsch* of *Brandenburgsch* Krijgsvolk bezet werden. Terwijl de Staatsche bezetting in dit Stedeke lag, werd een der Roomschgezinde Burgemeesteren, met naame GOOSEN EXKEN, door zeekeren Wever aangeklaagd, als of hij heimelijk handelde, om de Stad aan SPINOLA te leveren. De Bevelhebber deed hem en eenigen der zijnen terstond vatten. Een van deze werd zwaar gepijnigd, doch ontkwam kort daarop de gevangenis, en bragt te weege dat de zaak, door Gemagtigden uit den *Haage*, nader onderzogt werd. Het bleek eerlang, dat de Wever tot het beschuldigen van den Burgemeester verleid

leid was, door den Predikant PETRUS CEPORINUS, zeer gebeeten op EXKEN, om dat deeze hem de inkomſten eener Roomſche Paſtorij in *Goch* geweigerd had. Na dat dit Stedeken in handen van den vijand was gekomen, was zulks voor de Staatſchen een ſplinter in het oog. De Bevelhebber van *Nijmegen*, LAMBERT CHARLES, dit niet langer komende dulden, maakte 'er zig, op den 18 van de maand Januarij van 't Jaar 1625, bij verraſſing meester van. Doch hij had niet lang het genot van die overwinning, dewijl hij, kort daarna, aan eene beroerte overleed. *Goch* bleef buiten de magt der *Spanjaarden*, tot in het Jaar 1635, wanneer het, door den Kardinaal *Infant*, werd ingenomen, niettegenſtaande *Goch* voor onzijdig verklaard was.

Zie *Leven van* MAURITS, in fol. 415. enz.

GOCKINGA, (SCHATO) Raad en Sijndicus der *Groninger Omlanden*, en Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, was een der 24 Gedelegeerde Regters over Heer JAN VAN OLDENBARNEVELD.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Regtspleging.*

GOCKINGA, (SCHATO) een ander van dien naam, was, in het Jaar 1672, door de Staaten, onder den Eed van geheimhouding, gemagtigd om met en benevens den Prins VAN ORANJE, VAN BEUNINGEN, BEVERNING en ARLINGTON, in onderhandeling te treden met *Frankrijk*. Ook was hij een der vijf Gemagtigden, die, in het volgende Jaar, te *Utrecht* kwamen, ter bevestiging van de ſchorſing, door den Graave VAN HOORNE gedaan, en de Regeering van *Utrecht*, bij voorraad, te herſtellen.

GOCKINGA, (SCHATO) was een der Gedeputeerden en Lid van den Raad van Staaten, in het Jaar 1714, gemagtigd tot het ſluiten van het Tractaat *van Barriere*.

GOEDAERT, (JOHANNES) geboortig te *Middelburg* in *Zeeland*, een man van meer dan gemeen vernuft; 't geen hij op eene zonderlinge wijze heeft doen blijken, in het zamenſtellen van

van zijn vermaard en keurig werkje: *Metamorphoſis Naturalis* of *Hiſtoriſche Beſchrijvinge van den Oorſpronk, Aard en Eigenſchappen, van vreemde veranderingen der Wormen, Rupſen, Maden, Vliegen, Witjes, Bijen, Motten enz. door eigen ondervinding, beſchreven en naa de konst getekent*, in III. deeltjes gedrukt 1662, 1667. 1669. De twee eerſte zijn door hem zelven, en het derde na zijnen dood, onder opzigt van den Hoogleeraar J. DE MEY, in order gebragt en door des Schrijvers weduwe, opgedragen aan Gecommitteerde Raaden van *Zeeland*, in 't licht gegeeven. Voor ieder deeltje ziet men 's mans afbeeldzel. Dit werkje is met de grootſte loffpraaken, door REAUMUR en anderen, vereerd. GOEDAERT was mede zeer ervaren in de Geneeskunde, hoewel zijne hoofdzaak de Schilderkonst was. Hij overleed in het Jaar 1667 of 1668, hebbende meer dan dertig Jaaren, in het naſpooren der Inſecten, doorgebragt.

Zie P. DE LA RUE, *Gelatterd Zeeland*, p. 60.

GODEBALD, of GODEBOLD, de XXIV Biſchop van *Utrecht*, een *Fries* van geboorte; hij volgde op BURCHARDUS; trad in de Regeeringe in 't Jaar 1112, heeft den naam gehad van zonderlinge devotie en innigheid in zijne Religie: ook was hij zachtmoedig, goedertieren, en wijs; de Geeſtelijken beminde hij zeer. Aan de Kanunniken der Kerke van S. MARTEN te *Utrecht* ſchonk hij de Kerk en het Dorp (nu de Stad) *Medenblik*, met de Offerhanden en de Proostdij van *West Friesland*, met al dat 'er toe behoorde, in 't Jaar 1118. Daarenboven heeft hij een Klooster van Monniken en Nonnen, elk op zich zelven, geſticht, ter eere van de H. Maagd MARIA, en den Martelaar S. LAURENTIUS, te *Oostbroek*. Hij joeg de reguliere Kanunniken uit het Convent te *Middelburg*, om hun kwaad leeven, en plante in hunne plaats de broeders van de Order der *Praemonſtrenzen*, uit het Klooster van S. MICHIEL te *Antwerpen*. Onder GREGORIUS, derden Aartsbiſchop van *Utrecht*, was dit Aartsbisdom, door beſtel van den Aartsbiſchop van *Keulen*, en verworven Pauſelijk vonnis, tot een ſlecht of gemeen Bisdom vernederd, en tot

eene *ſuffragantie* van den *Keulſchen* Biſſchop gemaakt, ontbloot van den Biſſchoppelijken Mijter. Toen 'er, in 't Jaar 1119, een Concilie te *Rheims* wierd gehouden, klaagde hij daar over aan den Paus; bad hem ook demoedig dat hij, en zijne navolgers, de Biſſchoppen van *Utrecht*, voortaan den Biſſchoppelijken *Inful* en *Mijter* weêr zouden mogen gebruiken. De Paus, acht geevende op de eerwaardigheid, en het groot aanzien der *Utrechtſche* Kerke, ook bewogen door de lieſde en kennisſe, die tuſſchen GODEBALD en hem voorrijds geweest was, bewilligde in zijn verzoek, zo dat de *Utrechtſche* Biſſchoppen voortaan, ten eeuwigen dage, *Mijter* en *Inful* zouden mogen gebruiken, waar van hij GODEBALD eene bezegelde Bulle toezondt. Onder GODEBALDS Regeeringe was 'er rust tuſſchen *Holland* en 't *Sticht*: maar binnen *Utrecht* zelfs ontſtond eene groote opſchuddinge. In het Jaar 1121, of 1123, hield Keizer HENDRIK DE V zijn Kersfeest binnen *Utrecht*; tuſſchen zijne Hovelingen en des Biſſchops dienaars ontſtond verſchil; 't geen zo hoog liep, dat het geheele Hof en de Stad met gewapende troepen tegen malkanderen vijandlijk aanliepen, zo dat 'er veele in 't geveeht dood bleven; doch de *Keizerſchen* behielden de overhand: zo dat de Biſſchop met de zijnen in *St. Martens* Kerke moest wijken. Biſſchop GODEBALD wierd gevangen genomen, als of hij aan dit werk ſchuldig ware geweest, en *Crimen læſoe majeſtatis* begaan hadde: ook hield men hem in de gevangenisſe, waar uit hij naderhand ontſlagen wierd, mids betaalende eene groote ſomme gelds, en dat nog door voorſpraake van veele voornaame Heeren, inzonderheid van FREDRIK, Aartsbisſchop van *Keulen*. De oude *Hollandſche* Kronijk zegt, dat GODEBALD uit de gevangenisſe brak, en het uit de Stad ontkwam: dat dit oproer veroorzaakt was door eenen GISELBRECHT, dienaar van den Keizer, die den Biſſchop haatte; en dat ook de Keizer hem kort daar na deed gevangen neemen en onthoofden. Niet lang daar na overleed die Vorst. Hem volgde Keizer LOTHARIUS DE II, die eenen anderen twistappel tuſſchen *Holland* en *Utrecht* worp; doordien hij den Grave van *Holland*, zijnen Neef, *Ooſter* en *Westergoo*, of *Friesland* ſchonk, in 't Jaar 1125, 1126 of 1129, dat de Biſſchop,

door

door gifte van de voorige Keizeren, nu omtrent 40 Jaaren (in tijtel) bezeten hadde: ja HENDRIK DE IV had 'er de Kerke van *Utrecht* voor eeuwig mede beſchonken. Gelijk dan ook Keizer KORNRAD DE III, opvolger van LOTHARIUS DEN II. op nieuws *Oeſter* en *Wester-goo* den *Hollanderen* afnam, en vervolgens de Kerke van *Utrecht* weder toevoegde. GODEBALD trok 'er het harnas niet om aan, hoewel zo zwaar verongelijkt. Omtrent 7 Jaaren na dat hij van den Paus den Biſſchoppelijken Mijter weer gekregen had, wierd hij van eene ziekte overvallen; derhalven begaf hij zich naar het Klooster te *Oostbroek*, dat hij geſticht had, wierd 'er Monnik van *St. Benedictus* Order, en ſtierf in 't Jaar 1128, na eene Regeeringe van 15 Jaaren. Hij legt in 't gedachte Convent begraaven: hem volgde, als Biſſchop, ANDREAS VAN KUIK.

In 't *Batavia Sacra* vind men weinig van deezen Biſſchop GODEBALD aangetekent, dat aanmerkenswaardig is, of het word boven ruim zo breed, en in eene beter order gezien; 't geen 'er ons echter buiten dat in voorkomt, zullen wij 'er met weinig woorden uitpluizen. Hij wordt als de man geroemt, die (ten tijde dat BERNARDUS, Abt van *Klaarval*, zo vermaart was, door de ſtrenge onderhouding der Klooſterlijke tuchtregelen, en zijne vrijborſtige ſtrafheid in 't berispen der ongebondenheid) de Reguliere Kanonniken uit *Middelburg* in *Zeeland*, heeft verjaagt, om dat ze (zegt de Schrijver) alles verſmulden en verſlempten; en *Norbertijner* Monniken van *Antwerpen*, (boven hebben wij de broeders van de Order der *Præmonſtrenzen*, die mogelijk de zelfde, doch met eenen anderen naam, zullen zijn) in hunne plaatze ontboden. Het Klooster, of de Abdij, voor geeſtelijke Mans- en Vrouwsperſoonen, van hem geſticht, en boven gedacht, wierd gezet op eene moerachtige plaats, onder 't gebied van *Utrecht*, duizend treeden van de Stad af; men volgde hier in den regel van St. BENEDICTUS, zo dat deeze Abdij, wegens de ſtrenge tucht, de Kerker van de Order genoemd zou zijn geweest; dat met het verhaal van JAN VELDENAAR, in 't leven dezes Biſſchops, overeen komt. Ondertuſſchen volgt 'er, dat deeze Abdijen van *Oostbroek*, en 't Vrouwen-klooſter (naar 't getuigenis der ſchriften, raakende de ſtichtingen der

Collegiën en Kloosteren van 't *Utrechts* Stift) door de Ridders HERMANNUS en DIEDERIJK, na 't afleggen van 't Krijgsgewaad, eerst begonnen; naderhand, in 't Jaar 1122, door de Keizerinne MACHTILDIS van inkomsten voorzien, en door den Bisschop GODEBALD bevestigd zijn geweest; gelijk hij dan ook, tot stijvinge van de goede meeninge der gemelde Ridderen (volgens zijnen Giftbrief) aan de genoemde Kerke, in vollen eigendom, het zelfde moeras, met het land daar naast aan paalende, te weeten het Veen, met alle inkomsten, de groote en kleine tienden, en alles daar aan behoorende, vrij en wettig heeft vereert. Ook heeft hij (vervolgt de Schrijver) de Reguliere Priesters uit het Klooster te *Staveren* gejaagd, om dat ze wulps en ongebonden leefden, en twaalf Monniken uit *Oostbroek* (aan den bovengedagten strengen tugtregel gewent) in hunne plaats gezonden. Dan verder den Abt van *Egmond*, ANSELMUS, die de goederen der Abtdije deerlijk verkwistte, en zijne onderhoorige Monniken, door zijne al te ruime Regeeringe, ontstigte, van zijn Ampt afgezet. De *St. Pieters* Kerke te *Leiden* zoude van hem, in 't Jaar 1121, naar blijkbaar bewijs, zijn ingewijd. Vervolgens ziet men daar in eene Ordonnantie van Bisschop GODEBALD, nevens eenige Voorregten door hem aan den Proost van *West-Friesland* toegestaan; waar op de Schrijver eene wijdluftige verhandeling, wegens 't aloud, of nieuwer gebruik der Bisschoppelijke Mijters, laat volgen, waar over zig de aantekenaar nog veel breeder, en niet min als of 'er het grootste Geloofsartijkel aan hing, heeft uitgebreid, daar hij, tegens verscheide hoogaanzienlijken zijner Geloofsgenooten, beweert, dat de *Mijterdragt* al ten tijde der Apostelen zelf in gebruik is geweest, waar toe hij het bewijs uit verscheide oude Schrijveren bijbrengt, welker gewigt, of wettigheid, zijne Tegendingers konnen ter toetze brengen. Jammer is het, daar men zo veele Pauzen en *Roomsche* Bisschoppen blootshoofd ziet uitgebeeld, 't geen de Schrijver is gedwongen te bekennen, doch daar hij zo wat, ter verduisteringe, over heen grolt, dat wij niet een naar 't leven geschildert Apostelbeeld hebben met den *Mijter* op 't hoofd, en 't Schoudermanteltje om den hals; 't geen een oorsprongelijk voorbeeld voor alle *Roomsche* Kerkvoogden,

den, ter navolginge, ware; vooral, daar men ST. LUKAS voor eenen Schilder, naar de overleveringe, wil gehouden hebben. Met reden moet men zig derhalven verwonderen, dat, daar men voorgeeft zo veel gebeenten, en andere overblijfzels, zelfs van de Apostelen en de Apostolische tijden, in bewaringe te hebben, men ook niet flegts zo eene oude vermufte en ingeschoote schilderije heeft verdigt, die men ten minsten met zo veel regt en schijn had konnen beweeren van die oude tijden afgedaald te zijn, als de gedagte Reliquiën; vooral naardien men te *Venetiën* een afbeeldzel van onze L. Vrouwe, van de hand deezes Evangelistischen konstenaars, vertoont: doch het schijnt dat zulks, wegens de eerlijkheid van 't geweeten sommiger verstandigen in de *Roomsche* Kerke, niet zou door den beugel willen; gelijk 'er ook geen eigenbaatig offergeld, als aan de overblijfzelen, zou aan verknogt zijn.

GODEFREDI, (JOHAN) in het Jaar 1484, tot Doctor in de Rechten bevorderd, werd, den 1 December van het Jaar 1487, de opvolger van WILLEM ARENDSZ van *Delft*. Te *Leuven* is hij Voorleezer in de Rechten geweest. In 't Jaar 1519 was hij Deken te *Dole*, als mede bewaarder der Archiven van de Hooge Schoole aldaar. Hij stierf, volgens zijn grafschrift, te *Leuven*, den 12 October van het Jaar 1525.

Zie *Oudh. van Zeeland*, bl. 116.

GODEFRID, Koning der *Deenen*, maakte, in het Jaar 807, zwaare toebereidzelen ten oorlog, om de *Abdoriten*, die door KAREL DEN GROOTEN, ter wederzijde van de *Elve*, in de Landen der *Saxers* geplaatst waren, te beoorlogen. De *Deenen* hadden weleer in verbond gestaan met de *Saxers*; en de Koning oordeelde, veelligt, dat de *Abdoriten*, ten onregte, de Landen zijner Bondgenooten bezaten. Zo dra had de Keizer geen berigt ontvangen van de toerustinge der *Deenen*, of hij gaf, onder anderen, bevel, dat de Graaven en andere *Keizerlijke* Amptenaars, onder de *Friezen*, zig gereed moesten houden om wel gewapend ten strijde op te koomen. Met den

aanvang van het volgende Jaar trok de zoon des Keizers, aan het hoofd van een aanzienlijk Leger van *Franekers* en *Saxers*, en waarſchijnlijk ook van *Friezen*, naar de *Elve*. Hier vernoomen hebbende, dat de *Abdoriten* grootendeels verſlagen en cijnsbaar gemaakt waren, ſloeg hij eenen brug over de *Elve*, verwoestte de afgevallene Landſtreeken en keerde daar op te rug in *Saxen*. GODEFRID was, inmiddels, met een grooten buit, naar zijn Land gekeerd. In zijnen togt had hij eene *Deenſche* Koopſtad, *Rerik* genaamd, aan den oever der Zee geleegen, ten eenemaal verwoest. Ook had hij, langs den oever van den *Eiderſtroom*, eenen hoogen muur doen optrekken, welks overblijfzelen nog heden den naam van *Dannewerk* dragen.

Terwijl de Keizer zig te *Nijmeegen* bevond, zond GODEFRID aan hem eenige voorſlagen van vrede. Doch, in plaats van zig met onderhandelingen bezig te houden, zond hij Krijgsvolk naar de *Deenſche* grenzen, aan de overzijde van de *Elve*, om gewapenderhand over die voorſlagen te handelen; waar op de vijandelijkheden van nieuws eenen aanvang namen. Ook deed de Keizer, aan de overzijde van de *Elve*, een veſting opwerpen. Hier door werden de *Deenen* in de daad belet, om te Land iets van belang te ondernemen; doch toen namen zij hunne gewoone Zeetogten te baate. Met den aanvang van het Jaar 810 deed GODEFRID, in allerijl, eene Vloot, van twee honderd Schepen, uitrusten, die, behoorlijk bemand, naar de *Frieſche* kusten ſtevenden. GODEFRID deed den inval aan drie oorden te gelijk, verſloeg alle de *Friezen*, die hem tegen trokken, en vorderde eene ſchatting van honderd ponden zilver, die terſtond werden opgebragt. Hier door trotsch geworden, begon hij *Friesland* als een Wingewest te beſchouwen. De Keizer, te *Aken* hier van berigt gekreegen hebbende, bereidde zig om hem tegen te trekken. Doch eer de beide Legers elkander naderden, was GODEFRID, door zijne eigen lijfwagten, omgebragt. HEMMING, zijn broeders zoon, volgde hem op.

GODEFRID, zoon van den *Deenſchen* Vorst HERIOLD, die omgebragt was, kwam, in het Jaar 852, als Bevelhebber, be-

benevens eenen SIDROK, met een aanzienlijke Vloot, naar *Friesland*. Na dit Gewest naar hun genoegen gebrandſchat te hebben, voeren zij de *Schelde* op, terwijl LOTHARIUS en KAREL de beide oevers dier Riviere, met een magtig Leger, bezet hielden. KAREL, in plaats van iets ten nadeele van de *Deenen* te verrigten, ſloot een verdrag met GODEFRID, laatende een ruim veld aan die verwoesters, 't welk ten gevolge had, dat GODEFRID eerst van een gedeelte, en daar na van geheel *Friesland*, meester werd. Hier mede nog niet vergenoegd, tragtte hij zig ook van *Lotharingen* meester te maaken, en zond, in valſchen ſchijn, in het Jaar 885, drie *Frieſche* Graaven aan den Keizer.

Keizer KAREL, die de Afgevaardigden met goede woorden had afgeſcheept, was, intuſſchen, op middelen bedagt om zig van GODEFRID te ontſlaan. Deeze onthield zig toen in de *Betuwe*. Zekere Hertog HENDRIK was door den Keizer gelast om zijn oogmerk ten uitvoer te brengen. HENDRIK kwam, te *Schenkenſchans*, met GODEFRID in onderhandeling. Op den tweeden dag was HENDRIK verzeld van de Graaven OEROLF en EVERHARD, wier goederen door GODEFRID insgelijks overweldigd waren. De Hertog had hun aangezet, om geduurende de onderhandeling gelegenheid te neemen, over het ongelijk, hun door GODEFRID aangedaan, ernſtig te klaagen. Dit geſchiedde. Doch de Graaf werd van GODEFRID zo bits bejegend, dat hij terſtond zijn zwaard trok, en den *Noorman*, met éénen ſlag, ter aarde deed ſtorten. Dit was de leuze, waar op de Krijgsknegten van HENDRIK toeſchooten, en den *Noorman* verder afmaakten. De overige *Noormannen* werden insgelijks omgebragt.

GODEFROY, of GODEFRIED DE I, derde Voogt van *Gelder*, zoon van GERLAG DEN I. Hij kwam in 't Jaar 937 aan 't bewind. In den aanvang leed hij veel van de *Hunnen*, of *Hungaren*: was een Heer van groote zedigheid en vernuft. Omtrent het Jaar 958 ſtierf hij, tot groote droefheid der *Gelderſche* Onderzaaten: hij had ter Gemaalinne ALYD, dogter van ARNOUD, Graave van *Kleef*, daar hij bij won zijnen nazaat WICHARD DEN II, den vierden Voogd van *Gelder*. Dat de

Barbariſche Hunnen, toen zij *Duitſchland* verwoeſten, ook in *Gelderland* geweest zijn, blijkt daar uit; dat midden op de *Veluwe* in eene broekagtige plaatze, de *Ulkermeer* geheeten, nog heden de ruïnen of puinhoopen gezien worden van een groot Kaſteel, voor deezen, en nu nog de *Hunnen-Schans* bij den *Doorewaard*. Het Dorp *Huijſen*, niet verre van *Nieuwkerk*, en de *Hoener-*, eigentlijk *Hunner-Poort*, te *Nijmeegen*, hebben dien naam nog van de *Hunnen* behouden. Keizer OTTO, om de geduurige ſtrooperijen van deeze moorddadige Natie eens voor al in te toomen, verzamelde een magtig heir; daar mede greep hij deeze wilde *Hunnen* bij *Augsburg* zodanig aan, dat hen de lust verging om naderhand de Christenen weer te overvallen. In dien ſlag heeft de gedagte WICHARD, zoon van GODEFROY, zig ongemeen helddadig gekweeten.

GODEVAART, GOVERT, GODEFROY, enz. bijgenaamd MET DEN BULT, Hertog van *Lotharingen*, en door geweld, Graave van *Holland*, de IX in getal; maar bij veelen onder de wettige Graaven voorbij gegaan. Na den dood van Graave FLORIS DEN I, die een onmondig kind, DIDERIK DEN V naliet, nam zijne Weduwe GEERTRUID, met toeſtemminge der Edelen en Steden van *Holland*, ten man ROBERT DE VRIES, (zie op GEERTRUID, en ROBERT DE VRIES) die het Land, als ook het onmondige kind, zeer getrouw regeerde, tot dat GOVERT MET DEN BULT, geholpen door WILLEM VAN GELDER, Biſſchop van *Utrecht*, geweldadig en onrechtvaardig hem, en den onmondigen Graaf DIDERIK uit *Holland* verdreef; dit geſchiedde in het Jaar 1071. De ſlag, waar in ROBERT DE VRIES deeze zwaare nederlaage kreeg, door GOVERT MET DEN BULT, en den Biſſchop WILLEM, viel bij *Leiden* voor. ROBERT vlugtte toen met zijne vrouw en ſtiefzoon naar *Gend* in *Vlaanderen*. Biſſchop WILLEM had den Keizer opgegeeven, dat het Graaſſchap van *Holland* en *Zeeland* eertijds van zijne voorzaaten bezeeten was: dat die beide Graaſſchappen ST. MARTEN, of de Kerke, geweldigerhand ontnomen waren, enz. Daar op had hij van Keizer HENDRIK DEN III het Graaſſchap van *Holland* en *Zeeland* bekoomen.

Toen

Toen hij nu dit verkreegen, en den onmondigen Vorst DIDERIK had helpen verdrijven, beleende hij den BULTENAAR met *Holland* en *Zeeland*. Maar deeze verblijde zig geene vijf Jaaren met deezen zijnen roof: want in het Jaar 1075, te *Antwerpen*, op de heimelijkheid zittende, werd hij door eenen GYSBERT, dienaar van den jongen Graave, van onder op doorſtoken of gepriemt. Dus gewond, deed hij zig naar *Maaſtrigt* brengen, daar hij op den 5 Maart van het Jaar 1075 overleed; en even twee maanden daar na ſtierf Biſchop WILLEM mede. In den dood, en op wat wijze 't ſtuk geſchied zoude zijn, komen de Schrijvers genoeg overeen; maar over *Maaſtrigt*, derwaards gevoerd en daar geſtorven, is twijffelagtig. In de *Egmondſche* Kronijk ſtaat *Trajectum*, dat zo wel van *Utrecht* als *Maaſtrigt* is te verſtaan. Andere berigten dat hij zon te *Virdunum* begraaven zijn. In den naam des daders verſchillen de Schrijvers ook: de meeste en beste noemen hem GISELBRECHT, of GYSSERT: andere noemen hem SICARIUS; maar dit *Latijnsch* woord betekent eenen doodſlager of moorder. LAMB. SCHAFNABURGENSIS zegt, dat hij een van GOVERTS Lijfwagten was, die de wagt dien nagt buiten de deur hadde, en doet 'er bij, dat ROBERT DE VRIES belegger van dit ſtuk geweest zoude zijn. MELIS STOKE noemt hem de Knape van Graave DIDERIK, en ſtelt zijnen dood op het Jaar 1075. Maar BERTHOLD VAN CONFLANS, die ter zelver tijd leefde, op het Jaar 1076. Deeze GODEVAART, Hertog van *Lotharingen*, ging in bedaarde voorzigtigheid, geduurige wakkerheid, goed verſtand, grooten rijkdom, magt van braave ſoldaaten, alle de Vorſten van zijnen tijd te boven; hoe wel hij anders, wegens zijne korte geſtalte, en mismaaktheid van den buik, veragtelijk ſcheen. Hij word voor Stigter van de Stad *Delft* gehouden; ſloeg, met bijſtand van den *Utrechtſchen* Biſchop, de *Friezen*, zig meester makende van *West-* en *Oost-* of *Over-Friesland*. Hier dient geweeten, dat in dien tijd al dat buiten de *Dordregtſche* Waard lag (die toen maar alleen de naam van *Holland* hadde) *Friesland* geheeten wierd. LAMBERTUS SCHAFNABURGENSIS noemt deezen GODEVAART, GOZELO; hij was de zoon van GODEVAART DEN GROOTEN,

Hertog van beide de *Lotharingen*, geſtorven in het Jaar 1070. De *Bultenaar* is kinderloos overleeden.

Wij ſtellen deezen gebulten GOVERT ook onder 't getal der *Hollandſche* Graaven, gelijk JAN VELDENAAR, in zijn *Faſciculus Temporum*, fol. CCLVI. b. mede doet, die 'er alleen het volgende, in zijne verouderde taale, van meld.

„ Int jaer ons heren M ende lxxi quam hertoch godenaert van lothrijk ende biſcop willam van vtrecht mit alten groten heer van volck in holland bi leyden. Ende daer teghens quam greue robbert joncheer dircks ſtiefvader voecht van hollant ende daer wert alte ſeer gheuochten Mer int leſt moſt greue robbert wijcken ende verloes den ſtrijt ende wert verdreuen mit ſijn wijff ende mit ſijn ſtieffkinder wt hollant ende toech te ghent.

„ Godenaert hertoch van lothrijck mitter buyl was greue van hollant mit crachte vijff jaer lanck Ende hi wert in allen ſteden ghehult bi groot bedwanc voer een rechtlants heer Deſe hertoch godevaert ſtichtede die ſtede van delft Ende hi deder een ſchoen caſteel bi maken daer hi ſijn woenſtat in hielt langhe tijt.

„ Int jaer M lxxij toech deſe hertoch godenaert mit groter macht op die weſtvrieſen mit hulpe van biſcop willams van vtrecht daer hi teghen ſtreet ende want hem off ende brocht groten roeff binnen alcmaer Mer doe dat die oeſtvrieſen vernamen quamen ſi mit groter macht ende belaghen alcmaer ix weken lanck Daer quam biſcop willam ende ontſettede den hertoch ende daer wert ſeer geſtreden ende daer blauen wel vilj M vrieſen doot verſlaghen ende veel werter gheuangen ende veel onthoeff Aldus wert hertoch godevaert gheweldich heer beyde van oeſtvrieſlant ende van weſtvrieſlant."

MELIS STOKE nu zet hem wel niet onder dit getal, maar de *Karmeliter* Monniken hebben hem egter mede onder dien volgreeks der Graaven uitgebeeld, welke beeltenis, naar 't oorſprongelijke, wij hier ook den Lief hebberen voor 't gezigt ſtellen. De Heer ALKEMADE heeft in zijnen druk van MELIS STOKE, fol. 31. de volgende reden opgegeeven, waarom hij vrouwe GEERTRUID, ROBERT DE VRIES, en GOVERT

DEN

DEN BULTENAAR ook onder 't getal der Graaven heeft gebragt, namelijk; „ niet alleen om dat P. SCRIVERIUS en andere, voor en na hem, zulks mede gedaan hebben, maar „ voornamentlijk, om dat de *Haarlemmer* Karmeliten dezelve verwaardigt hebben, in zo vroege tijden, te doen afſchilderen, en nevens de andere Graaven hebben konnen „ goedvinden te plaatzen; welker aloude rang wij (zegt hij) „ niet hebben konnen, nog mogen verbreeken, daar wij deſelve met zo veel arbeid naar 't leven hebben doen naſchetzen, en alzo getragt dit zo heerlijk en nooit volpreezen „ werk deezer Monniken onſterffelijk te maaken, enz.

MELIS STOKE zegt met de volgende duidelijke woorden, van zijnen trant, fol. 37. dat GOVERT MET DEN BULT te *Utrecht*, en niet te *Maaſtrigt* den geest des levens heeft uitgeblazen, daar hij dus zingt:

Godevaert ghevoelde vreſelic
Sine ſmerte, ende hiet doe recht
Dat men voerde tot Utrecht,
Ende daer dede hi ſijn ende
Voor Maerte op die vijffte kalende.

Het bijſchrift van zijn Beeltenis luid als volgt:

Godevaert met den Bulte van Lotrijke Hertoghe,
Met hulpe des Biſſcops van Wtrecht en veel ſtrijden
Vercreech hy Hollant; en (ſoo ik betooghe)
Fondeerde hy die Steede van Delft te dien tijden.
Dees Godevaert wert t' Antwerpen (om claer beſlijden)
Chequeſt, en track te Maeſtricht van daer:
Daer ſtarf hy van die wonde, en (ſonder vermijden)
Wert hy daer begraven: en regeerde IIII jaer.

GODEVAART, of GODEFREDUS van *Rheenen*, was de XXVIII Biſchop van *Utrecht*; hij wierd tot deeze waardigheid, na den dood van Biſchop HERMAN VAN HOORN, door toedoen van Keizer FREDRIK BARBAROSSA, verheven; welke Majeſteit binnen *Utrecht* gekoomen was, in 't Jaar 1156, om de tweedragt

dragt van het Capittel, over de nieuwe keure, te ſtillen; alzo de twist onder de Capitulairen zeer groot was. GODEVAART was Domproost toen hij Biſchop wierd. Hij toonde zig in al zijn bedrijf een eerlijk, maar ook te gelijk een grootmoedig man te zijn: om zig zelven en zijne onderzaaten te beſchermen tegen vijandelijke aanvallen der nabuurige volken, zo *Gelderſchen*, als andere. Hij bouwde het Huis *ter Horst*; tegen die van *Holland*, het Kaſteel te *Montfoort*; tegen de *Friezen*, het Slot *Vollenhoe*; en om zijne eige onderdaanen te kunnen in dwang houden, dat van *Woerden*. In zijnen tijd gingen de onrusten, zo in *Groningerland*, als tegen *Holland*, weer aan: want der Keizeren gift en hergift, van *Oostergoo* en *Westergoo*, was een geduurige twistappel tusſchen de *Hollandſche* Graaven en de *Utrechtſche* Biſchoppen. Te *Groningen* was geſtorven de Gouverneur LUYTFRIED, of LESFORD, Biſchop HERIBERTS van *Utrecht* broeder, die tweede voorzaat van GODEVAART was, en hem tot dien ſtaat bevordert hadde. Met LUYTFRIEDS dood gaf Biſchop GODEVAART van *Rheenen* voor, dat het Gouvernement en gebied weer aan 't *Utrechtſche Stigt* vervallen was. Maar de dogters zoonen van LUYTFRIED zogten dien vetten brok naar zig te trekken: immers meenden zij, dat iemand van hen in het Gouverneur- of Burggraaffchap behoorde te volgen; want Biſchop HERIBERT had twee broeders gehad; de een de gedagte LUYTFRIED, dien hij Burggraave van *Groningen* gemaakt had, en de andere LUDOLPH, tot Erfmaarſchalk van *Drenth*, en Erfkaſtelein van *Koeverden*. De erfgenaamen van deezen LUDOLPH, Kaſtelein der genoemde veſtinge, hielden zig, als afkomſtig uit de mannelijke linie, meer tot dit bezit dan de andere (genaamd SUPEROTHEN) geregtigd. Zij heetten SUPEROTHEN naar hunnen vader GODSCHALK SUPEROTH, een *Weſtphalinger*, aan de dogter van LUYTFRIED getrouwd: deeze SUPEROTHEN egter, begunſtigd van die van *Groningen*, hielden het nest in, en namen het bewind aan. Biſchop GODEVAART van *Rheenen* hield het voor een ſtout bedrijf, zo lang 't vonnis nog niet geweezen, en de uitſpraak van hem niet gedaan was. Vermits nu nog de *Superothen*, nog de *Groningers*, op eenige vermaningen agt gaven, belegerde GODEVAART de Stad

Gro-

Groningen, bedwong ze, en verdreef de SUPERGTHEN, die hunne toevlugt tot den Graave van *Gelder* namen; belooovende hem, indien hij hen herſtelde, dat *Groningen* ten eeuwigen dage een Leen van *Gelderland* zoude zijn. De Graaf van *Gelder*, begeerig om zig en zijn gebied te vergrooten, verzamelt Krijgsvolk, neemt DIDERIK, Heer van *Batenburg*, in den arm, en beide maaken zij zig door liſt, met hulp van die van *Groningen*, meester van de Stad, eer GODEVAART om oorlog dagt; die zig op een Slot bergde. Andere zeggen, dat de *Gelderſchen* ſchielijk voor *Groningen* kwamen, na dat GODEVAART die plaats kort te vooren ingenoomen hadde. Hij, buiten alle verwagtinge dus overrompeld, wist niet of hij blijven, of vlieden wilde; 't blijven was gevaarlijk, om dat de *Groningers* den SUPERGTHEN gunſtig, en hem ongeneegen waren; ook oordeelde hij daar tegen, dat de vlugt ſchadelijk zoude zijn. Onder deeze bekommeringen, begaf hij zig op eenen toren; maar haast daar op kwam Graaf HENDRIK VAN GELDER, met groot gejuig van die van *Groningen*, in de Stad, en belegerde GODEVAART in dien toren. Hij verweerde zig wel dapper, maar uit vreeze dat de zijnen eindelijk bezwijken mogten, beſloot hij bij nagt van daar te gaan: hij liet egter, in 't vlieden, de wagten wel bezet, en kwam bij Graave FLORIS van *Holland*, die hem bijſtand deed. Toen keerde hij ijlinks weer, terwijl Graaf HENDRIK met de *Groningers* den toren nog belegerd had, en belegerde *Groningen*: maar hij kon de Stad, hoe wel hij 'er een geheel Jaar voor bleef leggen, niet in zijn geweld krijgen. Keizer FREDRIK BARBAROSSA vernam den twist, en beval Biſſchop REINALD van *Keulen* deezen oorlog bij te leggen: deeze werkte den vrede ook uit. De dogters kinderen van LUYTFRIED, of de SUPERGTHEN, zouden, bij vergunninge van den Biſſchop van *Utrecht*, het Burggraaffchap van *Groningen* behouden, als een Leen van *St. Marten*, of het *Stigt Utrecht*, en aan GODEVAART van *Rheenen* geeven 300 oude ponden (300 mark zilver, zegt M. VOSSIUS.) Biſſchop GODEVAART ZOU ZO ligt van zijn regt niet afgeſtaan hebben; want na de dood van LUYTFRIED was het Leen zekerlijk vervallen, en weer

aan

aan het *Stigt* verſtorven, indien niet tuſſchen hem en zijnen helper, Graave FLORIS, eene nieuwe tweedragt ontſtaan ware, wegens *Ooster-* en *Westergoo*. Daarom zorgde hij meer om zijn Bisdom in veiligheid te ſtellen, tegens alle ongelegenheden, dan in twist te blijven. Ten dien einde had hij ook de bovengedagte ſterkten doen bouwen. (In het voorbij gaan ſtaat hier aan te merken, dat M VOSSIUS, deeze zaak beſchrijvende, zegt, dat Graave HENDRIK van *Gelder* de Stad *Utrecht* door list inkreeg; dat Bisſchop GODEVAART zig in eenen toren begaf, en daar uit vlood; dat GODEVAART, met hulpe van Graave FLORIS, *Utrecht* een Jaar lang belegerde, enz.) Het ſcheen dat de vonken van twist, tuſſchen Bisſchop GODEVAART en Graave FLORIS, tot eenen fellen oorlogsbrand uitgeborſten zouden hebben, vermits ieder regt op *Ooster-* en *Westergoo* voorwendde. Elk van hen had brieven van Keizeren tot zijn voordeel, als van hem, nu aan het *Stigt*, dan aan *Holland* geſchonken. Egter waren de *Utrechtſchen* de oudſte, en op nieuws bevestigde brieven. Keizer FREDRIK, in de *Nederlanden* gekoomen, en van GODEVAART aangezogt, om Beſchermer van de *Utrechtſche* Kerke te willen zijn, zag niet anders dan groote onheilen in den aanſtaanden oorlog te gemoet; ſprak daarom als Scheidsman aldus het vonnis: dat ze voortaan beide even gelijk regt *op Friesland* zouden hebben; niemand tot het opperbewind over *Ooster-* of *Westergoo* aan te ſtellen dan met beider toeſtemminge; ieder van hen zou 'er een Vicarius mogen benoemen, doch zulk eenen, die beide partijen aangenaam was. Dus wierd toen deeze twist wel bijgelegt, doch niet zonder vreeze, dat wel ligt en haast krakeel over dat gemeen goed ontſtaan zoude. Bisſchop GODEVAART overleed den 6 Junij van het Jaar 1177 of wel 1178, werd in de Domkerk begraaven bij Bisſchop WALDERIK. Hij heeft de Stad *Rheenen*, en meer andere zijner aangeërfde goederen, aan de Kerke van *Utrecht* gemaakt. BALDUINUS DE II, gezegt de *Hollander*, volgde hem.

Heel weinig vind men in 't *Batavia Sacra* van deezen Bisſchop te boek geſlagen, dan alleen dat hij VAN RHEENEN wierd genaamd naar het Kaſteel *Rheenen*, dat naderhand bemuurd is ge-

geworden: want (volgt 'er) meest alle de oude Familiën, gelijk BUCHELIUS wel aanmerkt, hebben hunne toenaamen ontleend van Kasteelen, die zij bezaten: van dewelke sommige naderhand vergroot zijn geweest, en de naamen van Steden aangenomen hebben. Na eene korte melding van de tweedragt tusschen deezen Bisschop en den Graave van *Holland* gereezen, daar wij boven een veel breeder verslag van hebben, tekent de Schrijver aan, dat het Jaar 1170 en de volgende Jaaren, onder zijne Regeeringe, ongelukkig zijn geweest, door een groot getal van schadelijke en droevige wondergevallen; zo dat niet alleen *Holland*, maar ook *Utrecht*, door eenen geweldigen watervloed, en den brand, leelijk is gehavend geworden: *de oorzaak van deeze rampen* (schrijft hij verder) *word geleid op het schenden der heilige zaaken*; zonder wijders te melden, waar in die heilige zaaken en haare schending hebben bestaan, waar van hij egter niet kan onkundig zijn geweest; noch ook de grootheid van den ijselijken watervloed in 't bijzonder aan te wijzen, en het geene door den brand binnen *Utrecht* vernield is. Naardien dit alles nu tot voldoeninge van de nieuwsgierigheid der verstandigen, en kennisse van de oude geschiedenissen onzes Vaderlands behoort, zullen wij het ten kortsten uit JAN VELDENAARS *Fasciculus Temporum*, hoe wel, wegens de bekortinge, nu niet met zijne eige taale, hier bijvoegen; het volgende getuigt 'er die oude Kronijkschrijver van.

„ In het Jaar onzes Heeren 1170 kwam 'er een groote storm „ van wind op, zo dat het Zeewater heel schielijk kwam „ vloeien tot aan de Staatsmuuren van *Utrecht*, en men in de „ Staats Graft Zeevisch, Bolk, of Wijting genaamd, met ze„ genen ving. BUCHELIUS, over BERA schrijvende, zegt: *Deeze watervloed is uit de Groote Zee* (anders bij ons de *Noordzee*) *zoo als de Jaarboeken schijnen te kennen te geeven, opgekomen; 't zij dat de mond van den* Rhijn *bij* Katwijk *toen al verstopt was; 't zij dat de Zee bij* Petten *over Duinen, over Akkers, en overal is heene gestroomd*

„ In het Jaar 1171 (vervolgt VELDENAAR in zijne taale, „ daar wij den volkomen zin van behouden) wierd 'er op „ Kersnagt veel blixem gezien, en donder gehoord, die lee-

„ lijk

„ lijk en vervaarlijk luidde, tot verwonderinge van alle die „ het zagen en hoorden. (Zekerlijk mede dieswegen een ge„ denkwaardige Kersnagt, gelijk die van het Jaar 1717, „ daar wij, en zo veele andere Landen, de zwaare en droe„ vige uitwerkzels zo jammerlijk van gevoeld en geleden „ hebben.) Doch het volgende Jaar (tekent hij verder aan) „ bloeiden de boomen, en het gras wies mede in den Lente„ tijd meer en eerder dan het plagt te geſchieden; gelijk ook „ de vogels in dit Land eijeren leiden, broeiden, en jongen „ kipten, omtrent *Maria Ligtmisſe*; dat is, in 't begin van „ Snoeimaand, of Februarij; dat voorwaar iet vreemds, en „ der aantekeninge wel waardig is.

Doch laat ons nu eens nader bezien, wat de ſchennis der heilige zaaken is geweest, dus agterhoudende, in 't algemeen en bewimpeld, in 't *Batavia Sacra*, als wij boven zien, alleen gemeld. VELDENAAR verklaart dat het eene Sacraments dieverije, bij gevolg, eene Godsdieverije is geweest, die te *Utrecht* in twee Kerken, namelijk, de *Buurkerk* en *St. Jacobskerk*, in 't Jaar 1173 is geſchied; zonder dat de daders konden ontdekt of agterhaald worden. Doch dewijl 'er over zo eene heiligſchending, daar niets bij haalen mag, en waar over de allerijsſelijkſte ſtraffen geſchieden, geen regt kon worden gedaan, daar ondertusſchen op het honderd duizendſte deel geen zulk eenen zwaaren diefſtal te bedenken zij, dan dien van den waaragtigen God, den Schepper van Hemel en Aarde, zelf geſchied, en waar over die Opperheer (hij zij dan verhoolen waar hij zij) zekerlijk wraake vordert; zo vervolgt die oude Geſchiedenisſchrijver; „ dat 'er op den „ vijfden Idus van Maij een zwaare plaage van water kwam, „ zo dat de vloed het gantſche Aardrijk als bedekte, en met „ den fellen ſtroom, huizen en boomen neder velde; alzo dat „ veele menſchen meenden dat het een nieuwe algemeene „ Zondvloed zou zijn geweest, en de wereld anderwerf ver„ dronken hebben. Had het ook zo lange geduurt (meld „ hij voort) als de ſtorm fel of hard was, zou de Stad van „ *Utrecht*, zonder twijffel, niet lang hebben blijven ſtaan. „ Maar Gods ontferminge minderde den ſtroom, en het wa„ ter viel binnen drie dagen daar na, zo dat het al merkelijk

„ we-

„ weder in de Zee keerde, en alle Dorpen, omtrent de Zee „ geleegen, uit dien zwaaren nood verlost werden.

Hier op verhaald hij verder; „ dat HILDEBRAND, Abt van „ *St. Pauwels* te *Utrecht*, op den Hemelvaartsdag daar aan „ volgende eene predicatie deede, waar in hij de Gemeente „ tot vasten en bidden vermaande, op dat God zijnen toorn „ wilde afwenden, wegens de ſchenddaad die 'er was ge- „ ſchied aan 't Heilig Lichaam van onzen Heere JEZUS CHRIS- „ TUS, dat uit die twee gedagte Kerken (ſchoon het met de „ ziele en perſoonlijk met de Godheid vereenigd, in den „ Hemel aan des Vaders Regterhand verheerlijkt zit) geſtoo- „ len was, of dat die Stad in 't korte meer plaagen zouden „ treffen. Deeze voorzegginge (volgt 'er) bleef niet zon- „ der waarheid; want ten zelven dage op den avond ontſtond „ 'er een groote brand, waar door de *Vrouwekerk*, die de „ *Buurkerk* hiet, als ook het meeste deel der Stad in koolen „ wierd gelegt; waar op dan ook de Biſchop GODEFREDUS, „ voor Gods verdervenden toorn bedugt, door zijn gantſche „ Stift vastendagen en boetpleegingen inſtelde, onder de aan- „ roepinge der Heiligen om voor hen te bidden; en zelf, „ anderen ten voorbeeld, blootvoets in de ommegangen ging; „ hoe wel, onder alle deeze ongevallen, zijne kloekmoedig- „ heid niet is bezweeken, als blijkt uit de vier bovengedagte „ Kaſteelen, die hij naderhand tot beſcherminge tegens zijne „ vijanden, en beteugelinge zijner muitzieke ouderdanen, „ geſtigt heeft."

Het Jaar en den dag van zijn overlijden, ſtelt het *Batavia Sacra* even als boven, hoe wel met eene klaarder *Nederduitſche* uitdrukking, den 27 Maij, in 't Jaar 1177. Een man (vervolgt de Schrijver) van een kloeken moed, en daar bij groot van lichaam; waar van BUCHELIUS, over HEDA ſchrijvende, verhaalt, dat hij zo groot is geweest als een reus; en zulks bevonden heeft uit zijn bekkeneel, en uit zijne andere gebeenten, die in in den Jaare 1580 uit het graf gehaald wierden. Men vind hier ook, dat hij in het 22, of, zo andere willen, in het 23 Jaar zijner Regeeringe overleden, en in de *Maartenskerk*, benevens BALDRICUS, begraaven is, naar men ſtelt, met het volgende graffchrift; doch onbeſchaamd valſch,

moeten wij, ter liefde van de waarheid, zeggen: want nie een woord is 'er in, dat naar de taale en den rijmtrand v dien overonden tijd het minſte zweemt; dies vermoeden wi liever, dat het uit de herſenen van den vermomden Prie terlijken Schrijver is gevloeid; en waarom dan het met ze eene verdigte oudheid bekleed? Of is 't om dat het al oud moet hieten in 't *Roomſche* Geloof, hoe blijkbaar het d merktekenen van nieuwigheid op 't voorhoofd draagt? Zeker, van dit ſlag der zogenaamde Priesterorden hadde men wat be ter, en opregter verwagt: de Lezer oordeele; dit is dan 't gewaande Graffchrift, daar Biſchop GODEVAART van *Rhe nen*, in 't Jaar 1177 mede vereerd, en dat op zijn graft ge houwen zoude zijn, 't geen de woorden immers medebren gen, dat hij 'er mede begraaven is.

De Kerkvoogd GODFROY *heeft 't magtig Slot van* Rheenen
Geſchonken aan het Stift: en nog van klaare ſteenen
De Sloten Vollenho, Montfoort, *en* Horst *gehouwd.*
En dat van Woerden, *'t welk de Stad geteugeld houd.*

GODEVAART, GODEFRIDUS, enz. van *Amſtel.* Bij BOXHORN vind men deeze woorden: „ de eerſte die gemeld word (uit „ het Geſlagt van AMSTEL) is GODEFRIDUS VAN AMSTEL op „ 't Jaar 1118, en word gezegd te zijn gemaakt Biſchop „ van *Utrecht*, na de dood van DIDERIK. Van deezen „ word geen gewag gemaakt bij eenige Schrijvers, zo nieuwe „ als oude, en indien HEDA niet van hem geſprooken hadde, „ zijnen naam zou tot heden onbekend zijn gebleeven. Het „ geen 'er HEDA van zegt, is dit: ik hebbe ergens gelezen, „ dat na THEODORICUS, of DIDERIK van *Holland*, GODEFRI- „ DUS van *Amſtel* zou verkooren zijn tot Biſchop; maar „ nog van zijne daaden, nog van het einde zijns levens, „ hebbe ik nooit iets konnen vinden." Het zal dan ligt een feil bij hem geweest zijn in het uitſchrijven, of beſchrijven der *Utrechtſche* Biſchoppen uit JOHANNES DE BERKA, die hem voorgegaan is, ook nader aan dien tijd, en zelf Kanunnik is geweest, die 'er egter geen gewag van maakt. A. BUCHELIUS getuigd ook nooit iets van deezen Biſchop ge-

de-

EFRIDUS van *Amſtel* geleezen te hebben. BOXHORNIUS zegt ook; „ de eerſte (der *Amſtels*) die gemeld word is GODEFRIDUS van *Amſtel* in 't Jaar 1118, en word gezegd geweest te zijn de tweeëndertigſte Biſchop van *Utrecht*, na de dood van DIDERIK." Alle lijſten der *Utrechtſche* Biſchoppen hebben 'er twee van den naame DIDERIK, op malkanderen volgende; namelijk DIDERIK den *Hollander*, in ſchenuinge tegen ARNOUD VAN ISENBURG, en DIDERIK VAN ARE. ISENBURG werd eerst bij den Paus bevestigd, derhalven de XXX; maar alzo hij ſtraks daar na, nog te *Romen* zijnde, ſtierf, ſtelde de Paus DIDERIK van *Holland*, die op dien tijd mede te *Romen* was, na ISENBURGS dood, tot Biſchop; doch hij ſtierf ook in zijne te rug reis, te *Pavia* in *Italiën*. Toen wierd DIDERIK VAN ARE verkoozen: dus moet DIDERIK van *Holland* de XXXI, en DIDERIK VAN ARE de XXXII Biſchop geweest zijn. Ondertuſſchen vinden wij eenen brief van Biſchop ANDREAS VAN KUIK, geteekend 1131, daar als getuigen over geſtaan hebben ENGELBERT en GODEFRIDUS van *Amſtel*; maar nergens word gerept dat ze Geeſtelijken, of Prelaaten in een der vijf Godshuizen geweest zouden zijn.

GODEWYK, (PIETER VAN) *Govertz*; geboren te *Dordregt*, in het Jaar 1592, was een zoetvloeijend Digter, van wien verſcheidene ſtukken zijn na gebleeven. Ook heeft hij eenige aanteekeningen gemaakt, om te dienen tot eene *Beſchrijving van Dordregt*; dan zij zijn onvoltooid gebleeven. Hij overleed den 11 Augustus, in 't Jaar 1669.

Zie BALE, *Beſchrijving van Dordregt*, bl. 224.

GODEWYK. (MARIA) Indien *Utrecht* roemt op Juffer ANNA MARIA SCHUURMANS, zo heeft ook *Dordregt* reden om hoog (ſchoon niet zo hoog) te treeden op Juffer MARGARETHA GODEWYK. Zij was niet alleen, boven haare moeders taal, zeer ervaren in de *Griekſche*, *Latijnſche*, *Italiaanſche*,

Franſche en *Engelſche* Taalen; maar had ook den grond van de *Hebreeuwſche* gelegt. In de Poëzij behaalde zij lof; uitſtekende wrogt zij met de naalde; naar het leven borduurde zij de gedaanten van Menſchen, Landſchappen, Watervallen, Bloemen, Schepen, Zeeën, enz. Zij ſchilderde konſtig; teekende zeer wel met de pen; aardig ſchreef zij op glas; verſtond de muzijk, en ſpeelde deftig op de Clavecijmbal. Haare afbeelding, zelfs van haar gedaan, vind men in de *Beſchrijvinge van Dordregt*. Zij was geboren in 't Jaar 1627, den 31 Auguſtus, en ſtierf den 2 November van het Jaar 1677.

GODLINSE, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, onder *Fivelingo*, met een Adelijk Huis van CLANT. In den vervaarlijken *Groninger* watervloed, den 12 en 13 November van het Jaar 1686, zijn alleen in dit Dorp 53 menſchen, 23 paerden, 166 koeien en jonge beesten om 't leven geraakt: 13 huizen en ſchuuren gantſch weg geſpoeld, 9 andere meerendeels beſchadigt.

GODSCHALKSOORT, een der zeven Dorpen, behoorende aan het Baljuwſchap van *Strijen*, aan de *Oude Maas*, alwaar een voornaam Veer is. Schoon geen Kerkdorp, is het, egter, eene vrije Heerlijkheid, behoorende aan den Heer VAN SLINGELAND. In het Jaar 1624 zijn aldaar bedijkt 104 morgens en 46 roeden Lands.

GOENS, (RYKLOF VAN) de XIII Gouverneur Generaal van *Neerlands Indie*, geboortig te *Emden*, of, zo anderen zeggen, te *Geuns*, een Dorp in *Oostfriesland*. Wat 'er van zij; hij was een dier Helden, die hunnen Adeldom niet door het geboorteregt, maar door daden verkreegen hebben. Onbekend is het, wanneer en waar voor hij de eerſte reize naar *Oostindiën* deed. Waarſchijnlijk zijn het zijne verdienſten, die hem voortgeholpen hebben. 't Allereerst, dat men van hem gemeld vind, is met den tijtel van eerſte Commies, en Lid van 't Collegie van Commisſariſſen van Huwelijkszaaken, in het Jaar 1646 en 1647. In het Jaar 1652, werd hij in Gezantſchap naar den Keizer van *Java* gezonden, waar bij hij verſchei-

beide voordeelen voor de Compagnie bedong. In de twee volgende Jaaren vind men hem gemeld als Preſident van de Weeskamer, en in 't laatſte van die had hij eene reize gedaan naar *Perſie*, in hoedanigheid van Commisſaris. In het Jaar 1655 was hij Bevelhebber van de thuiskomende Vloot. Kort daar na vertrok hij weder naar *Indie*, aan boord van 't Schip de *Oranje*, in de waardigheid van Buitengewoonen Raad.

Gedurende het leven van zijnen voorzaat, heeft hij zig op *Ceilon*, *Cormandel* en *Malabaar* beroemd gemaakt. Tweemaalen was hij Gouverneur van *Ceilon*, welke waardigheid naderhand zijn zoon RYCKLOF VAN GOENS de jonge bekleedde, na dat zijn vader, in het Jaar 1661, Ordinaris Raad van *Indie* was geworden. In het Jaar 1675 kreeg hij den post van Directeur Generaal, en werd, den 4 Januarij van het Jaar 1678, de opvolger van den Gouverneur MAATZUIKER. In twee laatſte posten heeft de Heer VAN GOENS niets verrigt, dat aanmerking verdient. De Gouvern.-Generaal, die zig, zedert het Jaar 1681, in een waggelenden ſtaat van gezondheid bevond, verzogt en verkreeg zijn ontſlag, nevens een treffelijk getuigſchrift, waar bij de Heeren Bewindhebberen hun genoegen, over zijne dienſten, aan de Compagnie beweezen, betuigden, laatende het aan zijne keuze, om na het Vaderland te vertrekken, of in den rang te blijven; hij vertrok den 25 November van het Jaar 1681, van *Batavia*, aan boord van 't Schip 't *Land Schouwen*, verzeld van zijne huisvrouw JOHANNA VAN OMMEREN, en kwam, in het Jaar 1682, behouden in *Texel* binnen. Hij ſtierf kort daar na, den 14 November van het Jaar 1682, te *Amſteldam*, en werd in *'s Hage* begraaven. Hij liet drie zooneo na, die allen aanzienlijke Ampten, in de *Indiën* bekleed hebben.

Zie VALENTYN, *Hiſtoriſche Reizen.*

GOERE of GOEDERREDE, (*Baljuwſchap van*) in het Land van *Voorn*, legt, met deszelfs onderhoorige Polders, ten Oosten van het Eiland *Westvoorn*, en paalt, ten Noorden, met de oostduinen en ſtranden, aan de Noordzee, of het

Goedereesche Gat; ten oosten aan de slikken, die de *Schaare Zee* genaamd worden, en zig strekken naar den *Hals*; ten ten Zuiden aan het *Brouwershavensche Diep*; en ten Westen aan het oude Land van *Diepenhorst*, het Oude en Nieuwe *Nieuwland*. De omtrek van dit Regtsgebied was, nog in het midden der XVI Eeuwe, niet zo groot, toen *Goeree* naauwlijks eenige Landen onder deszelfs district had. In het Jaar 1592 zijn de vrugten van de Nieuwe Polder, *Oud Westerloo* genaamd, ten Zuiden van de Stad geleegen, voor de eerstemaal ingezameld. Naderhand werden de Polders de *Nieuwe-Oostdijk*, *Nieuw-Westerloo*, *Rooklaasplaat*, en de groote en kleine Zuider Polder bedijkt, waar door het Regtsgebied van *Goereede*, met de oude Polders, volgens de opneeming in den Jaare 1698, thans bestaat 1091 gemeten en 227½ roeden Lands. De oude Polders waren alleen de *Plas van Altena*. die, in het geheel, niet meer dan omtrent 60 gemeten uitmaakten. Alle de nieuw aangewonne Polders zijn ongemeen schoone Zaailanden. Behalven deezen legt 'er, buiten de *Groote Zuider-Polder*, nog een groote Aanwas of Gors, die na verloop van weinige Jaaren bedijkt zou konnen worden. In de Quohieren der verponding van den Jaare 1632, was de grootte van het Regtsgebied van *Goeree* niet onderscheiden, maar onder het geheele Land van *Westvoorn* begreepen. Bij het maaken van de nieuwe Quohieren, in het Jaar 1732, is de aanslag van het Eiland volgens de Jurisdictien verdeeld. In die van *Goedereede* vind men, voor alle de Polders, 1051 gemeten en 247½ roeden Lands aangetekend; benevens 161 huizen en 1 koornmolen. In het Burgerlijke en lijfstraffelijke staan deeze Polders onder de Stad *Goedereede*. De Polderzaaken worden door Dijkgraaven en Heemraaden waargenoomen, die in ieder Polder bijzonder door de Ingelanden verkooren worden. In de *Plas-Polder* en kleine *Zuider-Polder* hebben de Ingezeetenen gezamenlijk het bestier over denzelven.

GOEDEREEDE, of bij verkorting GOEREE, eene Stad in het Land van *Voorne*, bijna een half uur van het Havenhoofd, aan het strand de Rivier *Flakee*. Uit den aanwas der boven-

ge-

gemelde Polders blijkt, dat zij eertijds nader aan Zee gelegen heeft; waar door de Scheepvaart, volgens de verhaalen, in voorige tijden merkelijk bloeide, en de Stad magtiger en volkrijker was. Volgens eene oude Keur was het zelfs ongeoorloofd, met een wagen in een ſtraat of ſteeg te vertoeven, of een paard aan een ſtoep te binden, ten einde om den doorgang niet te belemmeren.

Goeree was voortijds met ſterke muuren omringd; waar van eenige zwaare overblijfzels nog te zien zijn. Van de vijf voorige Poorten, zijn 'er niet meer dan twee, de *Maria-* en de *Hoofdpoort*, overig, met een gedeelte der *Molenpoort*, aan de Westzijde der Stad. De vestingwerken zijn voornamelijk na 't Jaar 1428 in ſtaat gebragt, en wel bepaaldelijk in den oorlog met die van *Zevenbergen*; waar bij de Stad een zwaaren aanval leed, welken de Burgers kloekmoedig doorſtonden, en den vijand manlijk afweerden. Tien Jaaren te vooren waren zij door het Krijgsvolk van Hertog JAN van *Braband* aangetast. Na dat de *Brabanders Dordregt* bemagtigd, en het Land van *Westvoorn* hadden afgeloopen, werd deeze Stad door hen geplonderd en geheel afgebrand. Door het onagtzaam uitwerpen van eenige heete asch, raakte de Stad, in het Jaar 1482, geheel in brand; door de wakkerheid der Burgeren bleeven de Kerk en 't Gasthuis alleen ongeſchonden.

Te gedenkwaardig is de heldendaad der vrouwen van *Goereede*, om hier verzweegen te worden. Op den 22 Julij van het Jaar 1490, kwamen Jonker PRANS VAN BERDERODE en Heer JAN VAN NAALDWYK, met 26 Schepen, voorzien van Krijgsvolk en oorlogstuig, voor de Stad *Goeree*, terwijl dezelve genoegzaam van Krijgsvolk en Burgerij ontbloot was, alzo de mannen, ter haringvangst, op Zee waren. Zij deeden de Stad opeisſchen, en, na gedaane weigering, beſtormen. Hier op begaven zig de vrouwen naar de muuren, weerden de ſtormers af met heete pik, teer en brandende hoepen, en volhardden hier in met zo veel kloekmoedigheid, dat de vijanden, na zeven uuren ſtormens, niet zonder merklijk verlies, moesten aftrekken. In de Stad was niet meer dan éene vrouw dood geſchooten. Tot loon voor deeze held-

heidhaftigheid en trouwe, werd de Stad, door MARGARETHA VAN YORK, Vrouwe van *Westvoorn*, behalven honderd *Rhijnſche* guldens, beſchonken met de vrijheid der Vlaschtienden.

Goereede, gelijk uit oude aanteekeningen blijkt, werd weleer ter dagvaart van de Staaten van *Holland* beſchreeven. Hoe wel zij, door onmagt, zedert het Jaar 1579 geene Afgevaardigden heeft gezonden, zijn, egter, in het Jaar 1609, toen 'er over het twaalfjaarig beſtand werd gehandeld, eenige Gemagtigden dier Stad ter vergadering verſcheenen.

Door verval van neering is *Goeree* zodanig verminderd, dat men, in 't Jaar 1745, 'er niet meer dan 116 huizen telde; het getal der Inwoonders beliep toen niet meer dan 350 perſoonen, behalven de kinderen onder de vier Jaaren. Dit getal vermindert nog meer dan het vermeerdert. De bewooners geneeren zig meest met den Landbouw, behalven die geenen, welke eenige daaglijkſche neeringen of ambagten oeffenen, en de Schippers der vaartuigen en Marktſchepen, die de vrugten, welke het Eiland voortbrengt, veelal naar *Rotterdam* en elders vervoeren.

De haringvangst was oudtijds aldaar de hoofdneering. Men wil dat de viſchers aldaar allereerst de haring in tonnen gezouten hebben. Het aanwaſſen der droogten en plaaten was de voornaame oorzaak van het verval der Ingezeetenen; die, egter, na het bedijken der nieuwe Polders, wederom een nieuw beſtaan en kostwinning kreegen.

De voornaamſte Gebouwen zijn het Stadhuis en de Kerk. Het eerſte werd in het Jaar 1530 gebouwd, na dat de brand van 't Jaar 1482 het oude Gebouw verwoest had. De Kerk is een ſchoon Gebouw, 't welk men, in 't Jaar 1708, heeft begonnen te herbouwen. Zij heeft een zwaaren vierkanten toren, die zeer hoog is, waar op, agt maanden in her Jaar, gevuurd word; men wil dat dezelve, in het Jaar 1512, en dus veel laater dan de Kerk zelve, geſtigt is. De Gemeente word door één Predikant bediend. Aldaar is ook een Gasthuis, en, buiten het Havenhoofd, een Lazareth, door Gecommitteerde Raden, in het Jaar 1737, aangelegt.

De Regeering beſtaat uit den Baljuw, of liever Subſtitut Baljuw, en Schout, twee Burgemeesteren, waar van 'er één

The-

Thesaurier is; zeven Scheepenen en één Secretaris, die het Kollegie van het Geregt uitmaaken; waar bij nog twee Weesmeesteren gevoegd zijn. Het aanstellen van den Substituut Baljuw geschied door den Baljuw van den Lande van *Voorn*. Tot de verkiezing der anderen Regenten, word Jaarlijks, op *St. Stevensdag*, den 26 December, door de Leden, die in Regeering zijn, een Nominatie gemaakt van agtien personen. Dit dubbel getal word overgezonden aan den Baljuw van *Voorn*, die 'er één Burgemeester en drie Scheepenen uit kiest, en vervolgens aan den Raad en algemeenen Rentmeester, die de vier andere Scheepenen benoemt. De Heeren worden gemeenlijk op den laatsten December gekoozen en beëedigd. De Secretaris ontvangt zijnen last van Gecommitteerde Raaden. De twee Weesmeesteren worden uit de Leden van Regeering gekooren.

Het Wapen deezer Stad is *een Burgt met een Koepel overdekt, en een zwart Anker ter wederzijde op een Gouden Veld.*

Zie ALKEMADE, *Beschrijving van den Briel en Lande van Voorn.*

GOEREESCHE GAT, (HET) een der Zeegaten in 't Land van *Voorn*, loopende digt langs het Eiland *Westvoorn* heenen. Tusschen dit Gat en het Land van *Oostvoorn* legt een groote droogte of zandplaat, de *Hinder* geheeten.

GOEREE, (WILLEM) was de zoon van HUGO WILLEM GOEREE, en ANNA EWOUTS. HUGO WILLEM was Doctor in de Godgeleerdheid en beroemd Geneesheer, te *Middelburg*, in *Zeeland*, alwaar WILLEM, den 11 December van het Jaar 1635, gebooren werd. Hij had, van kindsbeen af, een groote genegenheid voor alle konsten en weetenschappen, en vond zijn grootste vermaak in den ommegang met geleerde mannen. Dan, tot zijn ongeluk, verloor hij te vroeg zijnen vader, en geraakte onder de tugt van een onkundigen en strengen stiefvader, die hem niet wilde vergunnen, zijne geneigdheid te

volgen. Dus vond hij zig genoodzaakt, een andere bezigheid ter hand te neemen; waarom hij, als best met zijne neiging overeen ſtemmende, den loffelijken Boekhandel verkoos. Onder deeze bezigheid liet hij niet na, de weetenſchappen te beoeffenen; met dat gevolg, dat door hem, in vervolg van tijd, de waereld met zijnen ſchoonen letterarbeid is verrijkt geworden: als, zijne *Joodſche Oudheden*, II. Deelen in fol.; *Moſaiſch Hiſtorie*, IV. Deelen in fol. 1700, alle met heerlijke plaaten verrijkt; *Kerklijke en Waereldlijke Hiſtorien*, in 4to, 1730; *Algemeene Bouwkunde*, met pl. 1681; *Menschkunde*, in 8vo, 1704; *Inleiding tot de Schilderkonst*, in 8vo, 1704; en *tot de Tekenkonst*, vierde druk, in 8vo, 1705; *Verligtkunde, of regt gebruik der Waterverwe*, in 8vo, 1705. Behalven deeze gedrukte werken, vind men nog melding gemaakt van eenige handſchriften, door hem opgeſteld: als, 1. *Lexicon Vitruvianum*, of verklaaring der konstwoorden, die in de *Architectuur van Vitruvius* voorkomen; — *Werkwoorden der Bouwlieden, zijnde alle benaamingen van gereedſchappen, ſtoffen, woorden van commando, enz. die bij de werklieden der Bouwkonst daaglijks gebruikt worden; Woordenboek der Architectuur, waar in alle deszelfs konstwoorden verklaard worden. Aanteekeningen over Perſepolis; — Eerſte en tweede vervolg op de Republiek der Hebreën.*

In het Jaar 1666 trouwde hij, met ELIZABETH VAN WAASBERGEN, en overleed te *Amſteldam*, werwaards hij zig, van *Middelburg*, met der woon begeeven had, den 3 Maij van het Jaar 1711. Zijn afbeelding, is door VAN GUNST in 't koper gebragt.

GOEREE, (JAN) zoon van WILLEM, heeft, behalven andere gedigten, op verſcheidene tijden en gelegenheden, afzonderlijk in het ligt gegeeven:

Alexander, Koning van Cipres en Cicilien, of gewaande Zeerover, in 8vo;

Godvrugtige Almanach, of Lofgedagtenis der Heiligen;

Hiſtoriſche Gedenkpenningen van Lodewyk den XIV, in 8vo.

als mede, eene verzameling van zijne ernſtige en boortige Gedig-

digten, onder den tijtel, *Jan Goeree's Mengelpoëzij*, 1734, in 8vo. Hij was gebooren te *Middelburg*, den 20 October, van het Jaar 1670, en overleed in *Amſteldam*, den 4 januarij van het Jaar 1731. Zijn afbeeldzel is door J. HOUBRAKEN in 't koper gebragt.

Voorts heeft hij zig, door zijne Ets- en Teekenkonst, zeer vermaard gemaakt. Men zie de bewijzen daar van, in zijne nog voor handen zijnde konstſtukken; als ook in zijnen *Wegwijzer door Amſterdam*, in 8vo.

GOES, of TER GOES, de derde in den rang der ſtemmende Steden van *Zeeland*, en tegenwoordig de eenige Stad in *Zuid-Beveland*, leggende aan de Noordzijde van gemelde Eiland, op eenenvijftig graden en dertig minuten Noorderbreette. Deeze Stad beſlaat, in haaren omtrek, langs de wallen, ruim zes honderd roeden. Buiten haare graften, langs de buitenſingels, die zig, met de haven, verre naar het Noorden, en tot aan den Zeedijk, uitſtrekken, word de omtrek op ruim een uur gaans gerekend; binnen dezelve kan 7e naauwlijks een half uur haalen. Aan den Zuidoostelijken hoek heeft zij eene fraaie Voorſtad. Men begroot het getal der huizen aldaar, buiten de pakhuizen, op 850, en in de Voorſtad op 100, en dat der bewooners op 3500 perſoonen. Men vind aldaar drie havens: de oude haven, nieuwe haven en agterhaven. De Stad word, bij het inkomen der haven, gedekt door twee Schanſen; de eene legt aan de Oostzijde, tegen de oude haven, en de andere aan de Westzijde, bij den mond der nieuwe haven, digt aan het groote diep; van deeze laatſte loopt een linie van communicatie, de groene dijk genaamd, nabij de Hoofdpoort uitkomende. Oudtijds ſchijnt de Stad, voor het grootſte gedeelte, met een ſteenen muur omtrokken geweest te zijn, waarſchijnlijk geſchied op vergunning van Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, in het Jaar 1417. Dit is ten minſte zeker, dat *Goes*, vóór dien tijd, geheel open was. Heden vind men nog verſcheidene overblijfzelen van een ouden ſteenen muur: als aan de Oostzijde, bezuiden de Oostpoort; en aan de Westzijde, bezuiden 's Heeren Hendrikskinderen Poort. Ook ſtaat 'er nog een oud overblijfzel van dien muur tegen de Zoute vest aan.

Men

Men heeft thans, hier en daar, nog Bolwerken rondom de Stad, onder anderen een bij de nieuwe Poort, doch onregelmaatig, waar van het halve Gordijn door het water van de Zoute vest beſpoeld word. In de Jaaren 1578 en 1585 werd de Stad nog merklijk verſterkt, aan wederzijde van de haven, door Bolwerken en Ravelijnen, en twee Schanſen aan het einde van den havendijk. Ook werd toen, aan de Oostzijde, bij de Ganzenpoort, de Stad met een tandwerk uitgeleid en vergroot. Het getal der Poorten is aldaar zes: als aan den Westhavendijk de Hoofdpoort, die, in het Jaar 1637, naar de *Deriſche* Bouworde geheel verbouwd is; aan de Oostzijde van dezelve legt eene Batterij, Hoogerverwe genaamd, waar op vijf ſtukken kanon leggen; voorts de *Heer Hendrikskinderen Poort*; de *Ganzenpoort*, de *Oostpoort*, de *Donkere Poort*, en de *Nieuwe Poort*.

De naamsoorſpronk deezer Stad is niet zekerder dan die van andere Steden. Sommigen willen den naam afleiden van het woord *Gans*, waar van het wijſje, in de oude *Duitſche* taal, *Goes* heet. Zij geeven voor reden, dat de plaats, daar nu *Ter Goes* legt, eertijds een *Schor* was, waar op zig veele Ganzen onthielden. Anderen zeggen, dat *Goes*, in de oude *Deenſche* of *Duitſche* ſpraake, zo veel beteekent als een weelige en vrugtbaare grond; en om dat *Goes* in zodanigen Landsdouw legt, willen zij den naam daar van ontleend hebben.

Even zeer word 'er getwist over de oudheid en opkomst deezer Stad. Daar zijn 'er, die de opkomst willen toeſchrijven aan het oude Slot, aldaar nog in wezen. Maar dit is eerst omtrent het Jaar 1300 bekend geworden; en in de XIII. Eeuw was reeds de Heerlijkheid van *Goes* vermaard, en van Scheepvaart voorzien. Want het is kenbaar, dat Graaf FLORIS DE V, in 't Jaar 1266, ter bede van zijnen neeve, Ridder PETRUS VAN BORSSELEN, aan zijne goede luiden van *Goes*, door alle zijne Landen, vrijheid van tol, voor hunne goederen en koopmanſchappen, verleende. De zelve vrijheid gaf JAN, Hertog van *Braband*, drie Jaaren daar na, aan Heere FLORIS VAN BORSSELEN. Waar uit blijkt, dat *Goes* vroeger in wezen was dan het Slot.

Dit

Dit Slot, toen genaamd *Oostende*, werd eerst in het Jaar 1300, kort na deszelfs bouwing, door JAN VAN RENESSE, met de *Vlamingen* belegerd, en door die van *Reimerswaal* ontzet. Van de *Vlamingen* ſneuvelden meer dan 1800 mannen. *Goes*, een eigendom van den Huize van *Borſſelen*, kwam, met de verbeurdverklaaring der goederen van dat Geſlagt, aan de Graaven van *Holland*, en werd dus, in het Jaar 1305, door WILLEM DEN III, aan JAN van *Beaumont* en *Blois*, zijnen tweeden zoon, gegeeven. In het Jaar 1307 ſchonk Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, aan de *Goezenaars*, vrijheid van 't pondgeld op de visch. JACOBA VAN BEIJEREN, in het Jaar 1417, Vrouwe van den Lande en de Stad *Goes* geworden zijnde, kwam, in het Jaar 1428, toen zij van het Graafſchap *Holland* ontzet was, met een klein gevolg, op het Eiland *Zuid-Beveland*, en onthield zig zomtijds binnen de Stad. Op zekeren tijd, wanneer de Eilanders, van alle kanten, ſamen kwamen, om naar den Papegaai te ſchieten, begaf zig Vrouw JACOBA, verzeld van eenige Edelen, mede onder den hoop, en voorts op de Schutters baan; alwaar zij den handboog gefboomen hebbende, gelukte het haar, den Papegaai zodanig te treffen, dat hij van de ſteng ter aarde viel. Hier op kwamen de vrouwen der Boogſchutters, zo uit de Stad als van de omleggende oorden, Vrouwe JACOBA geluk wenſchen, en als Koningin met geſchenken begroeten. De Graavin vond hier in zo veel vermaak, dat zij de Ingezeetenen, van het Graaflijk regt op de Vlaschtienden, voor altoos onthefte.

De dienſten, welke de *Goezenaars*, in het Jaar 1426, aan Hertoge FILIPS, zo op zijne reize, als in den ſlag voor *Brouwershaven* en elders beweezen, hadden hen zodanig verarmd, dat veele Poorters zig genoodzaakt vonden, de Stad te verlaaten. Doch FILIPS, zig weinig kreunende aan de armoede der Ingezeetenen, verbood zeer ſtrengelijk het uittrekken van Poorters uit de Stad, dan wanneer zij der Stede van hunne lasten en kosten te bate zouden komen. Zelfs beval hij, in het Jaar 1436, aan den Geregte van *Goes*, *het regt te hanteeren en te plaegen, vonniſe te wijzen, en ter zij-*

ner

ner komſte voort te gaan. In vervolg van tijd nogthans verleende hij hun nog zeer aanzienlijke voorregten.

In de Jaaren 1531 en 1532 waren de Ingezeetenen, door verſcheidene zwaare overſtroomingen, door duure tijden en verval van neeringe, zodanig verarmd en uitgeſtorven, dat 'er, tot het Ampt van Rentmeester, geen twee goede eerbare mannen, van vereischten ouderdom, tot twee honderd *Enſche* Nobelen gegoed, konden gevonden worden: waarom Hertog KAREL hun moest toeſtaan, daar toe te zoeken mannen van die Jaaren, als zij zouden konnen vinden, en gegoed tot honderd Nobelen. Door deeze verarming der Inwoonders raakte de Stad zodanig ten agteren, dat de ſchuld, die niet voldaan kon worden, in het Jaar 1543, meer dan agttien duizend guldens beliep. 't Geen het onheil nog treffender maakte, was de brand, die aldaar, in het Jaar 1554, op den 18 Maij ontſtond. Dezelve nam zijnen aanvang in een der Zoutkeeten. Door een zwaaren ſtormwind uit den Noordoosten, verſpreidde zig dezelve, eerst in de huizen buiten, en daar na binnen de Stad. Alzo de brand niet kon geblusscht worden, werden, behalven zeer veele Zoutkeeten, bijna drie vierde deelen van de Stad, met al wat 'er binnen was, door de vlamme verteerd. Uit verlegenheid werd de Stad van zeer veelen verlaaten. De voornaamſte Ingezeetenen, dit ontwaar wordende, wendden zig tot den Keizer, en gaven hem hunnen nood te kennen, met verzoek om eenige voorregten, om de Stad wederom tot den voorigen bloei te herſtellen, en te zorgen dat zij niet geheel ontvolkt werd. Zij verkreegen hier op eenige voorregten, en wierden daar door in ſtaat geſteld, in het Jaar 1596, om aan den eisch van den Hertog VAN ALBA gedeeltelijk te konnen voldoen. Maar hoe geneegen zij ook waren, om alles ten dienſte van zijne Majeſteit op te brengen, weigerden zij, egter, te bewilligen in den eisch van den 10 en 20 penning. Evenwel bleeven ze den Koning niet minder getrouw, zo als zij zulks ten duidelijkſten toonden, in het Jaar 1572. Want TSERAARTS, met eenig volk en twee veldſtukken, uit *Vliſſingen* voor *Goes* gekoomen zijnde, ſtelde de bezetting zig zo dapper te weer, dat TSERAARTS genoodzaakt werd,

werd, te rug te trekken. In de maand September van dat zelfde Jaar, kwamen TSERAARTS en ENTES wederom voor *Goes*, met negen ſtukken geſchut. Zij begroeven zig en plantten 'er hun geſchut voor, op den 6 van die maand, en ſchooten wel haast twee bresſen; waar op de *Franſchen* en *Engelſchen* 's nagts den ſtorm waagden, terwijl de Kolonel KREYTS, met de *Franſchen*, aan de andere zijde, de Stad met ladders meende te beklimmen. Doch alzo deeze te kort waren, gelukte het PACIECO, met 600 *Spanjaarden* en 200 *Waalen*, de Stad te bewaaren en de bresſe zo manlijk te verdedigen, dat de belegeraars moesten afdeinzen. Geduurende dit beleg, deed ALBA zijn best om de Stad te water te ontzetten; hij zond, ten dien einde, den wakkeren MONDRAGON, met volk en geſchut, naar *Saaftingen*, en deed, met het zelve getij, eenige ligte Oorlogſchepen, met Krijgsvolk, onder SANCHIO D'AVILA, de Rivier afzakken, in de meening van dus den vijand met geweld van voor *Goes* te verjaagen. Doch alzo deeze aanſlag niet gelukte, en de Hertog geen mooglijkheid zag, de Stad te water te ontzetten, bedagt hij een ander middel. In de maand October gelaste hij MONDRAGON, eenen nieuwen weg, hem door eenen BLOMMART aangeweezen, in te ſlaan. MONDRAGON, om zijnen last te volbrengen, trok op, met omtrent 300 man, onder geleide van gemelden BLOMMART, tot drie kwartier uurs van *Woensdregt*, alwaar zij, met laag water, over het verdronken Land konde trekken. MONDRAGON, ſchoon reeds in den krijg oud geworden, trok, in gezelſchap van D'AVILLA en SBROOSKERKEN, voor uit. Het Krijgsvolk, meest *Spanjaarden* en *Waalen*, moest, tot aan den middel, door het water waaden. Elk droeg een zakje met buskruid en lonten, benevens een weinig beſchuit, op het hooſd, of om den hals. Zij haastten zig, als duurende het laag water ſlegts vijf uuren, om twee mijlen wegs voort te trekken. Aldus kwamen ze, tegen den avond, behouden aan den *Krabbendijk*, en gaven, met een vuur, het zein van hunne gelukkige overkomſte. TSERAARTS ging voorts, met al zijn volk, te ſcheep; waar op de Stad *Goes*, andermaal, van het beleg verlost werd. Niet weinig werden de Landlieden daar door bezwaard; en wel in zo verre, dat 'er, in het Jaar 1574,

een

een overſlag moest gemaakt worden, van de gegoedheid der Inwooners en Burgers, op dat ieder, naar zijn vermogen, in die lasten zoude draagen. Ook werd wel ſtrengelijk verbooden, dat niemand zig uit de Stad mogt begeeven, met oogmerk om zig daar door van die lasten te onttrekken. Met den aanvang van het Jaar 1576 werd op het Stadhuis, naar gewoonte, beraadſlaagd, hoe veelen de Stad, en elk Dorp in 't bijzonder, van ieder honderd ſoldaaten moest huisvesten: het beſluit was, dat men de niet geërfden naar zijne gegoedheid zou ſchatten.

Intusſchen nam de overlast van het *Spaanſche* Krijgsvolk zo geweldig de overhand, dat die van *Goes*, in het volgende Jaar, zig tot DON FILIPPO, Gouverneur van de Stad en het Eiland, vervoegden, met beklag, dat zij, in vergelijking van de Dorpelingen, te veel belast waren, en in gevalle dit aanhield, zij genoodzaakt zouden zijn, hunne Stad en Vaderland te verlaaten. DON FILIPPO ſloeg dit alles in den wind; in plaats van de belastingen te verminderen, verhoogde hij dezelven. Daar op wierden de klagten gebragt voor den Raad van *Bruſſel*; en toen ook hier geen agt op dezelve geſlaagen werd, was zulks oorzaak van den ſchielijken overgang der Stad en Eiland tot de zijde der Staaten. Op beſluit van Burgemeesteren en Scheepenen van de Stad, namens de Burgeren en Ingezeetenen, en der Baljuwen, Schouten en Scheepenen van alle Parochien des Eilands, van wegens deszelfs Ingezeetenen, werden eenigen uit de hunnen naar den Prins VAN ORANJE gezonden, om van hem bijſtand te verzoeken. Deeze bezending was opgedraagen aan den Burgemeester CORNELIS PIETERS POLDERMAN, JOHAN ANDRIES BLANK, Dijkgraaf *Bewesten Schelde*, en PIETER JASPERS VOSSEMARE, Schepen, en aan den Secretaris Mr. JACOB VALKE. Hun last hield in, om van den Prinſe de toeſtemming te verzoeken op de Artikelen, door gemelde Regenten, in aller naam, opgeſteld, en op die voorwaarde, de Stad *Goes* en het Eiland te ſtellen onder deszelfs Gouvernement. Men begeerde daar bij, de agtervolging van den *Roomſchen* Godsdienst, zo in de Stad als ten platten Lande; mids het zo wel aan die van *Holland* en *Zeeland*, als anderen vrij zou ſtaan, daar ter plaat-

plaatze in gerustheid te handelen, gaan keeren, woonen en koophandel te drijven; zonder in geloofszaaken onderzogt of ontrust te worden; ook, dat men geene knegten of krijgsvolk, binnen de voorſchreeven Stad en Eilanden in Guarniſoen zou leggen, dan ten gemeenen koste, en met toeſtemming van de Magiſtraat, en zulks nog niet dan in tijden van nood, en dat de ſleutels altoos in bewaaring van Burgemeesters zouden blijven. Verder bedong men, dat alle de bedieningen van den Geregte, of Waereldlijk of Geestelijk Regtsgebied, zouden blijven bij den Magiſtraat, Wet en Officieren, daar toen over geſteld zijnde, of verder, naar ouder gewoonten van regtswege, geſteld zullende worden. Ook zouden die van *Goes* blijven behouden, alle hunne oude voorregten, geregtigheden, handvesten, keuren en costumen, en zijne Hoogheid verzogt worden, hen daar bij te handhaven en beſchermen. Na dat de Gemagtigden, verſcheidene reizen, in onderhandelingen geweest waren met den Prinſe, ſcheen het werk der ſatisfactie of genoegdoening te zullen blijven ſteeken, op het ſtuk der imposten en lasten, welke men, tot ſteun der zaaken, zoude behooren te draagen, alzo de Ingezeetenen, geheel verarmd zijnde, zig buiten ſtaat verklaarden, vooreerst eenige lasten te konnen draagen; waar in de Prins geen genoegen nam. Men deed dan eerst verſlag aan den Magiſtraat, welke, op den 25 Februarij van het jaar 1577, den Gemagtigden op nieuw last gaf, tot het ſluiten van het verdrag, en omtrent het point in verſchil zodanig over een te koomen, als zij ten meesten nutte van den Lande, zouden oordeelen te behooren. Maar het leed nog wel eene maand, eer men het in alles eens was; want de Satisfactie werd van wederzijde niet geteekend voor den 22 Maart, en ten Stadhuize afgekondigd den 27 van die maand.

Het oogmerk van dit verdrag was eeniglijk, Satisfactie, dat is, voldoeninge te bekomen op zekere bevoorens opgegeeven pointen of voorwaarden, op welke de Steden zig onder het Stadhouderſchap van den Prinſe wilden begeeven, volgens het beſlooten bij de *Gendſche* bevrediging; in tegenoverſtellinge van de breedere magt, welke de Prins in *Holland* en *Zeeland* oeffende,

volgens het verbond van vereeniging dier twee Provintien. Deeze voldoening der Steden was bijzonderlijk ingerigt, om zig tegen die uitgeſtrekte magt te dekken, welke men minder noodzaaklijk begon te oordeelen, naar mate de Regenten zelve meerder ſmaak in het opperbewind kreegen, en de Ariſtocratie meerder doordrong.

Bij het verbond, tuſſchen die twee Gewesten, was de *Gereformeerde* Godsdienst vastgeſteld. De Prins had de magt ontvangen, om de Magiſtraaten te veranderen, krijgsvolk in de Steden te leggen, zonder toeſtemming der Overheden, Gelden tot een bepaalde ſomme op te neemen. Tegen dit alles meenden zig de Steden, bij het neemen der Satisfactie, te verzekeren. Die van *Goes* bedongen de voorwaarden, die wij zo even gemeld hebben; waar in, egter, door den Prins niet zeer gemakkelijk bewilligd werd. Maar hij wist dit alles wederom te vernietigen door de Regenten te doen bewilligen in de opdragt der hoogſte Overigheid, waar van hem alleen zijn ontijdige dood ontzette.

Dan laat ons zien, hoe het met den Godsdienst in *Goes* geſteld ware, in een der pointen, waar aan die van de Stad en het Eiland zig bijzonder hielden. Het ſchijnt dat de Hervorming in den aanvang, hier niet zo veel opgang maakte als wel elders, zelfs in andere plaatzen in dit Gewest Men vind ſlegts eenige weinige Inboorlingen van de Stad en het Eiland, die omtrent het Jaar 1560, de *Roomſche* Kerk verlaaten, en zig tot de Gezinte der *Doopsgezinden* of *Gereformeerden* begeeven hadden. Ook is het getal der vonnisſen, tegen zodanige perſoonen, aldaar zeer gering.

In het Jaar 1567 kwamen te *Goes* twee Raadsheeren van des Kouings grooten Raad te *Mechelen*: Mr. ANTHONIE DE MEULENAAR en Mr. JAN D'AULXTRUIJES, welke, na vertooning van hunnen lastbrief, den 22 October, aan de Wethouderſchap zeven vraagpunten opgaven, waar op de zelve, uit 's Konings naam, gevorderd werden te antwoorden. Eene dier vraagen was, „ of 'er binnen de Stad *Goes*, of derzelver „ Regtsgebied gepredikt was bij eenige Secretarisſen? Of daar

„ toe

aan die van de Wet, om verlof of plaats gevraagd
, en wat de Wethouderſchap gedaan had, om het zelve
beletten."
t antwoord daar op bevatte verſcheiden bijzonderheden,
anderen: „ Dat de eerſte pooging, tot het openbaar pre-
binnen deeze Stad, gedaan was den 27 Augustus van het
1566, wanneer zekere VALERIUS VAN GENEFF, (een ge-
ene ſchoolmeester te *Hoorn*, naderhand te *Middelburg*,
eer geroemd als een ijverig voorſtander der Hervorming,
lij daar na te *Brouwershaven*, in de gevangenis, met zijn
d bezegeld heeft,) zo het ſchijnt, zonder eenig gezelſchap,
r de puie van het Raadhuis klom, en uit een papier, dat hij
ie hand hield, overluid begon te leezen. Dat het volk, ge-
n, aldaar de Plakaaten te hooren afleezen, derwaards kwam,
nende dat het een Deurwaarder was; maar toen het hoorde
hij zig voor een Predikant uitgaf, hem met mond en hand-
aar hadden uitgejouwt. Dat de Wethouderſchap, op het
neemen van die beweeginge, op het Stadhuis vergaderd was,
den Prediker voor zig hebbende ontboden, hem verſcheidene
alen had gevraagd, uit wiens last hij dit bedrijf beſtaan en
e hem gezonden had; Dat zijn antwoord, op alle die vraa-
, geweest was, dat de Geest Gods hem gedreeven had,
dat hij geen menſchelijke leeringen leerde; Dat uit andere
len, die hij van zig gaf, de Wethouderſchap beſlooten heb-
nde, dat hij een *Mennoniet* was, hem dit verweeten, en hij
t niet erkend of geloochend, maar alleen geantwoord had, *dat*
ENNO *een vriend Gods was*; Dat de Regeering hem daar op
rder aangeſprooken hebbende, hij van toon was veranderd en
rklaard had, geen oogmerk te hebben om tegen de Overig-
id op te ſtaan, en indien deeze zulks gebood, hij niet meer
rediken, maar terſtond de Stad zoude verlaaten; Dat de Hee-
n, egter, beſlooten hadden, hem in hegtenisſe te ſtellen, zo
s geſchied was, doch dat zij, nader geraadpleegd hebbende,
adzaam hadden geoordeelt, uit hoofde van de tijdsomſtandig-
eden, die zaak niet verder te drijven, maar hem te laaten gaan,
et aanzegging van de Stad daadelijk te ruimen, zo als hij ge-
aan had. Uit andere gevallen blijkt, egter, dat 'er veelen te
oes moeten geweest zijn, die een heimelijken afkeer tegen de

uiterlijke plegtigheden van de *Roomſche* Kerk hadden,
de Wethouders, op den 2 October van het Jaar 1566,
righeid maakten, het Placaat des Konings af te ko
waar bij gelast werd, algemeene en plegtige ommeg
doen, ten einde den zegen van den Hemel te ſmeeke
voorſpoed van des Keizers wapenen tegen de *Turken*, e
bevrediging der ontſtaane beroerten in de *Nederlanden*.
daar na werd aldaar raadzaam gevonden, bij ſcherpe P
ten, te verbieden, het houden van conventiculen of hei
ke Godsdienſtige vergaderingen; welk nodeloos zou ge
zijn, ware men niet onderregt geweest, dat de Hervo
aldaar haare voorſtanders had. Verder vind men, dat, op
27 September van het Jaar 1766, binnen *Goes* gekoomen
ren zes perſoonen, welke men hield voor Predikanten, en
men vermoedde, dat daags daar aan zouden prediken;
die perſoonen, voor de Magiſtraat ontboden, en gevr
zijnde, wie zij waren, van waar zij kwamen, en wat a
doen hadden? vrijmoedig hunnen naamen genoemd, en
klaard hadden, gezonden te zijn van de Hervormde Kerk
Middelburg, ten verzoeke van eenige Inwoonders van G
(welke zij niet begeerden te noemen,) om het waare Wo
Gods te prediken, en uit te roeien het venijn, door
Wederdooper hier te Lande gezaaid; Dat hun, door
Wethouders, onder het oog gebragt was, een verdrag u
ſchen de Landvoogdesſe en de verbondene Edelen, betreffe
het toelaaten der vernieuwde predicatien, ter plaatze daar
zelve, vóór den tijd van het verdrag, waren in gebruik
weest. En dewijl daar ter Stede nooit te vooren zu
predicatien gedaan waren, oordeelde de Magiſtraat, dat dee
nieuwigheden, zonder uitdrukkelijke bewilliginge der La
voogdesſe, of van den Prinſe VAN ORANJE, als Stadhoud
van *Zeeland*, niet konden worden toegeſtaan; en wilden zi
egter, voortgaan, de Regeering zoude 'er zig tegen verz
ten en kennis geeven, daar het behoorde; Dat de Predik
ren, uitſtel verzogt en bekoomen hebbende tot den andere
dag, toen hadden geantwoord, dat zij met hun volk de za
overleid hadden, en meenden, met de predicatien te moet
voortgaan, en daar toe gebruiken het *Nieuwe Werk*, of d
plaat

onder den Windmolen, twee opene plaatzen, binnen de
n der Stad; Dat zij, op het dreigen der Magiſtraat, een
verzet, gevraagd hadden, of het hun veroorloofd zoude
uiten de Stad? waar op hun ten antwoord was gegeeven:
a zij prediken buiten de Stad, zij mogten zien, hoe zig
de Landvoogdesſe of bij den Prinſe te konnen verdedi-

antwoord, waarſchijnlijk, voor een ooglulking opgenoo-
hebbende, waren zij buiten de Stad gegaan, en predikten,
op een ſtuk zaailand, en daar na, nog drie of viermaalen,
een Olimolen, onder den rook der Stad.
n dit alles was, door de Regeering, met een Stadsbode,
ſtelijk, kennis gegeeven aan den Rentmeester *Bewesten*
lde, die den zelfden Bode had gezonden aan de Landvoog-
. Hoedanig het antwoord daar op was, is onbekend ge-
ren. Dat het niet zeer gunſtig moet geweest zijn voor de
lanten, blijkt hier uit, om dat zij de Stad en die hun toe-
n waren verlaaten hadden.
ok ſchijnen 'er, van tijd tot tijd, nog meer dergelijke predi-
n, in 't geheim, zelfs binnen de Stad, gedaan te zijn, tot
in het Jaar 1578, hun eene Kerk ten Godsdienstoeffening
toegeſtaan.
lk het bovenſtaande blijkt, dat de Regeering van *Goes* verre
ras van den geest van vervolging, die in andere Steden plaats
; als mede, dat door haar voorzigtig gedrag, de haatelijke
lenſtorm geweerd werd, niettegenſtaande het aldaar Kermis
, toen men dit haatelijk bedrijf, te *Middelburg* gepleegd,
gt ontving. Zij hield zig aan alle de *Roomſche* Godsdienst-
en, tot in het gemelde Jaar van 1578, doch waakte niet te
ernſtig tegen alle geweld der Inquiſitie en invoering van de
we Biſchoppen.
iet lang, evenwel, duurde de ongeſtoorde oeffening van den
ſchen Godsdienst, na de onderteekening der gemelde Satis-
ie. En geen wonder! Want vermids de handel tuſschen
land en *Zeeland* nu open ſtond, kwamen 'er, van tijd tot
, Kooplieden, uit alle plaetzen, derwaards. Men ijverde
ert om *Goes* en het Eiland, in alles, met de overige Leden
Zeeland te vereenigen. En dewijl de *Gereformeerde* aan-

hang aldaar verre de ſterkſte was, kon het niet anders wo
of de zaak moest daar toe overhellen, hoewel de Rege
met bedaartheid, alles aanwendde, om de zaaken op den
voet te handhaaven.

De Satisfactie was nog niet afgekondigd, toen de beweeg
om verandering reeds een begin namen. Zekere FRANS SC
JE, een Kleermaker van zijn ambagt, had, op den 26 M
van het Jaar 1577, aan verſcheiden Burgers gevraagd, o
mede tekenen wilden een verzoekſchrift aan den Prinſe
ORANJE, om hier, gelijk te *Haarlem*, tweeërlei Godsd
oeffeningen te hebben; dat 'er wel twee honderd waren, di
begeerden, en dat hij hun Bode wilde zijn, en verzoeken
eenen Mr. QUIRYN tot Predikant te hebben; welke QUI
zedert, de tweede Predikant, in het Jaar 1579, binnen
wierd.

Doch deeze FRANS, door den Baljuw, in hegtenis gen
zijnde, werd door denzelven veroordeeld, om geſtraft te w
den met den dood en verbeurdverklaaring zijner goederen.
Regeering, de redenen ter zijner verſchooning gehoord heb
de, veranderde den eisch in een vonnis van bannisſement,
Holland, *Zeeland* en *Friesland*, voor den tijd van drie Ja
FRANS, zig daar mede grootelijks bezwaard agtende, beriep
op het Hof van *Holland* en *Zeeland*, en verkreeg mandem
van Appél; doch moest, na lang twisten, de koſten va
geding betaalen. Inmiddels hadden de *Gereformeerden* een
heimelijke predicatien gehouden, die bij oogluiking ſchijnen
doogd te zijn. Na de Pacificatie van *Gend* geſchiedde dit
openlijk; en wel voor de eerſte reize door eenen GABRIEL
PART. Op den 28 September van het Jaar 1578, werd aan
Stads Overigheid een verzoekſchrift overgegeeven, uit naam
haare *onderdanige Ingezeetenen en Onderzaaten* (wezende
Proteſtanten) *zo van binnen als ten platte Landen*, waar
zij verzogten, *om een Kerk, het zij het Klooſter, of
Zusterhuis*. De Regeering, met dit verzoek verleegen, v
zogt twee of drie dagen uitſtel, om de zaak, in het volle C
legie van de Wet, te overleggen. Maar gelijk doorgaans d
gelijke verzoeken met niet weinig drift verzeld gaan, weigerd
de verzoekers daar in te bewilligen. Waarom de Regeer
go

goedvond, onder proteſtatie van bij de Satisfactie te volharden, aan de verzoekers de Kerk van het Gasthuis toe te ſtaan.

Op dit beſluit liet men eenige der verzoekers binnen koomen, om aan hun het zelve te openbaaren. Zij verſcheenen gewapend, de eene met een Rapier, een ander met een Roer, en wederom andere met een Hellebaard. Zij verklaarden, in geenen deele met dit beſluit zig te konnen vergenoegen, maar veroverden de Kerk van de *Kruisbroederen*, of het *Zusterhuis*, en indien hun een van beiden niet goedwillig werd ingeruimd, zij dezelve met geweld zouden neemen. Mondeling werd hun dan de eerſte toegeſtaan, en een der Secretarisſen gelast, met den Predikant te gaan naar den Prior van het Klooster, hem kennis te geeven van 't beſluit der Regeeringe, en te beveelen, de Kerk van alle verſierſelen te ontdoen.

In plaatze van hier mede vergenoegd te zijn, vorderden zij de bewilliging van vijf Artikelen, welke zij de Magiſtraat voorſtelden: „ 1. dat de Heeren uit hun eerſte antwoord zoude ligten, „ *om alle inconvenientien en perijclen voor te koomen.* 2. „ Dat hun zou gegeeven worden, het geheele Convent van de „ *Kruisbroederen.* 3. Dat ze den Predikant zouden toeleggen „ een tractement van 400 guldens, gelijk die op *Walcheren* ge„ nieten. 4. Dat die van de *Roomſche* Religie hunne ommegangen en andere plegtigheden zouden doen binnen hunne „ Kerken. 5. Dat de *Gereformeerden* hunne dooden zouden „ mogen begraaven, op het Kerkhof van de Groote Kerk." Hier op kwam een antwoord, 't welk niets meer behelsde dan het voorige. Na dat de Predikant hier over nog met de Magiſtraat in onderhandeling getreeden was, kreegen zij berigt, dat de ongeduldige Gemeente bezig was, met de beelden in de Groote Kerk te verbrijzelen. De Predikant en Magiſtraat, daar over niet weinig ontſteld, begaven zig derwaard, in hoope van den moedwil te betengelen. Maar te vergeefsch: de woede, eens gaande geraakt, rustte niet, voor dat genoegzaam alles, dat niet kon geborgen werden, verbrijzeld was. Dit onbeſtaanbaar bedrijf bepaalde zig niet binnen de Stad, maar ſloeg over tot het platte Land. Het duurde meer dan drie dagen, zonder dat de Groote Kerk in dien tijd gebruikt werd: een blijk, dat de plonderaars meer op den roof dan op den Godsdienst geſteld waren.

Men heeft voldoende zekerheid, dat het getal der *Gereformeerden* aldaar op verre na zo groot niet was, als dat der plonderaars en roovers. Allen, die zig aan de misdaad ſchuldig maakten, toonden duidelijk aan den Predikant, dat ze tot zijne Gemeente niet behoorden, ten minſte dat ze geene agtinge voor zijne vermaaning hadden.

Op den 7 van de maand October van het Jaar 1578, kwam binnen *Goes* een Predikant van *Vliſſingen*, en een ander van *Veere*, nevens eenige Krijgsofficieren, die teffens Leden van den Kerkenraad ſchijnen geweest te zijn. Zij deden zig terſtond op het Stadhuis aandienen, en verzogten aan Burgemeesteren, dat vermits de Groote Kerk nu gezuiverd was van de *Roomſche* ſieraadjen, dezelve, den volgenden dag, aan hun mogt worden ingeruimd. De Magiſtraat beriep zig op de Satisfactie, aan de geheele Burgerij gegeeven, en verklaarde, zonder volle bewilliging van de geheele Wet en Gemeente, daar in geen verandering te konnen maaken; beloovende, daarom, tegen den volgenden dag, dezelve te zullen bij een roepen. De Predikanten verklaarden, voor onſchuldig te willen gehouden werden, indien, door dit uitſtel, eenig onheil gebeurde. Daags daar aan volgende, terwijl de Regeering en eenige der voornaamſte Burgers bij een waren, vernieuwden de Predikanten, waar bij die van de Stad zig gevoegd had, hun voorig verzoek. Maar het antwoord was en bleef als vooren, enkel met deeze bijvoeging, dat zo de Predikanten dagten, dat het hun geoorloofd was, de Groote Kerk te gebruiken, de Magiſtraat beſlooten had, het niet te verhinderen. Inmiddels verzogten de aanzienlijkſte Burgers en de Magiſtraat, dat de *Gereformeerden* zig met de Kerk der *Kruisbroeders* wilden vergenoegen. Doch die van *Vliſſingen*, wel wetende dat de Magiſtraat, met die Kerk toe te ſtaan, de Satisfactie reeds had te buiten gegaan, verklaarden dat men daadelijk in de Groote Kerk zoude prediken; verzoekende ten dien einde om de ſleutels. Het antwoord was, dat zij dezelve bij den Koster konden haalen. Daar op gingen de Predikanten, van het Stadhuis, naar den Koster. Zo ras de ſleutels, door deszelfs vrouw, hen waren aangeweezen, openden zij de Kerk, deeden de klokken luiden, en predikten nog dien zelven morgen.

Zulk

Zulk een geweldige omkeering in den openbaaren Godsdienst kon ligtelijk eene gisting in de gemoederen der Burgerije veroorzaaken, en geduurig aanleiding geeven tot verwijtinge van het gebeurde. De Regeering, daar uit eenige onheilen dugtende, beſloot, op den 15 Junij van het Jaar 1579, met overleg en goeddunken der drie Schutterijen en het geheele Lighaam der Stad, eene algemeene vergiffenis af te kondigen van alle onwille en beweegingen, die 'er, zo vóór als na de Pacificatie van *Gend*, gebeurd waren, met opnoeming van verſcheidene punten, ſtrekkende tot onderhouding van onderlinge liefde, eendragt en verdraagzaamheid, onder elkander. Dit was van de gewenschte gevolgen. De Regeering bleef aldaar verdeeld onder de *Roomſchen* en *Gereformeerden*. In het Jaar 1609 verzogten drie *Gereformeerde* Regenten, die toen in het Kollegie van de Wet waren, bij geſchrifte, dat voortaan ten minſten één Burgemeester en de helft der Schepenen, van den *Gereformeerden* Godsdienst belijdenis doende, in de Wet mogten worden aangeſteld. Doch dit werd, uit kragt van de voornoemde Artikelen, geweigerd. Twee Jaaren daar na ontſtonden 'er wederom veele beweegingen binnen *Goes*, over de beſtelling der Regeering. Meermaals, zedert, heeft dit plaats gehad, als in de Jaaren 1653, 1656, 1657, en bijzonder in het Jaar 1692, zo als door ons, op het Art. KORNELIS EVERSDYK, breedvoerig is aangetoond. Geen gering aandeel had *Goes* in de beroerten, die, in het Jaar 1702, in *Zeeland* plaats hadden. Verſchelden Regenten, die aldaar, in het gemelde Jaar 1692, afgezet en gebannen waren, werden door de Burgerije herſteld. Kort te vooren, op den 23 Maij, hadden zij zig met een verzoekſchrift vervoegd aan de Staaten van *Zeeland*, begeerende door dezelven in hunne posten herſteld te worden, waar uit zij oordeelden, ten onregte gezet te zijn, door de geweldadigheid van WILLEM DEN III. Doch de Afgevaardigden van *Goes* hadden bewerkt, dat op dit hun verzoek geen beſluit genomen werd; waarom zij zig door de Burgerij deeden herſtellen. Zedert werden de vonnisſen, in het Jaar 1692, tegen hun geveld, en de

uitſpraak van WILLEM DEN III, geheel en al vernietigd, door 's Lands Staaten. In de groote Staatsomwenteling van het Jaar 1747 hielden de *Goezenaars* zig zeer vreedzaam; wordende de verheffing van den Prins VAN ORANJE aldaar, op voorſlag van éénen Burgemeester, doorgedreeven, zonder dat de Gemeente 'er zig mede moeide.

De openbaare Gebouwen binnen deeze Stad, zijn het Slot *Oostende*; het Stadhuis; de Waag; de Bank van Leening; Stadsſchuur en Weeshuis; de drie Schuttersboven, als die van de *Handboog*, *Kruisboog* en *Kloveniers*; de Groote Kerk; het Gasthuis; de *Waale* Kerk; 't *Latijnſche* School, zijnde een gedeelte van het Klooster der *Kruisbroeders*; de *Roomſche* en *Mennoniten* Kerk; het Oude Mannen- en Vrouwenhuis; 't Gasthuis; het Pest- Arm- en Weeshuis.

De Regeering beſtaat uit den Baljuw, eenentwintig Raaden, waar onder twee Burgemeesters zijn, en twee Secretarisſen, welke ook het Kollegie van het Geregt waarneemen; het welke, boven dien, beſtaat uit den Baljuw en negen Scheepenen, die meerendeels uit de Raaden gekooren worden. Een der Secretarisſen bekleed ook het Ampt van Penſionaris, doch voert 'er den tijtel niet van. De afgaande Burgemeester word Jaarlijks tot Penſionaris Honorair verkooren.

Tot aan het Jaar 1720, beſtond de Regeering alleenlijk in een Kollegie van Burgemeesters en Scheepenen, als Wet en Raad te ſamen. Dan die van *Goes* kwamen, in dat Jaar, bij een, om, op den voet der Reſolutie van den 1 Maij van het Jaar 1651, over eene betere vaſtſtelling van hunne Regeering te raadpleegen. Men was toen van oordeel, dat het tot meerder rust en eenigheid in de Regeering, en tot welvaart van de Stad zou ſtrekken, indien 'er een zeker getal van altijd blijvende Raaden werd aangeſteld. Dit tot een beſluit gemaakt zijnde, werd daar van kennis gegeeven aan de Staaten van *Zeeland*, met verzoek om dit tot een point van beſchrijving te maaken, en aan de bijzondere Leden toe te zenden. Het voorſtel werd ter Staatsvergaderinge overwogen, en daar in, op den 4 en 6 Junij van dat Jaar, bewilligd, en voorts aan de Stad octrooi daar op verleend;

leend; eenentwintig Raaden werden toen, door Burgemeesteren en Scheepenen, aangeſteld en beëedigd, en verder vastgeſteld, dat bij overlijden, vertrek of om andere reden, een Raadsplaats open vallende, dezelve, door den Raad, binnen den tijd van dertig dagen, moest vervuld worden, met een perſoon, uit de notabelſten en gekwalificeerſten uit de Burgerij der Stad, hebbende ten minſten geweest drie Jaaren Poorter of Burger, of één Jaar getrouwd met een ingeboorene Burgeresſe. Verder moet hij zijn een Lid der Schutterije, en Lidmaat van de *Gereformeerde* Religie. Zedert de weder invoering van het Stadhouderſchap, maakt de Raad aldaar een Nominatie van twee perſoonen, welke aan den Stadhouder gezonden word, die 'er een uit kiezen moet. De Raad vergadert, gewoonlijk, alle Saterdagen, 's morgens om 10 uuren; dezelve kan geen beſluit neemen, dan wanneer 'er ten minſten elf Leden tegenwoordig zijn. De gewoone dag der Jaarlijkſche Magiſtraatsvergaderinge, is de 24 Junij. Buiten dit Ligbaam van Wet en Raad, is aldaar een Landregt; welk Kollegie, in het Jaar 1581, door Prins WILLEM DEN I is ingeſteld, in plaatze van Proviſoor en Deekens. Het zelve beſtaat uit drie perſoonen, Kommisſariſen van 't Landregt der Stede genaamd, en eenen Fiskaal, benevens een der Secretariſen van de Stad. Het eene Jaar verkiest men in het zelve één, en het andere twee nieuwe Kommisſariſen, in de plaats der afgaanden, die dan ook den eed voor den Raad afleggen. Dit Kollegie behandelt geene criminecle zaaken, ſchoon de Vierſchaar gaat over het geheele Eiland. De Stedelingen betrekken voor het zelve zo wel de Ingezeetenen van het Land in regten, als de Rentmeesters der goederen van Buitenlieden van verſchillend Regtsgebied. Van de vonnisſen, door dit Kollegie geweezen, kan men aan Burgemeesters en Scheepenen appelleeren.

De Ambagtslieden en neeringdoende Burgers zijn aldaar verdeeld in veertien Gilden, behalven de Panneluiden, die een Gild op zig zelve hebben. Tegenwoordig zijn 'er niet meer dan 27 Pannen- of Zoutziederijen.

De Burgerij van *Goes* is vedeeld in zes Kompagnien: als twee onder het *Oranje-*, twee onder het *Blaauwe-*, en twee on-

onder het *Witte Vaandel.* De Preſident Burgemeester is altoos Kolonel van de geheele Schutterij. In tijd van nood houden de Officieren en verdere Adelborſten, welke kwaliteit alle de Schutters hebben, de wagt op het Stadhuis, op een plaats, de Hoofdwagt genaamd, alwaar zij beurtelings, met een derde van een Kompagnie, om den agttienden nagt, waaken. Doch in tijden van rust en vrede, word 'er niet gewaakt, dan alleen door vier Klapperlieden.

Goes kan mede roemen op een aantal voornaame Mannen: als, GASPAR BARTIUS, doorgaans GASPAR BELGA, of JASPER DE NEDERLANDER genaamd; JOHANNES RAMUS; JOACHEM POLITUS; LEONARDUS MARIUS; CORNELIS FRANS EVERSDYK; JOHANNES ANTONIDES VAN DER GOES; CORNELIS GENTMAN; BERNARDUS VAN DER GOES en JACOBUS LANDSBERGEN; alle mannen, van wien wij reeds breeder melding gemaakt hebben, of nog moeten maaken.

't Wapen deezer Stad is het zelfde als dat van het geheele Eiland, namelijk *een zwarren of witte Gans op een Zwart Veld, en boven die Gans het Wapen van Beijeren.*

Zie SMALLEGANGE; VAN METEREN; BOR; *Vaderl. Hiſt. Satisfactie van Goes; Staat der Nederlanden*, enz.

GOES, (AERT of ARNOUD VAN DER) zoon van AERT of ARNOUD en van MARGRETA VAN BANCHEM, gebooren te *Delft.* Zijn vader was eerst. Penſionaris dier Stad, en daarna Advocaat of Raad-Penſionaris van *Holland.* Onze AERT VAN DER GOES werd, om zijne welſpreekenheid, Advocaat van 't Parlement en Grooten Raad te *Mechelen*, alwaar hij, op den 26 Maij van het Jaar 1550, overleed, en werd in de *St. Rombouts* Kerk, onder een blaauwe Zerk met agt kwartieren, begraaven; 't welk in dien tijd iets ongemeens was. De vier Kwartieren van 's vaders zijde waren: *van der Goes*, *Hack van Out-Heusden*, *Coeverden* en *van der Colve.* Hij had ter vrouwe MARGRETA BEUKELAAR, waar bij hij verwekte drie dogters; JOHANNA, BARBERA en ANNA VAN DER GOES, welke hem met het volgende Graffchrift vereerden.

Aan

Aan den voorzigtigen en beſcheiden Advocaat der beiden Regten, in den Grooten Raad te Mechelen, ARNOUT VAN DER GOES, ARENOUTSZOON, *hebben zijn vrouw en kinderen, de dood van haaren liefſten man en vader betreurende, dit geſtelt. Hij is in het Jaar onzer herſtellinge* 1550 *den* 26 *Maij in den ouderdom van* 56 *Jaar overleeden.*

Deeze lofrede, gevloeid uit de pen van zo nabeſtaande bloedvrienden, zou als valſche roem konnen genomen worden, ware het niet dat de geſchiedboeken ons duidelijk aanweezen, dat AERT VAN DER GOES met regt den eernaam van voorzigtig en beſcheiden, geduurende zijn leven, en ook na zijnen dood, is toegekend.

GOES, (ADRIAAN VAN DER) broeder van AERT of ARNOUD, zo even gemeld, insgelijks gebooren te *Delft*, in dien tijd, dat hun vader Penſionaris dier Stad was. Hem ging de roem na van een groot en verſtandig Regtsgeleerde. Hij volgde zijnen vader, in het Jaar 1543, in den gewigtigen post van Advocaat (nu Raadpenſionaris) van *Holland*. In het Jaar 1547 ontving hij, in naam der Staaten, MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Heere van *Beveren*; waar van hij zelfs, in zijn Register der Dagvaarten, dit volgende, op den 2 Maij, heeft aangeteekent: „ wanneer bij den Stadhouder voorſz. mij gelevert ſijn commisſie, „ die in 't wals was, hebbe (ik) deſelve de Staten voorgeleeſen, „ en daer na ſijne M. Ed. wellekom geheeten, hem gevende „ voor Tijtel Edele, Vermogende, Welgebooren Heere, Hem „ verklaarende dat de Staten ſeer verblijdt waren, dat Sijne Kei„ zerlijke Majeſteit belieft hadde hem in de plaetſe van den Hee„ re van Praet te committeeren tot een Stadhouder en Gouver„ neur van den Lande van Hollandt; biddende dat hij d'affairen „ van den Lande altoos ſoude willen hebben voor gerecomman„ deert, ſij ſouden hem altoos weder emploijeeren in ſijne M. E. „ dienſte en alle behoorlijke obedientie toonen, danckende „ voorts den Heere van Praet van de goede addreſſe die hij de „ Staten offereerde te doen, en hun weder preſenteerende alle „ behoorlijken dienst." Waar op hij het antwoord van den Stadhouder doet volgen, beſtaande in beloften en dankzeggingen.

ADRI-

ADRIAAN VAN DER GOES was, te *Delft*, in den Egt getreeden met ANNA VAN SPANGEN, LAURENS dogter, bij welke hij zes kinderen verwekte, eenige van welke hooge Ampten bekleed, en aanzienlijke huwelijken hebben gedaan.

Hij overleed, in zijnen post als Raadpenſionaris, in het Jaar 1560. De onmisbaare Registers der Dagvaarten, van zijnen Heer vader, AERT VAN DER GOES, loopen van den Jaare 1524 tot 1543; en die van hem zelven, van 't Jaar 1524 tot den 16 December van het Jaar 1560. Dewijl deeze onmisbaare Staatsſtukken, tot zeer hooge prijzen, op auktiën verkogt werden, heeft men, om ze van meer nut te doen, dezelve in 8 ſtukken, in gr. 8vo, herdrukt.

GOES, (CHRISTIAAN VAN DER) was een zoon van Heer ADRIAAN en ANNA VAN SPANGE, gebooren te *Delft*, in het Jaar 1540. Hij was Heer van *Spijk*, en Hoofdſchout te *Delft*; een man, bij de Burgerij bij uitneemenheid bemind. In het Jaar 1558 was hij in den Egt getreeden met ANNA VAN RENOY, GERARDS dogter, Heer van *Spijk*. CHRISTIAAN overleed den 22 September van het Jaar 1600, en zijne Egtgehoote den 12 Augustus, van het Jaar 1608. Zijne kinderen waren: ADRIAAN, MARIA, ANNA, GERARD, LAURENS, ARNOUT en CORNELIS VAN DER GOES.

GOES, (ADRIAAN VAN DER) de oudſte zoon, uit het huwelijk van Heer CHRISTIAAN en ANNA VAN SPANGE, was mede een uitmuntend Regtsgeleerde; zo dat hij, niet alleen bij zijne Geboorteſtad *Delft*, maar ook bij verſcheiden andere Steden, als hun gewoone Advocaat werd aangenomen. Prins MAURITS, ſchoon Heer ADRIAAN den *Roomſchen* Godsdienst was toegedaan, vertrouwde hem, egter, de allergewigtigſte zaaken en volgde, in veele gevallen, zijnen raad. FREDRIK HENDRIK ſtelde hem aan als zijnen Raad en Rekenmeester; in welken post hij, in het Jaar 1632, den 7 Januarij, in *'s Hage* overleed, en wierd in de Kloosterkerk begraaven. Hij is getrouwd geweest met PETRONELLA VAN STOPPELAAR, die, den 28 October van het Jaar 1604, overleed. Hij hertrouwde daar na, met MARIA VAN CROMSTRIJEN. Uit zijn eerſte huwelijk had hij ver-

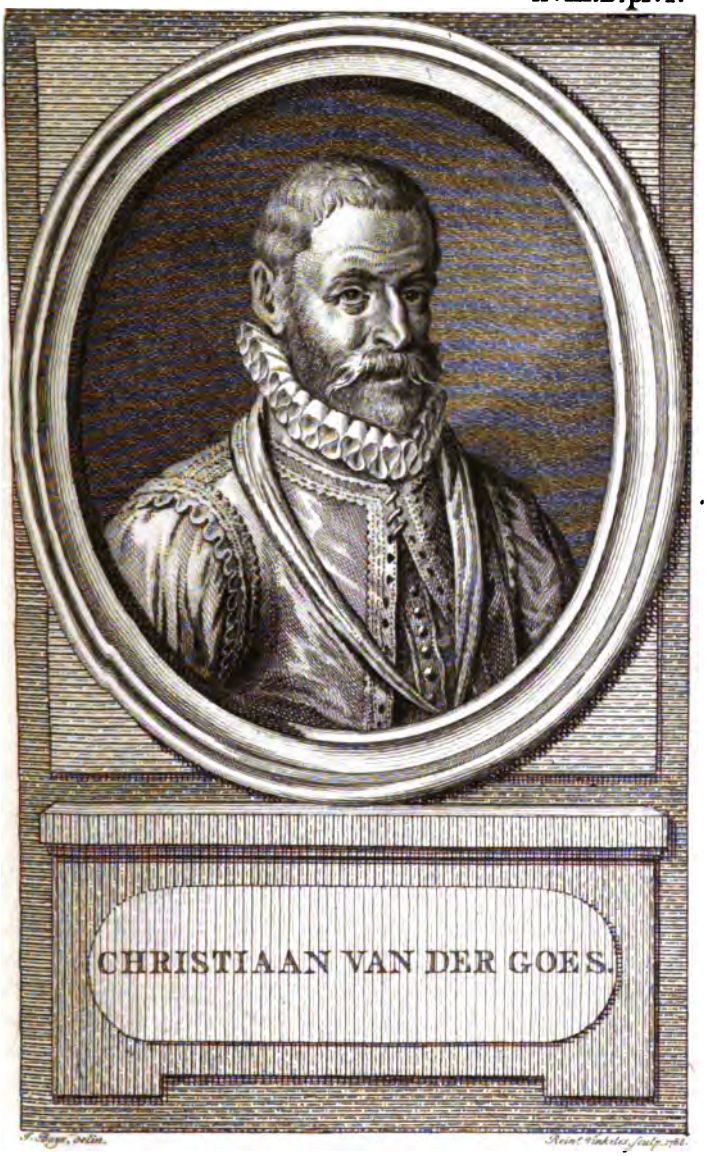
CHRISTIAAN VAN DER GOES.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

verwekt drie kinderen, waar onder CHRISTIAAN VAN DER GOES, gehuwd met MARGARETA DE GRUITER. Hij overleed den 26 September van het Jaar 1677, en liet na zes kinderen.

GOES, (LIEVEN VAN DER) ADRIAANSZOON, ſtierf ongehuwd, en werd, met meer anderen van zijn Geſlagt, in de Kloosterkerk, in *'s Hage* begraaven.

GOES, (ANNA VAN DER) zuster van LIEVEN, werd de vrouw van Mr. PIETER DE BIJE, Advocaat in *'s Hage*. Haar tweede man was ADRIAAN VAN DER GOES, die bij haar verwekte vijf kinderen; PETRONELLA, ongehuwd geſtorven, in het Jaar 1624; 2. MARTYN, Regtsgeleerde; 3. WILLEM; 4. AGATHA VAN DER GOES, getrouwd, in het Jaar 1641, te *Delft*, met SIMON VAN GRAESWINKEL; en 5. ADRIAAN VAN DER GOES, die ter vrouwe nam MARGRETA VAN HOOGENDORP.

GOES, (Jonker GERARD RENOY VAN DER) zoon van CHRISTIAAN VAN DER GOES en ANNA VAN SPANGEN. Den naam van RENOY, zijnde die van zijne moeder, hebbende aangenomen, heeft hij, van zijn jonkheid af aan, den oorlog gevolgd, en als een dapper Officier, ten dienſte van den Koning van *Spanje*, zig gedraagen. Hij werd begiftigd met het Gouverneurſchap van 't Kaſteel van *Gend*, en overleed op het zelve, den 8 Augustus van het Jaar 1623. Dit Geſlagt, als nog in wezen, bekleed, te *Delft*, en op andere plaatzen, de aanzienlijkſte Eerampten.

GOES, (BERNARDUS VAN DER) dus genaamd naar zijne Geboorteſtad *Goes*, in *Zeeland*, is de laatſte geweest, die, in het Jaar 1571, toen bijna 21 Jaaren oud, in 't Convent der Predikheeren, zijne geloſte gedaan heeft, en, in dien haggelijken tijd, Biegtvader der Nonnen zijner Orde te *Wijk bij Duurſteede* was. Naderhand heeft hij het Priorat te *Kalkar* bekleed; hij was alvoorens, in het Jaar 1605, Procurator van dat Convent geweest. Na een dienst van twee Jaaren is hij, op zijn verzoek, daar van ontſlagen. Geenen kans ziende, om tot zijn eerſte Convent, te *Zierikzee*, te konnen wederkeeren, werd hij,

hij, in het Klooster zijner Orde, te *Gend*, ingelijfd, daar hij, tot zijnen dood, die voorviel in het Jaar 1619, in ruste leefde; laaten verſcheiden ſchriften na.

Zie LA RUE, *Geletterd Zeeland*, bl. 402.

GOES, (CORNELIS PIETERSEN VAN DER) geboortig in *Zuid-Beveland*, was *Dominikaner* Monnik te *Zierikzee*, van waar hij, in het Jaar 1566, na zijne Geboorteplaats wilde overſteeken, om te prediken en zijnen eerſten Priesterlijken dienst te verrigten, met oogmerk om eenige almoesſen voor zijn Klooster te verzamelen. Doch, terwijl hij, buiten de Stadspoort, naar den Schipper wagtte, die hem zou overzetten, werd hij, door booswigten, die voorgaven *Geuzen* te zijn, jammerlijk mishandeld, en, na dat deeze hem half dood verlaaten hadden, door anderen naar zijn Klooster te rug gedraagen, waar in hij, weinige weeken daar na, aan eene bloedſpuwing overleed. Deeze *Goezenaar* had onder de Geleerden den tijtel van *Athleta fidei*.

Ibid. bl. 525.

GOESSINGE, eene Havezate, in 't Landſchap *Drenthe*, binnen de grenzen van het *Diverder Dingſpil*.

GOFFREDUS, (HILBRANDUS) was gebooren in *Friesland*, en wel in het Dorp *Huizum*, alwaar hij Paſtoor was. Hij was niet alleen een Godgeleerde, maar ook een Wiskonſtenaar, en overleed in het Jaar 1500. Hij was de verzamelaar van de Biſchoppelijke Ordonnantien der Biſchoppen van *Utrecht*, die te *Gouda*, in het Jaar 1484, gedrukt zijn, en ook de Schrijver van verſcheidene Godgeleerde Geſchriften.

SUFFR. PETRI; VAL. AND.

GOGH

GOGH, (MICHIEL VAN) Regtsgeleerde, is eerst geweest Penſionaris van *Vliſſingen*, zijne Geboorteſtad, en werd, in het Jaar 1655, wegens die Stad, gecommitteerd ter Rekenkamer des Lands en Graaflijkheid van *Zeeland*. Kort na dat KAREL DE II, Koning van *Engeland*, uit *Holland* vertrokken was, en den throon van *Engeland* beklommen had, werd goedgevonden, een buitengewoon Gezantſchap derwaard te zenden, waar toe, den 22 Julij van het Jaar 1660, benoemd werden de Heeren van BEVERWAARD, SIMON VAN HOORN, Burgemeester der Stad *Amſteldam*, de Heer VAN GOGH, en RIPPERDA, Heer van *Farmſum*. Na 't ontvangen van hunne inſtructien en genomen afſcheid, van den Staat, vertrokken zij den 29 October, en kwamen den 1 November te *Gravezande*. Wegens eenige verhinderingen voeren zij niet voor den 16 dier maand, verder naar *Greenwich*, daar zij door den Lord RICHARD, (*) tweeden zoon den Marquis VAN AMONT, met vier of vijf Edellieden van 's Konings Kabinet, nevens den geenen, die de plaats des Ceremoniemeesters, toen ziek, bekleedde, ontmoet, en uit naam zijner Majeſteit verwelkomt wierden. Kort daar op vervolgden zij in des Konings Bark hunne reis naar *Londen*, daar zij, voor den Tour, aan de trappen door Lord GRAVEN ontvangen en verwelkomt zijnde geworden, in des Konings koetzen traden, en, met een gevolg van in de twintig koetzen met zes paarden, door *London* tot in 't huis van Sir. ABRAHAM WILLIAMS gevoerd, kosteloos onthaald en ontvangen wierden, op éene en de zelfde wijze, als dat aan Afgezanten van gekroonde hoofden geſchiedde. Den 19 des namiddags, zijnde opgehaald door den Graaf OSSORY, hadden zij eerst openbaar gehoor, alleen in pligtpleegingen beſtaande, bij den Koning, ſtraks daar op bij de Koningin

(*) AITZEMA *zegt, dat de eer van door een'* LORD *buiten* Londen *gecomplimenteerd te worden, voor deezen nooit aan iemand der Ambasſadeurs van H. H. Mog. gebeurd was: 't welk* WICQUEFORT, *door 't onthaal van* BORREL *en* RENSWOUDE *in 't Jaar* 1640, *tegen ſpreekt.*

ginne moeder, en 's anderen daags bij den Hertog van YORK, en de Prinſes ROJAAL. Daar na gehoor in 't Kabinet bij den Koning hebbende, droegen zij zijne Majeſteit voor, dat de voornaamſte reden hunner bezendinge was, om vast te ſtellen tuſſchen dezelve en Hunne H. Mog. een goed verſtand en vriendſchap, als van ouds was geweest, en (om die te bondiger te maaken) eene eeuwigduurende Alliantie, welke zoude beſtaan in eene belofte van Guarantie, Commercie en Navigatie. Zijne Majeſteit, hunne perſoonen en voorſtel aangenaam verklaarende, voegde hen eenige *Engelſche* Heeren tot Commisſarisſen toe, om verder te handelen.

De Ambasſadeurs keerden weder in September van het Jaar 1662; laatende in *Engeland*, den Secretaris der Ambasſade CUNÆUS, tot onderhouding der correspondentie omtrent de nog hangende zaaken. Den 2 October deeden zij verſlag van hunnen handel, en roemden de betuiging van goede genegenheid, door den Koning en den Hertog van YORK gedaan, die, ter dier gelegenheid, ook gerecommandeerd hadden den Heer Prins van *Oranje*. Doch zulke recommandatien van *Engeland* ſmaakten *Holland* niet; dies volſtrekt beſlooten was die niet aan te neemen.

De Ambasſadeur VAN GOGH gaf ook, den 26 der zelfde maand, ter vergaderinge der Heeren Staaten van *Zeeland*, kortelijk berigt van 't geene geduurende zijn Gezantſchap was voorgevallen, en op wat wijze het Tractaat, van nieuws met *Engeland* gemaakt, tot beſluit gebragt en wederzijds onderteekend was: voegende daar bij wat ernſtige verklaaringen de Koning, op 't affcheid der Gezanten gedaan had tot nakooming van het geſlootene, en opregte onderhouding van alle goede vriendſchap en vertrouwendheid met deezen Staat; verzeld met nadruklijke recommandatie van den perſoon en de belangen zijner Hoogheid, den Heere Prinſe van *Oranje*. Al 't welk gehoord zijnde, wierd de Heer VAN GOGH daar over van wegen de vergaderinge bedankt, en wel in 't bijzonder over den ijver, de naarſtigheid en het beleid, dat hij, nevens de Heeren zijne Amptgenooten, tot het voltrekken van dat goede werk had gebruikt; 't welk hooggemelde Staaten beloofden bij alle gelegenheden te zullen erkennen. Ook werd die Heer, dewijl toen ſtond gehandeld te worden tot geſtadiging van 't gemelde Tractaat,

staat, verzogt, zig onbezwaard en gereed te willen houden, om aan die hooge vergaderinge zodanig verder berigt te geeven, als op eenige deelen of uitbreidingen van 't zelve zoude mogen worden vereischt; waar toe hij zig ook gulhartig en beleefdelijk aan Hunne Ed. Mog. heeft aangeboden.

In het laatst van April des Jaars 1664 wierd goedgevonden, den Heer VAN GOGH aan te ſtellen tot Ordinaris Ambasſadeur van deezen Staat, bij den Koning van *Groot-Brittanje:* gelijk hij dan ook zijne Inſtructie in Maij ontving. Daarenboven magtigden Hunne Hoog Mog. hem, om, ten koste des Lands, eenige ervarene perſoonen tot kundſchapgeevers, in de omliggende havens of elders nodig weezende, te mogen gebruiken. Ook werd goedgevonden, dat de ſchade, die op de wisſels zoude koomen te vallen, voor zo veel zijn tractement aanging, bij *Zeeland* zou worden vergoed en betaald; als mede dat hij zijne onkosten en verſchot van *Holland* en *Westvriesland* wederkrijgen zou; en eindelijk dat hem, tot zijne toerusting, zouden worden toegelegd zes duizend guldens ééns, mede te betaalen door *Holland* en *Westvriesland*, uit hunnen post op den ſtaat van oorlog daar toe geſchikt.

Den 17 Junij vertrok hij van *Scheveningen*, en kwam den 19 in de Rivier van *Londen*, voor de Hoop, twee mijlen van *'s Gravezande;* daar hij, overmids het gedaane verbod van eenige Schepen uit *Holland* (wegens de beſmetting der daar toen zijnde pest) te laaten paſſeeren, tot 's anderen daags verblijven moest. Incognito aldus te *Londen* gekomen, had hij 's avonds ten agt uuren afzonderlijk gehoor bij den Koning, die zijnen perſoon en overkomst voor aangenaam verklaarde, met veele minzaame uitdrukkingen, zo omtrent den Staat als omtrent hem zelven; klaagende des niet te min, dat de *Nederlandſche Oost-* en *Westindiſche* Compagniën dagelijks groote moeienis en ſchade aan de *Engelſchen* deeden, en dat op zijne klagten aan de Staaten Generaal deswegens geene voldoening volgde. De Ambasſadeur, zijne Majeſteit hier op naar gelegenheid van tijd en zaaken gediend hebbende, zeide de Koning: *Laat ons vrienden blijven.* Waar op de Ambasſadeur met de vereischte hoflijkheden afſcheid nam. Des anderen daags had hij een dergelijk gehoor bij den Hertog van

YORK: maar den 5 Julij had hij dat in 't openbaar, bij den Koning; twee dagen daar na bij de regeerende Koningin; en, den volgenden dag, bij de Koninginne Moeder, voorts bij den Hertog en Hertogin van YORK.

In de maand December van het Jaar 1665 werd de Ambasſadeur VAN GOGH, door Hunne Hoog Mog. ter gelegenheid der ontſtaane vredebreuk met *Engeland*, te huis geroepen, bij eenen brief aan den Koning van dat Rijk geſchreeven, die hen daar op een ſcherp antwoord toezond. Eindelijk kwam hij, na genomen affcheid van zijne Majeſteit te *Oxfort*, tot *Londen* aan, en van daar met een Jagt naar *Holland*, alwaar hij in den *Haag*, den 11 Januarij van het Jaar 1666, beknoptelijk opening deed van zijne handelingen; roemende voor 't overige des Konings heuschheid in allen opzigte, doch daar bij voegende, dat de Hertog van YORK nog meest den oorlog in 't hoofd had, als die gezegd had: *men moest elkanderen in Zee nog eens begroeten*. Voorts melde de Ambasſadeur, dat men in 't gemeen verlangde naar den oorlog met *Frankrijk*; dat in *Engeland* geen gebrek van Zeevaart was; dat de Koophandel daar bloeide, en dat, of nu en dan door de *Hollanders* een Schip genomen werd, men dat niets agtte; dat het den *Engelſchen* aan geen geld mangelde, enz. Den 26 dier zelfde maand verſcheen hij ter Vergadering der Staaten van *Zeeland*, daar hij aan Hun Ed. Mog. ook een kort berigt zijner verrigtingen gaf, verzoekende te gelijk eenige weinige Gedeputeerden, om eenige geheime zaaken nader te mögen openen, gelijk hij reeds aan Gedeputeerden Hunner Hoog Mog. in den *Haag* gedaan had. Waar op hij, zo voor zijn berigt als goeden ijver, vlijt en loflijk beleid, tot 's Lands dienst in zijne Ambasſade aangewend, bedankt zijnde, werden hem, tot het ontvangen der geheime zaaken, toegevoegd, de Heeren THIBAUT, STAVENISSE, GRUWAART, VRYBERGE, INGELS en REIGERSBERG, met den Raadpenſionaris van 't Land.

Den Heere VAN GOGH, die, geduurende den tijd van zijn Gezantſchap aan 't Hof van *Engeland*, altijd zijn Ampt als Rekenmeester van *Zeeland* had blijven behouden, werd nu ook, bij Staatlijke Reſolutie, den 20 Augustus van het Jaar 1666, toegelegd het volle tractement, zedert dien tijd tot heden toe verloopen; gelijk hij dan mede altijd zijn aandeel genooten heeft

uit

uit de daar toe behoorende Emolumenten (*). In het Jaar 1667 werd hij Raad van *Vlissinge*, zijnde de eerste geweest, die, zedert de opregting der Reekenkamer tot dien tijd toe, wegens die Stad Rekenmeester geweest is, en tevens het Raadsampt bekleed heeft. Hij overleed in het Jaar 1669.

Zie DE LA RUE, *Staatkundig Zeeland*, bl. 45-50.

GOGAVA of GOGAVINUS, (ANTONIUS) geboren in de Stad *Graaf*, werd een vermaard Doctor en groot Mathematicus in *Italie*. Hij heeft veele geleerde werken nagelaaten.

Zie PONTANUS en PETIT, *Nederl. Republiek*.

GOINGA, eene Edele Staate, nabij het Dorp *Heeg*, in de Grietenije *Wijmbritzeradeel*.

GOINGARIJP, een tamelijk groot Dorp, zig in de lengte uitstrekkende, in de Grietenije *Doniawerstal*. Dit Dorp heeft 29 stemmen.

GOKKINGA, een Adelijk Slot, tusschen de Dorpen *Zuid-* en *Noordbroek*, in het groot Oldampt van de *Groninger Ommelanden*.

GOLBERDINGEN of GELBERDINGEN, een Dorp onder het Graafschap *Kuilenburg*. Volgens PONTANUS behoort het onder *Gelderland*; doch VAN DER HOUVE meent dat het, met *Everdingen*, onder *Holland* behoort. Dan daar *Everdingen* en *Golberdingen* onder het Graafschap *Kuilenburg* behooren, volgen wij PONTANUS.

GOL-

(*) *Notul. ter Rekenk. van Zeeland*, 1 *Aug.* 1663, *en* 8 *Maart* 1667.

GOLDA, is een vaart, met een gedeelte van een natuurlijken ſtroom, dwars liggende, tuſſchen den *Rhijn* en den *Hollandſchen IJſſel*. ANDREAS, Biſſchop van *Utrecht*, heeft, in den Jaare 1139, aan de Kerke van *St. Salvator* geſchonken, alle de Tienden van de nieuw bebouwde landen, daar aan behoorende, als mede het waereldlijk regt. Graaf FLORIS DE V noemde deeze vaart, in zijn giftbrief van het Jaar 1281, de *Goude*. Daar is 'er ook een tuſſchen de *Zeeuwſche* ſtroomen, die Keizer OTTO DE II, in den Jaare 974, de Rivier *Golda* heeft genaamd. MELIS STOKE noemde deeze vaart ook de *Goude*, als hij zegt:

Op de Goude vochten al den nacht
Ende in Middelburg bin der gracht.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II, pag. 71.
M. STOKE, in JAN DE II.

GOLKEHEIM, eene Edele Staate, onder het Dorp *Garijp*, in de Grietenije *Tietzerkſteradeel*.

GOLTHORN, een der 33 *Frieſche* Dorpen, welke in het Jaar 1277, verdronken zijn.

GOLIUS, (JACOBUS) Hoogleeraar in de Wiskunde en *Arabiſche* Taale, op de Academie te *Leiden*, werd, in het Jaar 1596, binnen *'s Gravenhage* uit een oude en aanzienlijke Familie, die weleer binnen *Leiden* gewoond had, gebooren. Zijn overgrootvader was FRANCISCUS GOOL. Zijne zoonen en kleinzoonen bekleedden, even als hij, de waardigheid van Scheepen en Raaden te *Leiden*.

GOLIUS (FREDERIK) of GOOL, de vader van JACOBUS, bekleedde mede aanzienlijke Ampten, en heeft zig, geduurende het beleg van *Leiden*, als een waardig Burger gedraagen. JACOBUS, den ouderdom van 20 Jaaren bereikt hebbende, begaf zig, na de Academie verlaaten te hebben, op zijns vaders Hofſtede *Naaldwijk*, om zijne ſtudie aldaar in ſtilte voort te zetten. Vervol-

volgens deed hij eene reize naar *Frankrijk*, en daar na, in gevolge van den Afgezant der Staaten, naar *Marrokko*, om zig de gronden der *Arabiſche* Taale eigen te maaken. Bij zijne terugkomst werd hij, in de plaats van zijnen voorigen meester ERPENIUS, tot gezegde waardigheid beroepen. Hij, over zig zelven nog niet voldaan zijnde, verzogt verlof nog eene reize naar de *Levant* te mogen doen, en keerde, na verloop van vier Jaaren, te rug. Om met één woord alles van hem te zeggen, hij heeft den roem nagelaaten, dat hij in de kennisſe dier Taale nooit zijnen wederga gehad heeft. Hij overleed den 28 September van het Jaar 1667, nalaatende twee zoonen, waar van de eene de grootſte waardigheid in *Leiden*, en de andere aanzienlijke Ampten in de Staats-Regeering bekleed heeft.

BAYLE, *Dictionaire.*

GOLTZ (HUBERT) of GOLTZIUS. De groote roem, dien LAMBERT LOMBARDUS, door zijne uitmuntenheid in de Schilderkonst verkreegen heeft, als hebbende een nieuwe en betere manier, dan de oude, gevonden, deed denzelven veele leerlingen verkrijgen. Onder deezen was HUBERT GOLTZ, of GOLTZIUS, gebooren te *Venlo*, doch herkomſtig van *Wurtsburg*, daar zijne voorouders gebooren waren. Bij den gemelden LOMBARDUS zag en kopieerde GOLTZIUS verſcheiden dingen naar de Antieken, zo wel *Roomſchen* als anderen, die van de oude *Franken* in *Duitschland* na gebleeven waren, en welken in hem een ijver en lust verwekten, om met behulp van zijne geleerde belezenheid, de *Roomſche* Oudheden te onderzoeken, waar in hij zeer ervaaren geworden is, en door de handleiding van den Heer van WATERVLIET heerlijke zeldzaamheden voortgebragt heeft.

Geduurende twaalf Jaaren hield hij zig onledig met het bijeenzamelen der penningen, pronkende met de afbeeldzels der *Roomſche* Keizeren, welken hij door een zeker Schilder van *Kortrijk*, geheeten JOOST GIETLEUGEN, een welgeleerd en vernuftig man, wiens levenswijs geenzints dien bijnaam verdiende, deed tekenen en in hout ſnijden, en die hij, op verſcheiden gronden gedrukt, in een groot boek uitgegeeven heeft. Dat

werk, waar aan GOLTZIUS veel arbeid beſteed had, en 't geen de borſtbeelden van alle de Keizers bevatte, van JULIUS CAESAR af tot KAREL DEN V en FERDINAND, met inlaſſing van eenige ledige ronden voor de troniën der Keizeren, van wien geene gedenkpenningen te vinden zijn, had hij met zwaare kosten in verſcheiden Taalen te *Brugge* in *Vlaanderen*, zijne woonplaats, op zijne eigene Drukkerij doen drukken, die van zeer fraaie letters voorzien was, of ſchoon hij geen open winkel hield. Behalven dat boek heeft hij verſcheidene anderen uitgegeeven, die bij de geleerden in agting en aanzien zijn: als in den Jaare 1563 een werk in 't *Latijn*, ten tijtel voerende *Cajus Julius Cæſar*, of de Hiſtorie der *Roomſche* Keizeren, uit gedenkpenningen opgemaakt, en met het leven van JULIUS CAESAR verrijkt; welk werk hij den Keizer FERDINAND opdroeg. Ook gaf hij in den Jaare 1566 een ander werk, in de evengenoemde Taale, in 't ligt, genaamd *Faſti*, vervattende de overheeringen en Feestvieringen der oude *Romeinen*, van de grondlegging van *Rome* tot den dood van AUGUSTUS; alles met gedenkpenningen eigenhandig door hem geſneden en met uitleggingen verrijkt: 't geen hij den *Roomſchen* Raad of Senaat opdroeg, die hem, in den Jaare 1567, in erkentenisſe van zijne voortreflijkheid en geleerdheid, op het Kapitolium, bij een bezegelden brief, wiens afſchrift in zijn zedert uitgegeeven werk, *Cæſar Augustus* betijteld, gevonden word, tot een Edel *Roomsch* Burger verklaarde. Het laatstgenoemde werk, in twee boeken verdeeld, waar in de levensbijzonderheden van CAESAR AUGUSTUS in de *Latijnſche* Taale beſchreeven zijn, gaf hij uit in den Jaare 1574, en verrijkte het met plaaten der gedenkpenningen en hunne reverſen of tegenzijden. In het Jaar 1576 gaf hij in het ligt een *Latijnsch* werk, onder den tijtel van *Sicilia* en *Magna Græcia*, of de Hiſtorie van de Steden en volken van Groot *Griekenland*, met *Griekſche* gedenkpenningen en hunne beſchrijvingen.

De reeds gemelde en meer andere werken, door GOLTZIUS beſchreeven, en die allen in groote boekdeelen kostbaar en met fraaie letteren gedrukt zijn, ſtrekken ten getuigen van zijnen vlijt en kundigheid, en doen de gedagtenis der voortreflijke oudheid van het *Roomſche Keizerrijk* herleeven.

Of

Offchoon ik van zijne Penfeelwerken weinig te verhaalen weet, is mij nogthans bekend, dat hij verfcheiden dingen, onder anderen te *Antwerpen*, ten tijde van het Feest der Orde van het Gulden Vlies, voor de *Oosterlingen* gefchilderd heeft. Voorts was GOLTZIUS ftout in het onderneemen en kloek in het uitvoeren.

Zijne eerfte huisvrouw was de zuster van de laatfte huisvrouw van PIETER KOEK VAN AALST, bij welke hij eenige kinderen teelde, welke hij *Romeinfche* naamen deed geeven, als MARCELLUS, JULIUS en dergelijken. Staande dat huwelijk vertrok hij naar *Rome*, buiten weten van zijne Egtgenoote, die meende, dat hij zig naar *Keulen* begeeven had. Ten tijde als hij te *Brugge* woonde, fchepte hij veel vermaak en uitfpanning in de Sermoenen van zekeren graauwen Monnik, geheeten BROER KORNELIS; en deeze Sermoenen zijn (zo gezegd word,) door hem befchreeven en gedrukt; ook heeft hij dien Monnik op een panneel in olieverf genoegzaam van vooren geportretteerd, en hoe wel uit het geheugen, zeer wel getroffen, met al zulk een verftoord wezen, als hij zettede, wanneer men hem met fchimpdigten en fchotfchriften te vooren had getergd. Dat Portret, 't welk, zo veel de kunst betreft, wel behandeld was, heb ik gezien en in handen gehad.

Zijne huisvrouw overleeden zijnde, begaf hij zig in een tweede huwelijk, met eene vrouw van geen zeer goed gerugte; tot fmerte van zijne kinderen en vrienden, en tot zijne eigene onrust, fchade en fchande, gelijk meer aan wijze en verftandige mannen wedervaren is, die te veel vertrouwen ftellende op zig zelven, de ongeftadigheid van fommige vrouwen gemeend hebben door de reden te zullen konnen matigen, de ingekankerde kwaade gewoonte door goed onderwijs te verbeteren, en de bedorven zeden te hervormen.

GOLTZIUS, die een zeer ftatig man was en veel ooreeel bezat, was bij grooten en geleerden in geen gering aanzien. Aan ANTONIO MORO, een zijner penningwerken, zeer fraai gebonden, gefchonken hebbende, zeide deeze, dat gefchenk niet dan met zijne kunst te willen erkennen, en deed hem eens en andermaal 's morgens komen, om hem te portretteeren, doch weder, na hem telkens een ontbijt voorgezet te hebben, ver-

trekken, tot de derde reis toe, wanneer hij hem binnen een uur, of immers een zeer korten tijd, ongemeen fraai en weêrgelijkend afmaalde; want hij ondertusschen zig het regte wezen van GOLTZIUS in het geheugen geprent had. Naar dat Portret, 't welk nog te *Brugge* berust, is dat gesneeden, 't welk voor een zijner werken geplaatst is. Gelijk zijne boeken met verscheiden *Latijnsche* lofdigten vereerd zijn, is ook op dat Portret door eene *Engelschen* Gezant het volgend bijschrift gemaakt:

In effigiem HUBERTI GOLTZII, *ab Antonio Moro expressam*, Danielis Rogerii Angli *Epigramma:*

GOLTZIUM *arte parem pingendi cernis Apelli,*
Sculpendique parem, culte Lysippe, tibi:
Notitia imperii Graji pariterque Latini
Varroni similem, Pausaniaque simul.

Puntdigt van DANIEL ROGER, *Engelschman*, op het afbeeldzel van HUBERT GOLTZ, door ANTONIUS MORUS:

Dit's GOLTZ, *wiens kundigheid der* Griekfche *en* Roomfche *Rijken*
Voor geen PAUSANIAS *of* VARRO *hoeft te wijken,*
Voor wien in Snijkunst zelfs LYSIPPUS *onder doet,*
Voor wien in Schilderkunde APELLES *zwigten moet.*

HUBERT GOLTZ, overleed te *Brugge*, in of omtrent het Jaar 1583.

Zie VAN MANDER, *Leven der Konstschilders*, I. Deel, bl. 260-265.

GOLTZIUS. (HENDRIK) Wanneer de veelvermogende en werkzaame natuur jonge lieden tot de Schilderkonst (om zo te spreeken) voorgeschikt en afgezonderd heeft, blijft zij met haaren invloed niet agter, noch laat het zaad, 't geen zij in den boezem van de zulken (als in een goeden grond) gestort heeft, daar in ver-

verborgen blijven, maar doet het heel vroeg te voorſchijn komen, mildelijk opwaſſen, en deszelfs aanhoudende vrugtbaarheid voor 't oog der waereld aan den dag leggen. Hoe waarachtig dit zij, zal met dit leven van HENDRIK GOLTZIUS beweezen worden. Deeze was afkomſtig van eerlijke en treffelijke ouders, en tot *Mulbragt* gebooren, zijnde een Dorp in 't Land van *Gulik*, niet verre van *Venlo*, in 't Jaar onzes Heeren 1558, in Sprokkelmaand, eenige dagen voor dien van *Paulus Bekeering*. Hooger op is zijne herkomst uit een ander Dorp, genaamd *Heinsbeek*, daar zijn bet-overgrootvader den naam van GOLTZ, van oude tijden den ſtam eigen, reeds gevoerd had. De grootvader van onzen HENDRIK GOLTZIUS woonde te *Venlo*, en was een kunſtig Schilder, HUBRECT GOLTZ geheeten, hebbende ook een broeder STEVECT GOLTZ, een fraai Beeldſnijder. HUBRECT nu had eenen zoon en twee dogters, beiden aan Schilders gehuwd; eene van deezen was de moeder van eenen, ook HUBRECT GOLTZ genaamd, een uitneemend geleerd Hiſtorieſchrijver, hebbende den naam van GOLTZ van zijner moeders zijde aangenomen, daar hij anders VAN WEERTSBURG geheeten was: hij onthield zig veel te *Brugge*, in *Vlaanderen*, gelijk boven in zijn leven verhaald is. De oude HUBRECT nu (zeg ik) had eenen zoon, JAN GOLTZ geheeten, een redelijk goed Schilder, woonagtig tot *Ketzersweerd*, daar hij 't Burgemeester- en andere Regeeringsampten bediende; en wederom, behalven verſcheidene dogters, ook twee zoons had, waar van de jongſte, mede JAN GOLTZ geheeten, na 't overlijden zijns vaders een Glasſchilder werd. Vermids hem 't geluk niet zeer gunſtig was, trok hij naar 't voorgemelde Dorp *Mulbragt*, en begaf zig vroeg in den Egt: deezes oudſte zoon was onze HENDRIK GOLTZIUS, een vet, wild en lustig kind, niettegenſtaande hem zijne moeder, uit oorzaake haarer ziekelijkheid, weinig had kunnen te zuigen geeven. Deeze lustigheid en leevendheid van geest was oorzaak van verſcheidene ongelukken, hem in zijne kindsheid overkomen; want eens viel hij op een ſcherp ſtoksken, 't welk hem de neus doorboorde; veelmaal is hij uit het water gered; 't vuur, waar mede hij kinderlijk veel op hadde, heeft hij ook beproeft: want een Jaar of meer oud zijnde, en alleen

gaan-

gaande, viel hij in 't vuur, en met het aangezigt op eene pan met gebrande olie, verbrandende in de gloeiende koolen beide zijne handen. Zijne moeder ſtelde wel allen vlijt in 't werk, nagt en dag, zonder moeite of ſmert te ontzien, dezelven ſpalkende, ſmeerende, enz. om ze wel te geneezen; maar een neuswijze buurvrouw deed 'er de ſpalken af, zeggende, dat zij het beter beſchikken zoude, en wond ſlegts de regterhand in eenen doek, waar door de zenuwen opkrompen, invoegen, dat hij nooit die hand regt heeft konnen open doen. Nog gebeurde hem een ongeluk in zijne kindsheid: want zijn vader liet hem eens, door een misſlag of uit onkunde, *Auripigmentum* in den mond ſteeken, welk hij daar na, zo veel hij kon, weder daar uit krabde.

Toen nu GOLTZIUS omtrent drie Jaaren oud was, vertrok zijn vader JAN GOLTZIUS uit het Dorp *Mulbragt*, en ging met de woon naar *Duisburg*, een Steedje in 't Land van *Kleef*, waar GOLTZIUS op zijn vierde Jaar ter Schoole ging om 't *A. b. c.*, en verder ſpellen en leezen te leeren. Van toen af wilde de natuur niet langer verbergen, wat 'er in hem lag, en waar toe hij geſchikt was; des, gelijk de katten al vroeg gezind zijn te muizen, zo zag men in hem ook wel haast, werwaard de genegenheid van zijnen geest overhelde, te weeten de Teekenkonst, door de mannetjes, die hij veelal met de pen in plaats van letters maakte. Hier door nam de vader 't beſluit, om hem aan 't Portret- en Glasſchilderen te zetten, en van de Schoole af te neemen. Zeven of agt Jaaren oud zijnde, deed hij niet dan teekenen, zo in zijn huis als elders op planken en muuren; ook was zijn geneegenheid meer, om iet uit eigene vinding te doen, dan met geduld zig te zetten, om eenig ſtuk van eens anders arbeid geheel na te maaken. Op dien voet bevlijtigde hij zig van jongs aan in de kunst, en hield zig geſtadig aan den arbeid, met glazen maaken en beſchilderen. Het heugt mij, eenige teekeningen van zijn eerſte kindsheid gezien te hebben, waar in men een uitneemend oordeel en behendigheid, om de meeningen zijner Hiſtorien klaar, volkomen, en met naauwkeurigheid uit te drukken, merken konde. De gedurige ziekelijkheid zijner moeder veroorzaakte, dat hij veeltijds de andere kinderen moest oppas-

paſſen, de knegts helpen, en huiswerk doen, tot groot nadeel van zijne genegenheid en voorneemen; egter was de lust zo vuurig in hem, dat hij op alle heilige dagen naarſtiglijk, met op muuren en elders kemels, olifanten en andere groote dingen te teekenen, bezig was. De vader dit ziende, liet den jongen maar teekenen, ſchilderen en kladden, al wat hij wilde, mids hij maar zijns vaders zaaken niet verzuimde of veragterde; want, (gelijk gezegd is) den man 't geluk niet mede, maar veelal tegen liep. GOLTZIUS merkende, dat zijne hulp en naarſtigheid te huis wel noodig was, bedroefde zig dikwils, dat hij niet uit zijner ouderen huis en daar ter plaatze konde koomen, waar hij iet fraais van de kunst hadde mogen zien; doch gedroeg zig hier in lijdzaam. Hij raakte door zijne groote kunstliefde aan 't etſen in 't koper, en beproefde het ook, om met zijn lamme (of verminkte) hand in 't koper te leeren ſnijden; 't welk hem van 't begin af zo gelukte, dat KOORNHART, toenmaals vier mijlen van daar woonende, wilde aannenmen, om hem het Plaatſnijden te leeren; want hij hadde voor denzelven alreede veele perken geteekend, die hij zelf voorneemens was te ſnijden. De vader toonde zig daar toe overbodig, en maakte met hem een verdrag voor 2 Jaaren. Maar, alzo de voorwaarden of beſprekken van dit verdrag aan GOLTZIUS niet bevielen, raakte dat te niet; waar op KOORNHART voorſloeg, dat GOLTZIUS 't bij hem een maand of twee beproeven, en, zo 't hem niet beviel, 'er uit zou mogen ſcheiden. Hier in bewilligde GOLTZIUS gaarne, op dat hij dus de behandeling zien mogte; doch toen KOORNHART zeide; „ *zo gij 'er dan uitſcheid, zult gij mij dan beloo-* „ *ven, bij geenen anderen meester, noch bij u zelven, te lee-* „ *ren.*" ſloeg GOLTZIUS alles af, behoudende zijne vrijheid, en is met zijne vader weder naar huis vertrokken, niet nalaatende zig dagelijks in 't Plaatſnijden te oeffenen. KOORNHART dit merkende, heeft den Jongeling terſtond werk gegeeven, en daarenboven geraaden, hem in *Holland* te volgen, 't welk hij deed. Doch zijnen vader of ouders beliefde het, met hem derwaard te trekken, willende hem alleen zulk verlof niet geeven.

GOLT-

GOLTZIUS dan kwam te *Haarlem* woonen, even na den grooten brand omtrend *St. Jansdag*, terwijl KOORNHART vermaak ſchepte in het begin en aanleeren van GOLTZIUS, en hem dikwerf onderwees op de beſte wijze (zijnes bedunkens) en naar zijn uiterſte vermogen. Dus te *Haarlem* woonagtig, ſneed hij langen tijd voor KOORNHART en FILIPS GALLE; zijne ouders intusſchen van daar weder naar *Duitschland* vertrokken zijnde. Hij nu te *Haarlem* blijvende, begaf zig in 't huwelijk met eene weduwe aldaar, die eenen zoon hadde, wien hij van jongs aan vlijtig heeft onderweezen, en door groote naarſtigheid tot het Plaatſnijden gebragt; deszelfs naam was JAC. MATHAN (*).

GOLTZIUS nu maar 21 Jaaren oud en gehuwd wezende, begon bezorgd te worden wegens zijne huislijke omſtandigheden en middelen van beſtaan, en verviel in zulk eene zwaarmoedigheid, dat hij bijna geene gezonde dagen meer hadde, en eindelijk in eene uitteerende ziekte verviel, wel drie Jaaren bloed ſpuwende. De Geneesmeesters beſteedden wel allen vlijt om hem te helpen, doch alles te vergeefsch; zijnde die zwaarmoedigheid te zeer ingeworteld: te meer, vermids hem daar bij ook eenige moeielijke omſtandigheden wedervoeren. Hij nu ziende zijn leven (als men zegt) aan eenen zijden draad hangen, en geenen Genees-

(*) *Deeze* JACOB MATHAN, *was in den Jaare* 1571 *op den* 15 *van Wijnmaand gebooren, en heeft het teekenen zo wel als het Plaatſnijden bij zijnen behuwdvader* GOLTZIUS *geleerd. Veele Jaaren heeft hij in* Italie *doorgebragt, en veel in 't koper geſneeden, naar de voornaamſte* Italiaanſche *en* Nederlandſche *meesters, ook wel naar teekeningen van deezen zijnen behuwdvader, of die van zijne eigen vinding; hij ſchilderde ook met olieverf, artſeerende met het penſeel, als of het teekeningen met de pen waren. Hij heeft eenige plaaten van* GOLTZIUS, *die deeze, door den dood verrast, ten halven had laaten liggen, na deszelfs overlijden opgemaakt: onder anderen is 'er eene heel groote prent van twee volle vellen, verbeeldende de bruiloft te* Kana *in* Galilee, *welker eene helft door*

GOLT-

meesmeester vindende, die moed had hem te helpen, zeggende zij allen, dat het met hem te verre was gekomen, nam, hoe zwak ook, een vast besluit, naar *Italie* te reizen, hoopende daar door eenige beeteringe te bekoomen, of ten minsten voor zijnen sterfdag de fraaiheid en schoonheid der kunsten in *Italie* te aanschouwen, 't welk hem door zijn huwelijk en meer andere zaaken zo lang was belet geweest. Hij nam dan ten dien einde zijnen knegt mede, te huis laatende verscheidene leerlingen en den Drukker, en is, in het Jaar 1590, in 't laatst van Wijnmaand, over *Amsterdam* naar *Hamburg* vertrokken, hebbende, behalven eene lange reis, zwaar onweder en storm; weshalven hij den verderen togt te voet ondernam, en is ook op deeze wijze met zijnen knegt gantsch *Duitschland* doorgereisd, zonder koude of vorst te ontzien; bevindende zig hoe langer, hoe beter gesteld, waar toe niet weinig hielp de groote geneugte, door 't gezigt van zo veele en verschillende Landouwen en verandering van menschen veroorzaakt. In 't bijzonder vermaakte hij zig op de reis met boertige grappen, die hij op verscheidene plaatzen aanregtte; bij voorbeeld: zo hij ergens in eene Herberg in gezelschap van Schilders, Plaatsnijders, of andere Kunstenaars was, liet hij zijnen knegt voor meester speelen, en hield zelf zig gantsch onweetende, verneemende door dit middel al-

---

GOLTZIUS, *en de wederhelft door* MATHAN *gesneeden is. 't Getal zijner prenten is te groot om hier te melden. Hij overleed te* Haarlem *op den* 20 *van Loumaand van het Jaar* 1631, *in zijn* 60 *Jaar, en liet drie zoons na,* JAN, ADRIAAN en DIRK. *De oudste,* JAN, *was een braaf Schilder, en overleed ook te* Haarlem, *in 't Jaar* 1643, *nog jong zijnde; zijn broeder* ADRIAAN *is mede een kunstig Plaatsnijder geweest, doch meest van portretten, die nog heden bij de liefhebbers met veel agting bewaard worden. De jongste,* DIRK, *sneed veel Historien, ook wel portretten: van deezen is nog voor handen de afneeming van 't kruis, naar de Schilderij van* Geertgen tot St. Jan.

alles, wat zij in 't harte hadden, ook hoe zij hem zelven en zijn werk lasterden, de een uit afgunst, de ander uit onverſtand, doch ook ſommigen met goede redenen. Dit alles vermaakte GOLTZIUS derwijze, dat hij volkomen gezond is geworden. Dan gebeurde het eens wederom, dat de knegt te gast genoodigd werd, of uit last van zijnen meester, op zijne beurt ook eenige kunſtenaars in de Herberg onthaalde, wanneer GOLTZIUS zig heel laag hield, hebbende bijna geene plaats om te zitten, en den knegt boven aan, als Gastheer, liet zitten; die dan van de anderen feestelijk bedankt werd voor 't goed onthaal, dat hij hun aandeed. Te *Munchen* gaf hij zig uit voor zijns knegts reisgezel, en werd als zodanig genoodigd bij den kunstbevorderaar HANS SADELAAR, geevende zig uit voor eene Kaaskoper, of die zig met de Kaasmakerij geneerde, beloovende aan SADELAARS vrouw, dat hij haar uit *Holland* kaas zou bezorgen, 't welk, door ſchrijven naar huis, ook zo geſchiedde. Men wisſelde hier verſcheidene redenen over de prenten van GOLTZIUS, bij voorbeeld deszelfs grooten HERKULES, en andere dingen, waar op de knegt beſcheidenlijk antwoordde; wordende dus alles als onder makkers verhandeld en beter afgenomen.

Het is tog in de wereld veelal 't gebruik of misbruik, dat men van een afwezenden vrijer en met minder ontzag of beleefdheid ſpreekt, dan wanneer hij tegenwoordig ware: want dan is men min of meer ſchroomagtig: daar bij komt, dat thans de veelvermogende vleierij en ſtreelzugt te zeer in zwang gaat. Sommigen mogten hier op vallen, denkende, dat het niet voeglijk nog betaamelijk is, dat iemand zig bij zijne mede-kunſtenaars of andere geesten zo vreemd en onweetend aanſtelt, en hem dus eenigzints van geveinsdheid beſchuldigen; doch mij is bekend, dat GOLTZIUS genoegzaame reden hier toe gehad heeft, en daarom gemakkelijk te verontſchuldigen is, gelijk hij 't zig naderhand genoeg en openlijk gedaan heeft.

Dus reizende, is GOLTZIUS door lust voortgedreeven, in *Italie* gekoomen, bezoekende aldaar de Steden *Venetie*, *Bologne*, *Florence*, en eindelijk, op den 10 van Loumaand van het Jaar 1591, zijn lang gewenscht *Rome*, waar hij zig eenige maanden in ſtilte en onbekend ophield, als een *Hoogduitſcher* en eenigzints als een boer verkleed, zig noemende HEN-

DRIK

DRIK VAN BRAGT; hier vergat hij ſchier zig zelven, door het zien der uitneemende kunſtige werken, en zijne ziel was (als 't ware) aan het lighaam ontvloden: het dagelijks beſchouwen van verſche en nieuwe voorwerpen maakte zijne begeerte nog grooter en vernieuwde telkens zijnen lust. Even als een flegte leerjongen begaf hij zig tot het nateekenen der beste en ongemeenſte oude ſtukken met een geſtadigen vlijt. De jongens te *Rome*, die daar veel op ſtraat teekenen, hem in zulke houding ziende, keeken zomtijds over zijne ſchouders op het papier, belust om te weeten, wat deeze TODESCO tog voor handelinge van 't werk hadde, meenende veel eer iet belachlijks, dan verwonderlijks te zullen ontmoeten. Dan 't ging hun (bij gelijkenis) als den *Roomſchen* Raad, met den *Danubiſchen* boer, ten tijde van MARKUS AURELIUS: want zij wisten elkander niet weinig te vertellen van de handeling van den *Duitſcher*, waar voor zij GOLTZIUS aanzagen, en begonnen met hem nu wat gemeenzaamer te worden, terwijl hij hun vriendelijk behandelde en zelfs onderregting gaf. Aanmerkelijk is het mede, dat ten tijde van het verblijf van GOLTZIUS binnen *Rome*, in gantsch *Italie* een ongemeene duurte van levensmiddelen was, en in *Rome* een jammerlijke benaauwdheid, veroorzaakt door beſmettelijke ziekten en ſterfte, zo dat 'er meenig duizend menſchen in korten tijd ſtorven en vergongen. Op alle ſtraaten en gemeene plaatzen lagen de elendigen en zieken te zieltogen, zelfs hier en daar nevens zijne zijde den geest geevende, daar hij bezig was met antieke beelden na te teekenen; vaarende hij niet te min voort met zijnen lust te voldoen, ja niettegenſtaande den vuilen ſtank, die alles te boven ging, en zijne fijnheid van reuk. Onderruſchen ſtrekte het hem tot tijdverdrijf, te gaan, daar zijne prenten te koop hingen, om dus onbekend, en buiten iemands weeten, het oordeel der kunſtenaaren daar ter plaatze aan te hooren. Met zulken handel, gepaard met veel opletendheid, is voordeel te doen.

Omtrent het einde van Grasmaand deszelven Jaars vertrok hij van *Rome* naar *Napels*, met zijnen goeden vriend en reis-

gezel den Zilverſmit JAN MATHYSSEN (*), en een geleerd jong Edelman van *Bruſſel*, genaamd FILIPS VAN WINGHEN (†); alle drie hadden zij zig heel ſlordig en ſlegt verkleed, om het groot gevaar der bandieten of gebannenen, die in grooten aantal de wegen voor de reizigers zeer onveilig maakten. Deeze VAN WINGHEN was een groot oudheidminnaar of kenner, die van al wat hem merkwaardig voorkwam, aanteekening hield, en een gemeenzaame vriend van den vermaarden Landbeſchrijver ABRAHAM ORTELIUS te *Antwerpen*, van wien hij ook verſcheidene op de reis ontvangene brieven aan GOLTZIUS had getoond, onder anderen inhoudende, dat GOLTZIUS in *Italie* was, met bijvoeginge van eenige kenteekens van zijn gelaat en perſoon, zelfs van zijne gebrekkelijke regterhand. 't Was hier om te lachen, dat VAN WINGHEN zulke begeerte toonde om hem te zien, dien hij dagelijks zag, en met wien hij reeds te vooren eenige maanden had omgegaan; eindelijk kon JAN MATTHYSSEN zig niet langer inhouden en zeide: Dit is GOLTZIUS. VAN WINGHEN, GOLTZIUS in zo ſlegte kleedinge beſchouwende als een gemeenen bloed, en vergeetende dat hij zelf en zij alle drie op de voorverhaalde wijze verkleed waren, antwoordde: *Neen* HENDRIK, *gij en zij des niet, ik meen dien fraaien* Hollandſchen *Plaatſnijder*. GOLTZIUS lachte hierom, en dat VAN WINGHEN den man naar 't kleed oordeelde, daar hij zelf even eens toegetakeld was, en hernam: *Zou 't niet boertig zijn*, Sr. VAN WINGHEN, *dat*

(*) *Eigenlijk* JAN MATTHYSSEN SAN, *gelijk* VAN MANDER *zelf hem noemt in zijne opdragt van het werk, waar in hij hem aanſpreekt als* den trouwen en kortswijligen reisgezel van *zijnen* GOLTZIUS. *Zie dezelve opdragt voor dat werk geplaatst.*

(†) *Deeze was in 't gezelſchap van* GOLTZIUS *geraakt en reisde met hem, zonder hem te kennen, gelijk uit het volgende verhaal van* VAN MANDER *blijkt.*

dat GOLTZIUS *hier nevens u ging. Neen*, (zeide hij wederom) *gij en zij des niet.* Des avonds tot *Viletri* komende, herhaalde hij al weder, dat hij zo zeker ſchrijven had; waar op JAN MATTHYSSEN zeide: *Hoe ligt gij dus van uw brieven te maalen? dit is* GOLTZIUS. VAN WINGHEN werd kwaad en geloofde 't niet: ja GOLTZIUS zelf mogt dit op den weg bevestigen, 't was nog: *Ba* HENDRIK, *ik en geloof niets.* Tot *Terracina* gevorderd zijnde, was het wederom als vooren. Doch GOLTZIUS ziende, dat hij 't niet kon gelooven, en dat hij een eerlijk man en een goed reisgezel was, en deeze nu wel het regte diende te weeten, ſtak zijn kromme regterhand uit, toonende met eenen zijnen neusdoek, gemerkt met het teeken, dat op zijne prenten ſtaat, te weeten H en G in een getrokken. VAN WINGHEN deeze zo klaare ken- en lidteekenen ziende, werd ſtom en bleek, vloog daar op GOLTZIUS ſchielijk om den hals, hem op een vriendelijke en hartelijke wijze omhelzende, en toonende zijn leedweezen, dat hij hem niet eerder gekend had. Zij vervolgden voorts hunne reize tot *Napels*, bezagen het kunſtige aldaar, en te *Puzzoli* mede de zeldzaamheden der natuure. Te *Napels* heeft GOLTZIUS (zo ik meen) in 't Paleis van den Onderkoning na geſchilderd een uitmuntend ſtuk der oudheid: een zittenden jongen HERKULES, en is met zijn gezelſchap weder gekeerd naar *Rome*, op eene der Galeien van den Paus, om dat GOLTZIUS lust had om de naakte ſlaaven te zien roeien, doch zijn wegens den ſterken wind te *Gaëta* aan land geſtapt, gaande voorts te voet tot *Rome* toe. Hier werd hij bij de Paters *Jeſuiten* bekend, ook bij de kunſtenaars aldaar, welker meesten met Craijons teekenden: 't zelfde deed hij ook te *Florence*, *Venetie* en in *Duitschland*, en verliet op den derden van Oogstmaand *Rome*, met geen ledige beurs te rug keerende; want ik ben van gedagten, dat nimmer eenig *Nederlander* in zo kleinen en zo ongeleegenen tijd aldaar zo veele en zo kunſtige dingen heeft voor den dag gebragt. Hij dan kwam met zijnen metgezel JAN MATTHYSSEN te paard, tot *Bologne*, en hield zig te *Venetie* bij een goeden vriend, DIDERIK DE VRIES, eenige dagen op. Hier viel ook een zoete klugt voor met een Schilder, die van de komst van GOLTZIUS wist, en gezegd hadde, dat hij hem aan zijne ui-

terlijke gedaante en voorkomen kennen zoude; dit werd GOLTZIUS aangediend, dewelke JAN MATTHYSSEN zig voor zi liet vertoonen; vermids nu JAN lang van ſtatuur en van een deftige houdinge was, werd hij van anderen voor GOLTZIUS verwelkomd, de JUPITER in de kunst geheeten, en tevens verzogt om eene teekening van zijne hand; maar deeze liet het zijnen makker doen, die 'er den naam van GOLTZIUS ook op ſtelde; tot dat eindelijk de ander zig in zijne gedagten, dat hij van iemand naar de uiterlijke geſtalte kon oordeelen, zelfs bedroogen vond; waar over braaf gelachen, maar hij kwalijk te vrede werd, hoe wel het maar eene grap en korts-wijl was. Zij reisden verder van *Venetie* op *Trenten*, en voorts op *Munchen*, waar ter plaatze hij ook zulken, bij welke hij te vooren onbekend was, op de toets zette (*), en ſommigen niet weinig beſchaamd maakte. Dus voortreizende, en overal de goede vrienden en kunſtenaars bezoekende, is hij wel te pas en gezond te huis gekomen.

Doch weinig tijds hier te lande geweest zijnde, is hij wederom (de oorzaak is mij onbekend) in de voorgaande ziekte allengs vervallen, die hem dermaate onder heeft gehouden, dat hij uitgeteerd en gantsch uitgedroogd, etlijke Jaaren geitenmelk drinken, ja zog uit de borsten van eene vrouw heeft moeten zuigen, of dit nog in ſtaat ware, hem tot beterſchap te brengen. Ten langen leste is hij, egter, na veel zukkelens en zwaare krankten, met Gods hulp, tegen ieders gedagten en gevoelen aan, van die kwaal geneezen, hebbende niet weinig tijds in zijne zaaken verzuimd, vermids hij dageliks veel tot verlustiging wandelen moest; zo dat hij nu wederom fris werd, en met grooten lust zijne kunst oeffende. Dit is het geene wij korteliik van 't leeven van GOLTZIUS te melden hadden.

Wat

(*) *Wat zij van hem wisten te zeggen, zig onbekend houdende.*

Wat nu zijne werken betreft, zal ik voor af zeggen, dat zijne geestige teekeningen en prenten genoegzaame getuigen zijn, hoe verre hij in die kunst gekoomen is. 'Er zijn 'er te *Brugge*, die naderhand eenigen zijner dingen gezien hebben, door hem geſneeden naar de teekeninge van ADRIAAN DE WEERD, die al in zijn vroege jeugd gedaan, en als zijne eerſtelingen zijnde, egter zeer wel ſtonden, ja fraai waren: bijzonderlijk hadden deeze veel behaagen in een Hiſtoretje van LUKRETIA, door hem zelven geinventeerd en geſneeden; onder anderen was 'er een maaltijd, waar in hij zeer aardig, veel al de hedendaagſche kleeding gebragt had, 't geen den welſtand van 't ſtukje zeer vermeerderde, en was naar hun oordeel, heel wat anders, dan de gemeene ſlender onzer *Nederlanderen*. In 't Jaar 1583 tot *Haarlem* met ter woon gekoomen zijnde, kreeg hij kennis aan eenige teekeningen van SPRANGER, waar in hij grooten zin had. Dit moet men van hem zeggen, dat hij van jongs op, niet alleen de ſchoonheid en verſcheidenheid van de natuur getragt heeft na te volgen, maar zig ook wonderbaar gewend heeft, de verſcheidene handelingen van de beste meesters na te bootzen, nu eens VAN HEEMSKERK, FRANS FLORIS en BLOKLAND, dan weder van FREDRIK, en eindelijk van SPRANGER, wiens geestige manier hij zeer eigenlijk volgde; en ſneed ook kort daar op dat heerlijk ſtuk, 't Hemels Banket (*) van SPRANGER, waar in ook de kunst haaren nektar rijkelijk en verlokkende opdiste, en aan Teekenaar en Snijder onſterffelijken roem bijzette. In zijn voorhuis, in 't begin van zijne komst tot *Haarlem*, hingen op groot en hoog doek de zeven Planeeten naar zijne vinding, door hem geteekend met geolied kool of zwart krijt, zeer uitmuntend gehandeld, gelijkende met wit en zwarte verf geſchilderd te zijn, waar in de kennis der naakten zeer uitblonk. Ter zelver tijd zag men van hem op een groot langwerpig doek, van wit en zwart olieverf, dien Romein (†), die zijne hand verbrandde; zijnde dit ſtuk ge-

(*) *Of Godenmaal.*
(†) *Mucius Scaevola.*

gemaakt paar de plaats in eene kamer van een groot aanzienlijk huis, toenmaals den Burgemeester van *Haarlem*, GERRIT WILLEMSZEN, maar naderhand onzen GOLTZIUS toekomende, en daar als nog (zo ik 't wel heb) te zien. Ik zoude hier konnen gewaagen van veelen zijner prenten, onder anderen zijne *Romeinſche* Helden, al vroeg van hem gedaan, waar in ook de heldhaftigheid der Teekenkunst en 't vermogen van het graafijzer niet weinig doorſtraalen. Doch kortheidshalven zal ik veel overſlaan, en maar melding maaken van zes ſtukken, door hem, versch uit *Italie* gekoomen, gewrogt. Want toenmaals zig te binnen brengende de handelingen, allerwegen van hem gezien, heeft hij veele en verſchillende handelingen naar zijne uitvinding, met een eenige hand voor den dag gebragt, en dat zeer te verwonderen is, binnen zeer korten tijd gedaan, vermids hij ze tegen een aanſtaande *Frankforter* Miſe of Markt in gereedheid wilde hebben. Toen zij nu vaardig waren, en nog bijna van geen mensch gezien, regtte hij 'er verſcheidene zeer aardige klugten mede aan, in 't bijzonder met de prent der Beſnijdenis, op de manier van ALBERT DURER geſneeden, waar in het portret van GOLTZIUS te zien is: dit en zijn merk of teeken liet hij met een gloeiende kool of ijzer uitbranden, en weder lappen, de prent berookende en toemaakende, als of zij heel oud en veele Jaaren in de wereld was geweest. Deeze prent dan dus vermomd, en als 't ware, in maskerade verzonden naar *Rome*, *Venetien*, *Amſterdam* en elders, werd bij de kunſtenaars en verſtandige liefhebbers met groote verwonderiug, behaagen en luſt gezien, ook van eenigen voor groot geld gekogt, verblijd zijnde, zulk een ſtuk, dat nog nooit het ligt gezien had, van den kundigſten *Neurenberger* bekoomen te hebben. Niet minder belachelijk was het, dat men alomme den meester zo hoog boven hem zelven hoorde opvijzelen: want op eenen tijd gevraagd of geopperd zijnde, of GOLTZIUS dat wel mogte gedaan hebben, antwoordden ſommigen, die de minſten in de kunst niet waren, *dat* GOLTZIUS *het zijn leven zo goed niet zou konnen doen*; en dit wel het beste was, dat zij van ALBERT DURER ooit gezien hadden: eenigen voegden 'er nog bij voor waarheid, dat ALBERT bij zijn leeven, een zekere plaat geſneeden, en die, bij zijn overlijden, bevoolen had verborgen te houden, tot op hon-

honderd Jaaren na zijnen dood; en zo dan nog zijne dingen in agtinge waren, zouden men ze drukken, maar anders niet: dit moest derhalven eeniglijk deeze prent wezen. Wanneer dan eindelijk na zo veel gepraat en hoog zwetzen, de onverminkte prent versch gedrukt, het ligt zag, en zulke lieden onder 't oog kwam, ſtonden zij, (gelijk men zegt) met lange neuzen te kijken, en waren beſchaamd en onthust wegens hunne waanwijsheid: eenigen toonden hun ongenoegen en ſpijt, jegens de geenen; die deezen pots hadden aangeregt. Gelijke klugt had hij met het ſtuk de Drie Koningen, op de manier van LUKAS van *Leiden*; omtrent dit was 't het vreemdst, dat 'er Plaatſnijders, die de handeling en ſneede der meesters zig wel meenden te verſtaan, mede bedroogen werden. Uit deeze ſtaaltjes is op te maaken, wat onder de menſchen gunst of afgunst vermoogen, of ook het vooroordeel. Sommigen, immers die GOLTZIUS in zijne kunst meenen te verſmaaden of te verkleinen, hebben hier onwetende hem boven de beste oude meesters en boven hem zelven geſteld; en dit geſchiedde zelfs van zulken, die gewoon waren te zeggen, dat 'er geen betere Plaatſnijders na ALBERT en LUKAS opſtaan zouden, en dat GOLTZIUS bij hen niet te gelijken was. Om kort te gaan, deeze zes ſtukken waren genoeg tot bewijs, wat hij in deeze kunst vermogt. Zij waren opgedragen aan den Doorlugtigen Hertog van *Beijeren*, van wien GOLTZIUS deswegens beſchonken werd met een ſchoone gouden medailje, pronkende met het borstbeeld des Hertogs, en afhangende aan eene gouden keten.

Na deezen heeft hij, in 't Jaar 1597, het ligt doen zien, een geheele Paſſie, die wonder fraai is, en gantsch op de manier van LUKAS van *Leiden*, uitgenoomen dat hij in de ſtelling der beelden, als anderzints een bijzonderen trant houd, die egter niet min goed en te prijzen is. Ik kan ook met geen ſtilzwijgen voor bij gaan, eene MARIA met den dooden CHRISTUS op den ſchoot, een middelmaatig klein ſtukje, eigenlijk op de manier van ALBERT DURER geſneeden, welke plaat berustte onder den kunstlievenden Heer BERENSTEIN, te *Haarlem*. Al dit verhaalde te zamen ſtrekt ten bewijze, dat GOLTZIUS een zeldzame *Proteus* of *Vertumnus* in de kunst was, met zig in alle geſtal-

ten door nabootzing van anderen te konnen herſcheppen. Al in zijn eerſten tijd heeft hij eenige verwonderenswaardige dingen gedaan, te weten, een vrouwtjen met ſlangen en duiven, in het verſchiet CHRISTUS voor PILATUS: een zinnebeeld van 't bevel des Heilands, van eenvouwdig te zijn als de duiven, en voorzigtig als de ſlangen: het gaat alles in netheid te boven, en bewijst een zonderlinge ſcherpheid van gezigt. Wat hij nu met teekenen of handelen van de pen vermoogt, mogen anderen des kundigen oordeelen. Op perkament heeft hij verſcheidene ſtukken gedaan, zo kleinen als grooten: onder anderen eenen BACCHUS met CERES en VENUS, waar in een Kupido is, die vuur aanſtookt, waar van 't ligt op de beelden valt: dat is (zo ik meen) te *Rome*. Een ander, verbeeldende eene jongen FAUNUS en FAUNA, een zeer kunſtig ſtukje, is bij den Keizer. Een zeer uitneemend ſtuk kwam aan de Heeren FOUCHERS, te *Augsburg*, zijnde een zogenaamde *Pietas*, daar CHRISTUS van 't kruis afgenoomen voor MARIA ligt, welke een inwendige, doch uitneemende droefheid, zonder weenen in 't aangezigt vertoont; men ziet 'er verſcheidene Engelen bij (*), en in 't verſchiet is de legginge in het graf. 't Is een ſtuk, dat van ordonnantie en

(*) *De bijvoeging deezer Engelen brengt mij te binnen, de ordonnantie van eene ſchilderij, in de Hoofdkerk van* Worms, *boven het Autaar van eene der Kapellen in deeze Kerk; hier ziet men, dat de H. Moedermaagd den Heiland van 't kruis afgenoomen, ontvangt, terwijl verſcheidene Engelen de gereedſchappen der kruisſiging ten hemel voeren. Deeze Schilder heeft zekerlijk toen ter tijd zig niet herinnerd, dat deeze allerwegen nog te vinden zijn, en als Heilige Reliquien van de Kerk geëerbiedigt worden; of het moest weezen, dat de Engelen, zedert al die overblijfzels, weder op de aarde gebragt hadden. Zie* MISSONS Reize, *I. Deel, bl.* 43. *Mogelijk is de teekening van* GOLTZIUS *wel naar dit ſtuk gevolgd geweest in de ordonnantie.*

en handeling niet te verbeeteren is, en naar *Spanje* voor den Koning gebragt werd, die op den zelfden tijd overleed.

Na deezen kwam 't GOLTZIUS in den zin, op geplumuurde, of tot olieverf bereidde doeken, met de pen te teekenen; want hoe groot de perkamenten ook waren, vielen zij hem voor zijnen grooten geest en voorneemens nog te klein. Dus ging hij te werk, en teekende op eene tamelijk grooten geplumuurden doek, eene naakte vrouw met eene lachenden Sater, zeer aardig en fierlijk gedaan; hij heeft daar op ook gehoogd, hier en daar het naakte, eenigermaate met verve gekleurd, en 'er een vernis op gelegd: dit ſtuk, eerst onder den Schilder FRANCISCUS BADENS, te *Amſterdam*, kwam naderhand in handen van den Keizer, die zig niet weinig over dit werk verwonderde, en om te weten, hoe dit gedaan was, eenigen van de kunst tot zig liet roepen, die mede hunne verwondering te kennen gaven.

Voor den zelven BADENS heeft hij nog zo een ſtuk vervaardigd, verbeeldende eene naakte en liggende Venus met Kupido, en in 't verſchiet de fabel van de Nimfe *Periſtera*, die, wanneer Venus en Kupido gewed hadden, wie de meeste bloemen zoude leezen, Venus hielp plukken, en om deeze zaak van Kupido in eene duif verandert werd. De ordonnantie van dit ſtuk is uitneemend, gelijk mede de aktien der beelden, ſtelzel en handeling met gladde lange artſeeringen, zo dat het niet alleen zeer te prijzen is, maar dat 'er ook niets op te vitten valt. Nog was hij bezig, zedert een geruimen tijd, over een zeer grooten doek, waar in eenige groote naakte beelden zouden komen, en moest dit ſtuk alle deszelfs voorgaande penwerken te boven gaan, zo als men bij gerugte verſtaan had; doch om 'er met eenige zekerheid van te ſchrijven, behoorde men ten minſten het begin gezien te hebben, 't welk niet gebeurd is: want hij liet zijne dingen, nog onafgedaan zijnde, niet gaarne zien, maar afgedaan, zeer gaarne aan ieder die wilde; waar in, benevens andere zaaken, hij gelijk was aan den uitmuntenden MICHAEL ANGELO. Ik voor mij geloove niet, dat iemand zo vast en vaardig in de kunst was, als hij, om een beeld, ja een gantſche Hiſtorie uit de hand,

zonder eenige tekening, ten eerſten met de pen vaardig te trekken, en dat met zulke zuivere juistheid en betooninge van geest. Hier mede zullen wij van zijn kundigſte pen afſtappen, haar, gelijk het past, in de handen van dien Keizer in de kunst laatende, en willen nu tot zijn ſchilderen overgaan.

GOLTZIUS uit *Italie* gekoomen, had de fraaie *Italiaanſche* ſchilderijen zo vast in zijn geheugen geprent, dat hij ze, waar hij zig bevond, als in een ſpiegel, nog geſtadig voor zig zag; nu verlustigde hij zig in de engelagtige bevalligheden van RAPHAEL, de natuurlijke vleezigheid van CORREGGIO, dan in de uitkomende hoogzels, en verre afwijkende diepzels van TITIAAN, de ſchoone zijdekens en andere wel geſchilderde dingen van VERONEZO en anderen, te *Venetie*, waar bij de Inlandſchen hem afvielen, en min volmaakt voorkwamen. 't Was een luſt voor Schilders in hun leven, hem hier van te hooren ſpreeken; want, al wat hij ſprak, was van gloeiende karnatien, (wegwijkende) diepzelen, en dergelijke ongewoone, of weinig gehoorde uitdrukkingen; tekende hij iet, de naakte beelden vooral, moesten met de kraions hunne verven hebben, tot dat hij eindelijk tot het penſeel en de olieverf over ging, toen hij maar twee Jaar van 't zuigen afgeraakt of van de borst geſpeend was; dit was in het 42 Jaar zijns ouderdoms, zijnde 't Jaar 1600.

Zijn eerſte werk was voor GYSBERT RYCKERSSE, te *Haarlem*, een klein ſtukje op koper, verbeeldende CHRISTUS aan 't kruis, met MARIA, ST. JAN en MAGDALENA. Het naakte van den CHRISTUS is zeer doodelijk, doch aardig gekleurd, hebbende den naam van wel beſtudeert te zijn, zijnde ook geheel zuiver en ſchoon van verf; in 't verſchiet heeft men *Jeruſalem*, op den voorgrond, eenigzints verſchietende, eene klokhen met haare kuikens, ziende op 't geen CHRISTUS zeide, toen hij die Stad beweende. Te vooren had hij voor eigen vermaak op een doek, in olieverf eene beeltenis, levensgrootte en naakt zittende, geſchildert, naar 't wezen van TOBIAS SWARTZENBURG, te *Haarlem*, dien hij als een *Indiaanſchen* Schutter had uitgedoscht, en in 't verſchiet een kleinen ST. SEBASTIAAN, wel gelijkende, en bij uitſtek wel behandeld. Voor zijnen reisgezel JAN MATTHYSSEN, maakte hij ook een groot ſtuk op panneel, vertoonende een hemel of hemel-

melſche vreugd, waar in een geloovige Christelijke ziele bekleed, met de witte zijde (van een zuiver geweeten en ongeveinsd geloove) tot de Kerke Gods nadert, trouwende daar met CHRISTUS haaren bruidegom, in de gedaante van een onnozel kind (zonder valsheid of bedrog), waar in zig alle de hemelingen verblijden, brengende of vertoonende aan de ziele een palmtak en eene kroon, betekenende volſtandigheid en belooninge. Het kan ook uitgelegd worden op de Maagd STE CATHARINA, die door haare volhardinge in 't geloof en lijden, de kroon der martelaaren heeft weg gedraagen, CHRISTUS voor haaren bruidegom aanneemende. Dit ſtuk is zo van naakten, tronien, lakens, zijden als anderzints zeer uitneemend kunſtig, en alzints een iegelijk voldoende. 't Is al willens, dat hij vermijd heeft, 't naakte en de tronien hard te ſchaduwen, tot des te meer bevalligheid, doch heeft ze van wederzijden een weinig gediept, 't welk hun door de karpatige hoogzels nog genoeg doet verheffen. In het drapeeren van een groot blaauw laken van azuur ultramarijn, kwam hem in 't glaceeren wel te pas, de manier van met het penſeel te ſtooten, bij de Glasſchilders heel gemeen. Om kort te gaan, alles is met groote opmerkinge en verſtand uitgevoerd, hebbende hij meest, of alles naar 't leven gedaan, wordende deswegens, van zig des verſtaanden, zeer gepreezen, en van ieder een om de lieffelijke bevalligheid met genoegen beſchouwd. Hij heeft nog op eene kopere plaat vervaardigd, eenen zittenden CHRISTUS, meest naakt, bij zig hebbende twee knielende Engelen, met brandende toortzen, en eenige gereedſchappen der pasſie, mede zeer treffelijk, 't welk vervolgens in handen van den Graaf VAN DER LIPPE of den Keizer kwam. Voorts heeft hij in 't Jaar 1603, op een grooten doek, levensgrootte, geſchilderd, een naakte ſlaapende Danaë, welker ligginge overſchoon is: het naakte is tot verwondering, vleesagtig en verheeven, en van groote ſtudie, zo in omtrek als binnenwerk; een oud wijf met een ingevallen wezen, en een doortrapte Merkuur komen 'er bij, benevens eenige (ik weet niet wat voor) kinderkens, met ſtokbeurs en andere dingen aangevlogen, zijnde al mede in ſchoonheid van ordonnantie niet te verbeeteren. Te *Leiden*, bij den kunstlievenden Heer BARTHOLOMEUS FERRERIS, in deszelfs kabinet of kunstkamer, was het onder andere fraaiheden te zien.

Tot

Tot zijn eigen vermaak heeft hij eenige portretten geſchilderd, als: een *Noordſche* boerin, en onder anderen, eenen JAN GOVERTZEN, woonende te *Haarlem*, een minnaar van ſchelpen en hoorens, hebbende in de hand een peerlemoeren ſchelp, en andere hoorntjes bij zig leggende, volmaakt aardig van welgelijken en handeling. Dit is 't voornaamst, dat ik weet door hem met de verven gedaan te zijn.

In 't Glasſchilderen zou hij elk overtroffen hebben, indien hij zig daar toe wilde zetten, als blijkt uit het weinige van hem, bij den uitneemenden Glasſchilder, KORNELIS YSBRANDZEN (*) te *Haarlem* te zien, waar hij, ſlegts om tijdverdrijf, en zijner eerſter oeffeninge indagtig, zo wat gedaan heeft; want deeze kunst, zo wel als 't ſchilderen en plaatſnijden, ontvangt haar meerdere vordering en volmaaktheid uit de teekenkunde, en in deeze had hij zijnen meester niet, of iemand, die hooger trap van kunst bereikte, en zig boven 't oordeel van 't gemeen meer verheeven heeft; zo dat hij als een hooge rots pal kon ſtaan tegen 't onweder, dat zig tegen hem mogt verheffen; zijn beroemde naam immers zal door zijne edele werken altoos leeven, daar de gedagtenis van onverſtandige aanblaffers vergaan zal. Ook was hij iemand, die zig met de onrustigheden der wereld niet bemoeide, uit

(*) *Deeze Schilder, vol uit* KORNELIS YSBRANDZ. KUSSERS *of* KUFFERS *genoemd, was een geboore* Haarlemmer. *In de* St. Janskerk *te* Gouda, *is een groot glas van zijne hand te zien; 't is het glas, welk de Burgemeesters van* Amſterdam, *in den Jaare* 1597, *aan die Kerk vereerd hebben; het onderwerp is de Fariſeer en Tollenaar, die in den Tempel gingen om te bidden. In andere Steden ziet men ſomtijds nog overblijfzels zijner kunst, zo in Kerken als huizen, enz. Naar zijne teekeningen komen nog prenten uit, door* GILLIS VAN BREEN *geſneeden, onder anderen, daar man en vrouw op inſtrumenten ſpeelen, zijnde een Zinſpeeling op den huwelijken ſtaat. Hij overleed te* Haarlem, *op den* 24 *van Bloeimaand, des Jaars* 1618.

uit overklimmende kunstliefde, rust zoekende, en de ſtilheid en eenzaamheid lievende, vermits de kunst den geheelen mensch vordert. Hij was bij uitſtek een beminnaar van zijne eigen vrijheid, zo wel als van beleefdheid en eerbaarheid, hebbende voor zijne zinſpreuk *Eer boven Goud:* gelijk hij ook met de daad bevestigde, niet zo geldzugtig als eerlievend te zijn; zijne houding was mede veel eer nederig dan moedig, ſchoon men van hem mag zeggen, dat hij in de kennis der natuurlijke Wijsgeerte niet onervaaren was.

Eenige vlugge, doch puntige antwoorden of ſpreuken, heeft men van hem geweeten, die wel aanſtonden, maar nu gedeeltelijk uit het geheugen zijn gegaan; bij voorbeeld: onder andere aardige portretſtukken, die in geen klein getal van hem geſneeden zijn, had hij 'er, in den Jaare 1583, twee gemaakt, ten voeten uit, op kopere plaaten, verbeeldende twee jonge *Poolſche* Prinſen, die de Landen bezoekende, laatst uit *Frankrijk*, en dus op zijn *Fransch* gekleed, volgens de gewoonte van dien tijd aldaar, herwaard kwamen, welker eene de neef van den Koning van *Polen* was. GOLTZIUS nu te *Amſterdam* bij hen in de herberg zijnde, en met hun over den prijs handelende, vond 'er mede een *Amſteldamſchen* Koopman, meer rijk dan verſtandig, die deeze perſonaadjen 't nodige geld verſchafte; deeze man hoorende, dat 'er meer geld geëischt werd van GOLTZIUS, dan hij ſtaat gemaakt hadde, zeide onder andere uitlaatingen, dat het te veel was, en wierde GOLTZIUS dus voor zijne kunst geloond, dan kon hij meer geld winnen dan een Koopman: waar op GOLTZIUS ſtraks eenvouwdig antwoorde: *Uw Koopmanſchap heeft doch geene gelijkenis met onze kunst; met geld kan ik wel een Koopman worden, maar gij kunt met al uw geld geen Kunſtenaar worden.* Eens werd hij ontboden bij eenige jonge *Duitſche* Edellieden, onder welken 'er een was, die geſchildert wilde wezen op een tafelet, om dan in koper gebragt te worden; deeze kwamen hem ſtraks met drank (volgens der *Duitſcheren* gewoonte) aan boord, zettende een deel glazen op de tafel, hem toebrengende, en vermaanende om hun beſcheid te doen; waar op hij hun met beleefdheid vraagde, waar toe zij hem hadden ontboden? Zij zeiden: *om te ſchilderen. Waarom*

en wilt gij dan, Heeren, (antwoorde hij) *dat ik zo veel drank zal inneemen? ik ben immers geen beest, en al deed ik het eens; waar toe zal ik dan bekwaam zijn, of hoe zal ik u dan konnen bedienen?* voegende daar nog iets meer bij, zo dat zij zig begonnen te ſchaamen. Op een zekeren tijd, aan eenen zijner leerlingen zeker gebrek in deszelfs werk aantoonende, antwoordde deeze, hij wist of zag dat zelfs wel; waar op GOLTZIUS hem te gemoet voerde: *Uw vat is vol, gij zijt rijk genoeg;* en zig met eenen wendde naar een anderen, daar meer plaats was, om wat in te ſtorten, die ook de onderrigting dankbaar en bereidwillig aannam. Als hij eens van eenige Schilders hoorde, dat zij hun eigen werk roemden, en zig zelven behaagden, was zijne gewoonte te zeggen, dat zij rijk en gelukkig waren, om dat hij, die vergenoegd is, rijk in overvloed is, en dit heb ik (voegde hij 'er bij) nooit van mijn eigen werk kunnen zijn. Verſcheidenmaal heeft men hem zelfs hooren zeggen, nog nooit iet gedaan te hebben, dat hem volkoomen genoegen gaf, of zo behaagde, of hij wenschte, dat het nog anders of beter geweest ware; dit nu is een goede aart en inborst, om dat de zulken in de kunst niet ligt agter uit raaken, zo als die PYGMALIONS, die blindelijk op hun eigen handenwerk verlieven, en in dien ijdelen waan veeltijds meer te rug gaan, dan zij bevroeden, ſtrekkende dan bij de kunstkenners ten ſpot en belachtinge, als die deeze dwaasheid niet draaglijk, en hen voor de eerſte foort van zotten houden.

GOLTZIUS heeft eenige braave leerlingen gehad in 't Plaatſnijden, als DE GEYN, JAKOB MATHAN (*), zijn behuwdzoon, die, *Italie* bezogt hebbende, naderhand te *Haarlem* woonde, zijnde een uitmuntend meester in de kunst; en PIETER DE JODE (†), die mede eenige Jaaren in *Italie* heeft doorgebragt.

GOLT-

(*) *Van dien* MATHAN *zullen wij nader melding maaken.*

(†) *Deeze* PIETER DE JODE *had eene broeder* GERARD DE JODE,

GOLTZIUS overleed binnen *Haarlem*, op den 1 van Louwmaand, in het Jaar 1617, en is daar ter plaatze in de Groote Kerk begraaven, voor het Koor. Op zijn Grafzerk ligt eene koperen plaat, waar op dit volgende Graffchrift voormaals, eer het door den tijd was uitgefleeten, gegraveerd ſtond:

M. S.

HENRICO GOLTZIO, *viro incomparabili, Chalcographo excellentiſſimo, Pictori celeberrimo, atque adeo omnis artis graphicæ peritiſſimo, Margareta Joh. Fil. Marito ſuo conjunctiſſimo, cum quo Harlemi vixit Annos XXXVI. & fratri ſuo cariſſimo* JACOBUS GOLTZIUS *monumentum hoc fieri curarunt.*

JACOBUS MATHAM, *vitrico ſuo optime de ſe merito æri incidit ſculpſitque gratitudinis ergo. Obiit Harlemi Anno* CIↃ IↃ CXVII. 1 *Januarij. Aetat. ſuæ* LIX.

Dat is:

Ter gedagtenisſe van HENDRIK GOLTZIUS, een man zonder weerga, voortreffelijk Plaatſnijder, zeer beroemd Schilder, ja in alle deelen der Schilderkunſte wel ervaaren, hebben dit gedenkteeken doen ſtellen MARGARETA JANSDR. haaren wel bemin-

---

DE, *mede een vermaard Plaatſnijder, van wien onder anderen ook melding gemaakt word, in 't leven van* HANS FREDEMAN DE VRIES. *De hier gemelde* PIETER *was een beroemd Plaatſnijder, en uitmuntend kunſtig Teekenaar, zeer rijk van vinding, hebbende lang te* Rome *gewoond, daar hij zig de lesſen van zijnen meester* GOLTZIUS *te nutte maakte. In 't Jaar* 1601, *keerde hij uit* Rome *te rug naar zijne Geboorteſtad* Antwerpen, *daar hij overleed op den 9 van Oogſtmaand, in 't Jaar* 1634.

minden Egtgenoot, met welken zij te *Haarlem* 36 Jaaren [illegible] leefd heeft, en JACOBUS GOLTZIUS zijnen zeer waarden [illegible] der ter eere.

JACOBUS MATHAN heeft zijne behuwdvader, aan wien [illegible] de grootſte verpligting had, tot een teeken van dankbaarheid [illegible] en hem ter eere in koper geſneeden en gegraveerd. [illegible] overleeden in *Haarlem*, in het Jaar 1617, op den [illegible] Louwmaand, in het 59 Jaar zijnes ouderdoms.

Uit dit Graffchrift blijkt, dat onze GOLTZIUS een [illegible] had, JAKOB GOLTZIUS geheeten, en uit vergelijking [illegible] ouderdom met het Jaartal van zijn ſterven, dat hij [illegible] 1557 of 1558 zal gebooren zijn.

Hij heeft zijn eigen portret levensgrootte, zo kunſtig [illegible] gebragt, dat de allerbeste Plaatſnijders van deezen tijd, [illegible] de grootſte verwondering, als een onnavolgelijk meesterſtuk [illegible] ſchouwen. Het getal der prenten van zijne hand, zo in [illegible] als in hoogzel, als in 't koper, zo van zijn eigene invendie, [illegible] naar andere voornaame meesters geſneeden, en de prenten, die wederom van andere Plaatſnijders naar zijne ſchilderijen en teekeningen in 't ligt gebragt zijn, is zo groot, dat dezelven te melden, een klein boekdeel alleen vullen zoude; waarom wij daar van niets meer zullen zeggen. *Uit medegedeelde berigten.*

GOMARUS, (FRANCISCUS) Doctor en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de Hooge Schoole te *Leiden*, werd den 30 Januarij, des Jaars 1563 te *Brugge* gebooren. Zijn vader en moeder hadden den Hervormden Godsdienst omhelst, en weken wegens de vervolginge, in 't Jaar 1578, naar de *Palts*, om daar gerust te leven, en lieten hunnen zoon te *Straatsburg*, onder den geleerden STURMIUS, zijne ſtudien voortzetten. Hij was onder de tugt van deezen grijsaard drie Jaaren, waar op hij naar *Neuſtad* ging, daar zig de Hoogleeraaren van *Heidelberg* ophielden. Hij deed in 't laatst van 't Jaar 1582, eene reize naar *Engeland*, en hoorde te *Oxford* de Godgeleerde leſſen van REINALDUS, en te *Cambridge* die van WILLEM WITAKER. Hij ontving den eernaam van BACCALAUREUS, in de maand Junij des

FRANCISCUS GOMARUS.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

des Jaars 1584, bragt de twee volgende Jaaren te *Heidelberg* door, alwaar de Akademie toen weder herſteld was. De *Nederduitſche* Gemeente te *Frankfort aan den Maijn* beriep hem als haaren Leeraar, in den Jaare 1587. Hier bleef hij deezen dienst waarneemen, tot den Jaare 1593; moest toen, wegens de vervolging, van daar wijken, maar werd, in 't volgende Jaar, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* beroepen. Hij nam dit beroep aan, en liet zig eerst Doctor in die faculteit maaken, te *Heidelberg*. Dit Ampt nam hij met lof waar, tot dat hij met zijnen Amptgenoot JACOBUS ARMINIUS, wegens de Leere der voorbeſchikking, in verſchil geraakte. GOMARUS kantte zig tegen hem aan, met een uitneemenden ijver, niet alleen in de openbaare leſen te *Leiden*, maar ook in de tegenwoordigheid van de Staaten van *Holland* en *Weſtvriesland*. In het Jaar 1608 redentwistten zij beide voor die aanzienelijke vergadering, en in het volgende Jaar was 'er een dergelijke, van vijf tegen vijf. De uitſlag van deeze redentwisting was niet, zo als de *Nederlandſche* Kerken wel wenschten. De daar op volgende ziekte van ARMINIUS en zijn dood, kort daar na voorgevallen, nam dit verſchil geenzints weg; maar CONRADUS VORSTIUS, een navolger, niet alleen van ARMINIUS gevoelen, maar zelfs verdagt van *Socinianerii*, werd in deszelfs plaats tot Hoogleeraar aangeſteld, onaangezien alle vertogen, door GOMARUS en anderen daar tegen gedaan: waarom GOMARUS, zodanig een Amptgenoot niet kunnende dulden, zig van zijnen dienst ontſloeg, en in 't Jaar 1611 naar *Middelburg* week. Hier werd hij Predikant, en hield ook openbaare leſen. Dit duurde tot den Jaare 1614, wanneer hij door de Akademie van *Saumur*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en tot den predikdienst beroepen werd. Deeze bediening nam hij 4 Jaaren waar; trok daar op naar *Groningen*, en werd daar eerſte Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en in de *Hebreeuwſche* Taale. Hier ſtond hij tot aan zijnen dood, die den 11 Januarij des Jaars 1641 voorviel. In den tijd van 22 Jaaren was hij maar twee maalen uit de Stad geweest, eens in het Jaar 1618, om het Sijnode van *Dordregt* bij te woonen, en nog eens in het Jaar 1633 te *Leiden*, toen hij gebruikt werd om de overzetting van 't Oude Testament te helpen nazien. Hij was drie maalen getrouwd, doch had

geene kinderen dan van zijn tweede bedde, bij MARIA LAN[illegible] MIT, eene rijke Juffrouw, met welke hij te *Frankfort aan d[illegible] Maijn* trouwde, en bij welke hij een zoon en twee dogte[illegible] had. De zoon ſtierf voor den vader, en liet ook kinderen [illegible] Hij was een zeer bekwaam man, ijverig tegen de *Remonſtra[illegible] ten*, ja zodanig, dat hij met MARTINIUS in twist geraakende, [illegible] hem niet pal kunnende zetten, den handſchoen op de t[illegible] wierp, en hem tot een tweegevegt uitdaagde. Zijne ſchrifte[illegible] zijn te *Amſterdam*, in het Jaar 1645, gedrukt. *Batjle, Dict. Crit.*

GONDEBALD, de agtſte Koning der *Friezen*, zoon van AD[illegible] GILLUS DEN II, kwam, na den dood zijns vaders, omtrent h[illegible] Jaar 739, aan het bewind. Onder zijne Regeering, en wel na het overlijden van Biſchop WILLEBRORDUS, nam het Bisdom van *Utrecht* zeer toe in magt en aanzien, inzonderheid door de milde giften van GONDEBALD, daar aan gedaan. Sommige Schrijvers zeggen, dat hij met 8000 *Friezen*, ter hulpe van KAREL DEN GROOTEN, opgetrokken, in een gevegt tegen de *Saraceen*, al vroeger zou geſneuveld zijn. Ware het der moeite waardig, men zou kunnen aantoonen, dat hier mede [illegible] deeze GONDEBALD, maar eene GALIDBOD 'er door moet [illegible] ſtaan worden. De perſoon, van wien wij ſpreeken, liet [illegible] zoonen na: GONDEBALD DEN II, en JOHANNES. Dewijl [illegible] beiden, bij 's vaders overlijden, nog onmondig waren, [illegible] GONDEBALDS broeder, ROTHAD DE II, uit *Denemarken*, [illegible] *Frieſche* Kroon te ontvangen. Behalven die twee zoonen, [illegible] hij één dogter, TEKLA genaamd, die de vrouw werd van [illegible] *Frieſchen* Edelman, HAJE CAMMINGA. Van GONDEBALD [illegible] men, op het Huis te *Adelen*, in *Sexbierum*, eene gouden munt gevonden, met dit opſchrift aan de eene zijde: GON[illegible] BALDUS I, ADGILLI FILIUS; en op de andere zijde: MONE[illegible] TA AUREA CIVITATIS DOCUMENSIS, Anno dom 739. Straks na den aanvang zijner Regeering moet deeze munt geſlagen zijn.

Zie WINSEMIUS, BROUERIUS, *Kronijk van Friesland.*

'T

LXXI. Tegen over bladz. 130.

Vrywillige armoede van Curius Dentatus. Bladz. 130.

LXXII.

Postumius te Tarentum gekeerd. Bladz. 135.

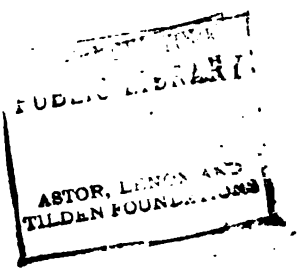
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

'T Gooi, een Dorp, in het Overkwartier van 't Stigt van *Utrecht*, een klein uur gaans van het Dorp *Houten*, ten Zuid-oosten, en niet wel zo verre van *Werkhoven*, en twee uuren gaans van de Stad *Wijk*. De Kerk aldaar was eertijds slegts eene Kapel, doch is naderhand in eene Parochie verandert, wier Pastoor door die van *Oud Munster* gehuldigd werd. Het is een klein en oud gebouw, staande op een verheeven grond. 'Er word geen dienst meer in gedaan, alzo de Gemeente met die van *Houten* vereenigd is; bestaande het getal der Ledemaaten naauwlijks uit zestig persoonen. Hier omtrent stond eertijds het vermaarde Slot *ten Gooie*, dat met toorens gesterkt was, en voor zo veel men uit de singels en overblijfzels heeft opgemaakt, vrij groot en uitgestrekt moet geweest zijn. Het was, reeds in het Jaar 1126, als een Ridderhofstad bekend; ook als Heer daar van, in het midden van de XIII Eeuw, GYSBERT VAN GOOIE, en in het Jaar 1294, een Marschalk van dien naam. De Heeren VAN GOOIE bouwden het Huis *Plettenburg*, in het Jaar 1300. Eenigen van dit Geslagte zijn Burggraaven van *Utrecht* geweest. De laatste erfdogter daar van trouwde, zo men wil, aan GYSBERT, zoon van Heer HENDRIK VAN VIANEN, en bragt de heerlijke goederen in zijn Geslagt over. Deeze Heer GYSBERT, wil men, zou meer dan eens erkend hebben, dat de groote en kleine Tienden in *'t Gooi* behoorden aan den Deken en het Kapittel van de *Mariekerk* te *Utrecht*. Doch andere melden, dat eene erfdogter van den Heer van het *Gooi* aan ZWEER VAN VIANEN is getrouwd, en dat hier door de goederen aan die van *Vianen* gekoomen zijn, in het Jaar 1330. Het kan zijn, dat zij, zo niet de dogter, althans de zuster geweest is van dien GYSBRECT, van wien wij, op het Jaar 1317, gewaagd vinden, en door diens ontijdigen dood, aan de erffenis gekoomen is. Ten minste schijnt zij eene andere dan MARGRIETE UIT DEN GOOIE geweest te zijn, die Vrouwe van *Hageslein* was. Nogthans is het waar, dat alle de Heerlijkheden uit den *Gooie* en van *Hageslein*, na deezer dood, aan ZWEDER VAN VIANEN en HUBERT VAN SCHENKE verkogt werden, ten regte Erfleene, door WILLEM DEN III, Graave van *Holland*, *also Joncvrouwe Margrete uijtten Gooie van ons helt* (zegt

hij) *uitgenoomen dat Huis ten Gooie, ende dat Gerecht te Houten ende ten Goije, alſo alst Gijsbert ten Goije placht te houden, daar 't Huis voorſz. inne ſtaet, welk Huis ende Gerechte Gijsbrecht voorſz. van ons houdt, en daar wij zelve die manſchap af behouden wille.* Dit zijn de woorden van zijn verlijbrief van 't Jaar 1331, te vinden bij MATTH. *de Jure Gladii*, Cap. 12, p. 176. GYSBERT VAN GOOI ſtond, in het bovengemelde Jaar 1317, nog een jongeling zijnde, onder de Voogdij van JAN VAN KUILENBURG en NICOLAAS VAN KATS. Biſſchop GUIDO eischte hun rekening af, of afſtand van de Voogdij; doch zij weigerden 't een en ander te doen. De Biſſchop, door de *Hollanders* ondersteund, belegerde voorts het Slot, dat zij bij verdrag moesten overgeeven. Maar in den zelfden nagt, als dit gebeurde, ſtierf de Biſſchop zeer onverwagt. De uitgeweekene bezetting keerde ſtraks te rug, overrompelde de Biſſchoppelijken, en bemagtigde het Slot. Men vermoed dat bij die gelegenheid de jonge Heer van 't *Gooi* geſneuveld is; ten minſten dat JAN VAN KUILENBURG toen de Voogdije over den Heer, of de Vrouwe van 't *Gooi* wederom aanvaard, en 'er nooit rekenſchap van gedaan heeft. Naderhand ſtelde wel Biſſchop JAN VAN ARKEL zo veel vertrouwen in JAN VAN KUILENBURG en HENDRIK VAN VIANEN, dat hij hun, met nog vier anderen, toen hij ten tweedemaale buitenslands trok, de zorg over het Stigt aan beval; doch bij zijne wederkomst bevond hij, dat zij niet veel goeds verrigt hadden. Naderhand matigden zig die Heeren allen gezag in het Stigt aan. GYSBERT VAN VIANEN, HENDRIKSZOON, toen Heer van 't *Gooi*, had zijns vaders plaats vervangen, en zig, nevens JAN VAN KUILENBURG, en anderen, tegen Biſſchop JAN verbonden; zij ſtroopten daaglijks, uit het Slot ten *Gooi*, in het Stigt. Dit had ten gevolge, dat de Biſſchop, in het Jaar 1354, het Slot belegerde, innam en afbrak. Naderhand ſpanden GYSBRECHT, Heer van 't *Gooi*, en JAN VAN KUILENBURG en anderen, wederom aan, met Hertog WILLEM, Graaf van *Holland*, tuſſchen welken en den Biſſchop, na 't overgaan van 't Huis te *Nijveld*, aan den Hertog, de vrede getroffen werd, op voorwaarde,

dat

dat elk in zijn voorig bezit zou herſteld worden, en GYSBERT VAN VIANEN het Huis te *Gooi* wederom zou mogen opbouwen; dit deed hij op de oude plaats. Door de Stad *Utrecht*, en door het geld van eenige verzoende ballingen, tot omtrent 4000 pond, werd hij daar in onderſteund. Daar na, in het Jaar 1378, hield de Heer van *'t Gooi* het eerst met Biſchop ARNOUD VAN HOORN, die, reeds tot Biſchop van *Luik* aangeſteld, gaarne Biſchop van *Utrecht* tevens gebleeven was. Vervolgens onderſteunde hij zijnen broeder REINOUD VAN BREDERODE, die, door CLEMENT DEN VII, tot Biſchop aangeſteld was. Hij nam ook des Biſchops Tienden, en bragt die in 't *Gooi*. Maar FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, niettegenſtaande zijnen ouderdom, belegerde het Slot *ten Gooi*, en dwong, in het Jaar 1380, beide de broeders, hem voor Biſchop, en URBAAN DEN VI voor Paus te erkennen. In 't Jaar 1404 was HENDRIK, Heer van *Vianen*, ook Heer van *'t Gooi*. Eindelijk vind men, dat Heer JACOB VAN GAASBEEK, in het Jaar 1410, door WILLEM VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, verlijd werd met het Huis *ten Gooi*, en 't Gerecht van *Houten*; welke daar na, met zijne andere goederen, wederom aan 't Stigt gekoomen zijn: zo dat ook ANTONIE, Bastaard van *Bourgondien*, in zijnen brief van overdragt en afſtand van die nalaatenſchap, aan den Biſchop in het Stigt, uitdrukkelijk melding maakt van 't regt, dat hij zeide te hebben op *Rheenen*, *Amerongen*, *Woudenberg*, *Driebergen*, *Zeist*, *Leerſum*, *Kooten*, *Langbroek*, *Zoest*, *Gooi* en *Houten*.

Hiſtorie van 't Utrechts Bisdom, II. Deel, CORTGEEN, *Chronijk*; MATTH. *Analecs*, *de Jure*; HEDA, enz.

GOOILAND of GOEILAND, zo als dit Baljuwſchap in zijn eigenlijke bepaaling moet genomen worden, maakt het Oostelijkſte gedeelte van *Holland* uit, en vervat in zig, behalven de Stad *Naarden* en de Dorpen, die 'er onder behooren, de hooge heiden, bouw- en teellanden, die van *Naarden* af, Oost-, Zuid- en Westwaart, naar de Provintie van *Utrecht* geleegen

zijn (*). Aldus grenst het ten Noordoosten aan de Zuiderzee, ten Oosten aan de Provintie van *Utrecht*, alwaar de landſcheiding aan dien kant begint aan den mond van den *Eem*, en Westwaart voortgaat tot aan zekeren paal, van ouds en nog de *Leeuwenpaal* geheeten, en van daar langs de Heerlijkheden van de EEMNESSEN, *Baren* en *Zoest*, waar van het door eene gegraavene Greppel, de *Gooiergraft* genaamd, word afgeſcheiden van het Stigt van *Utrecht*, rooiende deeze Graft, weinig minder dan in eene regte lijn, van de *Leeuwenpaal* af, op de *St Maartens* of *Doms* tooren van *Utrecht*, en verder door eene gegraavene landſcheiding, en verſcheidene paalen, waar op aan den eenen kant het *Hollandſche*, en aan den anderen kant het *Stigtſche* Waapen ſtaat, tot aan den hoek bij de drie ſteenen aan *Maartensdijk*, alwaar dezelve een hoek maakt, en Westwaart voortloopt. Hier grenst *Gooiland* insgelijks ten Zuiden aan de Provintie van *Utrecht*, tegen een gedeelte van *Maartensdijk*, *Agtienhoven*, *Westbroek*, en een gedeelte van *Tienhoven*, tot aan het Regtsgebied van de *Loosdregten* (†); langs welke het ten Wes-

(*) *Wij ſpreeken hier niet van de* Goolſche *Landen, die ten Oosten van de* Gooierſchans *of landſcheidinge gelegen zijn: als de* Vuurſche, Zoest, *de* Eemnesſen, Baren, Maartensdijk *en andere plaatzen, die tot het* Stigt *van* Utrecht, en deszelfs Beſchrijvinge *behooren.*

(†) *In de bepaaling der grensſcheiding, volgens de oude en laatſte overeenkomſten, tuſschen de Provintien van* Holland *en* Utrecht, *word de landſcheiding ten Zuiden begreepen te gaan, regtſtreeks tot aan de Vegt: zo dat de* Loosdregten, Mijnden, Hollands Loenen, *en* Loenderveen *in deezen ook onder* Gooiland *gereekend worden. Maar dewijl wij ons in deeze Beſchrijving alleen bepaalen aan het Baljuwſchap van* Gooiland, *of eigentlijk* Gooiland, *zo als het aan de Graaflijkheid toebehoort, ſtellen wij de landſcheiding niet verder, dan daar zig het Regtsgebied van den Baljuw uitſtrekt.*

Westen grenst aan *Kortenhoef*, onder het *Stigt*, en langs de *'s Gravelandſche* of *Gooiſche* vaart, en *Kortenhoef* benevens het *Stigts Ankeveen*, tot aan den *Ankeveenſchen* Polder, onder *Holland*, daar *Gooiland* door den *Looidijk* bepaald word, en Westwaart heenen ſtrekkende, den *Ankeveenſchen* Polder onder *Weesper-Kerſpel* ten Zuiden heeft; dat, nevens den Regtsban van *Muiden* heenen gaande, het Baljuwſchap van *Gooiland*, ten Westen van *Muiderberg* aan de *Zuiderzee* bepaalt. In deezen ommekring bevat de landſtreek over de zes duizend zeven honderd morgen lands, *Rijnlandſche* maat, waar van vier duizend vijf hondert negenenzeventig morgen voor de geheele Heide geteld worden.

Zeer gevoeglijk kan de naam van *Gooiland* afgeleid worden van GORDELO, Abtdiſſe van *Elten*, die dit Land, onder de benaminge van *Nerdincland* of *Nardingerland*, aan Graaf FLORIS DEN V heeft opgedraagen. Vermaarde onderzoekers der Vaderlandſche Oudheden, die de *Chaucen* of *Auchen* in het tegenwoordige *Gooiland* plaatzen, tragten den oorſprong des naams van deezé volkeren te ontleenen; zo dat het voormaals *Gauckland* of *Auchland* zou geheeten hebben: doch de woonplaats der *Chaucen* in *Gooiland* is zeer twijffelagtig. Indien de naam van *Gooiland* of eene andere, hier naar zweemende, ten tijde van *Goedela* in gebruik was, ſchijnt het vreemd, dat de Abtdis van *Elten* de overdragt deezer Landen zou gedaan hebben, onder de benaaming van *Nardingerland*, gelijk de brieven altoos luiden. Dit Landſchap werd, nog in het begin der vijftiende Eeuw, *Nardingerland* genaamd; gelijk blijkt uit een Verlij van zekere Leenen, die de Abtdis bij den verkoop aan zig behouden had: hoewel het in dien tijd insgelijks den naam van *Gooiland* droeg. Dit blijkt uit een handvest van Hertog JAN van *Beijeren*, van den Jaare 1403, en uit eene overeenkomst, aangegaan in den Jaare 1404, tuſſchen die van *Naarden* en de *Gooilandſche* Dorpen, over de ſchaaringe der gemeene weiden. Omtrent den Jaare 1440 moet de naam van *Nardingerland* bijna in geen gebruik meer geweest zijn; dewijl de Abtdiſſen van *Elten* de Verlijen van de bovengemelde Leenen, zedert dien tijd gegeeven hebben, als Leenen in *Gooiland* geleegen.

De grond van *Gooiland* is hoog, zandig, en niet overal even vrugtbaar, als ten grootſten deele met heigras bewaſſen, waar op eene menigte ſchaapen geweid word, welker kudden en geringe ſtallen men hier overal op de eenzaame heiden, doch meest naar den kant van *Hilverſum*, verſpreid vind. Egter zijn 'er rondsom alle de Dorpen zeer ſchoone Akkers, op welke, behalven haver en garst, voornaamlijk rogge en zeer ſchoone boekweit, in vrij grooten overvloed wast; 't welk ook gelegenheid geeft om 'er Bijen te houden, die goede honing en wasch geeven. De *Gooilanders* zijn gewoon, hunne bebouwde Landen, *Enghen* te noemen, in onderſcheiding van de hooge hei; aldus is 'er de *Naarder* en *Buſſumer*, de *Huizer*, de *Hilverſummer*, de *Blarikummer* en de *Laarder Engh*. Deeze verſcheidenheid van grond lokt Jaarlijks veele Inwooners der omgelegene Steden en Plaatzen naar *Gooiland*, om den bloei der boekweit te beſchouwen, en zig te verlustigen met de bevallige gezigten deezer Landsdouwe, die om haare menigvuldige veranderingen eene aangenaame verwonderinge baaren, in zulken, die zelden of nooit anders dan laage weilanden gezien hebben. Hier vertoonen zig tusſchen de ruwe heide, op de heuvelen en in de daalen, de vrugtbaarſte Akkers, ſommige bezaaid, ſommige afgemaaid, anderen met een witten bloeiſem bedekt, die men zig als een Zee van melk kan verbeelden. Op de hoogſte heuvelen beſchouwt men, als in een oogenblik, de *Zuiderzee*. het laage *Waterland*, de *Blaauwe Veluwe*, Heiden, Bouwlanden, Weiden en Bosſchaadjen: zo dat het oog naauwlijks weet, waar het zig zal heenen wenden, waar het zig wil aftrekken, om geene der bekoorlijke vertooningen en verſchieten te miſſen. Onder de heuvelen word wel de voornaamſte gereekend en meest bezogt, de *Kooltjes-* of *Tafelberg*, waar op een ronde tafel van blaauwen ſteen geplaatst is, in welken zestig naamen van Steden, Dorpen, Gehugten, Sloten en Heerenhuizen, ieder volgens de ſtreek, daar men ze zoeken moet, zijn ingehouwen, en van welken ook het meeste gedeelte, bij helder weer, kan gezien worden. Deeze *Tafelberg*, benevens den *Seisjesberg* en den *Leeuwenberg*, alle niet verre van het Dorp *Huizen* geleegen, zijn de hoogſte heuvelen in deeze landſtreek. Tusſchen *Hilverſum* en *'s Graveland* is ook het *Trompenbergje*, dat zeer beval-

lige

lige gezigten oplevert. Omtrent *Hilverſum*, en van daar Zuidwestwaart naar *'s Graveland*, is een aaneenſchakeling van hoogten, die al zeer verheeven zijn; de omleggende Landerijen ſchijnen 'er als in eene diepe Valei te zinken; hier ziet men *Utrecht* en *Amersfoort*, met eene meenigte van Dorpen en Gehugten. Het ontbreekt ook in *Gooiland* aan geene welige bosſchaadjen; doch deeze vind men meest naar den kant van *Huizen* en *Naarden*. In het beſchouwen der bijzondere Dorpen zullen wij 'er breeder van ſpreeken. Ten Zuiden van *Hilverſum* heeft ook een bosch geſtaan, en de landſtreek heeft hier omtrent nog voor een gedeelte den naam van het *Gooierbosch*. Wanneer dit bosch geheel verdweenen zij, hebben wij niet konnen naſpooren; doch men wil dat het nog in 't begin der voorige Eeuw, immers ten deele, in wezen was. De grond van 't *Gooierbosch* is een dorre hooge heide. Dit zogenaamde bosch werd door den Drosſaard PIETER KORNELISZOON HOOFT begroot, op omtrent twee honderd morgens; bij gisſinge; doch, bij nader metinge, vinden wij het bepaald op drie honderd veertien morgens. Het afkruien van het zand, zo wel in het *Gooierbosch*, als elders in *Gooiland*, zou gelegenheid geeven om de heiden tot goed bouw- en weiland te maaken; doch dit afkruien word niet vergund, dan digt omtrent *Naarden*, daar men de hoogten, volgens den aanleg der vestingwerken, zoekt te ſlegten, om deeze Stad, bij overval van vijand, des te meer onwinbaar te maaken.

In *Gooiland* zijn eenige Landerijen, die van ouds in onmiddelijken eigendom toekwamen aan de Graaflijkheid, en zedert het vernietigen der Rekenkamer van derzelver Domeinen, overgegaan zijn aan het gemeene land van *Holland*, zonder dat zij aan bijzonderen verder toebehooren, dan voor zo verre derzelver regt tot het gebruik aangaat; zo als zij van zeer oude tijden gebruikt geweest zijn, en nog worden bij de In- of Opgezeetenen van *Gooiland*. Deeze Landen droegen, al voor den Jaare 1400, en mooglijk merkelijk vroeger, den naam van *Gemeente*, *Meent*, *Gemeene Weiden* of *Schaarweiden*: doch of het gebruik deezer weiden zijnen oorſprong heeft uit een zeker voorregt, aan die van *Gooiland* in der tijd verguut, dan of zij zelven zig dit van vroege tijden heb-

ben aangematigd, en of dit, om de onlusten, waar in het Land door de *Hoekſche* en *Kabeljaauwſche* partijſchappen gewikkeld was, gedoogd zij, is door de oudheid zeer duister. Het vroegst dat men eenig bewijs vind, waar door dit gebruik gewettigd werd, is eene goedkeuring van Hertog ALBREGT van *Beijeren*, op zekere overeenkomst, tusſchen die van *Naarden* en de *Gooilandſche* Dorpen, aangegaan in den Jaare 1404, over de ſchaaringe op deeze gemeene weiden; Hertog JAN van *Beijeren* wilde, drie Jaaren laater, bij handvest, dat de Gemeente in *Gooiland* zou gebruikt worden, gelijk van ouds de gewoonte was. In vervolg van tijd is het gebruik deezer weiden tot grove buitenſpoorigheid vervallen: in zo verre dat de gebruikers zig den eigendom derzelven aantrokken, of immers keuren maakten op hun eigen gezag; zo dat hier uit proces onſtond, eerst voor den Hove van *Holland*, en bij hooger beroep, voor den Hoogen Raade van *Mechelen*, tusſchen den Procureur-Generaal, in den naame van Hertog KAREL van *Bourgonje*, als Graave van *Holland*, en Heere van *Gooiland*, ter eener, en Burgemeesteren, Scheepenen en Gemeente der Stede *Naarden*, met de gemeene Dorpen van *Gooiland*, als *Busſum*, *Huizen*, *Laaren*, *Blarikum* en *Hilverſum*, ter andere zijde. Dit proces werd in den Hoogen Raade van *Mechelen* beſlist, bij vonnisſe van den 19 November, des Jaars 1474, en daar in aan den Graave toegekend, de eigendom der Gemeente, en van de Beemden, Bosſchen, Houwingen, Moeren, Weiden, Wildernisſen en Veenen, in de Landen van *Gooiland*; behoudens dat de verweerers hun gebruik in dezelven zouden hebben, mids dat zij zig niet zouden onderwinden, de Jagt van de konijnen, of andere beesten in het bosch, en dat de geenen, die Bouwlanden in deeze gemeene Beemden hadden, alleen de Tienden zouden betaalen, en, ten aanzien van de Veenen, het gebruik van turf voor hunne nooddruft, zonder iets aan anderen te mogen verkoopen. In gevolge van dit vonnis, blijven die van *Naarden* en de gemeene Dorpen geregtigd, tot het gebruik dier gemeene weiden, in zo verre dezelve onverdeeld zijn gebleeven. Doch het ſchijnt dat men hier omtrent, voor den Jaare 1404, eene deeling heeft willen maaken, naardien in de overeenkomst, tusſchen *Naarden* en de Dorpen, gezegd word, dat de Meent,

die

ſe zij te gader leggende hebben op *Gooiland*, ongedeeld zal blijven ten eeuwigen dage, ten ware zij die aan beide zijden eendragtelijk geſcheiden wilden hebben, behoudens al zulke ſlagen, als in voortijden, tot hun beider moedwille gedeeld zijn, welke gedeeld zouden blijven. Bij *Naarden*, *Laren*, *Blarikum*, *Huizen* en *Hilverſum* zijn Gemeenten of Meenten; maar de Opgezeetenen deezer diſtricten zijn niet tot het beweiden van hunne bijzondere Meenten bepaald, maar ieder *Erfgooier* mag ſchaaren op welke Gemeente hij wil; onder welk regt *Buſſum* mede begreepen is. Zij leggen alle onder algemeene keuren, die men Schaarbrieven noemt. Vijf ſchaarbrieven zijn 'er wegens de gemeene weiden. De eerſte is van den Jaare 1404, de volgende zijn van de Jaaren 1442, 1455, 1568, en de laatſte is van den 9 Maart des Jaars 1741. In deezen word bepaald, hoe veel runderbeesten, paarden, ſchaapen en verkens, ieder naar gelang mag weiden. *Muiderberg* heeft mede een Gemeente met regt van ſchaaringe. Over de geregtigden tot de gemeene weiden of ſchaarweiden, is menigmaal geſchil geweest. Zij moeten landwinninge of landweeringe hebben, dat is, landen bezitten, en die bebouwen. Zij moeten ook man uit man in *Gooiland* geboren zijn; doch dewijl 'er ſchaaringe verleend is, aan ſommige bijzondere Huizen, Landhoeven en Geſtigten, zo heeft men in geſchil getrokken, of naamlijk deeze Huizen geregtigd zijn tot de Meent, zonder dat de bezitters geboorene *Gooilanders* zijn. In de verdere bijzonderheden, omtrent de keuren over de gemeene weiden, kunnen wij niet treeden (*).

Tot de beſtiering der gemeene weiden, word Jaarlijks, op den 27 Maart, te *Naarden* op het Stadhuis, eene vergadering van Stad en Land van *Gooiland* gehouden, beſtaande uit drie

(*) *Dit alles hebben wij getrokken uit* medegedeelde berigten, *beſtaande, behalven de bovengemelde geſchreevene Handvesten, uit zeker Advijs van de Rekenkamer, ann de Staaten van* Holland, *Sententie van den Grooten Raad van* Mechelen, *en andere geſchriften.*

drie Burgemeesteren der Stad *Naarden*, en wegens *Laren*, *Hilverſum*, *Huizen* en *Blaricum*, uit den Buurtmeester van ieder deezer Dorpen, benevens derzelver Gemagtigden; welke vergadering door den Secretaris van *Naarden* word bijgewoond, om aantekening te houden. Op dezelve word tusſchen de onderlinge leden verrekend en vereffend, gelijk mede de Schaarmeesters van *Naarden* en de voornoemde Dorpen, door den Schout van *Naarden*, onder eede gebragt worden, uitgezonderd die van *Hilverſum*. Deeze vergadering mag ook zo dikwijls bij een koomen als 't nodig is, en keuren en ſchikkingen maken over de vrugten, zo van de Gemeenten als heide van *Gooiland*. Agt Schaarmeesters zijn 'er over de gemeene weiden, vier van *Naarden*, twee van *Huizen*, en van *Laren* en *Blaricum* ieder één. Daarenboven zijn 'er te *Hilverſum* vier Boschbewaarders, die in oude tijden het opzigt hadden over het *Gooijerbosch*, doch zedert dit weg geraakt is, hebben zij mede bewind over de Gemeente en heide van *Gooiland*.

Ten aanzien der oudheid van *Gooiland*, of liever van *Nardingerland*, word getuigd, dat 'er in de Archiven der Stad *Naarden* een brief zou zijn, waar in het volgende geleezen word: Gooiland *ofte* Nardinxland *is bij de Keizers van* Romen *een particulier Heer gegeeven en verleend geweest, eer eenig Biſchop ofte Graave van* Holland *was*. Van zulk een vroege gifte is ons geen ander beſcheid voorgekomen; maar anderen willen, dat Keizer OTTO DE GROOTE (*) zijn regt op *Nardingerland* zou overgegeeven hebben aan WIGMAN, Graave van *Zutphen*. Hier uit kan men afleiden, uit wat regt deeze WIGMAN, onder andere goederen, ook zijnen eigendom in *Nardinx-*

(*) HAD. JUNIUS *ſchrijft, in zijn* Batavia, *Cap. XVII, dat deeze Keizer* OTTO *dit Land gegeeven heeft aan* GOEDELA, *Abtdiſſe van* Elten; *doch naardien* OTTO DE I, *in het Jaar* 973 *overleeden, en* GOEDELA *omtrent den Jaare* 1280 *Abtdiſſe geweest is, behoeft men zig niet te verwonderen, dat* PONTANUS *hem hier over berispt.*

xland heeft geschonken, aan het Klooster te *Elten*, geheeten *Eltenburg*, en geleegen tusschen *Emmerik* en *Arnhem*, onder die voorwaarde, dat zijne dogter LUTGARD Abtdisse van het Klooster zou zijn. Deeze gift is in den Jaare 970 door Keizer OTTO DEN I bevestigd (*). Hier tegen kantte zig BALDRIK DE III, Graaf van *Kleef*, die aan ADELHEID, eene andere dogter van WIGMAN, getrouwd was. Hij gaf voor, dat zijn schoonvader geene magt gehad had, om deeze goederen weg te schenken. Dit geschil duurde tot onder de Regeering van Keizer OTTO DEN III, die na den dood van LUTGARD te weeg bragt, dat ADELHEID en haar man al hun regt aan hem opdroegen, na 't welk de Keizer voogd en beschermer van 't Klooster werd, en alle de betwiste goederen aan het zelve overgaf. Uit welk een regt Graaf OTTO van *Gelder*, de streek van *Gooiland* aan den Bisschop van *Munster*, tot een losloon uit zijne gevangenisse, in den Jaare 1255, heeft konnen overgeeven, om ze als een erflijk Leen van den Bisschop te verheffen, konnen wij niet beseffen. Zeker is het, dat het Klooster te *Elten*, dit Land, naderhand in zodanigen eigendom bezeeten heeft, dat derzelver Abtdissen, met toestemming der andere Kloosterzusters, niet alleen in staat geweest zijn om het te vervreemden; maar ook Leenen te verheffen, die 'er onder behoorden. De Abtdisse GOEDELA, of GODELEVA, of GODELINDA, welke laatste naam meest in de bekende brieven gebruikt word, heeft, gelijk wij ten deele gemeld hebben, *Nardinxland*, in den Jaare 1280, afgestaan, en opgedraagen aan Graaf FLORIS DEN V, voor eene rente van vijfentwintig ponden, wettig *Utrechts* geld, Jaarlijks ten eeuwigen dage op *St. Maartensdag* te betaalen, aan de Abtdissen in

(*) BOXHORNIUS *in zijn* Theatr. Holl. *p.* 333, *schrijft deeze bevestiginge toe aan Keizer* OTTO DEN II, *op het Jaar* 968, *waar in hij met* PONTANUS *maar twee Jaaren verschilt, die dezelve stelt in den Jaare* 970.

in der tijd (*), gelijk dezelve nog ten huidigen dage uit de geweezene Graaflijkheids Domeinen betaald word. Ondertusſchen ſchijnt het, dat GYSBREGT VAN AMSTEL, de derde, die deezen naam gevoerd heeft, door aankoop van de Vasſalen der Abtdisſe ook eenige aanſpraak op zekere goederen in *Nardinxland* gehad heeft; waar omtrent de Abtdis in haaren brief van overdragt verklaart, dat deeze vervreemding nooit door haare hand of toeſtemming geſchied zou zijn: waarom zij die goederen mede aan den Graaf verleent, en in bezitting geeft. Van dit Land of deszelfs regt van eigendom, kwam de Graaf vervolgens in de geruste bezittinge, door den zoenbrief van GYSBREGT VAN AMSTEL, en zijne broeders, in den Jaare 1285; en zedert dien tijd is *Nardinxland* of *Gooiland* aan de Graaflijkheid van *Holland* gebleeven. In deeze overdragt werden egter, bij de Abtdisſe, uitdrukkelijk en bij naame uitbedongen of voorbehouden, zodanige Vasſalen, die eenige goederen in *Nardinxland* leggende, van haar te leen ontvingen, op welke goederen de Graaf en deszelfs erfgenaamen geen regt zouden hebben. Onder deeze behoorden, volgens kennelijke bewijzen, het Maarſchalksleen en Houtvesterſchap van dien, benevens de Koptienden in *Gooiland*; een regt, 't welk nog tegenwoordig hier in beſtaat; dat alle Land, het welk eens bezaaid is geweest, moet geeven zeker getal van koppen of maaten, naar den inhoud der Tiendenbocken, waar over binnen de twaalf nagten van Kersmis zitdag word gehouden, in ieder Dorp; en moet ieder zijn aandeel daar komen betaalen in rogge, die rog ſchuldig, en in gerſte, die gerſt ſchuldig is, of in gelde. Tot het ſtellen van den prijs worden Burgemeesteren van *Naarden* Jaarlijks verzogt, en genieten voor

(*) *Deeze overdragt vind men zeer dikwijls bij de Schrijvers onzer Oudheden, waarom wij alle de plaatzen, daar zij gevonden word, niet aanhaalen. De* Nederduitſche *Lezer zal ze vinden in de* Kerkelijke Oudheden *van* VAN HEUSSEN, *II. Deel, bl.* 271.

voor het zetten van dien, zes guldens; waar na de Tiendpagtingen de keuze hebben, van in geld of in graan te betaalen. Zij, die binnen de twaalf nagten niet betaalen, verbeuren dubbel, het welk fluien genaamd word; en die drie Jaaren agter een verfluien, en in het vierde Jaar niet betaalen, derzelver land vervalt aan den Tiendheer, waar omtrent veele oude verklaaringen zijn. Dit regt heeft van ouds behoord aan den Huize van *Nienrode*, waar van verfcheidene Verlijen aan ons zijn voorgekomen; gelijk wij ook vinden, dat het zelve aan de nazaaten uit dien Huize is toegeweezen, bij uitwijzinge van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, vonnisfe van den Hoogen Raade, en berigt van de Rekenkamer aan de Staaten van *Holland*, alle gegeeven omtrent den Jaare 1649 en 1652. Volgens deeze Leenen, had het Huis van *Nienrode* mede het Erfmaarfchalksfchap van *Gooiland*, met de alinge Tienden, oude en nieuwe, aanvallende en aankomende, en waren ook de Heeren van *Nienrode* in der daad Houtvesters van *Gooiland*. Het Erfmaarfchalksfchap en het regt van de Koptienden, is een geruimen tijd bezeeten door den Heer GERRIT HOOFT, DANIELSZ., en de Heer Mr. ABRAHAM ALEWYN, Raadsheer in den Hooge Raade van *Holland*, en Houtvester van *Gooiland*.

Van oude tijden zijn 'er menigvuldige geschillen gereezen, over de landfcheidinge tusfchen het *Stigt* van *Utrecht* en *Gooiland*; gelijk onder anderen, ten tijde van WILLEM van *Beijeren*, Graaf van *Holland*, en JOHAN VAN ARKEL, Bisfchop van *Utrecht*; want na dat 'er in den Jaare 1351, tusfchen den Graaf en den Bisfchop, eene overeenkomst gemaakt was, over het turf delven, in de Veenen deezer landftreek, ontftond 'er naderhand nieuwe twist, over de landfcheiding, en werd zelfs in gefchil gerokken, of *Eemnes* aan den Bisfchop behoorde, het welk hem word toegekend, bij verdrag van den Jaare 1356. De grensfcheidinge en het turf delven, bleef nogthans in gefchil, en was lang een twistappel tusfchen *Gooiland* en 't *Stigt* van *Utrecht*. In of omtrent den Jaare 1472, werd Hertog KAREL van *Bourgonje*, door zijne vleiers diets gemaakt, dat zekere *Veenen* of *Broeklanden* tot het Regtsgebied van *Gooiland* behoorden, of ten minften dat derzelver eigendom twijffelagtig was; waar door hij met den Bisfchop van *Utrecht*, DAVID van

Bour-

Bourgonje, zijnen bastaardbroeder, in hevigen twist gemaakt. Om dit krakeel ten einde te brengen, ſtelden zij de zaak aan goede mannen, bij wien de redenen en bewijzen van den Stadhouder des Hertogs weinig ingang vonden. De Biſchop verdedigde zig aan zijnen kant, met de Handvesten der Keizeren, en zelfs van Graaven van *Holland*: waarom de Stadhouder wist niet te werken, dat de zaak, als door zijn verzuim, tot geene uitſpraak kwam; en aldus bleeven de Biſchoppen en Staaten van *Utrecht* in hunne oude bezittinge. Hertog KAREL had zig ook nog op eene andere wijze den eigendom der *Veenen* willen aanmatigen, naamlijk door voorgeeven, dat het aangeſpoelde Landen waren, van welke de eigendom aan den Graaf behoorde, verbiedende derhalven hier in te delven. Het geſchil over de grensſcheidinge werd weder levendig, in den Jaare 1526, en het komt ons voor, dat 'er geene uitſpraak over gedaan is, voor den Jaare 1532, in welken tijd wij vinden, dat de Graaf VAN HOOGSTRAATEN, Stadhouder over *Holland* en *Utrecht*, welk laatſte, omtrent vier Jaaren te vooren, onder de heerſchappij van Keizer KAREL gekoomen was, bij voorraad, eenige ſchikkinge gemaakt heeft, omtrent het delven van turf op de grenzen van ieder der Provintien, en wijders eenen Gemagtigde benoemd, om kennis te neemen over de grensſcheidingen, en hier van een kaart te maaken. Om egter deeze zaak tot een uiteinde te brengen, werd na ingenomen goedvinden van den Hove van *Holland* en den Hove van *Utrecht*, bij vonnis van den Geheimen Raad des Keizers, de grensſcheiding tuſchen het *Stigt* van *Utrecht* en *Gooiland*, ten naasten bij in dier voege vaſtgeſteld, als wij dezelve hier vooren hebben beſchreeven, en zouden ten dien einde greppels en paalen gemaakt worden, om ieders grenzen te onderſcheiden. Tot bewaaringe van het regt van ieder der Provintien, verleende Koning FILIPS DE II, in 't Jaar 1566, een Octrooi, dat de Officieren van het *Stigt* en van *Gooiland*, ieder in den zijne, die geenen zoude mogen vangen, welke zij bevinden zouden, tegen de voorgaande overeenkomſten en vonniſen, turf, heiden, plaggen en wat des meer zij te ſteeken. Door den tijd kwam 'er, egter, wederom verloop in deeze ſchikking, en men bevond, in den Jaare 1600, dat de ſteen, die tot een kenmerk van de landſcheiding moest dienen, wel twaalf roe-

loeden dieper in het *Stigt* gebragt was: waarom dezelve, uit last der Staaten van *Utrecht*, weder op zijne plaats gelegd werd. De Ridder HOOFT meld, in den Jaare 1618, dat 'er toen wederzijdsch redenen van klagten vielen, zo aan de zijde van *Gooiland* als van het *Stigt*, over het misbruik van leders grondgebied, en getuigt zulks ontſtaan te zijn, doordien de greppel, welke tot ſcheiding diende, alomme was toegeworpen en verduisterd. Het is zeer natuurlijk te denken, dat zulke klagten en misbruik, in deeze Eeuwe, mede gelegenheid gegeeven hebben, tot een nadere overeenkomst en verdrag, tuſſchen de Staaten van *Holland* en *Utrecht*, waar bij alles op nieuws in orde gebragt is; 't welk geſchiedde in den Jaare 1719: en volgens deeze minnelijk beraamde ſchikkingen, zijn 'er op behoorlijke plaatzen nieuwe greppels gegraaven, en op verſcheide afſtanden paalen gezet, waar van toen ook een kaart gemaakt is. De ſchouw over dit werk en deszelfs onderhoud word aan de Schouten van wederzijdsch diſtrict aanbevolen.

Van de *Gooilanders* getuigt LAMBERTUS HORTENSIUS, wel eer Schoolvoogd te *Naarden*, in zijne *Latijnſche* Beſchrijving van den op en ondergang van *Naarden*; dat zij van zeer oude tijden af, een zeer ſtrijdbaar volk waren, in buitenlandſche oorlogen werden aangenomen, alle anderen in roem en ervarenheid van Krijgskunde te boven gingen, en onder de geoeffendſte Krijgsluiden geſteld werden: dat zij, of tot Lijfwagten van den Veldheer werden verkooren, of in de voorſte ſpits pal ſtonden, in eenen veldſlag; dat zij dubbele ſoldij trokken, de ſlagorden aanvoerden; de Krijgsampten bekleedden, en in 't kort, dapperer dan alle anderen gerekend werden. In de oorlogen hunner Vorſten, tegen *Gelderland* of *Frankrijk*, en van de Keizers tegen de *Turken*, of eenigen anderen magtigen vijand, werden zij op milde bezolding ten ſtrijde ontbooden; zo dat zij, volgens dit verhaal, ten allen tijde bewijs gegeeven hebben van hunne onvertſaagdheid. Het blijkt ook, dat zij in laatere tijden hunnen krijgelen aard niet hebben afgelegd. Dit toonen veele gevallen, die zij man tegen man onder malkan-

der gehad hebben, en waar van de Ridder HOOFT, als Baljuw van *Gooiland*, aan de Hooge Overheid en zijne Hoogheid den Prinſe van *Oranje*, FREDRIK HENDRIK, menigmaal onderrigting heeft moeten geeven; gelijk het mooglijk nog tegenwoordig aan zulke voorbeelden niet zou ontbreeken. Voorts zijn zij goede Landbouwers, en niet onvernuftig in het geene zij onder handen neemen.

De Regeering der Dorpen in *Gooiland* is genoegzaam overal eenpaarig. De Baljuw ſpant de Hooge Vierſchaar, met Scheepenen der Stad *Naarden*. De civiele Regtbank beſtaat in den Schout en Scheepenen van ieder Dorp; alle Dorpen hebben vijf Scheepenen; behalven dat 'er voor *Laren* en *Blaricum*, die een ſamengevoegden Regtbank uitmaaken, zeven Scheepenen zijn, waar van 'er bij beurten, Jaarlijks, drie uit het eene, en vier uit het andere Dorp verkooren worden. Zij hebben te ſamen ook twee Burgemeesteren, die in de andere Dorpen twee in getal zijn, en waar van 'er Jaarlijks een afgaat. De Schout en Burgemeesters maaken een Nominatie van een dubbel getal, waar uit de Baljuw de Scheepenen verkiest; aan wien dan de verkiezing van den nieuwen Burtmeester ſtaat.

In het Kerkelijke behooren de Predikanten onder de Klaſis van *Amſterdam*.

Onder *Gooiland* behooren de Stad *Naarden*, en de Dorpen *Huizen*, *Blarikum*, *Laren*, *Hilverſum*, *'s Graveland*, *Buſſum* en *Muiderberg*.

GONZAGA, (OCTAVIO FERNANDO) was, in het Jaar 1576, de geleider van DON JAN VAN OOSTENRYK, naar de *Nederlanden*, voor wiens paadje hij zig uitgaf. Kort daar na zond DON JAN hem, met en benevens OCTAVIO GONZAGA, naar *Antwerpen*, om de *Spaanſche* Bevelhebbers tot de reize te beweegen. Doch dit was ſlegts een list; want hij had geheimen last, om hun in ſtilte te zeggen, dat zij niet moesten vertrekken, dan ter Zee; gelijk zij deeden. De reden hier van was een geheime Staatkunde, daar niemand op verdagt was. In 't gemeen oordeelde men, dat DON JAN daar door het volk lan-

ger

r zogt in het Land te houden. Dan naderhand ontdekte men, t het voorneemen was, om met de Vloot, die hun vervoeren ou, zig van *Engeland* meester te maaken; 't geen, egter, dslukte. In het Jaar 1578 zond DON JAN hem tegen de *Fran-kben*, waar van hij 'er 400, in het Dorp *Barlaimont*, verſloeg. Dit was zijn laatſte bedrijf in de *Nederlanden*.

Zie BOR, *Nederl. Hiſt.* V. B. bl. 255, X. B. bl. 207. HOOFT, XIII. Boek, bl. 575.

GONZALES, (DON ANTONIO) was, in het Jaar 1602, Bevelhebber van *Graave*, geduurende het beleg, dat MAURITS voor het zelve geſlaagen had. Hij verdedigde die Stad, niet alleen manlijk, maar deed, van tijd tot tijd, veele gelukkige uitvallen, en matte daar door 's Prinſen volk geweldig af. Na een beleg van twee maanden, benaauwde hem, egter, MAURITS zodanig, dat GONZALES, als een eerlijk Bevelhebber, beſloot, den 19 September, de Stad, op een eerlijk verdrag, over te geeven.

Zie VAN METEREN, XXIV. Boek, fol. 458.

Goor, of GOER, een open Steedje of Vlek, in het Zuiderdeel van *Overijſſel*, in het Landſchap *Twent*, legt aan gene Beek, die te *Diepenheim* in de *Recle* valt, of, volgens GUICIARDYN, een mijl van *Diepenheim*. Geduurende den oorlog met *Spanje* lag aldaar eene zeer ſterke Schans, die meermalen, nu door deeze, dan wederd door andere, bemagtigd wierd, al naar dat de partij meester in 't veld was. *Goor* was wel eer een Graafſchap op zig zelve, waar van de laatſte bezitter ADOLF, Graave van *Goor*, genaamd word. Na in de XI. Eeuw den Geestelijken ſtaat te hebben aangenomen, droeg deeze ADOLF zijn erfgoed in eigendom over aan den *Utrechtſche* Biſchop BERNULF. Thans is dit plaatsje zeer vervallen, ſchoon de bewooners 'er een aanzienlijk aantal uitmaaken. De Gemeente aldaar word bediend door twee Predikanten. Men vind 'er

ook eene vergadering van *Doopsgezinden*, die 'er merkelijke handel drijven in linnens. De Regeering beſtaat 'er uit zes Burgemeesters, benevens één Secretaris en vier Gemeenslieden.

Zie RAY, *Dict.* PETIT, GUICIARDYN en BACHIENE.

GOOR, (ADOLF VAN) Heer van *Kaldenbroek*, was een der *Staatſche* Gemagtigden tot de vrugtelooze *Keulſche* Vredehandeling, in het Jaar 1579.

GOOR, (THOMAS ERNST VAN) Regtsgeleerde, heeft zijnen naam vereeuwigd, door de beſchrijving zijner Geboorteplaatze, de Stad en Lande van *Breda*, in folio, met keurlijke plaaten verſierd. Dit werk, in 't Jaar 1744, in *'s Hage* gedrukt, is verdeeld in III. Boeken, en deeze wederom in onderſcheiden Hoofddeelen; het bevat al wat tot eene volledige beſchrijving behoort.

'T GOO-REGT, in het bijzonder bij de *Latijnen* genaamd, *Præfectura Suburbana*, een der Landſchappen, onderhoorig aan de Stad *Groningen*. In oude ſchriften draagt het den naam van *'t Goo* en *'t Woldregt*. Hier komt in aanmerking de betekenis van 't woord *Gho* of *Goo*, eigenlijk *Gauw*, dat, in de oude *Duitſche* taal, zo veel als Land wil zeggen. Dus *Goo-regt* niets anders is, dan *Land-regt*; of *Regtsgebied*, 't welk de Stad over dit Land oeffent. Dit Landſchap beſtaat een ſmalle ſtreek Lands, die de Stad omringt, doch inzonderheid naar 't Zuiden of Zuidoosten zig uitſtrekt, tot aan de grenzen van *Drenthe*. Men ziet hier de Zand- en Kleilanden zig onder elkander verwiſſelen. Door het zelve loopt de zogenaamde *Biſchopsrugge*; zijnde een zekere hoogte, die binnen de Stad *Groningen* haar begin neemende, van daar Zuidoostwaard voortgaat, door *Drenthe*, en eindigt in *Munſterland*. Op den bodem van dit *Goo-regt*, leggen tien, meest al fraaie en wel bevolkte Dorpen, als: *Wierum*, *Noorddijk*, *Mid-*

Middelwert en *Engelbert*, *Helpen*, *Haaren*, *Noordlaaren*, *Westerbroek*, *Kropswolde*, *Hogezand* en *Sapmeer*.

Zie BACHIENE, B. bl. 239, enz.

GOOREN, (DE) een Vlek, door VAN DER HOUVE geſteld, onder de Dorpen van *Noordholland*, en wel onder het Schoutampt van *Hoorn*.

GOIJER, (DIRK DE) werd, in het Jaar 1588, door NIEUWENAAR, met DIRK KANTER, aangeſteld tot Burgemeester van *Utrecht*, in plaatze van de berugte RUISCH en PROUNINK.

Vaderl. Hiſt. VIII. Deel, bl. 301.

GOOIJER, (JACOB DE) was een der *Utrechtſche* Gemagtigden, in het Jaar 1618, om met de *Hollandſche* Afgevaardigden, aan het huis van DANIEL TRESEL, over het afdanken der Waardgelderen te handelen. Hij dus de partij van ADOLF DE WAAL en andere toegedaan zijnde, moest, na dat MAURITS dezelven had afgedankt, en die in zijne begrippen ſtonden, het lot van anderen ondergaan. Hij werd uit de Regeering gezet, om plaats te maaken voor de creatuuren van dien Stadhouder.

Zie *Vaderl. Hiſt.* X. Deel. bl. 210 en 233.

GORNICHEM, GORNICHEM, en bij verkorting doorgaans GORCUM genaamd, de agtſte Stad in den rang der ſtemmende Steden van *Holland*, legt aan de *Merwede*, ter plaatze daar de *Linge* zig met die Rivier vereenigt; vier uuren gaans ten Noordwesten van *Schoonhoven*, en even zo verre ten Westen van *Dord-*

regt De *Merwede* ſtroomt voorbij de Zuidzijde deezer Stad; de *Linge* deelt dezelve in twee deelen, welke, met drie groote houten bruggen, ieder van vier boogen, de *St. Pietersbrugge*, de *Vischbrugge* en de *Koornbrugge*, aan elkander gehegt zijn. Zij maakt hier eene der voornaamſte graften der Stad uit, de Haven genaamd. In het Jaar 1542 werd zij, tot in een diepe kreek doorgraven, waar door dezelve vervolgens in de *Merwede* valt. Deeze Stad kan zo wel, als meer andere Steden van *Holland*, meer verſterkt zijn, dan ze werkelijk is, te meer nog, om dat de ligging deezer Stad, met weinig moeite, hier toe gelegenheid geeft. Al in den aanvang der voorgaande Eeuwe, hebben om de Stad twaalf bolwerken geleegen; naderhand zijn 'er nog verſcheide nieuwe werken bij aangelegt. Dan, wat baat dit alles, indien dezelve van geene genoegzame manſchappen, voorzien zijn? Voorheen lagen hier gewoonlijk negen Compagnien voetvolk in beſetting, die door *Holland* betaald werden, en onder bevel van een Majoor ſtonden. In de maand September 1787 werd *Gorichem* geattaqueert, door de troepen van zijne Majeſteit den Koning van Pruiſſen, onder bevel van den regeerende Hertog VAN BRUNSWIJK, aan wien deeze Stad naar eene geringe tegenſtand, door den Gouverneur Jonkheere ALEXANDER FILIP VAN DER CAPELLEN, Heer van Berkoude en Achtenbroek, over werd gegeeven; die den 19 van die maand gevangen naar *Wenen* werd gevoerd, en den 10 December te *Utrecht* overleed. *Gorichem* heeft vier Poorten; de *Dalem*- of *Burgpoort*, naar *Dalem*, in de *Thielerwaard* uitgaande; de *Arkelpoort*, naar 't Land en Dorp van dien naam leidende; de *Waterpoort* en de *Kanſepoort*: welke laatſte men meent, den naam ontleend te hebben van de *Kanselerij*, op den *Burgt van Arkel*.

Vol

Volgens ſommigen zou deeze Stad haaren naam ontleend hebben, van de eerſte bewooners, een gering ſlag van viſchers, om hunne *Goore*, of *Goorige* gedaante, ſpotswijze, *Gorrekens* genaamd. Anderen leiden dien naam af van *Heim*, of wooning van eenen GORIS of JORIS, Heer van *Arkel*. Maar deeze hebben niet bedagt, dat 'er onder die Heeren niemant dien naam gevoerd heeft. Indien ons ook het giſſen vrij ſtà, zouden wij als eene waarſchijnlijke onderſtelling voordragen, dat *Gorichem* zijnen naam ontleent van *Gor* of *Goor*, 't welk in de oude taal een moerasſige plaats betekende; dit gevoegd bij *Heim* of *Heim*, beduidende eene woning, zou *Gorichem* zo veel zeggen, als wooning, in of aan een moerasſigen grond. Dit meenen wij, drukt de gelegenheid deezer Stad zeer naauwkeurig uit.

Even onzeker, als de naamsoorſprong, is de tijd der ſtigtinge. Sommigen willen, dat de *Romeinſche* Legerplaats *Grinnes* geweest is, daar nu *Gorichem* legt. Anderen verhaalen, dat zekere Heer JAN VAN ARKEL, de Heerlijkheid *Wolferen*, bij de *Merwede* en *Linge* geleegen, van Graave OTTO VAN BENTHEM gekogt hebbende, dezelve met het Land van *Arkel* vereenigd, en daar in, omtrent het Jaar 1230, *Gorichem* geſtigt heeft. Dan dit alles rust op losſe gronden, alzo laater Schrijvers 'er niets van zeggen. Het eerſte berigt, dat eenige zekerheid heeft, vind men in twee Handvesten, van Hertog JAN VAN BRABAND, en van FLORIS DEN V, van *Holland*, gegeeven in de Jaaren 1287 en 1289, waar bij die van *Gorichem*, door gantsch *Braband* en *Holland*, tolvrij verklaard worden. In de oude Rijmkroniken word van *Gorichem*, al vóór het Jaar 1300, gewag gemaakt. Ook begint de lijst der Scheepenen van die Stad reeds met het Jaar 1315. Uit een Handvest van den 11 November des Jaars 1182, gegeeven door den Heer OTTO VAN ARKEL, blijkt dat die Stad, toen reeds eenen geruimen tijd, in bloeijenden welſtand was geweest. Men vind daar in melding gemaakt van de Schepen der Poorteren van 's Heeren Veer, over de *Merwe*; van zijne Molenaars; van zijn Gevangenhuis; van de Stadsſchool en Vischmarkt, enz. In het Jaar 1378 werd aldaar, door OTTO VAN ARKEL, eene Kanunnikdij van twaalf of veertien Kanunniken geſtigt. Tien Jaaren laater ontſtond 'er geweldige twist, tuſſchen de Heeren van *Arkel* en *Vianen*,

men, bij gelegenheid dat vier *Gorichemſche* Poorters een Meiboomen te *Meerkerk* wilden haalen, met toeſtemming van den Landman, doch tegen den zin van deszelfs huisvrouw, die over geweld ſchreeuwende, de *Meerkerkers* op de been bragt, en dus oorzaak was, dat de *Gorichemmers* moordadig om 't leven gebragt werden. Heer OTTO VAN ARKEL nam hier een geweldige wraak over: hij brandde het Land van *Vianen* plat. Door Graaf WILLEM VAN OOSTERVANT werd deeze ongelukkige twist eerlang bijgelegd. In 't zelfde Jaar, den 14 September, verloor *Gorichem*, door een ongelukkigen brand, meer dan 1500 Haardſteden. Hertog ALBERT, met Heer JAN VAN ARKEL, die, als Rentmeester van *Holland*, weigerde rekening te doen, oneenig geworden zijnde, belegerde, zo als op het Art. VAN ARKEL gezegd is, in het Jaar 1403, die Stad. Daar na maakte Hertog WILLEM VAN BEIJEREN zig meester van *Gorichem*, en deed het, onder bevel van den Ridder FILIP VAN DORP, bezetten, met 500 man. WILLEM VAN ARKEL hernam de Stad, bij verraſſing, en dreef de *Hollanders*, die 'er hem wilden uitjaagen, op de vlugt. Hij werd daar in ondersteund, door zijnen oom, Graaf REINOUD VAN GELDER, van wien hij daar na *Gorichem* en het Land van *Arkel* ter leen ontving. De felle oorlog, die vervolgens, tusſchen de *Hollanders* en *Gelderſchen*, ontſtond, eindigde met een verdrag, 't welk in het Jaar 1412 getroffen werd. Bij het zelve werd deeze Stad, nevens *Woudrichem* en het geheele Land van *Arkel*, aan Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, Graave van *Holland*, afgeſtaan. Heer JAN VAN ARKEL verzette zig eerst tegen dit verdrag, 't welk met zijnen zoon geſlooten was, doch werd ſpoedig genoodzaakt, daar in te ſtemmen. Inmiddels was Hertog WILLEM, op den 24 Augustus van 't gemelde Jaar, gehuldigd, en had reeds twee onderſcheidene Handvesten verleend.

Toen, vijf Jaaren daar na, Hertog JAN VAN BEIJEREN, met den onrustigen WILLEM VAN ARKEL, ſamen ſpande, werd *Gorichem*, 't welk door de *Hoekſchen* bezet was, door de *Kabeljaauwſchen*, onder ARKELS behuwdbroeder, JAN VAN EGMOND, overweldigd. Het Slot bleef onder bedwang van Vrouwe JACOBA, die, een aanzienlijk Leger verzameld hebben-

JONKHEER WILLEM VAN ARKEL SNEUVELD TE GORICHEM.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

bende, de *Kabbeljaauwſchen* overviel en verſloeg. Jonker WILLEM en veele Edelen ſneuvelden in 't gevegt. De ſtraat, waar in dat gevegt voorviel, droeg, zedert dien tijd, den naam van de *Krijt-* of *Krijgsſteeg*; thans word zij de *Revetſteeg* genaamd. In den gevel van een huis, voor 't welk Jonkheer WILLEM zou geſneuveld zijn, leest men, in een blaauwen arduinſteen, hebbende de gedaante van een kruis, de volgende regels:

Doe men ſchreef den 1 *December* MCCCCVI. *en een*
Doe bleef den Edelen Hooggebooren WILLEM VAN ARKEL
voor deezen ſteen.

Misſchien heeft men dit kruis, volgens het gebruik dier tijden, eerst opgeregt gehad ter plaatze, alwaar Jonkheer WILLEM omkwam, en naderhand, om het geheugen van zijn ongeluk te bewaaren, in den gevel van dit huis gemetzeld.

Gorichem en 't Land van *Arkel* werden naderhand, door de *Hollandſche* Graaven, ter leen uitgegeeven, en, in 't Jaar 1454, bezeeten door Jonkheer JACOB VAN GAASBEEK. In dat zelfde Jaar ontſtond 'er een geweldige twist, tuſschen de viſſchers van *Gorichem* en JACOB VAN HOORN, Heer van *Altena*, over de viſscherij in de *Merwe*. De Regeering van *Gorichem* was 'er zelfs oneenig over. De Drosſaard deed verſcheiden Burgers ſtraffen; veele anderen moesten hem en de Scheepenen, op Zon- en Feestdagen, blootshoofds en in 't hemd, om vergiffenis vragen. Hertog FILIPS gaf, in dat zelfde Jaar, vergiffenis uit voor 70 *Gorichemmers*, die, om deezen twist, gebannen waren. Ook moest de Stad, omtrent dien zelfden tijd, ter voldoening der Graavelijke Bede, 226 ponden Jaarlijkſche rente; verkoopen. Geen gering aandeel had deeze Stad in den oorlog met de *Gelderſchen*; haare Ingezeetenen verbrandden *Vuuren* en *Aalst*, in het Jaar 1479.

Eerlang, egter, ſlooten de Dorpen van de *Bommelerwaard* een verdrag met *Gorichem*. Op den 10 October van het volgende Jaar kwamen de *Gelderſchen*, niettegenſtaande dat verdrag, wederom voor de Stad, en ſchooten dezelve in brand; waar door verſcheiden huizen aan koolen werden geleid.

Zestien Schepen, onder LUMEY, kwamen, in het Jaar 1572, voor deeze Stad, en eischten dezelve op, in naam des Prinſen VAN ORANJE, als Stadhouder van *Holland*. De Drosſaard gaf een weigerend antwoord, en borg zig, met alle zijne goederen, op het Kaſteel. Maar de Burgemeesteren lieten de *Staatſchen* binnen komen, die 't Kaſteel wel haast bemagtigden. Wreed en allerſchandelijkst handelde LUMEY aldaar met eenigen der *Roomſche* Geestelijkheid; negentien van dezelve, na het doorſtaan van verſchrikkelijk folteringen, werden in *den Briel* opgehangen. De bijzonderheden van dit Treurtooneel zijn bij G. ESTIUS te vinden, zo als reeds op dat Art. is gezegd. In het Jaar 1573 braken die van *Gorichem*, bedugt zijnde voor de *Spanjaards*, hunne Voorſteden af, zelfs die van de *Kanſepoort*, alwaar het Leproſenhuis en wel zestig ſteenen wooningen ſtonden. Zij verſterkten de wallen, verbreedden de graften, en ſtaken den brand in *Woudrichem*, om dezelve voor den vijand ten onbruik te maaken. Zij beveiligden zig daar door.

In het Jaar 1672 ſmeedden de *Franſchen* verſcheiden aanſlagen op *Gorichem*; die, egter, allen ten leur liepen. Op den 30 Junij eischten zij de Stad op. Doch de Veldmarſchalk WURTZ, die 'er het bevel voerde, gaf een zo moedig antwoord, dat zij zonder 'er het beleg voor te ſlaan, naar *'s Hertogenbosch* trokken. Den 18 van Augustus werden 'er eenige Ruiterij, uit *Utrecht*, naar *Gorichem* gezonden; doch zij moesten met verlies te rug keeren. Daar na zogten de *Franſchen*, door verraad, 'er meester van te worden; doch de toeleg werd tijdig ontdekt, en de verrader naar verdienſte geſtraft. Daarenboven zogten zij, door valſche Patenten, de bezetting uit de Stad te lokken; doch ook dit mislukte, zo als de voorige onderneeming. Behalven deeze rampen, van binnenlandſchen twist en buitenlandſchen oorlog, heeft *Gorichem* meermaalen, door overſtroomingen, bij het doorbreeken der Rivierdijken, zeer veel geleeden, en wel voornamelijk in het Jaar 1740; doch deeze nadeelen zijn telkens ſpoedig herſteld. Het voorgevallene in die Stad, in de berugte Jaaren 1747 en 1748, behelst niet zo veel bijzonders, als elders: daar hadden ook de twisten, tusſchen de Regeering en Burgerij, ten gevolge, dat door Commisſariſſen, in naam van den Stadhouder derwaards gezonden, de Re-

gee-

geering aldaar veranderd werd.

Men telt aldaar tusſchen de 13 en 1400 huizen. Sommigen bepaalen het getal der Ingezeetenen op meer dan 6000. De Stad zelve is verdeeld in agt Wijken. Men heeft 'er een tamelijk ruime vierkante Markt; in het midden derzelve legt een ronde ſteen, waar op, bij het geheugen van eenige oude lieden, paalen ſtonden, die men voor overblijfzels hield van het Tooneel, waar op Hertog KAREL van *Bourgondie* gehuldigd is geworden. Daarenboven is 'er een Koornmarkt, een aanzienlijke Vischmarkt, waar op Zalm, Elft, Karper en andere Riviervisch, inzonderheid aangenaam ſmaakende Voorn, word ter Mart gebragt. Een der voornaamſte Gebouwen was weleer het Slot, dat men in het Jaar 1578 heeft begonnen af te breeken; dit duurde tot in het Jaar 1600, wanneer de laatſte overblijfzelfs werden weg genoomen. Reeds in 't Jaar 1598 maakte men eenen aanvang, om op die zelve plaats een aanzienlijk Tolhuis te bouwen. Verder heeft men 'er het Stadhuis, Vleeschhal, Waag, Gevangenpoort, Bank van Leening, de Doele, twee *Gereformeerde* Kerken, *Waalſche*, *Remonſtrantſche* en *Roomſche* Kerken, Wees-, Gast-, Pest-, Oude-Mannen en Vrouwenhuis. Nog is aldaar, in 't Jaar 1753, een nieuw Armhuis gebouwd. Ook heeft men hier een *Latijnſche* School. *Gorichem* heeft, zo wel als andere Steden, verſcheidene vermaarde mannen voortgebragt: onder anderen, W. ESTIUS en THOMAS ERPENIUS, waar van reeds gewag gemaakt is. Eindelijk is hier een goede Schutterij, die in de *Oude* en *Jonge* verdeeld is. Door aanſpooring van het Genootſchap, hier ter Stede, is zij begonnen te herleeven.

De Regeering deezer Stad beſtaat uit een Kollegie van zeventien Raaden of Vroedſchappen, en een Kollegie van het Geregt, beſtaande uit een Drosſaard, drie Burgemeesters, een Schout en zeven Schepenen; voorts Theſaurier, Fabriekmeester, Ontvanger, één Penſionaris en twee Secretarisſen, Weesmeesteren, enz.

De Graaflijkheids tol word aldaar bedient door een Ontvanger, een Kontrarolleur en een Beziender. Het Wapen deezer Stad

Stad is de afbeelding van de *Arkelpoort*.

KEMP, *Beſchrijving van Arkel*; *Vaderl. Hiſt.*, *Nederl. Jaarbocken*.

GORLEUS, (ABRAHAM) geboren te *Antwerpen*, in het Jaar 1549, was beroemd wegens zijne kennis in de Penningkunde en Hiſtorien. Hij overleed, als een ampteloos perſoon, te *Delft*, den 15 April van het Jaar 1609. Zijn Kabinet is, na zijnen dood, verkogt aan den Prins van *Walles*.

Ibid.

GORNICHEM, (HENDRIK VAN) geboortig in de Stad van dien naam, werd, in het Jaar 1420, Leeraar in de Godgeleerdheid te *Keulen*, en naderhand Onder-Cancelier aldaar. Hij leefde onder 't Pausſchap van PIUS DEN II. Zijne ſchriften zijn gedrukt in de *Vlaamſche* Taal.

VAL. AND.

GORNICHEM, (JAN VAN) WILLEMSZOON, mede aldaar geboren. Hij verliet den *Gereformeerden* Godsdienst, werd *Roomſch* Priester, en onthield zig te *'s Hertogenbosch*, alwaar hij overleed in het Jaar 1628. Bij VALERIUS ANDREAS vind men zijne ſchriften aangewezen.

GORREDYK, bij verkorting *Gordijk*, word, op de lijst der Dorpen van de *Frieſche* Grietenij *Opſterland*, die gemeenlijk op XIII bepaald worden, niet mede gerekend, en heeft dus ook geene ſtem, als andere Dorpen in *Friesland*. De reden hier van is, dat toen de lijsten der ſtemgeregtigden gemaakt wierden, dit Dorp of Vlek nog niet in wezen was; het was toen niets anders, dan een Buitenbuurt van het nabij geleegene Dorp *Kortzwaag*.

zwaag. Ter oorzaake der bekwaame Veenen, door den tijd, langs hoe meer bevolkt zijnde, is het eindelijk een Dorp geworden. Thans beſtaat het uit twee lange ſtraaten, die kruiswijze elkander in 't midden doorſnijden. Eene deezer ſtraaten word doorſneden van een vaart, aangelegt om de turf te vervoeren; zij draagt den naam van de *Corresloot*. De Kerk, die in het Noorden ſtaat, een weinig van de huizen afgezonderd, word door een eigen Predikant bediend, de beroeping van die ſtaat, niet aan de Eigengeërfden, zo als in andere Dorpen van *Friesland* plaats heeft, maar aan den Grietman van *Opſterland*: die een Nominatie van drie perſoonen zend, waar uit de mans Ledematen de vrijheid hebben, eene keuze te doen. Ook is aldaar een Gemeente van *Doopsgezinden*, die een Predikant hebben, welke te gelijk de Gemeente te *Lippenhuizen* bedient.

BACHIENE, A. bl. 1376.

GORSSEL, een *Geldersch* Dorp, tuſſchen *Zutphen* en *Deventer*, aan den *Ijſſel*.

GORTEL, een Buurtſchap, onder het Schoutampt *Eepe*, in 't Landdrostampt van de *Veluwe*.

GORTZ. (Baron) Deeze bevond zig, in het Jaar 1717, al hier in *Holland*, na alvoorens, als Reſident der Kroon *Zweeden* gereſideert te hebben aan verſcheidene Hoven, onder anderen in *Engeland*. Hier had men ontdekt, dat hij, met den Graave van GYLLEMBORG, eenige onderneemingen gedaan had, ten behoeve van den Pretendent. Het voorneemen was, in *Frankrijk* en *Holland* Schepen te koopen, en dezelve naar *Gottenburg* te zenden, om vervolgens van daar 8000 knegten en 4000 ruiters, met eenen bekwaamen voorraad van oorlogsbehoeften, over te zenden naar *Groot-Brittanje*. Doch dit voorneemen werd ontdekt, en GYLLEMBORG in hegtenis genomen. De *Engelſche* Reſident LEATHES had, aan Gecommitteerde Raaden, verzogt, om GORTZ insgelijks te doen vasthouden, die zig meest te *Amſteldam* had onthouden. De Koning van *Zweeden* had hem voor-

voorzien van een algemeene volmagt, om, ten zijnen dienst, met ieder een, te handelen en te ſluiten. Gecommitteerde Raaden zonden, den 19 Februarij, twintig man naar de wooning van den Baron, die zig toen in *'s Hage* onthield, met last om zig van zijn perſoon te verzekeren; doch, twee uuren te vooren, was hij, te post, verreisd naar *Amſteldam*. Een zijner Secretarisſen, broeder van den Graave van GYLLENBORG, werd gevat en in de Kastelenij gebragt. LEATHES vertrok, in allerijl, naar *Amſteldam*, daar hij niet voor den volgenden dag verlof bekoomen kon, om GORTZ, die zijnen intrek bij een *Zweedſch* Koopman genomen had, te doen vasthouden. Maar hij was, reeds met het openen der Poorte, naar *Arnhem* vertrokken; daar op bewoog men den bekenden WILLEM VLEERTMAN, om hem na te jaagen; deeze agterhaalde hem te *Arnhem*, alwaar hij met voorkennis van den Preſident Burgemeester, nevens zijnen Secretaris STAMBKE, in verzekering werd genomen. Men vond bij hem twee kisjes met papieren. De Staaten, berigt gekreegen hebbende dat GORTZ gevat was, beſlooten, op herhaald verzoek van het *Engelſche* Hof, en zonder zig te ſtooren aan de vertoogen, die hier tegen gedaan werden, door den Secretaris van de *Zweedſche* Ambasſade in *'s Hage*, hem met zijne twee Secretarisſen zorgvuldig te bewaaren. In *Engeland* werd des Barons gedrag zo hoog genomen, dat men terſtond allen handel met *Zweeden* verbood, en daar toe de Staaten ook zogt te beweegen. In *Zweeden* had men 'er geene tijding van gekreegen, of de *Engelſche* Reſident, ROBBERT JACKSON, werd mede in hegtenis genomen, en den Reſident der Staaten, WILLEM HENDRIK RUMPF, het Hof ontzegd.

De brieven van GYLLENBORG en GORTZ werden gedeeltelijk in 't ligt gegeeven; men ontdekte daar uit duidelijk genoeg hunnen toeleg. Koning GEORGE drong 'er ſterk op aan, dat GORTZ aan hem overgeleverd, of in naauwer hegtenis, het zij op *Loveſtein* of elders, zou worden opgeſlooten. Doch zo min tot het een als het ander werd geen beſluit genoomen. Het *Zweedſche* Hof, daarentegen, drong niet min ſterk op zijn ontſlag. De Staaten beriepen zig op de naauwe verbintenisſe met *Engeland*, welke niet gedoogde, dat men iemand, die verraderlijke aanſlagen tegen dat Rijk gemeed had, op vrije voeten ſtelde: te minder,

der, om dat hij nooit voor een Gezant van de Kroon *Zweeden* erkend was. KAREL DE XII, niet voldaan met dat antwoord, besloot, aan de *Hollandsche* Koopvaardijschepen, die naar *Zweeden* wilden, paspoorten te weigeren, zo lang de Baron GORTZ niet ontslagen zou zijn. Inmiddels handelde het *Fransche* Hof, om KAREL DEN XII met den Koning van *Engeland* te bevredigen. Zijne *Zweedsche* Majesteit liet zig eerlang overhaalen, om schriftelijk te verklaaren, dat hij geene kennis had van het geen zijne twee Staatsdienaars gehandeld hadden, en dat zijn oogmerk nimmer geweest was, om eenige troepen naar *Engeland* te zenden. De Staaten, hier van kennis gekreegen hebbende, en ziende dat het gevaar van eenen inval in *Engeland* voorbij was, besloten, den Baron GORTZ en de zijnen te ontslaan, en met den *Engelschen* Gezant te overleggen, op hoedanige wijze zulks gevoeglijkst konde geschieden. Doch *Engeland*, nog geen genoegen neemende in de verklaaring des Konings, kon in dat ontslag tot nog toe niet bewilligen. Evenwel toonde zig dat Hof geneegen, om GYLLEMBORG tegen JACKSON uit te wisselen. De Staaten vonden dit zeer vreemd; en 't was op hunne voorstellingen dat dit Hof van denkbeelden veranderde. Koning GEORGE verklaarde, in de maand Julij, in het ontslag van den Baron te zullen bewilligen, mids hij zig te scheep naar *Zweeden* begaf, en het hem niet zoude vrij staan, zig in de *Nederlanden* op te houden. Door bemiddeling van 't *Fransche* Hof werd besloten, dat GYLLEMBORG, met een Fregat, uit *Engeland* zou gevoerd worden naar de *Maaze*, alwaar GORTZ aan boord zou komen, om gezamenlijk naar *Zweeden* te stevenen, van waar dat zelve Fregat JACKSON zou te rug brengen. De papieren, die bij den gevangenen gevonden waren, zouden, besloten en verzegeld, aan den Koning van *Zweeden* worden te rug gezonden. Terstond hier na stelden de Staaten van *Gelderland*, op verzoek van den Graave VAN RAVENTLAU, Gezant van den Hertog van *Sleeswijk*, den Baron GORTZ op vrije voeten, mids RAVENTLAU zig voor hem verbond, dat hij terstond naar *Zweeden* keeren zou. Dit besluit werd aldaar op den laatsten Julij genomen. De Secretaris STAMBKE werd ten zelfden tijd, en de Secretaris GUSTAAF GYLLEMBORG, die in den *Haag* zat, weinige dagen laater ontslagen. De Staaten gaven 'er terstond kennis

van

van aan den Koning, met berigt dat zij vertrouwden, dat de Scheepen hunner onderdaanen niet meer belemmerd zouden worden.

GORTZ, met zijne twee Secretarisſen, keerde eerlang naar *Zweeden*. Nog vóór zijn vertrek uit *Gelderland* hield hij een heimelijk geſprek, op het *Leo*, met CZAAR PETER DEN I. Na den dood van KAREL DEN XII, die voorviel in de maand November van het Jaar 1718, werd de Baron GORTZ, zeer onverwagt, op naam van de Hooge Regeering van *Zweeden*, in hegtenisſe genomen, en eerlang, als van verſcheidene misdaden beſchuldigd en overtuigd, ter dood veroordeeld en onthalst.

Vaderl. Hiſtorie, XVIII. Deel, bl. 160.

GOSEWINUS VAN AMSTEL, Biſchop van *Utrecht*; zie AMSTEL. (GOSEWYN VAN)

GOSLINGA, eene Edele Staate, in de *Frieſche* Grietenij *Ferwerderadeel*, nabij het Dorp *Hallum*. Eene andere Staate, van dien zelven naam, ligt N. O. van het Dorp *Wanswerd*. Beiden behoorden aan 't bekende Geſlagt, 't welk dien naam voert, waar uit verſcheidene aanzienlijke Staatsmannen zijn voortgekomen: onder anderen,

GOSLINGA, (TJEPKE VAN) die de zoon was van FYE EN SYTS VAN AYLVA. Hij was gehuwd met ANNA LIAUCKAMA, overleeden den 2 Julij van het Jaar 1582, en bij hem te *Drieſum* begraaven. Van zijn wedervaaren, zedert het Jaar 1568, is weinig of niets bekend. Uit zijne indaging, naar *Antwerpen*, door den Hertog VAN ALBA, blijkt het dat hij onder het getal der verbonden Edelen behoord heeft. Hij overleed den 20 Maart van het Jaar 1581.

GOSLINGA, (SICCO VAN) mede een der afſtammelingen van dat aanzienlijke Geſlagt, was, in het Jaar 1712, Grietman van *Franekeradeel*, en tevens een der Gemagtigden, tot de vredehandeling, te *Utrecht*. Naderhand werd de Heere GOSLINGA, met

den

den Heer W. BUIS, afgevaardigd, als Ambasſadeurs, naar *Frankrijk*. In de maand Januarij van 't volgende Jaar vertrokken zij derwaart. Zij deeden hunne openbaare intreede, te *Verſailles*, niet vóór Zondag den 27 Maij, met een ongewoone plegtigheid, en hadden, ten zelven dage, openbaar gehoor bij den Koning, dien zij begroetten wegens den geſlooten vrede. Zij werden zeer minzaam ontvangen; en, in de daad, niet zonder reden. Beide die Heeren hadden ongemeen geijverd om dat werk, tot genoegen van 't *Franſche* Hof, door te zetten. GOSLINGA keerde, in 't einde van de maand Junij, naar *Holland* te rug; de Heer BUYS, zo als wij op het Art. van hem gezien hebben, bleef aldaar tot in het volgende Jaar. Geen minder deel had de Heer GOSLINGA, in het Jaar 1718, in de bevordering van WILLEM DEN IV tot Stadhouder van *Groningen*, dan hij in de bevordering der *Utrechtſche* vrede gehad had: in het geheim had hij geſtadig gearbeid, met den Burgemeester KORNELIS SCHAY, van *Groningen*, die de eenige oorzaak was, dat dit werd doorgedreeven. Dat hij een bekwaam Staatsman moet geweest zijn, blijkt hier uit, om dat men, in het Jaar 1728, groote moeite deed, om hem den post van Gevolmagtigde, in de bijeenkomst te *Soiſſons*, te doen aanneemen. Hij had verzogt, daar van verſchoond te zijn, deels om zijne hooge Jaaren, deels en nog meer, om dat *Friesland*, van wegen de bekrompenheid van geldmiddelen, bezwaarlijk draagen kon in de kosten dier aanzienlijke bezending. Dit niettegenſtaande hielden de andere Gewesten, en bijzonder *Holland*, zeer ernſtig aan, dat *Friesland* den Heer GOSLINGA daar toe wilde beweegen. Zelfs bood *Holland* aan, de helft der kosten te willen draagen, geduurende den tijd dat GOSLINGA zig tot de handeling zou laaten gebruiken. Op deeze voorwaarde nam hij eindelijk dien post aan. Het Gezantſchap duurde tot in het Jaar 1730, wanneer hij, nevens den Heer HOP, na huis keerde. De Heer GOSLINGA ſtierf te *Franeker*, in de maand September van het Jaar 1731; eenen loffelijken naam bij zijne Landslieden nalaatende, en ook bij allen, die hem gekend hebben. In den Succesſie-oorlog was hij Afgevaardigde te velde geweest, en had den ſlag van *Malplaquet* van zo nabij bijgewoond, dat hem een paard onder 't lijf wierd dood geſchooten, en eenigen naast hem ſneuvelden. Even kloekmoedig

kweet hij zig in alle de posten, waar toe hij benoemd werd. Hij was niet alleen in de hedendaagsche, maar ook in de *Latijnsche* en *Griekſche* Taalen bedreeven. HORATIUS en VOLTAIRE las hij met groot genoegen. Keizer LEOPOLD had zo veel agting voor hem, dat hij hem tot den Rijksgraavenſtand wilde verheffen. De Regering van *Bern* bood hem het groot Burgerregt haarer Stad aan. Doch hij, te vrede met zijne Oud-Adelijke geboorte, en niet willende uitmunten boven andere Edelen zijner Provintie, heeft zo wel de eene als andere eerbewijzing van de hand geweezen. Het geſchenk, egter, van eenen gouden beker, hem, benevens de Heeren FAGEL en HOORNBEEK, aangeboden, door de Staaten van *Gelderland*, na het bijleggen van eenige hunner geſchillen, over het aandeel der bijzondere Kwartierlasten, heeft hij aangenomen. Op zijn overlijden heeft de Hoogleeraar P. WESSELING een Lijkrede, in de *Latijnſche* Taal, gedaan.

Zie *Vaderl. Hiſtorie*, XVII, XVIII en XIX. Deel.

GOSSO, (LUDIGMAN) de VI. der Poteſtaten van *Friesland*, leefde omtrent het Jaar 1000. Op het Artikel BREDERODE is reeds gezegd, hoe ſommigen van oordeel zijn geweest, dat uit het huwelijk van zijne dogter TETIA, met een der jonger zoonen van ARNOUT, Graaf van *Holland*, de Heeren van BREDERODE of BREDERODE, zijn voortgekomen.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; EOKKE SJOERDS, *Frieſche Jaarboeken*, II. Deel, bl. 149.

GOSSON. (NICOLAAS) Onder alle de Edelen, die zig met Koning FILIPS verzoend hadden, word geteld CAPRES, Gouverneur van *Atrecht*, ſchoon hij daar bij niet volhardde. De Aartshertog MATTHIAS, niet veel vertrouwen in hem ſtellende, beval hem en de Magiſtraat, het oprigten van een Collegie van vijftien aanzienlijke mannen, die gekooren moesten worden uit de Bur-

ge-

DE RAADSHEER GOSSON, EEN MAN VAN OMTRENT 70 JAAREN, IN DE NACHT BY TOORTSLICHT, TE UTRECHT, ONTHOOFD.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

gerij, en wier post zijn zoude, de Stad in rust te houden, en bij de Unie te bewaaren. CAPRES en de Magiſtraat hadden hier toe weinig lust, doch moesten 'er evenwel toe beſluiten. Een van hun, welke tot dat vijftiental gekooren werden, was deeze NICOLAAS GOSSON, een voornaam Regtsgeleerde. Schoon deeze Heeren zig in het geheel niet mociden, noch met het Ampt van den Gouverneur, noch met dat van de Magiſtraat, konden zij, egter, van dezelve niet geduld worden. Zij hielden zig ſtil, tot den 17 October, op welken dag de Magiſtraat alle de Burgers op het Stadhuis ontbood, en beval, dat de Schutterije zig zoude wapenen. Een groot gedeelte der Burgerij, ziende dat hier iets agter ſchool, maakte zig meester van de hoofdwagt der Schutterij. Van daar zig begeevende naar de Kamer van de Magiſtraat, namen zij de vergaderde Heeren in verzekering, zonder dat zij daar in door iemand verhinderd werden, of zij zelven iemand eenig leed toebragten. Door middel van de Schutterij, werden de Magiſtraat, na een gevangenis van vier dagen, ontſlagen. CAPRES daar na binnen de Stad gekoomen zijnde, was men bedagt, hoe men zig zoude wreeken van die Burgers, welke tegen de Magiſtraat waren. Een der voornaamſte van dezelve werd terſtond met de koorde geſtraft. Ook werden de vijftien Gecommitteerden afgezet, en een van hun, met naame PIETER BERTOUL, een man van 71 Jaaren, in den nagt van den 23 October, opgehangen, nevens den Advocaat ALLARD CRUGEOT. NICOLAAS GOSSON, een wijs en geleerd man, oud 72 Jaaren, die, als Edelman, den Lande zeer veele dienſte beweezen had, werd, na een regtspleeging van 7 uuren, op den 24 der gemelde maand van het Jaar 1578, 's nagts van zijn bed gehaald en voorts onthoofd. Hier mede ſcheen de wraakzugt van den Gouverneur en de Magiſtraat voldaan te zijn.

BOR; BAUDART.

GOTHEN, GOTH of GOTTI, een oud en magtig volk, 't welk, ten allen tijde, zeer beroemd geweest is. Over hunnen oorſprong en eerſte verblijfplaats zijn de gedagten zeer verſchil-

ſchillende. 'Er zijn 'er, die willen, dat zij in *Duitschland*, langs de *Eisſel*, tot aan de *Baltiſche* Zee, gewoond hebben. Anderen zeggen, dat het de *Geti* uit *Aſie* geweest zijn, die, om een ander Land te zoeken, hun Vaderland verlieten, zig in *Bosnie*, *Tracie* en *Bulgarie* nederſloegen, en zig van daar tot in *Scandinavie* hebben uitgebreid. Best volgt men 't gevoelen van JORNANDES, die hun uit *Zweeden* doet voortkomen, alwaar nog heden eene Provintie, *Gotland* genaamd, bekend is. PETRUS leid hunnen naam af van eenen hunner Regenten, GUTH. Het ging dit volk als veele anderen. De vermenigvuldiging van hun Geſlagt noodzaakte hun, andere Landen te zoeken, om voedzel te vinden. Eenige van hun trokken uit, en ſloegen zig elders neder; dus hebben zij zig eerst in *West-Gotland*, op het Eiland *Bornholm*, en in het *Gotland*, verder in *Estland*, en eindelijk in *Duitschland* uitgebreid. Eenige Jaaren vóór CHRISTUS geboorte, verkooren zij een nieuwe wooning, ſloegen zig in *Pommeren*, *Pruiſſen* en *Saxen* neder, en werden daar door in *Oost-* en *Wester-Gothen* verdeeld. Ook heeft de plaats, daar zij zig eerst in *Zweeden* nederſloegen, nog dien naam behouden. Onder de Regeering van Keizer DECIUS, dat is, omtrent het Jaar 250, begonnen zij hunnen inval in het *Keizerrijk*, en verſloegen DECIUS. Onder de Regeering van GALIENUS vielen de *Gothen* in *Tracie*, *Griekenland* en *Zevenbergen*. Doch onder Keizer CLAUDIUS leden zij een groote nederlaag in *Meſie*, alwaar men wil dat wel 32,000 van hun geſneuveld zouden zijn. De Keizer zou hier van den bijnaam van GOTHICUS ontleend hebben. De weinigen, die nog in *Illirie* waren overgebleeven, deeden den Christenen, onder CONSTANTYN, veel onregt. Onder het beſtier van VALENS werden 'er eenigen van hun Christenen, doch meestal *Arianen*. VALENS liet hun in *Thracie* woonen; doch die gunst beloonden zij zeer ondankbaar, door hem den oorlog aan te doen. Hij overwon hun, driemaal, doch moest in den vierden veldſlag de vlugt neemen. De Keizer in een huis zig verborgen hebbende, ſtaken zij 'er den brand in, en deeden hem door vuur verteeren. Keizer THEODOSIUS DE GROOTE verdreef hun uit *Thracie*. Maar hun Vorst ATHANARICUS begaf zig onder zijne beſcherming. Na het overlijden van deezen, onderwierpen zij zig gezamentlijk aan den Keizer, tot aan zijn

zijnen dood. Na den dood van THEODOSIUS, het Rijk zeer verdeeld zijnde, maakten zij gebruik van die onrust, tot dat RUFFINUS, onder Keizer ARCADIUS, ALARIK voor Koning der *West-Gothen* in *Griekenland* uitriep, welk Land zij niet alleen, maar ook *Hungarie*, en eindelijk, in het Jaar 413, de Stad *Rome* zelfs veroverden. Na dat de *West-Gothen*, door de *Wandalen*, uit *Italie* verdreeven waren, bragt THEODORICUS, Koning der *Oost-Gothen*, ODACER, Hertog of Veldheer der *Heruler*, in 't Jaar 493, overwonnen hebbende, *Italie* onder zijn gezag; zedert welken tijd de *Gothen* van *Italie* meester bleeven. Schoon *Rome* hun ontweldigd was, wierd deeze Stad, egter, door TOTILA, in de Jaaren 546 en 549, van nieuws veroverd. JUSTINIAAN maakte, door zijn dappere Veldheeren BELIZARIUS en NARSES, na dat hij TOTILA en TEJAS overwonnen had, een einde van het *Gothiſche* Rijk in *Italie*. De *West-Gothen*, egter, onthielden zig nog in *Spanje*; zij hadden aldaar, onder hunnen Koning AISTULPHIUS, een Rijk opgerigt, 't welk tot aan het Jaar 713 ſtand hield: om welken tijd de *Saraceenen* het Koningrijk *Spanje* overmeesterden. Ook had AISTULPHUS, in *Aquitanie*, een Rijk der *West-Gothen* geſtigt, 't welk als nog den naam van het *Gothiſche* Markgraaffchap draagt. Zij hadden hunne bijzondere inrigtingen, munten en gewoonten. Dat deeze volkeren, reeds vóór de belegering van *Frije*. en ten tijde van HERCULES, al in *Zweeden* zouden gewoond hebben, word met regt voor beuzeltaal gehouden.

Men zie hier over breeder JORNANDES en anderen, die over de oudſte volkeren geſchreeven hebben.

GOUDA, de zesde Stad in den rang der ſtemmende Steden van *Holland*, legt aan het water den *Iſſel*, 't welk wel eer uit de *Lek*, een weinig beneden *Vreeswijk* of de *Vaart*, zijnen oorſprong ſchijnt gehad te hebben, doch naderhand, boven *Iſſelſtein*, afgedamd geworden is: het vereenigt zig, bij de Stad, met eene gegravene vaart, de *Gouwe* genaamd, loopende in den *Rhijn*, bij *Alphen*, en met denzelven voort tot

in het *Leidſche* of *Haarlemmer Meir*. De Stad heeft eene bijna ronde gedaante. Men heeft 'er eene friſche lugt, door den geduurigen op- en afloop van 't *Ijſſelwater*. Ook is de Stad omringd met aangenaame Hoven, Tuinen en luſtige Wandelwegen. Sterk is zij alleenlijk wegens haare gelegenheid, konnende, door middel van verſcheidene Sluizen, in en buiten de Stad, binnen vierentwintig uuren, rondsom, onder water gezet worden. *Gouda* is met eenen enkelen muur, doch wijde en diepe Graſten omringd. De Stad heeft zeven Poorten, behalven twee kleinere uitgangen. De zeven Poorten zijn, de *Tolpoort*, de *Middelpoort*, de *Dijkspoort*, de *Potterspoort*, de *Kleiwegspoort*, de *Tiendewegspoort*, en de nieuwe *Veerſtalspoort*. De twee uitgangen zijn het *Vlamingspoortje*, en het *Doelenpoortje*. Voor het laatſte legt een brug; doch voor het eerſte alleenlijk eene ſchouw. *Gouda* legt omtrent vier uuren gaans ten Noordoosten van *Rotterdam*, en omtrent agt uuren gaans ten Zuiden van *Amſterdam*.

Gouda word van veelen *Tergouw*, van ſommigen *Der Goude* genoemd. Waarſchijnlijk heeft de Stad haaren naam naar de reeds gemelde vaart of vliet de *Gouwe*, die haar in twee ongelijke deelen deelt. Waarom deeze vaart *Gouwe* genoemd zij, is onzeker. Sommigen willen, dat zij deezen naam gekreegen hebbe, van het goud of geld, 't welk, op den tol aldaar, geheeven werd. Doch dit ſchijnt verre gezogt. Anderen beweeren, dat *Gouwe* oudtijds ook *Graft* zou betekend hebben. Verſcheidene ongerijmde gisſingen, over den naamsoorſprong van *Gouda*, gaan wij met ſtilzwijgen voorbij.

De tijd van den eerſten aanleg van *Gouda* is onzeker. Sommigen willen, dat *Der Goude* eerst een onbemuurd Vlek geweest zij, voerende den naam van Heerlijkheid, en geleegen in een gedeelte van den *Bloemendaalſchen Polder*, 't welk naast aan de Stad paalt, en nog de *Oude Gouwe* genoemd word. Zeker is 't, dat 'er onder FLORIS DEN IV, WILLEM DEN II, en FLORIS DEN V, een DIDERIK VAN DER GOUDE onder de *Hollandſche* Edelen bekend geweest is. In 't Jaar 1272, verkreeg de Ridder NICOLAAS VAN KATS, van Graaf FLORIS DEN V, eenige voorregten, ten behoeve der Poorteren van *Der Goude*; en toen werd, zo men wil, de plaats eerst bemuurd. Sommigen zijn

zijn van gedagten, dat *Gouda*, ten deezen tijde, door den huize van KATS, van den Graave van *Holland* ter leen gehouden werd. SOFIA, laatſte erfdogter uit den huize van *Der Goude*, trouwde, in 't Jaar 1294, met JAN VAN RENESSE, Baljuw van *Zuidholland*, en overleed zedert, zonder kinderen na te laaten: waar door de Heerlijkheid van *Der Goude* aan de Domeinen der Graaflijkheid van *Holland* verviel. In 't Jaar 1306 werd JAN VAN HENEGOUWEN, Heer van *Beaumont*, van zijnen broeder, Graaf WILLEM DEN GOEDEN, beſchonken met de Heerlijkheid van *Der Goude*, *Schoonhoven* en *Thoolen*. Hij was getrouwd met MARIA, dogter van HUGO, Graave van *Soisſons*, en overleed in den *Haag*, in 't Jaar 1356. Zijne eenige dogter, JOANNA, was getrouwd geweest met LODEWYK VAN CHASTILLON, Graave van *Blois*, die, in 't Jaar 1347, in eenen veldſlag geſneuveld was, en drie zoonen, LODEWYK, JAN en GUY, nagelaaten had. Zij volgden elkanderen op, in 't bezit der vaderlijke Heerlijkheden. GUY, de jongſte, ſtierf, zo wel als zijne broeders, zonder wettige kinderen na laaten, in 't Jaar 1397. De Heerlijkheden van *Schoonhoven* en *Der Goude* vervielen toen aan Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, en zijn zedert met de Graaflijkheid verknogt gebleeven. Van dien tijd af, is *Gouda* onder de groote Steden ter Dagvaart van *Holland* beſchreeven. Ondertusſchen had de Stad *Gouda*, al vóór den Jaare 1375, merkelijk door den brand geleeden, en onder anderen, haare Handvesten verlooren. In 't Jaar 1438, werd *Gouda* andermaal, op eenige weinige huizen na, aan koolen gelegd. Die van *Utrecht* zogten zig, in 't Jaar 1488, door verraad, meester van *Gouda* te maaken; doch de aanſlag werd tijdig ontdekt; 't welk vier Schippers, die 'er toe gebruikt waren, het leven kostte. De beeldſtorming, in 't Jaar 1566, werd, te *Gouda*, door de wijze voorzorg van den Slotvoogd, Jonkheer CORNELIS VAN DER MYLE, zoon van AREND VAN DER MYLE, Burgemeester van *Dordregt*, voorkomen. Men poogde, omtrent deezen tijd, buiten *Gouda* te prediken, en liet het gerugt daar van, door zekeren Barbier, onder 't volk ſtrooien; doch niemand kwam ten gehoor. Zelfs mompelden eenigen, van den Predikant en deszelfs gezelſchap te willen doodſlaan. Eenige

Paapen deelden den Schoolkinderen van *Der Goude* koek uit, mits dat zij de glazen van den gemelden Barbier zouden uitwerpen; 't welk nog dien zelfden avond geſchiedde. In 't Jaar 1572, op den 21 Junij, werd *Gouda*, door omtrent zeventig mannen, onder beleid van Jonkheer ADRIAAN VAN ZWIETEN, voor den Prins van *Oranje* en de *Staatſche* partije verzekerd. LUMEY, Graaf *van der Mark*, die zig, door 't mishandelen en ombrengen van verſcheidene onnozele Geestelijken, bij *Onroomſchen* en *Roomſchen* gehaat gemaakt had, werd, niet lang hier na, op 't Slot *Ter Goude*, en niet te *Woerden*, gelijk ſommigen ſchrijven, gevangen gezet. Naderhand, van zijn bewind verlaaten, trok hij ten Lande uit. In den aanvang des Jaars 1574, zogt men *Gouda* wederom aan de *Spaanſche* zijde te brengen. JAN HEI of HEIN, die zig te *Utrecht* onthield, en zig verſtond met ADRIAAN PIETERSZOON, zijnen ſchoonzoon te *Gouda*, was één van de hoofdbeleiders des aanſlags. Men had voor, de Stad op den 5 Februarij te overvallen. Doch kort te vooren, was Jonkheer ALBERGT VAN EGMOND, met een vendel knegten, binnen de Stad gekoomen, 't welk den ſamenſpanneren geenen kleinen ſchrik aanbragt. ADRIAAN PIETERSZOON ſchreef aan zijnen ſchoonvader, dat de toeleg haperde; doch bewimpelde den zin zijns ſchrijvens met woorden, meldende de krankheid eener nigte, wier kwaal verergerd was, zulks haar thans de beraamde geneesdrank geene baat kon doen. Zekere boer zou den brief overbrengen, die, terwijl hij eerst eene wijl in de Poort ſtaat te trantelen, en naderhand naar den ſtroom gaande, ſchrijlings ſchuit en oever beſtapt houd, niet weetende hoe hij wilde, de wagters tot agterdenken brengt en aangegreepen word. In 't wagthuis betast zijnde, vind men eenig geld bij hem, en een kluwen garens, om 't welk hij, meer dan om 't geld, begaan ſcheen. Dit gaf nieuw bedenken. Men wond den draad af, en vond den brief. De boer, gevraagd zijnde, *wat hem zo bedremmeld gemaakt had*, antwoordde, *dat het water, ſchijnende als klaar bloed tegen hem op te rijzen, hem in zig zelven had doen zeggen, Heere God, zou ik wel eene bloedige boodſchap draagen!* 't Verraad zedert volkome-

ner

ner ontdekt zijnde, werden verſcheidene medepligtigen met de dood geſtraft. Toen men in den Jaare 1583 arbeidde, om den Prinſe van *Oranje* de Graaflijkheid op te draagen, waren *Amſteldam* en *Gouda* de eenigſte Steden, welke hier in zwaarigheid maakten. Ook ſtelde *Gouda* zig, in den Jaare 1584, ernſtelijk tegen den handel met *Frankrijk*. Toen, in 't Jaar 1618, de Regeering der meeste *Hollandſche* Steden, buitenstijds, verandert werd, kwam Prins MAURITS, op den 31 October, ook tot dat zelfde einde, binnen *Gouda*. Doch hier geſchiedde minder verandering dan elders, 't zij om 't groot getal van *Remonſtrantsgezinden*, dat zig in deeze Stad, en zelfs onder de Regenten, bevond, niet te zeer te ſtooten; of om andere redenen. Op den 27 December des volgenden Jaars, geſchiedde 'er, egter, door Gemagtigden van den Stadhouder, eene nieuwe verandering in de Vroedſchap, en werden toen wel dertien Leden, die te vooren in bediening geweest waren, van hunne Ampten verlaaten. In 't Jaar 1658, werd de Trekvaart, tuſſchen *Amſteldam* en *Gouda*, voltrokken, en op den 18 April voor de eerſte reize gebruikt. In de maand Junij des Jaars 1672, na dat de *Franſchen Oudewater* reeds ingenoomen hadden, kreegen die van *Gouda* ſchrijvens van de Staaten, om hunne groote Sluizen te openen, en 't omleggend Land onder water te zetten. Dit was zo dra niet geſchied, of de Boeren der naaste Dorpen, de overſtrooming te gemoet ziende, trokken gewapend op de Stad aan; doch vonden de Poorten geſlooten. Zij wilden de groote Sluis toe hebben; 't welk geweigerd werd: waar op zij, tegen den avond, de *Tolpoort* open braaken, en in merkelijken getale ter Stad in trokken. Zij bezetten terſtond het Stadhuis, alwaar de Regeering vergaderd was. Vierentwintig uuren hielden zij hier ſtal; binnen welken tijd, Gemagtigden, zo van Stads- als van hunnentwege, aan den Prinſe van *Oranje* gezonden werden. Midlerwijl viel het graauw aan op het huis van den Burgemeester GERARD CINQ, 't welk geplonderd werd. De Burgerij, in de wapenen gebragt, deed de Boeren wel haast verſtuiven, en ter Stad uitvlugten. 't Gemeen was, egter, nog niet geſtild. Men riep, dat de Prins Stadhouder zijn moest. Men dreigde de huizen van eenige Regenten, die men zeide dat hem tegen waren, om verre te haalen. De Wethouderſchap beſloot,

half radeloos, van 't Stadhuis te laaten afleezen, dat men den Prins zou verzoeken binnen *Gouda* te koomen, alwaar men hem, met alle agtinge, ontvangen zou. Dit geſchiedde twee dagen daar na. De Prins werd op 't Heeren-Logement deftig onthaald. 't Volk waande in 't eerst, dat hij nu Stadhouder was, en hield zig ſtil; doch naderhand verneemende, dat men eenigen van *Dordregt* en *Rotterdam* afzond, om hem 't Stadhouderſchap nog eerst aan te bieden, ſloeg het op nieuws aan 't muiten, de Heeren voor bedriegers uitmaakende. Men moest dan, gedwongen, beſluiten, den Prins tot Stadhouder te verklaaren. Men liet de *Oranjevlag* terſtond van den Stadhuistoren waaien; waar mede de morrende menigte geſtild werd. Kort daar na ontſtond 'er nieuwe beroerte. Men wilde verandering in de Regeering gemaakt hebben: 't welk, op den 25 September en den 2 October, door den Stadhouder geſchiedde. Zedert heeft *Gouda*, zo verre ons bekend is, eene volkomene rust genooten, tot in het Jaar 1747. Hier, zo wel als elders, heerschte toen een geest van beroering, onder de ſmalle Gemeente, om den Prins VAN ORANJE tot de Stadhouderlijke Waardigheid te doen verheffen. De Regeering beſloot 'er toe, op den 1 Maij; 't welk oorzaak was, dat hier alles in rust kwam. *Gouda* was niet eene van de laatſte Steden, welk alles toebragten, om *Bergen op den Zoom* van het nodige te voorzien. Maar dit blijk van Vaderlandsliefde werd, kort daar na, onluisterd, door een hevigen twist, tuſschen de Pijpemakers en Pottebakkers, over het bakloon der pijpen. Zo lang dwongen de laatſten de Burgemeesters, dat zij hun moesten toeſtaan, om ovens in hunne huizen te mogen zetten, tot het bakken der pijpen. Doch 't gevolg deed ras zien, dat dit voor die beide Fabrieken nadeelig was. De onbeſtaanbaare drift, tot het verkoopen der Ampten, uit *Rotterdam* en *Amſterdam*, naar *Gouda* overgewaaid zijnde, zag men aldaar, ten dien zelfden einde, op den 28 October, aan den Raad en Vroedſchap een Request ten voorſchijn komen, 't welk door den Hoofdofficier dier Stad allereerst geteekend was. Doch de verſtandigſten, naderhand ziende, hoe zij, door drift vervoerd, iets gedaan hadden, dat zelfs bij den Stadhouder, te *Rotterdam*, was afgekeurd, leverden, op den 4 December van dat zelve Jaar, een nader vertoog in, waar in zij verklaarden, mis-

misleid te zijn. Het was onderteekend door een twaalftal Burgers, welker naamen, bij Reſolutie van de Vroedſchap, op het eerstgemelde geſchrift werden doorgehaald. Anderen maakten daar op eenige aanmerkingen, met oogmerk om de billijkheid van het eerſte Adres ſtaande te houden, en den Heer Hoofdofficier MORNING vrij te ſpreeken van alle oogmerk om oproer in de Stad te verwekken; als hebbende hij niemand verzogt, veel min gedrongen om te teekenen. Ligt vermoed men, dat de ſteller van die aanmerkingen niet verzuimde, om de twaalf Burgers, welke het tweede Request geteekend hadden, van laf hartigheid te beſchuldigen. De ſchikkingen, naderhand op het ſtuk der Ampten gemaakt, bragten de gemoederen tot bedaaren.

Maar in het volgende Jaar, ontſtond 'er een nieuwe beroerte, door gebrek aan *Frieſche* turf; 't welk oorzaak was, dat de Pottebakkers bakken, noch de Pijpemaakers konden werken. Op den 16 van de maand Maij van het Jaar 1748, vergaderde een hoop van 4 of 500 gemeen volk, voor het huis van den Pottebakker PLUIM, en bedreef aldaar grooten moedwil; die, egter, door den Heer Hoofdofficier geſtuit, en door de aankomst van eenige Schepen met Turf geheel tot bedaaren gebragt werd. De geweldadige plonderingen, die, in *Amſterdam* en elders, om de pagten te doen vernietigen, hadden plaats gehad, deeden de Vroedſchap van *Gouda*, ter voorkominge van dat onheil, op den 26 Junij, door het doen eener Publicatie, aan de Burgerij kennis geeven, dat de pagten waren afgeſchaft. Met een groot gejuich werd dit aangehoord, en door de waakzaamheid van meergemelden Heer Hoofdofficier bezorgd, dat de Pagters, terſtond, de invordering ſtaakten. Hier door voorkwam hi allen moedwil.

Niets, ondertusſchen, waren alle deeze beweegingen, in vergelijking van de opſchudding, welke aldaar ontſtond, op den 13 van de maand October des zelfden Jaars. Reeds eenige dagen had binnen *Gouda* een gerugt geloopen, dat in de Stad een Regiment Krijgsvolk zou koomen, om Guarniſoen te houden. De Burgerij, van oordeel dat zulks onbeſtaanbaar was met de Kapitulatie, in het Jaar 1673 geſlooten, tusſchen de Regeering en den

Stad-

Stadhouder WILLEM DEN III, toonde daar over haar ongenoegen. Verſcheiden van de aanzienlijkſte Burgers begaven zig, daags daar aan, bij Burgemeesteren, terwijl het grootſte gedeelte der Ingezeetenen, voor het Stadhuis, naar raport bleef wagten. Zo dra de Burgers binnen geſtaan waren, meende de Penſionaris het woord te voeren; doch werd door de Burgers gelast te zwijgen: alzo zij tot Burgemeesteren, en niet tot hem ſpraaken. Op hunne vraage, wat 'er van de komst van Krijgsvolk ware, zeide de eene ja, een ander neen, en een derde, het niet te weeten; welke onbepaalde en verſchillende antwoorden den agterdogt nog meer gaande maakten. Een der Burgers, die het woord voerde, wat driftig zijnde, riep tot de buitenſtaande meenigte: *Burgers, gij moet in de wapenen en de Poorten toe.* Naauwlijks was dit gezegd, of het geſchiedde; loopende den een naar deeze, en geene naar eene andere Poort, om zig daar van te verzekeren. De Poortier van de *Potterspoort* weigerde de ſleutels te geeven; doch naauwlijks was hij, met een kolf van een ſnaphaan, tuſchen hals en ſchouders geſlagen, en hem den dood gedreigd, of hij gaf de ſleutels over. De vijf tamboers ſloegen alarm, en de Stadsroeper riep, *dat ieder in de wapenen had te komen, op ſtraffe van met geweld gehaald te zullen worden.* Binnen een half uur waren de vier Compagnien in de wapenen, en alle de Poorten, Boomen en Sluizen geſloten. Aan den ingang der haven, aan den *IJſſel*, plante men drie, en bij de *Doelepoort*, alwaar een ſtuk van den muur, om dien te vernieuwen, afgebrooken was, vier ſtukken kanon; van daar werd eenen ieder, die naderde, toegeroepen: *niet verder!*

Dien geheelen dag wierd de *Rotterdamſche* Poort voor eenen ieder geſlooten gehouden, vooral voor Rijtuigen. Een voerman, zig daar tegen willende verzetten, werd wel haast genoodzaakt, de Burgers te gehoorzaamen. De Heeren, om den angst te ſtuiten, deeden, bij klokkeſlag, afkondigen, *dat ze niets van de aankomst van Joldaaten wisten*; niets baatte deeze afkondiging: want zij hadden, daags te vooren, al hun vertrouwen verbeurd. Opmerkelijk is het, dat van de vier Kapiteinen, ſlegts één in de Stad, en de Kolonel in *Amſtel-*

dam

dam woonagtig was. Een fraaie ſchikking, voorwaar! Tegen den avond kwamen de drie Kapiteinen in de Stad. Inmiddels vonden Burgemeesteren goed, den Penſionaris SNELS, die bij de Burgerij in geen goed vertrouwen was, met den Burgemeester VAN DEN KERKHOVEN, en als Adjunct den Heer H. GOUDANUS SNELS naar den *Haag* te zenden, om met den Stadhouder, over den toeſtand van zaaken, te raadpleegen. De Burgers, die voor hunne vrijheid waakten, kwamen in de *Doele* bij een, en beraamden een order, dat twee Compagnien des nagts zouden waaken. Ook raadpleegden zij over het ſtellen van een Request, om bij den Heer Stadhouder eenige ſchikkingen en veranderingen te verzoeken.

Daags daar aan, den 15, betrokken wederom twee andere Compagniën de wagten. Burgemeesteren deeden, van nieuws, afkondigen, *dat 'er niets te vreezen was, en dat ieder gerust kon zijn*; doch dit holp weinig, alzo de voorige bekendmaaking. Te diepe wortels van wantrouwen had geſchooten; en dit werd nog grooter, toen, met den middag, de reizende Bode uit den *Haag* kwam, en den Burgeren toeriep; *Mannen, zijt gerust; zij zullen niet komen: het Patent is hertekend. Hoe*, zeide men, *wat wil dit zeggen? Zijn 'er geen orders gegeeven, waar toe dan het Patent hertekend.* Dus bleef alles in de wapenen. Gelijk een kwaad zelden alleen komt, ging het ook hier. Een commando van zestien man, met een Serjeant, was, voor eenige maanden, door den Stadhouder, gezonden aan de groote Sluis, bij de *Rotterdamſche* Poort, om te paſſen op de doorvaarende Schepen, die na het affchaffen der pagten, geweigerd hadden, paſſagiegeld te betaalen, niet wetende, dat het geld voor den armen was, en Stad noch Land raakte. Eenigen van dit volk hadden de onvoorzigtigheid, om de Burgers over hunne verrigtingen te berispen, met de bijvoeging, van wel in ſtaat te zijn, om de gantſche Burgerij naar hunne pijpen te doen danzen, of weg te jaagen. Dit ſarren, niettegenſtaande de Officier reeds twee in arrest had doen neemen, ging zijnen gang, tot dat de wijven en jongens, zulks moede wordende, hun ontwapenden, en het geweer op het Stadhuis bragten. De ſoldaaten, nevens hunnen Officier, begeleid door eenige Burgers, om hun voor mishandeling te beveiligen, begaven zig hier op naar 't Stadhuis,

om

om van de Regeering te hooren, wat hun te doen ſtond. 't Antwoord was, dat zij de Stad moesten verlaaten. Straks werden zij, onder het voorig geleide, naar hunnen post aan de Sluis, doch zonder geweer, te rug gebragt, van waar zij de marsch naar den *Haag* aannamen. Nog meer werden de gemoederen der Burgers verbitterd, toen eenige vreemde Officiers ondernamen om in de Stad te koomen; doch afgeweezen wordende, den Burgeren toeduwden: *wij hebben u maar eens willen beproever*. In den avond liep 'er een gerugt, dat 'er eenige honderden ſoldaaten te *Haaſtregt* waren aangekoomen. Dit deed de beweeging tot eene ongemeene hoogte rijzen. Vijfentwintig Burgers, met een Serjeant, trokken derwaart; doch vonden 'er niets.

Van nieuws vergaderden de Burgers in de *Doele*, en werden het aldaar eens over 9 Artikelen: 1. over de Ampten; 2. over het armen geld van de Sluis; 3. een vrijen Krijgsraad; 4. het handhaven der Gilden; 5. op het beſtier der Godshuizen; 6. het benoemen van twee Kerkmeesteren uit de Burgerij; 7. beter agtgeeving op de Stads Gebouwen; 8. verbetering van 't opzigt van Curatoren over de *Latijnſche* Schoole, en wel te zorgen, dat Burgerkinderen, in het uitdeelen der prijzen, niet voorbij gegaan worden; 9. dat de *Roomſchgezinden*, voortaan, ontheven mogten zijn van 't zogenaamde Schoutgeld, als ſtrijdig tegen de Unie. Na dat deeze Artikelen, door eenige honderden Burgers, onderteekend waren, werden de vier geweezen Hoofden der Burgerij, te weeten de Heeren MOERING, DR. DE MOOR, RAVENSBERG en VRYALDEHOVEN, verzogt op de *Doele* te koomen. De drie laatstgemelden verſcheenen terſtond; doch de eerstgenoemde niet dan na herhaald verzoek. Bij zijne komſte aldaar deed hij een aanſpraak, die alle harten bewoog, en waar in hij aantoonde, dat hij, in alle gevallen, niet als Burger kon worden aangemerkt. Evenwel weigerde hij niet, eenen weg aan te wijzen, dien men moest inſlaan. Ook bleef hij niet in gebreke, ſchoon hij vertrok, goeden raad te geeven. De drie andere beſlooten, dat men eene commisſie moest benoemen aan den Stadhouder, met een Notariaal Request. Tot deeze commisſie werden de drie gemelde Heeren benoemd, met bijvoeging van nog drie anderen. Den zestienden bleef de Burgerij in denzelven

ſtaat.

ſtaat. Op de *Doele* deed men het Request aan den Stadhouder, door een Notaris, opſtellen, en daar in voegen een verzoek aan zijne Hoogheid, dat het hem mogt gelieven, in de Stad te koomen, of, bij verhindering, Commisſarisſen te zenden, om op der Burgeren bezwaaren agt te geeven. Het Request werd dadelijk door 300 Burgers ontertekend. Dan, voor dat het werd afgezonden, kwam des avonds om 7 uuren, onder de Bedeſtonde, eene misſive van den Heer Stadhouder aan de Regeering, welke daar na aan het volk, bij wijze van Publicatie, werd voorgeleezen.

De misſive was van den volgenden inhoud.

„ *Erentfeste, Wijze, Voorzieninge,*
„ *onze Lieve Bijzondere!*

„ Wij hebben met geen mindere bevreemding, als ongenoegen
„ vernoomen, dat 'er in uwe Stad eenige gerugten verſpreid
„ zijn, als of 'er militie in Guarniſoen ſtond te komen, en dat
„ daar toe door UE. of eenige Leden van de Regeering aan-
„ zoek zouden gedaan zijn. Het een en ander verdigt zijnde,
„ hebben wij UE. bij deezen, daar van wel willen kennisſe gee-
„ ven. In 't particulier moeten wij 'er bijvoegen dat ook on-
„ waar is, 't geen gedebiteerd werd, dat door den Penſionaris
„ *Snels*, daar over preſentatien zijn gedaan, daar wel verre van
„ dien, al een geruimen tijd geleden, door den gem. Penſionaris
„ verzogt is, niet alleen van Guarniſoen, maar zelfs van door-
„ marſchen, verſchoont te worden."

„ Het is nog met vrij grooter ongenoegen, dat tot onze ken-
„ nisſe is gekomen, dat eenige Ingezetenen, zig hebben durven
„ verſtouten om een Detachement van 16 man, tot opzigt van
„ de Sluis geſteld te disarmeeren, en twee man, daar van in
„ arrest te neemen.

„ Wij hebben zulks voor ditmaal aan een verkeerde opvatting
„ van de Burgerij wel willen toeſchrijven, doch requireeren
„ UE. teffens om ten ſpoedigſten order te ſtellen, dat aan 't
„ gem. Detachement de wapenen wederom gegeeven, en de
„ twee gearreſteerde gerelacceerd worden. Zullende wij in gebree-
„ ken

„ ken van dien, genoodzaakt zijn zodanige kragtdadige maatre„ gelen tegen de Autheurs van deeze ongeregeltheden te nee„ men, als wij zullen oordeelen te behooren."

Waar mede enz.

Deeze brief, waar uit duidelijk was af te neemen, dat men zijne Hoogheid, omtrent de waare geſteltenis van zaaken, geenzints naar behooren onderregt had, verbitterde de gemoederen nog meer, en wel zodanig, dat de Heeren Burgemeesteren, van het Stadhuis naar hunne huizen, door de goede Burgerij moesten begeleid worden. Een Oud-Burgemeester, bij veelen bekend voor een Ariſtocraat, werd, door ſommige van het gemeen, na geſchreeuwd: *ſla dood dien die en die.* Voorts vergaderde het gemeen voor deszelfs huis; verwoedheid en plonderzugt ſtraalde veelen ten oogen uit. Dan deeze gevaarlijke menigte werd verſtrooid, eerst door het gezag van den bij den Burger beminden Hoofdſchout MORRING, en daar na door een Detachement gewapende Burgers.

In den morgen van den zeventienden reden de zes Gecommitteerden naar *'s Hage*, om den Stadhouder van alles verſlag te doen, en vervolgens het gemelde Request over te leveren. Terwijl deeze op reize waren, vervoegde zig iemand bij Burgemeesteren, met verzoek: I. dat de brief van zijn Hoogheid, des avonds te vooren voorgeleezen, gedrukt mogt worden. Dit werd toegeſtaan. II. De copie van den brief, die 's morgens aan zijn Hoogheid gezonden was; om te zien, op welke wijze men de zaaken daar in had voorgedragen, vooral ten aanzien van de ſoldaaten. Doch Burgemeesteren gaven tot antwoord, aan dat verzoek niet te konnen voldoen, buiten bewilliging van de Vroedſchap; doch dat hij afgezondene de vrijheid kon krijgen, om op de Secretarij den brief te mogen zien en leezen. Inmiddels bleef de Burgerij nog in de wapenen, en alle Poorten en toegangen bezet.

Des avonds om half zeven uuren kwamen de Gecommitteerden uit den *Haag* te rug, reden het Stadhuis om, en riepen: *Goede tijding.* Op de *Doele* deeden zij verſlag van hunne commisſie; zij berigtten, „ dat zij bij zijne Hoogheid, bijna een half uur

„ ge-

„ gehoor gehad hadden, en dat die het Request had aangeno-
„ men, met bijvoeging, dat hij het gedrag der Burgeren goed-
„ keurde, en hun bedankte voor betoonde zorge en bravoure.
„ Dat het gerugt van inkwartiering ontſtaan was, door abuis van
„ den Kwartiermeester Generaal, die, bij misſlag, *Gouda*, ge-
„ ſchikt had voor een Battaljon van het Regiment van Gardalie-
„ re, doch dat zijn Hoogheid den naam van *Gouda* had doorge-
„ ſchrapt, en den *Brïel* in de plaats geſteld. Dat hij voorts de
„ braave Burgerij recommandeerde de wapenen neder te leg-
„ gen, wijl de zaak, waarom zij die hadden opgevat, nu ver-
„ vallen was. Dat hij, dan doch ook niet eerder Commisſaris-
„ ſen zoude zenden, om zodanige middelen van redres te be-
„ raamen, als zijne Hoogheid best geraden zoude vinden. Dat
„ hij na het afvaardigen van dien brief beter was onderregt ge-
„ worden, en die hield als nooit geſchreeven. En dat hij de
„ Burgerij van zijn Vorſtelijke gunſte verzekerde."

Dit rapport, 't welk met groot genoegen door de gantſche Stad werd verſtaan, had ten gevolge, dat men de wapenen nederleide. Daags daar aan werd hier van, bij Misſive, kennis gegeeven aan den Heer Stadhouder. Het Detachement ſoldaaten, welk wederom aan de Sluis kwam, werd aldaar een huis aangewezen, en hun eene order voorgeleezen. Men vorderde, egter, van Burgemeesteren de copie van twee brieven; die men nu bevond, niet aan den Stadhouder, zo als men vermoedde, maar aan de Stads Gedeputeerden geſchreeven te zijn, op den 15 en 16 October. Na dat dezelven in druk verſcheenen waren, zag men ook. dat dezelven niet behelsden het geene men verwagt had. Alles bleef in rust, tot den 25 October, wanneer men verſtond, dat Commisſarisſen van zijne Hoogheid, als Stadhouder, eerlang verwagt werden. De Burgerij, hier op in de *Doele* vergaderd, revideerde, corrigeerde en ampſieerde het Request in dier voegen, zo als men meende te behooren. In den avond van den volgenden dag verſcheenen aldaar de Baron VAN WASSENAAR, Mr. WILLEM PAAUW, en de Heer PIELAT, als Secretaris. Terwijl zij reden naar de *Doele*, ſtond de Burgerij onder de wapenen. Hier werd aan H. Ed. Mog. het gemelde Adres der Burgerij, en een ander van de Vendrigs der Burgerij,

overhandigd, inhoudende verzoek om zitting te mogen hebben (gelijk voorheen) in den Burger-Krijgsraad. Hun Ed. Mog. de verzoeken gehoord hebbende, vertrokken, den negenentwintigſten, naar *'s Hage*, om aan den Stadhouder verſlag te doen, en kwamen op den eerſten November te rug. Het eerſte werk was nu, verandering in de Regeering; wordende eenige van de Vroedſchappen, Burgemeesteren en Schepenen bedankt, en anderen aangeſteld en beëedigd; en voorts zodanige nadere diſpoſitien, op de Requesten der Burgerij, gemaakt, dat dezelve daar mede volkomen genoegen nam. Zie daar het voornaamſte van het voorgevallenen in gemelde Jaar. Dewijl, in de tegenwoordige tijdsomſtandigheden, de zaaken aldaar, zo min als elders, nog niet haar volle beſlag hebben, zullen wij 'er niets van zeggen.

Wat de Grootte deezer Stad aangaat; deeze kan eenigermaate worden afgeleid, uit het getal der huizen en derzelver bewooners. Het getal der eerſte word geſchat op 3974, en dat der laatſten op 20,000. Onder de voornaamſte Gebouwen binnen *Der Goude* behoorde weleer het aanzienlijk Slot, 't welks in het Jaar 1577 geſlegt is. Thans zijn dezelve het Raadhuis; de Vleeschhal; Korenbeurs; Waag; Boterhuis; Lombard; de *Doele*; *Groote* of *St. Janskerk*, door gantsch Europa vermaard, wegens derzelver konſtig geſchilderde glazen; *Kleine* of *Gasthuiskerk*; Gasthuizen; Oude-Manhuis; Weeshuis; Aalmoesſeniers en Leprozenhuis; Peſthuis; Tugt- en Proveniershuis; *Latijnſche* School en Boekerij.

Onder de vermaarde mannen, welke deeze Stad heeft voortgebragt, muntten onder anderen uit: KORNELIS en WILLEM HERMANS VAN DER GOUDE; PIETER KORNELISZOON BOKKENBERG; HIERONYMUS VAN BEVERWINCK; KORNELIS en FREDRIK HOUTMAN, en meer anderen.

Deeze Stad, zo wel als anderen, is voorzien van aanzienlijke Voorregten: als de Tolvrijheid, door *Holland*, *Zeeland*, *Gelderland* en *Zutphen*. Ook is, niet aan de Regeerders, maar aan de Ingezeetenen, door Vrouw JACOBA, in het Jaar 1428 verleend, en bevestigd door FILIPS, in het Jaar 1505, het voorregt, om door huune Regeerders, als Landpoorters, te

te mogen doen aanneemen, de Opgezeetenen van de Dorpen *Moordregt*, *Nieuwkerke Kapellen*, *Zevenhuizen*, *Waddinxveen*, *Boskoop*, *Middelburg*, *Sluipwijk*, *Reewijk*, *Zwammerdam*, *Bodegrave*, *Haastregt*, *Stolkwijk*, *Bergen en Bergambagt*, uitgezeid die van *Oudkoop*, welken te *Sluipwijk* ter Kerke koomen; alle welken gelijken vrijdom met de andere Poorters genieten. Ook moet de Vierschaar van *Bloemendaal* binnen *Gouda* gespannen worden.

Gouda is heden de zesde onder de stemhebbende Steden van *Holland*, terwijl dezelve voorheen de vijfde was.

De Regeering aldaar bestaat uit een Kollegie van Raaden, en een Kollegie van den Geregte, bestaande uit een Baljuw en Schout, vier Burgemeesteren en zeven Schepens, behalven de andere Amptenaars.

De Raaden waren 'er oudtijds veertig, dienden voor hun leeven, en verkooren, bij het overlijden van een derzelven, eenen hunner in deszelfs plaats. Ook benoemden ze Jaarlijks een dubbel getal, waar uit, door den Graaf, of deszelfs Stedehouder, Burgemeesteren en Schepenen gekozen wierden. Hertog KAREL VAN BOURGONDIEN ontnam den Raaden dit voorregt. Zij werden, in het Jaar 1476, daar bij herstelt, door Vrouw MARIA. Toen naderhand deeze brief, door eenigen, die na de Regeering stonden, gescheurd was, werd dezelve hernieuwd, in 't Jaar 1494, en bekragtigd door Hertog FILIPS. In het Jaar 1650 verzogten Burgemeesteren en Raaden, bij Hun Ed. Groot Mog. Octroi, om het getal van 40 te verminderen tot op 28 Raaden, waar uit het nog tegenwoordig bestaat. Ook verkreegen zij toen het Octroi, om voortaan hunne eigen Wethouders te mogen kiezen, bij openbaare stemmen, op een enkel getal. Hier van maakten ze gebruik, tot in het Jaar 1672, wanneer de verkiezing van Burgemeesteren en Schepenen aan den Stadhouder werd opgedraagen, zo als van nieuws geschiedde in het Jaar 1747.

De Baljuw en de Schout van *Gouda* worden aangesteld door Hun Ed. Groot Mog. De nieuw verkooren Burgemeesters doen den eed van zuivering in handen van den afgaanden Oud-Burgemeester, en den eed van aanstelling in handen van den Baljuw.

Schepenen leggen den eed van zuivering af in handen van d Preſident Burgemeester, en dien van aanſtelling in handen van d Baljuw.

Zedert het Jaar 1476, is het getal van Burgemeesteren ald van twee tot vier vermeerderd. Eer iemand die waardigh aldaar kan bekleeden, moet hij ten minſten 40 Jaaren oud zij Het getal der Schepenen is zeven, en de dag der Jaarlijkſc verandering der Magiſtratuure, de 1 Januarij. Aan de Kol gien van Regeering zijn toegevoegd één Penſionaris en drie Se cretarisſen, en verdere Theſauriers en mindere Ampt naaren.

't Regtsgebied van *Gouda* was voortijds bepaald binnen d muuren der Stad, doch, volgens Privilegie van FLOR'S DEN V in het Jaar 1272, tot 350 Gaarden daar buiten bepaald. In h Jaar 1484 werd het, door MAXIMILIAAN en FILIPS, uitgebre tot op een vierde deel van een mijl rondsom de Stad, *Gouda* be zit mede veele Heerlijke goederen, zo binnen als buiten d Stad: als de Heerlijkheid van de Landen van *Steen*; een kan Lands, genaamd *Kalverbroek*; de Heerlijkheid van *Vrijkoef Korte Haarlem*; *Willens*; *Gouderak*; *Kapelle* en *Nieuwker op den Ijſſel*. Onder het Baljuwſchap van *Gouda* behoore ook de Ambagtsheerlijkheden van *Gouderak*, *Bloemendaal*, *Broekhuizen*, *Broek*, *Tuil* en *'t Hoegje*.

Gouda is de eerſte ſtemmende Stad, in de Klasſis van *Gouda* en *Schoonhoven*. Aldaar zijn vijf Predikanten, doch hebben z ſamen niet meer dan vier Predikbeurten ieder Zondag. Het get der *Remonſtranten* is aldaar grooter, dan in eene der *Hollandſche* Steden; zij worden aldaar door twee Predikanten bedient. 'Er zijn vijf *Roomſche* Staatjen. De beroeping der Predikante geſchied door den Kerkenraad, na verkreegen handopening, va den Wel Ed. Groot Achtb. Magiſtraat, uit een Nominatie va zes en drie, door de Magiſtraat geapprobeerd, welke ook d beroeping, door haare goedkeuring, haar volle beſlag doet ge nieten. 't Wapen deezer Stad is een zilveren Baar, hebbende ter wederzijdè drie gouden Sterren op een gouden Veld, omringd door een Doornkrans, waar op deeze ſpreuk: PER ASPERA; *door zwaarigheden ten Hemel.* In de oude Zegels der Stad

Stad ſtonden maar twee Sterren; doch, in 't Jaar 1616, werden 'er zes in geplaatst.

Zie JUNIUS, *Batavia*; WALVIS, *Beſchrijving van Gouda*; VAN LEEUWEN, *Bat.* VAN LOON, *Aloude Hiſt*; HOOFT, *Nederl. Hiſtorie*; BRANDT, *Reform. VI. Boek*; VALKENIER, *Verward Europa*, bl. 690. *Staat der Nederlanden*; *Nederl. Jaarboeken*; BACHIENE, *Kerkl. Geographie.*

GOUDA, (WALTERUS en JACOBUS NICOLAI DE) beide mannen van naam en geleerdheid. De eerſte overleed in 't Jaar 1475.

GOUDA, (WILHELMUS A.) een vermaard Minnebroeder, ſchreef, in 't Jaar 1504, uitlegging van de geheimen der Miſſe.

GOUDA, (FRANCISCUS) een Inboorling van die Stad, leefde, in het Jaar 1520, in 't Klooster *Zion*, buiten *Delft*.

GOUDANUS, (HENRICUS), een geleerd *Goudenaar*, die leefde in het Jaar 1435. Hij begaf zig onder het getal der Kloosterlingen, die men de *Eremiten van St. Auguſtinus* noemde; fleet zijnen tijd in Godgeleerde boeken, waar door hij zig boven de zijnen verhefte. Hoogleermeester te *Heidelberg* geworden zijnde, overtrof hij allen in 't ſchrijven van boeken, die door AND. VALERIUS zijn opgenoemd. Den tijd van zijn overlijden vind men niet aangetekend.

GOUDANUS, (JACOBUS) Predikheer te *Keulen*, was teffens een vermaard Zededigter. VALERIUS hield deezen voor een *Gentenaar*; doch van dien misſlag heeft hem BOXHORN overtuigd.

AND. VALERIUS; WALVIS, *Beſchrijving van Gouda.*

GOUDERAK of GOUWERAK, een vermaaklijk Dop, aan
Ijſſel, een uur beneden *Gouda*, niet onderhoorig aan den V
ſchaar van *Zuidholland*, maar aan de Stad *Gouda*, aan w
ook de Ambagtsheerlijkheid deezer plaatze behoort.

BACHIENE, A. 517.

GOUDHOEVEN, (WOUTER VAN) zoon van ADRIAAN,
Dijkgraaf van *Duppeldam*, en geboortig van *Dordregt*;
zeer naarſtig onderzoeker der *Nederlandſche* Oudheden,
bijzonder in de Stamlijsten der oude *Hollandſche* Edelen: b
kens zijne *Vermeerderde Hollandſche Kronijk*, welke herdr
is in het Jaar 1636. Hij heeft ook geſchreeven een Kroni
van *Dordregt*; dat, egter, niet gedrukt is. Hij overleed in
Jaar 1636.

GOUDRIAAN, onderſcheiden in *Oud-* en *Nieuw-Goudriaan*
in de *Zuidhollandſche* Waard, behoort, als eene vrije He
lijkheid, aan de Vrouwe van *Langerak*. Weleer was 't e
eigendom van 't Geſlagt van TRIP.

Ibid.

GOUDSCHE SLUIS, legt in de Heerlijkheid van *Alphen*
Rietveld, over de Watervliet, *de Gouwe* genaamd. Men mee
dat door Graaf FLORIS DEN V, reeds in het Jaar 1284, de vrijh
geſchonken is, *om de deur leggende in de* Goudſche *Sluis*
den Rhijn, *te mogen uitdoen en afneemen, mids het Land te*
wederzijde van de Gouwe *te bewaaren met een Waterkeer*
Zomerdijk. Uit een voorregt van Hertog WILLEM VAN BRIJ
REN, in het Jaar 1356, aan die van *Alphen*, *Hazerswoud*
Boskoop en *Waddinxveen* gegeeven, blijkt, dat dit regt dien
om in den *Ijſſel* eene vrije uitwatering te hebben; worden
daar bij bepaald de ſtrekking van elke kaade, welk ieder Amb
te bekostigen had. JAN VAN BLOIS, Heer van *Schoonhoven* e
Ter Goude, verzette zig hier tegen met dadelijkheid, en lie
den watergang, als ten deele door zijn Land en Heerlijkhei

loopende, dammen en toeſlaan. Naderhand te vrede geſteld zijnde, gaf hij 'er, bij opene brieven, van den Jaare 1358, zijne bewilliging en toeſtemming aan. Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN heeft deeze voorregten, in de Jaaren 1360 en 1400, nader bevestigd. Men vind ook, dat aan de Heeren Raaden van *Alphen*, *Hazarswoude* en *Boskoop*, die een onregte Schouwe in *Waddinxveen* gedaan hadden, door gemelden Landsheer, in 't Jaar 1401, een gedeelte der boete is kwijt geſcholden.

Ook blijkt, uit een vergelijk en uitſpraak, in 't Jaar 1446, dat 'er geen Sluis met een ophaalbrug, zo als tegenwoordig, maar alleen een ſchotdeur heeft geleegen. In het Jaar 1561 is de *Goudſche* Sluis van ſteen gemaakt, zo als zij nog is. In de gemelde zestiende Eeuw, is Westwaards van de *Oude Goudſche* Sluis, een tweede grooter Sluis, Verlaat en Kolk gelegd en gemaakt, ten dienſte van 't gemeene Land van *Holland* en *Westfriesland*, ter bevordering van de Scheepvaart. Nog heden ten dage zijn aldaar twee Sluizen, waar van de grootſte, bij Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland* en *Westfriesland*, word onderhouden, en de kleinſte bij Hoog-Heemraaden van *Rhijnland*. Deeze Sluizen dienen tegenwoordig, om bij Noorde en Noordooste winden en watervloeden te verhoeden, dat het water, koomende uit de groote *Haarlemmer Meer*, bij perſing der winden en wateren, niet zo hoog op de kaade gedreeven worde, dat de nevensgaande Landen zouden overſtroomen. Maar na de verhooging van 't bedde van den *IJſſel*, dient deeze Sluis thans meer, om, bij drooge zomers, water in te laaten, tot ververſching van de *Rhijnlandſche* Boeren, dan om het te ontlasten.

Uit 's Lands Geſchiedverhaalen blijkt, dat hij, die voorheen meester van de *Goudſche* Sluis was, veel voordeel op zijnen vijand had. Want, in het Jaar 1436, brak Vrouw JACOBA het beleg voor *Haarlem* op, om dat Hertog FILIPS VAN BOURGONJE deeze Sluis dreigde te ſtoppen. In het Jaar 1574 dreeven de *Spanjaards* van daar vijf *Engelſche* Vaandels, om te veiliger voor *Leiden* te zijn. En in de volgende Eeuw werden de *Franſchen* aldaar door de *Staatſchen* geſtuit.

Zie *Handvesten van Rhijnland*, enz.

GOUDSWAARD; zie KROONDYK.

GOULART, (SIMON) zoon van SIMON GOULART, Predikant te *Geneve*. GOULART, daar wij hier van ſpreeken, was *Franſch* Predikant te *Amſteldam*, in tien tijd, als de verſchillen met de *Remonſtranten* aldaar het hevigst waren; zo als wij, onder de Kerklijke Geſchiedenisſen van die Stad, reeds vermeld hebben. In zijnen dienst geſchorst zijnde, trok hij, met de gebannen *Remonſtranten*, naar *Antwerpen*, en na het einde van 't Beſtand, naar *Frankrijk*. Hij overleed in de *Frederikſtad*, in 't *Holſteinſche*.

BRANDT, *Hiſt. der Reform.* LE CLERC, enz.

GOUTUM of GOUTHEM, een der Dorpen in de Grietenij *Leeuwaarderadeel*, hebbende 28 ſtemmen.

BACHIENE.

GOUWE, (DE) een Vaart of Rivier, loopende in den *Rhijn*, bij *Alphen*, en met denzelven voorts tot in de *Haarlemmer Meer*.

GOUVERNEUR GENERAAL; zie STADHOUDER.

GOVERWEL, is een Sluis aan den *Ijſſel*, tuſſchen *Oudewater* en *Gouda*, welke, geduurende den inval der *Franſchen*, in het Jaar 1672 en 1673, zeer berugt was, en nu wederom dikmaals word genoemd, om het tegenhouden van de Gemaalin van den Stadhouder, WILLEM DEN V, in derzelver voorgenomene reize na *'s Gravenhage*.

GOZEWYN DE WILDE; zie WILDE. (GOZEWYN'DE)

GRAAF, (DIRK JANSZOON DE) was een dier Burgeren der Stad *Amſteldam*, welke te vooren, uit hoofde van het ſlegt gedrag der Regenten, als ballingen, eenigen tijd, hadden omgezwor-

zworven, zo als wij reeds, op het Art. AMSTELDAM, hebben aangeweezen. Zedert werd hij, bij den omkeer van zaaken, in het Jaar 1578, na dat de Regeering ter Stad was uitgeleid, door de nieuwe Raaden tot Burgemeester verkooren. Doch ik vinde niet dat hij die waardigheid naderhand bekleed heeft.

Van nieuws ontmoet men den naam van JACOB DIRKSZ. DE GRAAF, op de lijst der Burgemeesteren, op het Jaar 1615, die, nevens SEBASTIAAN EGBERTSZOON, ten aanzien van de Kerklijke geſchillen, inſtemde met den beroemden C. P. HOOFT, en daarom met anderen, op den 3 November van het Jaar 1618, door Prins MAURITS, als Raad en Oud Burgemeester werd afgezet, en, met nog zes andere Heeren, nooit wederom in 't bewind kwam.

Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie* en *Beſchrijv. van Amſterdam.*

GRAAF, (KORNELIS DE) was de zoon van JACOB DE GRAAF, Vrijheer van *Zuidpolsbroek*, welke, tuſſchen de Jaaren 1628 en 1637, de Burgemeesterlijke waardigheid meermaalen heeft bekleed. KORNELIS DE GRAAF, Vrijheer van *Zuidpolsbroek*, werd Burgemeester in het Jaar 1643, en bekleedde die waardigheid negenmaalen, tot in het Jaar 1661. In het Jaar 1650 werd hij, benevens SIMON VAN DER DOES en NICOLAAS TULP, Schepenen, en PIETER KLOEK, Raad, door de Regeering afgevaardigd aan WILLEM DEN II, die zig aan hun verklaarde, met te zeggen, dat hij Krijgsvolk in de Stad wilde laaten koomen, en dezelve bezetten. In dat zelve Jaar werd DE GRAAF, met verſcheiden andere Heeren, gezonden naar *Gelderland* en *Overijſſel*, om die Gewesten tot eenigheid met *Holland* over te haalen. In het Jaar 1655 vertrok hij andermaal naar *Overijſſel*, met den Raad-Penſionaris DE WITT, om de geſchillen in dat Gewest bij te leggen; 't welk hun gelukte. Dit alles toonde het groot vertrouwen, welk de Staaten van *Holland* in den perſoon van den Heere DE GRAAF ſtelden.

Ibidem.

GRAAF, (PIETER DE) was een der Raaden, die, den 15 September van het Jaar 1672, van hunnen post ontzet werden. Diergelijk lot trof ook,

GRAAF, (ANDRIES DE) welke, in het Jaar 1657, tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheeven was. Deeze is de laatſte, dien men op de Regeeringslijst der Stad gemeld vind. In het berugte Jaar 1672, niettegenſtaande de Vroedſchap, als mannen van eer, verklaard had, gezind te zijn, de Stad tot het uiterſte te verdedigen, en zelfs den uitvoer van graanen verboden had, morde de Gemeente onophoudelijk. De Heer ANDRIES DE GRAAF, Oud-Burgemeester, werd zelfs naar den *Haag* afgevaardigd, om, uit naam der Stad, in de verheffing van WILLEM DEN III te bewilligen. Aan den postwagen gekoomen zijnde, werd hij, door 't graauw, aangevallen, hem de paruik van het hoofd gehaald, en hij gedreigd, hem te zullen doorſchieten. Intuſſchen ſcholden hem anderen voor verraader, en riepen dat hij geld en brieven bij zig had, om de Stad aan den vijand te leeveren. De Schutters, die de wagt boven het Heeren-Logement hadden, op dit gerugt toeſchietende, deeden den postwagen ſtilſtaan; waar op de Burgemeester het dreigende gevaar in 't Logement ontkwam. Bij het ſluiten van de deur werd naar hem met een degen geſtooken: waar door een jongman, OLFERT MEIJEN genaamd, aan de hand gekwest werd. De Burger-Kapitein, PIETER VERLO, zijne Kompagnie onder de wapenen gebragt hebbende, trok naar het Heeren-Logement, deed het graauw verſtuiven, en geleidde den Burgemeester naar 't Stadhuis; waar na hij eerlang, tuſſchen de Burgemeesteren CORNELIS DE VLAMING VAN OUDSHOORN en HENDRIK HOOFT, en de Kolonellen GEELVINK en ROBYNS, gevolgd van eene groote meenigte weldenkende Ingezeetenen, naar de *Haarlemmerpoort* geleid werd. Hier deed men eene verklaaring aan de Burgerij, dat de Heer DE GRAAF, om Stads zaaken, ten beste van de Ingezeetenen, naar den *Haag* vertrok. Toen liet men hem ongemoeid zijnen weg vervolgen naar den *Haag*, alwaar hij, ter Staatsvergadering, ernſtig aandrong op de verheffing van WILLEM DEN III, tot Stadhouder; onder andere voor reden geevende, dat alle

alle uitſtel het volk ten uiterſte zou verbitteren. Men weet dat kort hier op volgde, de aanſtelling tot Kapitein Generaal van de Unie.

ibid.

GRAAF, (PIETER EN JACOB VAN DER) zoonen van den Raadsheer VAN DER GRAAF, die, benevens ADOLF BERRERACH en KORNELIS DE BRUYN, overleg gemaakt hadden, om den Raadpenſionaris DE WITT te vermoorden, en daar toe gelegenheid meenden gevonden te hebben, in den nagt van den negentwintigſten Junij van het Jaar 1672. De Raadpenſionaris, die, tot omtrent middernagt, in de Vergaderplaats der Staaten van *Holland* had geſchreeven, keerde thans naar huis, verzeld van zijnen knegt, die een brandenden flambouw droeg. Bij het zogenaamde *Groene Zootje* gekoomen zijnde, werd de Heer de WITT aangevallen van de gemelde perſoonen, die het ligt hebbende uitgeſlagen, hem een houw in den hals gaven, vervolgens op den grond ſmeeten, en daar na nog eene wonde, tuſſchen de ſchouders, en eene andere tuſſchen de ribben, toebragten. Ook was, door den val, zijn hoofd gekneusd. De moorders, meenende hun doel bereikt te hebben, namen de vlugt. 't Leed, egter, niet lang, dat de booswigten ontdekt werden. JACOB VAN DER GRAAF werd alleen gevat, en terſtond voor het Hof te regt geſteld. „ Hij beleed, „ buiten pijn en banden, dat zij, met hun vieren, aan het „ huis van den Raadsheer, die naar *Delft* was, gegeeten „ hebbende, uitgaande, en ziende dat 'er nog ligt in de ver„ gadering van *Holland* was, daar uit afleidden, dat de Raad„ penſionaris daar nog tegenwoordig zou zijn, dien zij uit„ maakten (zo als reeds meer gedaan was) voor een ſchelm, „ voor een landverraader, en daar op beſlooten, hem van kant „ te maaken. Dat DE BRUIN hem het eerst had aangetast, en „ dat hij gevangene hem met een mes tuſſchen de ſchouderen „ geſteeken had; voorts geen reden wetende waarom hij dat „ ſtuk had helpen uitvoeren, dan dat hij van God verlaaten „ was."

„ was." De jonge VAN DER GRAAF werd, op ſterk aanhouden der Staaten van *Holland*, ſpoedig door 't Hof gevonnisd, 't welke hem verklaarde, begaan te hebben misdaad, van gekwetſte Hoogheid, en veroordeelde, om onthalsd te worden, met verbeuring van zijne goederen. Het vonnis werd aan hem ten uitvoer gebragt, op den 29 van gemelde maand. Hij ſtierf als een waar Christen, indien men mag geloof ſlaan aan het gedrukt verhaal, kort daar na, onder den tijtel van *Jacobs Worſteling*, in het ligt gegeeven. De vrienden van *Oranie* beſchouwden den jongen VAN DER GRAAF als een Martelaar van Staat. Alle weldenkenden hadden wel gewenscht, dat de Raadpenſionaris de edelmoedigheid bezeeten had, om pardon voor hem te bewerken. Doch de Heer DE WITT, welke moeite daar toe ook werd aangewend, was daar toe niet te beweegen. Ondanks alle naſpooring, heeft men de overige medepligtigen nooit kunnen ontdekken.

Hollandſche Mercurius van 1672, bl. 88.

GRAAF, (WILLEM DE) van *Gend*, was een der wakkere helden, door wier beleid en moed, in het Jaar 1572, den *Briel* werd ingenomen.

GRAAF, (REINIER DE) een vermaard Geneesheer te *Delft*, gaf, in 't Jaar 1664, eene verhandeling in het ligt, over de ſtoffe en het gebruik, van 't *Succus pancreaticus*. Ook heeft hij geſchreeven over de Teeldeelen der mannen en vrouwen, en getragt aan te toonen, dat alle dieren, zonder de menſchen uit te zonderen, voortkomen uit eijeren.

HOOGSTRATEN.

GRAAVEN en GRAAFLIJKHEID. De Graaven waren, oudtijds, zo veel als Landvoogden der *Franſche* Vorſten, en bekleedden bijzondere Ampten, als die van Regter, Dijkgraaf, Woud-

graaf,

graaf, Vrijgraaven, Markgraaven, Burggraaven, Heirgraaven en Watergraaven, en onder meer foortgelijke benaamingen. Zij bekleedden het Ampt van Regter, over zeker Diſtrict of Landſchap, hun door den Vorst opgedraagen. In tijd van vrede waren zij gehouden, regt en geregtigheid te oeffenen, zo wel in 't Geestelijke als in 't Waereldlijke. De kwaaddoenders moesten, dienſvolgens, naar de Wetten van het Diſtrict, waar over zij waren aangeſteld, door hun geſtraft worden. Van hier dat alle nieuwe Wetten en Ordonnantien, door den Vorst gemaakt, aan hun gezonden werden, om in hun Graafſchap openlijk te worden afgekondigd. Daarenboven waren zij gehouden, in tijd van oorlog, in hun onderhoorig Diſtrict, een bepaald getal manſchap op de been te houden, om den Vorst daar mede ten dienst te zijn; over welke manſchappen zij als Krijgsoverſten het bevel voerden. Over een zeker getal dier Graaven werd doorgaans een Hertog aangeſteld. Ook gebeurde het ſomtijds, dat één Graaf met twee of drie Graafſchappen werd begunſtigd; onder de jonge *Frankiſche* Vorſten vind men hier van verſcheiden voorbeelden. Wanneer, daarentegen, een Landſchap te groot was, om van wegen de meenigte van Inwoonderen, door één Graaf behoorlijk te kunnen beſtuurd worden, werd het wel eens in verſcheiden Landſchappen verdeeld. Sommigen zijn ſtout genoeg geweest van te willen bepaalen, dat één Hertog twaalf Graaven onder zig moest hebben. Doch dit was geene vaste wet. Want, gelijk zo even gezegt is, en in 't vervolg nog nader zal blijken, de eigenlijke Graaven hadden geenen Hertog boven zig. Ook vind men dat ſommige Hertogen niet meer dan vijf of zes Graaven onder zig hadden. Alle deeze Graaven bezaten, in den aanvang, hunne Graafſchappen niet in eigendom, maar in den naam van hunne Oppervorſten, en enkel als Leenmannen van den Keizer of Koning. Zij en hunne Bijzitters in 't Geregt, genooten, gemeenlijk, een derde deel van alle geldboeten en verbeurd verklaarde goederen. Somtijds hadden zij hunne erfgoederen, of wierden, indien zij hunne posten vlijtig waarnamen, of indien zij hunne vrienden ten Hove hadden, of om hunne aanzienlijke Huwelijksverbintenisſen, door den Vorst met eenige erfgoederen in eigendom begiftigd, het zij binnen of buiten hun Graafſchap. Deeze Graafſchappen, welke zij als Leen-

Leengoederen bezaten en beſtierden, waren, in den beginne; niet erflijk, maar voor een zekeren tijd, of ten hoogſten voor hun leven, aan hun opgedraagen. Niet altoos ging dus die waardigheid op hunne kinderen over. Zonder aan een bepaalden tijd gebonden te zijn, gaf hun de Vorst een opvolger naar zijn welgevallen. Hunne zoonen droegen den naam van Jonkers. Hoewel deeze waardigheid niet erflijk was, werden, nogthans, de zoonen, bij 's vaders overlijden, indien zij bekwaam geoordeeld werden, om deeze waardigheid te bekleeden, anderen voorgetrokken. Wijders, zo als wij reeds hebben aangemerkt, waren 'er verſcheiden ſoorten van Graaven. Door verloop van tijd, toen de Vorſten hunne Vorſtendommen of Staaten erflijk gemaakt hadden, volgden de Rijksgraaven dit voorbeeld, en ontvingen dezelve als onſterfelijke Leenen. Anderen maakten zig, door magt of geweld, van de Regeering ten eenemaale meester. En dit was de reden, dat ſommige Graafſchappen, in 't *Roomſche* Rijk, reeds ten tijde van CONSTANTYN DEN GROOTEN, erflijk waren; welke Vorst de wet *Lex Flavia de hæredit.* uitgaf, waar in bepaald word, dat de Steden, Landerijen en Dorpen, welke den Graaven, als mede den Hertogen, Krijgsoverſten en uitgediende ſoldaaten, tot hun onderhoud, waren toegeweezen, op hunne kinderen en erfgenaamen zouden overgaan. Wat *Frankrijk* aangaat; ſommigen zijn van gevoelen, dat de gemelde waardigheden, van Hertog, Graaf, enz. in dat Rijk, van de ouders op de kinderen hebben begonnen over te gaan, onder KAREL DEN EENVOUDIGEN; en dat de groote Heeren, die in 't bezit van de gemelde bedieningen waren, en weinig ontzag voor KAREL hadden, of hem overal werk verſchaften, zig in het bezit vestigden, en het aan hunne kinderen nalieten, zonder dat de Koning met dezelve anderen durfde begiftigen. Dien 't lust, kan hier over nazien DOUZA, in het V. Boek zijner *Jaarboeken*. Anderen daarentegen gelooven, dat de waardigheid van Graaf, nevens andere Ampten, hier boven gemeld, erflijk zijn geworden onder HUGO KAPET, die dubbele reden had, om de Grooten aan zig te verbinden.

Wij gaan over, om de opkomst en magt der *Hollandſche* Graaven na te ſpooren. De oude-Kerklijke Schrijvers, BEDA, HE-

REDA en anderen, die hun gevolgd zijn, weeten veel van die oude Graaven te vertellen. Doch alles is zeer twijffelagtig en onzeker, zo als wij reeds, op de Artikelen van DIRK DE I en DIRK DE II, hebben aangetoond. Even onzeker is ook de aanwijzing van hunne magt, en van de voorwaarden, op welke DIRK DE I zijn Graafschap ontvangen heeft. Doch alzo, vóór hun, aan de zogenaamde Koningen der *Batavieren*, niet zo zeer eene onafhanklijke magt, als 't gezag om de beveelen van hooger hand uit te voeren, gegeeven was, en zelfs uitlandsche Schrijvers hebben aangetekend, dat de heerschappij der Vorsten, in deeze Landen, door wetten bepaald, en door de besluiten der Staaten gematigd werd, kan men daar uit zekere gissing maaken, dat de Regeering der Republiek van *Holland*, in die tijden, als tusschen beide is geweest, en de zelfde, welke zij van hunne voorouderen ontvangen, en vervolgens aan hunne nakomelingen nagelaaten hebben. Dit is waarschijnlijk, inzonderheid om dat het bezwaarlijk valt te gelooven, dat zo wel de magtigste Steden, als de Edelen, aanzienlijk door hunne middelen, uit hunne gewoone gelijkheid, spoedig tot eene ongewoone ongelijkheid zouden hebben willen vervallen. Van de andere zijde is 't kennelijk, dat de grootheid der volgende Graaven, door de aaneenkoppeling van Vorstendommen, voornamelijk onder het bestier der Huizen van *Bourgondie* en *Oostenrijk*, zeer toegenoomen zijnde, de vrijheid op den oever van haaren ondergang gebragt was; zo als op de Artikelen van ieder dier Graaven blijken zal, en reeds op eenige is aangetoond.

De voorwaarden van de heerschappij der Graaven waren deeze: 1. Geene Graavin neeme een man ten huwelijk, anders dan op goedvinden der Staaten. 2. Geene Ampten van Raaden, Rentmeesters, Schouten, Baljuwen, zullen anders dan aan inboorlingen gegeeven worden. 3. Den Staaten staa het vrij, Staatsgewijze te vergaderen, zo vaak en daar het hen gelieven zal, zonder daar toe alvoorens aan de Graaven verlof te vraagen. 4. Geen nieuwe tollen of belastingen mogen geheeven worden, dan met goedvinden van de Staaten. 5. Geen oorlog aan te vangen, tot bescherming van buitenlandsche goederen, of om verbintenisse met andere Vorsten gemaakt, dan met goeddunken der Staaten. 6. Dat die Vorsten in hunne brieven de

Duit-

Duitſche Taal gebruiken. 7. De Vorſtelijke munt niet te verhoogen of te verminderen, dan met bewilliging der Staaten. 8. Geen gedeelte van het Graafſchap te verminderen of te vervreemden. 9. De Staaten noch Ingezeetenen buiten het Graafſchap te regt ter dagvaart te mogen roepen. 10. Dat de Graaf verpligt zal zijn, alle beden in perſoon te doen, en niet door zijnen Stadhouder, en geene ſchatting vorderen, dan die, waar in vrijwillig geconſenteerd is. 11. Het Regt en de Juſtitie, door den gewoonen of ordinairen Regter, te doen bedienen. 12. De oude Gewoonten, Wetten en Coſtumen onverbreeklijk in waarde te laaten blijven; en indien de Vorst daar tegen eenig beſluit neeme, dat niemand der Ingezeetenen verpligt zal zijn, daar aan te gehoorzaamen.

Deeze regten en voorregten des volks zijn wel een tijd lang onderhouden; doch naderhand, op dat de aart der Vorſten, door kwaade konſtenarijen der hoofſche vleiers, niet tot de hoope eener onwettige heerſchappij zou verleid worden, eerst ſtukswijze beſchreeven, en door de Vorſten onderteekend; en ten laatſten, op de klagten der Staaten, dat vele grondwetten van de oude Republiek, door onbruik, werden om verre geſtooten, zo van anderen, als voornamelijk van Vrouwe MARIA VAN BURGONDIEN, bij een vergaderd, en ter eeuwige gedagtenisſe bezegeld. Alhoewel die van *Holland*, in navolging eens Vorſtendoms, de orde van de Geſlagten volgden, hebben zij niettemin, om te toonen dat de heerſchappij niet voortkwam uit des vaders erfſenisſe, maar uit eene algemeene toeſtemming des volks, dat is, door deszelfs Souveraine vertegenwoordigers, niemand voor hunnen Vorst erkend, ten ware zig dezelve alvoorens, onder eede, aan de Staaten had verbonden, 's Lands Wetten, Gewoonten, enz. te zullen onderhouden. Na dat de Vorst dit had bezworen, werd vervolgens aan hem de eed van getrouwheid gedaan.

Wij laaten hier volgen, eene Lijst der Graaven van *Holland*, zo als zij, uit bijzondere Huizen, elkander zijn opgevolgd.

Uit

Uit den Huize van Holland.

1. Dirk de I.	ſtierf	901. of	903.	regeert 40	Jaaren.
2. Dirk de II.		987. -	988.	85	
3. Arnout.		993.		5	
4. Dirk de III.		1039.		46	
5. Dirk de IV.		1048.		9	
6. Floris de I.		1061. -	1062.	13	
7. Gzerte. van saxen.	afgeſ.	1064.		2	
8. Robbert de vries.		1071.		7	
9. Govert met de bult.		1075.		5	
10. Dirk de V.	ſtierf	1091. -	1092.	17	
11. Floris de II.		1123. -	1124.	31	
12. Dirk de VI.		1157. -	1163.	40	
13. Floris de III.		1190.		27	
14. Dirk de VII.		1203. -	1204.	13	
15. Ada.		1204.		1	
16. Willem de I.		1223.		19	
17. Floris de IV.		1234. -	1235.	12	
18. Will. de II. R. Koning.		1255. -	1256.	20	
19. Floris de V.	vermoord.	1296.		41	
20. Jan de I.		1300.		4	

Uit den Huize van Henegouwen.

21. Jan de II.	1305.		5	
22. Willem de III.	1337.		32	
23. Willem de IV.	1346.		9	
24. Margreta. Keizerin.	1351.		5	

Uit den Huize van Beijeren.

25. Will. de V.	word krankz.	1371.	20	
26. Albert.		1404.	33	
27. Willem de VI.		1417.	13	
28. Jan de III.		1424.	7	
29. Jacoba.	doet afſtand.	1433.	9	

Uit den Huize van Bourgondien.

30. FILIPS DE GOEDE I. ſterft	1467.	regeert	34 Jaren.
31. KAREL DE STOUTE.	1477.		10 .
32. MARIA.	1482.		5 .

Uit den Huize van Oostenrijk.

33. MAXIMIL. doet afſtand.	1494.		12 .
34. FILIPS DE II. geſtorven.	1506.		12 .
35. KAREL DE II. doet afſtand.	1555.		49 .
36. FILIPS DE III. afgezworen	1581.		26 .

Met de afzweering van FILIPS is het Graafſchap vernietigd, zo als op het Artikel daar van omſtandig is aangetoond.

GRAAVE, GRAAF, of DE GRAAF, legt aan den linker oever der *Maave*, ruim twee uuren gaans ten Zuidwesten van *Nijmegen*, en zes uuren ten Noordoosten van *'s Hertogenbosch*. De Stad is klein binnen haare Wallen, en kan in een vierdendeel uurs rond gegaan worden; doch zij is van verſcheidene goede Vestingwerken voorzien, en daarenboven zeer ſterk, uit hoofde van haare gelegenheid.

De *Maas* ſtroomt langs de Stad aan de Noordzijde, en vult derzelver wijde en diepe graften. Aan den anderen kant, heeft men veele laage Landen, die door het Rivierije de *Raam*, dat uit de *Peel* komt, en ſomtijds over zijne boorden vloeit, vogtig en diep gemaakt worden. In de wintermaanden, ſtroomt de *Maas* over de Landerijen, die onder de Stad gelegen zijn, en zet dezelven zo diep onder water, dat zij met kleine ſchuitjes bevaaren konnen worden. De Stad is, op zulke tijden, volſtrekt ongenaakbaar voor den vijand. De Vestingwerken beſtaan uit vijf goede Bolwerken, die door vier Halve maanen beſtreeken worden. De oude muur der Stad is, op ſommige plaatzen, nog overgebleeven, en van verſcheidene ronde toorens voorzien. Aan den anderen kant der *Maave*, tegen over de Stad, heeft men eene Schans, zijnde een Kroonwerk, opgeworpen, door welke de Vaart langs de Rivier beſchermd

word. De Vestingwerken van *Graave* zijn zeer regelmatig, en worden wel onderhouden.

In den aanvang van den *Spaanſchen* oorlog, maakte ALVA zig meester van *Graave*, voorgeevende dat deszelfs Baron, WILLEM DE I, Prins van *Oranje*, tegen zijnen wettigen Vorst was opgeſtaan. De Stad werd, egter, op den 27 April des Jaars 1568, door zekeren SANDER TURK, den *Spaanſchen*, bij verraſſing, ontweldigd, en in den naam des Prinſen van *Oranje* overmeesterd. De tijding hier van kwam zo dra niet te *Bruſſel*, of men zond eenig volk naar *Graave*, om die Stad wederom te bemagtigen. TURK, de aankomst van deezen hoop verneemende, verliet de Stad, daar toen eene goede bezetting, onder den *Spaanſchen* Overſte BRACCAMONTE, in gelegd werd. De Ingezeetenen leden veel van de wreedheid deezes Overſten, tot dat zij, in 't Jaar 1577, beſlooten, zig van zijne dwingelandij te ontſlaan. De Regeering lokte hem ten dien einde op het klein Kaſteel aan de *Maaze*, alwaar zij, in ſtilte, eenige gewapende Burgers had doen komen; en zo dra had men 'er hem niet binnen, of de brug werd opgehaald, en hij gevangen genoomen. Na eenige dagen, voerde men hem, te ſcheep, naar *Maaſtrigt*. De Prins van *Oranje* kreeg tijding van deezen wel gelukten aanſlag, en zond de Stad eenig Krijgsvolk toe, met welks hulp men de *Spaanſche* bezetting verdreef. De Stad bleef in de magt der *Staatſchen*, tot in 't Jaar 1586, wanneer zij door PARMA werd ingenomen. MAURITS, Prins van *Oranje*, kwam 'er, in 't Jaar 1602, voor, en maakte 'er zig, in 't gezigt van 't *Spaanſche* Leger, na twee maanden, meester van. De *Spaanſchen*, en in 't bijzonder GROBBENDONK, ſtelden zedert verſcheidene poogingen in 't werk, om *Graave* wederom magtig te worden. Doch vergeefsch. De Staaten bleeven meester van de Stad, tot in 't Jaar 1672. Wij hebben te vooren geſproken van den aanſlag, dien de *Franſchen* op *'s Hertogenbosch* voor hadden. Die Stad was ſlegt van volk voorzien, en in *Graave* lag eene bezetting van ruim vierentwintig honderd man, onder den Heere VAN WALENBURG. De Staaten, bedugt voor *'s Hertogenbosch*, waar aan veel meer dan aan *Graave* geleegen was, gaven WALENBURG bevel, om *Graave* te verlaaten, en *'s Hertogenbosch* te bezetten. WALENBURG ſtemmelde, en wilde het beſluit van

den Prins van *Oranje* eerst afwagten; doch, door vernieuwde boden en scherpe bedreigingen verschrikt, trok hij, op den 2 Julij, ter Stad uit, en kwam dien zelfden avond, omtrent tien uuren, binnen *'s Hertogenbosch*. TURENNE, die voor *Nijmegen* lag, kreeg zo haast geen berigt, dat *Graave* verlaate was, of hij deed de Stad opeisschen. De Regeering gaf voor, onzijdig te willen blijven; doch TURENNE stond stijf op het inneemen van *Fransche* bezetting. Men moest hem dan Gemagtigden toeschikken, om over de voorwaarden te handelen. Ondertusschen ontving WALENBURG te *'s Hertogenbosch* eenen brief van den Prins van *Oranje*, en daar bij bevel, om *Graave* niet te verlaaten, of zo zulks reeds geschied was, zig in allerijl wederom naar die Stad te begeeven. Hij rijdt 'er dan, op den 4 Julij, met eenig volk naar toe. Voor de Poort gekoomen, eischte hij, dat men hem binnen liet, voorgeevende, dat hem een aanzienlijke Krijgsmagt volgde. Ook kwam hij in de Stad. Doch de *Fransschen*, die kondschap gekreegen hadden, dat men hun *Graave*, met eenen kleinen hoop volks, zogt te ontweldigen, zonden 'er eenige troepen op af, door welke WALENBURGS manschap onder weg geslaagen werd. De Stad moest zig vervolgens aan de *Fransschen* overgeeven. Toen zij, in 't volgende Jaar, de overmeesterde Steden in de *Nederlanden* verlieten, hielden zij *Maastrigt* en *Graave* nog in. *Graave* werd, in 't Jaar 1674, door den Generaal RABENHAUPT belegerd. Het beleg duurde eenige maanden, tot dat de Prins van *Oranje* zelf voor de Stad kwam, en dezelve, op den 26 October, tot de overgave noodzaakte. Zedert dien tijd is *Graave* in der Staaten magt gebleeven.

Men heeft binnen *Graave* niet meer dan omtrent vier honderd huizen geteld, die voor 't grootste gedeelte oud en zeer slegt gebouwd zijn. Daar zijn ook eenige soldaatenwoonlingen, in welke een gedeelte van de bezetting gehuisvest word. Men telt omtrent drie duizend Ingezeetenen binnen *Graave*. De Stad is van drie Poorten voorzien: de *Maaspoort*, de *Haampoort* en de *Brugpoort*. De *Haampoort* is een deftig gebouw: zij is zo groot, dat men 'er, in eenen tijd van belegering, wel twee Batailjons voetvolk in kan bergen, en men kan 'er met geene bomben bij komen. Men had te *Graave* eertijds een fraai

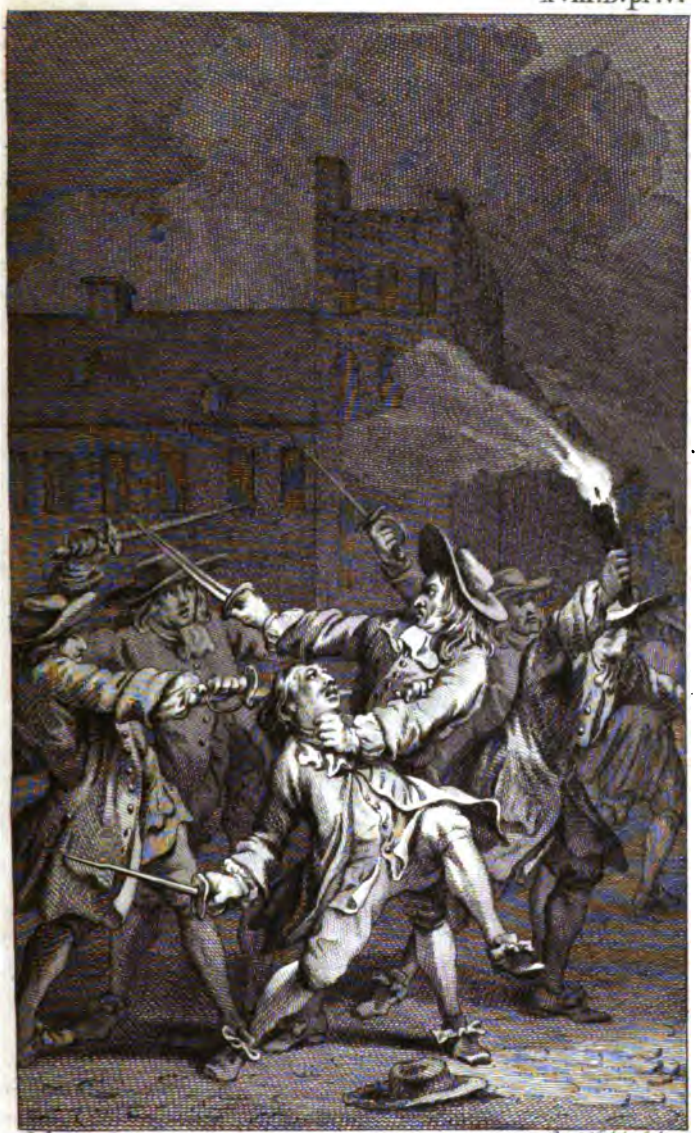

DE RAADPENSIONARIS J. DE WIT AANGEVALLEN EN SWAAR GEWOND.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Kaſteel, alwaar de Heeren van *Kuik* gewoonlijk hun verblijf plagten te houden. Het was veel ouder dan de Stad; doch, in de laatſte belegering van 't Jaar 1674, zeer beſchadigd zijnde, heeft men het, eenige Jaaren daar na, afgebroken, om de Vestingwerken der Stad aan dien kant te bekwaamer te konnen verbeteren. De Stallen en Voorpoort van dit Kaſteel zijn alleen overgebleeven. Van de Stallen heeft men een Wapenhuis gemaakt, waar in wapens voor drie of vier duizend man bewaard worden. Het ſtaat onder het opzigt van eenen Kommis, die door den Raad van Staate word aangeſteld. De Voorpoort dient tot eenen Kruidtooren. Het klein Kaſteel, waar van wij te vooren, met een woord, gewag gemaakt hebben, en waar door de *Maas* beſchermd word, is, ter gelegenheid van het vermeerderen der Vestingwerken langs die Rivier, ook te eenemaal geſlegt.

Van negen of tien Straaten, uit welke de Stad *Graave* beſtaat, loopen 'er vier uit op een groot Plein, rondsom het welke de beste huizen ſtaan; behalven het huis van zijne Hoogheid; 't welk door den Rentmeester der Domeinen bewoond word, en dat van den Prins van *Heſſen-Filipsdal*, welke voor de fraaiſte huizen van de Stad te houden zijn.

Men heeft twee Kerken binnen *Graave*. De voornaamſte ſtaat op de Markt, en was weleer aan St. ELIZABET toegewijd. Zij word van de *Gereformeerden* gebruikt, welker getal veel kleiner dan dat der *Roomſchgezinden* is, en door twee Predikanten bediend. Een groot deel van deeze Kerk, is in 't Jaar 1674, door de bomben, verwoest geworden. De inkomſten derzelve zijn gering, en worden door twee Kerkmeesters beſtierd, die 'er Jaarlijks aan de Regeering rekening van moeten doen. Door de ſpaarzaame beſtiering dier inkomſten, is men in ſtaat geweest, om deeze Kerk, in het Jaar 1739, merkelijk te verbeteren en te verſieren. De andere Kerk werd, in den Jaare 1686, door WILLEM DEN III, Prins van *Oranje*, tot gebruik der *Franſche* vlugtelingen geſchikt. Zij werd voor deezen door éénen Predikant bediend; doch alzo 'er maar twee of drie *Franſche* huisgezinnen te *Graave* zijn, is 'er, zedert het Jaar 1731, geen vast Predikant geweest.

Men heeft te *Graave* nog Nonnen van *St. Franciscus* Orde, die haar Klooster bewoonen, en deszelfs inkomen blijven genieten; mits dat zij eene Jaarlijkſche erkentenis voor deeze gunst aan den Raad der Prinſen van *Oranje*, in den *Haag*, betalen. Zij neemen haaren Godsdienst waar in eene Kamer van 't Klooster, die egter te klein is, om alle de *Roomschgezinden* van *Graave* te bevatten: welken daarom nog een ander Kerkhuis, tot het pleegen van hunnen Godsdienst, vergund word. De Algemeene Staaten hebben, in 't Jaar 1731, beſlooten, dit Klooster te laaten uitſterven.

Daar is een Gasthuis voor kranken en elendigen te *Graave*, dat, onder andere inkomſten, de Tienden geniet van de Landen, die, braak gelegen hebbende, wederom op nieuws bebouwd worden. Het ſtaat onder de beſtiering van drie Proviſeurs of Opzigters, en één Ontvanger, die Jaarlijks aan de Proviſeurs, welke uit de Regeering gekooren worden, rekening doet.

Vóór de laatſte belegering der Stad, ſtond 'er, agter de Groote Kerk, een Weeshuis, dat, in die belegering, te eenemaal verwoest werd, en waar van men zedert eenen Tuin gemaakt heeft. De inkomſten van dit Huis ſtaan onder de beſtiering van twee Directeurs, die met de zorg voor de opvoeding der Weezen belast zijn, en Jaarlijks rekening aan de Regeering moeten doen.

Het Stadhuis, dat op de Markt ſtaat, is het fraaiſte openbaar Gebouw van *Graave*. De plaats, in welke de gevangenen bewaard worden, was voor deezen onder 't Stadhuis; doch men heeft 'er onlangs eenen Vleeschhal van gemaakt. De Vleeschhal is nu tot een Wagthuis geſchikt.

Het Burgerregt van *Graave* was eertijds zeer gewild. Een vreemdeling rekende zig gelukkig, als hij een Burgerdogter van *Graave* ten huwelijk kreeg, zonder eenige andere Bruidſchat, dan haar Burgerregt. Men heeft agt Ambagtsgilden te *Graave*. Onder de *Roomschgezinden* zijn nog zeven of agt Schuttersijen, die ieder eenige inkomſten hebben, tot onderſteuning der armen. De Burgerij is in vier Kompagniën verdeeld, die ieder eenen Kapitein, eenen Luitenant en eenen Vendrig hebben. De Kloveniers ſchieten Jaarlijks naar den vogel. De Burgers van *Graave* hebben van ouds veele voorregten gehad, en onder an-

anderen vrijheid van tollen in *Brabant*, *Gulikerland*, *Geldersland*, *Holland* en *Zeeland*.

De Regeering der Stad beſtaat uit den Amptman, twee Burgemeesters, zeven Schepens, en agt Gezwoorens. De Amptman en de twee Burgemeesters neemen de Burgerlijke Regeering der Stad waar. De Amptman trekt Jaarlijks van de Stad twee honderd guldens wijngeld, en honderd en vijftig guldens correspondentiegeld. De eerſte der twee Burgemeesteren word Burgemeester van den Heer, en de andere, Burgemeester van de Stad genoemd, welker Zegel hij bewaart. De Burgemeesters worden Jaarlijks, door den Baron, op de benoeming van den Amptman, verkooren. Zij genieten ieder honderd guldens 's Jaars, behalven vijftig guldens comparitiegeld, en drie guldens negen ſtuivers wijngeld. De Schepens, welke het Regteramt waarnemen, trekken, boven het Regt, dat zij van de handelingen genieten, welke voor hun verleeden worden, niet andera dan vijftig guldens comparitiegeld, en drie guldens negen ſtuivers wijngeld. Zij oordeelen over alle Burgerlijke en Lijfſtraffelijke zaaken. Ten opzigte van de eerſten kan men herziening van hunne vonniſen, bij den Raad van *Brabant*, in den *Haag*, verzoeken. In de laatſten vellen zij beſliſſend vonnis, volgens een voorregt, dat *Graave* gemeen heeft met de andere *Brabantſche* Steden. De agt Gezwoorens woonen den Raad alleen bij, wanneer 'er over eenige nieuwe belasting zal gehandeld worden, of over andere zaaken, welke de gantſche Stad aangaan. Zij genieten ieder niet meer dan een eerengeſchenk van eenenveertig ſtuivers wijngeld in 't Jaar. De Schepens en Gezwoorens worden insgelijks Jaarlijks door den Baron, op de benoeming van den Amptman, aangeſteld.

De Regeering heeft eenen Geheimſchrijver in haaren dienst, die twee honderd guldens in 't Jaar trekt, behalven vijftig guldens comparitiegeld. De Ontvanger der Stad word, voor zijn leven, door den Baron, aangeſteld, en trekt twee honderd guldens, behalven een wijngeld van drie guldens negen ſtuivers in 't Jaar. Zijne ontvangst, waar van hij Jaarlijks aan de Regeering rekening moet doen, is niet zeer groot, en beſtaat alleenlijk in de Stads excijnzen op de tabak, wijn, bier, enz. welke weinig opbrengen. Daar is ook een Onderſchout binnen *Graa-*

ve, die te gelijk het Ampt van Rigterbode waarneemt. Als Onderſchout moet hij, nevens drie Geregtsdienaars, en drie Poorters, den Amptman en Schout ten dienst ſtaan. Voorts is 'er nog een reizende Bode binnen *Graave*. De Stad *Graave* doet Jaarlijks een geſchenk van honderd guldens aan den Griffier van den Raad des Prinſen van *Oranje*, en betaalt honderd en vijftig guldens aan den Agent, dien zij, gezamentlijk met het Land van *Kuik*, in den *Haag* houd.

Het Regtsgebied der Stad ſtrekt zig alleenlijk over eenen kleinen Polder uit, die *Mars* en *Wijth* geheeten is. De Schout is 'er Dijkgraaf over, zo wel als van de Dorpen *Eesſcharen* en *Gasſel*. Hij is van zeven Heemraden verzeld, wanneer hij den ſchouw over de Dyken doet: en dit Kollegie van Dijkgraaf en Heemraden oordeelt over de boeten, welke men zulken moet opleggen, die verzuimd hebben, de Dijken behoorlijk te onderhouden.

De Leenkamer, die binnen *Graave* gehouden word, beſtaat uit den Amptman, als Stadhouder van de Leenen, zeven Leenmannen, een Griffier en een Bode. Zij doet rekening aan den Raad des Prinſen van *Oranje*, in den *Haag*, en alle de Agterleenen, welke van de Baronnie afhangen, moeten voor deeze Leenkamer verheven worden. De Griffier is te gelijk Ontvanger van 's Heeren Geregtigheden.

Het Kollegie van de Admiraliteit, ter Kamer op de *Maaze*, houd een Komptoir te *Graave*, alwaar de regten op de inkomende en uitgaande goederen ontvangen worden. Men heeft 'er, ten dien einde, een Ontvanger, een Kontrarolleur, en vier Kommiezen ter recherche. De Baron houd ook een afzonderlijk Komptoir te *Graave*, om zijne tollen van de goederen, die langs de *Maaze* gevoerd worden, te heffen. Het beſtaat uit een Ontvanger, een Kontrarolleur en twee Viſitateurs der vaartuigen. Zedert het verminderen van de Vaart langs de *Maaze*, zijn de inkomſten van beide deeze Komptoiren merkelijk minder dan voor deezen.

De Stad *Graave* heeft, na tijds gelegenheid, doorgaans eene redelijke bezetting. Dezelve heeft haar verblijf, ten deele in de Kazernen of wooningen, voor haar geſchikt, en ten deele, bij de Ingezeetenen in huis. Schoon deeze Stad een der voor-

naam-

naamſte ſleutels van den Staat is, naar den kant van de Landen des Konings van *Pruiſſen*, voert, echter, de Bevelhebber derzelve, alleenlijk den Titel van Kommandeur. Zijn Ampt brengt hem omtrent duizend guldens in 't Jaar op. Hij heeft daarenboven eene gemakkelijke wooning, die op kosten van het Land onderhouden word. Over de bezetting heeft hij het zelfde regt, als de Gouverneurs in andere ſterke Plaatzen hebben; doch in de Regeering en over de Burgerij heeft hij geen gezag altoos. De Kommandeur heeft eenen Majoor onder zig, die, echter, geene vrije wooning heeft. Ook is 'er gewoonlijk een Ingenieur binnen *Graave*.

Het Wapen der Stad is een Hemelsblaauw Veld met agt zilveren Meerlen, tuſſchen twee zilveren Balken, in welks midden een roode ronde Burgt ſtaat.

GRAASBEEK, (JOOST VAN) van Ambagt een Broodbakker te *Bruſſel*, en, door den daaglijkſchen omgang, een zeer gemeenzaam vriend van ADRIAAN BROUWER; zij waren als broeders met elkander: zo dat in den drinkwinkel, daar de eene was, de ander ook werd gevonden. JOOST, zo ras hij zijn brood had gebakken, was ſtraks bij BROUWER, welken hij, onder 't ſmooken van een pijp, en het drinken van een potteke bier, gezelſchap hield, tot dat deeze zijn werk verrigt had: waar na zij te ſaamen naar de kroeg gingen, om te drinken, of deeze of geene pots te verrigten. JOOST, die een vernuftigen geest bezat, vatte insgelijks, door den tijd, het Penceel bij de hand. BROUWER gaf hem eenige vaste leſſen, en wekte daar door nog meer zijnen Schilderlust. Hij maakte zo goede vorderingen, dat BROUWER zig zelven in JOOST, als in een ſpiegel, kon zien; beiden werden eerlang even ſlordig in leven, drinken, potzen maaken en ſchilderen; zo dat de een in den anderen volkomen en in alles genoegen nam. Doch al wat JOOST ſchilderde, was niets dan vuiligheid: ſchijters, ſpuwers, dobbelaars, bordeellopers, luizeknippers, en andere verbeeldingen, die grappig heetten. 'Er word van hem verhaald, dat hij, vermoedende dat zijn vrouw een ander man liever zag dan hem, daar van op deeze wijze de proef nam. Hij trok zijn wambuis open, en beſchilderde zijnen blooten

borst, als of hij zwaar gewond was; voorts zijne lippen en wangen met een witte doodkleur beſtreeken hebbende, maakte hij een naar geluid, terwijl hij uitgeſtrekt op den grond lag. Zijn wijf daar op toeſchietende, maakte een groot misbaar, en viel huilende op hem neder, meenende dat hij dood was. Toen rees hij over einde, en ſprak: *nau gij zottigne, houd u bakkus: ik zie wel dat gij mij lief heb; ik ben niet dood.* Meer ſoortgelijke kuuren regtte hij aan. Op meer dan éene wijze heeft hij zig zelven geſchilderd: zo dat zijn gantſche levenswijze in zijn afbeeldzel te zien was.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel, bl. 333.

GRAAT, (BARENT) insgelijks een oeffenaar van de edele Schilderkunst, doch op een gantsch andere wijze dan de zo even gemelde. Op den 21 September van 't Jaar 1628 werd hij te *Amſteldam* gebooren. Na dat zijne moeder hem in zijne eerſte kindsheid had opgevoed, nam hem zijn oom, die een fraai Beeſteſchilder was, en in de wandeling Meester HANS genaamd werd, in zijn huis. Deeze, een grooten geest en natuurlijke zugt tot de kunst in hem beſpeurende, werd te raade, zijner neiginge bot te vieren. De zugt des Jongelings tot de Tekenkunst ging alle maat te boven. Naderhand aan 't ſchilderen geraakt, liet hij niet na, ijverig naar 't leven te teekenen. Des zomers, zo ras de Poort open ging, begaf hij zig naar buiten, om in 't Land paarden, oſſen, koeien, ſchapen en geiten naar 't leven te teekenen; hier mede hield hij aan tot 7 of 8 uuren, wanneer hij met dien zelven ijver aan 't ſchilderen ging. Tot zijn ongeluk maakten de vrouw en dogter van Meester HANS meer werks van ſpreeken over Godgeleerde geſchillen, dan van het huishouden; en om dat zijn oom, die op krukken liep, weinig voort konde, moest BARENT veeltijds voor keukenmeid ſpeelen. Na dus een Jaar zes of zeven bij zijnen oom gewoond te hebben, keerde hij tot zijne moeder te rug, om zijne konstoeffening onvermoeid voort te zetten. Eerlang bragt hij het zo verre, dat zijne beestjes voor kunſtſtukken van P. VAN LAAR werden aan-

angezien; zelfs werd een van dezelve voor dat van BAMBOOTS, in openbaare veiling, verkogt, schoon de kooper nader bevond, dat 'er B. GRAAT *fecit* onder geschreeven stond. Met deeze vorderingen nog niet vergenoegd, beproefde hij zijne kragten op andere stukken, en ging over tot het zwaarste in de konst, namelijk het schilderen van Historien. Terwijl hij daar mede bezig was, beving hem de reislust; weshalven hij zijne Schilderijen, Teekeningen en al wat hem niet dienen kon, verkogt, met voorneemen om een reize te doen naar *Rome*. Doch hier in werd hij verhinderd, eerst door den raad zijner vrienden, en vervolgens door zijn huwelijk met MARIA BOOM, weduwe van JAN VAN BELLEN. Hier door werd hij meer bekend dan voorheen, en kreeg handen vol werk, vooral van 't schilderen van Pourtraitten. Dus vervaardigde hij de vier Regenten van 't Ouden-Mannenhuis, in één stuk; de zes Overlieden van 't Leertouwers Gilde; solder en schoorsteenstukken, en grauwen en nisen in portaalen. Nog heden zijn veele van zijne stukken in wezen. Vijftien agtereen volgende Jaaren, hield hij, tweemaal ter week, in zijn huis, een Kweekschool, op de wijze der Koninglijke Academie, niet alleen om anderen te onderwijzen, maar ook om zig zelven te oeffenen. De voornaamste Konstschilders lieten zig daar bij vinden, om naar het leven, zo wel vrouwen als mannen, te tekenen. Zijn ijver diende voor anderen tot een spoorslag.

Hij had een ligtvaardige en vaste wijze van tekenen, zo met rood als met zwart krijt. Aan alles wist hij, zonder veel moeite, de waare natuur en leven te geven. Weinig leerlingen heeft hij tot de konst opgekweekt, alzo hij afkeerig was van de moeite, daar aan vast. Zekere JOH. HENDRIK ROOS, van *Frankfort*, is evenwel, door zijn onderwijs, een bekwaam meester geworden. Met vermaak oeffende hij de konst, tot het laatst zijns levens, en stierf in hoogen ouderdom. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit.

HOUBRAKEN, II. Deel, bl. 2000, enz.

GRAAUW, (HENDRIK) geboren te *Hoorn*, genoot het eerste onderwijs in de Schilderkonst van P. FRANZE GREBBER van *Haar-*

Haarlem. Daar na raakte hij, geduurende agt Jaaren, onder het opzigt van JACOB VAN KAMPEN, den vermaarden Bouwmeester van 't Stadhuis van *Amſteldam*; geduurende welken tijd hij niets deed dan tekenen en ordineeren van allerhande voorwerpen. Daar na beſchilderde hij, voor VAN KAMPEN, vier groote vakken, op de vermaarde Zaal van 's Prinſen Huis in 't Bosch. In het Jaar 1648 begaf hij zig naar *Rome*, oeffenende zig eerst naarſtig in het natekenen der beroemde marmeren Standbeelden, en vervolgens in het ſchilderen naar de beste voorwerpen. Zo groote vorderingen maakte hij daar in, dat POUZY, hem de hand op 't hoofd leggende, zeide, nooit eenen *Hollander* gezien te hebben, daar grooter verwagting van was. Na een driejaarig verblijf aldaar, keerde hij weder naar *Holland*, onthoudende zig nu te *Amſteldam* en dan te *Utrecht*. In het Jaar 1672 dreef hem de vreeze voor de *Franſchen* naar *Hoorn*. Hij overleed te *Alkmaar*, alwaar hij agt of tien Jaaren had gewoond.

Ibidem, bl. 189, enz.

GRÆVIUS, (JOHANNES GEORGIUS) broeder van GODFRIED GRÆVIUS, een beroemd Hiſtoriekenner en Staatkundige, Hoogleeraar der Geſchiedenisſen en Welſprekenheid te *Utrecht*, op den 29 Januarij van het Jaar 1682 te *Naumburg*, in *Saxen*, gebooren. Bij zijne komst in de *Nederlanden*, vervoegde hij zig allereerst bij GRONOVIUS, te *Deventer*. Deeze vraagde hem, of hij de *Latijnſche* Taal wel verſtond; daar hij ja tot antwoord op gaf. Waarop GRONOVIUS hem verder vraagde, *of hij dan de brieven van* CICERO *wel verſtond*. GRÆVIUS dit zeer vreemd vindende, bood aan, eene proef daar van te willen geeven: waarop GRONOVIUS hem eenige brieven in de *Hoogduitſche* Taal deed overbrengen. GRONOVIUS, uit deeze proeve rag bemerkende, dat hij de Taal wel verſtond, maar geenen ſtijl bezat, onderrigtte hem vervolgens in de waare kragt der Taale, en verder in de *Romeinſche* Geſchiedenisſen; waarom GRÆVIUS, in 't vervolg, altoos plagt te zeggen, dat hij 't meeste van 't geene hij wist, aan GRONOVIUS was verſchuldigd. Twee Jaaren bragt hij aldaar door. SALMASIUS en HEINSIUS, inmiddels, te *Leiden* ge-

geſtorven zijnde, begaf hij zig naar *Amſteldam*, en hoorde daar ALEXANDER MORUS en DAVID BLONDEL. Op hun aanraden oeffende hij zig in de Hiſtorien en Godgeleerdheid, en deed belijdenis van den Hervormden Godsdienst. Na een verblijf van twee Jaaren, werd hij, in de plaats van SCHULTING, naar *Duisburg*, en zedert het vertrek van GRONOVIUS naar *Leiden*, in 't Jaar 1658, in deszelfs plaats, tot Hoogleeraar te *Deventer* beroepen, en van daar, in 't Jaar 1661, naar *Utrecht*, alwaar hij een meenigte Leerlingen tot zig trok. Zo veele gunst werd hem aldaar beweezen, dat hij alle beroepen, te *Amſteldam*, *Leiden*, *Venetie*, van den Koning van *Pruiſſen*, van den Keurvorst van den *Palts* en elders, door den roem zijner geleerdheid, hem aangeboden, beleefdelijk van de hand wees. Koning WILLEM DE III gaf hem den rang en tijtel van Hiſtorieſchrijver. In het Jaar 1702 werd hij met duizelingen, ſchemeringen der oogen en andere toevallen geplaagd; waar bij nog kwam, de droefheid over het overlijden zijner huisvrouwe, met welke hij, veele Jaaren, in liefde en eendragt had geleeft. Na dat hij, 's morgens, den 11 Januarij van 't Jaar 1703, aan eenige voornaame perſonaadjen nog les had gegeeven, ging hij dien nademiddag uit, doch werd, onverwagt, door eene beroerte overvallen, en voorts in 't huis van PONTANUS gebragt, alwaar hij, nog dien zelven dag, overleed. Bij zijne huisvrouwe ODILIA, uit *Duſſeldorp*, had hij 18 kinderen verwekt, waar van vier dogters hem overleefd hebben. Zijne uitgegevene ſchriften, waar onder vrij-aanzienlijke werken, beloopen een aantal van 37 Deelen. Zijn leven is, door den Hoogleeraar F. BURMAN, in eene lijkrede, omſtandig vermeld.

GRAES, eene Havezate in *Overijſſel*, een uur ten Z. O. van *Delden*.

GRAFT, eertijds een zeer welvaarend Dorp, in de *Schermermeer*, doch, in laater tijd, merkelijk vervallen; de oorzaak daar van was, een felle brand, in 't Jaar 1705; waar door 43 huizen in de aſche geleid werden. Onder dit Dorp behoort het *Noordeinde van Graft*.

GRAFT-

GRAFTDYK, in dien zelven oord geleegen, beſtaat uit twee bijzondere Dorpen, die elk hunne eigen Kerk en Predikant hebben, *Graftdijk* en de *Oosterbuurt*, wordende anders ook onderſcheiden in *Oost-* en *West-Graftdijk*. Men wil, dat deeze drie Dorpen: *Graft*, *Oost-* en *West-Graftdijk*, hunne naamen ontvangen hebben van een water, loopende uit de *Schermer*, langs *West-Graftdijk*, in de *Stermeer*, de *vuile Graft* genaamd, of ook wel de *kwaade Graft*, dus genoemd, om het verongelukken van een vaartuig in dezelve. In deeze Dorpen woonen veele Mennoniten, die aldaar drie Vergaderplaatzen hebben; als één te *Oost-*, een te *West-Graftdijk*, en de derde in 't Noordeinde, alwaar ook een Staatje van *Roomschgezinden* is. De Ambagtsheerlijkheid deezer gemelde Dorpen is, in 't Jaar 1730, door de Regenten, ten behoeve van de In- en Opgezeetenen, gekogt voor 15200 gulden. *West-Graftdijk* heeft de eere, van de Geboorteplaats geweest te zijn, van den godvrugtigen en wijd beroemden z. NIEUWENTYT.

GRAFHORST, een Buurtſchap in *Overijsſel*, een klein half uur gaans ten Noordoosten van *IJſſelmuiden*, aan den Zeedijk.

GRAFT VAN DRUZUS en VAN CORBULO. De eerstgenoemde is de tegenwoordige nieuwe *IJſſel*; de andere, die, waar van wij, op 't Art. CORBULO, gewag gemaakt hebben.

GRALDA, eene Edele State, in de *Frieſche* Grietenij *Menaldumadeel*, in de nabuurſchap van 't Dorp *Menaldum*.

GRAMMAYE, (JOH. BAPTIST) Pauslijke *Protonotaris*, Proost van *Arnhem*, en Aartsdiaken van *Utrecht*, werd te *Antwerpen*, uit een Geſlagt, uit *Gelderland* herkomſtig, geboren. Na zijne letteroefeningen, te *Leuven*, verrigt te hebben, werd hij Hiſtorieſchrijver van *Nederland*, en deed eene reize naar *Duitschland* en *Italie*. Op zijnen weg naar *Spanje*, werd hij, door Zeeroovers van *Algiers*, gevangen en in *Afrika* opgebragt, waar door hij gelegenheid kreeg, veele Landen

te

te bezien, welke hij ook beſchreeven heeft. Na zijne wederkomst in de *Nederlanden*, deed hij eene reize naar *Moravie* en *Silesiën*, alwaar hem het opzigt over het Collegie werd toevertrouwd. Op zijne terugreize naar *Nederland*, werd hij, te *Lubek*, in 't Jaar 1635, krank, en ſtierf aldaar. Zijne ſchriften zijn: *Hiſtoria Brabantiæ*; *Antiquitates Ducatus Brabantiæ*; *Antiquitates Flandriæ*; *Namurcum*; *Africa Illuſtrata*, enz.

Zie VAL. AND.

GRAMSBERGEN, een Dorp en Heerlijkheid in *Overijſſel*, een uur gaans ten Noordoosten van *Hardenburg*, behoorende aan den Graave VAN RECHTEREN, die daar bij nog eene Havezate, van dien zelven naam, bezit.

GRANEN, (GERARD DE) een der Onderteekenaars van 't Verbond der Edelen, door BOR, verkeerdelijk, GRAVEN genaamd.

GRANGE, (N. S. DE) kan behoord hebben tot het Geſlagt van dien naam, 't welk, in *Frankrijk* en *Vlaanderen*, onder de Edelen bekend ſtond. Dit zo zijnde, is hij een Stamgenoot geweest van den roemwaardigen PEREGRIN DE LA GRANGE, den ſteller der *Nederlandſche* Geloofsbelijdenis. Zeker is het, dat hij behoord heeft tot de Onderteekenaars van het Verbond der Edelen.

Zie TE WATER, bl. 422.

GRANVELLE; zie PERENOT, Cardinaal van *Granvelle*.

GRASWINKEL, (JACOB JANSZ.) bijgenaamd BOOT, mogelijk om dat zijn vader, JAN JANSZ. GRASWINKEL, Thesaurier der Stad *Delft*, in de Brouwerij *de Boot* woonde. Hij werd aldaar geboren, den 25 Julij des Jaars 1536. Hoe wel geen man van groote geleerdheid, was hij, egter, een zeldzaam voorbeeld van nedrigheid, ſoberheid, weldadigheid, godvruchtig-

tigheid, en meer andere deugden. De Geſchiedenis van zijn leven, volgens de opgave van DIONISIUS VAN SPRANKHUIZEN, onder den Tijtel van *Delffche Israeliet*, zullen wij hier kortelijk mededeelen. Niet meer dan zestien Jaaren oud zijnde, gebeurde het, dat hij, met andere jonge lieden, uit vermaak, naar *Delfgauw*, een Gehugt, een half uur van de Stad gelegen, varende, het ſchuitje, in het wederkeeren, omloeg. Onder de vermisten was hij de laatſte; doch men vond hem insgelijks, na dat het ſchuitje was regt gezet. Op zijn jeugdig gemoed had dit voorval een zo levendigen indruk, dat hij beſloot, van de ijdelheid en vermaken des levens af te zien, en zig geheel aan God en Godsdienst over te geeven. Sints dien tijd wijdde hij zijn leven en wandel volkomen aan de oeffeningen van Godzaligheid; zo dat hij voor een wonder van zijnen tijd gehouden werd. Nooit heeft hem naderhand iemand zien lachen; nooit een onbetamelijk woord hooren ſpreeken, of toornig, of ontſteld worden, wat leed hem ook wierd aangedaan. Hij nam zijnen intrek gantsch alleen, in een agterhuis, tot aan het einde zijner dagen, en leide aldaar, in die eenzaamheid, een ongemeen ſtreng leven. Zijne klederen waren, in huis, zeer eenvoudig en armlijk, doch op ſtraat als die van een gemeen Burger. In het gebruik van ſpijze en drank was hij ongemeen ſober, eetende niets dan gekruimeld broot, met een weinig geſchraapte kaas. Zijn drank was, niets dan hui of Wei; hebbende hij, zints zijn agttiende Jaar, geen kan bier noch pint wijn gedronken; en geen pont vleesch of een ei gegeeten. In zijn huis vond men bed, tafel noch banken, of iets diergelijks; hebbende hij alleenlijk een ſtoel, daar hij overdag opzat, en 's nagts in ſliep; hij lag dwars tegen zijn deur aan, met de beenen op de ſporten. Dit deed hij zo wel des winters, als des zomers, uitgezonderd dat hij zig 's winters van een ſtoof bediende. Dit alles zou men meer als een uitwerkzel van overdreven dweeperij, dan als waare Godsdienſtigheid hebben aangezien, ware het niet dat het duidelijk gebleeken was, dat hij, ten dienſte Gods, en ten nutte van zijnen evenmensch, alles opofferde. De woorden van DAVID, Pſalm 16 vs. 8 en 10. Pſalm 18 vs. 2 en 3. en Pſ. 115 vs. 12, had hij ſteeds in den mond en in het hart; beſteedende voorts zijnen tijd met bidden en leezen

in

in de H. Schrift, en woonende ook den openbaaren Godsdienst naarſtig bij. Ten aanzien van zijnen medemensch gedroeg hij zig niet min godvrugtig. Zijn vermaak was, alle menſchen te dienen en te helpen, en wanneer iemand iets voor hem verrigt had, rijkelijk te beloonen. Jegens de armen was hij zeer milddadig, behoudende hij bijna niets voor zig zelven, en zoekende zelfs de behoeftigen op, en dat wel des avonds in het donker, om niet bekend te zijn. Men verhaalt dat hij, op zekeren tijd, uitgaande, om iets aan een behoeftig huisgezin te brengen, door een dief werd aangerand, die hem zijnen mantel ontnam en daar mede doorging. De goede man ſtond ſtil, en riep den dief toe: *Vriend, doet gij dit uit armoede? ſta dan ſtil: ik zal u nog wat geld geeven.* De dief, hier door beſchaamd wordende, wierp hem zijnen mantel weder toe, en ging heen. Zijne vrienden hebben berekend, dat hij, van al zijn inkomen, naauwlijks vijf ponden vlaams, of dertig guldens, Jaarlijks, verteerd heeft. Wanneer hij bij iemand ter maaltijd werd verzogt, ging hij vooraf derwaards, zeggende: *Breng, voor mijn deel, een ſchotel, in dit of dat huis*, daar hij wist, dat het benodigd was. Om de armen nog meer te dienen, leidde hij zig toe op de Geneeskunde, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij den aart en de kragt der Geneeskruiden leerde kennen; ten welken einde hij briefwisſeling hield, met den vermaarden PALUDANUS, van *Enkhuizen*, en andere vermaarde mannen van dien tijd. In zijnen Tuin plantte hij de heilzaamſte kruiden, en, die hem ontbraken, zogt hij buiten de Stad. Vervolgens leide hij zig toe op de Stookkunde, en geraakte daar door in kennisſe met de Gravinne VAN SOLMS. Hij droeg een lederen riem om zijn lijf; en als hij, 's avonds, de zieken ging bezoeken, hingen daar aan veelerlei kannetjes, glaasjes en potjes voor lijders, welke hij bediende, genas, en nog geld daarenboven gaf. Volgens zijne aantekeningen, die men, na zijnen dood, vond, deed hij alle avonden de ronde, en bezorgde aan hun, die aan de beterhand waren, verſterkende ſpijzen. Door iemand der zijnen gevraagd zijnde, of hij, met zo een armoedig en werkzaam leven, den hemel dagt te verdienen, antwoorde hij: *Ach! wat zouden wij den hemel verdienen,*

die onze ſchuld niet kennen betaalen! Hij overleed, op den 10 Maart van het Jaar 1624, in den ouderdom van 88 Jaaren, zonder van iemand geholpen te willen zijn, zo lang hij zig zelven helpen kon. Na zijn overlijden, deeden hem zijne vrienden aftekenen, en zijn dor en vermagerd lichaam eerlijk ter aarde beſtellen, in de Oude Kerk te *Delft*, en, op zijn Familiegraft, dit volgende Grafſchrift ſtellen:

In dit Graf rust
JACOB JANSZ. GRASWINKEL, *geſeit* ROOT;
Geboren 25 *Julij* 1536.
was
Tot een wonder
DEN ARM EN RIJC
HEM ZELVEN ARM.
STERFT X MARTII ANNO MDCXXIV.
SIJNS OUDERDOMS LXXXVIII.

Zie BLEISWYK, *Beſchrijving van Delft*, pag. 796.

GRASWINKEL, (DIRK) gebooren te *Delft*, was een van de vermaardſte Regtsgeleerden in de zeventiende Eeuwe; gelijk daar van verſcheide werken getuigenis kunnen dragen. In den Jaare 1642 zag men van hem, in *'s Hage*, in 't ligt komen een boek, onder den tijtel de *jure Majeſtatis*, door hem opgedragen aan de Koninginne van *Zweeden*. Hij betoonde zig daar in een ijverig voorſtander van de voorregten der Monarchale Regeering, en kantte zig heftig tegen BUCHANUS. Daar na verdedigde hij het regt der *Venetiaanen*, tegen den Hertog van *Savoien*, waar over hij verſcheidene ſchriften in 't ligt gaf. Behalven zijne Regtsgeleerde ſchriften, vervaardigde hij een overzetting van de Pſalmen DAVIDS, en eene vertaaling van het *Leven van Thomas à Kempis*. Ook ſchreef hij, in 't *Nederduitsch*, eenige werkjes; als *de kunst van wel te leven*; *Commentarie over de Plakaaten van de Lijftogten*, in twee ſtukken, in 4to, *over de Oppermagt der Staaten van Holland*. De Staaten van *Holland* erkenden zijne verdienſten: want hij werd aangeſteld tot Ad-

Advocaat-Fiscaal van *Holland*, en Griffier der Staaten Generaal. De Republiek van *Venetien* maakte hem Ridder van *St. Marcus*. Hij overleed te *Mecheln*, aan een beroerte, den 22 October van het Jaar 1666, in den ouderdom van 66 Jaaren, en werd begraven in 't Choor van de Groote Kerk binnen *'s Gravenhage*, alwaar, op een uitgehouwen Zark, zijn Graffchrift nog te zien is. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit. Zijne Zinfpreuk was: NEMO IGNAVIA FACTUS IMMORTALIS; dat is: NIEMANT IS DOOR LUIHEIT ONSTERFELIJK GEWORDEN.

Nieuwe Beschrijving van Delft, in fol. bl. 762 en 763.

GRATINGA, weleer een Dorp in de Grietenij *Franekeradeel*, doch tegenwoordig eene fraaie Buitenbuurt der Stad *Harlingen*.

GRAVE. (HENDRIK) Na dat deeze Zeeheld, in 't Jaar 1722, als Schout bij Nagt, met een Esquader in Zee was geftooken, tegen de *Algerijnen*, had hij het geluk, om twee van hunne Kapers te bemagtigen. In het Jaar 1744 werd hij, als Luitenant-Admiraal; met een Vloot van tien Schepen, in Zee gezonden, om zig met de *Engelfche* Vloot, onder den Admiraal JOAN BALCHEN, te vereenigen, hoe wel de Staaten, tot nog toe, geen befluit hadden genomen, om *Frankrijk* den oorlog te verklaaren. De Heer GRAVE bekleedde den post van Luitenant-Admiraal van *Holland*, onder het reffort van 't Kollegie op de *Maaze*, tot aan zijnen dood, die voorviel op den 25 Maart van 't Jaar 1749; hebbende hij bereikt den ouderdom van 79 Jaaren. Den 31 van die maand werd het lijk ter aarde befteld, in de Nieuwe Kerk, te *Amfteldam*, met de volgende ftaatfie: 1. agt Aanfpreekers, in twee rijen. 2. Het Wapen. 3. De Degen. 4. De Staf van Commando. 5. De Lijkkoets, met 6 paarden befpannen, leggende op het doodkleed, waar mede de kist overdekt was, ter wederzijden, vier kwartieren van het Wapen. 6. De vier oudfte Vlag-Officieren: namelijk, de Luitenant-Admiraal TEELMAN, de Luitenant-Admiraal

SCHRYVER, de Vice-Admiraal REINST en de Schout bij Nagt DE LANGE, in hunne monteeringen, omhangen met kaperzijde Sjerpen, en floerſche Cocarden op de hoeden en aan de degens; houdende ieder deezer Heeren een ſlip van 't doodkleed. 7 De Kapiteinen Geweldige, met een Sponton. 8. Zes Hellebardiers. 9. Veertien dragers, met zwarte Rouwmantels. 10. Agt Boden, met busſen op de borst. 11. Zijne Excell. de Wel Ed. Heer G. A. HASSELAAR, (repreſenteerende den Heer Stadhouder, als Admiraal-Generaal,) gekleed in bruin fluweel, rijk met goud gegalonneerd, omgord met een kaperzijde Sjerp, en gezeten in een koets, met zes paarden beſpannen. 12. Vier koetzen, ieder met vier paarden, waar in gezeten waren de Heeren van den Raad. 13. Vier koetzen, ieder beſpannen met vier paarden, en ledig voor de Vlag-Officieren, die het kleed ophielden. 14. Vier koetzen, ieder met twee paarden, voor de Heeren Kapiteinen, zijnde de Heeren, die daar in zaten, in gekouleurde kleedinge, doch op den arm met floerſche Cocarde, ten teken van Rouwgewaad. 15. Agt Rouwkoetzen voor de Familie, ieder met twee paarden beſpannen. 16. Drie koetzen, zonder Rouw, die den trein ſloten.

Vaderl. Hiſt. XVIII, XIX en XX. Deel, *Nederl. Jaarboeken*, 1749.

'ſ GRAVEDAAL; zie DAALHEM.

'ſ GRAVEDEEL, eene Ambagtsheerlijkheid, behoorende aan de Stad *Dordregt*, in het Baljuwſchap *Strijen*, in de *Hoekſche Waard*, nabij de *Dordſche Kil*.

'ſ GRAVELAND, het jongſte, fraaiſte en aangenaamſte Dorp van gantsch *Gooiland*, leggende ruim een uur gaans van *Naarden*, en maakende, met deszelfs Landſtreek, het Westelijk gedeelte van het *Gooiland* uit, als zijnde alhier de grensſcheiding tusſchen *Holland* en het *Stigt*, eenige voeten ten Westen, van de *'ſ Gravelandſche* vaart, die naar de *Loosdregten* en *Hilverſum* loopt. Tot omtrent het Jaar 1625, was hier nog niets van

al het tegenwoordig fraaie te zien; wordende aldaar niets anders gevonden, dan onlanden, vullingen, verlaatene veenen, uitgedolven en moerasſige plasſen, die niets dan biezen, hei en ander wildruigten voortbragten. Ten dien tijde behoorden nog deeze Landen aan de Graaflijkheid, zonder dat zij onder het bijzonder beſtier van eenige andere Dorpen van *Gooiland* ſchijnen geweest te zijn; waar uit men met reden kan opmaaken, dat zij van daar den naam van *'s Gravelanden* behouden hebben, waar van, bij verkorting, *'s Graveland* gemaakt is. Hoe ſlegt deeze Landen ook waren, vond men, egter, eenige lieden, die, ten gemelden tijde, dat is, in het Jaar 1625, zig geneegen toonden, om dezelve te bebouwen, bekwaam en vrugtbaar te maaken. Ten dien einde wendden zij zig tot de Graaflijksheids Rekenkamer, met verzoek om die onlanden, voor zekere erkentenisſe, in eigendom te mogen erlangen. Van daar werden zij geweezen naar de Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, bij welke, in dat Jaar, door Mr. JAN ENGEL, en zijne medeſtanders, een verzoekſchrift werd ingeleverd, om die Landen te mogen benaderen, op zodanige wijze, als zij, met de Rekenkamer, zouden konnen overeenkomen, mids genietende de voorregten, die, gemeenlijk, aan de bedijkers van nieuw aangelegde Landen worden vergund, benevens het regt van Ambagtsheerlijkheid, over den grond, die aan hun zou worden toegeſtaan. Met eenige bepaalinge werd dit aan hun ingewilligd.

Tot erkentenisſe zouden zij, aan de Graaflijkheid, betaalen, Jaarlijks, tien ſtuivers voor ieder Morgen Lands; 't welk, in het Jaar 1636, veranderd is op de elfde ſchoof. De Ingelanden verkreegen toen ook het Burgerlijk Regtsgebied, om, met raad van den Baljuw van *Gooiland*, Keuren te mogen maaken, en hunne Landen te laaten beregten, door Schout en Schepenen, bij den Baljuw uit de Ingezeetenen te kiezen. Het lijfſtraffelijk Regtsgebied bleef ter beregtinge van de Vierſchaar van *Naarden*. Op den grondſlag deezer Octrooien, of wel van het eerſte, ging men aan het werk, om de Landen af te graaven en ter bebouwing bekwaam te maaken. Doch het werkvolk der ondernemers werd, door de Ingezeetenen der omleggende *Gooilandſche* Dorpen, en in 't bijzonder door die van *Hilverſum*, geduurig geſtoord, met hunne werken te vernielen, en met op de gravers

te ſchieten, hun te kwetzen en allen moedwil aan te vangen, in weerwil zelfs van 's Lands Plakaaten en inlegering van eene Kompagnie ruiters en voetvolk. Zo groot was, ondertuſſchen, de ijver der aanleggers, dat, reeds in het Jaar 1634, de akkers konden gekaveld worden. Volgens de verdeeling van dien tijd, beſloeg *'s Graveland* 555 Morgens en 28 Roeden, *Rhijnlandſche* maat. Na dien tijd is het Dorp merkelijk in luister toegenomen, en heeft dien, tot op den tegenwoordigen tijd, behouden. Behalven de aangenaame ligging, is de aanleg zeer regelmatig. Het grondgebied, aan de zijde van *Naarden*, ſtrekt zig, van den hoek aan de Noordzijde, genoegzaam in een regte lijn, tot aan de *Hilverſummer* vaart, langs eenen weg, die, ter wederzijde, beplant is met een dubbele rij van ſchoone en hooge eiken boomen. Aan de Oostzijde van deezen weg ziet men niet anders dan ſchoone weilanden en heerlijke lustplaatzen; terwijl, aan den anderen kant, de Dorpbuurt legt, waar van de erven der wooningen ſtrekken tot aan de *Gravelandſche* vaart. Alle de huizen, die tot geen lustplaatzen of boerewooningen dienen, moeten aan die zijde gebouwd worden, zo lang 'er plaats, in de lengte van *'s Graveland*, overig blijft. Men heeft hier ook de meeste linnebleekerijen, die zeer goed water uit de vaart hebben, en aldaar in geen minder agting zijn, dan die buiten *Haarlem*. Het getal der huizen word gerekend op 119. De Kerk is niet groot, maar net gebouwd, in 't midden op een vierkant belommerd Kerkhof, en voorzien van een klein vierkant Torentje, met uur en ſlagwerk, waar op een dergelijke ſpits ſtaat, met lei gedekt.

Zo wel als *Hilverſum* en de *Loosdregten*, diende *'s Graveland*, in den Jaare 1672, tot inlegering der *Franſchen*, die 'er tot in het Jaar 1673 bleeven, en veele baldadigheden pleegden. Zij verwoestten aldaar de Hofſtede van den Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP, en die van zijne Gemalinne Vrouwe MARGRETA BARONNESSE VAN RAAPHORST, naast elkander geleegen. Het heerlijk geboomte werd 'er uitgeroeid, het Lusthuis van den Admiraal, ten gronden toe, geſlegt; al wat men 'er kostbaar vond, vernield, en eindelijk het huis van des Admiraals Gemalinne in brand geſtoken, waar door het in een puinhoop veranderde. Deeze ramp, hoe ſchadelijk ook voor de eigenaars, was

was oorzaak, dat de Lusthoven, voornamelijk dat van Mevrouwe TROMP, naderhand, in meerder luister herfteld zijn geworden, gelijk het deftig *Trompenburg* nog heden getuigt. Het huis, in gedaante, eenigzints gelijkende naar een Oorlogſchip, rijst rondom uit het water, als een Kaſteel, en pronkt met een ſchoonen Koepeltoren. Behalven deeze, vind men aldaar eene menigte andere Lustplaatzen, die bij de tegenwoordige omſtandigheden veel geleeden hebben.

De bewooners van dit aangenaam Dorp geneeren zig met den landbouw en linnebleekerijen, behalven welke geene andere, dan de benodigde Burgerneeringen, aldaar gedreeven worden.

Tot 'de verkiezing van Schepenen van *'s Graveland*, word, door Schout en Schepenen, een Nominatie gemaakt, uit Ingelanden en Opgezeetenen, en vervolgens overgeleverd aan Hoofd-Ingelanden, welke deeze Nominatie vervolgens zenden aan den Baljuw van 't *Gooiland*, die daar uit de verkiezing doet.

De Predikant van *'s Graveland*, even als alle die van 't geheel *Gooiland*, behoort onder de Klaſſis van *Amſteldam*.

's GRAVEMOER, een Dorp, aan de Rivier de *Donge*, die, langs *Geertruidenberg*, in den *Biesbosch* valt. Dit Dorp is geen Ambagts-, maar eene vrije Heerlijkheid, en ſtaat dus niet onder den Hoogen Vierſchaar van *Zuidholland*, maar heeft een eigen Regtbank op zig zelven. Laast heeft deeze vrije Heerlijkheid behoord aan zijne Exellentie ARNOUD JOOST, Baron *van der Duin*, Heer van *Maasdam*, enz.

's GRAVENHAGE, hoewel, in pragt en luister, veele der grootſte Steden van *Holland*, niet alleen evenaarende, maar zelfs overtreffende, word, van ſommigen, ſlegts een *Vlek* genoemd, om reden dat het met geene muuren of wallen omvangen is, of met poorten kan worden afgeſlooten. Wat hier van zij, dit is onbetwistbaar zeker, dat *'s Hage*, zo als het, bij verkorting, word genoemd, met veele voortreffelijke Stedelijke voorregten voorzien is. Ook valt het gemaklijk te bewijzen, dat *'s Gravenhage*, al in den Jaare 1481, en vroeger, en ook nog in de zestiende Eeuw, meermaalen, onder de kleine Steden van *Holland* ter dagvaarten is beſchreeven. Met dit alles is het

insgelijks zeker, dat, in brieven van de Jaaren 1350, 1370, en zelfs van veel laater tijden, den *Haag* een *Dorp* genoemd word.

In vroeger tijden werd deeze plaats *die Haage*, nu meest *de Haag*, of *den Haag* genaamd. Haare ligging is aan den Zoom van *Delfland*, nabij de plaats der grensſcheidinge tusſchen *Rhijn*- en *Delfland*, te weten, aan den eenen kant door de ſcheidinge van *Haag-Ambagt*, en aan de andere zijde door *Wasſenaar*. Meer bepaaldelijk legt *'s Gravenhage* 1½ uur gaans van *Delft*; 3 uuren van *Leiden*, en ½ uur van de Noordzee. Het heeft, ten Oosten, het *Bosch*, of *Hagerhout*; ten Zuiden, de grazige weilanden; ten Westen, weelige Koornakkers, vrugtbaare Boomgarden en ſierlijk beplante Lusthoven; aan het Noorden, de Duinen, die *'s Hage* voor de Zee dekken. Rondsom *'s Gravenhage* vind men aanzienlijke Dorpen, heerlijke Landhuizen, pragtige Hoven en uitmuntende Wandelwegen.

De Naamsoorſprong word tweeledig opgegeven. Volgens de eerſte word dezelve ontleend van eene *Haag*, of beplanting van houtgewas, ter beveiliging van de gemaakte Boſchaadje, die zig voorheen veel verder uitſtrekte dan tegenwoordig. De tweede is de oude betekenis van een huis of wooning, waar bij men zou konnen voegen die van den *Graaf*, en dus *'s Gravenhage*, zo als het, in laater tijd, en wel in het Jaar 1400, genoemd is.

Van deszelfs oudheid of allereerſte ſtigting, kan niets met zekerheid gezegd worden. Men vind wel een Handvest van Graaf FLORIS DEN II, door hem, op den 15 Junij van 't Jaar 1097, in den *Haag* gegeeven; doch hier uit kan met geen volkomen regt beweezen worden, dat aldaar, toen reeds, een Burgerlijk beſtel over Inwooners, of van Overigheid, plaats had, of dat den *Haag*, toen reeds, tot een vast verblijf van den Vorst geſchikt was. Want, uit veele Handvesten blijkt duidelijk, dat de Graaven, nu hier en dan elders, hun verblijf hadden, en alzo hunne brieven op onderſcheidene plaatzen tekenden. Met dit alles is het, egter, niet onwaarſchijnlijk, dat *'s Gravenhage*, nu en dan, hun tot een plaats van vermaak gediend heeft. Men vind ook, vóór het Jaar 1250, geen bewijs, dat den *Haag* voor een plaats van Burgerlijk verblijf gehouden is; maar wel, dat, ontrent

trent dien tijd, Graaf WILLEM DE II eenen aanvang heeft gemaakt met het bouwen van zijn Paleis, 't welk, vijf Jaaren na zijnen dood, door zijnen zoon FLORIS DEN V voltooid werd. Vermits deeze Graaf, gelijk uit verſcheidene aantekeningen kenbaar is, aldaar menigmaal zijn verblijf gehouden heeft, zal dit, waarſchijnlijk, aanleiding hebben gegeeven tot den aanbouw van veele huizen van Ridders en Edelen, die van zijn gevolg waren. Ook zullen veele Winkeliers en Kooplieden zig aldaar hebben nedergezet, om de noodwendigheden te vervullen: waar uit dan, allengs, eene bewoonbaare plaats, rondsom het Hof, zal ontſtaan zijn. Dus zal dan ook het verblijf der volgende Graaven den *Haag* in bewooners merkelijk hebben doen aangroeijen: waarom ook Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, in den Jaare 1370, het een aanzienlijk Dorp noemde. Vraagt men, waar *'s Gravenhage* het allereerst bebouwd is? Wij antwoorden, waarſchijnlijk, op de plaats, de *Kneuterdijk*, voorheen het *Tournoiveld* der Graaven, en de *Vijverberg*, alwaar, door de Graaven, aan de Edelen, den grond tot de bouwing hunner huizen verleend werd. Reeds in 't Jaar 1400 waren, in het Zuidelijk en Westelijk gedeelte van den *Haag*, veele huizen bekend, die, van tijd tot tijd vermeerderende, oorzaak waren, dat *'s Gravenhage*, reeds in 't Jaar 1563, in vier wijken verdeeld was. Na het vertrek der *Spanjaarden* uit deeze Landen, en het herſtellen van de ſchade, welke den *Haag* door hun geleden had, begon men, op plaatzen, daar toe van nieuws aangeweezen, met meerder ijver dan voorheen, den aanbouw voort te zetten; 't welk, door de vermeerdering der bewooners, noodzaaklijk was geworden.

In het Jaar 1626, had men den *Haag* reeds in meer wijken verdeeld. Naderhand geſchiedden nog aanmerklijke vergrootingen, en werd, omtrent de Jaaren 1642 en 1643, de Prinſegraft, het aanzienlijkſte gedeelte der plaatze, gegraaven. De laatſte vergrooting geſchiedde in het Jaar 1706, wanneer veel gronds van het *Bosch* en de *Maliebaan* tot Erven uitgegeeven, en hier door een ongemeene luister aan den *Haag* werd bijgezet.

Wat het Geſchiedkundige van *'s Gravenhage* betreft; de eerſte blijken, welke men daar van, met zekerheid, gemeld vind, zijn die van het Jaar 1479, wanneer de tweespalt tusſchen *Hoeksch* en *Kabbeljaauwsch* gantsch *Holland* nog beroerde, en in den *Haag* tot dadelijkheid kwam. Deeze nam haaren aanvang met den twist tusſchen de dienaars en huisgenooten van den Stadhouder WOLFERT VAN BORSSELEN, die den *Hoekschgezinden* niet ongeneegen was, en die van den Heer VAN WASSENAAR, een der voornaamſte hoofden van de andere partij. Na herhaald wederzijdsch ſchelden en verwijten, werden de Valkeniers van den Stadhouder, digt bij 't Hof, door de dienaars van den Heere VAN WASSENAAR overvallen; doch de eerſte zig in huis geborgen hebbende, ſchooten op de anderen en doodden 'er eenigen van. Hier door geraakten de *Kabbeljaauwſche* Edelen en Onedelen in 't harnas; die voorts, met hulp uit de Steden *Delft*, *Leiden*, *Haarlem* en *Amſteldam*, het Hof belegerden, en het ook, met geweld, zouden overmeesterd hebben, indien 'er niet, door de tusſchenkomst van eenen PIETER LANKHALS, een verdrag getroffen ware, waar bij werd vastgeſteld, dat de dienaars van den Stadhouder, en anderen, vrij en onverhindert zouden mogen aftrekken. De *Kabbeljaauwſchen*, op het Hof gekomen zijnde, haalden de hengſten uit den ſtal, ſloegen kisten en kaſſen open, en bedreeven allerleie moedwil. De Stadhouder, over het ſchenden van 't verdrag, ten uiterſten verbitterd, verſterkte zig met die van *Dordregt*, *Gouda* en *Schoonhoven*, en trok met groote magt op den *Haag* aan, 't welk hier op, door de *Kabbeljaauwſchen*, geruimd werd. De *Hoekſchen* plonderden de huizen hunner vijanden, en veroorzaakten, alomme, groote ſchade. Na dat de Stadhouder dit volk had afgedankt, kwamen 'er de *Kabbeljaauwſchen* wederom binnen, en oeffenden, van hunne zijde, wraak, tot dat zij, van roven en plonderen, hunnen genoegen hadden bekomen.

In den Jaare 1489, werd *'sHage* en *Haag-Ambagt*, door de knegten van Keizer MAXIMILIAAN, die tegen *Rotterdam* was opgetrokken, onder brandſchatting geſteld. In het Jaar 1524 ſloeg het volk aldaar aan 't muiten, over zekere dubbele belasting op het bier, welke de Regeerders van *'s Hage*, met Octrooi van Keizer KAREL DEN V, hadden opgelegd. Aanleiding tot den op-

proer gaf, het bedrijf van den Procureur Generaal, die eenen ſchuitevoerder, welke aan de Gemeente bier zonder excijns ad gebragt, in de Kerk, waar in hij gevlugt was, als ten dien ijde nog een veilige ſchuilplaats, wilde vangen. De Schuitevoerder werd met geweld ontzet, en de Procureur Generaal, met zijne dienaars, den gantſchen nagt, in de Sacriſtie van de Groote Kerk opgeſlooten gehouden.

Terwijl hij aldaar zat, brak men den Kerker open, en gaf een vrijen uittogt aan de gevangenen, welke, zints eene voorgaande oproerige beweeginge, aldaar opgeſlooten waren. Om dien oproer te ſtillen, was de Stadhouder genoodzaakt, drie honderd ſoldaaten in den *Haag* te doen komen, die eenige muitelingen onder den voet ſchooten. De Gemeente werd hier door genoodzaakt, vergiffenis te verzoeken, welke zij ook verkreeg, mids betaalende eene boete van 1500 guldens, en dat ſommige perſoonen openbaare boete moesten doen, in naam van de gantſche Gemeente van den *Haag* en *Haag-Ambagt.*

Zeer bekend is de aanval, welken *'s Gravenhage* leed, in 't Jaar 1528, door MAARTEN VAN ROSSEM, die het openlijk op deeze plaats gemunt had. Hij kwam van *Utrecht*, langs den *Rhijn*, voorbij *Leiden*, met 2000 knegten, en 200 paarden, of, gelijk anderen willen, in het geheel met 14 of 1500 man, die onder *Keizerlijke* baniere optrokken. Te *Rijswijk* en aan 't *Haagſche Bosch* genaderd zijnde, beval de Veldheer, de *Gelderſche* Vaanen te ontwinden, en te ſchreeuwen *Gelder! Gelder!* Hier door werd de ſchrik en het vlugten algemeen. De *Gelderſchen* dus geen weerſtand ontmoetende, gingen ras aan 't plonderen, en lieten weinige huizen ongeſchonden; ook ſtaken zij de Groote Kerk in brand. De roof van goud, zilver en andere kostbaarheden, werd in beddekusſens, waar uit men de veeren geſchud had, ingepakt en weggevoerd. Het Paleis, of Hof, werd aan den geweldenaar ingeruimd, alwaar hij alles ongeſchonden liet. De plonderaars bleven 'er niet lang, maar vertrokken, gelijk eenigen willen, op den derden dag, met Gijzelaars en Pandslieden voor twintig duizend guldens, welke de *Gelderſchen*, voor brandſchatting, bedongen hadden.

Dan dit alles kwam in geene vergelijking, bij het geen *'s Gravenhage*, geduurende de *Spaanſche* beroerten, hoeft geleden.

Na

Na dat aldaar, in den Jaare 1566, door de ſtoutheden van twee onverlaaten, de beelden uit de Kerken waren weggenomen, moesten de Ingezeetenen, in het Jaar 1572, de bezuuren, door den inval der *Spanjaarden*, die, voor *Delft* het hooſd geſtooten hebbende, de *Hagenaars* noodzaakten hun binnen te laaten; waar na zij ten doel ſtonden aan alle leie overlast. Zij moeten 'er evenwel niet lang vertoefd hebben, alzo het blijkt dat de Staaten, in het volgende Jaar, op de verſterking van den *Haag* bedagt waren; 't welk evenwel niet geſchiedde. Integendeel, werd de plaats, geduurende het beleg van *Leiden*, ontledigd, om ROMERO met zijne benden te ontwijken.

In het Jaar 1574, toen BALDEUS, ten tweedemaale, *Leiden* belegerde, lag, in den *Haag*, ſlegts eene bezetting, onder Hopman RUIKHAVER; zo dat Don LOUIS GAETAN weinig moeite had, om de plaats in te neemen. Nogthans kwam hij 'er niet binnen, zonder dat vooraf RUIKHAVER, aan de Geestbrug, hen zo lang, met ſchermutzelen, bezig had gehouden, dat de *Hagenaars* gelegenheid hadden, met hunne beste goederen, naar *Delft* te vlugten. Na dat GAETAN 'er binnen was gekomen, neſtelde hij zig op het Hof, om te meer verzekerd te zijn, alwaar hij, door het gemeen, dat overgebleeven was, van levensmiddelen, kruid en lood voorzien werd, in de hoope van daar door te beter behandeld te zullen worden. 't Geen aan den *Haage* het meeste nadeel deed, was, dat de voornaamſte Ingezeetenen, de Stadhouder, de Adel en de onderhoorigen van het Hof, ja zelfs alle de hooge Kollegiën, zig naar *Delft* begeeven hadden, waar door den *Haag* met eene gantſche vernietiging gedreigd werd. Het plonderen en rooven veroorzaakte 'er de droevigſte vertooning; zo dat het niet meer naar een bewoonbaare plaats geleek. De ſtraaten waren met gras begroeid; van de voornaamſte huizen waren de deuren, kozijnen, zolders, enz. tot brandſtoffe gebruikt. De fraaiſte vertrekken dienden tot ſtallingen voor beesten. Sommige huizen waren zodanig van ijzer en lood beroofd, dat ze niet meer ſtaan konden. In het Jaar 1576 waren de ſtraaten en ſteegen, in *'s Gravenhage*, nog zodanig met meſthopen en vuiligheden bezet, dat de Dorpelingen van *Haag-*

Am-

Ambagt, van den Baljuw daar toe bevel hebbende ontvangen, onmooglijk alleen in ſtaat waren om deeze plaats van zo menigvuldige onreinigheden te zuiveren: waarom het Hof genoodzaakt was, aan de Dorpen *Rijswijk*, *Voorburg*, *Waſſenaar* en *Loosduinen* bevel te geeven, om, dagelijks, ieder, met zes wagens met paarden, die van den *Haag* ten dienst te ſtaan, om het Vlek te reinigen. Prins WILLEM DE I was de eenige, die weigerde, aan die van *Delft* hun verzoek toe te ſtaan, om den *Haag* geheel en al te verdelgen. Want, het zij dat eene regtmatige vreeze voor hunne Stad hun noopte, of dat de voorige luister van deeze plaats hun in den weg was, zij dienden, in het Jaar 1575, zijner Hoogheid aan „ dat hunne Schutters ver-„ zogten verklaaringe, of men den *Haag* zou doen verbranden, „ zo verre de vijanden zig naar 't Westerkwartier kwamen te „ begeeven; waarop, bij den Prins, geantwoord werd, dat „ alzo zonderling geen beestiaal omtrent den *Haag* is, en de „ vijanden zig ook des zomers in de Tenten konden onthouden, „ het daaromme niet geraden was, den *Haag* te verbranden; „ doch dat des niet te min zijn Doorlugtigheid verhoopte, dat „ zo verre *Maaslandſluis* mogt worden behouden, de vijanden „ zig in dat Kwartier niet zouden begeeven." Al vroeger had de Prins reeds zijne zugt voor het behoud van den *Haag* getoond. In het Jaar 1574, toen de *Spanjaarden* het beleg voor *Leiden* opgebroken en den *Haag* verlaaten hadden, verbood de Prins, door een Plakaat, deeze plaats te berooven, te plonderen of te verbranden, of eenige verdere brandſchatting te vorderen; op ſtraffe van de koorde, of met den vuure, naar gelange van de misdaad; verbiedende hij tevens, dat niemand de Ingezeetenen zou mogen verongelijken, aan hunne perſoonen of goederen, onder voorwendzel dat zij, geduurende het aanwezen der vijanden, aldaar gebleeven waren, maar zulks over te laaten aan de Gemagtigden, ten dien einde aangeſteld.

De Raden des Hofs en die van de Kamer van Rekeninge, ofſchoon nog te *Delft* vergaderd, wendden, in het volgende Jaar, mede hunne zorge en poogingen aan, tot welzijn van *'s Gravenhage*, zendende zij ieder eenen Gemagtigde, uit het midden hunner, om op te neemen, hoe veel leeftogt aldaar gevonden werd, en om van Burgemeesteren te verſtaan, welke perſoonen den

den Eed van getrouwheid nog niet hadden gedaan, met bevel om voorts dezelve bij klokſlag, of anders, te ontbieden, om dien af te leggen; als mede, om de ongehoorzaamen en onwilligen te belasten, binnen vierentwintig uuren, den *Haag* te verlaaten. De Staaten van *Holland* waren insgelijks op het welzijn van *'s Hage* bedagt, en wendden allen mooglijken vlijt aan, tot bewaaring van het Hofgebouw. In het laatst van het Jaar 1574, hadden zij ISAC KOEBEL gemagtigd, om twintig perſoonen aan te neemen, en daar mede, als Kastelein, onverminderd den last van hem, welke voorheen tot dien post was aangeſteld, het Hof te helpen bewaaren. Doch vermits over deeze lieden klagten vielen, van wegen hun wangedrag, werden Burgemeesteren, in het Jaar 1575, gemagtigd, om gemelden KOEBEL, met zijne knegten, af te danken. Naderhand werd die zelve Regeering gemagtigd, om het Hofgebouw te doen bewaren, door den Procureur Generaal, PAULUS VAN HOVE, bij voorraad, voor den tijd van een half Jaar. 's Lands zaaken, zedert, een gunſtiger keer neemende, keerden ook de bewooners derwaards terug. Bij eene misſive, van den 13 Maart van het Jaar 1577, gaf zijne Doorlugtigheid aan het Hof wederom vrijheid, om deszelfs verblijf, van nieuws, in den *Haag* te mogen neemen; doch de Staaten van *Holland* en *Zeeland* vonden, als nog, niet geraden, de Registers, of andere ſtukken van aanbelang, derwaards over te brengen. Kort daar na werd de Kamer van Rekeninge, volgens Reſolutie van *Holland*, mede derwaards van nieuws overgebragt. Van tijd tot tijd namen aldus de Staaten van *Holland*, de Algemeene Staaten en andere Hooge Kollegiën wederom zitting in den *Haag*; terwijl het Hof, aan alle zijne onderhoorigen, beval, aldaar terug te koomen. De Deurwaarders moesten, op verbeurte van hun Ampt, zig insgelijks aldaar met der woon nederzetten.

Na deeze herſtelling, waar door den *Haag*, binnen kort, in voorigen luister kwam, heeft deeze plaats geene aanvallen van buitenlandſche vijanden geleden, hoewel de bekommering daar voor, de Staaten, menigmaal, deed in overweeginge neemen, om dezelve te verſterken. Meer dan eens heeft Prins MAURITS den voorſlag gedaan, om den *Haag* met omgraavingen en vestingwerken te voorzien, en wel inzonderheid in het Jaar *1600*, toen

toen de *Spanjaarden* voorneemens ſcheenen, om, na dat zij *Sommel* overrompeld zouden hebben, in het hart van *Holland* te dringen. Hij ſchreef, ten dien einde, aan de Staaten van *Holland*, en deed aan hun, door de Societeit van *'s Gravenhage*, de nuttigheid daar van ten klaarſten voorſtellen. Hier door werd de zaak zo verre gebragt, dat de Edelen en alle de Steden 'er in bewilligden. Doch alzo de Staaten weigerden, daar toe eenigen onderſtand te geeven, bleef het werk agter. Geene twintig Jaaren, egter, verliepen 'er, of men zag dit Vlek met graften omgraven. In het Jaar 1629, toen men bedugt was voor eenen aanval van de *Duinkerkers*, die voorgaven, het zelve te willen plonderen, ontving de Magiſtraat bevel, van Gecommitteerde Raaden, om de graften, aan de Noordzijde, te verdiepen en te verwijden. Niet alleen werd dit terſtond in het werk geſteld, maar men begon ook een borstweering op te werpen, en met ravelijnen en wagthuizen te dekken. Maar dit alles geſchiedde niet met algemeene goedkeuring der Staaten. Op een Vertoog, door de Stad *Delft* ingeleverd, werd de onderneeming opgeſchort, ja zelfs, op uitdrukkelijk bevel der Staaten, verboden. Zedert heeft de Regeering van *Delft*, met geen minder ijver, zig tegen het verſterken van den *Haag* aangekant, waar toe, door eenige Gemagtigden uit de Regeering, verzoek gedaan was aan de Staaten van *Holland*, den 1 Maij van het Jaar 1635, daar bij voor redenen geevende, de gerugten en oogmerken van eenige *Spanjaarden*, om een ſtroop op den *Haag* te doen; waar omtrent, zo als men zeide, aan Prinſe FREDRIK HENDRIK verſcheide waarſchouwingen zouden gedaan zijn. Toen *Schenkenſchans*, in dat zelve Jaar, in 't laatst van Julij, door de *Spanjaarden*, was ingenomen, liep ook het gerugt, dat de vijand voorneemens was, *'s Gravenhage*, van den Zeekant, te overrompelen: waarom men, aanſtonds, op alles order ſtelde. De onderhoorigen van den Hove en de Burgerij werden in de wapenen gebragt; twee of drie Kompagniën Waardgelders aangenomen, en nog twee andere van *Amſteldam* ontboden. Daarenboven deed men eenige viſcherspinken, langs ſtrand, in Zee kruiſen. Doch van de voorgenomene verſterking, zo min als van den aanval, kwam niets.

niets. Eene dergelijke voorzorge, raakende het aanneemen van Waardgelders, tot bewaaring van den *Haag*, werd ook gebruikt, ten tijde van den oorlog met KAREL DEN II, Koning van *Engeland*, en den Biſchop van *Munſter*, in het het Jaar 1665. Na het ſluiten van den vrede, werden ze wederom afgedankt.

Nooit, egter, trof deeze Hofplaats grooter vreeze, voor binnenlandſche beroerte, en voor buitenlandſche vijanden, dan in het Jaar 1672, wanneer de *Franſchen* den aanſlag ſmeedden, om uit *Woerden*, 't welk zij, in het laatst van September, in bezit hadden genomen, dieper in *Holland* te dringen, *Leiden* te overrompelen en den *Haag* te plonderen. Ten dien einde had de Hertog van *Luxemburg* de Stad *Woerden* met meerder Krijgsmagt bezet, en van alles wel voorzien; waar na hij, met omtrent negen duizend man te voet, en twee duizend man te paard, den togt over het ijs aannam. De tijding van deezen aantogt, zo als ligt is te denken, baarde, in den *Haag*, eene bijſtere ontſteltenis; elk zogt een goed heen komen; terwijl, intuſſchen, de Regeering niets verzuinde, om alles, wat tot bewaaring dienen kon, te werk te ſtellen. De Heeren van de Societeit van *'s Hage* ontvingen, ten dien einde, bevel, om op alle toegangen de boomen om verre te houwen, en op elkander te ſtapelen, om den weg hier door te belemmeren. Bij deeze gelegenheid had men wederom twee Kompagniën Waardgelders aangenomen; als mede, de Advocaaten, Procureurs, Deurwaarders en andere onderhoorigen van den Hove, onder een Vaandel gebragt. Maar alzo de vijand, door het omſlaan van het weder, in het volvoeren van zijn oogmerk verijdeld werd, bleef den *Haag* vrij van den gedreigden aanval. De voorſlag, om den *Haag* te verſterken, werd thans wederom levendig; doch de Stadhouder WILLEM DE III keurde het toen ongeraden. Na dien tijd, alzo den *Haag*, telkens, van diergelijke aanvallen is bevrijd gebleeven, heeft men het laaten berusten. Dewijl wij, op het Art. DE WITTEN, omſtandig zullen moeten ſpreeken van het rampzalig lot, die beide broeders, aldaar, te beurt gevallen, ſchuiven wij, voor het tegenwoordige, een gordijn voor dat akelig Tooneel; gelijk wij ook zullen genoodzaakt zijn, de ver-

verder aldaar voorgevallene en veel gerugt maakende gebeurtenisſen, te moeten verhaalen op het Art. van WILLEM DEN IV en WILLEM DEN V, Prinſen van *Oranje*. Den draad van 't geſchiedkundige dus hier mede afbreekende, gaan wij over tot de beſchrijvinge van de plaats zelve.

Wat de Grootte en uitgeſtrektheid van den *Haag* aangaat. De beroemde BOR getuigde, in zijnen tijd (in het begin der voorige Eeuw) dat het getal der huizen beſtond in bijna 2400. In het Jaar 1732, werden, op de lijst der verpondingen, gebragt 6163 numero's, en het getal der bewooners van den *Haag* en *Haag-Ambagt* op 38000 gerekend; waar van men wil dat 3 of 34000 in den *Haag* zouden woonen. Anderen begrooten het getal, met bijvoeging van *Haag-Ambagt*, op 41500, van welke moeten worden afgetrokken 2 of 3 duizend vreemdelingen en reizigers.

Dit heerlijk *'s Gravenhage* munt, boven alle plaatzen in *Nederland* uit, in zeer ſchoone opene pleinen, als de *Vijverberg*, de *Kneuterdijk* en het *Voorhout*, die allen met overheerlijke gebouwen en zeer ſraale wandelwegen voorzien zijn. Het *Plein*, weleer des Graaven *Kooltuin*, en naderhand de Tuin van den Stadhouder, is een aangenaame wandelweg, beplant met Lindeboomen, en aan wederzijde met heerlijke gebouwen verſierd. Op dit Plein trekt alle dagen de Wagtparade op. Op de plaats, voorheen de voorplaats van het Hof, ſtond weleer, vóór de bouwing van 's Graaven Hof, een herberg, de *Zwaan* genaamd, die tot een pleisterplaats voor de reizigers diende. Volgens ſommigen zou dit weleer een Jagthuis der oude Graaven geweest zijn, en naderhand een Leen van *Holland* geworden. Zedert zijn, van deeze herberg, twee aanzienlijke huizen gebouwd. Ten Westen op deeze plaats ſtond weleer de Geregtsplaats des Hofs, gemeenlijk het *Groene Zoodje* genaamd, waar op de misdaadigen, bij vonniſe van den Hove, hunne ſtraffen ontvingen. Doch dit werd, in het Jaar 1719, op verzoek der eigenaars en bewoonets der bijgeleegene huizen, weg gebrooken.

Behalven deeze opene Pleinen, is den *Haag* van de benodigde ruime Markiplaatzen voorzien: als, twee Groenmarkten;

twee Vischmarkten; de Kalvermarkt, Varkenmarkt, Turf- en Houtmarkt; en inzonderheid de groote Weekmarkt.

Onder alle de gebouwen van *'s Gravenhage* munt uit, het Hofgebouw, van den tijd van welks ſtigting wij reeds, als onder Graaf WILLEM DEN II geſchied, melding gemaakt hebben. Eene omſtandige beſchrijving daar van voor ons beſtek te omſlagtig zijnde, zeggen wij alleen, dat, zints eenige Jaaren, onnoemelijke ſchatten ter verbetering daar van beſteed zijn. Dit weinige moeten wij 'er van zeggen. Bij den opgang komt men op de groote Zaal. Als eene bijzonderheid daar van word aangetekend, dat de kap gemaakt is van hout, uit *Ierland* herwaards gebragt; welk hout de eigenſchap zoude bezitten, van nimmer te verrotten of te vermolſemen; als mede, dat 'er geene ſpinnen in konnen neſtelen. Ook is het zeer merkwaardig, dat deeze Zaal, hoewel zonder eenige dwarsbalken gemaakt, reeds zo veele Eeuwen heeft konnen duuren, en nog in een zeer vasten ſtaat is. Aan het einde van de zelve is de plaats, waar 's Lands Loterijen getrokken worden. Boven aan pronkt zij met allerhande zegetekenen. In deeze zelfde Zaal, vooraf daar toe bekwaam gemaakt, werd, in het Jaar 1651, de zo zeer vermaarde Staatsvergadering gehouden, bij den naam van de Groote Vergadering bekend, waar van wij reeds, op het Art. van JACOB CATS, melding gemaakt hebben. De verdere vertrekken van het Hof, zijn: de Graaflijkheids Rekenkamer, die gebruikt word door de Heeren van de *Societeit van 'sGravenhage*; *de Kamer tot Auditie van de gemeene Lands Regeringe in Holland*; *de Leenkamer van Holland*; *de Pleitzaal voor den Hove van Holland, Zeeland en Friesland*; *de Raadkamer*, *de Leenkamer en Requesthamer*; een *tweede Raadkamer*, doch die tegenwoordig niet gebruikt word; *twee Charterkamers*, waar van de eene den Heere JOAN VAN OLDENBARNEVELT tot een gevangenis geſtrekt heeft; de *Fourneerkamer van het Hof*, zijnde een langwerpig vertrek, waar in de zakken van de Procesſen, die in ſtaat van wijzen gebragt zijn, ingeleverd worden. Ook worden aldaar bewaard de *Memoriaalboeken* en *Regiſters van den Hove*. Nog vind men 'er de *Griffie*

van

van den Hove; gelijk ook de vertrekken van den Hoogen Raad: als de *Pleitrolle*, weleer de *Pijnkamer* van het Hof; en daar naast eenige kleindere vertrekken, tot comparitien, en berging van papieren en boeken; de *Kastelenij*, tegen over de poort of ingang van den Hoogen Raad. Verder vind men de *Vergaderkamer der Algemeene Staaten*; de *Treveskamer*; het zogenaamd *Hollands Kamertje*, welk gebruikt word, wanneer de Leden van de Vergadering der Algemeene Staaten, gelijk ook die van den Raad van Staate, of van de Generaliteits Rekenkamer, in onderhandeling moeten komen; wijders nog twee vertrekken, ten dienste van de Afgevaardigden uit de Kollegien der Admiraliteiten; de Vergaderplaats van den *Raad en het Leenhof van Braband*; van den *Raad van Staate*; *de Finantiekamer*, en daar boven de *Artillerijkamer*; *de Generaliteits Reken- en Charterkamer*; en eindelijk de Griffie der Algemeene Staaten.

De vertrekken, ten dienste der Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, en derzelver onderhoorige Kollegien, zijn de volgende: de *Vergaderzaal van Hun Ed. Gr. Mog.* ten Oosten van dezelve de *Besoignekamer*, en daarenboven de *Charterkamer*; ten Zuiden van die Vergaderzaal, heeft men de *Verblijfplaats van den Stadhouder*. Regt onder deeze Vergaderzaal van *Holland*, zijn twee *Kamers voor de Gecommitteerde Raaden*, en *twee Besoignekamers*; het *Komptoir van den Raadpensionaris*, en dat van den *Secretaris van Staat*; drie vertrekken, behoorende tot de *Finantiekamer van Holland*. en verder het *Corps de Garde*; het *Comptoir van de Expedieerende Klerken*, en de *Secretarij van Holland*. Aan wederzijden van het Binnenhof vind men de *Staaten Drukkerij*; en aan den ingang naar het Hof, aan de Spuij- or Zuidzijde, *de Raad- en Rekenkamer der Domeinen van den Heere Prinse van Oranje*; niet verre van daar staat het *Goud- en Zilversmits Keurhuis van 's Hage*; en naast daar aan de *Generaliteits Muntkamer*. Alle deeze vertrekken van het Hof zijn, door geduurige vertimmeringen, en bijzonder, door het maaken van schuifraamen, en daar door vermeerdering van ligt, zints eenige Jaaren, merklijk verbeterd. Het *Buitenhof*, veel schooner en ruimer dan het *Binnenhof*, is ge-

gelijk algemeen bekend is, met zeer ſchoone huizen bezet. Het huis van de Gravinne VAN ALBEMARLE, is een van de aanzienlijkſte derzelve. Daar op volgt het gebouw, in welks Lovenſte gedeelte thans de Bibliotheek van zijne Hoogheid, en in het benedenſte deszelfs Naturalien-Cabinet bewaard word. Voorheen was, op dit Buitenhof, het Gevangenhuis van *'s Gravenhage*, toen *'s Gravenſtein* genaamd, ſtaande naast de ſtalling, weleer van Prins MAURITS, doch thans de ſtalling of het Corps de Guarde van de Ruiterij, die aldaar haare Hoofdwagt houd. Op dit Buitenhof word ook een gedeelte van de Jaarlijkſche Kermis gehouden, welke invalt op den 3 Maij. In het Jaar 1758, ontſtond, ter deezer plaatze, in een der kraamen, een zeer zwaare brand, waar door eene zo aanmerkelijke ſchade veroorzaakt werd, dat men de ongelukkig gewordene kramers, door het doen van eene collecte, wederom moest in ſtaat ſtellen. Van dit Buitenhof gaande naar den *Vijverberg*, treed men door een Poort, weleer de Voorpoort van den Hove; dienende nu tot de Gevangenpoort, waar op de misdadigen bewaard worden. De verdere aanzienlijke Gebouwen, die de Staaten eenigzins aangaan, zijn, onder andere, het Huis van Prins MAURITS, gebouwd door JOAN MAURITS, weleer Gouverneur van *Brazil*. Dit huis word, door de Algemeene Staaten, in huur gebruikt, om 'er de Gezanten van vreemde Mogendheden, bij hunne intrede, te ontvangen; of ook wel, om bijzondere Commisſien daar in zitting te doen neemen. Onder anderen heeft de beroemde Commisſie, tot de vervaardiging der nieuwe Pſalmberijming, haare zittingen daar in gehouden, en dat werk ten einde gebragt. In het Jaar 1704 verloor dit Gebouw, door een fellen brand, zijnen voorigen luister, blijvende daar van niets dan de kelders en muuren overig. Aan de eigenaars van dit Gebouw werd toegeſtaan, eene Loterij te mogen oprigten; waar door het vervolgens in dien ſtaat gebragt is, waar in het zig thans vertoont. Meer onmiddelijk behooren tot de Gebouwen der Staaten van *Holland:*

's Lands Geſchut- en *Ammunitie-Magazijnen*, zijnde 's Lands Geſchuthuis, gebouwd in het Jaar 1665, en de Ammunitie-Huizen in den Jaare 1598; vervolgens mag men hier onder rekenen, *de Logementen der Afgevaardigden van de Stemhebbende*

beede Steden: als, die van *Dordregt*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam*, ieder afzonderlijk. Andere Steden hebben te saamen één Logement, dat is, voor twee of meer Steden gemeen: als *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven* en *den Briel*; *Alkmaar* met *Enkhuizen* één; *Hoorn* met *Edam*, *Monnikkendam*, *Medenblik* en *Purmerend*.

Het Kollegie ter *Admiraliteit op de Maaze*, en dat van *Amsterdam*, hebben ieder, voor hunne Afgevaardigden, in den *Haag*, hun eigen en vast Logement. Zo ook heeft de Algemeene *Oostindische Maatschappij* een Logement, tot verblijf der Heeren Bewindhebberen.

Verder komt in aanmerking, als eigentlijk tot den *Haag* behoorende, vooreerst, het *Stad-* of *Raadhuis*, naar men wil, weleer het huis der Heeren VAN BREDERO E. Het gebouw, thans daar toe dienende, meent men, gestigt te zijn tusschen de Jaaren 1560 en 1565, schoon 'er, vóór dien tijd, ter zelver plaatze, al een Stadhuis was. De laatste vernieuwing en vergrooting van dit gebouw is geschied, in 't Jaar 1733. Een der oudste hier na volgende gebouwen, is de *Groote Latijnsche School*, gelijk blijkt uit eenen brief van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, van het Jaar 1393. Die verder in aanmerking komen, zijn: de *Anatomie* of *Ontleedkamer*; de *Vleeschhal*; de *Boterhuizen*; de *Waag*; het *Collegie der Apothecars*; het *Koorenhuis*; het *Konstgenootschap van Pictura*, het *Tugt-* of *Spinhuis*; de *Bank van Leening*; de *St. Joris-* en *St. Sebastiaans-Doelen*.

Tot de Kerklijke gebouwen overgaande, dient vooreerst melding gemaakt te worden van de *Kloosters*, die, voorheen, in den *Haag* gestigt waren: als, het *Oude Weeshuis*; *St Maria*, nu de *Hof-Capel*; *St. Jacobsparochie*, nu de *Groote Kerk*; *St. Vincent Klooster*, nu de *Kloosterkerk*; *St. Elisabets-Convent*; *St. Agnietc-Convent*; het *Convent van de Proostdij van Berkelen*; *St. Maria in Gallica*; *St. Maria Capel*; de *Capel van Sacraments Gildenhuis*; *St. Nicolaas Capel*, nu de *Vleeschhal*; *St Nicolaas Gasthuis*; *St. Jacobs Capelleken*; het *Capelleken van 't Vrouwken mette Cruijsken*; *St. Cornelis Capel*, en het *Leprozenhuis*; *St. Anthonies Capel*, en *Pesthuis*; *St. Anthonies Capel*, en het *Oude*

Wijvehuis. Behalven de *Groote*, heeft men nog de *Kloster* en de *Nieuwe Kerk*, welke laatſte gebouwd is in het Jaar 1649. Ook vind men aldaar de *Franſche* en *Engelſche*, die te gelijk de *Hoogduitſche Kerk* is; de *Lutherſche Kerk*, geſtigt in 't Jaar 1620; de *Remonſtrantſche Kerk*, gebouwd in het Jaar 1635; die der *Doopsgezinden*, nu al lang vernietigd; en drie *Roomſche Kerken*; als ook de *Joodſche Sijnagoge*, volbouwd in 't Jaar 1726. Voorts het *St. Nicolaas Gasthuis*; *Leprozenhuis*; *Sacraments-Gasthuis*; *Dol-* en *Pesthuis*; *Weeshuis*; *Diaconie-Armen*, of *Oude Vrouwen en Kinderhuis*; en eindelijk het *Huis van de Vrouwe van Renſwoude.* Ook telt men in *'s Hage* verſcheidene Hofjes: als, 't *H. Geest Hofje*; dat van *Nieuwkoop*; van *Kornelia van Wouw*; van den Ridder *Bartholomeus van Wouw*; van *van Dam*, of *St. Ammeland*; van *Pieter van Hooglande*; en dat van Mr. *Kornelis Barthout Janſz.*

Verder pronkt *'s Gravenhage* met een aantal van uitmuntende Gebouwen, die eer Paleizen, dan wooningen verdienen genaamd te worden: waar onder uitmunt, het *Oude Hof van Spanje* en 't *Hof van Spanje.* Jonker VAN DER HOUVR, in zijn Handvest Chronijk, geeft, in het Jaar 1640, daar van deeze volgende Lijst:

Het Keizers Hof, nu het Hof van den Haag.
't Stadhouders Hof, nu het Kwartier van zijn Prinsſelijke Excellentie.
't Stadhuis, eerst het Hof van Brederode.
't Huis van Brunswijk, op den Kneuterdijk.
't Huis van Egmont, op den Vijverberg.
't Huis van Wasſenaar, op den Kneuterdijk.
't Huis van Aardenburg, in 't Voorhout.
't Huis van de Preſident Suis.
't Huis van den Abt van Egmont.
't Huis van Oosterwijk.
't Huis van Borſſelen, in 't Voorhout.
't Huis te Cabau.
't Huis van Seraerts.
't Huis van den Preſident Sasbout; allen in 't Voorhout.
't Huis van Coebel, op den Kneuterdijk.

't

't Huis van de Ketel.
't Huis te Benshuizen.
't Huis te Schagen.
't Huis te Drogendijk.
't Huis te Broeckhorst.
't Huis te Raertwijk.
't Huis te Brantwijk.
't Huis van Tonker Otto van Egmont.
't Huis van Asſendelft.
't Huis van de Vrouw van Helmont.
't Huis van Hoogwoude.
't Huis te Perſijn.
't Huis van der Nieuwburg.
't Huis van Blois van Treslong.
't Huis van Maria van Voſſen.

De meeste van deeze zijn naderhand in andere Geſlagten overgegaan.

De oude Schutterij van den *Haag*, waar van de hedendaagſche haaren oorſpronk heeft, beſtond uit de Kloveniers, of Busſchutters, van *Sebastiaans Doele*, wier Gild, of Broederſchap, omtrent het Jaar 1538, door Keizer KAREL DEN V, wierd ingeſteld, beſtaande toen in 't geheel uit tagtig perſoonen. FILIPS DE II vermeerderde het zelve, in het Jaar 1561, tot op hondert en twintig. In het Jaar 1580 werden dezelve onder twee vaandels gebragt, en aan hun Roers gegeeven, in plaats van Busſchen. Door den aangroei van het getal der Schutteren, moesten dezelve, naderhand, in meer Kompagniën verdeeld worden. In het Jaar 1617 werden zij tot vier, in 1648 tot op zes vaandelen gebragt, welke nog in wezen zijn: als, het *Witte*, *Oranje*, *Blaauwe*, *Oranje Blanc* en *Bleu*, *Groene* en het *Colomblijne* vaandel; voor ieder van welke bepaalde loopplaatzen zijn vastgeſteld. Ieder Kompagnie heeft een Kapitein, een Hoofdman of Kapitein-Luitenant, een Vaandrig, mitsgaders zes Officieren, ook Luitenants genaamd, die, met hunne Rotgezellen, in zes Rotten verdeeld, de Nagtwagten op het Stadhuis moeten waarneemen. Alle deeze Kompagniën ſtaan onder één Kolonel. Alle Opperofficieren worden, door Schout en Burgemeesteren, voor

den tijd van agt Jaaren, aangeſteld, en de anderen voor zes Jaaren. De verkiezing geſchied doorgaans op den 20 Januarij, door alle de Officieren, op voorſtelling van de Rotgezellen, in wier Rot een plaats open is. De afgaande waakende Officier word Hoofdman, of Kapitein-Luitenant, voor den tijd van één Jaar, en heeft zitting en ſtem in den Krijgsraad. Men plagt hier, Jaarlijks, op Kermis, een algemeenen Wapenſchouw te houden, die zeer pragtig was; doch, om de ongemeene kosten, zo van kleeding als anderzints, welke ſommigen hier toe maakten, werd dezelve, voor eenige Jaaren, opgeſchort; doch is, naderhand, wederom in ſtand gebragt. In het Jaar 1750 trok de Schutterij op, voor zijne Hoogheid den Heer Erfſtadhouder, WILLEM DEN IV, zo ook, in het Jaar 1752, ter eere van Prins WILLEM DEN V, en, in het volgende Jaar, met den Prins aan het hoofd; wordende, door de Vrouwe Gouvernante, met een gouden beker beſchonken. Zedert heeft dit, eenige Jaaren, aangehouden. De *Haagſche* Schutterij heeft nooit eenig deel gehad aan de Heirvaarten of Uittogten, die onder het Graaflijk beſtier, weleer, plaats hadden, om reden dat die oude gewoonte, ten tijde haarer oprigtinge, meest in onbruik geraakt was; en ook, om dat deeze Schutterij was opgeregt, „ *om te verhoeden zekere merklike immineerende periculen van overloopen en invaſien van Herdoopers en andere ſeditieuſe menſchen en generaelijk tot defenſie van de Inwoonders der vrijheid van den* Haage *en tot ſterkeniſſe van de Exercitie van de Juſtitie.* Dit niettegenſtaande kan men haar den roem niet betwisten, dat zij, in laatere tijden, bij verſcheidene gelegenheden, haar aandeel heeft gehad in het beſchermen van het Vaderland. Dus werden dezelve, op bevel der Staaten van *Holland*, in het Jaar 1584, gezonden naar den *Briel*, om die Stad voor den vijand te bewaaren en te verzekeren; waar voor, aan ieder Schutter, daags, werden toegelegt twintig ſtuivers, en aan een Sergeant, vijftien ſtuivers. Toen, in het Jaar 1599, de *Spanjaarden*, zeer ſpoedig, voor *Bommel* gerukt waren, werden, op verzoek van Prins MAURITS, opontboden 500 Burgers uit *Dordregt*, 200 uit *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amſterdam*, *Gouda* en *Rotterdam*; 300 van *Gornichem*; 100 van *Schiedam*, en 150 uit *'s Hage*, tot bezetting der Frontierſteden. Het zelfde

ge-

geſchiedde in 't Jaar 1621, toen de Stadhouder voorneemens was, om *Bergen op den Zoom* te ontzetten; de *Haagſche* Schutterij bezorgde toen twee Kompagniën, ieder van 150 man, wel gewapend. In het Jaar 1629, werden 300 *Haagſche* Schutters gezonden naar *Utrecht* en *Geertruidenberg*, en, in het Jaar 1672, naar *Bodegraven* en elders. Breedvoerig zou men hier kunnen uitweiden, over 't geen, in de jongſte zeer berugte binnenlandſche beroerten, zo ten aanzien van deeze Schutterije, als van het *Genootſchap van Wapenhandel*, is voorgevallen. Doch wij oordeelen 't raadzaam, zedert de onlangs voorgevallene verandering van zaaken hier van te zwijgen. Intusſchen kan men een omſtandiger verhaal, van deeze Schutterij, vinden, in mijne uitgegeevene *Verhandeling van den oorſprong, aanwas en tegenwoordigen ſtaat der Nederlandſche Schuttersijen*, enz. Of het plaatzen van Meiboomen, door de *Haagſche* Schutterij, in het Jaar 1635 allereerst geſchied zij, is onzeker. Doch de zaak zelve is te bekend en van te weinig aanbelang, om 'er iets van te zeggen.

Thans gaan wij over tot de Gilden, of Broederſchappen, in *'s Gravenhage*, wier Wapenborden, of Schilden, in de Groote Kerk aldaar, bij meenigte ten toon hangen. De na te noemen Gilden, ſchoon met eenige voorregten beſchonken, hebben aldaar nooit, zo als in andere Steden, eenig gezag of bewind, of eenig deel aan de Stedelijke Regeeringe gehad. Hoewel de oudſte Borden, die men aldaar vind, niet ouder zijn dan van de Jaaren 1579 en 1580, blijkt het, egter, uit eenige bewijzen, dat het Gild van *St. Babera*, of dat der *Metzelaren*, al in het Jaar 1497, in wezen is geweest, en dat van *St. Jan*, of der *Kleedermaakers*, in het Jaar 1505. De nog meest bekende Gilden aldaar zijn:

Adams, of 't *Fruitverkopers.*
Noachs, of 't *Wijnkopers.*
St Barberaas, of 't *Metzelaars.*
St. Peters, of 't *Vischkopers.*
St. Oberts, of 't *Bakkers Gild.*
Valentijns Gild.
Wevers.
St. Jozephs, of 't *Timmerm. Gild.*
St. Elois, of 't *Smits.*
St. Jan, of 't *Kleermakers.*
St. Lucas, of 't *Schilders.*
Poliers, of 't *Hoenderkopers.*
St. Krispijns, of 't *Schoenm. Gild.*
Chirurgijns Gild.

Lakenkopers. *Vleeschhouwers Gild.*
Hoedenmakers. *Oudekleedemaakers.*
Volders. *Koetzemakers Gild*, enz.
Boekverkopers en *Boekbinders*, afgeſcheiden van 't *Konſtſchilders Gild*, waar onder zij voorheen behoorden.
Lakendrapiers en *Droogſcheerders Gild.*

Uit de benaamingen van deeze Gilden kan men opmaaken, dat allerhande Burgerneeringen aldaar gedreeven worden. Doch eigenlijk genaamde Koophandel kan aan *'s Gravenhage* niet worden toegeſchreeven. De *Lakenbereiderij* en *Weeverij* was aldaar, voorheen, in zeer bloeienden ſtaat; doch zedert geheel verloopen zijnde, zogt de Magiſtraat, in het Jaar 1588, den zelven weder te herſtellen. Zij bragt, ten dien einde, de *Lakenbereiders* en *Droogſcheerders* onder één Gilde, verleenende aan dezelve een uitvoerigen Gildebrief. In het Jaar 1600 waren aldaar nog tien Raamen, beſlaande het kleinſte 33 Roeden. De laatſte Keur, hier op gemaakt, is van het Jaar 1621; na dien tijd is deeze Fabriek aldaar geheel te niet geraakt.

De Regeering van *'s Gravenhage* beſtaat uit den Baljuw, die te gelijk Schout is; verder uit Burgemeesteren, Schepenen en Vroedſchap. De verkiezing ſtond, weleer, aan de Graaven; naderhand kwam zij aan de Stadhouders, en, in Stadhouderlooze tijden, aan de Staaten van *Holland*, of, indien deeze, op den dag der verkiezinge, niet vergaderd zijn, aan Gecommitteerde Raaden. Van ouds werd hier toe, Jaarlijks, op den 24 November, een dubbel getal, door Burgemeesteren, Schepenen en Vroedſchappen, overgegeeven, waar uit, den volgenden dag, de nieuwe Regeering werd aangeſteld. Doch zedert het Jaar 1672, is aldaar in gebruik geraakt, dat de Burgemeesterlijke waardigheid alleen bekleed word, door zes perſoonen, uit Schepensbank, behalven welke geene anderen, tot de Regeering, zo verre het Burgerlijk beſtier betreft, worden gekooren. Wanneer de Burgemeesters van dit Ampt afgaan, worden zij wederom dienende Schepenen; zo dat die Heeren, alzoos, als Burgemeesters of als Schepenen, in Regeeringe zijn. Doch aan deeze wijze zijn de Staaten noch de Stadhouder gebonden, dewijl daar van Wet noch Handveſt voor handen is. Nogthans word die order doorgaans onderhouden.

Het

Het Ampt van Baljuw en Schout van *'s Gravenhage*, ſchoon merklijk verſchillende in magt en waardigheid, ontmoeten wij, egter, niet alleen in de eerſte tijden, maar tot in de vijftiende, ja zelfs nog in de volgende Eeuwen, wanneer den *Haag*, van een Dorp, reeds tot een aanzienlijke plaats was uitgebreid; nu eens door een en den zelven perſoon, en dan wederom door twee onderſcheidene perſoonen bekleed wordende.

Allereerst ſchijnt het Ampt van Baljuw van den *Haag* bekleed geweest te zijn door 's Graaven Hofmeester, dewijl kenbaar is, dat Graaf WILLEM DE III, door zijnen Hofmeester met de Schepenen recht deed doen, 't welk in die tijden, zo lang 'er geene Burgemeesters aan zodanige plaats waren, eigenlijk het werk van Baljuw en Schepenen was.

FILIP VAN LEIDEN, ſpreekende van de tijden van de Hertogen WILLEM en ALBERT VAN BEIJEREN, dat is, van het Jaar 1350 tot 1380, getuigt, dat voorheen de Rentmeester van *Noordholland*, uit kragte van dat Ampt, plagt te zijn Baljuw van den *Haag*, alhoewel, zegt hij, „ bij onze tijden die twee Ampten ge„ ſcheurd en geſcheiden zijn, en misſchien kwalijk, dewijl die „ aanhegting is uitgevonden, en door ſamenvoeging van wedde „ verknogt zijn geworden, op dat de Heere dienſten te ligter „ aan de gewoone Paleizen en des Graaven Hoven zouden kon„ nen worden gedaan, en de bedieningen van de algemeene be„ hoeften en eetwaren niet verdeeld zouden zijn." Uit deeze woorden blijkt, dat 'er, vóór zijnen tijd, een Baljuw van *'s Hage*, en dat die Baljuw de Rentmeester van *Noordholland* was: een Ampenaar, toen en zedert altoos van meerder aanzien, als de kleine omtrek van *'s Hage*, in die tijden, ſchijnt vereischt te hebben, indien niet de Graaf daar voor een bijzondere zorge had willen draagen. Doch, wanneer de Rentmeester van *Noordholland* een Geestelijk perſoon was, moest hij eenen anderen in zijne plaats aanſtellen; zo als gebeurde in 't Jaar 1356, wanneer CLAYSE DEN HERT, Priester, volgens order van Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, moest aanſtellen eenen GYSBEN AMMERS; blijvende, egter, de klem en luister van dat Ampt in handen van den Rentmeester. Het Ampt van den Baljuw beſtond eigenlijk in het uitoeffenen van al wat de Hooge en Lijfſtraffelijke misdaden aanging; terwijl dat van Schout zig bepaalde tot het geen den middelbaa-

baaren en laageren Geregtsdwang betrof. Maar, hoe wel hier uit blijkt, dat de Baljuw van *'s Hage*, Hoogen en Crimineelen Regtsdwang konde oeffenen, bewijst dit evenwel in geenen deele, dat Schepenen van den *Haag* ook zouden gehad hebben het vermogen, om, met den Baljuw, in zodanige zaaken te regt te zitten. Integendeel zijn 'er menigvuldige bewijzen voor handen, dat de Baljuw van *'s Hage*, als in een Hooge Heerlijkheid, niet met Schepenen, maar met welgebooren mannen, ter Vierschaar zat, en dat wel tot in het Jaar 1497.

Ondertusschen schijnt het zeker te zijn, dat, kort na het Jaar 1500, Schepenen van den *Haag*, met den Baljuw, de Vierschaar gespannen hebben: dewijl men, in een oud Formulier, betreffende het spannen van den *Baljuws Vierschaar*, leest: *van 's Coninx wegen als Grave van den Landen, omme regt te doen van Hoog, van Laage, van Crimineel, van Civijl*, enz. als mede, dat de Baljuw zijnde gaan zitten, *met regt vraagde de oudste Schepen of de Vierschaar gespannen was;* welk Formulier gesteld is tusschen de Jaaren 1500 en 1505. Ook is het zeer zeker, dat, in het Jaar 1544, een Hooge en Laage Vierschaar in den *Haag* geweest is; als ook, dat de Baljuw, over alle Crimineele misdadigen, met de Schepenen, aldaar heeft te regt gezeeten; en wel in dier voege, dat als, in het Jaar 1553, de Baljuw eenige personen, bij hem Crimineel gevangen, wilde te regt stellen, door dien de nieuw gekoorene Schepenen weigerig bleeven in den dienst te treeden, „ het hem niet mogelijk „ was, tegen denzelven te procedeeren."

Zeer groot was altoos de luister van dat Ampt. Duidelijk is dit op te maaken, uit het aanzien der personen, aan welke het zelve was aanbevolen; zijnde meest al geweest Edellieden; sommigen van welke daarenboven bedienden groote Ampten: zelf vind men als zodanig gemeld, Raaden van den Graaf. Ook is het Baljuwschap, in laatere tijden, bestendig aangemerkt als een *Principaal Office* van 't Land. Dus hielden de Staaten van *Holland*, in het Jaar 1580, bij het verdrag, met den Graave VAN LEICESTER gemaakt, aan zig, het regt van de benoeming van drie personen, om daar uit, bij zijne Excellentie, één gekooren te worden. Van hier ook, dat zo dikmaals, naderhand, deeze Provintie zonder Stadhouder was, Hun Ed. Groot Mo-

Mogende, onmiddelijk, de begeeving daar van gedaan hebben.

Wat de voorregten van den Baljuw van *'s Hage* aangaat; zij zijn inzonderheid de drie volgende: *Vooreerst*, dewijl het Dorp van *Scheveningen*, van zeer vroege tijden, zodanig heeft behoord onder den *Haag* dat te *Scheveningen* geen afzonderlijke Regtbank is geweest, maar die van dat Dorp werden aangemerkt als Leden van 't Lichaam van den *Haag*, en door die van *'s Hage* genoemd wierden *onze Buurlieden van Scheveningen, en zij in cas van regten verſchetnen in den Haage*, zo had de Baljuw het voorregt, van te *Scheveningen* een Schout aan te ſtellen.

Ten tweeden heeft de Baljuw het voorregt, dat aan hem ook is onderworpen, het Ambagt van *'s Gravenveen* of *Nieuwveen*, geleegen buiten den *Haag*, aan den kant van *Voorburg* en *Rijswijk*.

Het derde aanmerkenswaardige voorregt van den Baljuw beſtaat hier in, dat hij, ten allen tijde, zitting heeft in de Kamer van Burgemeesteren, en met de zelven, over alle zaaken, het politiek beſtel deezer aanzienlijke plaats aangaande, helpt beraamen en beſluiten, en dus als een geduurig aanweezend Burgemeester kan worden aangemerkt; hebbende dus de Baljuw, nevens de drie Burgemeesteren, zijne tourbeurten, in de begeeving van alle Ampten, welke in de drie maanden van zijne beurt open vallen; iets, 't welk, in de daad, geen geringen luister aan dit Ampt bijzet.

Het ſchijnt zeker dat in *'s Gravenhage* geene Burgemeesters geweest zijn, vóór het Jaar 1559, wanneer Koning FILIPS DE II, als Graaf van *Holland*, bij Octroi van den 16 November van dat Jaar, vergunde, dat van toen af, voortaan, boven het getal van Schepenen, die aldaar, Jaarlijks, werden aangeſteld, ook zouden geſteld worden twee Burgemeesteren, van de notabelſten aldaar. Bij deeze werd, door de Staaten van *Holland*, den 21 Januarij van het Jaar 1591, nog gevoegd een derde Burgemeester, met gelijke waardigheid en voorregten als de twee voorgaande; dat is met zulke *eere, regten en preëminentien, als andere Burgemeesteren, van onze groote of kleine Steden van* Holland, *genieten en gebruiken.* Reeds te vooren, egter,

ter, te weeten, in het Jaar 1560, was eene breedvoerige Inſtructie beraamd, waar bij derzelver gezag en voordeelen uitgedrukt, en in 't bijzonder hunne magt, in het maaken van Keuren, word bepaald. Deeze Inſtructie word nog heden gevolgd.

Wat aangaat de aanſtelling van Burgemeesteren van *'s Hage*; met zekerheid kunnen wij hier omtrent melden, dat gelijk, volgens het Handvest van WILLEM VAN BEIJEREN, de Schepenen werden aangeſteld op den 25 November, zo ook ten zelven dage, vermoedelijk van den beginne af, de Burgemeesteren zijn aangeſteld. Voorts, dat, ten dien einde, door de dienende Magiſtraat, plagt te worden gemaakt een dubbel getal van perſoonen, zo van Burgemeesteren en Schepenen, als van Vroedſchappen, 't welk, op den 24, aan den Stadhouder werd overgegeeven, en, in Stadhouderlooze tijden, aan de Staaten van *Holland*, en, bij derzelver afwezigheid, aan Gecommitteerde Raaden, tot het doen van eene verkiezing; wordende, bij die overzending, verzogt, ***dat voor genomineert en geligeert mogten werden gehouden de Burgemeesteren en Schepenen, die afgeſteld zouden mogen worden, om te dienen als Vroedſchappen naar ouder gewoonte.*** Maar, zedert het Jaar 1672, is gemaakt een overleg, waar van het gevolg geweest is, dat 'er alleenlijk zes perſoonen zijn, die de Burgemeesterlijke waardigheid bekleeden, en dat niemand, buiten dat getal, tot die waardigheid verkooren word. Bij afſterven van eenen derzelven, word de oudst gekooren Schepen Burgemeester, en een ander, in diens plaats, tot Schepen gekooren; dat insgelijks de afgaande Burgemeesteren niet meer in de Vroedſchap koomen, gelijk voorheen plaats had, maar dat dezelven als dan worden dienende Schepenen. Gelijk de Burgemeesteren, in gevolge deezer ſchikkinge, zo als reeds gezegt is, altoos in 't bewind zijn, 't zij als Burgemeester, of als Schepen, zo worden ook, de drie andere Schepenen, van Jaar tot Jaar, gecontinueerd; uit alle 't welk ligt is op te maaken, van hoe veel belang en voordeelig, als ook hoe aanzienlijk, dit Ampt aldaar is: te meer nog, dewijl zij, benevens den Baljuw en Schout, hebben de begeevinge van alle groote en kleine Ampten en bedieningen, binnen den *Haag*; alle welke bedieningen, zo door derzelver getal, als aanmerklijke voordeelen, en door de uitgeſtrektheid

van

van den *Haag*, van de grootſte aangelegenheid zijn voor hun, die dezelve te begeeven hebben. Geen wonder dan ook, dat, zedert de Magiſtratuure aldaar, zo wel als in andere Steden, in handen gekoomen is van aanzienlijke Familien, de Regeeringsposten met zo veele moeite worden beſolliciteerd, en van zo veel aanzien mogen gerekend worden.

Het oudſte Kollegie van Wethouderſchap van den *Haag*, zo wel als van de meeste plaatzen in *Nederland*, is dat van Schepenen; welk Kollegie aldaar reeds plaats had, in het Jaar 1311, en dus naauwlijks zestien Jaaren na de bouwinge van het Hof, geſtigt door Koning WILLEM; welke ſtigting, zo als wij boven hebben aangetoond, den grondſlag van den *Haag* gelegd heeft. Het bewijs van de gemelde oudheid word ontleend uit eene Acte, gedagtekend *St. Dionifius dag* des Jaars 1311, volgens welke zekere HEYME VAN LOON, voor de *Parochie Paap van* 's Hage, en die *gemeene Schepenen in dezelve Stede*, Jaarlijks, eene rente vestigde op zijn Huis en Hofſtede. Denkt ondertusſchen iemand, dat al het doen van deeze Schepenen eenig en alleen beſtaan heeft, in 't verlijden en bezegelen van brieven, of in het verrigten van andere kleine daaglijkſche bezigheden, zo dient hier ter wederlegging van dergelijke gedagte, de volgende Acte, die een bewijs oplevert van Procedduren en Regtspleegingen, al in het Jaar 1323, voor het Geregt van *'s Hage*, gehouden: zij is van deezen inhoud:

„ *Wij die gemeen Seepenen uter Haghe* maken condt al-
„ len luden, dat *voor den Regter en voor ons in die Haghe*
„ quamen Jan Arentsz. en Gheryt Aelwynszoene van Leijden
„ (tuigden) mit ons Heren 's Graven Brieven, dat *Dirk Ve-*
„ *ren Bavers.* (dat is *Vrouw Bavenszoon*) al zijn geut te-
„ ghens Heeren Pieter van Leijden en Janne voorsz. verbon-
„ den hadde over Scout, die *Dirc Heeren Pieter* ſculdig
„ was; voerts toegheden zij Scepenen brieven van Leijden,
„ hoe zij mit Dirck voorſz. geëffent hadden van dier Scout
„ en van andere ſtucken naar Heeren Pieters doot voorſz.
„ alſoe dat Dirck voorſz. ſculdig was, bleven naer dier effe-
„ ningen Janne voerſz. vijf pont tien ſcellingen vier penning-
„ ghen grooten en Gherserde voorſz. achte pont vier ſcellin-
„ gen

„ gen vier penninghen grooten, en hier af begeerden beijde
„ Jan en Gheraert voorſz. rechts aan zijne goeden in die Ha-
„ ge, alſoe verre als 't ſtrekken mochte; die Rechter gaf
„ hem pande van alle huſen en erven, die Dirck toebehoor-
„ den, alſoe alſe Eggerich hier voormaals beſeten hadde be-
„ houdens elx man zijn regt." enz. In gevolge hier van werd dag belegt en regt gedaan, en de uitſpraak getekend door ADR. BENNINCX. Even duidelijk kan men aantoonen, dat Schepenen van den *Haag*, al in het Jaar 1325, gemagtigd zijn geweest, om met 's Graaven Hofmeester, als Baljuw, Keuren en Ordonnantien te mogen maaken; welke Baljuw ook het regt van aanſtelling van Schepenen had, zonder bepaaling van tijd. Dit heeft geduurd tot in het Jaar 1407, wanneer Hertog WILLEM VAN BEIJEREN daar in verandering maakte, om dat die van den *Haag* hem, gunſtiglijk, dat morgengeld gegeeven hadden. Gelijk hij andere zijne Landen en Steden, met verſcheidene voorregten, beſchonk, verleende hij ook het regt, dat Schepenen, op den *St Catharina dag*, door den Baljuw, zouden gekooren worden, die een Jaar lang zouden dienen. In de Handvest word gezegd: „ voort ſoe hebben
„ wij om des gemeene oirbaers wille onſen goeden luden
„ voirſz. ſulke gratie gedaan ende geconſenteert, conſenteren
„ en willen dat onſe waelboorne luden en huisluden binnen
„ onſe voirſz. Ambachten geſeten ſamentlijk in onſe Gerechte
„ weſen ſullen en ons Dorp en Ambacht regeeren tot onſes
„ eere en beste oirbaer, alſo dat onſe Bailjuw, die nu is of
„ namaels weſen ſal, *uit onſen goeden waelboorene en huis-*
„ *luden*, voornoemt alle Jaer op St. Catharijnen dag kiezen en
„ zetten ſal *seven goedige en vreedzaame mannen*, die drie
„ Jaer after een binnen onſen ambocht woenſtad gehouden heb-
„ ben, Scepenen te weſen in onſen Dorpe en Ambocht voirſz.
„ een Jaar lang, die men alle Jaer verſetten op den Jaarſdach
„ voorſz. en anders niets ten wair of eenig van die Scepenen
„ ſtorven binnens Jaers, ſo ſoud men eenen ander goeden man
„ in ſijn ſtede ſetten, die dat Jaer voirt uit Scepen weſen
„ ſouden."

Hier bij was wel bepaald, dat men, om Schepen te konnen worden, drie Jaaren in het Ambagt van den *Haag* moest ge-

gewoond hebben; doch, egter, daar bij geene bepaalinge gemaakt, hoe verre de een den anderen in den bloede mogt beſtaan, of welke Jaaren hij moest bereikt hebben, eer hij verkiesbaar was. Ook is ons niet gebleeken, dat aldaar naderhand eenige vaſtſtelling is gemaakt. Volgens Handveſt van FILIPS DEN GOEDEN, van het Jaar 1452, *zouden zij moeten gegoed zijn honderd Nobelen en daarenboven.* Ook was daar bij, aan den Baljuw, volkoomen vrij gelaaten, om uit de *goeden welboorene Huisheden*, binnen voornoemde Ambagt gezeeten, tot Schepenen aan te ſtellen, die hun zouden welgevallen. In het Jaar 1656 is hier uit twist ontſtaan, doordien men in twijffel trok, of de Magiſtraat wel bevoegt ware, tot het maaken van een Nominatie. Doch de Staaten vonden goed, dit ſtuk bij het oud gebruik te laaten.

Daarenboven is het meer dan waarſchijnlijk, dat onder die zeven Schepenen zullen behoord hebben, de Schepenen van *Scheveningen*. In deeze gedagte worden wij te meer verſterkt, door de volgende woorden van het gemelde Octrooi, waarin de Graaf zegt, *dat onſe waelgeboerene Luden en Huisluden binne onze voorſz. Ambacht geſeten, ſamentlijk in onſe Gerechte weſen ſullen en ons Dorp en Ambacht regeeren.* Want niet alleen bevestigt ons in die gedagte, het naauwe verbond, tuſſchen den *Haag* en *Scheveningen*, maar ook het gemeen gebruik dier tijden, volgens 't welk eenige Dorpen, onder één Vrijheid en Poortregt zijnde, den naam van het voornaamſte en aanzienlijkſte Dorp wel behielden, maar, egter, uit ieder Dorp, naar maate van deszelfs vermogen, een zeker getal van Schepenen en Regeerders wierd verkooren, die dan met elkander één Geregt en Vierſchaar uitmaakten, en gelijke wetten en voorregten hadden. Dan, of 'er, in den beginne, meer dan één perſoon, wegens *Scheveningen*, in Schepensbank gezeten hebbe, is onzeker. Evenwel zouden wij dit ook geloven, namelijk, dat 'er, na het gemelde Jaar 1407, van *Scheveningen* een Schepen in den Schepensbank van den *Haag* gezeten heeft. Ten minſten, in het Jaar 1531, zat 'er een JACOB SYMONSZ., die volkomen met die van den *Haag* gelijk was. En zelfs nog lang na dien Jaare zestien honderd blijkt het, dat de Schepen van *Scheve-*

ningen alle zaaken, met en benevens die van den *Haag*, heeft helpen berigten. Ondertusschen dient men hier aan te merken, dat hij, in laatere tijden, en ook nog tegenwoordig, niet anders werd geroepen, dan in geval van Crimineele en halsstraffelijke misdaden. Waar uit men dan, met regt, zou mogen besluiten, dat de tegenwoordige Schepensbank alleen uit zes persoonen bestaat; ten minsten dat alle Civiele zaaken en Proceduuren bij zes Schepenen worden behandeld en afgedaan. Met dit alles is de tijd, wanneer die van *Scheveningen* daar van zijn uitgesloten, ons onbekend. Te vooren vielen zij zelfs mede, als afgaande Schepenen, onder de Vroedschappen, gelijk gebleeken is aan CORNELIS JONGENEEL, welke, eenige Jaaren, Schepen van *Scheveningen* geweest zijnde, Vroedschap is geworden.

Wat aangaat den dienst van Schepenen van den *Haag*, in 't algemeen; hier omtrent staat aan te merken, dat, in voorige tijden, aan de persoonen, die dit Ampt bekleedden, was toevertrouwd, niet alleen de oeffeninge van Hooge, Middelbaare en Laage Jurisdictien, als zijnde de behandelinge van alle Regtzaaken, na dat het Crimineele, van den Vierschaar van welgeboorene mannen, aan Schepensbank was overgebragt, als ook van Burgerlijke geschillen, het maaken van Keuren en Ordonnantien, enz.; maar ook het gantsche bestuur en bewind over alles, wat den Burgerstand, de bewaaringe van de goede Stede, en de bestieringen haarer goederen en inkomsten betrof. Dan, vermids dit uitgebreid bewind hun te zwaar en te lastig viel, deeden zij, in het Jaar 1552, hun beklag aan den Keizer, en verzogten, *dat hen, even als alle andere groote en kleine Steden, en sommige Dorpen en open Vlekken in Holland*, ter hunner hulpe en bijstand, werden toegevoegd Burgemeesteren en Toezienders van het gemeen welvaren van den *Haag*. Het liep, egter, aan, tot in het Jaar 1559, eer zij, van FILIPS DEN II, twee Burgemeesteren, boven het getal der Schepenen, verkreegen, zo als boven reeds gezegd is. Hier door werden de Schepenen, ten dien tijde, voor het grootste gedeelte, ontheven van den last, het bewind en de bezorging van veele zaaken, de Policie en welstand van den *Haag* betreffende; die, vervolgens, aan Burgemeesteren, vol-

volgens derzelver Inſtructie, werden opgedragen; blijvende, na dien tijd, gelijk in andere Steden en Dorpen, alleen aan Schepenen (die, ondertusſchen, door dat verzoek, hunnen grootſten luister en voordeel weg ſmeeten) de behandeling en bedïening van de Regtspleegingen over: zo dat zij dus een Lichaam boven zig verkreegen.

Hoe wel, volgens het zeggen van 's Lands Staaten, in het Jaar 1587, *de Raaden of Vroedſchappen der Steden zo oud zijn als de Steden*, ofte *immers dat 'er geen Memorie en is van haar beginzel*, kan dit, egter, op den *Haag* niet worden toegepaſt: naardien dezelve hunnen oorſprong ſchijnen genomen te hebben na het Jaar 1400. Immers vind men 'er geene melding van gemaakt, vóór het Jaar 1443. Ook is het onzeker, uit hoe veele Leden het Kollegie der Vroedſchappen, in den beginne, beſtaan hebbe. Zekerder is het, dat het zelve menigvuldige veranderingen ondergaan heeft, en niet altoos in een en dezelve gedaante gebleeven is.

Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN bepaalde, op den 18 Maart van het Jaar 1451, Stijli Curiæ, het getal der Leden op tweeendertig *notable perſoonen*, *Buurluiden in den Dorpe van den* Haage; gevende, aan dezelven, magt, „ om alle Jaaren, „ op *St. Katharina avond*, op Dorphuiſen van den *Haage* te „ vergaderen, en aldaar te verkiezen, eer zij ſcheidden uit ten „ Huiſen, bij de meeste ſtemmen, veertien perſoonen, dair uit „ onſe Stathouder en Raide voorſz. of onſen Baljuw aldair, bij „ heuren bevoelen, kieſen zoude zeven perſoonen naar haare „ goetduncken, om Scepenen te weſen," enz. De Hertog voegde daar nevens: „ ende indien eenich perſoon van de „ voirſz. *tweeendertig* aſſlijſvich ware geworden, zo zouden in „ de Stede van des dooden, die eenendertich of zo veele als „ daar blijven zullen, kiezen en ſtellen eenen anderen, om 't „ getal altoes vol te houden; het welck zoude dueren den tijd „ van den alstoen tien Jarige bede en daerenboven naa 's Graafs „ wederzeggen."

Waarſchijnlijk, hoewel niet volkomen zeker, ſchijnt dit al eenige Jaaren geduurd te hebben. Want, in het Jaar 1481, werd, in het Mandement, gegeeven bij MAXIMILIAAN en MARIA, den 1 October, duidelijk gewag gemaakt *van Scepenen en*

Raide onſer Stede van den Haige; en in 't Octroi, door PHILIPS, Hertog van *Oostenrijk*, verleend, in het Jaar 1485, word niet alleen geſproken van de *Rijkheit*, maar ook van de *Vroedſchap van den Hage*. Dan dit moet, eenigen tijd, in verval geraakt zijn, dewijl zij anders niet hadden konnen verzoeken, *om te hebben vernieuwd heure Privilegie van de Vroetſchappe*; 't welk zij ook verwierven, van Keizer MAXIMILIAAN, als Voogd van zijnen zoons zoon, in het Jaar 1513, waar bij haar gegund werd, het verzoek om met den Baljuw, Schout en Geregte, een Vroedſchap van vierentwintig perſoonen te kiezen van 's Keizers wegen, en zulks uit de rijkſte, bekwaamſte en wijſte mannen van den *Haag*.

Na verloop van eenige Jaaren, verkreegen die van den *Haag* een ander Privilegie, waar bij 't voornoemde getal van vierentwintig Vroedſchappen wierd verminderd, en gebragt tot op de helft; in welken ſtaat dat Kollegie, tot nu toe, gebleeven is. Gemelde Privilegie was gegeeven, door Keizer KAREL DEN V, in het Jaar 1525. In het Jaar 1621 verzogt de Magiſtraat, aan de Staaten van *Holland*, bij Requeste, „ dat H. Ed. Gr. Mog. „ wilden vergunnen aan de ſuppliánten, een Permanente Vroed„ ſchap, en dat het getal van 22, (alzo de Schepen van *Schee„ veningen* niet gerekend word onder de Vroedſchappen) mogt „ worden vermeerdert op 28 perſoonen. De reden van dit hun„ verzoek beſtond voornamelijk hier, in, dat de Regeerende „ Burgemeeſteren en Schepenen na oude Coſtume, ook Vroed„ ſchappen waren, en afgaande ook Vroedſchappen bleeven ter „ tijd en wijlen toe zij mede veranderd wierden. Zulks dat als „ uit het Corps van *'s Gravenhage* buiten de Vroedſchappen „ eenige bekwaame perſoonen tot Regeerende Magiſtraaten „ wierden voorgeſlagen, en bij zijne Vorſtelijke Genade daar„ toe wierden geëligeert, nootelijk volgen moest, dat Jaarlijks „ zeker getal van oude Vroedſchappen haare plaatzen moesten „ ruimen voor de afgaande Magiſtraaten, die Vroedſchappen „ bleeven, welke verandering de ſuppliánten (zo zij zeiden) „ voor den welſtand van *'s Gravenhage* in veele manieren ſchade„ lijk vonden." Hun Ed. Gr. Mog. namen daar op geen beſluit, en de Regeering bleef nog in haare voorige gedaante; tot dat, eindelijk, in het Jaar 1672, eene geheel andere ſchikking daar

daar in gemaakt is, zo als boven reeds is aangetoond. Hier door is de Vroedſchap geworden, een vast en afzonderlijk Kollegie, uit twaalf perſoonen beſtaande, welker Leden, eens verkooren zijnde, hun leven of poorterſchap lang, dienen; terwijl ze te vooren, alle Jaaren, op den 25 November, nevens de andere Magiſtraatsperſoonen, werden vernieuwd. Volgens de beſchrijving, die 's Lands Staaten zelve daar van gegeeven hebben, „ ſtaat het aan deeze Amptgenootſchappen alleen te ſtemmen, „ te beſluiten en order te ſtellen op alle zaaken, die 't ge„ meene Land of de Stad van elk in 't bijzonder aangaan; en „ wat zij ſtemmen, beſluiten of verordenen, werd bij de „ gantſche Burgerije gevolgd." V n hier dat zij de Raaden, of de Wijsheid der Stad, genoemd worden. Om meer bepaaldelijk van de *Haagſche* Vroedſchap te ſpreeken, zoude men moeten onderſcheid maken tusſchen de verſchillende tijden, dewijl dit Collegie niet altijd in den zelven ſtaat geweest is. Doch alzo dit eene taak is, welke wij niet durven op ons neemen, merken wij hier alleen aan, dat de magt van dit Kollegie zodanig beſnoeid en verminderd is, dat het thans meer een Kollegie in naam, dan in de daad zelve is. Onder de verdere Amptenaaren van *'s Gravenhage* behooren: één Theſaurier en twee Secretarisſen; vier Weesmeesteren: als mede de SOCIETEIT van *'s Hage*, een Kollegie, 't welk nergens anders, dan daar alleen, plaats heeft. Om van deeze *Societeit* een regt denkbeeld te geeven, zullen wij, *vooreerst*, onderzoeken, bij welke gelegenheid dit Kollegie is opgerigt; *ten tweeden*, uit welke Leden het zelve beſtaa; *ten derden*, wat onder deszelfs beſtiering behoore.

Voor dat wij overgaan tot het eerſte point, zullen wij in het algemeen aanmerken, dat den *Haag*, van oude tijden af, tot nu toe, beſtaan heeft uit tweederlei ſoort van Ingezeetenen: te weten, uit Edelen en Suppoosten, die onmiddelijk onder den Hove van *Holland* behooren, en uit Ambagts- en Neeringdoende perſoonen, die aan het Geregt van den *Haag* onderhoorig, en het zelve onderworpen zijn. Wij zullen ons hier niet inlaaten, tot een onderzoek, of 'er nog een derde ſoort van Inwoonders zij, onderſcheiden van de twee boven gemelde; als mede, onder welk Regtsgebied of beheering de

dezelve eigenlijk zoude behooren: waar over, tusſchen het Hof en de Magistraat van den *Haag*, al voorheen, verſchil is ontſtaan, 't welk tot op dezen dag, voor zo veel wij weeten, niet is afgedaan. En dewijl binnen den *Haag* ook is gelegen een groot gedeelte Graaflijke Grond, waar van de beheering ſtaat aan de Graaflijkheids Rekenkamer, die voorheen met het Hof zodanig was vereenigd, dat geene zaaken, die eenigzins haare betrekking tot de Graaflijke Domeinen en Gerechtigheden hadden, voor den Hove werden gebragt, verhandeld en afgedaan, *ten zij daar bij en over waren geroepen, die van de Rekeningen in den Hage*, vind men dienſvolgens ook, dat zij, als Raaden, onder die van den Hove, in oude Memorialboeken, vermeld worden.

Deeze drie afzonderlijke Amptgenootſchappen, waar van het eene over des anderen onderhoorigen geen zeggen had, of eenig gezag konde oeffenen, kwamen voorheen, als de nood het vorderde, bij den anderen, om de zaaken, het algemeene welzijn van den *Haag* betreffende, te beſlegten, maakten Ordonnantien, enz. Nogthans maakten dezelve tot nog toe geen vast lichaam uit. Maar met het uitbreeken der beroerten, in 1572, door gantsch Nederland, en toen alles moest worden opgezet, om de Vrijheid te bewaaren, moest den *Haag* ook zijn aandeel draagen. Doch, naardien de Magiſtraat, over de Edelen en Suppoosten aldaar, die onmiddelijk onder het Hof van *Holland* ſtonden, geheel geen regtsſpraak had, vervoegden zig dezelve, bij de voornoemde Kollegien, om gezamentlijk middelen te beraamen. Bij deeze drie kwam, in het Jaar 1584, de *Hooge Raad*, als een vierde Genootſchap, niet uit eigene beweeging, of uit hoofde, dat de gemelde Raaden eenige Jurisdictie hadden, als een Hof van Hooger apél, maar als door de Staaten daartoe genoodzaakt. Deeze vier Kollegien vereenigden zig, in den Jaare 1586; wordende, naderhand, door de Staaten van *Holland*, in verſcheidene gevallen, erkend en ter Vergaderinge beſchreeven; 't welk geduurd heeft, tot kort na het Jaar 1600. 'Er vielen, echter, nu en dan, eenige geſchillen voor, die, eindelijk, in het Jaar 1603, aan goede Mannen geſteld werden, waarbij de *Societeit* haare regte geſtalte verkreeg; wordende, aan die van den *Haag*, bij de uitſpraak, uit de inkomſten

van

van de *Societeit*, toegelegd, eene ſomme van 5000 guldens, die, naderhand, verhoogd is, met een gelijke ſomme. Bij de uitdeeling der *Societeits-penningen*, trekt de Magiſtraat twee vijfde, en de andere Kollegien ieder een vijfde gedeelte.

In dien ſtand bleeven de zaaken, tot het Jaar 1614, wanneer 'er nieuwe moeilijkheden ontſtonden, die zo hoog reezen, dat de Magiſtraat niet goedvond, op dien voet, langer in de *Societeit* te blijven. Doch, na de veranderingen, in 1618 en 1619 voorgevallen, vereenigden zig dezelve wederom, in het Jaar 1622.

Deeze *Societeit*, zo als wij gezegd hebben, is zaamengevoegd uit vier Kollegien. Derzelver Leden komen niet Collegialiter bij den anderen; ieder van dezelve zend zijne Gevolmagtigden ter *Societeit*: te weeten, de drie Voorzittende Kollegien ieder twee, en de Magiſtraat drie; maakende te zamen een getal van negen perſoonen. De tijd hunner bijeenkomſte is niet bepaald. Hunne Vergaderplaats is in het vertrek van de Graaflijkheids Rekenkamer; welk vertrek, in het Jaar 1681, op kosten van de *Societeit*, daar toe is bekwaam gemaakt. Dit Kollegie heeft een eigen Secretaris, die de Vergaderingen bijwoont, en verder alles verrigt, het geen tot het ampt van zodanigen Amptenaar behoort. Hun Tijtel is *Edele Mogende Heeren*. Deeze *Societeit* verrigt, in *'s Gravenhage*, al wat de Magiſtraaten in andere Steden doen. Zij ſtelt de Ontvangers aan van den honderdſten en tweehonderdſten Penning, als mede van extraordinaire Verpondingen; zij heeft het beſtier over de Nieuwe Kerk, en voert het bewind over de Brandſpuiten en Brandſchouw, als mede over de Lantaarnen, in den *Haag*; ſtelt een Hoogleeraar in de Ontleedkunde aan; heeft het regt om een Burſal, in het Theologisch Collegie, te *Leijden*, te benoemen. Ook behoort aan de zelve de verſterking van den *Haag*, waaraan zij, meer dan eens, de hand gelegd heeft, doch telkens is verhinderd geworden. Ook zijn, meermaalen, door dezelve, Waardgelders aangenomen. De Armen van den *Haag* hebben, verſcheiden maalen, reden gehad, om op de milddadigheid der *Societeit* te roemen. Eindelijk trekken de *Haagſche* Predikanten, van dezelve, jaarlijks, boven hunne gewoone Wedde, 200, en die van *Scheveningen* één honderd guldens.

's Gravenhage bezit de Ambachtsheerlijkheid *Rijswijk*, waarvan de Stad *Delft* de Hooge Heerlijkheid in Pandschap heeft.

't Wapen van *'s Gravenhage*, is *een Oijevaar op een Geud veld*, hebbende een gekronkeld Aaltje of Slangetje in den Bek.

's GRAVENPOLDER, een Dorp en Heerlijkheid, een half uur van *Goes* in *Zeeland*. De Ambachtsheerlijkheid behoort aan verscheide Heeren, doch het grootste gedeelte aan den Heer WILLEM CORNELISZ OCKERS. Bij dit Dorp zou, meent men, het oude *Fortrappe* gelegen hebben, waarvan, in oude Schriften, gewaagd word.

BACHIENA.

's GRAVEVEEN; zie NIEUVEEN.

's GRAUVENWAARD, ook *Vossenhol* genaamd, een Eiland, of Schier-Eiland, waarop *Schenkenschans* gelegen is.

's GRAVENZANDE, in oude brieven, *Arena Comitis* genaamd, legt in het zogenaamde *Westland*, doch bepaaldelijk in *Delfland*, twee uuren gaans ten Zuidwesten van *'s Gravenhage*, en drie ten Oosten van *Delft*, aan den Hoek van *Holland*. De grond is aldaar zandig, doch de Oord bekoorlijk, door Zaai- Wei- en Teellanden, en overheerlijke Hofsteden en Landhoeven.

De naam van *'s Gravenzande* word afgeleid, van de verblijfplaats der oude Graaven van *Holland*, die aldaar, voor dat Koning WILLEM het Hof in *'s Hage* had gebouwd, hun verblijf hadden, gelijk nog heden blijkt, uit de overgebleeven naamen van *Koningstraat* en *Hofstaat*. Met meerder grond, echter, zou men dit konnen bewijzen, uit de Brieven, door de Graaven van *Holland*, aldaar gegeeven; zijnde het Hof, hier ter plaatse, nog in stand geweest, na den dood van gemelden Koning WILLEM, in het Jaar 1256. Ook is 't niet onwaarschijnlijk, dat WILLEM dit Hof, aan zijne Moeder, Vrouwe MACHTELD, ter wooning heeft nagelaaten. Ook meent men, dat het oude *Pastoorshuis* aldaar tot de Hofkeuken, en, na de Hervorming, als eene wooning voor

voor den Predikant gediend heeft. Bij de herbouwing vond men, in den grond, verſcheiden aarden vaatjes met Huisgeraaden, die men voor Gedenkſtukken der *Romeinen* hield. Onzeker is het, wanneer dit Hof is ten gronde gegaan; men meent, dat zulks geſchied is in het Jaar 1418, geduurende den tweeſpalt tusſchen Vrouw JACOBA en haaren Oom JAN VAN BEIJEREN. Ook meent men dat dit *'s Gravenzande* behoord heeft aan de oudſte Graaven van *Maasland*, *Texel* en *Kinheim*.

Van ouds is *'s Gravenzande* een bemuurde Stad geweest, en voorzien met Poorten; hebbende voorts eene bevaarbaare Haven, tot in den mond der *Maase*, welke, door den tijd, en door het bedijken van ſommige Polders, verdweenen is. Tegenwoordig is het nog een der voortreffelijkſte opene plaatzen. Men telt 'er 109 Huizen en een Koornmoolen. De openbaare Gebouwen zijn, de Kerk, het Raadhuis en een Ouden Mannenhuis. Onder het zelve behoort *Zand-Ambacht*.

Staat der Nederlanden.

GREBBE, of DE GREB, een Riviertje, dat zig, tusſchen *Wageningen* en *Rheenen*, in den Rhijn ontlast. Omtrent het midden legt een Mejr, het *Uilermeer* genaamd, waar uit zig de Puin en het vervallen Muurwerk van een groot Kasteel verheffen, de *Hunnenſchans* genaamd: een naam, welken dat oud Kasteel zou ontleend hebben, van de *Hunnen*. DE GREB is een buurtſchap, en de pleisterplaats der *Arnhemſche* Postwagens.

GREBBER, (CLAAS DE) die leefde ten tijde van Graaf FLORIS DEN V, ſchijnt een *West-Friesch* Edelman geweest te zijn, en, in 's Graaven dienst, eenig bevel gevoerd te hebben. Hij belegerde, met de *Westfriezen*, het *Muiderſlot*, toen gemelde Graaf, daarop, door zijne verraders, gevangen gehouden werd, in het Jaar 1292.

GREBBER, (CLAAS DE) een ander, van denzelven naam, was een der Bevelhebbers van de Vloot, in het Jaar 1438, tegen

de Oosterlingen in Zee gezonden, en behaalde, op dezelve, eenige aanzienlijke voordeelen.

Vaderl. Hist. III. Deel, bl. 80 en 537.

GREGORIUS MARTINU; zie MARTINUS (GRIGORIUS).

GRENSVOORD, een Adelijk Huis, in *Gelderland*, onder het Dorp *Renkum*.

GREONTERP, een *Friesch* Dorp, in de Grietenije *Wonseradeel*, hebbende elf Stemmen.

GREVINCKHOVEN, (NICOLAAS) Predikant te *Rotterdam*, moest aldaar, als behoorende tot de Remonstranten, veele moeilijkheden doorstaan, en zag zig, eindelijk, genoodzaakt, op raad van den Heer DE GROOT, van zijnen dienst afstand te doen.

Zie BRANDT; *Vaderl. Hist.* X. Deel.

GREVIUS, (JOANNES) voorheen Predikant te *Heusden*, werd, als behoorende tot de Remonstranten, in het Jaar 1621, na gebannen te zijn, te *Emmerik* gevat, en te *Amsterdam*, in het Rasphuis, gevangen gezet, benevens SAMUEL PRINCE. Gedurende hunne Gevangenis hielden zij, en bijzonder PRINCE, een gesprek met den Koning van *Boheemen*, en andere aanzienlijke lieden van deszelfs gevolg. Zo zeer was de Koning daar over voldaan, dat hij, in het heengaan, tot iemand zeide: *Die Man heeft verstand; maar 't is jammer, dat hij het niet beter gebruikt heeft. Ik dank God*, zeide de gevangene, *dat ik nog niet overtuigd ben, het kwalijk gebruikt te hebben.* Hierop nam de Koning, nevens de anderen, afscheid, met betooning van beleefdheid. Van eene der voornaamste Vrouwen, daar bij tegenwoordig, word verhaald, dat zij, haare driften bot vierende, de twee Predikanten, die dus geantwoord hadden, voor Oproermaakers en Landverraaders schold; waarop geen van beiden antwoord gaf, als zijnde zij, aan dergelijke bejegeningen, dageliks, gewoon.

Het ontkomen van WELSING uit den *Haag*, van SAPMA uit de boeijen te *Amsterdam*, en van VEZELIUS te *Haarlem*, deed sommigen oordeelen, dat men voortaan deeze Gevangenen, buiten allen

allen toegang, behoorde op te ſluiten. Zelfs wilden twee Regenten, dat men hun in naauwer hegtenisſe, en wel naar *Loevenſtein*, moest zenden. Hunne Vrienden, reeds zints eenige Maanden, hier voor bedugt, waren op middelen bedagt geweest om hun te verlosſen; en, ten dien einde, met hun eens afſpraak gemaakt.

Tot dat oogmerk kwam men eindelijk tot het beſluit, hun met Ladders te verlosſen; SAPMA had, al vóór zijne gevangenneeming, aangenomen, dit ontwerp ten uitvoer te brengen; maar toen mislukte de aanſlag, uit hoofde van te weinige helpers. Naderhand, toen hij, in zijn Vrouws Kleederen, de Boei en ontkomen was, namen anderen, die zig daar mede bemoeid hadden, 's nachts daar van eene proeve; andermaal mislukte het, en was bijna ontdekt geworden. Dus moest men wagten tot eene betere gelegenheid. De Remonſtranten, op Zaturdag, den 19 van Oktober, zeker bericht ontvangen hebbende, dat de twee Predikanten, den volgenden Woensdag, naar *Loevenſtein* zouden gevoerd worden, beſlooten, van nieuws, eene pooging te doen. SAPMA en de zijnen oordeelden, nu den laatſten kans te moeten wagen, en geen gevaar van Lijf of Leven te ontzien. En, zeker, buiten dit kon het niet geſchieden, vermits het Tugthuis zeer hooge muuren en ſteile daken had, langs welke de Gevangenen moesten op en afklauteren.

De aanſlag werd dan weder te werk geſteld, in den nacht, tusſchen den 12 en 13 van Oktober. Men had middel gevonden om de ſleutels van de Kamers, waar in de Gevangenen zaten, te doen namaaken. Aan den buitenmuur bracht men houten ladders, zwart geverfd, om, in den duister, minder gezien te worden. Langs dezelve klommen eenige lieden naar boven, tot op het dak, waar over ze touwen leeren ſpanden, welke ze voorts lieten nedervallen, tot op de binnenplaats van het Tugthuis. Maar, eer men tot hier toe was gevorderd, bejegenden den beleider en helpers zo veele zwarigheden, dat zij, aan de verdere uitvoeringe, bijkans wanhoopten. Van alle kanten hoorde men zo veel geblaf van honden; 'er waren zo veele voetgangers op de been; de Nachtwachten hielden zo zorgvuldig wagt, en het aanvoeren van Ladders ging zo traag voort, dat zij het verder gaan voor dwaasheid aanzagen. Nogthans gingen ze voort,

hoe-

hoewel ze, naderhand, over hunne ſtandvastigheid, zig niet genoeg konden verwonderen. Terwijl dan, onder dit alles, de Ladders geplant ſtonden, de touwen leeren over het dak geſpannen waren, en de helpers daar nog aanhingen, vast nederklimmende om op de binnenplaats te komen, en de ſloten der gevangenen te ontſluiten, kwam iemand, die digt daar bij woonde, met den blooten degen in de hand, aanloopen, op de geener, die bij de Ladders ſtonden, ſchreeuwende, uit alle zijne magt: *Alarm, de Nachtdieven zoeken de Gelukkige der Armen van 't Almoesſeniershuis* (nu het Latijnſche School) *te beſtelen, en zijn vast bezig om de ijzeren tralien te breeken.* In de verlegenheid, welke daar op volgde, deed men wat men kon, om den ſchreeuwer te doen bedaaren; en zeide rond uit, dat het hun te doen was om de gevangene Predikanten te verloſſen, en niet om te ſteelen. Op dit zeggen zweeg hij ſtil, bleef eenigen tijd ſtaan, zag het werk aan, en vertrok, na toewenſching dat het werk wel gelukken mogt. Dit dreigend gevaar, van buiten, verdweenen zijnde, ontſtond 'er een ander van binnen. Een van de Tugtelingen, die niet wel bij zijne zinnen was, riep en tierde geweldig, terwijl men aan het werk was; herhaalde reizen agter een ſchreeuwende: *De Arminiaanen breeken uit! de Arminiaanen breeken uit!* zelfs aan de overzijde van den Singel, daar eenigen de wagt hielden, werd dit roepen gehoord. Dan, het zij men, van binnen, hier op geene agt gaf, of, om dat hij dit meermaal, zonder dat 'er iets aan was, hadt geroepen, de helpers, althans, kwamen, eindelijk, langs de leeren, op de plaats, openden terſtond de Gevangenplaatzen, haalden GREVIUS en PRINCE 'er uit, deeden hun langs de afgelaaten touwleeren, (die zij wel va-t gemaakt hadden, met een koorde, welke, met een Katrol, werd opgehaald, om niet ligtelijk te ontſchieten of te vallen) naar boven klimmen, tot op het Dak, en van daar langs de houten Ladders, naar beneden daalen. Hier moesten zij nog gaan door een Poort, waarvan zij ook den Sleutel hadden. Nevens hun wierden, op gelijke wijze, twee of drie anderen verlost, onder anderen nog een Jeſuït, LEVINUS WOUTERS genaamd. Om des *Jeſuïts* wille, hadden eenige Roomschgezinde Burgers den Remonſtranten de behulpzaame hand geboden. Dus werden dan

GRE-

GREVIUS en PRINCE uit den bangen Kerker verlost, en kwamen, nog in dien nacht, bij eenigen hunner Geloofsgenooten. In het Tugthuis miste men hun 's morgens; doch de deuren vond men overal geslooten, zonder eenig teken van breeken. Buitenshuis vond men twee Ladders, welke de helpers hadden achtergelaaten.

Weinige dagen daarna schreef GREVIUS eenen Brief, waar in hij, van zijne verlossing, gewaagde, met dankzegging aan God, wien hij alleen de eer gaf van de zaak, die hem altoos onmoogelijk hadt geschéenen. GREVIUS bediende de Remonstranten, te *Amsteldam*, nog eenigen tijd daarna; doch dit schuil zitten moede zijnde, begaf hij zig, in het volgende Jaar, naar *Duitschland*. Ook onthield hij zig, eenigen tijd, te *Hamburg* en in *Holstein*. Op eene reize naar *Spiers* is hij vermist, zonder dat men ooit taal of teken van hem gevonden heeft. Van zijne Vrienden werdt hij, om zijne geleerdheid, zedigheid, goedaartigheid en andere deugden, hartlijk betreurd.

Zie BRANDT, III. en IV. Deel.

GRIBBIUS, (PETRUS) was de Zoon van P. GRIBBIUS, geboorén te *Middelburg*, in 't Jaar 1651, alwaar de oude GRIBBIUS toen Leeraar der *Engelsche* Kerk was, doch van waar hij, in het volgende Jaar, als Hoogduitsch Predikant, te *Amsteldam* werd beroepen. In het Jaar 1676 werd de Jonge GRIBBIUS Proponent onder de Klasis van *Haarlem*. Naderhand deed hij, met JACOBUS TRIGLAND, eene reize naar *Engeland*. Bij zijne terugkomste was zijn eerste standplaats, in 1677, *Middelie*; van daar werd hij verroepen, in 1679, naar *Groetenbroek*; 1680, naar *Harderwijk*; 1681, naar *Delft*, alwaar hij, (hebbende voor andere beroepen, die hem werden opgedraagen, bedankt) tot zijnen dood bleef. Deeze beroemde Kerklecraar heeft aldaar den tijd van vier-en-vijftig Jaaren zijnen dienst getrouwlijk waargenomen, en stierf, na een rusttijd van acht Jaaren, den 30 October 1739. Hij was, te *Delft*, in den Egt getreeden met DEBORA VAN HEUL; uit welk huwelijk gebooren is MARIA GRIBBIUS, die, naderhand, de Egtgenoote werd van den Wel Ed. Heer ABRAM VAN BLEIWYK, Burgemeester van *Delft*. 's Mans Afbeelding gaat in Print uit.

GRIB-

GRIBBENVORST, een der negen Dorpen des Lands van *Kessel*, in het Kwartier van *Roermonde*.

V. DER HOUVE, I. Deel fol. 81.

GRIETWAARDER, en GRIETWACHTER, waar van de eigentlijke ſpelding is KRYTWAARDE. Dit Ampt beſtond in het opzigt over het *Kampveld*, 't welk *met krijt was afgetekend*, en in het bewaaren van de Wetten, op het Kampvechten gemaakt; welke men kan vinden bij ALKEMADE, over het *Kamprecht*. Dit Ampt heeft, weleer, berust, onder de Heeren VAN WASSENAAR; onder andere vind men, als zodanig, vermeld, FILIPS, *Heer van Wasſenaar, Burggraaf van Leiden*. Het werd te Leen bezeeten van de Graaven van *Holland*. In het Jaar 1404 werd het opgedraagen aan JAN VAN DER WOUDE, Heer van *Warmond*, wiens Voorouders het lang bezeeten hadden. Niet zeker is het, ondertuſſchen, of gemelde Heer FILIPS dit Ampt, als *Burggraaf van Leiden*, dan als *Heer van Wasſenaar*, bezat. Het laatſte is het waarſchijnlijkſte, om dat het blijkt, uit den Zoenbrief, waarbij het Burggraaffchap wierd afgeſtaan, dat hij het daarbij behouden heeft, en het, nog lang daarna, door zijne Nazaaten bezeten is, zelfs tot in 't Jaar 1444, wanneer het werd afgeſtaan.

GRIETENIJEN. Dit woord komt af van het oude *Frieſche* woord GRETEN, 't welk niet alleen betekent, iemand *aanſpreeken* en *begroeten*, maar ook *uitdaagen* en *beſchuldigen*, ja zelfs, 't geen nog nader komt, *beoordeelen* en *vonnisſen*. *Gretman*, *Greetman*, of *Grietman*, wil dus zeggen, een *Gerechtsman*; *Hoofdrechter*, (*Procurator Generalis*), die 's Graven Perſoon, of dien van 's Lands Souverain, in zijn Diſtrict, verbeeld, in zaaken, die de Rechtsoeffening betreffen, en zorge moet draagen, dat het recht wel en wettig worde gehandhaaid. Men vindt, van deeze *Grietmannen*, allereerst gewag gemaakt, in een Acte van Verzoening der *Friezen* van *Westergoo*, met onderwerping aan Graave WILLEM *van Holland*, van 4 Julij 1310, te vinden in het *Charterboek van Friesland*, I. Deel, pag. 149. enz. De *Grietmannen*, of, gelijk men, in die Provintie, gewoon is te zeggen, de *Grietsluiden*, die hun Ampt,

Ampt, geduurende hun leven, behouden, worden door de Heeren Stadhouders van dat Gewest verkooren, uit eene Nominatie van drie Perſoonen, die ontworpen of gemaakt word, door de Eigenërfden van ieder Grietenij, en door de Gedeputeerde Staaten, aan den Erfſtadhouder in der tijd, gezonden. Van de Bijzitters of Mederegters, heeft de Grietman het recht van Verkiezing, uit eene Nominatie van dricën, welke door de Stemgeregtigden gemaakt word; waarna de gekoozene, door het geheele Geregt, in den eed word genomen Dit heeft ook plaats omtrent de Verkiezing van de *Secretarisſen*, alleen met dit onderſcheid, dat zij den Eed doen aan de Heeren Gedeputeerde Staaten. De *Grietluiden* hebben, in Dijk- en Vaartſchouwen, en eenige andere zaaken, een hun alleen bijzonder aanvertrouwd gezag, maar, in alle gewoonlijke Rechtshandelingen, betreffende de *Civiele* of Burgerlijke Rechtszaaken, niet meer te zeggen, dan een Bijzitter; elk heeft daarin niet meer dan één Stem. Voorts is eene Grietenij zulk een Diſtrict, waaraan meer of minder Dorpen onderhevig zijn, die te zamen één Gerecht uitmaaken. Dus zou men kunnen zeggen, dat de *Grietenijen*, in *Friesland*, een volkomene overeenkomst hebben met de Amptman- of Baljuwſchappen in de andere Provintien; 't en ware, tuſchen deeze en geene, dit aanmerklijk onderſcheid plaats hadde, dat, in de laatstgemelde, het Rechtsgebied zig mede uitſtrekt tot het Crimineele; terwijl dat der Grietmannen zig alleen bepaalt tot het *Civile*. Uit ieder *Grietenij* worden, Jaarlijks, door de Stemgeregtigde Opgezeetenen, twee Liden, Volmagten genaamd, tot de Staatsvergadering benoemd: één uit den Adelſtand, en één uit de Eigengeërfden; 't welk men elders noemt den *Ridder*- en *Boerenſtand*. Het getal dezer *Grietenijen* is niet altoos even groot geweest; zijnde nu eens meerder, en dan minder, door de inëenſmelting of ſplitzing van Diſtricten. Thans beſtaan dezelve in een getal van XXX. Zie verder het geen, op het Art. FRIESLAND, hier van gezegd is.

GRIETHOORN, een *Overijſſelsch* Dorp, onder het Drostampt van *Vollenhoven*, en, naar men wil, allereerst, in het Jaar 1312, bewoond geweest, van een deel Vreemdelingen, die op hunne Klee-

Kleederen, van vooren en agteren, Kruisſen droegen, zig zelve, met roeden en touwen, vol knoopen, geeſſelden; welke menſchen tot die Sekte behoorden, die men toen, in *Hoog- en Nederduitſchland*, *Geeſelaars* noemde. Deze eerſte bewooners van dit Dorp, hebben, met zwaaren arbeid, het zelve bebouwd. Ook wil men, dat zij de eerſten geweest zijn, die, in deeze Geweesten, het Turfmaaken, dat zij, mooglijk, elders gezien hadden, in gebruik gebragt hebben. Ook vind men, dat LUDOLPH, de eerſte Abt van *St. Laurens Kerk*, te *Oostbroek*; buiten *Utrecht*, aan de Nonnen, die uit dat Klooster, om de engte, verplaatst waren, een ſtuk Veengrond vereerde, om 't zo veel Turf, als zij noodig hadden, uittedeelen.

Kerkl. Oudh. van Deventer, I. Deel, bl. 571. enz.

GRIETHUIZEN, een Steedje of Vlek, in den omtrek van *Weſtphalen*, behoorende aan het Hertogdom *Kleef*, een halve mijl boven de Stad *Kleef*. Weleer behoorde het onder het Bisdom van *Utrecht*.

GRIFFIER. Dus noemt men den eerſten Minister der Algemeene Staaten, zijnde dus een Amptenaar van 't eerſte aanzien. Reeds ten tijde der Graaflijke Regeering, was de Griffier een Minister van de Staaten. Hij word aangeſteld door de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, en geniet de zelfde Voorrechten, als de Leden van den Raad. Ten tijde, dat de Graaven, ten hunnen voordeele, van alle Ampten, Recognitien trokken, werd dit Ampt verpagt. Dan H. H. Mog. vonden, naderhand, geraaden, bij derzelver Reſolutie, van 24 en 30 Mai 1602, dit tot een Permanent Ampt te maaken.

Reeds te vooren, in den Jaare 1582, had men een Order en Reglement, op de Griffie van den Hove, geſteld, en de Jaarwedde van den *Griffier* bepaald; zie Reſol. van Holl. 4 Febr. 5, 8 Maart en 23 April van dat Jaar. De verpachting bleef, echter, in ſtand, mids niemand daar toe werd aangeſteld, dan die den Hove aangenaam, *en een goed Vaderlander was*; welke woorden men uitdrukkelijk leest in de Reſol. van 4 en 26 Mai, en 24 Junij van 1583. Doch, in het gemelde Jaar 1602, den 24 Maij, werd

werd een andere Inſtructie voor den Griffier vastgeſteld, en, bij het bepaalen van een nader Order op de *Griffie*, 8 Junij 1605, goedgevonden, dat de Griffier zou borgtogt ſtellen, ten genoegen van den Hove, voor zijnen Ontvangst van de Namptisſementen. In de Jaaren 1618 en 1619, werd deszelfs Wedde nader geregeld. Aan den Griffier ſtaat, onder goedkeuring van den Hove, de aanſtelling van den Penningmeester, en van alle de Klerken der Griffie, gelijk ook, met goedvinden van de Staaten, van den Subſtitut-Griffier. De Griffier van H. Hoog Mog. woont dagelijks derzelver Vergaderingen bij. Hij leest het Gebed, waar mede alle Vergaderingen worden aangevangen. Geduurende de raadpleegingen, zit hij aan het einde van de tafel, met gedekten hoofde; doch hij ontdekt zig, en ſtaat over einde agter den Armſtoel van den Preſident, wanneer hij, zo als zijn post mede brengt, Brieven, Verzoekſchriften, of andere Papieren voorleest. Hij ſtelt alle de beſluiten der Staaten te Boek. Hij ſchrijft de Berigtſchriften voor de Dienaars van den Staat aan vreemde Hoven, en de Brieven aan Uitheemſche Mogendheden. Alle de Lastbrieven, voor de Krijgsoverſten en Bevelhebbers, als mede de Wetten en Plakaaten der Algemeene Staaten, worden door hem bezegeld en afgevaardigd. De beſluiten van den Staat, door den *Griffier* geboekt, worden gedrukt op der Staaten Drukkerij. Hij woont ook de Onderhandelingen met de vreemde Ministers bij, daar hij zijne ſtem in heeft. Dit aanzienlijk Ampt is, zints den Jaare 1670, zo als wij op het Art. FAGEL, gezien hebben, door mannen van dat Geſlacht, tot op heden toe, bediend. Van de Vertrekken, tot de *Griffie* behoorende, hebben wij, bij de beſchrijving van 't Hof, op 't Art. 'S GRAVENHAGE, melding gemaakt.

GRIFT, (DE) een der *Gelderſche Becken*, welke een zamenloop van alle *Becken*, in die Provintie, is, alle welke, bij *Hattem*, haar water in den *Yſſel* ſtorten.

GRIMALDI, (REINIER) van *Genua*; Was, in het Jaar 1304, Admiraal van *Frankrijk*. Tot onderſtand van Graaf JAN DEN II, en van de *Hollanders*, kwam hij herwaards, om de magt der *Vlamingers* te helpen dempen; loopende hij, met zijne Vloot,

de Maas binnen, en tot voor *Schiedam*: terwijl de *Hollandſche* Vloot gereed lag voor *Geertruidenberg*. Niet lang toefde GRIMALDI, maar den voortogt neemende, voer hij langs de *Bornisſe*, een Water, welk eertijds de Landen van *Voorne* en *Putten* van elkander ſcheidde, tot in het *Haringvliet*, en werd van de *Hollandſche* Vloot gevolgd. Een hevige ſtorm hield de Vlooten drie Etmaalen op. Naderhand, in het gezicht van *Zierikzee*, 't welk door de *Vlamingen* belegerd was, gekomen zijnde, vuurden de Vlootelingen, van de toppen der Masten, om den belegerden kennis van hunne aankomst te geeven; 't welk, uit de Stad, met vuuren beantwoord werd. De ſtilte, na den Storm, was zo groot, dat de Schepen naauwlijks een Boogſcheut wegs, op een geheelen dag, konden afleggen. Met veele moeite naderden ze, eindelijk, tot onder *Zierikzee*, en lieten aldaar het Anker vallen. Veel werks had het in, om te voorzien in 't gebrek aan leeftogt. GUI, Graaf van *Vlaanderen*, in het Jaar 1304, kennis gekreegen hebbende van het naderen der vereenigde Vloot, liet 10,000 mannen voor *Zierikzee* leggen, en begaf zig, met de rest van het Leger, aan boord zijner Schepen, die voor de Stad ten Anker lagen. Op den 10 van de maand Augustus raakten de Vlooten aan malkander, op 't *Gouwe*, tuſſchen *Schouwen* en *Duiveland*, niet verre van *Zierikzee*. GRIMALDI, door de Ebbe genoodzaakt zijnde, aftehouden, raakten eenige zijner Scheepen, op een droogte, voor de Stad, aan den grond, en moesten 'er, tot dat de Vloed kwam, blijven leggen. Ter naauwer nood ontkwamen ze het gevaar van verbrand te worden. De Admiral en Jonkheer WILLEM hadden beſlooten, het gevegt, niet voor 's daags daaraan, te hervatten; doch tegen den avond, met het wasſend water, kwamen de *Vlamingen* op hun af. Terſtond werden de vereenigde Vlooten in ſlagorde geſteld, en van de *Hollandſche* zijde, eerst uit zestig *Oestelen*, en tweehonderd *Bank-Armborsten*, en daarna uit meer dan duizend, op den Vijand geſchooten. De *Blijden*, waaruit men Steenen wierp, wierden ook, zo lang ze dienst konden doen, gebruikt; waar tegen de *Vlamingen* ook niet ſchuldig bleeven. Onophoudelijk zag men de lugt vervuld met een hagelbui pijlen, waar van het geſnor, een mijl verre, kon gehoord worden. De ſtranden wer-

weêrgalmden van het geroep van *Holland*, *Holland! Parijs*, *Parijs!*

In den aanval was het den *Vlamingen* gelukt, drie onzer Schepen te bemagtigen, op welke zij eene geweldige slagting aanrigtten. De *Hollanders* vermeesterden daar na een *Vlaamsch* Schip, dat dergelijk lot onderging. GRIMALDI, ziende meer te zullen kunnen verrigten, indien hij de *Vlamingers* aan boord klampte, gaf daar toe bevel. Ten zelven tijde raakten vier van zijne Schepen wederom vlot, en gingen terstond op den Vijand los, die dezelve, met allerhande handgeweer, ja zelfs met brandende houten, te keer ging. Kortom, de zege, die men op den Vijand behaalde, was volkomen. De Graaf van *Vlaanderen* werd, 's daags daaraan, door GRIMALDI, gevangen genomen; het welk het ontzet van *Zierikzee* ten gevolge had.

Zie MELIS STOKE. *Oude Holl. Chronijk*, enz.

GRIMANI, (HUBERTUS) anders HUBERT JACOBSZ. genaamd, gebooren te *Delft*. Van der jeugd af aan geneigt geweest zijnde, om andere Landen te bezien, begaf hij zig onder andere naar *Venetien*, alwaar hij zig aan het Hof van den Hertog wel tien Jaaren onthield, en door den Hertog met den eernaam van GRIMANI werd beschonken: welken zijne Nazaaten ook behouden hebben. Hij was een goed Pourtrait-Schilder. Maar, alzo de *Engelschen*, voor welke hij veel werkte, weinig geduld hadden, om, zo lang hij noodig oordeelde, te zitten, liep hij somtijds wat los over 't werk heen. Dit is de reden, dat zijne laatste werken op verre na zo goed niet zijn als zijne voorige.

Hij was te *Delft* getrouwd, met GEERTRUIJ GRAUWINKEL *Jansdogter*, en stierf in den *Briel*, in 't Jaar 1628 of 1629.

Zie BLEISWIJK, *Beschr. van Delft.*

GRIMBERGEN, een der Adelijke Huizen, ten Noorden van *Rijsen*, onder *Limelo*, behoorende aan 't Geslacht van VOERST.

GRIMBIJ, is, met *Mechelen*, de tweede Bank van *St. Servaas*, in *Staats-Braband*. Het Dorp van dien naam, dat ook *Daal-Grimbij* genaamd word, ligt een half uur gaans van het Dorp *Mechelen*, doch nader bij *Maastricht*.

GRIMHUIZEN, een Adelijk Kasteel, in *Staats Braband*, behoorende aan het Geslacht van dien naam, ten Westen van het Dorp *Buvel*.

GRIMOALD, Zoon van PEPIJN VAN LANDEN, was de opvolger zijns Vaders, als Groot Hofmeester in *Austrasie*. OTTO, die de Voogd of Opziender over SIGEBERT was, dit Ampt voor zig zelven zoekende te verkrijgen, maakte hem, drie Jaaren lang, zeer veel spels, tot dat hem GRIMOALD, door LEUTHARIUS, Hertog van *Zwaben*, liet afmaaken. Daarna vierde hij zijner Heerschzugt den teugel, tot zo verre, dat hij zijnen Zoon tot Erfgenaam van 't Rijk deed verklaaren; doende des Konings Zoon DAGOBERT naar *Ierland* voeren, en in een Klooster steeken, in het Jaar 650 of 652, onder voorgeven, dat dezelve overleden was; waarop hij zijnen Zoon, onder den naam van CHILDEBERT, tot Koning deed uitroepen. Naderhand ontving de verraader zijnen loon: met zijnen Zoon werd hij, door CLODOVEUS, gevangen genomen en omgebragt.

Zie mijn *Amsterdams Eer en Opkomst door de Hervorming.*

GRIMOALD, zoon van PEPYN VAN HERSTAL, was, onder de *Frankische* Koningen CHILDEBERT DEN II en DAGOBERT DEN III, Groot-Hofmeester. Hij trouwde, in het Jaar 715, met THEOSINDA, Dochter van den *Friesschen* Koning RADBOUD. In het Jaar 758, werd hij, op de begraafenis van ST. LAMBERT, door een *Fries*, RANGAR genaamd, vermoord, nalaatende een Bastaardzoon TIBALD, die, onder DAGOBERT DEN III, Groot-Hofmeester was, en insgelijks vermoord werd.

Ibid.

GRIM-

GRINNES. CLAUDIUS CIVILIS maakte eenen aanvang van den Oorlog, tegen de *Romeinen*, met hun, zo verre het Land der *Canninefaten* zig uitſtrekte, van de Noordzee te verdrijven. Waarſchijnlijk zou de Oorlog ten voordeele der *Batavieren* geëindigd zijn, hadde hij de *Romeinen* ook uit het boven'te gedeelte van het Eiland konnen verdrijven, alwaar zij vier Vlekken bezet hielden, niet met een klein getal, maar met twee geheele Keurbenden, en de Uitheemſche Hulptroepen, zo te Voet als te Paard. Aan eene van deeze vier plaatzen, welke, door CLASSICUS, met geweld wierden aangevallen, geeft TACITUS den naam van GRINNES, zonder iets verder van dezelve aanteteekenen. In de Reiskaart van PEUTINGER word de regte plaats van GRINNES aangeweezen, als gelegen, twee gemeene Duitſche mijlen beneden *Carve*, en eene mijl boven *Lefevanum*, omtrent het Dorp REMMERTEN, en dus een weinig boven den Dijk, waardoor DRUSUS den Rhijn, die op den *Gauliſchen* Oever aanſtortte, beteugelde. Men kan niet twijffelen, of het Zand, 't welk van den Oever afgeſpoeld was, door de kragt van den ſtroom, die weêrom ſtuitte, verder naar boven is gedreeven, alzo de kromme en bijna overdwarsſche ſtroom van den Neder-Rhijn daar wijd geweest is. Waar uit dan volgt, dat 'er tusſchen ORINNES en REMMERTEN, eenige drooge Eilandjes zijn opgekomen, waar van deeze twee plaatzen hunne naamen hebben kunnen ontvangen. 'GRINNES ſtamt dus af van GREND of GRENDEN, met welken naam de drooge gronden genoemd worden, waarop de groente zig boven het water begint te vertoonen; betekenende GRIN, in 't oud Friesch, GROEN, en GRIND, GROND.

ALTING, *Not. Germ. Inf. Part* I. *fol.* 80.

GRINT, GRIND, of GRIEN, een verlaaten Eilandje, omtrent twee mijlen bezuiden *ter Schelling*, digt aan de *Frieſche* Kust. Voor omtrent 80 Jaaren ſtond aldaar nog één huis, en werd 'er nog Hooi gewonnen; doch tegenwoordig is het een Schulpplaat.

GRINDT. (CORNELIS VAN) Volgens Sententie der Stad *Enkhuizen*, in het Jaar 1569, om reden dat hij zijne Vrouw had laa-

haaren ſterven, zonder eenig Sacrement, naar de wijze der Roomſche Kerke, en voorts in ſtilte, bij nacht, begraaven, na drie maalen, te vergeefsch, ingedaagd te zijn, werd deeze man veroordeeld, in Bannisſement en Verbeurdverklaaring zijner Goederen.

GRISPEERE, (ANTONIJ VAN) en GERRIT VAN RATINGEN, geweezen Raaden in het Hof van *Utrecht*, en, in het Jaar 1580, woonagtig te *Emmerik*, hadden, in dat zelve Jaar, ten voordeele van PARMA, zig ingelaaten met WILLEM VAN MONTFOORT, Drost van *Hattem*, om die Stad in handen van den Koning te leveren. Niets anders hadden zij daar voor bedongen, dan vergiffenis en onderhoud voor hun en de hunnen, indien zij hierom vervolgd wierden; 't geen hun ook was toegezegd. Zo zorgvuldig beleiden zij het ſtuk, dat veertig man, door RENNENBERG, naar *Hattem* gezonden, door hun werden ingelaaten. Doch de Drost en zijn Vader werden gevangen, naar *Arnhem* gevoerd, en aldaar onthoofd. De beſpringers werden eerst uit de Stad, en daarna, door bekomen hulp, uit de naast bij gelegene Steden gejaagd.

GROBBENDONK, eene Baronnie, met een Kasteel, in *Brabant*, tusſchen *Lier* en *Herenthals*, aan de *kleine Nethe* gelegen. Ten tijde van Keizer KAREL DEN V, bloeide zekere GROBBENDONK, als Heer van *Weſemaale*, en Theſaurier Generaal der Koninglijke Finantien in de Nederlanden. Deszelfs Zoon, COENRAAD VAN GROBBENDONK, Koninglijke Raad, Commisſaris der Finantien in *Vlaanderen*, werd, in het Jaar 1600, Vrijheer van *Heboke*. ANTONIE SCHETS VAN GROBBENDONK, Koninglijke *Spaanſche* Krijgsraad, Gouverneur van *'s Hertogenbosch*, werd, in 1602, tot Baron of Vrijheer, en, in 1637, tot Graaf verheven, als ook tot Ridder van *St. Jacob*. Terwijl hij Gouverneur van *'s Bosch* was, gebeurde het zo berugte als onbezonnen gevegt, waarvan wij, op het Art. BREAUTÉ, gewag gemaakt hebben, in het Jaar 1600. GROBBENDONK werd, meermaalen, beſchuldigd, dat hij zijn Volk zou hebben aangezet om BREAUTÉ om te brengen. Dat dit geſchied zij, is bekend; maar of GROBBENDONK werklijk oorzaak van dit ſchelmſtuk

ware, is niet zeker, hoewel het ook, met grond, niet kan worden tegengesprooken. Een der naastbestaanden van den vermoorden; HOCQUINCOURT genaamd, kwam, uit *Frankrijk*, te *'s Hertogenbosch*, en daagde GROBBENDONK uit tot een tweegevegt; 't welk de Aartshertog verhinderde. Manlijk gedroeg hij zig, in het Jaar 1601, wanneer Prins MAURITS den *Bosch*, te vergeefsch, belegerde. Buiten de *Vughterpoort* deed hij eenige Buitenwerken opwerpen, moedigde de Burgers, op alle mogelijke wijzen, aan, en beloofde hun, binnen kort, ontzet en vergoeding van schade. In het Jaar 1603, in de maand Junij, dreef de Burgerij het Regiment van den Baanderheer VAN HAGHENCOURT uit de Stad. Geduurende de Belegering, waren verscheiden Soldaaten in de Stad gekomen, en het gemelde Regiment, met de Ruiters van den Gouverneur, aldaar in Bezetting gebleeven. De Burgerij was daar over ten uitersten misnoegd; te meer, om dat zij vermoedde, dat dit Volk gemeenschap hield met de Muitelingen te *Hoogstraaten*. GROBBENDONK scheen, over de uitdrijving, zeer misnoegd te zijn: want men vond Briefjes, van den volgenden inhoud, door de Stad gestrooit. „ Ach lieve Burgers, sta bij, of wij zijn met goed en „ bloed verlooren. De Heer van GROBBENDONK heeft gezwoo„ ren, dat hij het ons vergelden zal, dat wij de Waalen uit de „ Stad gezet hebben; maar laat ons dat niet genoeg zijn, wij „ over de drie honderd sterk, die gezwooren hebben, dat wij „ hem vergelden zullen, dat hij met zijne Ruiteren beslooten „ had, ons van boven neêr dood te smijten; laat ons malkande„ ren bijstaan, om hem ter Stad uit te helpen met zijn Volk, of „ wij zijn in eeuwigheid verlooren." Doch hier kwam niets van, wijl de Stad, kort daarna, wederom, door Prins MAURITS, hoewel vruchteloos, belegerd werd.

GROBBENDONK bestierde de Stad, in meerder rust dan voorheen, tot in het Jaar 1629; in welk Jaar hem, in het zekere, berigt werd, dat Prins FREDRIK HENDRIK het voorneemen had opgevat, om het beleg voor den *Bosch* te slaan. GROBBENDONK, echter, weigerde, aan die tijding geloof te geeven, zeggende dat hij den Prins daar toe voor veel te wijs kende. Doch de tijd leerde hem het tegendeel. De Gouverneur, terwijl het Leger de Stad naderde, deed alle de zwakste plaatzen, binnen den

Wal, zo veel mooglijk, verſterken, doch verzuimde, de Belegeraars, in het aanleggen hunner Werken, te verhinderen, als kunnende nog niet gelooven, dat de Prins het beleg van den *Bosch*, maar wel dat van *Breda*, in den zin had. Deeze ongeloovigheid was de oorzaak, dat hij de Vesting niet naar behooren met Volk en Krijgsbehoeften deed voorzien. Dit niettegenſtaande hield hij het hevig Beleg uit, van den 1 Maij tot den 11 September, op welken dag de Regeering verzogt, om in onderhandeling te treeden. Twee dagen daarna kwam men overeen, om de Stad, aan de Algemeene Staaten, overtegeeven.

Uit het misnoegen der Burgerij op den Gouverneur en den Voorzittenden Schepen, blijkt duidelijk, dat de Stad, uit gebrek aan Buskruit, heeft moeten worden overgegeeven. Openlijk zeiden ze: „Men belaſtte ons, op zwaare ſtraffen, onze „huizen met Levensmiddelen te voorzien; en nu is 'er geen „genoegzaame Voorraad van Buskruit. Wij hebben, Jaaren „achter den anderen, geld, tot verbetering der Vestingwerken, „moeten opbrengen; en nu zitten wij 'er toe. Wij hebben een „rijken Gouverneur en Voorzittenden Schepen, die ons hebben „uitgezogen."

Zeker is het, dat GROBBENDONK van ongemeene gierigheid beſchuldigd werd; en, uit de Stads Rekenboeken, is meermaalen aangetoond, dat hij en zijne Vrouw, zelfs nog geduurende het beleg der Stad, groote geſchenken ontvangen hebben. Nogthans kan de roem, van een dapper, voorzigtig en kundig Krijgsheld geweest te zijn, hem niet onthouden worden; kunnende daarvan dit beleg ten getuige ſtrekken.

Bij den uittogt, uit den *Bosch*, zag men, onder de Geeſtelijken, die de Stad verlieten, de Gemaalin van GROBBENDONK, verzeld van eene Minne en een klein Kind, waarvan zij, geduurende het beleg, verlost was. De Prins groette haar, en ſprak haar zeer vriendelijk toe; waarbij zij eene ongemeene bedaardheid betoonde. De Krijgsknechten waren in drie hoopen verdeeld. GROBBENDONK, gezeeten op een wit Paard, had zig tusſchen de eerſte en tweede bende geplaatst. Hij toonde een ernſtig gelaat, waarop aller oogen gevestigd waren. Bij den Prins gekomen zijnde, hield hij met denzelven een geſprek, waarin zijne Hoogheid deszelfs gehouden gedrag, geduurende het

het beleg, ten hoogſten prees. Hij, ſchertſende, daarop geantwoord hebbende, *dat hij vernesteld was*, gaf zijn Paard de ſpooren, en reed weg.

VAN HEURN, *Historie van den Bosch*, II. Deel.

GROEDE, kortheidshalve, GROE genaamt, is het grootſte en beste Dorp van het geheele Eiland van *Kadzand*, in *Staats Vlaanderen*. Het pronkt met een fraaije Kerk en een hoogen ſpitzen Toorn. Dit Dorp word bewoond door verſcheiden *Franſche* Vlugtelingen, die 'er ook een Kerk hebben. In het Jaar 1740 is aldaar een *Lutherſche* Kerk geſticht, ten dienſte der *Zaltsburgers*. Wijders is aldaar een Gemeente der *Doopsgezinden*, welke, met die van *Nieuwvliet*, een Leeraar hebben, wiens eigenlijke ſtandplaats te *Aardenburg* is.

GROEN, (THEODORUS) gebooren te *Heusden*, en weleer Predikant te *Maastricht*, Schrijver van veele geleerde Schriften, en daar onder eene volledige Beſchrijving zijner Geboorteplaatze.

OUDENHOVEN, *Beſchrijving van Heusden*, bl. 133.

GROENENDAAL, een Konvent, bij *Bruſſel*, in 't *Sonnenbosch*, behoorende onder het Bisdom *Mechelen*, zijnde, weleer, geweest de wooning van een Kluizenaar. In het Jaar 1417, werd dit Konvent gebragt onder het Kapittel van *Windesheim*, bij *Zwolle*, en wel bepaaldelijk onder het Bisdom *Deventer*.

GROENDIJK, weleer een Kloqster, niet verre van de Stad *Bolswerd*, in de *Friejche* Grietenij *Wonseradeel*; doch, in het Jaar 1572, door het Water geheel weggeſpoeld. Tegenwoordig leggen, op den grond van hetzelve, eenige Boerderijen. Een ander Klooster, van dien zelven naam, vond men, voorheen, in de Grietenij *Wijmbritſeradeel*.

GROENHOUT, een Gehugt, in *Staats Braband*, behoorende onder de Vrijheid van *Roozendaal*.

GROENENBERG, weleer een Slot of Stamhuis van de Ridders van dien naam, in de *Groninger Ommelanden*, ten Westen van 't Dorp *Middelbert*. AVA VAN GROENENBERG, of GROENENBURG, Stadvoogd van *Groningen*, was, in het Jaar 1322, het laatſte Mansoir van dat Geſlacht, dat bekend was geweest ſedert het Jaar 1040.

GROENEVEEN, ('t Huis) nu *Papenburg*, gelegen in *Kennemerland*, een half uur benoorden de *Zantpoort*, allernaast het *Huis te Velsen*, omtrent het Jaar 1565, door ADRIAAN VAN GROENEVEEN, die, in 1572, Vroedſchap der Stad *Haarlem* was, geſtigt, in de gedaante van een Slot, omſingeld met breede Graften. De Stichter van dit Huis, is, in den Jaare 1573, terwijl *Haarlem*, door DON FRIDRICO, belegert was, en hij, in een Schermutzeling, op den 20 Januarij, gevangen was, benevens QUIRIJN DIRKSZOON en Meester LAMBERT JACOBSZ, beide Oud-Burgemeesteren, tot weêrwraak, op den Wal, met de beenen om hoog, aan een Galg gehangen. Op de puinhoopen van dit Huis, heeft de Heer KORNELIS VAN DER MEIJE, in het Jaar 1633, een ſchoon vierkant Huis gebouwt, en het zelve, in 1643, hoewel toen nog niet volbouwd, verkogt en opgedraagen, aan den Heer GERARD VAN PAPENBROEK, Bewindhebber der Oost-Indiſche Maatſchappij, ter Kamer *Amſteldam*, die het naar zijnen naam genoemd heeft.

In het uitgraven en diepen der Vijvers, rondsom dit Huis, zijn verſcheide oude gebakken roode Steenen gevonden, met Bijbelſche en andere Hiſtorien daarop, als ook een gantsch onſchonden *Jacoba's Kannetje*. Behalven verſcheidene aanmerkelijke zaaken, was, onder anderen, aldaar een zeer groote en ongemeen kostbaare Boekerij, zo van oude gedrukte als met de hand geſchreevene Boeken, die twee Gallerijen of Kamers beſloeg; als ook de afbeeldzels van vermaarde en geleerde Mannen, en veele Antique ſtukken Marmer, met groote kosten, uit de zeldzaamſte verzamelingen van de Heeren REINST, SIX, WITSEN, HEIDANUS, GRAEVIUS en anderen, bijeengebragt. Van deze verzameling van oude Marmeren Gedenkſtukken, met Aanteekeningen en Uitleggingen verrijkt, was, in zijnen tijd, de kundige *Amſteldamſche* Predikant HEBBER, voorneemens, een

Werk

Werk in 't licht te brengen, onder den titel MARMORA PAPENBURGICA; doch zijn ontijdig overlijden verhinderde de volvoering van dit ontwerp.

Zie *de Oude Holl. Chronijk*; VAN LEEUWEN, *Batavia*; AMPSING; HOOFT; SCHREVELIUS, enz.

GROENEVELDT, een Ambachtsheerlijkheid, in *Holland*, behoorende onder het Baljuwschap van *Delfland*, onder de Parochie van het *Wout*, is geweest een adelijk Stamhuis der Heeren VAN WASSENAAR, door Hèer DIRK, nevens 75 morgens Lands, voor deszelfs Erfdeel, nagelaaten aan zijnen jongsten Zoon ARENT, die daar mede verlijd werd, in het Jaar 1228. Deeze ARENT, daar na, een Slot daarop hebbende doen bouwen, heeft den naam van WASSENAAR nagelaaten aan zijnen oudsten Broeder, en dien van GROENEVELD, van deeze Hofstede, aangenomen. Hij nam tot zijn Wapen, *drie wasiende Maanen op een Groenveld*. Dit Ambacht word, in de oude Brieven, genaamt *de la Harnesch*. In het Jaar 1409, werd daar mede verlijd, JOHAN VAN GROENEVELD. Doch deeze, de zijde van Vrouw JACOBA volgende, werd, in het Jaar 1420, zijn Slot, met meer andere Huizen, ten grond toe afgebrand, maar naderhand weder opgebouwd. Dit *Groeneveld* grenst, ten Oosten, aan het *Wout*, in de *Groeneveldsche Watering*; ten Zuiden, aan den *Lierweg*; ten Noorden, aan de *Zwet*; en ten Westen, aan den *Naaldwijkschen* weg. In zijne Polders beslaat het omtrent 300 Morgens. 't Slot *Groeneveld* is thans veranderd in een fraai steenen Boerenhuis.

GROENEVELD; (REINIER VAN OLDENBARNEVELD, *Heer van*) zie OLDENBARNEVELD (R.)

GROENEVELD, (JONKHEER AREND VAN) was, in het Jaar 1587, een manmoedig verdediger van *Sluis*, toen het, door den Hertog VAN PARMA, belegerd was.

GROENEWEGEN, één der achttien verdronken Dorpen, in *Reemerswaard*, in *Zeeland*.

GROE-

GROENEWEGEN, (Mr. SIMON VAN DER MADE) Leeraar in de beide Rechten, en Secretaris der Stad *Delft*; alwaar zijne Voorouders, veele Jaaren, aanzienlijke bedieningen bekleed hadden. Hij heeft den roem nagelaaten, van, door zijn kunde in de Rechtsgeleerdheid, deeze Landen grooten dienst gedaan te hebben; bijzonder door het ſchrijven zijner twee Boeken, waarvan het eene ten tijtel voert: *Aanmerkingen op de Hollandſche Rechtsgeleerdheid van H. de Groot*; en het tweede: *Tractatus de legibus abrogatis in Hollandia vicinisque Regionibus*, in 4to.

Hij overleed, den 5 Julij 1652, in den ouderdom van ruim 39 Jaaren.

BLEISWIJK, *Beſchrijving van Delft*, pag. 834.

GROENEWEGEN, (HUIG JANSZOON VAN) een der Voorzaaten van den zo evengemelden Heer VAN GROENEWEGEN, was, in het Jaar 1573, Burgemeester der Stad *Delft*, en den Roomſchen Godsdienst nog toegedaan. BOSSU, zegt zig van hem te bedienen, om den Prins VAN ORANJE gevangen te neemen; doch de brenger van den Brief, een gevangen Soldaat zijnde, ſtelde dien in handen van den Heer VAN BATENBURG, die hem aan den Prins bezorgde. De Burgemeester, bij den Prins ontboden zijnde, verklaarde zijne opregtheid, met God aan te roepen tot getuige van zijne onſchuld; zeggende verder, geen meester van de Pen van BOSSU te zijn. De Prins hervatte, dat zijne trouwe zou blijken, indien hij BOSSU zelven in de laagen lokte, welke hij voor anderen bereid had. Maar ook hierop betuigde de Burgemeester, dit van zig zelven niet te kunnen verkrijgen; waarop de Prins hem, eenigen tijd, in zijn huis, deed in verzekering houden, doch eerlang weder om ontſlaan.

BOR, VI. Boek, bl. 315 en 318.

GROENEWOUDE; zie AMELISWAART.

GROENEWOUDE, eene Riddermaatige Hofſtad, in 't Sticht van *Utrecht*, ruim een kwartier uur ten Noordwesten van de Kerk van *Woudenberg*. Deeze Ridder-Hofſtede ſchijnt geſtigt te

se zijn, in 1382, door eenen WILLEM VAN GROENEWOUDE, op de plaats van het Kasteel *Woudenberg*. Zijne Nazaaten bezaten het, tot in het Jaar 1495; in welk Jaar het, door LUBBERT VAN GROENEWOUDE en deszelfs Zoon, werd overgedraagen aan ERNST TAATS VAN AMERONGEN, in wiens Geslacht het gebleeven is, tot dat WILLEM TAATS VAN AMERONGEN, *Heer van Giesfenborg*, in 1643, het aan den Leenheer opdroeg, ten behoeve van MARIA HONDELING, Weduwe van DIRK VAN ECK VAN PANTALON, Heer van *Lauwenregt*, die het, ten zelven dage, opdroeg aan haaren Zoon, GERARD VAN ECK VAN PANTALON, Heer van *Oud-Broekhuizen*. Deeze gaf dit Huis, in 1670, wederom over aan HENDRIK JACOB VAN THUIJL VAN SERooskerken, *Heer van Zuilen*, door wien het, ten volgende Jaare, werd opgedraagen aan de Weduwe van GIJSBERT VAN HARDENBROEK, die het terstond wederom overgaf aan haaren Zoon, GIJSBERT JOHAN VAN HARDENBROEK, die, wegens *Groenewoude*, in 1674, als Lid der Edelen beschreeven werd. Naderhand verkogt hij het aan BARTHOLOMEUS DE GRUITER, Raad in de Vroedschap der Stad *Utrecht*. Vervolgens is het aan andere Geslachten overgegaan. Het Huis vertoont zig als een ouderwetsch Gebouw, met drie scherpe Gevels, en legt in een ruimen Vijver, omringd van aangenaame Laanen en Bosschaadjen.

GROENINCX, (EGIDIUS) was, in het berugte Jaar 1672, bij het schrikverwekkend oproer, dat toen, te *Rotterdam*, plaats had, een der Burger-Kapiteinen, die zig aller achting waardig maakte, door het beschermen van eenige Leden der Regeering op het Stadhuis, tegen de woede van het moord- en plonderziek graauw.

GROENLO; zie GROL.

GROESBEEK, (.... *Heer van*) was, in het Jaar 1567, Lid van den Grooten Raad te *Mechelen*. Hij werd, in dat zelve Jaar, door de Landvoogdesse, benevens JORIS RATALLER, benoemd, als Afgezant naar *Denemarken*, om den Koning van de verhooging der *Zondsche* Tollen aftemaanen; doch zijn Ge-

GROLLO, een Buurt, ten Zuiden van *Rolde*, in 't Landſchap *Drenthe*, alwaar, eertijds, in het nabij geleegen Bosch, onder den blooten Hemel, de algemeene Vergaderingen der *Drenthſche* Landſtanden gehouden werden. 'Er waren, daar ter plaatze, gaten in den grond gemaakt, voor elk naar zijnen rang, om daarin te zitten; dan naderhand zijn die Vergaderingen gehouden in de Kerk te *Rolde*.

GRONINGEN, GRONNINGEN, GROENINGEN, GRUNINGEN of GRUNINGEN, in het Latijn *Groninga*, *Groningia*, *Gruninga*, en *Gruningia*, eene fraaije, ſterke en welbewoonde Stad, in het Noorderdeel van *Nederland*, tuſſchen de *Eems* en de *Lauwers* gelegen; hebbende ten Zuiden, het Landſchap *Drenthe*; ten Westen, de Provintie van *Friesland*; ten Noorden, de *Wadden* en Eilanden aan de *Noordzee*; en ten Oosten, den gemelden *Eemsſtroom* en *Oost-Friesland*, en maakende met de Dorpen, de *Ommelanden* genaamd, eene der zeven Vereenigde Nederlandſche Provincien.

Deeze Stad word, ten aanzien van haare eerſte beginzelen, voor zeer oud gehouden, en zelfs niet alleen voor de oudſte Stad van *Friesland*, maar ook van de gantſche Zeekust over den *Rhijn*. Zij heeft haaren naam echter niet ontleend van eenen GRUNUS, gelijk eenige Fabeldichters willen, voorgeevende, dat zekere FRISO, 313 Jaaren vóór Christus Geboorte met de zijnen in dit Gewest zou gekomen zijn, het welk nu *Friesland* genaamd word; dat dit Volk, ten opzigte van zijnen Godsdienst, een Opperpriester, zo veel als Opperhoofd, en eerſte der *Druïden*, had, HAIJO genaamd; dat dezelve twee Zoonen had, GALO en MANNUS, geheeten; van welker eerſten GRUNUS zou geſprooten zijn, dewelke omtrent 136 Jaaren vóór CHRISTUS geboorte, in *Friesland*, een Kasteel bouwde, naar hem *Grunusbirgen*, of *Grunusburght* genaamd; waarbij naderhand eenige Huizen zouden gebouwd zijn, en dus GRUNINGEN alſengs in de geſtalte van een Dorp geraakt. Dit gantſche verhaal is zonder bewijs, en word deswegen met reden voor een verdichtzel gehouden. Waarſchijnelijker, zo niet geheel zeker, is het geen de geleerde MENSO ALTING, een Man, die zijn Vaderland, door eenen onvermoeiden vlijt, in het naſpeuren van des-

deszelfs oudheden, en het ontdekken en verklaaren van veele tot zijnen tijd toe onbekend geweest zijnde zaaken, tot roem ſtrekt, aangaande deeze naamreden opgeeft, namelijk, dat *Groningen* of *Groeningen* zijnen naam heeft gekreegen van de groenheid der Velden, tusſchen de twee Vloeden of Rivieren gelegen, waar van zij, gelijk gezegt is, een hoogen rug beſlaat. Deeze gelegenheid, dus vervolgt die naauwkeurige Schrijver, word zelfs niet duister te kennen gegeeven door het Stads Wapen, zijnde een groene ſtreek, of Veld, dat midden tusſchen twee Wateren of Vloeden is uitgeſtrekt: want *Groen*, bij de *Friezen*, *Grien* genaamd, word van de *Duitſchers*, die dieper in het Land woonen, *Gruin* of *Grun* geheeten, en van de anderen, die langs de Stranden, of aan de Zeekust, woonachtig zijn, *Groen* of *Gron*; waar van daan de verſcheide benaamingen van *Grins*, *Gruningen*, *Groeningen*, *Groningen*, enz. aan het hooſd van dit Artijkel aangehaald, gekomen zijn. *Greuningen* word door de wandeling alleen van de *Hollanders* gezegd, door het verkeerd uitſpreeken van de *Saxiſche* tweeklank *oe*. Maar de uitgang *ing* is bij ons, gelijk op veele plaatzen in *Duitſchland*, wel inzonderheid een merkletter der Geſlachtnaamen. UBBO EMMIUS, ſchoon de naamreden van de groenheid der Velden niet verwerpende, ſchijnt echter meer zin te hebben in eene van zijne uitvindinge. Namelijk, hij is 'er niet vreemd van, dat *Groningen* geſtigt, of ten minſte beheerscht is geweest door eenen GRUNUS, of GRIJNS; doch geen Indiaanſchen GRUNUS; geen FRISOOS Neef; geen TROJAAN; maar een Inlander en een gebooren *Fries*; en dit is, zegt hij voorts, mogelijk de reden, dat *Groningen* dikwijls (zo als nog bij de *Friezen*) *Grinſe*, of *Grenſe*, is genaamt geweest. Voor het overige doet hij gelden, dat meer plaatzen, hier omtrent gelegen, haare benaaming van braave en deſtige Lieden gekreegen hebben. Doch men twijffelt niet, of de Leezer zal vrij meer ſmaak vinden in de naamreden, door den Heer ALTING opgegeeven. Men zal hier, echter, tot beſluit van het onderzoek, aangaande den naamsoorſprong dezer Stad, nog bijvoegen, de gedagten van den Heer H. v. R. in zijne Aantekeningen op de *Oudheden en Geſtichten van Groningen*, dien aangaande, en het oordeel daar over aan den Lezer overlaaten, volgende daar omtrent het zedig voorbeeld van den Schrijver

zelven. Het ſtaat dan, volgens dezen Schrijver, te weeten, dat *Gronna*, *Gronnia*, en *Grunna*, naar de opmerking van BOLLANDUS (bij DU CANGE, op het woord *Gronna*, bij de Latinisten der middelſte Eeuwen, *Veen*, of *Veenland*, en zomwijlen ook *Moeras* betekent, het welk de Schrijver door eenige plaatzen in de Latijnſche taale bewijst. Van dit *Gronna*, of *Grunna*, hebben, volgens het getuigenis van DU CANGE, zommigen de naamen van *Groningen*, in *Friesland*; *Gronau*, in het Land van *Brunswijk*, en *Groningen*, in het Bisdom van *Halberſtad*, afgeleid. Hij beſluit hier op met deeze woorden: „ Was de naamreden van *Groen* niet in den weg, dan „ zou die van *Gronna*, of *Grunna*, al vrij in bedenking ko„ men, en doet het *misſchien* evenwel."

Wat voorts de Oudheid van *Groningen* betreft, de Heer ALTING (*P. I. Germ. Inf.* p. 48) heeft waarſchijnlijk niet gedoold in zijne meening, dat de Stad *Groningen* het Kasteel of de Vesting is, welke de Veldheer der *Romeinen* CORBULO bouwde, om de *Friezen*, die weder onder de gehoorzaamheid van het Roomſche Rijk gekomen waren, in bedwang te houden. GERMANICUS, van voorneemen zijnde de *Cheruſcen*, zig omtrent de *Weſer* onthoudende, den Oorlog aan te doen, vertrok, van het Eiland der *Batavieren*, met zijn Voetvolk, op duizend Schepen, zijn vaart neemende op *Druſus* Gragt en den Yſſel tot in een Meir, het welk hedendaags te *Zuiderzee* is, welker wateren ter dier tijd nog zo wijd uitgeſtrekt niet waren, als zij tegenwoordig zijn. Van daar begaf hij zig in den *Oceaan*; en de Kusten langs vaarende, kwam hij aan den mond van den *Eems*, alwaar hij zig met zijn Volk ontſcheepte. PEDO, Generaal van de Ruiterij, nam een anderen weg, en trok door *Friesland* en het Land van *Groningen*, het welk daar aan vast was, en kwam, met zijne Benden, mede op de Oevers van den *Eems*, daar de beſtemde algemeene vergaderplaats was. Hier was een kleine Haven, met een Kasteel, dat den naam van de Rivier had, waarin de Vloot, gedurende den Veldtogt, gelaaten werd. Deeze Haven en dit Kasteel, of Stedeke, wierden veeltijds verkeerdelijk genomen voor de Stad *Emden*, die zo oud niet is, en eerst vermaard is geworden door haaren grooten Koophandel, als de andere. Maar deeze twee Steden waren

gelegen aan de twee verſcheide zijden van de Rivier, waar van zij haaren naam ontleenden; en die, daar GERMANICUS zijn Voetvolk ontſcheepte, buiten allen twijffel, aan deeze zijde van den *Eems*, en aan den kant van *Groningen*, nademaal de Ruiterij te Land door *Friesland* zich kwam voegen bij het Voetvolk, het welk daar ontſcheept was. Men had als toen nog geene Dijken, om het geweld en de overſtroomingen van de Zee en van den *Eems*, welks mond zeer wijd is, te keeren; zo dat de *Romeinen* hunne winterkwartieren langs die Rivier niet houden, of ſterke bezettingen laaten konden, maar genoodzaakt waren, te rug te keeren; en zij leden zelfs onder weg al veel, door den hevigen wind, en 't opzwellen van de Zee: waarom zij hunne wijk namen in een Dorp in 't Land van *Groningen*, 't welk hooger was dan andere, en daar GERMANICUS, met eenige Keurbenden (*Legiones*) voor uit getrokken zijnde, hen verwagtte. *Friesland* en *Groningen* hadden de magt niet, de minſte beweeging te maaken, zo lang de Krijgsbenden van GERMANICUS, die, van het bedwingen van hunne nabuuren, waren te rug gekomen, zo nabij waren. Maar het leed niet lang, of daar geſchiedde een algemeene opſtand; de Benden der *Romeinen* werden geſlagen, en CORBULO, in den Jaare 48 van de gemeene tijdrekening, herwaarts gezonden, om de Volkeren van *Oost-Friesland* en het Hertogdom *Bremen* weder tot gehoorzaamheid te brengen. De *Friezen*, door zijne komst en de geſtrenge ſtraffen, die hij oefſende, overal, wie hem dorst wederſtaan, ten uiterſten verbaasd, zonden Afgezanten aan hem; beloofden zig zijner gehoorzaamheid te onderwerpen, en gaven hem Gijzelaars voor hunne getrouwheid. Hij nam deeze gelegenheid waar, om zig meester van *Friesland* te maaken, en verdeelde het in Kwartieren; hij gaf de oude en nieuwe Inwooners zeker gedeelte Land, en bouwde eene ſterkte, om hen in toom te houden. M. ALTING meent, gelijk zo even gezegd is, dat deeze Vesting gelegt werd ter plaatze, daar tegenwoordig de Stad *Groningen* legt, om dat het eene welgelegene en gemaklijke plaats was, op den weg tot CORBULO, en niet verre van het Steedje *Eems*, daar deeze Veldheer zig bevond, wanneer de *Friezen* hem hunne Gezanten toezonden, en van waar hij het oog kon hebben, te gelijk op het bouwen van deeze ſterkte, en op het onderbrengen van de Vol-

keren, die aan de overzijde van de Rivier woonden. Het geen deeze gisſing waarſchijnlijker maakt, is, de groote overeenkomst, welke men beſpeurt tuſſchen de Regeering van 't oude *Rome* en die van *Groningen*. Daar is een Raad of Senaat, die het oppergezag heeft; daar zijn Burgemeesters (*Conſules*); een Hoofdſchout (*Prætor*); Zede- of Tuchtmeesters (*Cenſores*); Wijk- of Bouwmeesters (*Ædiles*), en zelfs heeft men 'er, als het de nood vereischte, een Oppergezaghebber (*Dictator*) gemaakt. Maar voornamentlijk zijn 'er verſcheide Wetten in deeze Stad in gebruik, de welke uit die van de twaalf Tafelen ſchijnen genomen te zijn. Het was eene Wet der twaalf Tafelen, dat de Hoofdſchout de Proceſſen vóór den middag moest oordeelen; dat de naaste Bloedverwant van minderjaarige Kinderen, die hunnen Vader kwamen te verliezen, de Voogdij over dezelve moest op zig neemen; dat men op geen Begravenisſen mogt drinken, en dat de uitſpraaken van het Volk van een volſtrekt gezag zijn. Men vind, echter, niet veele Roomſche gedenktçkenen in *Groningerland*; doch dit komt misſchien om dat de *Romeinen*, op 't bevel van den Keizer CLAUDIUS, hunne troepen uit *Duitschland* trokken, en hunne Guarniſoenen naar den Rhijnkant zonden. Het is niet wel te zeggen, of de Veſting van CORBULO eene Stad is geworden; en hoewel verſcheide andere plaatzen, daar de *Romeinen* hunne Bezettingen, en Tuigen Wapenhuizen hadden. het geluk van dusdanige voordeelige verandering gehad hebben, men kan nogthans niet verzekeren, dat het ook zo met deeze ſterkte gegaan is. HEDA verhaalt, dat de *Normannen* in hunne ſtrooping, in 't Jaar 837, drie plaatzen verwoestten, welke vermaard waren door haaren Koophandel en haare Jaarmarkten, te weeten: *Antwerpen, bij de Schelde, Vilta, digt aan de Maas, en Groningen, op den Oever van den Eems. Antwerpen* is genoeg bekend; maar naardien 'er in dien tijd geen plaats nabij de *Maas* was, in welke een Jaarmarkt gehouden, en groote Koophandel gedreeven kon worden, dan alleen *Vlaardingen*, ſchijnt het, dat men voor *Vilta* zou moeten leezen *Vlardinga Viltorum*. Ook mist de Schrijver in de gelegenheid van *Groningen*, als zijnde niet, gelijk hij zegt, op den Oever van den *Eems*: en zo zou hij mede hebben kunnen mistasten in den naam van deeze Stad, die niet aanmerke-

kelijk werd, noch bemuurt is geworden voor langen tijd na de gezegde ſtrooping, gelijk zo aanſtonds zal gezegd worden. Ook blijkt het gezegde uit den Giftbrief van Keizer HENDRIK DEN III, ten behoeve van de *St. Martenskerk* te *Utrecht*, waar bij hij, na verſcheidene overweegingen wegens 't goed gebruik, 't welk men behoort te maaken van de aardſche Goederen, met die aan God, van wien men dezelve ontvangen heeft, weder te geeven, aan de gemelde Kerk, in den Jaare 1040, geeft een Landgoed, dat hem toebehoorde *in Villa*, *Groninga nuncupata*, in het Vlek *Groningen*, gelegen in het Landſchap *Drenthe*, met de Huizen, Velden, Weiden, bebouwde of onbebouwde Landen, Leenſchattingen, enz. Het is zeker, dat het woord *Villa* in dien tijd zeer zelden eene bemuurde Stad beteekende, maar gemeenlijk genomen werd voor eenige Huizen, bijeen ſtaande, die een Dorp of Vlek uitmaakten. In de elfde en twaalfde Eeuw werd *Groningen* eene Stad van vermogen en aanzien, en omtrent den Jaare 1110 met muuren, torens en poorten omringd: doch GODEBALD, XXII Bisſchop van *Utrecht*, noodzaakte de Inwooners, in den Jaare 1112, de zelve weder af te breeken, hen voorts verbiedende dit werk ooit weder te onderneemen, ten zij de *Utrechtſche* ſtoel, aan welken deeze plaats, als boven gezegt is, in den Jaare 1040, door Keizer HENDRIK DEN III gegeeven was, daar in had bewilligd. De plaats moet, egter, kort daar na wederom verſterkt en in ſtaat geſteld zijn om een beleg te kunnen uitſtaan: want de Inwooners, in den Jaare 1166, tegen GODFRIED VAN RHEENEN, Bisſchop van *Utrecht*, opgeſtaan zijnde, kwam FLORIS DE III, Graaf van *Holland*, tot zijne hulpe, verloste hem uit de handen der Inwooners, die hem bezet hadden, en belegerde de Stad, welke hij met veel moeite poogde te vermeesteren; doch waar toe hij niet kon geraaken. Keizer FREDERIK gebruikte zijn gezag om een einde van deezen Oorlog te maaken, en verzoende, door REINOLD, Bisſchop van *Keulen*, de Burgers met den Bisſchop, en vervolgens den Bisſchop met den Graave van *Holland*, die te zamen oneenig geworden waren over den eigendom der Landen, ſtrekkende van *Groningen* tot aan de Rivier de *Lauwers*. FLORIS hield ſtaande, volſtrekt meester van dezelve te weezen, om dat zij hem door zommige Kei-

ters gegeeven waren. De Bisschop bragt van zijnen kant andere giften te voorschijn, waar bij hij aantoonde, dat hij de wettige Eigenaar van een gedeelte van deeze Landen was. De Keizer beslegte het geschil in diervoegen, dat zij voor het toekomende de inkomsten te zamen zouden deelen, en dat zij derhalven een Burggraaf zouden verkiezen, die de beheering daar van zou hebben; dat zij malkander over de keur van den persoon niet kunnende verstaan, dezelve door hem zou worden benoemd; dat voorts beide in de maand van Maij te *Groningen* zouden komen, om de verdeeling van den ontvangst te doen, en daar niet langer verblijven dan zes weeken, de een om den Geestelijken dienst te verrigten, en de ander om de Burgerlijke zaaken te beschikken. Hier uit blijkt dan niet alleen, dat *Groningen* toen eene bemuurde Stad was, die een Leger kon wederstaan, en een beleg uithouden; maar ook, dat de Graaven van *Holland* en de Bisschoppen van *Utrecht* zig elk den eigendom daar van aanmatigden, en dat de Keizer rechter van de geschillen over dat Land was, niet alleen als Scheidsman, maar ook als Leenheer; om dat de eene en de andere het zig niet anders toeëigenden, dan uit kragte van giften, door zijne Voorzaten gedaan, onder beding van Leenschatting en hulde, zo als dat in die tijden geschiedde. Het platte Land, of de Landen, gelegen rondom *Groningen*, dat men tegenwoordig de *Ommelanden* noemt, behoorden niet onder de Stad; het was eene heerschappij, of zelfs verscheide heerschappijen op zig zelve, die, voornamenlijk het Kwartier van *Fivelingo*, geregeert werden door Burgemeesters, welke alle Jaaren verkooren werden, als in 't oude *Rome*. Deeze bediening werd zeer begeerd door de geenen, die aanzien en gezag in 't Land hadden; en hoewel dezelve in vervolg van tijden dikwils vermengt is met die van Schepenen en Gezwoorens, die Rechters over 't Volk zijn, zij was daar van nogthans zeer verschillende, en veel hooger in het oude Land van *Groningen*, of liever de *Ommelanden*. Een gedeelte van de *Ommelanden* stond, ten opzigte van het Geestelijke, onder den Bisschop van *Munster*; maar die van *Utrecht* matigde zig het Geestelijke rechtsgebied over de Stad aan, schoon zij beide daar over altijd veel stribbelingen en strijd gehad hebben. Dat de verscheide Kwartieren der *Ommelanden*, elk eene bij-

zon-

zondere heerſchappij, onafhankelijk van *Groningen*, waren, en zig zomtijds daar tegen vereenigden, blijkt genoegzaam uit de Oorlogen, die 'er dikwijls ontſtonden, en gevoerd werden, tuſſchen de Inwooners van de Stad, en de Opgezeetenen van het platte Land; als mede daar uit, dat de Stad en ieder Kwartier zomtijds afzonderlijk tegen malkander, of tegen anderen, veelijds om zeer geringe zaaken, oorloogden; want elk had zijn bijzonder belang, en zijne eige Krijgsbenden en Wapenen. De Stad werd zo rijk en magtig, dat zij beſtond haar gebied uit te ſtrekken over *Friesland*, en daar veroveringen te doen. De Overwinnaars misbruikten hunne magt, en handelden de geenen, die zij onder bragten, hardelijk. ALBERT van *Saxen*, door Keizer MAXIMILIAAN gezonden, tastte de *Friezen* mede aan, en zijn voordeel doende met de verdeeling en bloedige Factien van de *Schieringers* en *Vetkoopers*, welke geheel *Friesland* en *Groningen* zo deerlijk geſchud hebben, viel hem de overwinning gemakkelijk. Hij wilde ook van de *Groningers* wederom neemen het geen zij overweldigd hadden; doch zij wederſtonden hem kloekmoedig, en verdroegen alle de ongemakken van een ſtreng beleg, tot dat zij eindelijk, vreezende in de handen van hunnen vijand te zullen vallen, zig liever onder zekere voorwaarden wilden verzoenen met FREDERIK VAN BADEN, die in den Jaare 1490 tot Biſchop van *Utrecht* verkooren was. Zij ſtonden toe, een Rechter, in den naam van den Biſchop, te ontvangen, behoudens dat zij eene volkomen vrijheid behielden; maar wanneer men hen wilde noodzaaken, weder te geeven, het geen zij in *Friesland* veroverd hadden, werd de onderhandeling afgebrooken door een Priester, die veel gezag had, en zich daar tegenwoordig bevond, beweerende, dat het beter was onder het juk te buigen, dan die overwinningen te verlaaten; waar op zij middel vonden om zig van ALBERT te ontſlaan, met de *Friezen* bij te ſtaan, die zijn Zoon HENDRIK belegerden. De Vader verliet de *Groningers*, om den belegerden Prins te hulp te komen, en ſtierf van hartzeer. HENDRIK en zijn Broeder GEORGE, hervatten, echter, den ſtrijd weder tegen de Inwooners van *Groningen*, die EDZARD, den Vorst van *Oost-Friesland*, aan geene zijde den *Eems*, en KAREL, Hertog van *Gelder*, uit den ſtamme van EDMOND, te hulp riepen.

De Oorlog was uitſteekend hevig. *Koevorden*, door verraad van de *Groningers* in handen van den Hertog geleverd, werd hernomen door den Biſschop, die, het Recht van zijn Bisdom niet kunnende ſtaande houden, zig daar van liever ontſloeg. Eindelijk gaf *Groningen* zig in den Jaare 1536 over aan Keizer KAREL DEN V, zendende eenige Afgezanten aan MARIA, Zuster van dien Keizer, en Gouvernante der *Nederlanden*, met verzoek om onder des Keizers beſcherminge aangenomen te worden. Dit werd greetig aangenomen, en GEORG SCHENK, met eene genoegzaame Krijgsmagt, als Stadhouder derwaards gezonden; waar door *Groningen* en de *Ommelanden* aan de *Nederlanden* werden gehegt. KAREL DE V liet dezelve onder anderen na aan kijnen Zoone PHILIPS DEN II, onder wiens Regeeringe, wegens het verbreeken van des Lands Voorrechten en Vrijheden, en het pleegen van Dwingelandij en Geweetensdwang, de langduurige en wreede Oorlog met *Spanje* een begin heeft genomen, aan welken *Groningen* zo wel, als andere *Nederlandſche* Steden en Provincien, zijn deel heeft gehad, en eindelijk, met dezelve, het *Spaanſche* juk ten eenemaal van zijnen hals geſchud. Men zal het merkwaardigſte, deeze Stad in het bijzonder, geduurende deeze beroerten, overgekomen, hier kortelijk verhaalen. Na de algemeene Beeldſtorming in *Nederland*, die te *Groningen* zo groot niet was als in andere Steden, kreeg de Graaf VAN ARENBERG, in het begin van Junij des Jaars 1567, uit naam van den Koning van *Spanje*, met bewilliging der Regeeringe, en op eene liſtige wijze, vier Vaandelen *Hoogduitſche* Soldaaten binnen *Groningen*, dewelke aldaar grooten moedwil bedreeven, inzonderheid aan de Hervormden; de Stadsſleutels naar zig namen; de Burgerij ontwapenden; de Gereformeerde Predikanten deeden ophangen, en een Jongman, door opgelegd Verraad, vierendeelen. Graaf LODEWIJK VAN NASSAU kwam de Stad wel, in den volgenden Jaare, na het verſlaan van ARENBERG bij *Heiligerlee*, met eene redelijke Krijgsmagt belegeren; maar het afkomen van den Hertog VAN ALBA, met een vrij talrijker Leger dan het zijne, deed hem het Beleg opbreeken. De Hertog kwam daarop binnen *Groningen*, en gelaſte daar een Kaſteel te bouwen, tuſſchen de *Oosteren Heerepoort*, met vijf Bolwerken, het welk in den volgenden Jaare

Jaare werd voltrokken: maar de Algemeene Staaten zonden zekeren STELLA derwaarts, om de Regeering en het Krijgsvolk tot het aanneemen der Pacificatie van *Gent* te beweegen, en hen te overreeden, om het met de Generaliteit te houden, belooyende de bezetting ten dien einde alle de agterſtallen, die vrij groot waren, te betaalen. De Stadvoogd ROBLES, de lugt daar van gekreegen hebbende, liet STELLA terſtond vatten en op den Pijnbank leggen, om zijnen last uit hem te brengen; maar doordien hij alles ſtandvastig ontkende, en het Krijgsvolk heimelijk de gezegde aanbieding wist voor te ſtellen, raakte hetzelve eindelijk op de been; nam den Bevelhebber ROBLES, met eenige andere *Spaanſche* Hoofdmannen, gevangen; verloste STELLA uit zijne gevangenisſe; bragt hem op de Markt, onder het geroep *lang leeve de Prins! lang leven de Staaten!* en deed hem, in den naame der Staaten, den Eed; zendende voorts eenige Gevolmagtigden met STELLA naar *Bruſſel*, welke de Stad aldaar aan de Algemeene Staaten opdroegen, en een Gouverneur van hen verzogten. Hier op werd de Graaf VAN RENNENBERG derwaards gezonden, die 'er in den beginne des volgenden Jaars aankwam, het vreemde Krijgsvolk de agterſtallen ten vollen betaalde, en het zelve de Stad deed uittrekken; waarop de *Groningers* hem en de *Generaliteit* den Eed van getrouwheid deeden, en het Kasteel, door last des Hertogs VAN ALBA opgebouwd, weder afbraken. Echter weigerden zij in de Unie, in den Jaare 1579 te *Utrecht* geſlooten, te treeden: waarom RENNENBERG de Stad met omtrent 2000 man, in de maand Maij des gezegden Jaars, belegerde, en tot het aanneemen van het gemelde eeuwig Verbond noodzaakte; waarop op den *Gereformeerden* de *St. Walburgs*- en *Minnebroeders-kerk* werden ingeruimd, en de Magiſtraat door RENNENBERG, die Gouverneur der Stad bleef, veranderd. Doch deeze trouwlooze Graaf toonde wel haast, dat hij het zelf niet wel met de Staaten meende, alzo hij *Groningen*, op den 3 Maart des volgenden Jaars 1580, wederom aan de *Spanjaarden* overgaf. De Staaten deeden dezelve wel terſtond wederom belegeren; maar vruchteloos, doordien Graaf LODEWIJK VAN NASSAU, na de nederlage des Graaven VAN HOHENLO op de *Hardenberger* Heide, genoodzaakt, was het beleg, na drie en een halve maand geduurd te heb-

ben, wêder op te breeken. Zedert werd 'er meer dan eens een aanſlag gemaakt om *Groningen* aan der Staaten zijde te brengen: doch alles te vergeefsch, tot dat Graaf MAURITS het zelve eindelijk, in den Jaare 1594, voor de Algemeene Staaten vermeesterde, en weder tot de Unie bragt, na dat hij het omtrent vijf weeken had belegerd gehad. Graaf WILLEM VAN NASSAU werd tot Stadhouder daar over aangeſteld, en de nieuwe Regeering en de Burgerij deeden daar op den Eed van getrouwheid aan denzelven en aan de Algemeene Staaten. Evenwel bleef *Groningen* in het draagen der Conſenten, tot de algemeene Lasten van de Generaliteit, zodanig in gebreke, dat het verſcheide Jaaren ten achteren was: zo dat de Staaten der andere Provincien dezelve met geweld moesten laaten invorderen. Ten dien einde werd de Heer VAN TEMPEL, in den Jaare 1600, met eenige Troepen derwaarts gezonden, die, tegen wille en dank der Burgeren, op den 16 Maart in de Stad raakte, en de Executie ſtraffelijk uitvoerde. Eenige bijzondere Perſoonen waren de oorzaak van deeze harde behandelinge, om welke voortaan in toom te houden, omtrent de *Heerepoort*, ten Zuid-Oosten van de Stad, wederom een Kasteel werd opgebouwd, het welk over de 40,000 guldens kwam te kosten; doch het zelve is in den Jaare 1607, op het ernſtig verzoek der *Groningers*, voor een groot gedeelte wederom afgebrooken, en zijn in het tegendeel, in den volgenden Jaare, de nieuwe Vestingwerken deezer Stad begonnen en voltooit, wordende dezelve met een aan den Zuidkant verder uitgebreid en vergroot. Eene aanmerkelijker vergrooting deezer Stad geſchiedde in de Jaaren 1612 en 1613, te weeren rondom dezelve, doch meest naar het Noorden; wordende vervolgens met zeven ſchoone groote poorten voorzien, nevens nog een klein poortje bezijden het *Schuttendiep*.

Wanneer de Koning van *Frankrijk*, LODEWIJK DE XIV, met zijne Bondgenooten, KAREL DEN II, Koning van *Engeland*, den Aartsbisſchop van *Keulen*, en den Biſchop van *Munſter*, den Vereenigden Staat, in den Jaare 1672, zo plotſelijk op het lijf viel, belegerde de laatstgemelde, na het onderbrengen van *Overijſſel* en het veroveren van de Vesting *Koeverden*, met eene Krijgsmagt van 22000 man, de Stad *Groningen*, den 19 Julij, aan de Zuidzijde. De Stad hadt tot Gouverneur KAREL VAN

RA-

RABENHAUPT, een dapper en ervaaren Krijgsheld. De Hertog van *Holſtein-Pleun* had het bevel over het Voetvolk, en de Kolonel STOLTZENBURG over de Ruiterij. De Bezetting beſtond in den beginne uit ſlegts 24 Vaandelen Voetknechten, 4 Standaarden Ruiters, en drie Vaandelen Dragonders, te zamen omtrent 2000 man uitmaakende; maar zij werd meer dan de helft verſterkt door de 18 Vaandelen Burgers, die geweer voerden. Daar na werden 'er nog 4 nieuwe Vandelen van Advokaaten, en andere Lieden, die tot deezen tijd toe vrij van de Wacht waren geweest, en een Kompagnie Studenten, 150 man uitmaakende, opgerégt; en voor dat de Stad nog geheel door de Vijanden berend was, kwamen 'er 200 man, met Bijltjes gewapend, binnen, uit het Regiment van KONINGSMARK. De Sterkten en Magazijnen waren in goeden ſtaat, en de Regeering meende het zo wel als het Volk, ſtaande alle te zamen onder het bevel van RABENHAUPT. Deeze ervaren Stadvoogd, de Belegering al van langer hand voorzien hebbende, had alle de Huizen en Tuinen, buiten de Stad ſtaande, doen verbranden, of ſlechten. Op den eerſten aantogt der Vijanden liet hij de Sluizen openen, en de Dijken doorſteeken, om alzo het Land rondom te laten onderloopen. Doch dit belette den Biſſchop van *Munſter* niet, den 22 Julij, zijne Krijgsbenden te doen aannaderen, en nog dien zelven avond aan de Loopgraven te doen werken. Hij deed, den 27 der zelve maand, eene Batterij met vijf ſtukken Kanon op de Stad ſchieten; maar de braave Konſtapels, waar van de Stad voorzien was, maakten de gantſche Batterij, eer de dag ten einde was, onbruikbaar. Des anderen daags liet de Biſſchop de Mortieren te werk ſtellen, en met Bomben en Granaten op de Huizen werpen: doch door de goede voorzorge van RABENHAUPT en de naarſtigheid der *Doopsgezinden* deeden dezelve weinig ſchade. Maar de volgende dagen ſchooten de Belegeraars geweldiger, waar door in de Stad groote ſchade werd veroorzaakt, en de Inwooners gedwongen met hunne huisgezinnen naar het Noorder gedeelte van de Stad, daar zij zekerder waren, te vertrekken. Ondertuſſchen ſchikte de Stadvoogd zijn geſchut zodanig op de Wallen, dat hij in het laatſte der gezegde maand de werken van den Biſſchop en van den Keurvorst zeer begon te beſchadigen. Hij liet ook verſcheide uitvallen doen, waar door de

de Belegeraars genoodzaakt werden, met verlies te wijken, en nieuwe Werken te beginnen. De Burgers, die de bevelen des Stadvoogds gehoorzaamden, droegen zich zo manhaftig als de best geöeffende Soldaaten; de Studenten kweeten zich mede op eene verwonderenswaardige wijze: zo dat de Staaten der Provincie Gedenkpenningen tot hunner eere hebben laaten ſlaan, om des zelfs geheugenis te vereeuwigen. Ondertusſchen zagen de Belegeraars het getal hunner Bomben verminderen, zonder veel uit te werken, en begonnen derhalven, in de maand van Augustus, met gloeijende Kogels te ſchieten: doch geene deeden ſchade dan de eerſte, doordien de andere naderhand door de wakkerheid der *Doopsgezinden*, meest werden uitgedooſd. Daar na zond de Bisſchop een Trompetter, met een Trommelſlager, aan den Magiſtraat, om eerlijke voorwaarden voor te ſtellen, indien zij de Stad wilden overgeeven: doch men gaf tot antwoord, dat men in het algemeen beſlooten had het uiterſte af te wagten, en dat de Stad, die eene nieuwe verſterking van Soldaaten, Kruit en Geld had bekomen, van Volk en allerlei behoeften voor veele maanden voorzien was. Het vuur van het Geſchut en van de Bomben ging echter met de zelve kragt voort, tot dat het op den middag begon te verſlappen, en de Bisſchop den moed ten eenemaal liet zakken, en alle hoop verloor van een algemeenen ſtorm te waagen. Na dien tijd hoorde men in het vijandelijke Leger niet dan met Musketten ſchieten; het welk de Belegerden deed denken, dat hun geſchut onbruikbaar was, en vreesden derhalven voor eene Krijgslist: doch drie honderd van de ongeduldigſte Mannen deeden een uitval op de Loopgraven der Vijanden, daar zij een groot bloedbad aanrechtten, en eenige gevangenen mede in de Stad bragten. Den volgenden nacht liet de Vijand het gros van het Leger opbreeken, laatende de Mijnen, die vervaardigd waren, ſpringen, en verliet alle zijne Werken. De Gouverneur kreeg daar kondſchap van; deed daar op den 27 deezer maand de Batterij in brand ſteeken, de Gragten vullen, en alle Wapenen, Krijgsbehoeften en Legertuig, door den Vijand agter gelaaten, daar uit haalen. De Stad werd den laatſten Augustus geheel van den vijand verlaaten, en die dag door de *Groningers* met Bidden en Vasten gevierd, om God voor deeze gelukkige verlosſinge te danken. Het verlies

der

der Belegerden was zeer gering, naar de groote menigte van Kogels, Bomben en Granaten, door den Vijand in de Stad geſchooten en geworpen, en daar werden geene honderd menſchen vermist. Maar dat der Vijanden was zeer groot. Van de 22000 Man, met welke het Beleg, als boven gezegd is, was ondernomen, keerden 'er maar 12000 te rug, waar onder nog 1400 zieken waren; 600 kwamen in de Stad overloopen, en 5000 begaven zich naar andere plaatzen: zo dat 'er omtrent 4500 dooden waren, waar onder drie Kolonellen, twee Lieutenant-Kolonellen, en drie en zestig Kapiteinen gevonden werden. Het is aanmerkelijk, dat in eene groote Bombe, door den Vijand in de Stad geworpen, na dat dezelve gedempt was, op een koper Plaatje eenige wonderlijke Letters en Characters gevonden werden. Niemand wist dezelve te ontcijfferen, en men heeft verſcheide andere plaatjes met diergelijke opſchriften gevonden; het welk eenen der Hoogleeraaren van de Akademie te *Groningen* in zijne dankreden, na de opbreekinge van het Beleg, niet onaartig heeft doen zeggen, dat de Biſchop van *Munſter*, de Stad niet ziende te winnen door de hulpe van SIMON PETRUS, zijne toevlucht had genomen tot SIMON MAGUS, of den Tooveraar. Doch men moet hier bijvoegen, dat de afbeelding daar van zeer onderſcheidenlijk door de Schrijvers word opgegeeven. Na het verlaaten van de Stad veroverden de *Grontingers*, onder aanvoeringe van den dapperen RABENHAUPT, *Koeverden* wederom, en verdreeven den Vijand voorts uit *Winſchoten*, *Winſchoter-ſchans*, en *Winſchoter-ſijl*, als mede van het Huis te *Wedde*, uit de *Brugſchans*, de *Oude Schans*, enz. RABENHAUPT werd, tot belooninge zijner getrouwe dienſten en betoonde kloekmoedigheid, door de Staaten, behalven Lieutenant Generaal der Provincie van *Groningen* en de *Ommelanden*, en van Gouverneur der Stad *Groningen*, tot Drosſaard van het Land van *Drenthe*, en tot Gouverneur van *Koeverden* aangeſteld. Vervolgens werden de Vestingwerken der Stad *Groningen*, welke geduurende het Beleg eenige ſchade hadden geleden, weder opgemaakt en verbeterd: ook werd tot derzelver verzeekeringe in het toekomende, en tot beveiliginge der nabuurige Provintie *Friesland*, als mede van *Holland*, inzonderheid van deszelfs Noorder-kwartier, bij de

de Algemeene Staaten, beſlooten, haar verder op gemeene kosten te verſterken, en ten dien einde de *Drenthſche* zijde, tusſchen het *Schuiten*- en het *Hoornſche Diep*, daar zich de Vijand, wegens de hoogte van den grond, met zijn Leger had nedergeſlagen, geheel te laaten ſlechten, en met den laagen grond gelijk te maaken; waar toe dan de de afgeſtookene Aarde, met karren, op den Stads Wal gereden, in de groote holligheden der dwingeren werd gebragt, en dezelve daar mede gevuld, langs welke heen eene ſterke Vestinglinie, naar des Heeren KOEHOORNS ontwerp, is gelegd, en waar in naar de Stad toe, bij bemagtiging door den Vijand, nog twee of drie afſnijdingen kunnen gemaakt worden.

Groningen, zints dien tijd, van openbaare belegeringen bevrijd gebleeven, heeft, even als andere Steden, menigmaal, verſcheiden onrusten van binnen doorgeſtaan; waarvan wij hier een kort verſlag zullen geeven. De groote Staatsverandering, in het Jaar 1747, maakte aldaar, in den beginne, geen de minſte beweeging, alzo men, in die Provintie, aan de waardigheid van Stadhouder meer gewoon was, dan in de andere Provintien. Alleen ſcheen de toenmalige Burgemeester J. GEERTSEMA. aan de vreugde, over de aanſtelling van wijlen Zijne Hoogheid Prins WILLEM DEN IV, eenige paalen te willen ſtellen. Ten minſte het verzoek, door eenigen, van ter zijden, gedaan, tot het dragen van Oranje, werd, op deszelfs bevel, afgeſcheurd, en aan een ieder zijne vrijheid daar omtrent gelaaten; dat hem niet weinig in den haat der Gemeente bragt. Op den Landdag werd, genoegzaam met eenparigheid, geſtemd tot het overneemen van 30,000 man vreemde Troupen. Ook gaven de Staaten van die Provintie hunne toeſtemming tot het heffen van den 50 Penning. Het gemeen werd, nog in dit Jaar, door zeker bekend Maandwerk, de *Groninger Nouvellist*, in zo verre tegen de Regeering opgezet en aangehitst, dat dezelve, voor erger gevolgen daar van bedugt zijnde, beſloot, op den 11 van de maand November, na herhaalde waarſchouwingen, den *Groninger Nouvellist* niet alleen te verbieden, maar ook de Drukkers van de *Groninger Courant* ernſtig te waarſchouwen, voortaan geene *Couranten* meer te drukken of uittegeeven, zonder voorafgegaane examinatie en approbatie. De zamen-

menſteller van gemelde Maandſchrift, N. REMKES, M. D. verzogt, bij Request, uit hoofde dat hij daarvan zijn beſtaan had, het zelve te mogen vervolgen; doch op zijn Request kwam *Nihil.* Dit ſmoorde de Lasterſchriften niet, maar noodzaakte de Regeering, nog andere Publicatien daar tegen te doen.

Door de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, werd, nog vóór het einde van dit Jaar, aanzoek bij die van *Groningen* gedaan, om de Waardigheden van den Heere Stadhouder erflijk te verklaaren. Schoon eenige Regenten van de Stad 'er niet tegen waren, werd, evenwel, ter Staatsvergadering, geen beſluit daar toe genomen. Om de opſchuddingen, in het volgende Jaar, voortekomen, vond de Regeering raadzaam, de *Groninger Courant* te verbieden; te meer, daar men de verbodene *Groninger Nouvelliſt*, en de *Reizende Nouvelliſt*, Geſchriften, beiden door de ſcherpe Pen van Doctor N. REMKES zamengeſteld, van nieuws zag in 't licht komen. Ook werd een ſcherpe Publicatie, tegen alle oproerige beweegingen, afgekondigd. Maar de geest van misnoegen bedaarde daar door niet. Op Zondag, den laatſten nagt, was 'er groote beweeging binnen *Groningen*; wordende elk en een ieder gedwongen, *Oranje* te draagen. Des avonds om vijf uuren, eischte het Gemeen, van den Preſident Burgemeester, den Sleutel van de Gevangenis, als willende, dat zij, die, om het laatſte Oproer, gezet waren, zouden worden losgelaaten; doch de Burgerij en de Bezetting ſtuitten de gevolgen daarvan. Op den 6 April, wanneer drie gevangenen openlijk gegeezeld werden, als deelgenooten van de Plundering aan het huis van den Burgemeester GEERTSEMA, toonde het gemeen zig hier over ten uiterſte misnoegd; het verzamelde bij tijds op de Markt, om, indien het mogelijk ware, de Gevangenen te ontzetten. Om de Regtspleeging, onverhinderd, te doen voortgaan, had de Regeering eenige gewapende Soldaaten op de Markt doen post vatten. Noghaus begon het Volk, in 't oogenblik als met de volvoering van het vonnis een aanvang werd gemaakt, zodanig met Steenen te werpen, dat het Krijgsvolk zig naauwlijks bergen kon, en verpligt was, onder den hoop te ſchieten. Dit niettegenſtaan-

ſtaande was bijkans een der Gevangenen, in het gaan van het Stadhuis naar de Kaak, aan de handen van 't Geregt ontwelddigd. De Juſtitie had, echter, voortgang; waarna de Geſtraften gebannen werden. In de Stad bedaarden de opſchuddingen bijna geheel; doch werden, op het Land, met grooter woede hervat. In het Dorpje *War*, werd de Plaats van den Burgemeester GEERTSEMA geheel geplunderd. Even eens ging het ook elders; 't welk niet, dan door tuſſchenkomſte van Krijgsvolk, geſtuit werd. Alles bedaarde, na dat, in de Stad, eene Burger-Commisſie was benoemd, om de bezwaaren der Burgerij te onderzoeken, en het Stadhouderſchap, in de Mannelijke en Vrouwelijke Linie, erflijk verklaard werd. Bij zijne komst, in het volgende Jaar, ſchikte Zijne Hoogheid alles, het geen nog onafgedaan was gebleeven; ſtellende tevens vast een REGLEMENT REFORMATOIR, *om te dienen, tot een fundamenteele en onveranderbaare Wet, waarna alle zaaken, zo van Politie als Juſtitie, daarin vervat, voortaan zullen worden bekeid en behandeld*; van den volgenden inhoud:

Art. I. „ Dat de Regeering gelijk van ouds, zal blijven beſtaen uit twee Leden, de Stad en Ommelanden.

II. „ Dat de Stads Regering zal beſtaen in Burgemeesteren en Raed, met asſumptie van den Oud Raed, en als dan in Eed zinde of effective Taelmannen en Gezworen Gemeente, die tot alle zaken, het welzijn van de Stad en Provintie concernerende, door Burgemeesters en Raed geroepen zullen worden *imperio & juriſdictione exceptis*; zoo dat de Taelmannen en Gezworen Gemeente zich direct niet zullen bemoejen, met zaken, rakende de Criminele of Civile Juſtitie, maer zal de gehele oeffening van de Jurisdictie verblijven bij Burgemeesters en Raed.

III. „ Dat de keuze van den Raed en Gezworen Gemeente zal blijven aen Taelmannen en Gezworen Gemeente, bij uitlotinge van vijf zwarte Boonen, volgens de Originele Conſtitutie, met annullatie van alle inreperatoire Reſolutien, ingekropene gebruiken, zoogenaemde recommandatien en ligues, als mede van alle verteringen bij ſollicitatie.

IV. „ Dat de zittende Raed aen zich zal behouden de approbatie of disapprobatie over de wettigheit van de qualificatien der ver-

verkorene, gelijk ook de faculteit, om bij verſterf van een' van de Leden van den zittenden Raed, een' ander in deszelfs plaats te eligeren, als mede om uit het midden van hun Burgemeesteren te verkiezen, en dat de zittende Raed aen zich zal behouden het onderzoek en recognitie, of de verkorene perſonen naer de Wet behoorlijk zijn gequalificeerd.

V. „ Dat de zittende Raed, hebbende onderzocht en kennis genomen, of de verkorene Perſonen behoorlijk zijn gequalificeerd, en de verkiezing dus in zoo verre voltrokken zijnde, de Raed daer op zal moeten verzoeken de approbatie van den Heer Erf-Stadhouder in der tijd; gelijk mede aen den Heere Erf-Stadhouder zal ſtaen de approbatie van de verkorene Burgemeesters, en zoo wanneer Hooggemelde Heer Erf-Stadhouder niet zoude mogen goedvinden de voorſz. keuze, het zij van Burgemeesteren en Raed, het zij van Gezworens, in het geheel of ten deele, te ageren, en met deszelfs conſent te bekrachtigen, dat de Hoogstgedachte Stadhouder, in zulk een gevalle, die zelfs zal mogen ſuppleren met de bekwame Perſonen uit het gehele Lighaam der Burgerije.

VI. „ Dat alle Gilden zullen herſteld worden en gemaintineerd bij hunne Gilde-brieven en Privilegien, en gelijk van ouds mogen Gecommitteerden zenden, om te aſſiſteren bij Stads Regeringe.

VII. „ Dat bij Burgemeesters en Raed, gelijk altoos in gebruik is geweest, en behoorlijk is, zal blijven het aenſtellen van Burger-Officieren, mits dat de verkiezing geſchiede uit Burgeren, die onder hetzelve Vaendel woonen, daer de vacature valt.

VIII. „ Dat de Regeeringe van de Ommelanden zal beſtaen, gelijk van ouds, uit Jonkeren, Hovelingen, Eigen-Erfden en Volmachten, uit de drie diſtincte Kwartieren Hunzingo, Fivelingo en 't Wester-Kwartier.

IX. „ Dat de Subdiviſien en Onder-Kwartieren, waerdoor de macht in de Regering gemakkelijk tot eenige weinige kan worden gebracht, zullen ophouden, en het Reglement van den Jare 1659 met de Ampliatie 1663, waer bij dit is geintroduceerd, in zoo verre vernietigd worden, *en dat in het toekomende met twee Kwartieren zal worden geconcludeerd*, zullende in ieder

Kwartier de ſtemmen hoofd voor hoofd worden gerekend, en daer uit de meerderheid geformeerd.

X. „ Dat, vier weken voor de monſtering, de Electie van de Volmachten zal geſchieden, na dat Zondags te voren de afkondiging door den Predikant zal zijn gedaen; om, indien geen Eigen-Erfden mochten compareren, het Karſpel op den Landdag als van ouds te repreſenteren.

XI „ Dat de Verkiezing van Volmachten zal geſchieden in de Kerk of het Rechthuis, of andere bekwame plaets, zoo beide in een Karſpel niet mochten gevonden worden, en zal de Convocatie der gequalificeerde Karſpellieden den Buur-Richter, en daer niet zijnde, door den Schatheurder gedaen worden, die de ſtemmen behoorlijk zal opnemen, en daer uit de Procuratie of Volmacht, naer wettige meerderheit opmaken, en aen de Monſter Heeren ter examinatie en deciſie overgeven.

XII. „ Nadien Delfzijl van ouds het Recht gehad heeft om ten Landsdage te verſchijnen, en in den Jare 1659 ook geplaetst is onder de Karſpelen van Fivelingo, daer toe gerechtigd, doch aldaer geen grazen Lands worden gevonden, waer door iemand gequalificeerd is ten Landsdage te compareren, of kan worden, om Volmachten te teekenen of aen te nemen, en reeds in den Jare 1661, door wijlen Onzen Heer Over-Grootvader Prins WILLEM FREDERIK, glorieuſer gedachtenis, en de Heeren de Monſtering daer omtrent interpretatie of dispenſatie is gerequireerd. zoo hebben Wij goedgevonden, dat de Ingezetenen van Delfzijl, die een eigen Huis bewoonen en Hoofd- en Haerdſtede Geld betalen, zullen gerechtigd wezen, om uit hun een of twee Volmachten ten Landsdage te zenden, doch die gelijk in alle de andere Karſpellen, niet meer dan een ſtem te ſamen zullen hebben, en zal de Convocatie van de Ingezetenen tot Electie van de Volmachten gedaen worden door den Hopman of eerſten Officier van de Schutterije.

XIII. „ Dat de Stad Appingadam volkomen herſteld zal worden in haer Privilegie, om wegens de Communiteit twee Volmachten ten Landsdage te zenden, welke door het Eedgenoodſchap als van ouds zullen verkoren worden, ieder met een gehele ſtem, ſchoon te gelijk wegens Appingadam Eigen-Erfden ten Landsdage mochten compareren.

XIV.

XIV. „ De Monſter-Heeren zullen malkanderen in conſanguiniteit of affiniteit niet nader mogen beſtaen dan in den vierden graed, 't welk ook plaets zal hebben omtrent de Heeren Arbiters, en zal de Heer Erfſtadhouder in der tijd van beide de Verkiezing hebben uit Leden van de Ommelander Regering.

XV. „ Dat alle geſabriceerde en geleende qualificatien, ſederd eenigen tijd lang menigvuldig in gebruik geweest, waer door vele Ingezetenen van de Ommelanden in hunne Rechten worden benadeeld en Comparanten op de Landsdagen gebracht, die daar in geenen deele toe gerechtigd waren, en alleen dienden om het gezag van andere te ſtijven, waer door een Heerſchappije van weinige, zoo nadeelig voor de wettige Conſtitutie, wierd opgerecht, op het ſtrengſte worden verboden, bij pœne dat de dus misbruikte goederen tot ſubverſie van de fundamentele gronden van de Regering zullen worden geconfisqueerd, waervan de derde part zal komen ten profijte van den ontdekker van zulke frauduleuſe handelingen, zoodanig, dat de ſchuldige in Rechten zal wezen geconvinceerd, een derde voor de Armen van het Karſpel, daer de gecondemneerde woonagtig is, en zal de overige derde part komen ten profijte van het Ommelander Comptoir.

XVI. „ Dat, om de Regering van de Ommelanden in eenige weinige Familen over te doen perpetueren, ſederd eenigen tijd is geintroduceerd, om Contracten met Eigen-Erfden, zelfs in geſchrifte, op te rechten, waerbij die Lieden zich verbinden om op te trekken onder zekere Huizen, en geen andere ſtemmen ten Landsdage uit te zullen brengen, als die hun uit een Familie of van een bezitſter van een Huis zijn opgegeven: En ſchoon zulke Conventien en verbintenisſen zijn ſtrijdig tegens de Wetten van het Land, en ook vernietigd door Hun Hoog Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden in den Jare 1735, zoo hebben wij echter beſpeurd, dat dezelve niet zijn ingetrokken, maer als nog exſteren: waerom wij goedgevonden hebben, om zulke onbetamelijke Complotten geheel te weren en uit te roejen, te ſtatueeren, dat boven de Ordinaris ſtraffen, naer Rechten daer op geſteld, de Oprechters van zulke Acten, zoo wel die dezelve paſſeren als ontvangen, met een altoos duurende Infamie en Inhabiliteit op de Landa-

dagen te verſchijnen; of eenig Amt, Commisſie of Bedieninge te bekleeden, zullen worden geſtraft.

XVII. „ Dat geen Eigen-Erfden ten Landsdage zullen worden geadmitteerd, ten zij die boven de vereischtten, bij het Ommelander Reglement geſtatueerd, op de Quohieren van de perſoneele Goedſchatting of zoogenaemden 400ſten penning bekend ſtaen, ten minſte voor de waerde van de Goederen, volgens welker eigendom zij begeren te compareren, en daerenboven zullen hebben bereikt den ouderdom van 19 Jaren voor den tijd van de Regiſtrature, en zijn Ledematen van de ware Gereformeerde Kerk.

XVIII. „ Dat, gelijk billijk is, dat ieder in zijn Recht en Gerechtigheden worde gemaintineerd, ook naeuwkeurig zorg behoort gedragen te worden, dat daer van geen misbruik tegens de primitive inſtellinge word gemaekt, zoo keuren wij volkomen af de wijze, waer door men zich ſederd veele Jaren in de Ommelanden heeft weten meester te maken van Gerechtigheden en Heerlijkheden met die in eigendom te acquireren, zonder de Huizen en Landen, die daer toe van ouds behoorden, of die te ſamen in eigendom bekomen hebbende, het Huis en Landen weder te verkopen, ſeparerende dus de Gerechtigheit, zijnde een *jus fundo inhærens* van 't Goed of Haerd, waer aen het van ouds afhangig is geweest, door welk middel vele ſtaende Jurisdictien, Schepperijen, Zijl en Dijkrechten, als mede Jura Patronatus of Collatien zijn opgerecht: waerom wij voor altoos verbieden het affcheuren der Heerlijkheden en Gerechtigheden van de Erfgronden, Edele en andere Haerden, Huizen, Hoffteden en Landen, waer aen zij behooren, welke van malkander noch in het geheel noch ten deele zullen worden veralieneerd, of afgeſcheiden, op wat wijze zulks ook zoude mogen wezen, maer zullen als volgens hunne *rechte natuur* van ouds in gebruik is geweest, bij malkanderen moeten blijven.

XIX. „ Doch, nadien tegens de aloude fundamentele Wetten, Conſtitutien en Herkomens in zoo verre is gedevieerd, en de gewoonte om de Gerechtigheden en Heerlijkheden van de Erfgronden af te zonderen zoo oud is, dat zonder merkelijke confuſie en nadeel van die gene, die volgens het 8ſte Artikel van het 4de Boek van het Ommelander Landrecht, zulke Gerechtig-

he-

heden *Juſto Titulo* hebben bekomen en geëxerceerd, daerin niet volkomen kan worden geremedieerd, zoo hebben wij nochtans, om diergelijke misbruiken in 't toekomende voor te komen, goedgevonden, dat, binnen drie maenden, na het emaneren van dit Reglement, ieder een zal hebben op te geven aen de Hooge Juſtitie-Kamer de Gerechtigheden en Heerlijkheden, die of met, of zonder eenige Goederen bezit, met de aenkomst-brieven, daer toe behoorende, op dat door gemelde Gerichtshof exacte en naeuwkeurige Clauwboeken en Regiſters van alle Gerechtigheden ieder afzonderlijk worden gemaekt, en aldaer in originali bewaerd, ten einde dat in het toekomende voor een richtſnoer verſtrekke, om het getal en hoedanigheit van die Gerechtigheden, en wie dezelve met of zonder gronden, Huizen en Hofſteden bezitten, te weten, op dat alle onzekerheit in een zaek van zulken verren uitzicht, en die zoo zeer concerneert de welvaert van het Land en de Ingezetenen, op onwrikbare gronden, (zoo veel doenlijk) worde geſteld.

XX. „ Dat de Jurisdictien van de Grietenijen, Over of Land-Rechten, Redgerechten, Schepperijen, Dijk- Zijl en Buurt-Rechten, naer hunne originele Fundatie-brieven weder zullen worden ingericht, en alleen de breukvallige geboet volgens de Wet, zonder dat geöorlofd zal wezen, onder wat voorwendzel of naem 't zij, van vacatien of diergelijke, boeten te vorderen van die gene, dewelke niet ſchuldig aen Overtredingen zijn bevonden.

XXI. „ En nadien het misbruik in het vorige Artikel gemeld, zoo groot is geworden, dat genoegzaem onmogelijk is het zelve weg te nemen, als door het introduceren van een impartiale Rechtbank tot wien die gene, die zich door den ordinairen en domeſtieken Rechter bezwaerd vinden, bij appel hunne toevlucht kunnen nemen; en zulks ook in de Stad Groningen deficieert, kunnende van de Vonniſſen, door den Raed geveld, niet worden geprovoceerd, waer over ook vele en verſcheiden klachten zijn ontrezen, zoo hebben wij niet kunnen afzijn, om, tot ſtuur van de Juſtitie, Onze gedachten te laten gaen op een Provintiael Hof van Juſtitie, het welk de Burgers en Ingezetenen, zoo van de Stad als Ommelanden, uit alle de Leden en deelen van de Provintie, met veel iever

en zucht hebben begeerd, waer toe wij het bekwaemſte geoordeeld hebben de Hoofdmannen kamer te erigeren, met derzelver Inſtructie te amplieren en op nieuws vast te ſtellen.

XXII. „ Alwaeromme Wij vernietigen de Ordonnantien op de appellen van de drie geprivilegieerde Zijlvefterijen, die voor aen zullen komen aen gedachte hooge Juſtitie-Kamer.

XXIII. „ De gemelde hooge Juſtitie-Kamer zal beſtaen uit een' Luitenant en acht Hoofdmannen, alle permanente Leden.

XXIV. „ De Heer Erfſtadhouder in der tijd præſent zijnde, zal in deze hooge Juſtitie-Kamer altoos præſideren, doch in deszelfs abſentie zal de Luitenant præſideren.

XXV. „ De Luitenant en Hoofdmannen, of Ordinaris Raden, zullen moeten zijn Ledematen van de ware Gereformeerde Kerk, Inboorlingen, of ten minſten Genaturaliſeerde, Doctores of Licentiari Juris, die den ouderdom van 25 Jaren hebben geadimpleerd, en malkanderen niet mäder beſtaen in conſanguiniteit of affiniteit, als in den vierden graed (zullende echter de ſupervenierende affiniteit aen dezelve onderling niet obſteren) en zullen niet vermogen eenig deel in de Regering, zoo in de Stad als Ommelanden, te hebben, of aldaer of elders eenige Amten of Bedieningen bekleeden, maer zich alleen moeten bemoejen met de adminiſtratie van de Juſtitie, zonder, onder wat voorwendzel het mag wezen, zaken van Politie of Finantie aen zich te trekken, reſerverende wij echter aen Ons de macht, om voor de eerſte mael omtrent den Gradus van Doctor of Licentiaet en Inboorlingſchap of Naturaliſatie diſpenſatie te geven.

XXVI. „ Dit Hof zal wezen voorzien met een Procureur Generaal en twee Sekretariſen, die mede de qualiteiten, als in Luitenant en Hoofdmannen worden gerequireerd, zullen moeten bezitten.

XXVII. „ De Luitenant, Hoofdmannen en bovengemelde Miniſters, zullen, zoo nu als in het toekomende, worden verkoren en aengeſteld bij den Heer Stadhouder in der tijd, direct, zonder eenige Nominatie.

XXVIII. „ De Klerken, Boden, en mindere Suppoosten, zullen worden aengeſteld door den Luitenant en Hoofdmannen zelve.

XXIX.

XXIX. „ Deze Provintiale Hooge Juſtitie-Kamer zal oeffenen de Civile en ook de Crimineele Jurisdictie over de gehele Provintie van Stad en Lande, en het geen tot dezelve behoort, (zonder dat de Militairen zullen worden verſtaen hier onder begrepen te zijn, welke aen de Judicature van den Militairen Rechter zullen gelaten worden,) op een wijze als bij een Inſtructie, door Ons geformeerd, is gearreſteerd; welke achter dezen Reglemente is geannexeerd, en gehouden word als van woorde tot woorde hier geinſereerd, gelijk ook de Formulieren van Eed, daer toe ſpecterende.

XXX. „ Dat, ten dienſte van de Juſtitie, bij de Gerechten in de Ommelanden ordentelijk Protocol, zoo omtrent Acten van contentieuſe als volontaire Jurisdictie, zal worden gehouden, welke Protocollen bij de afgaende Rechteren of hunne Erfgenamen niet zullen mogen verblijven, maer bij verandering van den Richter aen den Succesſor in Officio aenſtonds worden overgegeven, op dat de Retroacta altijd kunnen nagezien worden.

XXXI. „ Dat, op gelijke wijze als in Holland en Westfriesland, de Heer Erfſtadhouder zal hebben en exerceren het recht van pardon.

XXXII. „ Dat in cas van oneenigheit of discrepantie tuſſchen de Stad en de Ommelanden, of Collegien en Leden van dien, mitsgaders tuſſchen bovengemelde Hooge Juſtitie-Kamer, de Stad, of eenig Gerechte, de Heer Erfſtadhouder in der tijd zal hebben de bemiddeling, of, bij onverhoopt Non-ſucces, de eindelijke deciſie en uitſprake derzelver.

XXXIII. „ De Heer Erfſtadhouder in der tijd zal hebben de approbatie van alle Provintiale, zoo binnen als buitenlandſche Commisſien, zonder eenige reden van disapprobatie te geven, en, op dat in dezelve Commisſien, voor zoo verre die op het Lid der Ommelanden vallen, de reſpective Kwartieren daer in, zoo veel mogelijk, egael komen te participeren, zal daer van door het Lid der Ommelanden een verdeeling gemaekt, en aen Ons ten fine van approbatie gepreſenteerd worden.

XXXIV. „ Dat de Heer Erfſtadhouder in der tijd, de volkomen aenſtelling en dispoſitie zal hebben van alle hooge Politieke miniſteriale Bedieningen, zoo Provintiael, als die van de Stad

en Ommelanden, waer onder begrepen zullen wezen Sindicquen, Sekretarien, Rentmeesters, Ontvangers, Monſter-Commisſariſſen, Artilleriemeesters, Fiskael, Postmeester, Major en Commis van de Provintie, Drosten en Amtmannen in de Oldamten, Westerwolde, Gorecht en Sapmeer, geli,k de Heer Erfſtadhouder in der tijd zal hebben de volkomen aenſtelling en dispoſitie van Gouverneur en Commandeur, en van alle verdere militaire Charges, reſerverende Wij aen Ons om aengaende het Krijgsgericht nader te disponeren.

XXXV. „ Dat, om het zoo zeer vervallen Finantiewezen te herſtellen, ten ſpoedigſten middelen behooren te worden uitgedacht, niet alleen het verlies van de afgeſchafte Pachten te vervullen, maer ook om de inkomens van de Provintie van Stad en Lande aen hare Quote en Verbintenisſen aen de Unie zal konnen voldoen, en de Provintiale Lasten hoeden, dat ten dien einde ten ſpoedigſten een Provintiale beſoigne van Finantie zal worden gehouden, en na gedane rapport, door de Staten, met Ons overleg, zoodanige middelen vastgeſteld en ten ſpoedigſten geintroduceerd, als noodig zullen geoordeeld worden; welke beſtingen een ieder, van wat Staet of Conditie hij mag wezen, als rechtgeäerde Ingezetenen betaemt, zich zal hebben te onderwerpen.

XXXVI. „ Dat ten ſpoedigſten een nieuw Quohier van de Perſonele Goedſchattinge, of zoogenoemden 400ſten Penning zal worden opgemaekt, en alle twee Jaren gerevideerd en vernieuwd; en deze perſonele ſchatting zoodanig geheſt, als de nood of toeſtand van de Provintiale Finantien zal vereisſchen.

XXXVII. „ Voorts word bij deze vastgeſteld, dat alle de Provintiale Plaetzen en Landen ter bekwamer tijd, door Ons nader te deſigneeren, zullen worden verkocht op eene wijze, die met Onze voorkennis het profijtelijkſte voor de Provintie zal geordeeld worden.

XXXVIII. „ Alle Solliciteurs-plaetzen zullen, als onnutte Bedieningen, komen uit te ſterven, zonder dat dezelve ooit weder mogen vervuld worden, zullende de betalingen der Soldijen van de Militie direct uit het Provintiale Comptoir geſchieden, en de Tractamenten van de Solliciteurs komen ten voordeele van

de

de Provintie, en zoo veel doenlijk, geëmplooïeerd worden, om prompte betaling te bezorgen.

XXXIX. „ De Provintiale Rekenkamer zal in alle deelen van haare functie worden gemaintineerd, en zich ſtipt naer hare Inſtructie reguleren, en zal de Erfſtadhouder in der tijd, aldaer, als ook in de Commisſie van de Finantie, Sesſie en Stem hebben, op gelijke wijze, als in de Commisſie van de Gedeputeerde Staten.

XL. „ De Ontvanger Generael van de Provintie zal verplicht zijn, alle drie maenden, een naeuwkeurigen ſtaet van zijn Comptoir zoo wel aen den Heere Erfſtadhouder in der tijd, als aen het Collegie van de Gedeputeerde Staten over te geven, vervattende den Ontvang en Uitgave die hij ſederd zijne laetſte gedane Rekening heeft gehad, en zoo vervolgens ſederd den laetst overgegeven ſtaet, volgens deszelfs Inſtructie.

XLI. „ De Ontvanger van de Provintie of eenig andere Comptabelen, die adminiſtratie van 's Lands Penningen hebben, zullen in hunne functie niet worden toegelaten, ten zij eerst en alvorens çautie en borg voor hunne ontvangst en adminiſtratie hebben geſteld, conform de ordres en begrooting daer omtrent gemaekt, of in het vervolg gemaekt te worden, zullende niemand tot borge worden geadmitteerd, die eenige adminiſtratie of ontvang van 's Lands Penningen heeft, gelijk ook niemand als borge zal toegelaten worden, die zich reeds voor een Ontvanger of Comptabele als borge zal hebben geconſtitueerd.

XLII. „ Alle defalcatien aen de Comptoiren, het zij onder den naem van Depechegelden als anderzins, worden verboden, bij pœne van verlies van amt.

XLIII. „ Ten voordeele van het Comptoir van de Stad als Ommelanden zullen Æquivalenten op de Amten en Bedieningen, zoo politieke als militaire, worden geſteld, naer mate van derzelver tendement, en zullen verders alle Amtenaren bij het aenvaerden van hunne Bedieningen den Eed van purge doen, dat voor het bekomen van dien niet gegeven hebben, geven, of beloven zullen.

XLIV. „ Dat om het verval van de Provintiale Academie te herſtellen en dezelve in goeden ſtand te conſerveren, de Curators-plaatzen, zoo wegens de Stad als Ommelanden zullen

wezen permanent, en de begeving daer van ſtaen aen den Heere Erfſtadhouder in der tijd, zullende de Erfſtadhouder in der tijd wezen Rector en Curator Magnificentisſimus, aan wien het met Overroeping van de zes Curatoren zal ſtaen, de begeving en aenſtelling van Profeſſoren en andere Leeraers in de Univerſiteit, is mede de volle directie over de Gebouwen en alles wat tot de Akademie behoort.

XLV. „ Dat een Provintieel Jacht-gericht zal worden opgeſticht, waer van de Erfſtadhouder in der tijd zal wezen Opperhoutvester, die de aenſtelling zal hebben van een' Luitenant-Houtvester en zes Meesterknapen, welke in het laetſte reſort een op te rechten Jacht-Reglement over alle zaken, rakende de Jacht, Viſcherij, en het gene daer toe behoort, alleen zullen oordeelen en geasſiſteerd worden door een' Fiskaal.

XLVI. „ De Hoofdmannen-Kamer opgerecht zijnde tot een Provintiale Hooge Juſtitie-Kamer in Civile en Criminele zaken, als de Schouw die men in eenige Kwartieren van de Ommelanden ſederd lange Jaren gehad heeft, insgelijks worden waergenomen door dit Jacht-gericht, welverſtaende echter, dat van de vonnisſen en boeten aen de Hooge Juſtitie-Kamer zal kunnen worden geappelleerd.

XLVII. „ Dat het Tractement van den Luitenant Houtvester, Meester-knapen en verdere Bedienden van het Jacht-gericht zal worden bepaeld en gevonden uit de Tractementen van de twee Extraordinaris Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit tot Harlingen met de verdere Bedienden daer toe behoorende, welke Commisſien, als geheel onnoodig, worden ingetrokken, en voor altoos vernietigd.

XLVIII. „ Dat alle Regenten, hooge en lage Magiſtraetsperſonen en Amtenaren, geene uitgezonderd, op wat naem eenige Commisſien, Charges en Beneficien bekleden of genieten, zoo nu als in der tijd bij het aenvaerden van hunne Amten, Commisſien of bedieningen, bij ſolemnelen of geſtaafden Eede op nieuw zullen moeten aennemen alle 's Lands Wetten, Reglementen en Ordonnantien, in zoo verre door deze niet zijn veranderd, en wel in het bijzonder dit Reglement ſtrict te obſerveren en te doen obſerveren.

XLIX.

XLIX. „ Dat zoo iemand, van wat ſtaet, conditie of rang hij ook mochte wezen, zich zoo verre emancipeerde van hier tegens direct of indirect aen te gaen, de facto van zijne Beneficie, en Amt, Commisſie, of Magiſtrature zal wezen vervallen, behalven dat tegens de zulken aenſtonds met de Wetten van den Lande zal worden geprocedeerd.

L. „ Wij referveren aen ons de explicatie en interpretatie van dit Reglement, indien bij opkomende gevallen eenige elucidatie mochte nodig wezen, en nadien gedurende het verblijf van onze Commisſarisſen binnen de Provintie van Stad en Lande, aen dezelve vele klachten zoo van Particulieren als van Societeiten zijn gedaen, die een egael onderzoek requireren, en wij in dezen Reglemente voor de oeffening van de Juſtitie zoodanige zorg gedragen hebben, dat ieder een deszelfs grieven en bezwarenisſen behoorlijk aen den Competenten Rechter kan inbrengen, en aldaer ventileren, zoo zullen zoodanige Remonſtrantien, Requesten en Suppliquen aen de Vertoonders weder worden uitgegeven, om dezelven meer rechten te vervolgen bij den Rechter, aen wien de judicature daer over behoort.

LI. „ En eindelijk (om zoo veel doenlijk) het gepasſeerde gedurende deze oneenigheden te doen vergeten, en de Ingezetenen met malkander in ruste en eenigheit te brengen, en het onderling vertrouwen te herſtellen, hebben wij goedgevonden aen de Ed. Mog. Heeren Staten van Stad en Lande te recommandeeren, gelijk wij doen bij deze, om door een generale Amneſtie te vergeven en te aboleeren, alles wat gedurende deze Troubles en ter occaſie van dien is geperpetreerd, van wat natuur zulks ook mag wezen, zelfs uit een ſingulicre gratie daer onder begrijpende de nu onlangs voorgevallene zeer vergaende, en ten uiterſten ſtrafbare oppoſitien tegens het Plakaat op het heffen der middelen van Finantie, met onze goedkeuring en overleg geëmaneerd, ſchoon zulks een naeuwkeurig onderzoek en exemplare ſtraffe verdiend hadde, in verwachting, dat een iegelijk 's Lands Lasten, Schattingen en Gerechtigheden met gewillige onderwerping zal opbrengen en betalen, zonder dat iemand daerom in rechten zal worden vervolgd; met interdictie aen de Hooge Juſtitie-Kamer, Magiſtraet,

Ge-

Gerechten, Juſticieren en Officieren van deze Provintie om nu of namaels zelfs eenig verder onderzoek hier naer te doen, of gedogen dat gedaen word, bevelende wijders alle en een iegelijk, om zich in het toekomende als goede, geſchikte en getrouwe Burgers en Ingezetenen betaemt te gedragen en aen hunne Overigheit alle ſchuldige onderwerpinge, eerbied en gehoorzaamheit te bewijzen, op pœne dat die bevonden zullen worden contrarie te hebben gedaen, daer over als Verſtoorders van de gemeene ruste en veiligheit naer de beſchreven Rechten en Plakaten van den Lande zullen worden geſtraft.

„En op dat niemant hier van eenige ignorantie zoude kunnen pretenderen, zal dit Reglement over al worden gepubliceerd en geaffigeerd, daer men gewoon is Publicatie en Affixie te doen, want wij zulks tot 's Lands welwezen en herſtelling van de rust en vrede verſtaen hebben te behooren. Aldus gearreſteerd in Groningen den 27 November 1749."

(*was geteekend*)

PRINCE D'ORANGE EN NASSAU.

(L. S.) (*Lager ſtond*)

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheit

(*Gecontraſigneerd*) J. DE BACK.

In het Jaar 1759 ontſtond 'er twist tuſſchen de Staaten van deeze Provintie en die van *Holland en Westfriesland*, over en ter zaake van het arreſteeren van Schepen en Goederen, aan Ingezeetenen dier Provintie behoorende, uit hoofde van het niet betaalen der agterſtallige Lijfrenten, ten lasten der Provintie *Groningen en Ommelanden*. Zie hier de echte Stukken van dit toen veel gerugt makend geval.

Echte

Echte Copy van Arrest, benevens Reden van het zelve, gedaan door den Heer JACOB ROETERS.

JACOB ROETERS, *Koopman.*

„ Woonende binnen deeze Stad, zo voor hem zelven en als gequalificeerde van een groot getal mede geintresseerdens in de agterſtallige Lijfrenten ten laste van de Provincie van de Stad Groningen en Ommelanden, bij den hierna te vermeldene Reſolutie breder gementioneerd, en alzo in evengemelde qualiteit en Relatie bij Reſolutie van de Ed. Groot Mog: de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in dato 9 Maij 1759 permiſſie bekomen hebbende, om vermogens en in gevolge de Protectie, ſterke hand en retorſie daar bij aan hem verleend, en ten fine als bij dezelve Reſolutie vervat is, de Hand te mogen leggen op alle Effecten en Goederen geene uitgezondert, welke Hij binnen deeze Provintie zoude kunnen bekomen en magtig worden, en de Ed. Mog. Heeren Staaten van welgemelde Provintie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatſen van dien of ook wel aan eenige of iemant der Ingezetenen van de zelve Provincie in eijgendom toebehooren, doet door mij ondergeſchrevene Gerechts Bode

Arreſteeren

Onder handen, bewind en directie van ..... alle zodanige Effecten, Goederen en Penningen, geene uitgezondert, als onder Hem ..... mogten berustende zijn en bevonden worden in eijgendom toebehoorende, voor het geheel of ten deele Hoog gemelde Heeren Staaten van voorgedagte Provintie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatzen van dien, of ook wel aan eenige of iemand der Ingezeetenen van dezelve Provintie, en ſpecialijk ..... als zijnde Ingezetenen van meergemelde Provintie van Groningen en Ommelanden, ten einde en omme daar op niet alleen de Jurisdictie van de Ed. Groot Achtb. Heeren Schepenen dezer Stad te fundeeren, maar ook daar aan door de gewoone weg van Juſtitie hier ter Stede gebruikelijk, voor zo verre zulks zal kunnen ſtrekken te mogen verhaalen, het

het deugdelijk agterwezen van hem Arreſtant, ende geene van welke hij Arreſtant, de voorſz. zijne qualificatie mede heeft bekomen, als in voorſchreven Lijfrenten mede geintresſeert zijnde, en voorts ten fine als de meergemelde Reſolutie mede brengt. Concludeerende tot &c.

Actum Amſterdam den 2 *October* 1787.

B E U M E R.
Bode.

EYLKENS,
Procur.

REDEN VAN ARREST.

JACOB ROETERS, Koopman; woonende binnen deze Stad, ſo voor hem zelven en als gequalificeerde van een groot getal mede geintresſeerdens in de agterſtallige Lijfrenten ten laste van de Provintie van de Stad Groningen en Ommelanden, bij den hier na te vermeldene Reſolutie breder gementioneert, en alzoo in evengemelde qualiteit en Relatie bij Reſolutien van de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in date 9 Maij 1759 permisſie bekomen hebbende, om vermogens en ingevolge de Protectie, ſterke Hand en Retorſie daar bij aan Hem verleend, en ten fine als bij dezelve Reſolutie vervat is, de Hand te mogen leggen op alle Effecten, Goederen, geene uitgezondert, welke Hij binnen deze Provintie zoude kunnen bekomen en magtig worden, en de Ed. Mog. Heeren Staaten van welgemelde Provintie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatſen van dien, of ook wel aan eenige of iemand der Ingezetenen van dezelve Provintie in eijgendom toebehoren, doet door mij ondergeſchrevene Geregts-Bode, overleveren aan N. N. de Ommeſtaande Copia qualificatie emploijeerende dezelve, als mede de Reſolutie in den Hooſde dezes gemeld. Voor redenen van het Arrest bij hem in voorſchreven qualité op gisteren Rr. Bode BEUMER gedaan, en Concluderende & Proteſterende, &c.

Actum in Amſterdam 4 *October* 1759.

D U N T E.
Bode.

EYLKENS.
Procur.

Op

„ Op den 23 October en volgende Dagen tot den 9 Maij inclusis, van den Jaare 1754 compareerde reſpectivelijk voor mij ABRAHAM TZEEWEN openbaar Notaris tot Amſterdam, bij den Ed. Hove van Holland geadmitteert, ende voor de Getuigen naar genoemt.

„ De Ondergetekende, alle Geintresſeerdens en Succesſeuren in de onbetaalde verſcheenen, en nog te verſchijne Lijfrentens ten Lasten d'Provintie van de Stad Groningen en de Ommelanden, verklaren mits dezen genoegen te neemen, in de behandelinge ende directie dus verre gehad en genomen bij de overledene Heeren JACOB ROETERS en LEONARD DEDERIKS, tot bevordering van het agterweezen van de geſamentlijke Geinteresſeerdens in de onbetaalde verſcheene Lijfrenten tot Laste der Provintie van Stad en Lande van Groningen, en vermits de Ed. Mog. Heeren Staaten van Groningen, tot noch toe geen dispoſitie ſchijnen te maaken, tot voldoeninge van het voorſchreven agterweezen, waar toe al voor lange op gemelde Heeren JACOB ROETERS en LEONARD DEDERIKS, ſpecialijk waren geauthoriſeert en gequalificeerd na luijt Acte den 31 Julij en volgende Dagen des Jaars 1731 voor mij ABRAHAM TZEEWEN, Notaris alhier en Getuigen gepaſſeert.

„ Zoo werd bij dezen de Heer JACOB ROETERS, Zoon van den Overledenen Heer JACOB ROETERS geauthoriſeert en gequalificeert om het belang en Intrest van Hun gezamentlijke Comparanten verder te vervolgen ende waar te neemen, zoo en in dier-voegen, als hij zal goedvinden ende verſtaan te behooren.

„ Ende dat niet alleen bij en omtrent de voornoemde Staaten van Groningen, maar ook om in de namen en van wegen alle de Intresſanten en Comparanten, bij Haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal dezer vereenigde Nederlanden, mitsgaders Haar Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, en daar het zijn Ed verder mogte goedvinden te behooren en werden vereist, derzelver hulpe en adſiſtentie ten dien einde te verzoeken, ende wijders alles meer te mogen doen of laten verrigten in den naame en van wegen hun Geintresſeerde Comparanten, als hij de Heer ROETERS uit kragte dezes goed en geraaden oordeelen zal te behooren, met Authoriſatie, om voor alle Geregshoven of Hooftmannen-

Ka-

Kamer, alle Actien te mogen Instituëeren en met Regtsmiddelen Poursuiveeren tot de betalinge.

" Gevende en verleenende bij dezen daartoe aan zijn Edele volkomen magt en authorisatie, met magt van *substitutie ad Negotia & Ad lites*, belovende al het geene, in voegen als vooren, bij den meergemelden Heer geauthoriseerde hierinne zal worden gedaan en verrigt, te zullen approbeeren, voor goed en van waarde te houden, en doen houden, gelijk ook dezelve Heer geauthoriseerde mede compareerende, de voorenstaande heeft geaccepteert en aangenomen.

" Aldus gepasseert en getekent binnen Amsterdam, in presentie van CHRISTOFFEL ABRAHAM DOUBLET, JACOB DIJL en STEPHANUS MOLENGRAAF, als Getuigen.

(*Was met verscheide handen ondertekent*)

JACOB ROETERS.
JAN VAN WATTENS.
WILLEM KAT.
ANSELMUS en ANT. HARTZEN. als Executeurs van de Testamenten van wijlen ALIDA HARTZEN.
PIETER DE CLERCQ, als mede Executeur van de Testamenten van wijlen CORNELIA BLOK, Wed. PIETER DE CLERCQ.
ADRIAAN TEMMINK voor JACOB TEMMINK.
GIJSBERT VAN HOGERWOERT voor Hem en Broeders en Zusters.
Js. SWEERS voor Hem en Vrouw, d'Wed. SIX, geboren BEEKMAN.
PIETER DE CLERCQ, als mede Gemagtigde van SARA BLOK, Wed. P. GRIJSPEERT.
DANIEL DE NEUFVILLE en LEENDERT DE NEUFVILLE, *Jansz.*
JACOB ROETERS voor E. VAN HARSKAMP, volgens Brief van 7 November 1753.
JAN BOEKWEIJT.
J. ROETERS voor JOH. WILL. HEIJMAN, volgens Brief van 6 December 1753, voor mijne behuwd Zuster d'Wed. Secretaris VAN MUIJDEN en van JACOB VAN STRIJEN, beijde te Utrecht, en voor mijn zelfs.
M. VAN HARLINGEN.
PIETER BENSER voor d'Erven van den Heer HELMIGH KONINGH.

Huij-

HUIJBERT VAN BEUSEKOM.
CORNELIA ELISABETH OCCO.
J. GRAAFLAND.
JAN GIJSBERT DE MEIJ.
PETRUS IJVO VAN DIEPENDAAL, voor mijn Huijsvrouw N. M. VAN KEMPEN.
GIJSBERT HEIJKOOP.
JOHANNES MENEVEN, als ſchriftelijke ordre hebbende van den Heer JAN CAREL BARKMAN WUIJTIERS.
Idem als ſchriftelijke ordre van M. E. VAN DEN HEUVEL tot BEIJLINGEN, gezegt BARTVLETTI.
JAN ARENT ABBELEVEN, als Erfgen. van Vrouw SARA MUIJKENS, Wed. d'Heer Mr. VAN BEUSEKUM, mitsgaders voor de Erfgenaamen van ARNOLDUS MUIJKENS en NICOLAAS ABBELEVEN; voor MARRETJE VAN HUIJNEN, Wed. A. CRIST. MUIJKENS; voor de Houders van vier Lijfrentebrieven. Een op de naam van PHILIPPUS MUIJKENS, een ARNOLDUS MUIJKENS, en een ANNA MUIJKENS.
ADRIAAN PLA, als Executeur in den Boedel van den Heer en Mr. JER. GHIJS.
ANTONIJ DOMMER.
CORNELIS BAKKER, *Jansz.* als Last hebbende van den Hr. en Mr. C. BACKER, Oud Schepen dezer Stad.
JOAN MUIJSKEN, als ſchriftelijke Ordre hebbende van den Heer en Mr. THEODORUS SCHREVELIUS, als in Huwelijk hebbende Vrouwe ELISABETH GLAUDINA VAN TEIJLINGE.
DAVID D'ORVILLE.
BARENT CRAMER, als Executeur van wijlen JAN VAN DE VELDE.
MATTHEUS BOENDERMAKER, voor d'Erfgenamen VAN MARIA VAN FORREST, Wed. JAN TEENGS.
S. C. PELS, Wed. VAN DER SPELT.
PIETER SIX.
PIETER CROOS voor d'Erven van WROGT SCHELLINGER.
P. VAN DEN BROEK voor zig zelfs, als Erfgenaam van den Heer ERNST ROETERS, en voor zijn zelfs.
Luijt. Admiraal REIJNST, als Erfgenaam van H. REIJNST, *Jacobs.*
JACOB DULL, als Executeur van de Testamente van wijlen J. VAN DE VELDE.

Kamer, alle Actien te mogen Inſtitueeren en met Regtsmiddelen pourſuiveeren tot de betalinge.

„ Gevende en verleenende bij dezen daartoe aan zijn Edele volkomen magt en authoriſatie, met magt van *ſubſtitutie ad Negotia & Ad lites*, belovende al het geene, in voegen als vooren, bij den meergemelden Heer geauthoriſeerde hierinne zal worden gedaan en verrigt, te zullen approbeeren, voor goed en van waarde te houden, en doen houden, gelijk ook dezelve Heer geauthoriſeerde mede compareerende, de voorenſtaande heeft geaccepteert en aangenomen.

„ Aldus gepaſſeert en getekent binnen Amſterdam, in preſentie van CHRISTOFFEL ABRAHAM DOUBLET, JACOB DIJL en STEPHANUS MOLENGRAAF, als Getuigen.

(*Was met verſcheide handen ondertekent*)

JACOB ROETERS.

JAN VAN WATTENS.

WILLEM KAT.

ANSELMUS en ANT. HARTZEN, als Executeurs van de Testamenten van wijlen ALIDA HARTZEN.

PIETER DE CLERCQ, als mede Executeur van de Testamenten van wijlen CORNELIA BLOK, Wed. PIETER DE CLERCQ.

ADRIAAN TEMMINK voor JACOB TEMMINK.

GIJSBERT VAN HOGERWOERT voor Hem en Broeders en Zusters.

Js. SWEERS voor Hem en Vrouw, d'Wed. SIX, geboren BEEKMAN.

PIETER DE CLERCQ, als mede Gemagtigde van SARA BLOK, Wed. P. GRIJSPEERT.

DANIEL DE NEUFVILLE en LEENDERT DE NEUFVILLE, *Janiz.*

JACOB ROETERS voor E. VAN HARSKAMP, volgens Brief van 7 November 1753.

JAN BOEKWEIJT.

J. ROETERS voor JOH. WILL. HEIJMAN, volgens Brief van 6 December 1753, voor mijne behuwd Zuster d'Wed. Secretaris VAN MUIJDEN en van JACOB VAN STRIJEN, beijde te Utrecht, en voor mijn zelfs.

M. VAN HARLINGEN.

PIETER BENSER voor d'Erven van den Heer HELMIGH KONINGH.

Huij-

HUIJBERT VAN BEUSEKOM.
CORNELIA ELISABETH OCCO.
J. GRAAFLAND.
JAN GIJSBERT DE MEIJ.
PETRUS IJVO VAN DIEPENDAAL, voor mijn Huijsvrouw N. M. VAN KEMPEN.
GIJSBERT HEIJKOOP.
JOHANNES MENEVEN, als ſchriftelijke ordre hebbende van den Heer JAN CAREL BARKMAN WUIJTIERS.
Idem als ſchriftelijke ordre van M. E. VAN DEN HEUVEL tot BEIJLINGEN, gezegt BARTVLETTI.
JAN ARENT ABBELEVEN, als Erfgen. van Vrouw SARA MUIJKENS, wed. d'Heer Mr. VAN BEUSEKUM, mitsgaders voor de Erfgenaamen van ARNOLDUS MUIJKENS en NICOLAAS ABBELEVEN; voor MARRETJE VAN HUIJNEN, Wed. A. CRIST. MUIJKENS; voor de Houders van vier Lijfrentebrieven. Een op de naam van PHILIPPUS MUIJKENS, een ARNOLDUS MUIJKENS, en een ANNA MUIJKENS.
ADRIAAN PLA, als Executeur in den Boedel van den Heer en Mr. JER. GHIJS.
ANTONIJ DOMMER.
CORNELIS BAKKER, *Jansz.* als Last hebbende van den Hr. en Mr. C. BACKER, Oud Schepen dezer Stad.
JOAN MUIJSKEN, als ſchriftelijke Ordre hebbende van den Heer en Mr. THEODORUS SCHREVELIUS, als in Huwelijk hebbende Vrouwe ELISABETH GLAUDINA VAN TEIJLINGE.
DAVID D'ORVILLE.
BARENT CRAMER, als Executeur van wijlen JAN VAN DE VELDE.
MATTHEUS BOENDERMAKER, voor d'Erfgenamen VAN MARIA VAN FOREEST, Wed. JAN TEENGS.
S. C. PELS, Wed. VAN DER SPELT.
PIETER SIX.
PIETER CROOS voor d'Erven van WROGT SCHELLINGER.
P. VAN DEN BROEK voor zig zelfs, als Erfgenaam van den Heer ERNST ROETERS, en voor zijn zelfs.
Luijt. Admiraal REIJNST, als Erfgenaam van H. REIJNST, *Jacobs.*
JACOB DULL, als Executeur van de Testamente van wijlen J. VAN DE VELDE.

BRUNO TIDEMAN, voor de Wel-Ed. Geſtr. Heer en Mr. J. P VAN WESTRENE te Utrecht.

JAN VAN BOORN, voor d'Erfgenamen van JAN VAN STIJN.

DIRK PIETERS HAAN in Comp., woonende tot Zaandam.

DAVID LEEUW, qq.

JACOB KROON van Edam, als Executeur van 't Testament van mijn Schoonmoeder SIJTJE DEKKER, Wed. JACOB GROOT, en Procuratie hebbende van de Voogden over TIERK LOLLES.

JACOB ALEWIJN voor zig zelven, en voor de verdere Deſcendenten van wijlen MARTINUS ALEWIJN.

GERARD ROGGE.

THEODOOR ROGGE, zo voor zig zelven als qq.

HERMANUS DOBBER te Edam, voor d'Erfgenamen en Succeſſeuren van TEIJN JANS ROOS, JAN PIETERSE WOUT, ANNETJE LAMMERS, DIRK CLASEN VOGEL en JAN CLASEN BU.

JAN HENDRIK CRAMER, als ordre hebbende van NIESJE VAN DE VELDE, Wed. JOH. BAGELAAR, woonende te Vijfhuijſen bij Zuijlen.

ABRAHAM DEBRIES, als ordre hebbende van d'Erfgenamen van JAN DE LA HAIJE en SARA DE LA HAIJE.

A. VAN HARENCARSPEL, ſper ordre van mijn Vader P. BECK, als mede Executeur van 't Testament van wijlen I. en Heer GERRIT KARSBOOM, als mede van wijlen GERRIT VEERPOORTEN.

G. C. DU FAIJ, uit kragten van Erffenisſen qq., ten reſpecte van WIJNTJE VAN LEEUWAARDE, waar van Moeder is geweest CATHARINA VAN BAASDORP.

ABRAHAM DE LA NOIJ en Conſorten, mede Erfgenamen van TEUNTJEN MARTENS, Wed. JACOB VAN LAAR.

DAVID DELPRAT, Diakon van de Waalſche Gereformeerde Diaconie alhier.

DANIEL FLORENOOIJ, Diaken van de Gereformeerde Diaconie alhier.

DAVID DE WILLEM, voor d'Erfgen. van Jonkvrouw CLARA ELISABETH DE WILLEM.

LUCAS COUDRI, voor d'Erfgen. van LOISA en JACOB GUIOT.

CORNELIS VAN LINTORA, als Executeur van de Testamentaire Diſpoſitie van MARGRETA JACOBA BECKX, Wed. WILLEM BEKKER.

Cor-

CORNELIS VAN GENT, als Gemagtigde van MARGRETA ISABELLA DE SURMONT.

CORNELIS VAN DER VLIET; pr. procuratie van CORNELIA VAN LAAR, Wed: JAN VAN DER VLIET, zijnde Erfgenamen van TEUNTJE HARTSEN, Wed: JACOB VAN LAAR.

MATTHIAS KOOPMAN, voor de Erfgenamen van mijn Grootmoeder ANNA VISSER, Wed: MATTHIAS KOOPMAN:

JAN VAN SCHAGEN, per ordre van mijn Vader PIETER VAN SCHAGEN, zo voor hem zelven als voor de verdere Erfgenamen van Mr: SALOMON VAN SCHAGEN, als mede voor de Heer JACOB GUKOT:

GERBRANT MORNS.

DANIEL DESMARETSE, voor d' Erven van JACOB DESMARETSE:

. . . SAUTIJN; voor zig zelven als voor d' Erfgenamen van Vrouwe THEODORA VAN BAMBEEK, Wed. WILLEM SAUTIJN,

GERARD REGTERING; voor de Familie van WIJTIERS; CROMHOUT; DUTRIE:

SURMONT, als Executeur van de Testamente van Jonkvrouwe MARIA ELISABETH DE WALE van Ankeveen.

F: BROMMER; voor de respective Erfgenamen van ANNETJE PIETERSE JOSEPHS; PIETER CORNELIS en CORNELIS WIJBETIZ:

PHILIPPUS VAN DEN IJVER:

GERARD REGTERING:

JACOB ROETERS; als ordre hebbende van P: A: GILLIS; volgens Brief van 4 Julij 1753:

GERRIT HOOFT, als Executeur van de Testamente van Jonkvrouw MAGDALENE WIJBRANTS.

PIETER BECK; als schriftelijke ordre hebbende van den Heer W: H: HOP:

HESTER BARNART, Wed. DAVID LEEUW VAN LENNEP; voor d' Erfgenamen van de Heer JOSEPH COIJMANS.

B: COIJMANS.

JAN KETELHOED de Jonge; qq. voor M. OMPHALIJ.

PIETER RIJLOFF; als Executeur van de Testamente van wijlen HENDRIK TESING.

F: DE WITT; wegens de pretentie van de Heer GERRIT DE

GRAAF, cum ſuis; als mede wegens de pretenſie van de Heer JAN DE WIT.

HENDRIK HOOFT, D. L. Z. over de Kinderen van DANIEL HOOFT.

GERBERT REBEL, voor Mevrouw d'Wed. DANIEL DEUTZ.

D. VAN BUREN, als Erfgenaam van GERRIT en ANNA DUIJSENT.

W. WILTENS, voor de Erfgenamen van Jufvr. MAGTELT JACOBA SERVAAS.

P. en J. SCHILDERNIK, als Executeuren van de Testamenten van GERRIT VAN LIMBURG en RISSIE HIJMS.

JACOB SCHELLINKS, als procuratie hebbende van d'Erfgenamen van den Heer en Jonkvrouwe VAN ZUIJTWIJK.

DIRK HAGEN erz., als geſurrogeerde Executeur van den Testamente van Mejufvrouw ANNA ZOUTMAN, Wed. H. WILLINK.

DIRK HAGEN, voor d'Erven JACOB VORSTEMAN.

MATTHIJS ALEWIJN.

CLAAS WAGENAAR, als in Huwelijk hebbende TRIJNTJE KIEFT, woonende tot Edam.

CORNELIS KNAP, woonende aan de Westzaander Overtoom.

JAN VAN HOUT, woonende tot Zaandam.

HENRICO STAATS, voor de Erfgenamen van HENRICO STAATS, Zalr. woonende tot Gouda.

Quod Atteſtator.

Geteekend

ABRAHAM TZEEWEN.
Not. Publ.

„ De Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen te weeten: Alſo de Heeren *Staaten van Holland en Weſtfriesland* hebben goedtgevonden an enen JACOB ROSTERS ſoo voor hem ſelfs als *gequalificeert* van enige *geintreſſeerdens* in oude *prætenſien*, ſo vermenen ten laste van deſe Provintie te hebben, te *permitteeren* de hand te moeten leggen op alle *Effecten* en roe-

roerende Goederen, gene uitgeſonderd, welke Hij in de Provincie van *Holland* ſal konnen bekomen en magtig worden, in eijgendom toebehoorende an iemand of enige der Ingeſetenen van deſe Provincie, *en daar mede te mogen continueren, heen ter tijd gemelde* JACOB ROETERS *en Conſorten wegens haar vermeenende prætenſien zouden zijn voldaan:* en gemelde JACOB ROETERS en *Conſorten* ook in gevolge voorgemelde *conceſſie* reeds verſcheiden Scheepen, Gelderen, Waren en Koopmanſchappen Onſe Ingeſetenen toebehoorende, hebben in beſlag genomen, en daar mede onverhoopteljik *continuerende*, veel nadeel bij *proviſie* aan onſe goede Ingeſetenen ſoude kunnen toebrengen.

„ So hebben Wij nodig geoordeeld door deſen alle onſe *commercierende* Ingeſetenen, Kooplieden en Schippers hier van de vereijſte kennisſe te geven, en deſelve te waarſchouwen na deſer ſaken gelegentheid voorſigtig te zijn, en tot voorkominge van alle onverhoopte ſchade, vertragingen en belemmering bij *Proviſie* geen Waaren, Koopmanſchappen en Turff na enige plaatſen in de Provincie van *Holland* gelegen, te verſenden en vervoeren, of doen verſenden of vervoeren, ten zij dan op hun eigen *riſico* en gevaar.

„ En ſal deſen tot een ieders narigtinge alomme in deze Provincie worden *gepubliceert* en *geaffigeert* ter plaatzen alwaar men gewoon is ſulks te doen.

„ Aldus gedaan ter vergadering binnen in 't Provincie Huis den 13 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve,

B. H. KNOCK, *Secret.*

„ De Staaten van Stad *Groningen en Ommelanden*, doen te weeten: Hoe Wij bij Onſen vorige Placcaat van den 13 October laatſtleden, ter oorſaake door JACOB ROETERS en *Conſorten* veele Goederen Onſe Ingeſetenen toebehorende in *Holland* zijn *gearreſteert* geworden, insgelijks de hand hebben gelegt en in beſlag genomen alle ſodane *Effecten*, *Crediten* en *Goederen*, geene uitgezondert, als de Ingeſetenen van de Provincie van

Holland en *Westfriesland* in deese Provincie in eigendom toebehoren of te eisschen hebben, om daar uit schierkomstig te verhaalen de schadens Onze Ingesetenen toegebragt: en op dat deese Onze *Serieuse intentie* in allen deele moge worden voldaan, en ter *executie* gebragt.

„ *So is 't:* dat wij hebben goedgevonden en verstaan de Provinciale Bedienden op de *avenuen* van de Provincie ter *rechercke* gestelt, als bij alle de Zijlen, op de Soutkamp, tot Strobos en bij de Haven van deese Stad bij desen wel ernstig te gelasten neuwkeurige toeverligt te nemen omtrent alle Schepen en Goederen die aldaar mogten binnen komen, en bevindende dat dezelve de Ingezetenen van *Holland* zijn toebehorende, om als dan dusdanige Schepen en Goederen aanstonds in beslag te nemen, en daar van soo ras doenlijk kennis te geven aan den *Secretaris* van de Provincie B. H. KNOCK,

„ Versoeken en beveelen daar benevens alle *respective Justicieren* en *Richteren* in de Provincie om ter uitvoer van deese Onse welmeininge, bij voorkomende gevallen en het vereischt wordende, de sterke hand te bieden en alle nodige *assistentie* te besorgen.

„ Wijders hebben wij goedgevonden alle *Rendanten*, *Sollicitours* en een iegelijk, uit welken hoofde het ook moge sijn, wegens Ingesetenen van *Holland* iets in *Administratie*, onder hun bewind hebbende ofte aan haar schuldig sijnde, bij desen te gelasten van alle diergelijke Goederen, Penningen en Effecten, sonder onderscheid een *exacte notitie* op te maken, en aan voorgemelden *Secretaris* binnen den tijd van veertien dagen na *Publicatie* deses te overhandigen, so nogtans dat het de Kooplieden sal vrijstaan om van al het geene sij aan Ingesetenen van de Provincie van *Holland* mogten schuldig zijn, een *gecachetteerd Billet* met eigenhandige verteikening hunner naemen in *dorso* aan den *Secretaris* voornoemd inwendig den voorschreve tijd te besorgen: ten einde daar van gebruik zoude kunnen werden gemaakt, ingevalle sulks noodig mogte worden geoordeeld, of anderzints het selve ter zijner tijd ongeopent wederom te rug te langen: zullende alle deselve soo wel Kooplieden, *Sollicitours* als die verders eenig bewind of *Administratie* van *Effecten*, Goederen of Penningen de Ingesetenen van *Holland*

toe-

toebehoorende mogten hebben, verpligt zijn, den *gerequireert*, haare overgegevene *Notitie* met lichamelijken Eede te bekragtigen: Alles bij pœna, dat de geene foo inwendig den voorfchrevene tijd aan deefe Onze welmeininge niet mogten hebben voldaan, vervallen zullen zijn in een boete van honderd Ducatons, half ten profijte van den Aanbrenger, en half ten profijte van de Armen ter plaatfe, alwaar de *calange* zal gefchieden.

„ En op dat niemant hier van eenige onwetenheid moge voorwenden, zal dezen alomme *gepubliceert* en *geaffigeert* worden ter plaatfen, alwaar men gewoon is zulks te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergaderinge in het Provincie-Huis binnen Groningen den 2 November 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve

B. H. K N O C K, *Secret.*

Miſive van de Heeren Staaten van Stad en Lande, aan de Heeren Staaten van Gelderland, Zeeland, Utrecht, Overyſfel en en Friesland; over de ontſtane differenten met de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.

EDELE MOGENDE HEEREN, BIJZONDERE GOEDE VRIENDEN, NAGEBUIREN EN BONDGENOOTEN.

„ Schoon Wij gaarn U Ed. Mog. attentie foude hebben gemenageert, en wel gewenscht hadden ons gedifpenfeert te mogen zien, van U Ed. Mog. gewigtige occupatien te interrumperen, worden Wij egter door de haggelijke omftandigheden, waar in ons tegenswoordig gebragt zien, als genoodperst, dit ons verlangen op te offeren aan 't gemeen welzijn onfer Ingefetenen, en ter behartiging van dien, door eed en pligt gedrongen, U Ed. Mog., tot wien Wij als Bondgenoten fulk een nauwe relatie hebben, voor te dragen, de ftrenge en harde behandeling, die de Heeren Staaten van Holland en Weftfriesland tegens

onſe Ingeſetenen werkelijk oeffenen; hebbende Haar Ed. Gr. Mog. bij Reſolutie van den 9 Maij deſes Jaars kunnen goedvinden aan eenen JACOB ROETERS en Conſorten, uit hooſde van eenige oude agterſtallige Lijfrenten, ten laste van deſe Provincie, te permitteren *de hand te mogen leggen op alle Effecten en Goederen, geene uitgezondert, welke hij binnen de Provincie van Holland zoude kunnen magtig worden, niet alleen deſe Provincie, maar zelfs eenige of jemand onſer Ingeſetenen in eigendom toebehoorende*, om daar aan te verhaalen 't agterweſen van voorgemelde Geinteresſeerdens; en hoewel Wij niet in gebreeke ſijn gebleven, Haar Ed. Groot Mog. op 't vriendernſtigſte te verſoeken, om derſelver genomen Reſolutie, tot voorkominge van alle ſchadelijke en nadeelige gevolgen, die hier uit noodwendig ſouden moeten proflueren, wederom te willen intrekken; Soo hebben egter onſe repræſentatien daar tegens gedaan die ingresſie niet gevonden, welke Wij daar van hadden te gemoete gezien, nadien door een groot aantal onſer Ingeſetenen geinformeert zijn geworden, dat derzelver Goederen, Waaren, Schepen en Koopmanſchappen, ſelfs d'ordinaire Veer- en Beurtſchepen niet uitgeſondert, door J. ROETERS en Conſorten in Amſterdam, en verſcheiden andere Steden en Plaatſen van *Holland* reeds gearreſteert ſijn. Weshalven Wij, de ſaken tot die extremiteit ſijnde uitgeborſten, ter vermijding van verdere confuſie, en handhaving van onſer Ingeſetenen geſchonden regt, niet konnen ſtille ſtaan, dienswegens aan U Ed. Mog., gelijk mede aan d'andere Bondgenoten, te doen ons regtveerdig beklag, en te proteſteren over 't ſenſibel ongelijk door diergelijke onnabuirlijke en onvriendelijke maniere van behandeling onſe goede Ingeſetenen aangedaan.

, En om ſulks te meer te doen geblijken, vinden Wij ons verpligt de ſaken hoger op te halen, en U Ed. Mog. tot onſer decharge ouverture te geven van al 't geene ten deſen opſigte is gepaſſeert: Ten welken einde Wij d'eer hebben U Ed. Mog. voor te houden, dat in den Jaare 1665 en 1666, wanneer de Verëenigde Staat in een ſwaaren en kostbaren Oorlog tegens de Kroon van Engeland, en den Biſchop van Munſter waar ingewikkeld, en reeds een groot aantal Munſterſche Troupen in een van de beste Diſtricten van deſe Provincie zig onthield en ſogt

vast

vast te maken, de middelen deſer Provincie niet in ſtaat ſijnde tot 't dragen van d'enorme lasten, Wij, ter betoning van onſe bereidwilligheid in 't bevorderen en handhaven der gemeene ſaken, en conſervatie van den Lande, tot ſtuir van de toen ſwevende en nog verder gedreigden oorlog, conſiderable ſommen in Holland van Los-en Lijfrenten genoodſaakt ſijn geweest te negotieren, en daar voor aan de reſpective Creditoren hebben doen afgeven Obligatien in gewone en behoorſijke forma, *ſonder egter daar in te verbinden d'Effecten en Goederen onſer Ingeſetenen*, gelijk U Ed. Mog. uit nevensgaande Copie kan geblijken; dat Wij vervolgens met de betaling der interesſen van de losſe Obligatien na 5 en van Lijfrenten na 10 ten honderd eenige Jaren agter malkanderen gecontinueert, en ook de Capitalen na 5 percent in 't laatſte van de voorgaande Eeuw hebben afgelost, dog naderhand door de menigvuldige calamiteiten, waar mede deſe Provincie beſogt is geworden, de ſware rampen die Gods hand over deſelve heeft laaten toekomen, en de notoire onmagt, waar in de Provincie vervallen is door de overdragende lasten van den Oorlog, ende daar op gevolgde engagementen met de Generaliteit, ons genoodſaakt hebben gevonden van de betaaling deſer Hollandſche Lijfrenten voor eenigen tijd af te zien; welke hooggaande en continuele fataliteiten ook altoos ſoo veel impreſſie hebben gemaakt, dat, of ſchoon de onbetaalde Rentheffers in den beginne eenige inſtantien ter betaling entameerden, egter in 't vervolg overtuigt van deſer Provincie onmagt, geen ſterkere pourſuites daar op hebben gedaan; en hoewel in den Jaare 1726, wanneer eenige Gecommitteerden uit de Vergadering van Haar Hoog Mog. herwaarts geſonden, om over de dringendſte ſchulden van deſe Provincie, een vaste voet te beramen, die Heeren mede last hebben gehad op deſe betaling te inſteren, ſo hebben ſe egter, uit aanmerking van de ſware lasten, waar onder deſe Provincie toen gebragt is, tot preſtatie van immenſe agterſtallen aan de Generaliteit verſchuldigd, en volkomene overreding, dat alles, wat de Provincie boven 't geſtipuleerde aan de Generaliteit, hadde te ontfangen, tot noodwendige lasten in de Provincie abſoluit gerequireert wierde, deſe pretenſie ten eenemaal ter ſijde geſteld, verklarende ſelfs *dat aan cordate Rondgenoten niets meer konde werden gevergt*; gelijk ook in

den Jaare 1734. Haar Hoog Mog. Gecommitteerden, ter occaſie van de toenmalige differenten alhier ſijnde, op verſoek van de Geintresſeerdens, wel eenige aanmaninge tot de betaling hebben gedaan, egter geperſuadeert van d'abſolute onmogelijkheid, waar in de Provincie zich bevond tot voldoening van d'agterſtallen, insgelijks hier van afgezien; ja ſelfs wanneer wij in den Jaare 1751 door Onſe Gecommitteerden in 's Hage aan wijlen Sijn Doorlugtigſte Hoogheid, en de Heeren desſelfs Gemagtigden, hebben opengelegt de waaragtige en deplorable toeſtand van deſer Provincie finanças, en daar tegen de groote ſchulden en agterſtallen aan de Generaliteit, en andere openſtaande, tot welkers voldoening 21 Tonnen Gouds onder Guarantie van Haar Hoog Mog. hebben moeten negotieren, is op deſe pretenſie geene de minſte reflexie, veel minder compunctie gemaakt, en geoordeelt, dat deſe Provincie boven het hoeden van de Ordinaire en Extraordinaire Staaten van Oorlog, de betaaling der lopende Petitien en Subſidien, en noodwendigheden in de Provincie, niets meer konde werden gevergt, dan de voldoening van 250 duiſent guld. 's jaarlijks aan de Generaliteit, waar voor alle de Goederen van deſe Provincie niet alleen verbonden, maar ſelfs andere posten van ontfang ſpeciaal verhijpotiſeert ſijn geworden; waarom ſijn Doorl. Hoogheid Glor. Ged. geen ſwarigheid heeft gemaakt, aan onſe Gecommitteerden te declareren, *dat deze Provincie met de betaling van verdere Schulden niet zoude werden gemoeit*; tot dat eindelijk, des niet tegenſtaande, na verloop van bijna een halve Eeuwe, deſe inſtantien door J. ROETERS en Conſorten, bij wien voor eenige weinige Jaaren deze oude pretenſien *van zo weinig valeur en conſideratie wierden gerekent, dat dezelve voor* 8 *à* 10 *pro cent aan meer dan een van onze Ingezetenen te koop hebben gepreſenteert*, wederom gerenouvelleert, en in den Jaare 1755 voor de Hooge Juſtitie-Kamer deſer Provincie met ſoo veel vigeur gepourſuiveert ſijn geworden, dat Wij met d'uiterſte attentie, overeenkomſtig 't groot gewigt en importançe van deſe ſaak, onſe deliberatien daar over hervat, en allen ijver hebben aangewend, om middelen ter afdoening deſer affaire te beramen, ten einde de klagten der Hollandſche Crediteuren tot wederzijds genoegen uit den weg geruimt, en een dragelijk accommodement tot welſijn

om-

onſer Provincie getroffen mogten werden; dan wat wegen Wij daartoe ingeſlagen, en welke propoſitien Wij door onſe Gecommitteerden aan TOBIAS UBINCK, als gevolmagtigde van J. ROETERS en Conſorten, hebben laaten doen, ſijn Wij egter in onſe verwagting, dat de Geinteresſeerdens in deſen, welke dog voor 't grootſte gedeelte haar actien *voor een zeer geringe prijs hebben aangehandelt of bij Erfenisſe verkregen*, aan onſe gedaane preſentatien ſouden hebben gedeſereert, tot ons innig leetweſen gefruſtreert gebleven, hebbende de bovengenoemde T. UBINCK in plaats van een redelijke en convenable wijſe, gelijk voorgaf, te accorderen, desſelfs enorme en importante eisch van 862164 guld. bij Mandate gerechtelijk gevordert, met meer dan 100000 guld. vermeerdert, en renten ex mora judiciali, nog daar na boven gereſerveert; ſoo dat Wij geen apparentie tot 't treffen van een accommodement ziende, en egter geinclineert blijvende, om de ſchuldeisſchers, ſoo veel eenigſints met 't behoud van onſe Provincie mogelijk was, kragteloos te ſtellen, met wijlen *Haare Koningl. Hoogheid*, hoog loffelijker Memorie, in overleg ſijn gekomen, op welke een convenable wijſe deſe ſaake ſoude kunnen werden getermineert, en in onſe laatſte Misſive van den 27 Novemb. des gepasſeerden Jaars, aan wijlen Hoogst Deſelve hebben geproponeert, dat Wij de ſlegte toeſtand van deſer Provincie finanças met leetwezen ingeſien, en volkomen overreed, dat d' inkomſten en middelen van dien, welke meest alle tot vaste en onvermijdelijke posten van uitgave ter ſoutien van 't Comptoir van d' Unie als anders geaffecteert ſijn, geenſints permitteeren, om tegenswoordig ſonder ruine van deſe Provincie en verval van onſe verbintenisſen, ſulk' een importante pretenſie, die na allen ſchijn op 17 à 18 Tonnen Gouds ſal beloopen, geheelijk af te doen; dat Wij egter ter contemplatie van de menigvuldige klagten en inſtantien gereſolveert hadden eenige penningen ten laste deſer Provincie te negotieren, om daar mede aan de Hollandſe Creditoren, wegens hunne agterſtallige Lijfrenten, na aangetoont regt binnen 6 Maanden alhier, te voldoen een ſumma van 15 van ieder 100 guld., welke door valable blijken aan onſe Gecommitteerden ſouden kunnen toonen, hen uit hoofde van de onbetaalde Lijfrenten te competeren; en gelijk Wij dit aan wijlen *Haare Koningl. Hoogheid* hebben gecommuni-

niccert, ſoo hebben Wij insgelijks Haar Ed. Groot Mog. hier van wel kennis willen geven, met verſoek, dat Haar Ed. Groot Mog., J. ROETERS en Conſr. mogten ſoeken te disponeren, om hier van te profiteren, ten ware deſelve liever prefereerden, om met haare pretenſien te ſuperſederen, te zijn herſteld, of ten minſten meer mogelijkheid tot afbetaling dezer lijfrenten zig ſou hebben opgedaan

„ Na U Ed. Mog. dus 't geheel beloop van ſaaken te hebben gedetailleert, twijffelen Wij geenzints, of U Ed. Mog. ſullen daar uit de redenen van ons billijk reſentiment ligtelijk hebben opgemaakt.

„ Wenſchelijk waar het ſekerlijk geweest, dat Haar Ed. Groot Mog. de Staten van Holland en Westfriesland derſelver genomene Reſolutie, geduirende de Minderjarigheid van den Heer Erfſtadhouder, als d' eenigſte, aan wien ingevalle van discrepançe tusſchen de Bondgenoten, 't regt van deciſie competeert, buiten effect hadden geſteld, of J. ROETERS en Conſorten door derſelver veel vermogende inductien hadden ſoeken te permoveren, om van onſe gedane offerte gebruik te willen maken, en zig daar mede te contenteren, ten einde alle occaſien van verwijdering tusſchen Bondgenooten, die door een eeuwig verbond aan malkanderen verknogt zijn, met alle ſorgvuldigheid hadden mogen werden geprevenieert.

„ Dan in plaats van de band der eenigheid en goed vertrouwen tusſchen Haar Ed. Groot Mog. en ons te conſerveren, hebben de Heeren Staten van Holland, ſonder eenige de minſte eguards op onſe Misſive te nemen, of haar gedagten daar over aan ons te laten toekomen, geen ſwaarigheid gemaakt, na een ſtilſwijgen van 20 Jaaren, en *ſonder ons Copie van derſelver genomene Reſolutie, veel weiniger van de peremptoire tyd tot deſelfs executie bepaald, te communiceren*, 't effect van derſelver violente en onwettige maatregels aan J. ROETERS en Conſorten tegens onſe Ingeſetenen te accorderen, en hem te permitteren, om deſelve in Haar Ed. Gr. Mog. Provincie, door middelen van conſtrainte en nadruk, hoe ſeer die ook bij het ontwerp van d' Unie ſorgvuldig zijn gaadegeſlagen en geprecaveert, tot de betalinge te brengen van oude ſchulden door deſe Provincie gecontracteert, daar 't egter uit 't vooren gededuceerde klaar is

go-

gebleken, dat *de Particuliere effecten en goederen van d' Ingeſetenen deſer Provincie bij d' Originele Obligatie-Brieven geenſins geaffecteert zijn*, en dienshalven op geen fundament met arreſten belemmert kunnen worden, zijnde 't genoegſaam geavereert, dat de goederen van Particulieren in deſe Republijk in geene deele obligatoir zijn voor de ſchulden van den Souverain, ten zij expres daar voor verbonden: Waarom Wij ook in den Jaare 1702., wanneer ten dienſte van de gemeene ſaake gezint waren een Somma van 500 duiſend guld. onder Guarantie van Haar Hoog Mog. te negotieren, en Haar Hoog Mog. in de Obligatie mede de Perſonen en Goederen van onſe Particuliere Ingeſetenen, in cas van wanbetaling, wilden ſtipuleren, die Obligatie niet eerder hebben geaccepteert, dan na dat *de clauſul van verband op de Perzoonen en Goederen van onze Ingezeten 'er was afgelaten*, oordeelende Wij niet bevoegt te zijn, om door ſodanige verbintenisſen onſe Ingeſetenen te ontrusten en in bekommering te brengen; 't geen mede tot evident bewijs kan verſtrekken, dat *de Heeren Staten van Holland*, die zig immers in deſen opzigte geen meerder auctoriteit kunnen aanmatigen, dan Haar Hoog Mog., *geenſints geregtigt zijn, om arreſten te verlenen, op goederen onzer Ingezetenen, die in geenen deele voor de Schulden dezer Provincie zijn geëngageert.*

„ Behalven dien vermeinen Wij ook, dat ſulke harde en onvriendelijke manieren van behandeling geenſints te compaſſeren zijn met 't *tractaat van d' Unie* tusſchen de Provincien onderling geſloten tot gemeene beſcherming tegens alle Uitheemſe en *Intandze magt*, als 't eenigſte fundament, waar op 't gebouw van deſen Staat is gegrondvest; terwijl de tranquiliteit van de Bondgenoten het vereischt dat bij, in, of onder de Provincien geen extremiteiten of dadelijkheden werden gebruikt; en ſchoon *'t regt van repreſailles* onder vreemde Mogendheden, ingevalle van openbaare weigering van Juſtitie, gepermitteert zij, ſoo heeft 't egter geen plaats onder de Bondgenooten, die, hoe ſeer ook ieder op zig ſelven aangemerkt, de Souverainiteit bezitten, evenwel in ſoo verre bij d' Unie daar aan hebben gerenuncieert, dat de verſchillen en oneenigheden *niet door geweld*, gelijk de repreſailles zijn, *maar door vrien-*

de-

delijke en zagte wegen uit den weg moeten werden geruimd, ingevolge *'t eerſte*, 16 *en* 17 *artikel van de Unie: Cum etiam nihil*, volgens 't zeggen van Cicero, *civitati ſit exitioſius, nihil minus civile & humanum, quam compoſita, & conſtituta republica quicquam agi per vim.*

„ Hebben dan onſe voorſigtige Voorouders zig dus op een plegtige wijſe verbonden, om d' eenigheid, eendragt en vriendſchap onder elkanderen te onderhouden, en in vooruitzigt van eenige diſſenſie of misverſtand tuſſchen dezelve, de middelen, om die onderling weg te nemen, vastgeſteld, en vinden alle Provincien daar bij haar weſendlijk belang, veiligheid en ſterkte, ſoo twijffelen Wij geenſints, of het zal U Ed. Mog., ſoo wel als de vier andere Bondgenoten, ter harten moeten gaan, om deſe ſterke en onheuſche behandeling van de Heeren Staaten van Holland, *alleenſints tegens d'Unie aanloopende*, in haar verdere gevolgen voor te komen;

„ Oordeelende Wij het bijna onnodig te zijn, aan U Ed. Mog. na derſelver hooge wijsheid in cordate bedenking te geven, welke ſwarigheden U Ed. Mog. Ingeſetenen of van d'andere Provincien mede over het hoofd ſouden kunnen hangen, wanneer ſulk een voorbeeld door andere Creditoren, na inhoud hunner *nog ſterkere ſchuldbrieven* gevolgt wierde, gelijk ligtelijk ſodanig exempel wel navolgers ſou kunnen krijgen, en welke ſchadelijke en dangereuſe gevolgen hier uit voor 't tegenswoordige kunnen reſulteren, bij aldien de effecten en goederen onſer Ingeſetenen, die thans voor ſulk een importante pretenſie in beſlag zijn genomen, door de Hollandſe Creditoren worden ingehouden, en na zig getrokken, waar door de Commercie tot nadeel van wederzijds Ingeſetenen niet alleen verbroken, en alles in de uiterſte confuſie alhier ſou geraken, maar Wij ook buiten ſtaat geſteld, om aan de diere geſworene engagementen met de Generaliteit in Jaren 1726 en 1751 ingegaan te kunnen voldoen, en dus geheel inutil aan 't Bondgenoodſchap ſouden werden gemaakt.

„ Alle welke skelige en voor Ons ſmertelijke vooruitzigten en ondaggelijke gevolgen, Wij gaarn aan de nadere overweginge van U Ed. Mog. overlaten, in vertrouwen, dat U Ed. Mog. daar aan niet onverſchillig, maar conform d'importance van deſe ma-

materie, met 'er daar ſullen willen toonen, *'t geen 't Bundelken Pijlen met een hand te ſamen geknoopt mede brengt*, en door alle bequame middelen de Heeren Staaten van Holland ſullen ſoeken te perſuaderen, *om Haar Ed. Groot Mog. van derſelver genomene Reſolutie te doen afzien, en d' arresten ſchadeloos t' ontheffen*, ſullende Wij aan onſe zijde ook niet in gebreke blijven na vermogen alles te contribueren, wat tot bevordering van de goede harmonie en eenigheid ſal kunnen dienen, en voorts niet nalaten de effecten en goederen aan de Hollanders in deſe Provincie toebehoorende, en welke Wij tot onſer Ingeſetenen indemniteit in beſlag hebben genomen, wederom vrij te verklaren, en teffens, aan de Hollandſche Creditoren, zig na behooren aan Ons addresſerende, onſe gedaane offerte te preſteren.

„ Voor dat Wij deſen eindigen is ons vriendelijk verſoek, in gevalle U Ed. Mog. niet vergaderd mogten zijn, dat de Heeren Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, wegens 't gewigt deſer materie, U Ed. Mog. ten aller eerſten gelieven te beſchrijven, ten einde hier over ſonder uitſtel mag werden gedelibereert.

„ Waar mede enz.

Groningen den 23 *October* 1759.

COPIA.

„ De Gedeputeerde Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen condt ende betuigen door kracht van deſen Openen Verſegelden Brieve, in conformité Reſolutien van d' Extraordinaris Heeren Gecommitteerden van beide Leden deſer Provincie in dato den dertigſten Martii deſes Jaars *ſeſtien hondert ſes en ſestig*, door handen van onſen Ontfanger Generaal CORNELIS VAN ROIJEN, ten profijte ende laste van deſe Provincie, *tot noodwendig emploij in deſe beſwaarlijke tijden, in dewelke contante penningen werden vereist*, ontfangen te hebben een ſomme geldes, ende tot dien einde wettelijk verkoft ende geconſtitueert, verkopen ende conſtitueren mits deſen aan . . . . . een

. . een rente van hondert Caroli guldens, tot twintig ſtuivers het ſtuk, ten Lijve van . . . . . gebooren van N. N. . . . . out zijnde omtrent . . . . Jaaren; welke rente wij voor ons ende onſe nakomelingen beloven aan den Koper voorſz., of des last hebbende, d' eene helfte op den eerſten November toekomende, en d' andere helfte op den eerſten Maij ſeſtien hondert ſeven en ſeſtig daar aanvolgende, ende ſoo voorts van half Jaar tot half Jaar binnen Amſterdam, kost en ſchadeloos te betalen, ſoo lange de voornoemde N. N. . . . . in levende lijve weſen ſal, ende langer niet: Ordonneren daaromme onſen Ontfanger in der tijdt, ofte die daar toe binnen Amſterdam verordent is, om dit voorſz. Lijfpenſioen voornoemt aan houder van deſen, tegens overneminge van behoorlijke atteſtatie de Vitâ, van twee geloofwaardige Perſoonen, t'elken verſchijndage (acht ofte tien dagen voor ofte nae onbehaalt) uit zijnen ontfank, eerst ende voor al te betalen, ofte doen betalen binnen Amſterdam voornoemt, *verhypotiſerende ende verbindende daar voor alle onze Provincie Landen, Goederen ende Inkomſten*, wat namen die ſelfs ook mogen hebben, het zij dezelve ſtaan onder bewind van den Ontfanger voornoemt, ofte iemant anders maneançe van Provincie penningen hebbende, ſoo wel binnen als buiten lands gelegen, de ſelve alle der Heeren Lieutenant ende Hooftmannen Camer, ende alle andere Gerechten, de reale Executie, onder renunciatie allen exceptien rechtens, ſoo deſen eenigſints contrarie ſouden konnen erdacht ofte gemoveert worden, ſubmitterende, omme in cas van misbetalinge daar uit dezelve te mogen eijſchen ende vorderen: alles ſonder arglist, in oirconde der waarheid hebben Wij Gedeputeerde Staaten opgemelt, beneffens d'Heere Preſidents paraphure ende des Secretarii ſubſcriptie, het Provincie Zegel beneden aan deſen doen hangen, ende in de Rekenkamer laten regiſtreren. Gegeven binnen Groningen den twintigſten Maij ſeſtien hondert ſes en ſeſtig.

(*Onder ſtont*)

A. CHRISTOPHORI vt.

(*Lager ſtont*)

Ter Ordonnantie der Heeren voorſz.

(*getekent*) J. MEIJNARDI, *Secret.*

PUB-

PUBLICATIE.

„ De *Staaten van Holland en Westfriesland*; Allen den geenen, die deeze zullen zien of hooren leezen, ſalut: Doen te weeten: Dat de Heeren Staaten van Stad Groningen en Ommelanden in vroeger tijden voor en ten behoeve van dezelve Provincie van veele Ingezetenen binnen deeze Provincie hebbende genegotieert en opgenomen importante Sommen van Penningen op Lijfrenten; onder de gewoone Verbintenisſen, na luijd der Brieven daarvan aan de Geinteresſeerdens geëxtradeert, dezelve Heeren Staaten al van den beginne af aan, zeer gebrekkelijk aan haare beloften hebben voldaan, en verders van tijd tot tijd daar mede zodanig zijn ten achteren gegaan, dat dezelve Lijf-Renten met den Jaare 1685, en vervolgens, mecrendeels hebben gelaaten onbetaald, waarvan dienvolgende de gezamentlijke welgefundeerde Prétenſien tot eene notabele Somma, veele Tonnen Gouds importeerende, zijn geaccreſceerd.

„ Dat, gelijk opgemelde Heeren Staaten met dit alles, echter daar toe nimmer hebben kunnen reſolveeren, om de deugdelijkheid van dezelve Schulden eenigſints in twijffel te trekken of te willen tegenſpreeken, alzo t'elkens wel hebben willen aanhooren de welgefundeerde Klagten over de Wanbetaalinge door de Geinteresſeerdens aan haar gedaan, zo als ook de menigvuldige Sollicitatien en Repréſentatien dieswegens door alle de tijden heen, en zonder ophouden, bij Ons daartoe geëmployeerd, en welke verſcheijdemaalen bij haar Hoog Mog: zelve zijn geappuijeerd, dan dat al het zelve, buiten en behalven de weinige betaalingen, welke daarop, veele Jaaren geleden, zijn gevolgt; wanneer men in deze Provincie dien aangaande met nadruk heeft beginnen te procederen, is geweest van geen het minſte ſucces; terwijl het opgemelde Heeren Staaten, die wel Middel hebben weeten te vinden haar eijge Ingezetenen genoegen te doen hebben, nooit aan Prétexten heeft ontbroken, om dezelve Zaaken; ten opzigte van de Geinteresſeerdens in deze Provincie, te doen traineeren, onder geduurige Beloften van ten ſpoedigſte en met alle ernst haare Deliberatien te zullen voortzetten, om eenmaal dezelve buiten Klagten te doen verblijven; doch

van alle welke zo ſolemneele gedaane Intentie Wij ten vollen zijn geperſuadeert geworden, wanneer laatſtelijk Ons is gebleeken, dat, of ſchoon wijlen Zijne Doorluchtige Hoogheid, Hoogloffelijker Memorie, bij authoriſatie en overgifte van hooggemelde Heeren Staaten, de Zaaken van Politie en Juſtitie bij eene alzoos duurende Wet en Reglement in den Jaare 1749. binnen de voorſchreve Provincie hadde gebragt op eene billijke en vaste grond, en de voorſchreve Geïnteresſeerdens in conformité van dien, dezelve Heeren Staaten over haar achterwezen in Juſtitie hadden aangeſproken en geroepen, en verſcheide Jaaren de noodige Procedures over deze wettige Schuld voor de hooge Juſtitiekamer aldaar tegens dezelve hadden voortgezet, opgemelde Heeren Staaten de Condemnatie en Juſtitie niet weetende te omgaan, zelfs die geenen zijn geweest, welke tegens die vastgeſtelde Wet aan, de Deur van de Juſtitie voor de gemelde Geïnteresſeerdens eigener authoriteijt hebben toegeſlooten; zonder dat zelfs daarenboven de hooge Intercesſie van wijlen haare Koninglijke Hoogheid, Glorieuſer Gedachtenisſe, in die tusſchentijd te meermalen tot quijtinge, immers tot behoorlijke ſchikkinge van deze rechtmaatige Schuld, voor dezelve Geïnteresſeerdens aan welgemelde Heeren Staaten gedaan, zo veel heeft konnen effectueeren, dat dezelve zig tot eenige de minſte vriendelijke en betamelijke Arrangementen hebben gelieven in te laaten.

„ Dat, over zulks de voorſz. zaak op die wijze ziende behandelt, en in zodanige ſituatie gebragt, welke niet alleen nimmer onder Bondgenooten behoorde plaats te vinden, maar welke ook vertrouwt wordt, dat nergens, noch ook na eenig regt, met de naam van goede trouwe zal konnen beſtempelt worden, Wij dienvolgende na dit alles, volgens het regt en billijkheid, en op voorige exempelen, hebben geoordeeld Ons niet anders overig te zijn, dan aan dezelve Geïnteresſeerdens eindelijk te moeten verleenen de ſterke hand en protectie, op die wijze als bij hun te werk is gelegt, als het eenigſte middel om daar door aan haar deugdelijk achterweezen te kunnen geraaken, dan waar toe Wij noch geenſints zijn gekomen, als na dat welgemelde Heeren Staaten een geruime tijd bevoorens daar van hebben gewaarſchouwd, ten einde op eene redelijke wijze zulks zouden

wil-

willen voorkomen, doch waarop al wederom niets is gevolgd, dan alleen dat bij eene onvriendelijke Reſcriptie en op eene gantsch ingratieuſe wijze vijftien perCento van het voorſz. achterweezen hebben durven preſenteeren; een aanbiedinge naauwelijks toereikende tot de onkosten bij de Geinteresſeerdens in zo veele Jaaren ter invordering van dien geſupporteert. En nademaal Wij boven dit alles met zeer veel bevreemdinge zijn ontwaar geworden, dat opgemelde Heeren Staaten van Stad en Lande, in plaatſe van hier door eindelijk geneegen te zijn geworden, om tot eene vriendelijke ſchikkinge van een deugdelijke hand te leenen en daartoe nadere en billijker voorſlaagen aan Ons te doen, omme daar door alle verdere verwijderinge te voorkomen, en alle verdere nadeelen voor haare Provincie en Ingezeetenen af te wenden, integendeel de voorſz. Onze handelwijs, waartoe Ons zelfs genecesſiteert hebben, gantsch qualijk opneemen, en dezelve daar mede trachten te denigreeren, dat zulks zoude geſchieden om een verouderde ſchuld, tegens alle recht, en ter verongelijkinge van haare Ingezeetenen, en in die idées zijn voorgeſlagen tot middelen, welke Wij zelfs om alle preuves van Onze moderatie omtrent Onze Bondgenooten te geeven, tot op een nader toedragt van zaaken hadden uitgeſteld, terwijl van alle bij de voorſz. Provincie Ons te lasten gelegt wordende zaaken geene gevonden zal worden, waar van niet aanſtonds; en bij een ieder geconſidereert zal moeten worden, opgemelde Heeren Staaten zelfs alleen de oorzaak te zijn, en aan wien het toeſtaat al het zelve op eene billijke wijze te redresſeeren; en nadien Wij derhalven geenſints van intentie zijn, om van de voorſz. Onze wettige genoome Meſures eenigſints af te gaan, zonder dat eindelijk eens eene billijke voldoeninge zal zijn gevolgt, en daarom thans genoodzaakt wordende de voorſz, onrechtmatige handelwijs van de Heeren Staaten van Stad en Lande met eene behoorlijke retorſie tegen te gaan, en voorts alles te doen wat tot efficatieuſe protectie van Onze zo zeer benadeelde Ingezeetenen enigſints zal konnen ſtrekken.

ZOO IS 'T, dat Wij hebben goedgevonden en verſtaan, zo als goedvinden en verſtaan bij deezen, boven en behalven de Arresten, die bij de Geintresſeerdens in de voorſz. Groningſe

Lijf-Renten, in gevolge van Onze daartoe verleende permissie alrede op eenige Schepen, Goederen of Koopmanſchappen, aan de Provincie van Groningen of eenige Ingezeetenen van dien toebehoorende, zullen zijn gedaan, of in gevolge zulks mogen gedaan worden, de hand te leggen, en in beſlag te neemen alle zodanige verdere Effecten, Actien, Crediten en Penningen, geene uitgezonderd, als de Ingezeetenen van de Provincie van Groningen in deeze Provincie in eijgendom toebeooren of te eijſchen hebben, van wie zulks ook zoude mogen wezen, met last en bevel daarenboven aan alle Ingezetenen van deeze Provincie, geene Goederen of Penningen, uit welken hoofde dezelve ook mogten ſchuldig zijn, aan eenige Ingezeetenen van de Provincie van Groningen over te geeven, te voldoen, of op eenige wijze te transporteeren of te betaalen, het zij iemand dezelve in eijgen Perſoon of in eenige Qualiteijten, en uijt wat hoofde zulks zoude mogen zijn, daaraan ſchuldig zoude mogen wezen, maar al hetzelve onder zig te houden, op pœne, dat iemand tegens deeze Onze prohibitie iets overmaakende, transporteerende of betaalende, niet alleen zal worden gehouden als dezelve Arreſten te hebben gevioleert, maar bovendien andermaal aangeſproken wordende, met dusdanige overmaakinge of betaalinge zig niet zal mogen behelpen, maar het in Regten zal moeten gehouden worden, als of in het geheel niet voldaan of betaald hadde; alles ten eijnde bijaldien de Heeren Staaten van Groningen onverhoopteljk mogen blijven declineeren de voorſz. Geinteresſeerdens op billijke en redelijke Conditien genoegen te willen geeven, door deeze en alle andere Middelen, welke daar benevens nog in het werk zullen worden geſteld, te kunnen verhaalen derzelver voorſz. deugdelijk agterwezen, en daarenboven alle verdere toegebragte belediging en ſchade Onze Ingezeetenen door de voorſz. geëntameerde Procedures van de Heeren Staaten van Groningen aangedaan, met alle overige nadeelen, die uijt eene zo onrechtmatige en tegens het recht der Bondgenooten niet alleen, maar tegens alle Wetten en Regulen van recht en billijkheid aanloopende Behandelinge eenigzints zouden kunnen proſlueeren. Waarſchouwende voorts bij deezen alle Onze Commercieerende Ingezeetenen,

en

en die het verders zoude mogen aangaan, ter zaake van de feitelijkheden, die tegens alle recht en reeden, en alleen om niet te betaalen een Schuld, die deugdelijk is, en als rechtmaatig is erkend, bij de Heeren Staaten van de Provincie van Groningen bereijds tegens de Goederen van Ingezeetenen van deeze Provincie zijn ondernomen, voorzigtig te zijn in het verzenden van eenige Goederen, Waaren of Koopmanſchappen na dezelve Provincie, ten eijnde daar door geen Schaden komen te lijden. En dit alles bij proviſie, en tot onze nadere Ordre en Voorzieninge.

„ En op dat niemand hier van eenige ignorantie zal kunnen pretendeeren, lasten en beveelen Wij, dat deeze alomme zal worden gepubliceert en geaffigeert, daar zulks te geſchieden gebruijkelijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het Kleijn Zegel van den Lande den 2 November 1759.

(*Lager ſtond*)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(*was geteekend*)

ARIS v. d. MIEDEN.

„ De Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen te weeten. Nademaal Wij tot Ons uiterſte Leedweſen en groote bevreemdinge in 't ſekere zijn onderrigt geworden, dat *Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland* hebben konnen goedvinden, aan JACOB ROETERS voor hem zelven en in *qlté* te *permitteren* om in beſlag te neemen Goederen van bijzondere Ingezeetenen van deze Proviucie, om daar uit te verhaalen verouderde *prætenſien*; zoo deeze Provincie zedert een halve Eeuw aan gemelte JACOB ROETERS en in *qlté* mogte ſchuldig zijn; en daar bij uit menigvuldige klagten van Onze Ingezetenen zijnde *geinformeert*, dat van die verregaande *permiſſie* tot groot nadeel van wederzijdſe

Ingezeetenen en eene onnagaanbaare *confuſie* in de *Commercie*, werkelijk gebruik werd gemaakt.

„ Over welke *importante materie* bij Ons thans ernſtig werdende *gedelibereert*, om middelen uit te denken, waar door onze Ingezeetenen van alle zulke verongelijkingen mogen werden bevrijd, bij hun goed regt *gemaintineert*, en alle gevreesde *Confuſien* worden voorgekomen.

„ SOO IS 'T, dat Wij Ons verpligt bevinden, bij *proviſie* geduirende Onze *deliberatien*, elk en een iegelijk bij dezen te gelasten, geene penningen uit welken hoofde dezelve ook mogten ſchuldig zijn, aan Ingezeetenen van *Holland* te voldoen, over te maaken, of op eene of andere wijze te betaalen door *Wiſſels* te *accepteren* of *geaccepteerde Wiſſels* te voldoen; het zij iemand die penningen in eigener perſoon of in eenige andere *qualiteit* wegens Huir en Renten, Goederen of eenige andere *Crediten* of *Adminiſtratien* mogte ſchuldig zijn, en zulks alleenlijk bij *proviſie* heen ter tijd hier over nader zal zijn *gedisponeert*, bij *pœna* dat iemand tegen den inhoud dezes geduirende deze Onze *prohibitie* iets betalende of overmakende, ten allen tijde gerekent zal worden niets betaalt of overgemaakt te hebben, maar in allen gevalle zulks ſchoon betaalt of overgemaakt zijnde ſchuldig te blijven.

„ En op dat hier van niemant eenige onweetenheid voorwende, zal dezen worden *gepubliceert* en *geaffigeert* daar men gewoon is zulks te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergadering binnen Groningen in 't Provincie-Huis den 8 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve.

B. H. KNOCK, *Secret.*

„ De *Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden* doen te weeten: Dewijl de *Heeren Staaten van Holland en Westfriesland*, op *inſtantien* van ROETERS en *Conſr.*, als *geintereſſeerden* in eene oude *prætenſie* ten laste van deze Provincie hebben kunnen goedvinden, niet tegenſtaande onſe ernſtige *repræſentatien* daar tegens gedaan, aan denſelven in *ſtié* te-

gens

gens het regt onder zulke nauwe Bondgenooten ſtand grijpende, ſoe te laten, de hand te mogen leggen op alle *effecten* en goederen, geene uitgezondert, welke Hij binnen de Provincie van *Holland* zal kunnen bekomen of magtig worden, niet alleen onze Provincie, maar zelfs ook aan eenige of jemant onzer Ingezetenen in eigendom toebehoorende, om daar aan te verhalen het agterwezen van voorſchreven *geintreſſeerdens*.

SO IS 'T, dat Wij, na ingekomene regtmatige klagten van een groot aantal onzer Ingezetenen, wiens goederen reeds in *Holland* door J. ROETERR *gearreſteert* zijn geworden, ſchoon zij in geenen opzigte aan deſelve of in *qlté* iets het minſte ſchuldig zijn, nog ook voor eene oude *geprætendeerde* Schulde van deſe Provincie in hunne goederen aanſpraakbaar veel minder *arreſtabel* zijn, hebben goedgevonden en verſtaan, bij deſen de hand te leggen en in beſlag te nemen alle ſodanige *effecten*, *Crediten* en Goederen, geene uitgeſondert, als de Ingeſetenen van de Provincie van *Holland* en *Westfriesland* in deeſe Provincie in eigendom toebehooren of te eijſchen hebben, om daar door, bij onverhoopte quade uitſlag van alle andere middelen, welke in het werk geſtelt ſullen kunnen worden, om deſe zaken op eene vriendelijke voet uit den weg te ruimen, in ſtaat geſtelt te zijn, de toegebragte beledigingе onſer Ingeſetenen te kunnen herſtellen, de ſchadens hen ſonder hun ſchuld aangedaaan te vergoeden, en daar uit in allen gevalle ſchierkomſtig te verhalen de verdere raadeelen, uit deſe onvriendelijke en tegens het Regt der Bondgenoten ſtrijdende behandelinge voort te vloeijen.

Ten welken einde Wij elk en een jegelijk van onſe Ingeſetenen gelasten, geene penningen of goederen, onder hun bewind ſtaande, en Ingeſetenen van *Holland* toebehorende uit te keeren of te voldoen, maar bij *proviſie* onder zig te behouden, en niets uit hoofde van Schulden, Huiren, Renten, Goederen of *Adminiſtratien* aan een of ander buiten de Provincie te betalen, maar ſulks alles voor *gearreſteert* te houden, bij poene, dat voor het betaalde of verſondene ten allen tijde aanſpraakbaar zal blijven, en vervallen zijn in de boeten op het *violeren en arreſten* geſtelt.

„ En op dat niemant eenige onwetenheid voorwende, ſal deſen alomme werden *gepubliceert* en *geaffigeert* ter plaatſe, daar men gewoon is ſulks te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergaderinge in het Provincie-Huis binnen Groningen den 13 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve
B. H. KNOCK, *Secret.*

PUBLICATIE.

„ De Gecommitteerde Raaden van de *Staaten van Holland en Weſtfriesland*; Allen den geenen die deeſe ſullen ſien of hooren leeſen, ſalut: Doen te weeten: Nademaal haar Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland bij Reſolutie van den 13 Maart deeſes Jaars, genoomen op het ſubject der agterſtallige Lijfrenten door de Heeren Staaten van Stad en Lande aan de Ingezeetenen van deeſe Provincie verſchuldigt, hebben gelieven te verklaaren, dat Haar Edele Groot Mogenden uit toegeeventheid voor de interceſſie der Bondgenooten, en om te doen ſien hoe zeer zij aan de Provincie van Stad en Lande ten beſten willen te gemoet koomen, niet ongeneegen zijn, mits het ſelve alvoorens in de Provincie van Stad en Lande, ten reguarde van de Ingezeetenen van deeſe Provincie, ſal geſchied zijn, om, blijvende alle de Aresten, ſoo generaale als ſpeciaale, die gedaan zijn van volle kragt, bij eene Publicatie te doen adverteeren, dat van doen af aan tot den 1 Junij aanſtaande geene verdere Arresten op eenige Scheepen, Goederen of Effecten, de Ingezeetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende, ſullen gedaan werden, ten einde daar door, bij proviſie, alle Commercie in zoo verre wederom open en vrij te ſtellen, en om aan de Heeren Staaten van Stad en Lande, des noods, eene overvloedige tijd te laaten om zig op de cordaate offertes van deeſe zijde gedaan, te konnen bedenken, en deeſe ſaak op eene billijke voet tot een volkoome afkomſte te konnen brengen, indien bij opgemelde Heeren Staaten daar toe een ſinceere inclinatie is reſideerende, met die expreſſe voorbehouding nogthans, dat, de voorſz. tijd vrugteloos verloopen zijnde, Haar Ed. Groot Mog. nog de

Ge-

Geinteresseerdens aan deese gedaane presentatie geensints verders zullen gebouden zijn, en aan haar reserveeren, omme daar na alle soodanige verdere bequaame middelen weederom bij de hand te neemen, als zij tot de eindelijke voldoeninge van deese pretensien meest oirbaar sullen vinden; En wij geinformeert werden, dat de Heeren Staaten van Stad en Lande door derselver Publicatie van den 3 deeser loopende maand aan den eisch, in opgemelde Haar Edele Groot Mog. Resolutie veryat, alsnu hebben voldaan;

„ SOO IS 'T, Dat wij, uit kragte van de authorisatie ons bij voorsz. Resolutie verleend, en met overleg van de Heeren Gedeputeerden van deese Provincie ter Generalitéit, goedgevonden hebben bij deese allen en een iegelijk te adverteeren, dat, blijvende alle de Arresten, soo generaale als speciaale, die voor dato van deese onse Publicatie zijn gedaan, in volle kragt en vigeur, van nu af aan tot den 1 Junij aanstaande geen verdere of nieuwe Arresten binnen deese Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effecten, de Ingezeetenen van Stad en Lande toebehoorende, sullen werden gedaan; wordende ten dien einde geduurende die tijd alle Commercie bij provisie in zoo verre wederom open en vrij gestelt.

„ En op dat niemend hier van ignorantie pretendeere, ordonneeren wij, dat deese alomme sal worden gepubliceert en geaffigeert daar sulks behoort en te geschieden gebruikelijk is.

„ Gedaan in deu Hage onder het klein Zeegel van den Lande, den 14 April 1760.

(*Onder stond*)

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden.

(*Was geteekent*)

C. CLOTTERBOOKE.

PUBLICATIE.

„ De *Staaten van Holland* en *Westfriesland*; Allen den geenen, die deese sullen sien of hooren leesen, salut; Doen te

weeten: Dat bij de Publicatie van de Heeren Onſe Gecommitteerde Raaden van den 14 April laatstleeden op Onſe authoriſatie gedaan, de vastgeſtelde termijn, waar inne (blijvende alle arresten die gedaan waren) geene nieuwe arresten binnen deeſe Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effecten de Ingezeetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehorende, ſoude gedaan werden, met den eerſten Junij aanſtaande ſtaat te expireeren, ſonder dat de differenten over de voldoeninge der agterſtallige Groningſche Lijfrenten tuſſchen deſelve Provincie en ons gereeſen tot hier toe geheel hebben kunnen werden vereffent, waar toe welgemelde Heeren Staaten van Stad en Lande nogthans ter deeſer tijd eenige meerdere hoope koomen te geeven, en Wij uijt Onſe gewoone moderatie en toegeevenheid voor Onſe Bondgenooten, de ſaaken, hoe ſeer op alle regt en billijkheid gefundeert, niet geerne pouſſeeren dan in de uiterſte noodſaakelijkheid, en daaromme alsnog geneegen zijn eene convenable tijd af te wagten, om daar inne de verſchillen buijten verdere verwijderinge tot onderling genoegen te kunnen zien afgedaan.

„ SOO IS 'T, Dat Wij ten dien einde noodig hebben gevonden door deeſe alle en een iegelijk nader te adverteeren, dat Wij hebben goedgevonden de voorſchreeve bij de Publicatie van den 14 April laatstleeden geſtelde termijn tot den eerſten Junij, alsnu verders te prolongeeren tot den eerſten Auguſtij aanſtaande, en dat alſoo tot die tijd toe geene nieuwe arresten binnen deeſe Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effecten de Ingezetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende ſullen worden gedaan, maar alle Vaart en Commercie geduurende deſelve tijd wederom ſal zijn en blijven open en onverlet; en dat wijders, omme te betoonen de deference welke voor de inſtantien door de Heeren Staaten van Stad en Lande daar toe aan Ons gedaan zijn hebbende, booven dien nog hebben goedgevonden die ordre te ſtellen, dat de Scheepen aan de Ingezeetenen van Stad en Lande toebehorende, en die in deeſe Provincie zig thans nog onder arrest zouden moogen bevinden, daar uijt met den eerſte geheel en al zullen werden ontſlagen en vrijgeſteld; terwijl egter voorts, en tot Onſe nadere diſpoſitie, van volle kragt en vigeur zullen blij-

blijven alle verdere arresten zoo generaale als ſpeciale, die bevoorens tot dato deezes op alle andere Goederen en Effecten, geene uitgezonderd, de Ingezeetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende, binnen deeze Provincie gedaan zullen zijn,

„ En op dat niemand hier van ignorantie pretendeere, ordonneeren Wij, dat deeze alomme ſal worden gepubliceert en geaffigeert, daar zulks behoort en te geſchieden gebruikelijk is,

„ Gedaan in den Hage onder het klein Zeegel van den Lande, den 14 Meij 1760,

(*Onder ſtond*)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(*was getecken*)

ARIS v. d. MIEDEN,

PUBLICATIE,

„ De *Staaten van Holland en Weſtfriesland:* Alle de geenen die deezen zullen zien of hooren leezen; Salut: Doen te weeten, dat, nademaal Wij van wegens de geſamentlijke Geinteresſeerdens binnen deeze Provincie in de bekende agterſtallige Groningſche Lijfrenten, zijn geinformeert geworden, dat volgens de daar toe tusſchen Ons en de Heeren Staaten van de Provincie van Stad en Lande aangegaane en ſubſiſteerende Conventie, alsnu dien conform de betaalinge in contante Penningen, mitsgaders de extraditie der Obligatien aan de gemelde Geinteresſeerdens werkelijk is geſchied en volbragt, en mitsdien het billijk is, en ook na luid van de voorſchreeve Conventie, dat alle arresten en belemmeringen ter ſaake voorſz, binnen deeze Provincie gedaan, thans werden opgeheeven, en alles wederom herſteld op den voet gelijk het voor deeze is geweest,

„ SOO

„ SOO IS·'t, Dat wij hebben goedgevonden en verſtaan, door deeſe te verklaaren, niet alleen op te heffen het generaale arrest, ſoodanig als het bij Onſe Publicatie van den 2 November 1759 op alle Effecten, Goederen, Actien, Crediten en Penningen, de Ingezeetenen van de Provincie in eigendom toebehoorende, is gelegt geworden, met alle verboden en al het gunt verders daar inne is gevoegt en geëxpresſeert, maar booven dien ook bij deeſe op te heffen, en buiten alle effect te ſtellen, alle zoodanige particuliere arresten als bij de voornoemde Geinteresſeerdens, of van haarentweegen door JACOB ROETERS qq. op eenige diergelijke Effecten, Goederen, Actien, Crediten of Penningen, hoe ook genaamt, binnen deeſe Provincie ter ſaake voorſz. éenigſints ſouden moogen gedaan zijn, ſonder dat daar toe eenig verder of particulier ontſlag noodig zal zijn, en zulks van ſtonden aan, na de Publicatie deeſes, als niet willende dat eenige van dien het alderminſte effect meerder ſorteeren ſullen; met begeerte verders, dat alle Commercie, correſpondentie, en alle verdere handelingen tuſſchen de Onderdaanen van deeſe Provincie en die van Stad en Lande voortaan weederom zal zijn, en moogen geſchieden zoo vrij en onbelemmert als dezelve voor dato van de voorſz. ongelukkige ontſtaane, dog nu gelukkig bijgelegde, en geheel gecesſeerde differenten, eenigſints is geweest, en gevoert heeft mogen werden.

„ En op dat niemand hier van eenige ignorantie pretendeere, lasten en beveelen Wij, dat deeſe alomme ſal werden gepubliceert en geaffigeert daar ſulks te geſchieden gebruiklijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het klein Zeegel van den Lande, den 5 Februarij 1761.

(*Onder ſtond*)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(*Was geteekent*)

ARIS v. d. MIEDEN.

Het verdere wegens deeze Stad, geene zaaken van groot gewigt betreffende, gaan wij over tot andere Artikelen.

GRONINGEN, of GROENINGEN, een welbebouwde buurt, drie uuren van *Sambeek*, in *Staats Braband*, hebbende in deszelfs midden een oude Kapel. Ook is hier de pleisterplaats der Postwagens tusschen *Venlo* en *Nijmegen*.

GRONINGERLAND, is meermaalen met droevige Watervloeden bezogt geweest, waar van de oude Kronijken en laatere Geschiedenissen beklagelijke verhaalen en beschrijvingen doen. Men zal hier alleen van drie der voornaamste gewag maaken. In den vierden Allerheiligen-vloed, ook de Allerzielen-vloed genoemt, om dat die dag op den 2 November komt, en deeze Stormvloed twee eenmaalen duurde, voorgevallen in den Jaare 1570, leedt *Groningerland* eene ongemeene schade. Het Water brak bij *Cremeshorn* eerst door; vloog wel een mans lengte over alle Dijken, en als een Zee, landwaards in; en men rekent, dat 'er in *Groningerland* toen 9000 Menschen en 70000 Hoornbeesten verdronken zijn, en eene groote menigte van Huizen en Schuuren weggespoelt. Het grootste gedeelte van het Land stondt als een baare Zee, en vijf mijlen verre dreeven Menschen, zittende op daken van Huizen, waar van eenige in het hooge Land gered wierden. Overal zag men 'er op balken, berden, hooibulten, stukken van huizen, enz. in het Water drijven, die de genade Gods en hunner Evennaasten om hulpe baden. Een tweede, en nog verschrikkelijker Watersnood, trof *Groningen* en de *Ommelanden* tusschen den 12 en 13 November des Jaars 1686; wordende deeze vloed gewoonlijk de derde *St. Martens-vloed* genoemd, om dat dezelve daags na dat Feest is gebeurt, en ook de *Groninger-vloed* geheeten, om dat hij dit Gewest inzonderheid trof. Des avonds van den 12 November waaide het zeer sterk uit den Zuid-Oosten, gelijk het reeds eenige dagen gedaan had, waar bij een zwaar onweder van Donder en Blixem kwam; en omtrent 9 uuren draaide de wind naar het Noord-Oosten, en kort daar na naar het Noord-Westen. Deeze storm dan, verzelt van hagel, deed het zoute Zeewater, in dien naaren nacht, of tegen den morgen-

stond

ſtond, over alle Dijken, wel, naar men zegt, tot de hoogte van eens mans lengte, loopen, en overſtroomde in korten tijd bijna geheel *Groningerland*. Het allereerſte ongeval trof het Kwartier van *Hunſingo*; de tweede ſtoot viel voorts op dat van *Fivelingo* (zie FIVELGO,) en voorts werden de beide *Oldampten*, het *Goorecht*, en eindelijk het *Wester-kwartier* overſtroomt. De Stad *Groningen* ſtond rondom blank, en het water drong 'er zelfs op verſcheide plaatſen in. Van derzelver Wallen zag men overal niets, dan droevige vertooningen: hier kermden eenigen, op ſolders, daken, boomen en hooibuiken gevlucht, om hulpe; daar zag men ſchorteldoeken en lakens uitſteeken, ten teken van uiterſten nood; alomme dreeven lijken op het water. Veelen wierden op hunne bedden en in hunne kamers, eer zij vluchten konden, van de indringende golven overrompeld. Bij menigten moesten 'er op de ſolders, twee en drie etmaalen, en langer, zonder eeten of drinken, in koude en ongemak zitten jammeren. Zeer veelen dreeven op hooiblokken, ſtukken van ſolders, of daken, planken, enz. waar van veelen verdronken, eenigen hier en daar nog aandreeven, en wonderlijk, na veele uitgeſtaane hongersnooden, geborgen wierden: want de Regeering der Stad *Groningen* deedt de Burgerij, twee Vaandels te gelijk, en zo vervolgens bij beurten, met allerhande vaartuigen uitvaren; die dan ook ijverig in de weer waren, om menſchen, vee en andere goederen te bergen. De kracht der Zeegolven verbrak ook veele dijken; van *Delfzijl* tot aan de *Oude Schans*, was weinig van den dijk te vinden, en te *Oterdum* ſpoelde de dijk zodanig weg, dat de oude grondvesten van huizen, die aldaar geſtaan hadden, bloot raakten: ook vernam men, dat verſcheide ſtukken Veengrond, zo groot als huizen, tot aan de *Nieuwe Schans* dreeven: zo dat deeze vloed ſchrikkelijk was voor deeze Provincie, en de rampen onbeſchrijflijk; want in de zelve verdronken 1558 menſchen, 1387 paarden, en 7861 hoornbeesten, behalven al het andere kleine vee, als ſchaapen en varkens, waar van men het getal niet vind aangetekend: mogelijk om dat het zelve te groot was, of dat het niet is opgenomen. Zes honderd-en-een-en-dertig huizen ſpoelden geheel weg, en zes honderd- en- zestien waren door de kragt

des

des waters beſchadigt. De derde hooge watervloed, *Groningerland* overgekomen, en van welken men hier zal ſpreeken, is de jammerlijke Kersvloed, gezegd de zesde, van den Jaare 1717. Hoe groote ſchade deeze vloed alomme, en in het bijzonder in de Landen, aan de Noordzee geleegen, heeft veroorzaakt, is, helaas! te bekend, dan dat men 'er hier in 't breede van behoeft te ſpreeken. Men zal alleen zeggen, dat het eenige dagen voor Kerstijd ſterk uit den Zuidwesten had gewaaid; dat het Zeewater daar door zeer menigvuldig uit den Oceaan, door het Kanaal, in de Noordzee was geworden, en dat de wind daar op den 24 December redelijk ſterk uit den Noordwesten waaide, waar door al het water uit de Noordzee weder door het Kanaal moest lopen, en dus eene zwaare overſtrooming veroorzaaken. In de Provintie van *Groningen* en de *Ommelanden* zag het niet veel beter, en op ſommige plaatzen zelfs ſlegter uit, dan in den zwaaren St. Martensvloed, waar van boven is geſprooken. Ook is het water in deezen vloed hier ongelijk hooger geweest dan in den voorverhaalden, ja, naar ſommiger meeninge, wel 3 of 4 voeten in het algemeen hooger, en het getal der verdronkene menſchen zelfs veel grooter. De zwaarſte rampen gebeurden in de Kwartieren van *Hunſingo* en *Fivelingo*, en in de *Oldampten*. Ellendig zijn veele menſchen in het water omgekoomen, en wonderlijk zijn ook eenige, na veele geleedene rampen, behouden. De Stad *Groningen* had het water rondom haare wallen en poorten; doch in de Stad ſtond het maar op eenige plaatzen, waarom ook eenige menſchen op bovenkamers, of zolders, moesten vlugten; en alzo het Land alomme als eene Zee was, en veele menſchen in nood waren, wendde de Magiſtraat deezer Stad groote zorge aan, om die rampzaligen op het Land te redden: ook wierden veele beesten met vaartuigen aangehaald, en te *Groningen* op openbaare plaatzen, zelfs op de plaats van de Hooge Schoole, en elders, geborgen. Het getal der in deeze Provintie verdronkene menſchen heeft beloopen 2276; dat der hoornbeesten 11666; dat der paarden 3200, der varkens 1305;

1305, en dat der ſchapen 21214. Ook is 'er een getal van 1560 huizen zo weggeſpoeld; als ten deele beſchadigt.

Het Bisdom van Groningen.

Wanneer, in den beginne der Regeeringe van Koning FILIPS DEN II; de nieuwe Bisdommen in *Nederland* wierden opgeregt, en dat van *Utreeht* tot een Aartsbisdom verheeven, werd *Groningen* aan het Aartsbisdom van *Keulen*, en aan meer andere Bisdommen, doch voornamentlijk aan dat van *Munſter*, onttrokken, zelf tot een Bisdom aangeſteld, en aan het Aartsbisdom van *Utrecht* onderworpen. Onder dit behoorde nu geheel *Groningerland*, het Landſchap *Drenthe* en de Eilanden *Rollinge* en *Borckum*. Men vind dit alles breder uitgedrukt, en de grenspaalen van dit nieuwe Bisdom omſtandig aangeweezen in de Bulle van Paus PIUS DEN IV, door den Schrijver der Oudheden en Geſtigten van *Groningen*, uit een oorſprongelijk handſchrift der *Utrechtſche* Kerke het eerst in het ligt gegeeven. Zie het gemelde Werk, pag. 6; enz. *in* 8. Deeze Bulle is gegeeven te *Rome*, den 7 Augustus des Jaars 1561. De Biſchoppelijke Stoel wierd in de St. Martenskerk opgeregt, en het eerst beklommen door

JOHAN KNYF, gebooren te *Utrecht*, een Minderbroeder. Hij werd tot Biſchop verkooren, in den Jaare 1561, en is geſtorven, volgens VALERIUS ANDREAS, den 1 October des Jaars 1576; doch, naar het zeggen van anderen, eerst in den Jaare 1578. Na hem werd tot dit Bisdom benoemt,

JOHANNES BRUHESIUS, of DE BRUHESE, een *Brabandſch* Edelman; maar dezelve werd, voor dat hij zijne bevestiging had bekomen, tot Aartsbiſchop van *Utrecht* aangeſteld. In zijn plaats werd tot Biſchop van *Groningen* verkooren,

ARNOLDUS NYLEN, te *Nijmeegen* gebooren, van de Orde der Predikheeren: doch dezelve heeft het wijdzel niet eens ontvangen, en heeft zig, na dat *Groningen*, in den Jaare 1594, door de *Staatſchen*, als boven is verhaald, was ingenoomen, naar *Bruſſel* begeeven; waar mede dit Bisdom weder

der in dulgen viel, en God, in plaats van de *Roomſche* Ijdelheden, de eenvoudigheid van het Euangelium, door de Hervorminge; ook te *Groningen* allengs deed ſtand grijpen.

Hooge School enz. van Groningen.

Deeze Hooge School werd in den Jaare 1614 opgeregt, onder het Stadhouderſchap van Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU. Het beſluit tot deeze opregtinge was reeds in den Jaare 1612. genoomen, en haare inwijding geſchiedde op den 23 Augustus des voorgemelden Jaars 1614. De eerſte Hoogleeraaren, in deeze nieuwe Akademie beroepen, waren zes in getal, namentlijk: Dr. HERMANUS RAVENSBERG, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, van de doorlugte Schoole van *Steinfurt* derwaards beroepen; Dr. CORNELIUS PYNACKER, Hoogleeraar in de Regten, in welke hij reeds te *Leiden* lesſen had gegeeven; Dr. NICOLAUS MULERIUS, Profeſſor in de Genees- en Wiskunde, te vooren Rector in de Schoole te *Leeuwarden*; UBBO EMMIUS, Hoogleeraar in de Geſchiedenisſen en *Griekſche* Taale, van de *Latijnſche* Schoole deezer Stad, daar hij Rector op was geweest, op deeze nieuwe Akademie beroepen; Dr. JOHANNES EPINUS, gewoon Profeſſor in de Philoſophie en Zedekunde, en buitengewoon Hoogleeraar in de Regten; en Dr. GUILIELMUS MACDOWEL; Hoogleeraar in de Reden-, Natuur- en Bovennatuurkunde, een *Schot* van geboorte, hebbende reeds te *St. Andrews* over de Natuurkunde van ARISTOTELES lesſen gegeeven. De inwijding deezer Hooge Schoole geſchiedde op de volgende wijze. Eerst werd op den gezegden 23 Augustus in de St. Martenskerk een predikatie gedaan door ARNOLDUS MARTINI, Predikant dier Stad. Vervolgens ging men in order naar de Akademie, daar Dr. PANCRATIUS, Stads Sijndicus, eene redenvoering uitſprak, in den naame der geheele Provintie, aangaande deeze prijzelijke ſtigtinge; waar na de Hoogleeraar HERMANUS RAVENSBERG mede eene redenvoering deed, op deeze omſtandigheid gepast. Des avonds werden de Leden deezer Akademie door de Gedeputeerden der Heeren Staaten deftig ter maaltijd onthaald; en op den volgenden dag deed de Profeſſor JOHANNES EPINUS eene redenvoering, aangaande den lof der

Friezen, inzonderheid van de Provintie van *Groningen* en de *Ommelanden*. Op den 25 Augustus deed 'er MACDOWEL eene over de nuttigheid der Philoſophie; en vervolgens werd UBBO EMMIUS tot eerſten Rector Magnificus deezer Hooge Schoole verkooren; dewelke over deeze verkiezinge verbaast, deeze waardigheid in den beginne weigerde aan te neemen. Straks werden 'er wetten ontworpen, volgens welke deeze Hooge School zou beſtierd worden: doch dezelve grepen geen ſtand, voor dat zij door de Staaten der Provintie goedgekeurd en bevestigd waren, het welk in den beginne des volgenden Jaars 1615 geſchiedde. Dezelve werden daar op den 6 Maart des gemelden Jaars den Heeren Curatoren en Hoogleeraaren voorgeleezen: doch de laatstgemelde bezwaarden zig daar over, dat deeze wetten buiten hunne kennisſe gemaakt waren, en ook eenige zaaken behelsden, die tot hun nadeel waren: waarom hen eene verbetering derzelven belooft werd. De eerſte, die op deeze nieuwe Hooge Schoole tot Doctor in de Regten werd verheven, was HUGO VAN NYEVEEN, houdende zijn inauguraal diſpuit op den 13 November des Jaars 1615, onder het Rectoraat van den Profesſor RAVENSBERG. Ook hebben de Heeren Staaten ter zelver tijd, op des Lands kosten, zestig voedſterlingen (*alumni*) aangenoomen, om hen in de fraaije letteren en geleerdheid te doen onderwijzen.

Tegenwoordig zijn in deeze Hooge Schoole negen gewoone Hoogleeraaren, te weten, twee in de Godgeleerdheid, twee in de Regten, een in de Genees- en Kruidkunde, en vier in de Philoſophie, Redeneerkunde en Talen, nevens een buitengewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, die te gelijk ook Predikant is, en den predikdienst nevens de andere Predikanten waarneemt. Deeze Heeren Profesſoren worden door de Heeren Bezorgers of Curatoren der Akademie, die zes in getal zijn, te weeten drie Heeren van de Stad, en drie wegens de *Ommelanden*, voorgeſteld, maar door de Heeren Staaten op een Landdag verkooren. Alle zondag avonden word 'er ook door eenen der twee Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid, beurt om beurt, in de Akademiekerk gepredikt.

De gemeene *Latijnſche* School deezer Stad beſtaat in zeven Claſſen, of bijzonder Schoolen, die door een Rector, een Con-

Collrector en zeven Leermeesters of Preceptoren beſtierd worden. Behalven deeze is 'er een Preceptor in de muzijk, die woensdags en zaturdags na den middag de muzijk onderwijst in eene der voornoemde Schoolen. Zij worden alle gekozen door twee Heeren van de Stad, Scholarchen genaamd.

Groningen had voor deezen twaalf Kerken, te weeten, drie Parochiekerken, vijf Kloosterkerken, en vier Gasthuiskerken.

De Hoofdkerk, in de *Roomſche* tijden, ſt. MARTINUS VAN TOURS toegewijd, heeft een hoogen, ſterken en deftigen Tooren, in den Jaare 1469 begonnen, en in den Jaare 1482 volbouwd. Hij is een der allerſierlijkſte, en mogelijk ook de hoogſte, als zijnde 393 *Rhijnlandſche* voeten boven den grond opgehaald, van gantſch *Nederland*. Dezelve is, behalven een voortreffelijk klokkenſpel, met een zeer groote klok voorzien. De Tooren, die 'er te vooren op ſtond, ſtortte in den Jaare 1468, midden in den nagt, in, en vernielde mede een gedeelte van de Kerke. Deeze Kerk is met een voortreffelijk orgel verſiert, het welk door de kunſtige hand van RUDOLPHUS AGRICOLA is gemaakt. Op het Hof van deeze Kerk plagt de Raad, in de XV Eeuwe, onder de lindeboomen dikwils te zitten en raad te pleegen.

De *St. Walburgskerk* was de tweede Parochiekerk, is zeer oud, en heeft 'er zo vroeg, of nog vroeger geſtaan dan de Stad zelf; ja is, volgens het zeggen van ſommigen, weleer tot het pleegen van den *Heiderſchen* Afgodendienst gebruikt geweest. Deeze Kerk, op het zelve vierkante Plein of Kerkhof met de St. Martenskerk ſtaande, was bijna rond, en van een gantsch ander maakzel dan de gemeene Kerken. BEKA verhaalt, dat de *Groningers* deeze Kerk, ten tijde van HERIBERT, Biſchop van *Utrecht* dat is omtrent het midden der XI Eeuwe, Kaſteelsgewijze verſterkt, en 'er hooge Bolwerken aan gemaakt hebben (eene gewoonte, in de middelſte Eeuwen ſterk in gebruik), waar uit zij met pijlen, ſteenen en ſlingers tegen de *Noormannen* vogten. Deeze Kerk, met haaren ſchoonen ſpitſen Tooren, heeft tot den Jaare 1612 geſtaan; maar toen ingeſtort zijnde, is dezelve geheel en al geſlegt, zo dat daar van tegenwoordig niets meer gezien word.

De *St. Nicolaaskerk* was in de *Roomſche* tijden de derde Parochiekerk, en is naar het Westen van de Stad geleegen. Zij is daar na aan de Lieve Vrouwe TER AA toegewijd geweest, en heeft, in den Jaare 1671, door blixemvuur haaren hoogen en ſpitſen Tooren, met het aangenaame klokkenſpel, verlooren. Vervolgens weder herbouwd zijnde, is hij naderhand ongelukkiglijk ingeſtort, en heeft het voortreffelijke Orgel onder zijne puinhoopen verpletterd: doch is zedert veel ſierlijker dan ooit te vooren herbouwd.

Behalven deeze Kerken, waar van 'er tegenwoordig nog twee in wezen zijn, waren te *Groningen* eenige Kloosterkerken, onder welke die der *Franciskanen*, met een ruim Klooster daar aan, de grootſte was. In het Klooster is, zo als boven is aangetekend, zedert de veranderinge van den Godsdienst, de Hooge School opgeregt, en in een gedeelte der Kerke de Boekerij van de Akademie geplaatst.

De andere Kloosterkerken waren: 1. die der *Jacobijnen*, of *Dominicaanen*, met een Klooster daar aan. Zij ſtond zedert de uitlegging der Stad, in den Jaare 1615, omtrent in het midden der zelve, en is in den Jaare 1621 in een Diaconie-Kinderhuis verandert.

2. De *Broederskerk*, anders de Kerk der Klerken van het gemeene leven, met een Klooster daar aan, was niet heel groot, en ſtond voor deezen op den Noorderhoek van het St. Walburgs Plein; maar is zedert tot de verblijfplaats van den Stadhouder bekwaam gemaakt.

3. De *Klariſſenkerk*, met een groot Klooster daar aan, werd in den Jaare 1590, wegens den *Spaanſchen* oorlog, door de *Klariſſen* verlaaten, en het Klooster aan de *Jeſuiten* gegeeven; maar is, dezelve door de *Gereformeerden* verdreeven zijnde, tot een Burger-Weeshuis gemaakt.

4. De vijfde Kloosterkerk werd in de *Roomſche* tijden gebruikt van Adelijke Maagden, die geen Kloostergeloften deden, en St. AUGUSTINUS als hunnen patroon eerden. Deeze Kerk, veel kleinder dan de voorgaande, werd in den voorgemelden Jaare 1590 mede den *Jeſuiten* ingeruimd, maar is zedert de veranderinge van den Godsdienst tot de Akademie-Bibliotheek en *Latijnſche* Schoolen geſchikt, wordende de Kerk de *Broer- of Akademiekerk* genoemt.

De

De Gasthuiskerken zijn: 1. de *H. Geestkerk*, ſtaande aan de Zuidzijde van de Stad, met een zeer groot Gasthuis daar aan. 2. De *St. Jakobskerk*, een klein gebouw, ſtaande in den uiterſten hoek van de Stad, naar het Westen toe. 3. De *St. Antoniekerk*, digt aan de Oostpoort, en de kleinſte van allen. 4. Eindelijk de *Geertruidskerk*, met een Gasthuis daar aan, ſtaat aan de Oostzijde van de Stad, bij de vesten. In de eerſte en laatſte der genoemde Gasthuiskerken word alle zondagen voor de middag gepredikt.

De *Franſche* Gemeente vergadert in de *Broer-* of *Akademiekerk*, en heeft een Predikant.

De *Lutherſche* Gemeente, die hier al vrij talrijk is, heeft een fraaie Kerk, met een Orgel voorzien, waar in een Predikant in het *Hoogduitsch* predikt.

De *Mennoniten* hebben twee Kerken, behalven nog eene vergaderplaats voor die van de *Zwitzerſche* Natie.

De *Roomschgezinden* hebben hier ten minſte vijf, zo niet meer Kerken, doch geen openbaare, maar woonhuizen.

Het Stadhuis der Stad *Groningen* is gebouwd in den Jaare 1443; al voor lang heeft men in beraad gehad, een nieuw in deszelfs plaats te bouwen. Het Amunitiehuis in den Jaare 1628, om van andere openbaare Stadsgebouwen kortheidshalven niet te ſpreeken.

Aangaande de Regeeringsform van *Groningen*, deeze Provintie is de laatſte in rang van de zeven *Nederlandſche* Provintien, en zedert dezelve, in den Jaare 1594, wederom met de andere zes Provintien is vereenigd, word de oppermagt genoemd de Staaten van de Stad *Groningen* en van de *Ommelanden*, of van Stad en Lande, welke beſtaan uit twee Leden. Het eene Lid, wegens de Stad, word gerepreſenteerd door Burgemeesteren en Raad der Stad *Groningen*, en het andere Lid door de Jonkeren, Hovelingen, Eigenërfden en Gevolmagtigden der drie Kwartieren van de *Ommelanden*.

Deeze Heeren Staaten vergaderen alle Jaaren eens, gewoonlijk, op de uitſchrijving der Gedeputeerde Staaten, op den 21 Februarij, in het Provinciehuis binnen *Groningen* (bevoorens geweest de St. Martensſchool, maar in den Jaare 1601 ten dienſte der Landdagen aangelegt), wanneer de eed van alle Provinciaale Collegien komt te eindigen, en de Heeren Gedeputeerde Staaten

in de Zaal, daar de Staaten vergadert zijn, verzogt worden, de welke hunne bediening op eene plegtige wijze met een aanſpraak, die door hunnen Preſident gedaan word, in handen van de Heeren Staaten nederleggen, en worden daar op door den Syndicus der Stad, uit naame der Staaten, voor hunne goede voorzorge bedankt, en de reſignatie geaccepteerd. Op dien tijd word voorts een dag vastgeſteld, wanneer de Staaten weder bijeen zullen koomen om de Generaliteits Ampten en de Provinciaale Regeering te beſtellen, na dat eerst op den beſtemden tijd eene predicatie in het Provinciehuis is gedaan, door eenen der Profeſſoren in de Godgeleerdheid, of gewoonlijk door eenen der Predikanten van de Stad, waar van, volgens een oud gebruik, de nominatie en keuze gedaan word bij het Lid der *Ommelanden*. Geduurende deezen tuſſchentijd worden de Provinciaale orders beſteld door den Preſident van de Stad en den Preſident der *Ommelanden*. Op dien beſtemden tijd word, uit naame en op commisſie van de Staaten, beſtelling gedaan van alle Generaliteits- en Provinciaale Ampten, op die wijze, dat ieder Lid in den zijnen, te weeten de Stad uit haare Burgers, en de *Ommelanden* uit hunne comparanten ten Landdage, de perſoonen aanſtellen, en op de Staatsvergadering benoemen, welke voor dat loopende Jaar de Generaliteits- en de Provinciaale Ampten zullen bekleeden; wordende door ieder Lid geſteld drie tot Gecommitteerden in de Vergadering der Heeren Staaten Generaal; ieder een in den Raade van Staate; ieder een in de Generaliteits Rekenkamer; ieder een Ordinaris en een Extraordinaris Gecommitteerde in het Collegie ter Admiraliteit in *Friesland*, te *Harlingen* reſideerende. Aangaande de Gecommitteerden in het Collegie ter Admiraliteit te *Amſterdam*, daar van heeft de Stad twee Jaaren de beſtelling, wanneer daar tegen de *Ommelanden* twee Jaaren de beſtelling hebben van den Luitenant, of Preſident van de Hooge Juſtitiekamer; en de twee Jaaren, wanneer de beſtelling daar van is bij de Stad, hebben de *Ommelanden* wederom de beſtelling van een perſoon in de Admiraliteit te *Amſterdam*. Op den gemelden tijd worden, boven de vier perpetueele Hoofdmannen, alleen door het Lid van de Stad nog aangeſteld, vier Hoofdmannen voor dat loopende Jaar in de Hooge Juſtitiekamer, wordende de Preſident in de gemelde

Ka-

Kamer twee agtereenvolgende Jaaren, de eerſte twee Jaaren door het Lid van de Stad, de volgende twee Jaaren door het Lid van de *Ommelanden*, gekoozen. Ten zelven dage worden mede door ieder Lid beſteld *vier Perſoonen* in het Collegie der *Heeren Gedeputeerde Staaten*, en door ieder Lid *drie Perſoonen* in de *Provinciaale Rekenkamer*. Ten zelven dage worden mede uit de Staaten en uit ieder Lid een gelijk getal van *Gecommitteerden* aangeſteld. Die tot de Provinciaale Ampten gekoozen zijn, hebben geen regt geduurende hunne bediening op den Landdag als Leeden van de Staaten te verſchijnen.

Voorts vergaderen de Staaten Extraordinair, zo menigmaal zij wegens voorvallende Generaliteits of Provinciaale zaaken door de Gedeputeerde Staaten beſchreeven worden.

Bij de Staaten worden ook afgegeeven alle Inſtructiën, Orders, Plakaten, Ordonnantiën, en alles wat de Generaliteit of Provincie in het algemeen betreft. Bij dezelve worden mede geſtatueert het Landregt en andere Wetten in regtzaaken, de Ingezetenen der Landen verbindende.

Het Lid van de Stad heeft in alle Staatsgewijze Beſoignes het eerſte Advijs, ook in alle Collegiën en Commisſiën den eerſten rang.

Verder is in deeze Provincie een *Krijgsgeregt*, of *Krijgsraad*, beſtaande uit *een Preſident*, of Geregtſchultz, *twee Adſeſſooren*, en *een Secretaris*, welke in alle civile zaaken van Perſoneele Actiën oordeelt, wanneer eenig Militair Perſoon, in deeze Provincie Garniſoen houdende, gedaagde is, en ook met adſumtie van ten minſte *negen* hooger of laager *Officieren*, in de Provincie Garniſoen houdende, criminele Jurisdictie oeffent over grover misdaaden, bij Militaire Perſoonen bedreeven. De Preſident en de Secretaris worden bij beurtwisſeling, dan door het Lid van de Stad, dan door het Lid van de Ommelanden, gekoozen: maar de eene adſeſſor word altoos door het Lid van de Stad, en de andere door het Lid van de Ommelanden aangeſtelt.

Daar zijn ook twee *Generaliteits Monſter-Commisſarisſen*, de welke bij beurtwisſeling der beide Leeden aangeſteld worden, om op order der Staaten, of der Gedeputeerde Staaten, de monſtering te doen over de Militie in de Provincie,

of ook wel elders anders in Garniſoen leggende buiten de Provincie, maar echter ſtaande ter repartitie van de Stad en Lande.

Het eerſte van de Provinciaale Collegiën word genoemd *de Hoofdmannen-Kamer*, of de *Hooge Juſtitie-Kamer*. Men vind van het zelve allereerst gewag gemaakt in de oude Geſchiedboeken in den Jaare 1410, zijnde altoos tot den Jaare 1645 alleen beſteld door de Stad, en gemeenlijk of bijna altoos bekleed door de vier Burgermeeſters, welke in dat Jaar niet in den Raad zaten, waar bij ten tijde, toen eerst Hertog KAREL VAN GELDER in den Jaare 1514, en naderhand Keizer KAREL de V, in den Jaare 1537, en vervolgens zijn Zoon FILIPS de II, Koning van *Spanje*, Beſchermheeren van de Stad waren, gevoegd is *een Preſident*, onder den titel van *Luitenant*, of *Stadhouder*. Het is aanmerkenswaardig, dat de Dienaars of Geregtsboden van de Hooge Juſtitie-Kamer als nog dragen de liverij, de welke door Hertog KAREL VAN GELDER is gegeven, of ingeſteld, zonder dat daarin oit eenige verandering is gemaakt. Maar na dat veele Jaaren herwaarts tusſchen beide Leeden veele verſchillen, ter occaſie van de Hooge Juſtitiekamer, waren ontſtaan, is daar aan een geheel andere form gegeven, ongeagt alle de Protesten van de Stad over nulliteit, door decisie van H. H. Mog. van den Jaare 1645, welke als nog beſtaat, uit kragt van de welke de Hooge Juſtitie-Kamer beſtaat uit *negen Regters*, of *Raaden*, en *twee Secretarisſen*, te weeten *een Luitenant*, als Preſident, de eene twee Jaaren te kiezen bij de Stad, en andere twee Jaaren bij de *Ommelanden*, en dan vier Perſoonen Jaarlijks bij de Stad te kiezen, en dan nog vier *Hoofdlieden*, die eens vooral, of geduurende hun leven gekoozen worden, en daarom *perpetuëlen* genoemd worden: te weeten een door de Stad, en drie anderen door de *Ommelanden*, namentlijk een uit *Hunſingo*, een uit *Fivelingo*, en een uit het *Westerkwartier*; op deeze wijze, dat, wanneer 'er een Stadhouder is van de Provincie, die meerderjaarig is, bij vakatuure twee Perſoonen door de Stad of de *Ommelanden* genomineert worden, waaruit de Stadhouder eenen kiest; maar als 'er geen Stadhouder, of een minderJaarige is, word bij ieder Lid direct de begeeving gedaan, volgens

gens der Staaten Reſolutie van den 12 Maart des Jaars 1667. De Secretarisſen worden bij beurtwisſeling, dan door de Stad, dan wederom door de *Ommelanden* benoemt. Zedert de bovengemelde deciſie gaan nu de bevelen van de hooge Juſtitiekamer op naame van Stadhouder en Hoofdmannen, wegens de hooge Overheid van Stad en *Ommelanden*, en ontvangen alle zonder onderſcheid hunne commisſie, uit naame van de Staaten van Stad en Lande, gelijk zij mede in derzelver naame alle Jaaren beëedigt worden. De Hoofdmannenkamer is geregtigd om te oordeelen over alle civiele zaaken, arresten over huuren en penningen, in de *Ommelanden* geleegen, over *poſſeſſoria ſummaria*; nemende mede kennis van beklagten tegen Regteren in de *Ommelanden*, in civiele of crimineele zaaken, hun Ampt te veel of te weinig doende, ook of dezelve competent of incompetent zijn. Voor hen kunnen mede in perſoneele actien ter eerſter inſtantie gedaagt worden de Staaten van Stad en Lande, of een der beide Leden, 't zij van de Stad, 't zij van de *Ommelanden*, en kunnen ook Burgers en Ingezeetenen van *Groningen* ter eerſter inſtantie een *Ommelander* voor de Hoofdmannenkamer roepen, het welk den eenen *Ommelander* tegen den anderen niet geoorlooft is; maar moet dezelve eerst te Lande worden aangeſprooken voor dien Regter, waar onder hij gehoorig is, ten ware hij zig ſpeciaal de hooge Juſtitiekamer ter eerſter inſtantie onderworpen had: want door ſpeciaale ſubmisſie kunnen alle zaaken voor 't gemelde Geregt getrokken worden, maar anders heeft dezelve alleen te oordeelen over die zaaken, dewelke volgens oud gebruik, zedert het Jaar 1521 tot den Jaare 1560, gewoon zijn bij de Kamer buiten die (waar van hier na geſprooken zal worden) beregt te worden; en dewelke haar verder breder bij derzelver inſtructie zijn aanbevoolen. Aan de gemelde Kamer geſchieden ook de beroepingen van de ſententien in civiele zaaken, bij de Regters in de *Ommelanden* geweezen, binnen den tijd van tien dagen na het vellen van 't vonnis; gelijk mede de beroepingen van ſententiën van het Gildregt in *Groningen*, wanneer zulks geſchied bij een vreemde of Ingezeten van de *Ommelanden*, maar van een Burger in *Groningen* geſchied 't zelve aan Burgemeesteren en

Raad te *Groningen*. De beroeping van ſententiën van den Drosſaard van *Wedde* en *Weſtwoldingeland* geſchied mede aan de Hoofdmannenkamer, en wanneer dezelve daar over geoordeelt heeft, kan daar van geen verder beroeping of reviſie verzogt worden; maar van ſententiën, in geval van beroepinge van de Regters in de *Ommelanden*, of ter eerſter inſtantie bij de Hoofdmannenkamer geveld, kan reviſie worden ingeſteld: het welk verzogt mag worden bij de Staaten van Stad en Lande, of, zo dezelve niet vergadert zijn, bij de Gedeputeerde Staaten, en word dan voorts de zelve zaak in geſchrifte bij de hooge Juſtitiekamer geventileerd; en wanneer alsdan in reviſie ſententie gegeeven is, kan van dezelve nog wederom een reviſie worden ingeſteld aan een Hof van Juſtitie buiten de Provintie, in eene van de andere Provintien reſideerende, het welk op de zelve wijze als het eerſte revijs moet worden verzogt: waar op, ten overſtaan van den Secretaris van de Hoofdmannenkamer, van het proces door partijen van alle de ſtukken en blijken, daar in gebruikt, een Inventaris word gemaakt, en het geheele proces aan die Gedeputeerde Staaten, zo de Staaten zelve niet vergadert zijn, overgelangt, die het zelve beſlooten, en met hun Zegel bezegeld, overzenden aan een Hof van Juſtitie, door hen bij pluraliteit van ſtemmen te eligeeren, of bijaldien de ſtemmen op de Staatsvergadering, of bij de Gedeputeerden mogten ſteken, word de verzending gedefereerd aan den Stadhouder. Het Hof van Juſtitie, waar aan het proces verbonden zal worden, moet daar over ten minſte met agt perſoonen beſoigneeren, dewelke op den eed, bij hun Ampt gedaan, over de zaak moeten oordeelen volgens de landregten, oude gewoonten en gebruiken deezer Provintie, en worden in het ſtemmen bij de ſtemmen, van dat Hof, welke voor de ſententie zijn, altoos gevoegt drie ſtemmen voor de ſententie, en dan met meerderheid van ſtemmen, deeze drie daar mede onder gerekend, voor of tegen de ſententie geconcludeert, en daar op het proces met de ſententie wederom geſlooten, aan de Gedeputeerden terug gezonden, welke het zelve aan de Hoofdmannenkamer doen behandigen; dewelke alsdan tegen den gewoonen regtdag, waar op de zaak ter eerſter inſtantie gedient heeft, partijen doen dagvaarden om de uitſpraak te hooren, en de ten dage dienende het geſlooten proces

een in tegenwoordigheid van partijen doen openen, en de ſententie, bij het Buitenhof geveld, openlijk doen voorleezen; 't welk gedaan zijnde, moet dezelve zonder de minſte verandering ſtiptelijk ter executie worden geſteld, zonder dat daar tegen eenig ſoort van reauditie kan worden verleent: en bijaldien geſustineerd word eenige donkerheid of twijffelagtigheid in het *dictum* der ſententie te zijn, ſtaat daar van de interpretatie aan het Buitenhof, het welk de ſententie heeft afgegeeven.

Bij de Staaten van Stad en Lande word mede beſteld het Collegie der Gedeputeerde Staaten, welker vergaderplaats is in het Provinciehuis te *Groningen*, en beſtaat uit agt perſoonen, en twee Secretarisſen, welke bij beurten, dan bij het Lid der Stad, dan bij de *Ommelanden* gekoozen worden, en ook met een zijn Secretarisſen van de Staaten. Aangaande de Gedeputeerden, daar van worden alle Jaaren tegen den 22 Februarij vier genomineert en gekoozen bij de Stad, en vier bij de *Ommelanden*, welke door de Staaten bevestigd en beëedigt worden. Deeze bezorgen, dat alle Reſolutien, bij de Staaten van Stad en Lande genoomen, ter executie worden geſteld, en mogen zij ook op hunnen naam ten dien einde Plakaaten publiceeren; zij moeten zorg draagen, dat de dijken, post- en paalwerken, de Provintie te last koomende, voorts alle Provinciaale gebouwen wel worden onderhouden; dat de militie in goede order word gehouden en betaald; zij depecheren alle ordonnantien van posten, welke door de Provintie betaald moeten worden; bezorgen de verpagting van alle Provinciaale middelen, en regten alle verſchillen, dewelke ter occaſie van de pagten komen voor te vallen. Aan dezelve word alle Jaaren door de Staaten verleend het regt van verligten en verzwaaren der crimineele ſententien, bij den Krijgsraad geveld; kunnen ook over verſcheide misdaden crimineele ſententie vellen; moeten alle Jaaren tegen den 21 Februarij, en ook anders zo menigmaal hen zaaken van gewigt voorkomen, of anders door de Generaliteit, of een van beide Leden der Provintie, daar toe verzogt worden, de Staaten van Stad en Lande verſchrijven, om Staatswijze op den Landdag in het Provinciehuis te vergaderen, en worden alsdan in de Provinciezaal verzogt, wanneer de Secretaris, op order van den Preſident

ſident der Gedeputeerden, voorleest die punten, waar over de vergadering der Staaten is verzogt; 't welk gedaan zijnde, vertrekken de Gedeputeerden weder naar hunne vergaderplaats, en mogen geen beſoignes van de Staaten bijwoonen.

Op dezelve wijze, als zo even van de Gedeputeerde Staaten is gezegt, worden alle Jaaren drie Rekenmeesters door de Stad, en drie door de *Ommelanden* genomineerd, en uit naame der Staaten beëedigt, welke hunne vergadering mede houden in het Provinciehuis. Derzelver Ampt is naauwe agt te neemen op alle finantien van de Provintie. In hunne handen worden eerst geſteld alle declaratien, ten laste van de Provintie, om dezelve te onderzoeken, te liquideeren, en dan aan de Gedeputeerde Staaten te doen behandigen, ten einde daar op ordonnantie worde geſlaagen. Zij moeten mede agt geeven, dat alle ordonnantiën door vier Gedeputeerden, twee van de Stad, en twee van de *Ommelanden*, nevens een Secretaris, worden vertekend en geregiſtreerd, om vervolgens mede op dezelve wijze door vier uit de hunnen, en een Secretaris vertekend en geregiſtreerd te worden; dat geene ordonnantiën gepasſeerd worden, welke tegen eenige *Staatſche* Reſolutie zijn; dat de Provintie in eenige Generaliteits posten niet hooger worde aangeſlagen, dan geconſenteerd is; dat alle inkomſten van de Provintie tijdig en exactelijk worden ingevordert; ten dien einde naauwkeurig nazien alle boeken van die geenen, welke eenig ontvang hebben van Provinciaale penningen, bijaldien zij vermeenen eenige conſideratiën te hebben, waar door de pagten of andere Provinciaale inkomſten verbeterd kunnen worden, het zelve aandienen aan de Gedeputeerde Staaten; ſtellen ook alle Jaaren hunne Gecommitteerden, om nevens de Gecommitteerden van de Staaten te beſoigneeren over het inneemen van de rekeninge van den Ontfanger Generaal der Provintie, en van den Rentmeester der Provinciaale vaste goederen.

Nog is in deeze Provintie een Collegie van Juſtitie, welke Reviſeurs genoemt worden, het welk niet ordinaris vergadert, maar alleen wanneer het door de Gedeputeerde Staaten word verſchreeven; het welk of uit eige beweeging, of op verzoek van een geinteresſeerde partij geſchieden moet, zo menigmaal zes of meer ſententiën zijn, waar van beroeping of reviſie is in-

ingeſteld. Dit Collegie beſtaat uit twaalf perſoonen, waar toe Jaarlijks worden gecommitteerd, uit het Lid van de Stad, een Burgemeester en drie Raadsheeren, en uit het Lid der *Ommelanden* mede vier Heeren, dewelke mede Leden zijn van de *Ommelander* Vergadering, en vier uit het Collegie der Gedeputeerde Staaten: te weten twee, welke wegens het Lid van de Stad, en twee, welke wegens het Lid der *Ommelanden* aldaar ſesſie hebben. Het preſidium wegens het gemelde Collegie word op het eene revijs bekleed door den Burgemeester, wegens de Stad aldaar gecommitteerd, en op het andere door den oudſten *Ommelander* Heer, en alzo vervolgens bij tourbeurten. De Vergadering is in het Provincieluis, in de Zaal of Kamer van de Staaten; zittende de een om den ander, dan een Heer uit het Lid der Stad, dan een uit het Lid der *Ommelanden:* te weten, als het preſidium is aan de Stad, zit aan de linkerzijde van den Preſident, en ſtemt eerst een Heer uit de *Ommelanden*, daar naast een Heer van de Stad, en zo vervolgens. Anders als het preſidium is aan de *Ommelanden*, zit en ſtemt eerst de Burgemeester, uit de Stad aldaar gecommitteerd. Dit Collegie oordeelt over alle civiele ſententiën, bij de Heeren Gedeputeerde Staaten, of bij het Krijgsgeregt ter eerſter inſtantie gewezen, en zulks bij meerderheid van ſtemmen gelijk zijn, moet voor de ſententie geconcludeert, en dezelve geconfirmeert worden. In het vellen van de ſententie word gepronuntieerd, dat de Gecommitteerde Reviſeurs regt doen uit naame van de Staaten van Stad en Lande. Van deeze ſententie valt geen verder reviſie, of eenig ſoort van reauditie.

Boven is gezegt, dat de Regeeringsform in de Provintie van Stad en Lande beſtaat uit twee Leden, het eerſte van de Stad, waar van nu is gehandelt, het tweede van de *Ommelanden*, beſtaande uit Jonkers en Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten; omtrent welke laatſte is aan te merken, dat derzelver Regeering in oude tijden heeft beſtaan in verſcheide bijzondere Dorpen, en daar in geſtelde Regtſtoelen, zijnde de eene van de andere geheel niet afhankelijk, noch met malkander in een algemeen verbond vereenigd, maar die zig naar gelegenheid van tijden en zaaken in een meerder of minder getal onder mal-

malkander, of met de Stad hebben verbonden, doch bij verloop van tijd al wat meerder en algemeener verknogt wierden, tot dat eindelijk, na veele verſchillen en wisſelvalligheden, op haar verzoek en ſubmiſſie, bij Hun Hoog Mog. in den Jaare 1659 eene eeuwigduurende en onverbrekelijke wet is gemaakt, welke, volgens nadere deciſie van den Jaare 1663, het II. Art., nook verandert mag worden, volgens welke de *Ommelander* Regeering beſtelt moet worden, en is de zelve alzo daar door een regt vereenigd politiek ligchaam geworden, uitmakende het tweede Lid van de Staaten der Stad *Groningen* en de *Ommelanden*; zo dat nu de *Ommelander* Regeering, als gezegt is, beſtaat uit Jonkers, Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten, en verdeelt is in drie Kwartieren, als het *Hunſingo*, het *Fivelingo*, en het *Weſterkwartier*. Het geen den naam en de Beſchrijving zo van deeze Kwartieren, als die van de *Ommelanden* in het algemeen betreft, daar van word op ieders Artijkel in het bijzonder geſprooken. Hier zal men, om eene aaneengeſchakelde Beſchrijving, van de Regeeringswijze deezer Provintie, beſtaande uit de Staaten van Stad en Lande, te geeven, een naauwkeurig verhaal van beide doen.

Het eerſte der gemelde drie Kwartieren, te weeten het *Hunſingokwartier*, is verdeelt in drie Onderkwartieren, gemeenlijk ſmaldeelen genaamd. Het eerſte derzelven is genoemd *Marnſterdeel*, het tweede *Halfamſterdeel*, en het derde *Ooſteramſterdeel*, zijnde in ieder Onderkwartier zeventien Dorpen.

Het tweede, namentlijk het *Fivelingo* Kwartier, is ook verdeelt in drie Onderkwartieren, ieder beſtaande uit vijftien Dorpen, als het *Wolddeel*, het *Hogelanſterdeel*, en het *Ooſterdeel*.

Het derde, te weeten het *Weſterkwartier*, beſtaat mede uit drie Onderkwartieren, namentlijk, *Oost-Langewolſterdeel*, waarin agt Dorpen, of Karſpelen; *Vredewolſterdeel*, waarin dertien Dorpen, en *Middagſterdeel*, waar in zeventien Dorpen zijn. Uit deeze Dorpen, in de drie Kwartieren vermeld, moeten alle Regenten in het Lid der *Ommelanden* gekoozen worden, zonder dat daar ooit andere of meerder Dorpen of Karſpelen mogen bijgevoegt worden.

In opzicht van de Regeering dient verder gelet te worden op de perſoonen, welke gekozen worden, en derzelver hoe-

da-

danigheden; de wijze, waar op zij ingekoozen worden, en in wat form de Regeering der *Ommelanden* beſtaat. In opzigt der perſoonen en hunne hoedanigheden word vereischt, dat zij bekend zijn goede Patriotten van het Vaderland, en den Hervormden Godsdienst toegedaan, en dat zij niet zijn in de familie van hunne ouderen, maar buiten derzelver familie hunt eigen goed hebbende, en twee Jaaren met hun huisgezin in de *Ommelanden*, in hunne eige huizinge, hebben gewoont, of twaalf Jaaren, bij aldien zij Buitenlanders zijn, ten zij ze in de *Ommelanden* koomen te trouwen, wanneer zij zes Jaaren aldaar gewoond moeten hebben. Dezelve perſoonen moeten in waren eigendom, of in pagt, bijaldien dezelve na verloop van negen Jaaren niet is ingelost, bezitten dertig jukken of graazen Lands, duizend *Embder* guldens waardig, (ieder *Embder* gulden is 22 ſtuivers en een halve Brabandsch) daar een huis op ſtaat, een perſoon toebehoorende (boven hunne bewoonde huis, als zij op die plaats niet woonen) doende in de verpondinge of Lands ſchattinge agt Kar. guldens, alle te zaamen geleegen onder een Dorp, en het zelve ſchatregister; en bijaldien iemand die Landen mogt hebben onder het ſchatregister en karſpel, daar hij woont, moet hij van dat karſpel compareeren; maar bijaldien hij zodanige Landen niet mogt hebben, daar hij woont, moet hij compareeren uit dat karſpel, alwaar hij zodanige Landen heeft; doch mag iemand ook compareeren van zijn Vrouwen goed, even of het zijn eigen was, niet alleen bij 't leeven van de Vrouw, maar ook na derzelver dood, zo lang hij continueert in het bezit der zelver goederen. Voorts moet die geen, die van zijn eigen of van zijn Vrouwen goed uit het eene of het andere karſpel compareert, op dat zelve Karſpel blijven, ten ware hij door beter geleegenheid van erffenisſe, of aankoop, zijne familie in een ander kwartier of Karſpel kwam te transporteeren. Dit zijn eigentlijk de waare en regte hoedanigheden, welke in den perſoon, die een eigenerfde uitmaakt, vereischt worden om een Lid te kunnen zijn van de *Ommelanden:* want buiten deeze dingen kan noch Jonker, of Edelman wegens zijne geboorte, noch hoveling wegens eenige Redgeregten (waar van hier na geſprooken zal worden) eenige magt hebben, om in de *Ommelander*

der Regeering toegelaaten te worden; maar alleen een eigenerfde, invoegen als boven gequalificeert: doch indien het mogt gebeuren, dat in een of meerder Karſpelen zodanige eigenerfde niet mogt gevonden worden, kunnen de Ingezeetenen van dat Karſpel, dewelke dertig graazen beklemd of onbeklemd Land in dat Karſpel bezitten, wegens dat Karſpel ſtellen een of twee volmagten, van de gequalificeerdſte Inwoonders, voorzien met ſchriftelijke procuratie, en in gebruik hebbende in het zelve Karſpel dertig graazen beklemd of onbeklemd Land, om wegens en op kosten van dat Karſpel een ſtem, en niet meer in te brengen in dat Onderkwartier, waar in het Karſpel gelegen is; welke volmagt niet langer duurt dan twee Jaaren, en moet dan weder een nieuwe geſtelt worden. De wijze, waar op het onderzoek en de admiſſie geſchied der perſoonen, welke als *Ommelander* Landdaags-Comparanten begeeren toegelaaten te worden, is, dat alle twee Jaaren op het oneffen Jaar, na dat de Provinciaale Regeering en Collegien zijn beſtelt, word gehouden de monſtering, of 't examen van de perſoonen en beſcheiden, welke als *Ommelander* Regenten verzoeken aan te gaan. Ten dien einde moet ieder een voor den 22 Februarij van dat Jaar, op welken de monſtering geſchied, bij den Secretaris der *Ommelanden* aangeeven alle zodanige beſcheiden van Landen, waar van hij, volgens 't geen hier boven gemeld is, vermeent als Comparant toegelaaten te kunnen worden, welke bij den Secretaris te boek geſtelt en geregiſtreert worden, en de regiſtratuure op den rug (*in dorſo*) getekend. Deeze monſtering geſchied door negen Monſterheeren, wordende uit ieder Onderkwartier der *Ommelanden* een geſtelt, ter preſentie van den Sijndicus der *Ommelanden* en den Secretaris. Van dit Collegie is de Stedehouder in der tijd Preſident, en in het zelve zitten te gelijk op een tijd Vader en Zoon, en alle andere Bloedvrienden, of Zwaagers, en oordeelen mede over de zaaken van perſoonen, de welke hen even na verwant zijn. Deeze Heeren moeten eerst een Eed doen, dat zij zonder eenige gunst of affectie zullen oordeelen, en niemand afwijzen, welken zij meenen gequalificeert te zijn volgens het *Ommelander* Reglement, en ook niet admitteeren, welke volgens het gemel-

melde Reglement Gedisqualificeert is. Wanneer de zelve Heeren daar op zitting hebben genomen in een Kamer in het Provinciehuis binnen *Groningen*, moet die geen, dewelke begeert geadmitteert te worden; zijne beschelden in de vergadering aan den Secretaris overlangen, om bij de Monsterheeren in 't bijzonder onderzogt te worden; of bijaldien iemand in dat Onderkwartier daar belang bij heeft, dat hij niet geadmitteert worde, zo worden de zelve openlijk gelezen, en daar over gedisponeert; wordende in beide gevallen door de Monsterheeren gesententieert, of hij geadmitteert zal worden, of niet; moetende de reeden van *non qualificatie* in het Examinatieboek uitgedrukt en aangetekend worden. Bijaldien iemand geadmitteert word, zo word hij ingelaaten door de eene deur van de Kamer, alwaar de Monstering gehouden word, en gaat door de andere Kamerdeur weder uit; maar bijaldien hij niet geadmitteert word, moet hij door de zelve deur weder uitgaan, waar door hij is ingelaaten, en voorts moet die geen, die geadmitteert word, onder Eede verklaaren, dat alle blijken, waar mede de qualificatie, hier boven gemeld, is aangetoond, oprecht en naar waarheid zijn; zonder dat hij eenig contrakt, tegen den eigendom strijdig, heeft aangegaan, en dat hij ook om te compareeren als Regent, of om zijne stem aan iemand te geeven, geen giften, uitleg, leening, defroiement, of verschot van penningen heeft genooten, of zal genieten. Verder moet hij mede onder Eede verklaaren, dat hij zal helpen maintenéeren de Privilegien, Hoog-Vrij-en Geregtigheden der *Ommelanden*, in het bijzonder het *Ommelander* Reglement, bij Hun Hoog Mog. in de Jaaren 1659 en 1663 vastgestelt, als mede sententien, bij de Heeren Arbiters in de *Ommelanden* (waar van hier na) uitgesprooken; ook naar vermogen bezorgen, dat zulks alles bij anderen naauwkeurig worde gedaan, en zulks om generlei oorzaaken na te laaten. Die geenen, welke eens ingemonstert of geadmitteert zijn, worden daar op successive van twee tot twee Jaaren gecontinueert, ten waare der zelver qualificatie verandert mogt zijn; in welken gevalle hen een mandaat door de Heeren van de monstering word gezonden, om hunne continuatie in hunne voorige qualificatie te toonen: waar op dan na gehoorde disputen en examinatie der blijken door de

Monſterheeren ſententie word geveld. Van de ſententiën der Monſterheeren kan niet geappelleerd worden, maar is meermaalen gebeurd, dat iemand, die meende daar bij verongelijkt te zijn, zig bij middel van klagte aan Hun Hoog Mog. heeft geaddreſſeerd; welke daar op ook wel informatie hebben genoomen, en diſpoſitiven hebben afgegeeven.

Wegens de Regeeringsform van de *Ommelanden* moet voor eerst tot een grondſlag gelegt worden, dat ieder Onderkwartier in zijne Vrij- en Geregtigheden van de andere Onderkwartieren niet kan worden overſtemt; beſtaande deeze Vrij- en Geregtigheden in drie posten, als: 1. Alle Privilegien en Voorregten, dewelke bij eenige deciſie van Hun Hoog Mog. aan de *Ommelanden* zijn toegekent; 2. Alle inſtructien voor zijne Hoogheid, den Stadhouder, of voor eenige Provinciaale of *Ommelander* Collegien gearreſteerd; 3. Alle deciſiën en reglementen, door Hun Hoog Mog. voor de *Ommelanden* gemaakt, in 't bijzonder die van de Jaaren 1659 en 1663, waar in zelfs niet bij 't geheele Lid der *Ommelanden* eenige verandering of ampliatie kan worden gemaakt, maar alleen door Hun Hoog Mog. Doch in alle andere zaaken, de Provinciaale of *Ommelander* Regeering rakende, heeft overſtemming plaats, wanneer zes Onderkwartieren tegen drie eens zijn: zonder onderſcheid, of die zes Onderkwartieren zijn uit twee of drie diſtincte Kwartieren; maar vijf Onderkwartieren kunnen de vier Onderkwartieren niet overſtemmen, maar moet bij inductie gevonden worden. De wijze van ſtemmen in ieder Onderkwartier geſchied altoos door overſtemming, maar de meerderheid van ſtemmen bij ieder perſoon, hoofd voor hoofd in te brengen; en op deeze wijze worden alle Generaliteits- en Provinciaale Ampten, waar van de beſtelling de *Ommelanden* toekomt, en waar van hier voor in de Provinciaale Regeeringsform geſprooken is, in ieder Onderkwartier beſteld, gelijk mede alle *Ommelander* Ampten, en worden op die wijze voor den tijd van twee Jaaren in ieder Onderkwartier geſteld een Arbiter (waar van hier na); een gewoon en een buitengewoon Gecommitteerde Raad der *Ommelanden*, door welke negen gewoone Gecommitteerde Raaden met den Sijndicus en Secretaris beſteld worden de

ge-

gewoone zaaken van de *Ommelanden*, als mede de uitschrijving der *Ommelander* vergaderingen. Dezelve bezorgen mede, dat in de maand van November een zekere dag en plaats bestemd worde in ieder Onderkwartier, op welken ieder gequalificeerde Landdagscomparant, ten overstaan van den Sijndicus en Secretaris der *Ommelanden*, zijne stem inbrengt tot begeevinge der Ampten, op naastkomenden 22 Februarij openvallende, bij meerderheid van stemmen; welker geëligeerden naamen al dan op St. Pieters Landdag worden ingebragt, om bij de Staaten bevestigd te worden. Wat verder aangaat de bestelling der Ampten, dewelke staan ter dispositie van een geheel Kwartier, als Luitenant van de hooge Justitiekamer, altoosduurende Hoofdmannen, enz. daar in geschied wel in ieder Onderkwartier de begeeving bij overstemminge, maar kunnen twee Onderkwartieren het andere derde Onderkwartier niet overstemmen, maar moet alsdan door ieder Onderkwartier een briefje in den hoed geworpen, en alzo de zaak door het lot beslist worden; en mag ook 't eene Kwartier zig niet bemoeien met de Ampten in het andere Kwartier, zelf ook niet een Onderkwartier met de Ampten in het andere Onderkwartier van het zelve Kwartier vallende: zo nogthans, dat met toestemming der comparanten in de respective Onderkwartieren wel een verwisseling mag geschieden der Ampten, in het eene Onderkwartier van het zelve Kwartier besteld, met een ander Ampt in het andere Onderkwartier van het zelve Kwartier begeeven, en bijaldien uit verscheide Kwartieren, of Onderkwartieren, personen in een en het zelve Collegie mogten zijn gekoozen, dewelke, om al te na verwantschap, te gelijk in het zelve geen zitting konden hebben, moeten de geëligeerde personen onder malkander looten, en word in de plaats van de uitgevallene een ander in het zelve Onderkwartier gekoozen. Verder is van alle Generaliteits en Provinciaale Ampten, tijdelijk staande ter dispositie der *Ommelanden*, een vaste tour gesteld, wat Ampten ieder Onderkwartier van twee tot twee Jaaren hebben te begeeven, waar van een Almanak in den Jaare 1663 is opgesteld, en komt alle agttien Jaaren om, wanneer de gestelde Ampten op dezelve wijze wederom rouleeren: zo nogthans, dat in hooge Generaliteits of Provinciaale Ampten niemand gekoozen mag worden, alvoren

hij twee Jaaren de Landdagen heeft bijgewoond, en moeten alle gekooze Officianten doen den Eed van zuiveringe, dat zij geen giften of gaven hebben gegeeven, of belooft, direct, of indirect, om hunne Ampten te bekoomen; gelijk mede die geenen, aan welke de collatie of diſpoſitie van eenig officie ſtaat, moeten aanneemen, dat zij daar voor direct nog indirect iets hebben, of zullen genieten: en zo iemand van het tegendeel overtuigd mogt worden, is hij naderhand onbekwaam om eenig Ampt te bekleeden, of op den Landdag te verſchijnen.

Uit de meenigte van Dorpen in de *Ommelanden*, waar uit de perſoonen tén Landdage kunnen compareeren, is ligtelijk af te neemen, dat de Regeering der *Ommelanden* beſtaat uit een groote meenigte van menſchen; kunnende derzelver getal ſomtijds wel beſtaan uit twee of drie honderd, of meerder perſoonen. Tot meerder zekerheid der *Ommelander* Regeering, en tegen de inbreuke van het *Ommelander* reglement, in de Jaaren 1659 en 1663 vastgeſteld, dient niet alleen het Collegie der Monſterheeren, hier voor beſchreeven, maar is daarenboven nog een ander Collegie van Regters beraamd, dewelke *Arbiters* genoemd worden, en beſtaan uit negen perſoonen, ten overſtaan van den Stadhouder in der tijd, uit de negen Onderkwartieren gekoozen. Deeze nemen alleen kennis van feiten, tegen het reglement begaan, en van geen andere; gelijk zij ook onder Eede moeten verklaaren, dat zij zig in deezen punctueelijk naar het reglement zullen gedraagen, en bijaldien iemand vermeent, dat 'er eenig perſoon is, dewelke het meergemelde reglement in eenig punt mogt hebben overtreden, dezelve kan daar van kennis geeven aan den Stadhouder in der tijd, als Preſident van het Collegie der Arbiters; dewelke de zaak van eenig gewigt bevindende, het Collegie der Arbiters kan doen vergaderen, waar op de Advocaaten, bij de *Ommelanden* te nomineeren, onder Eede worden gelast, op den naam van het Lighaam der *Ommelanden* in te ſtellen en te doen vervolgen, moetende zulks van agt tot agt dagen worden vervolgt door de Arbiters, tot dupliek incluis, en niet verder; moetende de bewijzen van getuigenisſen voor ieders competenten Regter belegt worden, waar op na verloop van nog agt dagen, na het ingedien-

diende dupliek, de ſtukken van het proces onder geſibelleerden Inventaris bij malkander in een zak worden ingeſlooten, en door de Arbiters aan den Stadhouder in der tijd overgelangt, dewelke dezelve buiten weeten der Arbiters overzend aan een Hof van Juſtitie buiten de Provintie, welk Hof daar op ſententie formeert, en den beklaagde, die ſchuldig bevonden word, mag condemneeren in een breuke van duizend goudguldens, of ook wel afzetten, naar vereisch van zaaken, uit alle Ampten en Regeering; zo nogthans, dat een van beide geſchiedde, en niet te gelijk breuke en afzetting; te weeten, zo iemand ongeoorloofde giften heeft gegeeven, of genoomen, of anders tegen het reglement aangegaan, mag een Jonker, of Hoveling geſtraft worden met afzetting, en een bijzondere Eigenërfde, of Volmagt, met vijf hondert of duizend goudguldens. De ſententie, bij het Hof geformeerd, word aan den Stadhouder geſlooten toegezonden, en alzo door hem aan de Arbiters behandigt, dewelke daar op binnen drie dagen in hunne volle Vergadering, na dagvaarding der partijen, doen uitſpreeken, op naame van de Jonkeren en Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten der *Ommelanden*, tuſschen den *Ems* en de *Lauwers*, zonder dat daar tegen eenig appèl of reanditie mag verzogt of verleend worden, maar moet ter executie geſteld worden, des noods, door den Stadhouder, welke daar in door des Lands militie moet worden geſterkt, en door Hun Hoog Mog. ondersteund.

Buiten deeze beide Collegiën van Monſterheeren en Arbiters hebben de Heeren der *Ommelanden*, geconſidereert als een vast aaneengebonden politiek Lighaam, en het tweede Lid van de Provintie van Stad en Lande, geen de minſte jurisdictie, noch in eenige civiele, noch ook in eenige criminеele zaaken, maar zijn alleen bevoegt orders af te geeven, raakende hunne bijzondere politieke Regeering, als mede inſtructiën te geeven, waar naar hunne Heeren Gecommitteerde Raaden, hun Raad en Sijndicus, als mede hun Rentmeester en Secretaris in hun Ampt, met relatie tot de Heeren der *Ommelanden*, zig moeten gedraagen.

In de Landſtreek, de *Ommelanden* genaamd, zijn wel verſcheide Regtſtoelen, tot 63 in getal, en ook Regters, Over-

regters, Regters (welke in het Westerkwartier Grietmannen genoemd worden) en andere: doch dezelve dependeeren in geenen deele van het Lid der *Ommelanden* als een Lighaam, of van het Lid van de Stad, als een Lighaam aangemerkt zijnde; maar die Geregtigheden behooren aan particuliere perſoonen, of ook wel aan het eene of het andere Lid van de Provintie, aangemerkt als bijzondere eigenaars van die Gronden of Landen, waar op van ondenkelijke tijden af deeze Geregtigheid is gelegt, welkor gronden veelerwegen *edele Heerden* genoemd worden.

Om van deeze Regtbanken of Regtſtoelen een regt begrip te krijgen, dient men te weeten, dat deeze Regtſtoelen de een van den anderen geheel afgeſcheiden en onafhankelijk zijn; dat in ieder Regtſtoel verſcheide Gronden of Landen zijn, in den eenen Regtſtoel meer, in den anderen minder, waar op van Jaar tot Jaar de bediening of ſlijting van het Regtersampt voor dat Jaar valt; ten welken einde in ieder Regtſtoel een zogenaamde *Klawe* is gemaakt, welke klawe in zo veele deelen (Ommegangen genaamd) verdeelt is, als 'er in den Regtſtoel zulke genaamde edele heerden of gronden zijn, waar op de bediening van het Regtersampt gelegt is: bijgevolg, hoe weiniger zulke Heerden, Gronden of Landen in een en denzelven Regtſtoel zijn, hoe meer de bediening van regt omkomt, gelijk in ſommige Regtſtoelen alle 10 of 20, in andere alle 90 of meerder Jaaren de ſlijting of bediening omkomt, of rouleert; waarom ook, hoe meer zulke edele Heerden iemand bezit, hoe meermaalen hij de Regtsbediening heeft: want uit de natuur of eerſte inſtelling behooren deeze Geregtigheden en zijn aanhangende aan zodanige Erfgronden, doch bij vervolg van tijd is ingekoomen, dat men deeze Geregtigheden, afzonderlijk van de Heerden, waar op dezelve lagen, heeft verkogt; waar door het is gebeurd, dat een perſoon aan zig handelde of een groot gedeelte, of ook wel de Geregtigheden van alle Heerden, waar op dezelve in deezen of geenen Regterſtoel kwamen te vallen, en alzo altoos Regter was van dien geheelen Regterſtoel, het welk dan een ſtaande jurisdictie genoemt word. Egter kunnen niet alle perſoonen, ſchoon zij eigenaars van die Erfgronden, of Geregtigheden zijn, deeze Regtsbe-

die-

dieningen zelf bekleeden en waarneemen: want Predikanten, Vrouwsperſoonen, Minderjaarige, Kosters, Schoolmeesters, Biertappers, Onegtgeboorene, of niet Vrijgeboorene, Doodſlagers, Overſpeelders, en berugt van andere misdaden, die iemand aan zijn lijf of eere gaan, zijn daar van uitgeſlooten, gelijk mede de geenen, dewelke geen dertig grazen Lands bezitten, of welker goed geen duizend *Emb'er*, of duizend een hondert vijſentwintig *Kar.* guldens waardig is, of die buiten de Provintie woonagtig is; doch mogen dezelve de Geregtigheden of Regtſtoel, hen competeerende, wel door andere bekwaame en naar 't Landregt gequalificeerde perſoonen laaten bedienen. Deeze Regters hebben een civiele en crimineele jurisdictie over de Ingezeetenen in hunnen Regterſtoel woonagtig; alleen met dit onderſcheid, dat van hunne vonnisſen van civiele zaaken binnen tien dagen appèl of beroeping kan ingeſteld worden, of aan de *Warf* (waar van hier na volgt) of aan de hooge Juſtitiekamer, naar de natuur van de zaak; zijnde ook de Hoofdmanskamer gevoegt de Regters te beveelen in civiele zaaken ſpoedig regt te doen: maar van vonnisſen, van hen in crimineele zaaken geveld, kan niet geappelleerd of gerevideerd worden; alleenlijk is de Hoofdmannenkamer geregtigd, de Redgeeren hun pligt niet naar behooren waarneemende, beveelen volgens de Placaaten en 't Landregt te doen, en ſtraf te oeffenen, ook mandaten af te geeven *de relaxando aut puniendo captivo*, en den Regter, daar omtrent pecceerende, met een geldboete te ſtraffen.

In ieder Regtſtoel is een Wedman, of Geregtsdienaar, die gemeenlijk door de Ingezeetenen gekoozen, en door den Regter beëedigt word, dewelke alle citatiën en regtsexploten, zo wel in civiele als crimineele zaaken, moet waarneemen. De Warf, waar van zo even is gemeld, is eene vergadering van alle Redgeeren, Regters en Hovelingen uit de geheele *Ommelanden*, verdeelt in de Oosterwarf, waar onder de Regters uit het *Hunſingo* en *Fivelingo* Kwartier behooren, en in de Westerwarf, waar onder de Regters uit het Westerkwartier behooren. Ieder Warf vergadert tweemaal in een Jaar binnen *Groningen* op het Raadhuis, na voorgaande verzogte concesſie van Burgemeesteren en Raad in *Groningen*, met de Heeren Hoofdman-

nen van de hooge Juſtitiekamer, welke aldaar preſideeren, en den rang hebben benevens een van derzelver Secretariſen, en kunnen oordeelen over alle verſchillen, raakende vaste goederen en andere zaaken, die zedert de Jaaren 1521 tot 1560, op de Warven plagten verhandelt te worden, als mede over beroeping der ſententiën, bij de Regters in de *Ommelanden* ter eerſter inſtantie over zulke zaaken geveld. Van deeze Warfsſententiën kan niet verder geappelleerd worden; en hoe wel de Jurisdictie der Warven in de voorgaande Eeuwen zeer groot is geweest, is dezelve nu bijna ten eenemaal buiten gebruik geraakt, dewijl door ſtilzwijgende of expreſſe ſubmisſie van partijen bijna alle zaaken ter judicatuure van de hooge Juſtitiekamer worden gebragt, om te vermijden de al te groote langwijligheid van procedeeren, dewelke noodzakelijk moet volgen, wanneer een Gerecht maar tweemaal in een Jaar vergadert, als ook om andere redenen.

De Stads Regeering in het bijzonder betreffende, hoedanig dezelve, in voorige Eeuwen heeft beſtaan, kan uit de oude Hiſtorieſchrijvers, en voornamentlijk uit het Tractaat van den vermaarden UBBO EMMIUS *de agro Friſiæ & urbe Groningæ*, gezien worden; maar is daar in bij verloop van tijd, en voornamentlijk zedert het Jaar 1663, een merkelijke veranderinge gemaakt: zijnde tegenwoordig een zuivere Ariſtocratiſche Regeering, egter niet bepaald of gehegt aan eenige bijzondere familiën, als beſtaande uit vier Burgemeesteren en twaalf Raadsheeren, dewelke op de volgende wijze verkooren worden. De voorzittende Burgemeester doet Jaarlijks op den 8 Februarij de Burgemeesters en Raadsheeren, welke in den Eed zijn, nevens de gezwoorene Gemeente, beſtaande uit 24 perſoonen, des morgens ten agt uuren in de Kerk, en vervolgens, na de predicatie, bij hunnen Eed op het Raadhuis dagen, alwaar de Raad zitting genoomen hebbende, doet de voorzittende Burgemeester de gezwoorene Gemeente binnen in de Raadkamer verzoeken, welke dan ſeſſie neemt naar order van hunnen rang op een lagerbank beneden voor de Raadsheeren, en door den Preſident over de reden van hunne ſamenroeping verwittigd worden, welke daar op verder door een der Stads Secretariſen doet voorleezen de wetten,

waar-

waar naar dezelve zig in het doen van de Raadskeur zullen moeten reguleeren; 't welk gedaan zijnde, doet de Presidente in een hoed, waar in getast en niet gezien kan worden, zo veele gouden wit-gemailleerde, met viif zwart-gemailleerde bonen, dat te saamen een gelijk getal uitmaakt, als 'er persoonen van de gezwoorene Gemeente tegenwoordig zijn. Dan koomen eerst de drie Taallieden, en vervolgens de Gezwoorene, ieder naar de order van zijn keur, welke in het tweede Jaar Gezwoornen zijn geweest, en dan van onderen op naar de oudsten toe, die in het eerste Jaar in de gezwoorene Gemeente gezeeten hebben, en tasten ieder, een voor een, een boon uit den gezegden hoed. Die een witte boon krijgt, gaat aanstonds weder op zijn plaats; maar die vijf, welke ieder een zwarte boon getast hebben, moeten midden op de vloer in de Raadkamer staan blijven, wordende hen door den Presidente voorgeleezen de Eed, waar naar zij zig in de te doene keur moeten gedraagen: 't welk gedaan zijnde, vertrekken zij naar een andere Kamer, en kiezen aldaar agt persoonen, volgens de wetten kiesbaar, dewelke zijn Raadsheeren voor dat loopende Jaar met de andere agt Heeren, welke nog een Jaar in den Raad continueeren; en bijaldien het agt Heeren zijn, dewelke alvoorens in den Raad hebben gezeeten, worden dezelve wederom op nieuw ingekooren, ten zij iemand door sententie van den Raad om eenige misdaad onbekwaam mogt zijn verklaard; en bijaldien geen agt persoonen in leeven zijn, welke alvoorens in den Raad hebben gezeeten, kiezen die vijf Keurheeren zo veel nieuwe, als 'er oude ontbreeken, naar hun eigen zin en welgevallen, mits dat dezelve hebben die hoedanigheden, welke naar de Keurwetten vereischt worden. Deeze Keur gedaan zijnde, moet zij aan den Raad gepresenteerd worden, om geapprobeerd te worden; want de een of de ander geimprobeert zijnde, moeten de zelve Keurheeren een ander in deszelfs plaats verkiezen. Om te beter te begrijpen, dat alle Jaaren maar agt Heeren verkoozen worden, dient men te weeten, dat de geheele Raad, saamengesteld uit oude, of niet in den Eed zijnde, en uit den zittenden, of in den Eed zijnden Raad, bestaat uit zesentwintig persoonen, te weeten agt Burgemeesters, en agttien Raadsheeren. Van de agt Burgemeesters zijn vier in den Eed, of in den Raad, en

vier hebben zitting in de Hoofdmannenkamer; zo dat alle Jaaren twee Burgemeesters uitgaan uit den Raad, en voor twee Jaaren zitting moeten houden in de Hoofdmannenkamer, en dat daarentegen alle Jaaren twee Burgemeesters gaan uit de Hoofdmannenkamer, en voor den tijd van twee Jaaren weder in den Raad worden ingekoozen. Van de agttien Raadsheeren zijn twaalf in den zittenden Raad, en zes in andere Generaliteits of Provinciaale Ampten. Van de twaalf Raadsheeren, die in den Eed zijn, gaan alle Jaaren zes uit den Raad, voor den tijd van een Jaar, in een ander Generaliteits of Provinciaal Ampt, en worden in derzelver plaats weder voor den tijd van twee Jaaren ingekoozen de zes andere Raadsheeren, die in het verloopen Jaar buiten den Raad, of buiten den Eed in een ander Generaliteits of Provinciaal Collegie, zitting hebben gehad.

De keuze van den Raad, invoegen boven verhaald, door de vijf Keurheeren uit de gezwoorene Gemeente gedaan en geapprobeert zijnde, gaan de agt nieuw ingekoozene met de agt continueerende Heeren voor het zogenaamde oude Regthuis, alwaar nu de Hoofdwagt is van de Burgerij, en alwaar hen door den oudsten afgaanden Burgemeester, of bij onvermogen van hem, door den volgenden de Eed word voorgeleezen, waar bij zij zweeren, dat zij van naastkomenden St. Pietersdag, als de zon opgaat, tot St. Pietersdag van het volgende Jaar, als de zon wederom opgaat, regte Raadsheeren zullen wezen der Stad, derzelver best naar vermogen bezorgen, en ieder een zonder aanzien van persoon Regt en Justitie in de processen doen. Daar op komen die zo in den Eed gebragte Raadsheeren, des anderen daags, den 9 Februarij, voor de middag ten tien uuren van zelf op het Raadhuis, en kiezen uit hen voor dat loopende Jaar vier Burgemeesteren in den tijd, twee uit de continueerende, en twee uit den nieuw ingaanden rang, namentlijk die te vooren Burgemeesters zijn geweest, of zo 'er een gestorven is, den oudsten Raadsheer in dien rang, waar in een Burgemeester ontbreekt. De Keur gedaan zijnde, gaan de vier Burgemeesters naar de zelve plaats, als boven is gezegt, en worden aldaar ook op dezelve bovengemelde wijze in den Eed gebragt, blijvende de twaalf Raads-

Raadsheeren zo lang boven op het Raadhuis, tot dat de vier Burgemeesters hunnen Eed hebben afgelegt. Behalven dien Eed, moeten alle nieuw ingekooze Burgemeesters of Raadsheeren, die nooit te vooren Burgemeester of Raadsheer zijn geweest, nog doen den Eed van zuiveringe, dat zij om hun Ampt te bekoomen aan niemand iets hebben belooft, of gegeeven, noch ook belooven of geeven zullen; gelijk mede op den 22 Februarij, op de eerste zitting, de geheele Raad, nevens den Sijndicus, en belde de Secretarisſen, den Eed moeten doen tegen het neemen van gaven en geſchenken, bij Reſolutie van den 14 December des Jaars 1663 verboden, niet alleen in opzigt van pointen van Juſtitie, maar ook in pointen van Politie, wegens het begeeven van Ampten en Beneficien, 't zij groot of klein, uitgenoomen het geen op eenige emploien bij openbaare wet als een equivalent is geſteld, ten voordeele van de gezaamentlijke Regenten, maar nooit iets voor iemand in het bijzonder. Bijaldien het mogt gebeuren, dat een Burgemeester of Raadsheer, in den Eed zijnde, mogt komen te overlijden, zo word in deszelfs plaats een ander bekwaam perſoon gekoozen, niet door den Taalman en de gezwoorene Gemeente, maar door de andere Burgemeesters en Raadsheeren, dewelke in den Eed zijn, mits dat zulks geſchiede binnen agt dagen na de begraavinge van den verſtorven; anders vervalt de beſtelling aan de gezwoorene Gemeente, om zijn plaats wederom te vervullen op dien agtſten dag van Februarij des Jaars, als de verſtorven op zijn tourbeurt wederom had ingekoozen moeten worden, bijaldien hij in 't leeven was geweest.

In het algemeen word gepermitteerd, dat in alle vergaderingen van de Stads Regeering, alle voorkoomende zaaken, zonder eenig onderſcheid van groote of kleine, worden geconcludeert en afgedaan bij meerderheid van ſtemmen, hoofd voor hoofd te tellen. Aangaande verder de magt en 't gezag van Burgemeesteren en Raad, dient men te weeten, dat het oppergezag is bij den zittenden of in den Eed zijnden Raad, uit vier Burgemeesters en twaalf Raadsheeren beſtaande, gelijk bevoorens is gezegt, en zulks in alle zaaken, een punt of twee, hier na te melden, uitgezondert. Gevolglijk heeft

de

de Raad de magt, om alle politieke ordonnantien, tot goede order en handhaving der politie dienende, alleen af te geeven; alle Ampten en Beneficien, groot of klein, in Politie, Juſtitie en Militie, ter diſpoſitie van de Stad ſtaande, naar haar welgevallen te begeeven, 't zij in de Generaliteits, Provinciaale of Stads Regeering en Jurisdictien. Bij den zelven word order geſteld op alle openbaare Stads gebouwen en werken, het ordinaris disponeeren over alle Stads goederen en inkomſten, het inneemen van alle rekeningen van goederen en inkomſten, de Stad direct of indirect concerneerende, uitgenomen dat de rekening, die alle Jaaren, in de week voor Paaſchen, gedaan word, door den Stads Rentmeester geſchied, ten overſtaan van Burgemeesteren en Raad, nevens Taalmannen en gezwoorene Gemeente. (Te vooren plagten daar over mede geroepen te worden, de Gecommitteerden uit de agttien Gilden of Maatſchappijen, voornamentlijk van handwerkslieden.) Burgemeesteren en Raad hebben mede alle civiele en crimineele Jurisdictie, alwaar een Burger of Ingezeeten der Stad gedaagde is, en oordeelen in beide gevallen bij arrest, zonder dat van derzelver vonnisſen eenig appèl, reauditie, of reductie, bij eenig ander Geregt, in of buiten de Provintie, verzogt kan worden.

Boven is gezegt, dat 'er een punt of twee waren, waar in de zittende Raad alleen niet concludeerde. Dit is vooreerst, in het maaken van algemeene wetten voor de Stad, en het bezwaaren van de Stads kasſe, door negotiatie van kapitaalen: want daar over moeten mede worden geroepen, de oude of buiten den Eed zijnde Raad, nevens de Taalmannen en gezwoorene Gemeente, welke in den Eed zijn; wordende ook in deezen bij meerderheid van ſtemmen, van alle aanweezende perſoonen geconcludeert; kunnende voorts de zittende Raad mede in alle voorvallen deeze vergadering beleggen, zo menigmaal zij oordeelen, dat het gewigt der zaake komt te vereisſchen. Wijders is, zedert eenige Jaaren, ingevoerd, dat over de zaaken, dewelke op den Provinciaalen Landdag verhandelt zullen worden, eerst de oude of zittende Raad mede word beroepen, om over die zaaken te beſolgneeren en te beſluiten.

Gelijk de zittende Raad bevoegt is om wetten te maaken voor de beide Oldampten, ſtelt dezelve ook een Drosſaard aan, over

het

het *Groot* of *Wold-Oldampt*, dewelke, uit naame van Burgemeesteren of Raad, oeffent Jurisdictie in alle civiele en crimineele zaaken, vallende geen appèl van des Drosſaards ſententien, in crimineele zaaken geveld; maar van ſententien, in civiele zaaken geweezen, bedragende boven vijftien *Car.* guldens, kan geappelleerd worden aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*. Dezelve Drosſaard is mede Schepper van *Termunterzijl*, en heeft met zijne Sijlveſters uit het *Wold-* en *Klei-Oldampt*, opzigt op de gemelde Sijl, als mede met Sijlveſter uit het *Wold-Oldampt*, over de Diken en Sijlveſter afwateringen in het *Wold-Oldampt*. Bij dit Gollegie van Drost en Sijlveſters is gevoegt een perſoon, zijnde Ontfanger der penningen, die tot onderhoud der Sijl, Diepen en Dijken worden uitgeſchreeven, en met eenen Secretaris van dezelve. In opzigt van de civiele en crimineele Jurisdictie, word mede door den zittenden Raad geſteld een Lands Schrijver, dewelke bij den Drost in alle deelen en punten het Ampt van een Secretaris bekleed.

Over het *Klei-Oldampt* ſtelt de zittende Raad mede een Amptman, dewelke in opzigt van de civiele en crimineele Juſtitie aldaar de zelve magt heeft als de Drosſaard in het *Groote* of *Wold-Oldampt*. Hij is ook mede Dijkgraaf, en heeft nevens de Dijkregters uit de reſpective Karſpelen het opzigt over de Zee- en Dollaarddijken van het *Klei-Oldampt*.

De zittende Raad ſtelt mede een Amptman over het Gerigte *Selwert*, of *Cooregt*, hebbende dit regt na veele ſtrubbelingen vast begonnen in den Jaare 1516, en zedert altoos gerust behouden. De Amptman heeft bij zig een Secretaris, die mede door den Raad word aangeſteld, en heeft mede civiele en crimineele Jurisdictie, welke beide binnen *Groningen* in het oude Regthuis gehouden word, met eenig onderſcheid; zo dat de ſententien in crimineele zaaken worden geveld door den Amptman, met agt gezwoorene bijzitters, zonder dat daar van eenig appèl kan ingeſteld worden; maar in opzigt van civiele Jurisdictie oordeelt de Amptman ter eerſter inſtantie met twee bijzitters (het welk *Legebank* genoemt word) over alle voorvallende verſchillen, 't zij perſoneele, of reëele actien; en bijaldien de eisch is onder de 50 guldens, of van zaaken, die geen uitſtel kunnen lijden, word van die ſententie onmiddelijk geappelleerd, aan

aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*; maar de appellen over allerhande andere zaaken, bij den Amptman en de twee bijzitters gedecideert, moeten eerst gedaan worden aan het *Hofdding*, het welk alle Jaaren driemaal gehouden word bij den Amptman en de agt gezworene bijzitters; en die zig bij dit vonnis bezwaard vind, kan daar van voor de derde instantie appelleeren, aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*. De bijzitters, waar van zo even is gemeld, worden tot agt in getal verkooren uit gequalificeerde Ingezeetenen, in het *Gooregt*, of in het Geregte van *Selwert* woonagtig, en continueeren den tijd van vier Jaaren: zo nogthans, dat alle Jaaren vier van dezelve afgaan, en in derzelver plaats vier nieuwe, door den Amptman met de vier continueerende bijzitters gekoozen worden; of, zo iemand binnen dien tijd kwam te sterven, word in deszelfs plaats een nieuwe gekoozen, door den Amptman en de zeven overige bijzitters. In alle deeze voorvallen word geoordeelt naar het *Selweder* Landregt, het welk particuliere wetten zijn, alleen tot deeze Jurisdictie behoorende, en door Burgemeesteren en Raad, in den Jaare 1673, na gedaane revisie der oude Landregten, gearresteerd.

De zelve Amptman is mede Regter in het *Sappemeer*, met annexen, en heeft tot zijn dienst den zelven Secretaris van het *Gooregt*. Dit *Sappemeer* is te vooren geweest, een groot woest Meir, waar onder veel Veen zat, en is in den Jaare 1619, en daar omtrent het water daar uit afgetapt, en naar de Stad geleid, en tegenwoordig een welbeplante en redelijk volkrijke Kolonie, als hier na op zijn Artijkel breeder zal gezegt worden, waar over de Amptman, als Regter van het *Sappemeer*, alleen uit naame van Burgemeesteren en Raad, oeffent alle civiele en crimineele Jurisdictie, oordeelende daar in naar het *Oldampter* Landregt; vallende mede geen appèl van crimineele sententien, maar van de civiele Jurisdictie kan mede geappelleerd worden aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*.

De Jurisdictie over *Westwoldingeland*, is voor der Jaare 1538, veele tijden lang geoeffend bij de familie van ADDINGA, maar door Keizer KAREL DEN V, tot een Leengoed gemaakt, en tot recognitie van gedaane dienſten gegeeven, aan GEORG SCHENK, in den Jaare 1538. Door deszelfs zoon is het over-

ge-

gedraagen aan den Graave VAN AREMBERG, die het, in het twaalfjaarige beſtand tuſſchen *Spanje* en de *Nederlanden*, afſtond, aan een *Amſterdamsch* Koopman, dewelke het naderhand voor eene groote ſomme gelds heeft verkogt, aan de Stad *Groningen*, zo dat dezelve nu de Heerlijkheid van *Wedde* en *Westwoldingeland* bezit, als een Leengoed, en dezelve doet beleenen, op naame van deezen of geenen perſoon van den Raad van *Brabant*, de Provintie van *Holland*, *Friesland* en *Overijſſel*; zijnde gevolglijk geregtigd, in dat Landſchap te verregten, al wat het Leenregt medebrengt, of eenigzints aan Leenmannen is geoorlooft; ſtellende uit dien hoofde den Drosſaard over geheel *Wedde* (alwaar zijne reſidentie is) en over *Westwoldingeland* aan, met magt van civiele en crimineele Jurisdictie, volgens de order en forme, aldaar voorgeſchreeven en gebruikelijk; ſtelt mede een Regter over *Westerwolda*, dewelke moet oordeelen naar het *Westerwoldinger* Landregt, in de Jaaren 1566 en 1567, door Gecommitteerden van Keizer KAREL DEN V opgeſteld, en in den Jaare 1677, op order van Burgemeesteren en Raad, in *Groningen* gedrukt, met laſt, dat de Drost, Regter en Ingezeetenen zig daar naar zullen reguleeren. Bovendien ſtelt de zittende Raad een Regter aan, over *Bellingewolda* en *Blijham*, welke met dat gedeelte van de Kolonie, de *Pekel* genaamd, het welk aan de Zuidzijde van het Riviertje, de *Pekel A* geheeten, tegenwoordig mede onder *Westerwolda* gereekend word, hoe wel het waarſchijnlijk is, dat de beide eerstgenoemde Dorpen in oude tijden onder *Reiderland* mede behoord hebben; het welk ongetwijffeld de reden is, dat die Ingezeetenen niet geregt worden naar het *Westerwolder* Landregt, maar naar een bijzonder Landregt, het welk bijna in alles overeenkomt met het Landregt der *Oldampten*, naaste gebuuren, en in oude tijden ten deele mede onderhorig aan *Reiderland*. Van de ſententien van deeze beide Regters in civiele zaaken geveld, moet eerst geappelleerd worden aan den Drosſaard te *Wolda*, van wiens ſententie voor de derde inſtantie geappelleerd kan worden, aan de Hoofdmannenkamer van Stad en Lande, doch niet verder. In plaats van het geen Keizer KAREL DEN V, bij een Octroibrief, Jaarlijks van de Ingezeetenen van *Westerwolda* had bedongen, worden nu, gelijk in de zeven vereenigde Provintien gebruikelijk is, de gemee-

meene middelen in *Westerwolda*, *Bellingewolda*, *Blijham*, en de Zuidzijde van de *Pekel* A, door de Gecommitteerden van den Raad van Staate, Jaarlijks ten voordeele van de Generaliteit verpagt; ten welken einde door den Raad van Staate een Ontfanger is gesteld, aan wien mede de betaaling gedaan moet worden, wegens de vrijwillige verkooping van vaste en onroerende goederen.

De Taalmannen en de gezwoore Gemeente, van welke boven dikwils gewag is gemaakt, bestaan uit zesendertig personen, waar van twaalf zijn buiten den Eed, en vierentwintig in den Eed. Aan dezelve staat niet eenige bestelling van Jurisdictie of Regtspleeging, of begeeving van eenige Ampten; zij maaken ook niet uit een bijzonder Lighaam, veel min geoppoſeerd aan Burgemeesteren en Raad: waarom zij ook geen bijzondere vergadering mogen beleggen, of houden, dan met expres voorgaand consent van Burgemeesteren en Raad, maar kan derzelver pligt of officie best worden begreepen uit den Eed, welken zij Jaarlijks afleggen en zweeren, namentlijk: *Dat zij regte Gezwoorenen zullen wezen der Stad* Groningen, *en dat zij Burgemeesteren en Raad ſtijf en ſterk zullen maaken, en holden in haaren regte, en dat bij haar zullen koomen als haar bode zenden, en dat beste helpen raden voor de Gemeente en voor de Stad van* Groningen; *en vermelden den Raad, 't geene de Raad of de Gemeente der Stad hinderen of ſchaden mogt, en dat zij geene verzameling of verbond maaken zullen, dan dat gezamentlijk met Burgemeesteren en Raad bovengemeld, en buiten haar conſent niet.*

De Taalmannen en gezwoorene Gemeente, die in den Eed zijn, zitten en beſoigneeren Jaarlijks, nevens den zittenden Raad, over het inneemen van de Stads rekeningen, 't welk alle Jaaren, in de week voor Paaſchen gedaan word, door den Stads Rentmeester, van alle ontfangst en uitgave van de Stads goederen, die in den verloopen Jaare is voorgevallen. Burgemeesteren en Raad, welke in den Eed zijn, ſtellen ook alle Jaaren Gecommitteerden aan tot de Stads Rekenkamer, beſtaande uit negen perſoonen, den jongſten Burgemeester als Preſident, de twee jongſte Raadsheeren, een uit den aangaanden en een uit den continueerenden rang, den Stads Syndicus,

Rent-

Rentmeester, een Stads Secretaris, een Taalman uit de gezwoorene Gemeente, den Stads Fiskaal, en een Gezwooren. Deeze examineeren en liquideeren alle declaratien van arbeidsloon, gedane leverantien van materiaalen aan de Stad. en pasſeeren daar op ordonnantie van betaaling op den Rentmeester; welke ordonnantien door den Burgemeester en de beide Raadsheeren, nevens den Secretaris, vertekend worden; examineeren de reſtanten van den Stads Rentmeester, en ſtellen order op de invordering van dezelve.

Het Geregt van *Gildwater* en *Stapelregt*, beſtaat uit een Olderman en twaalf perſoonen, met een Secretaris, waar van agt in den Eed zijn, en vier buiten den Eed; gaande van die agt in den Eed zijnde, alle Jaaren vier af, welke twee Jaaren gezeeten hebben, en worden opgevolgt door de vier andere, welke een Jaar buiten den Eed zijn geweest. Deeze agt perſoonen worden alle Jaaren gekoozen en op nieuw in den Eed gebragt, op den 22 Februarij, door de twee Burgemeesters en de zes Raadsheeren, welke op dien tijd uit den Raad gaan; maar bijaldien door de dood, of anders, een plaats van een Gildregtsheer, in den Eed zijnde, mogt komen te vaceeren, daar van ſtaat de begeeving ter dispoſitie van den zittenden Raad. De Olderman van het Gildregt word alle Jaaren verkooren door den zittenden Raad, en word gewoonlijk die geen, welke daar toe eens is aangeſteld, Jaarlijks, geduurende zijn leeven, bij continuatie gekoozen. Hij is als Preſident van het Gildregt; maar in opzigt van contraventien, tegen het Stapelregt begaan, word hij geconſidereerd als Fiskaal, en ageert op zijn naam: waarom hij ook moet opſtaan, wanneer de andere agt Heeren over het verſchil oordeelen.

De Weeskamer, beſtaande uit vier perſoonen, ten minſte 25 Jaaren oud, nevens een Secretaris, en een Dienaar, word mede beſteld door den zittenden Raad, en worden de vier Weesheeren, alle Jaaren op den 22 Februarij, op nieuw in den Eed gebragt. Die zelve Heeren zijn tevens Commisſarisſen van de Huwelijkszaaken.

In de Stad zijn ook agt Kluftheeren, of Wijkmeesters, benevens een Schrijver, en een Dienaar. De Schrijver word aangeſteld door den zittenden Raad, de Dienaar door de Kluftheeren;

maar in opzigt van de Kluftheeren zelf, is eenig onderſcheid: want bijaldien de Heeren van den Raad een Kluftheer tot een ander Ampt bevorderen, vergeeven dezelve wederom terſtond de Kluftheersplaats; maar wanneer een Kluftheer komt te ſterven, maaken de zeven overblijvende de nominatie van drie perſoonen, waar uit een, en tijdelijks de oudſte of eerſte op de nominatie, door den zittenden Raad verkooren word. Het Ampt der Kluftheeren is, te bezorgen, dat de ſtraaten en afwateringen in de Stad behoorlijk worden onderhouden; dat niemand door eenige timmeragie van huizen, of anders, het gemeen of zijn buurman benadeelen, enz. de verſchillen, daar over tuſſchen de nabuuren ontſtaan, de plano te decideeren, moetende van derzelver oordeel binnen 24 uuren aan den zittenden Raad geappelleerd worden.

Nog is in de Stad, in den Jaare 1697, ingeſteld, een Geregt, genaamd Commisſarisſen van kleine zaaken, beſtaande uit den jongſten Raadsheer in den afgaanden rang, en twee daar toe geſtelde Kooplieden, dewelke zonder vacatien, en zonder dat Advocaaten geadmitteerd worden, de plano decideeren de verſchillen, over het niet leveren naar de ſtaal, of andere misleveringe van koorn, of diergelijk; moetende mede van derzelver uitſpraak binnen 24 uuren aan den zittenden Raad geappelleerd worden.

De Kerkelijke beſtiering, of den *Hervormden Nederduitſchen* Kerkenraad der Stad *Groningen* betreffende, dezelve beſtaat uit negen Predikanten, waar van een buitengewoon Hoogleeraar is, en den predikdienst, zo als boven, daar van de Akademie is geſprooken, gemeld is, nevens de andere Heeren Predikanten waarneemt; zestien Ouderlingen, te weeten vier uit de Heeren, vier uit de Geleerden, en agt uit de Burgerije; een Aartsdiaken, of Boekhouder der Armen, en agtien Diakenen. De verkiezing der Predikanten geſchied op de volgende wijze. Een Predikant overleeden zijnde, word door Predikanten en Ouderlingen een nominatie van drieën gemaakt, dewelke ieder tweemaalen na malkander moeten prediken. Dit gedaan zijnde, word op de Conſiſtoriekamer, door den gantſchen Kerkenraad, namentlijk Predikanten, Ouderlingen, den Aartsdiaken, en de andere Diakenen, de verkiezing bij meerderheid van ſtemmen gedaan. Vervolgens word de gekooze-

ne,

be, drie agtereen volgende zondagen, van den Predikſtoel afgekondigt, en voorts des morgens, in de *St. Martenskerk*, in den dienst bevestigd.

Omtrent de agtien Diakenen is aan te merken; dat als 'er een of meer verkooren moeten worden, zulks altoos drie weeken voor Pinxteren, door Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, in de Conſiſtoriekamer geſchied, wordende altijd op Pinxterdag bevestigd.

De Kerk en Klasſis van *Groningen* ſtaan onder het Sijnode van *Groningen* en de *Ommelanden*, het welk, om het tweede Jaar, in de eerſte week van de maand Maij, in deeze Stad gehouden word, wordende het andere Jaar gehouden in de Stad *Appingadam*.

Onder de Geleerde en vermaarde Mannen, welke de Stad *Groningen* heeft voortgebragt, worden geteld JOHANNES WESSELUS, of WESSEL HARMENS, een groot Taalkundige; GERARDUS BYNELLIUS, Abt van *Marlendale*, te *Norden*; HIERONYMUS VERRUTIUS, een voornaam Regtsgeleerde; UWO HELT, zeer bedreeven in de *Latijnſche* en *Griekſche* Taalen; UBBO EMMIUS; MENSO ALTING, en veele anderen, op verſcheiden plaatzen in dit Woordenboek vermeld.

Zie Ubbo Emmius; de agro Friſiæ & urbe Groninga; it. in Hiſt. Friſ. Schotanus, Hiſt. Friſ. Winſemius; Kronijk van Vriesl. Alting; Notitia Germ. Inf. P. II. Matthæus, Analect. Tom. VI. Hooft en van Meteren, Nederl. Hiſt. Sijlvius, Vervolg op Aitzema, I. Deel; I. en II. Stuk. Valkenier, Verward Europa. Johannis Alſtorphii Conjectanea Philol. ſuper nummo cuſo in mem. obſid. & liberat. orbis Groningæ. De Pijlaaren en Peerlen van Groningen. *Oudheden en Geſtigten van* Groningen. *Suffridus Petri, de ſcript. Friſ.* enz.

GRONOVIUS, (JOHANNES FREDRICUS) een beroemd Regtsgeleerde en Hiſtoriekundige, gebooren te *Hamburg*, in 't Jaar 1611. Hij liet, van zijne tederſte jeugd, een ongemeenen ijver en lust tot de ſtudien blijken. Tot rijper Jaaren gekoomen zijnde, bepaalde hij zig tot de twee bovengemelde weetenſchappen. Naderhand doorreisde hij *Duitschland*, *Italie* en *Frankrijk*. Eindelijk in de *Nederlanden* gekoomen zijnde, zette hij zig te *Deventer* neder, daar hij zig, door verſcheidene geleerde

Schriften, een naam maakte. Dit was oorzaak, dat hij, in de plaats van DANIEL HEINSIUS, tot Hoogleeraar in de *Griekſche* Taal, de Hiſtoriekunde en Welſpreekenheid, te *Leiden* bevordert werd. Hij nam zijnen post met grooten lof waar, en gaf een groot aantal werken in het ligt, onder welke verſcheiden oude Schrijvers, met zijne aanteekeningen. Hij ſtierf te *Leiden*, den 28 December van het Jaar 1671, tot ſmert van alle Geleerden, laatende twee zoonen na: JACOBUS, van wien, in het volgende Artikel, zal geſprooken worden, en THEODORUS LAURENTIUS GRONOVIUS, die, als Regtsgeleerde, zijn verblijf te *Deventer* hield.

GRONOVIUS, (JACOBUS) werd, in het Jaar 1645, te *Deventer* geboóren; zijn vader onderwees hem, te *Leiden*, met allen vlijt, in de Taalen, Weetenſchappen en bijzonder in de Regten. Daar na liet hij hem eene reize doen naar *Engeland*, alwaar hij zig met vlijt bediende van de Boekeriſen te *Oxford* en *Cambridge*, en met de geleerdſte mannen van dien tijd kennisſe maakte. Na zijne terugkomst, gaf hij POLYBIUS, met zijne aanmerkingen en die van CASAUBONIS, in het ligt. In zijn twintigſte Jaar werd hem, te *Deventer*, het Hoogleeraarampt aangeboden; doch om zijnen lust tot reizen te voldoen, bedankte hij daar voor. In het Jaar 1666 vertrok hij, met den *Hollandſchen* Gezant, den Heer PAATS, naar *Spanje*, en vervolgens naar *Italie*, daar hij Hoogleeraar werd. Doch alzo het Land en Volk hem niet behaagden, begaf hij zig, na verloop van twee Jaaren, naar *Venetie*, *Padua*, en van daar naar *Duitschland*, om 'er eene rijke erfſenis te ontvangen. In 't Jaar 1679 werd hij te *Leiden* als Hoogleeraar beroepen. Van wegen het genoegen, dat hij met zijne Intreêrede gaf, werd zijne Jaarwedde terſtond met 400 guldens verhoogd; het zelfde geſchiedde, andermaal, in het Jaar 1702, wanneer hem, daarenboven, de tijtel van Aardrijksbeſchrijver werd gegeeven. In dien tusſchentijd had hij verſcheide andere beroepen buitenslands van de hand geweezen. Hij is, in het Jaar 1716, van droefheid, over het verlies zijner jongſte dogter, te *Leiden* overleeden, juist op den tijd, als hij zijn werk over TACITUS, 't welk na zijnen dood, door zijnen

zoon,

zoon, is uitgegeeven, voltooid had. Hij liet twee zoonen na; de oudſte van welke Doctor in de Geneeskunde, en de jongſte in de Regten was: beiden zeer geleerde mannen. Als iets berispelijks heeft men, in deezen grooten man, aangemerkt, dat hij de Geleerden, waar mede hij in pennenſtrijd was, te ſcherp en met bittere woorden te keer ging. Het getal zijner gedrukte ſchriften beloopt 45, waar onder eenige zeer aanzienlijke werken.

GRONSFELD, een klein Landſchapje, met den tijtel van Graafſchap, in het Hertogdom van *Limburg*, in de XV Eeuw, door het overlijden van CATHARINA, de laatſte van dat Geſlagt, gekoomen aan het tegenwoordige Geſlagt. Toen, in het Jaar 1588, JODOCUS, door den Keizer, tot Graaf van *Bronkhorst* verheeven, zonder kinderen overleed, nam deszelfs broeder den tijtel aan. Deeze liet drie zoonen na, waar van de oudſte was JODOCUS MAXIMILIAAN, Graaf van *Gronsfeld Eberſtein*. Hij overleed in 't Jaar 1622, nalaatende: 1. OTTO WILLEM, Graaf van *Bronkhorst*, *Gronsfeld* en *Eberſtein*, *Keurbeijerſche* Generaal, Veldmarſchalk, en Wijbisſchop en Vicaris-Generaal van den Bisſchop van *Osnabrugge*; 2. JOHANNES FRANCISCUS; 3. ERNEST; JOHAN FILIP FELIX; 5. ANNA JUSTINA, en 6. CLARA SYBILLA. Uit dit Geſlagte is mede afkomſtig,

GRONSFELD-DIEPENBROEK, (BERTRAM FILIP SIGISMOND ALBREGT, Graaf van) Heer van *Wijngaarden* en *Ruigbroek*, enz. In het Jaar 1747 werd hij, door de Staaten van *Holland*, als Afgezant, gezonden naar het Hof van *Berlijn*, om het gedrag der Staaten Generaal, met opzigt tot *Frankrijk*, te verdedigen, en om tevens, ware het mogelijk, den Koning van *Pruiſſen* nader te verbinden aan de belangen van den Staat der Vereenigde *Nederlanden*. Als een bekwaam Staatsman kweet hij zig getrouwelijk van zijnen pligt. In de hoedanigheid van beſchreeven in het Lid der Edelen van *Holland*, werd zijne Excellentie, op de verkiezing van wijlen zijne Hoogheid, aangeſteld tot Kastelein van het Slot te *Muiden*, en tot Baljuw en Dijkgraaf van *Naarden* en *Gooiland*, mitsgaders tot Hoofdſchout van *Weesp* en *Weesper-Karſpel* en *Hoog-Bijlemer*, in plaatze van den Heere

en Mr. JAN BERND BIKKER, die daar van, vrijwillig, afſtand had gedaan. Op den 18 van de maand Augustus van dat Jaar werd de Graaf plegtig aangeſteld. Op den 25 van de maand Julij, van 't Jaar 1761, nam dezelve zitting in den Raad ter Admiraliteit te *Amſteldam*.

GRONSFELD, (FREDRIK, *Graaf van*) werd, den twee-en-twintigſten Jannarij van het Jaar 1744, beleend met *Werkendam*, 't welk, na zijn overlijden, werd opgedraagen aan deszelfs Weduwe, Vrouwe CAROLINA FREDRICA HENRIETTA MARIA, Gravinne van *Bentheim*, *Tekelenburg*, *Steinfurt* en *Limburg*, den 25 Julij van het Jaar 1755. De nog levende WILLEM ANNE LODEWYK, Graaf van *Gronsfeld*, Heer van *Werkendam* en *Endegeest*, werd daar mede beleend den 30 Julij van 't Jaar 1783. *Werkendam* werd, door zijn Ed., bij verkoop, afgeſtaan, den 3 Februarij van het Jaar 1787, aan den Heere THEODOOR JAN, Baron Roest van *Alkemade*, woonagtig te *Leiden*, aan wiens medegedeelde berigten wij dit Artikel verſchuldigd zijn.

GRONSFORT, een oud Slot, in *Gelderland*, nabij het *Dodenweerd*, door de Heeren VAN LYNDEN, die het lang bezeeten hebben, in de voorgaande Eeuw vertimmerd, en met groote Bosſchen beplant. Voorheen was het de verblijfplaats van een *Jeſuitſchen* Priester.

GROOT. (DE) Van dit aanzienlijke Geſlagt, waar uit de Penix der Geleerdheid, de vermaarde HUGO DE GROOT, afkomſtig was, hebben verſcheiden beroemde mannen, zints Jaaren herwaards, binnen *Delft*, en naderhand te *Rotterdam*, de aanzienlijkſte Eerampten bekleed, welke deszelfs nakomelingen in laatstgemelde Stad nog bekleeden.

Mr. HUGO HUIGENSZ DE GROOT was, in het Jaar 1485, Lid der Veertigen. Hij overleed in het Jaar 1509.

DIRK HUIGENSZ DE GROOT, Schepen, in de Jaaren 1491, 92, 96, 97 en 1503; Theſaurier, in het Jaar 1493; Burgemeester, in

in het Jaar 1501, 2, 4, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20 en 1521.

DIRK HUIGEN DE GROOT, Weesmeester, in het Jaar 1506.

HUIG DE GROOT, CORNELISZ., van *Noorthorn*, Schepen, in de Jaaren 1541, 42, 46, 52, 53, 54 en 1556; Burgemeester, in de Jaaren 1556, 57, 58, 62, 63, 64, 65 en 1566. Hij ſtierf, den 12 April van het Jaar 1567.

Mr. JOHAN HUIGENSZ DE GROOT, Schepen, in het Jaar 1589, en 1590; Burgemeester, in het Jaar 1591, 92, 93, 94 en 1595.

Mr. JAN HUIGENSZ DE GROOT, Raad; van zijn Ampt verlaaten, in het Jaar 1601; geſtorven den 3 Maij van het Jaar 1640.

GROOT, (CORNELIS DE) was de oudſte zoon van HUIG of HUGO DE GROOT, CORNELISZ., gebooren te *Delft*, in het Jaar 1546. Te *Parijs* en te *Orleans* zijne ſtudien volbragt hebbende, kwam hij, met roem, van daar te rug. Eerst was hij Requestmeester van zijne Hoogheid, Prinſe WILLEM DEN I; doch werd, bij het opregten der Hooge Schoole te *Leiden*, aan dezelve, tot Hoogleeraar in de Regten verkooren. Hij overleed op zijnen Geboortedag, den 25 Julij van het Jaar 1610. Bij zijn leven, was hij, bij de geleerdſte mannen van zijnen tijd, in groot aanzien geweest. 'Er zijn geſchriften van hem in druk; BOXHORN getuigt, vier onderſcheidene nog ongedrukte werken van hem gezien te hebben.

GROOT, (JAN of JOHAN DE) broeder van den zo evengemelden, en vader van onzen vermaarden HUGO, had, te *Douaij*, den trap beklommen van Meester der vrije Konſten en Filoſophie, en vervolgens dien van Doctor in de Regten. Hij was een groot vriend der geleerdheid en der Geleerden; houdende, in den bloei zijner Jaaren, een gemeenzaamen omgang en briefwisſeling met de voornaamſte Letterhelden van *Nederland*, in 't

bijzonder met LIPSIUS, die hem zijnen vriend en leerling noemde. Ook was hij ervaaren in de *Latijnſche* Poëzij. In het Jaar 1589, verkreeg hij, zo als wij boven gezien hebben, den rang der Veertigen of Vroedſchappen zijner Geboorteſtad *Delft*, en werd aldaar, in het Jaar 1591, Burgemeester. Vervolgens bekwam hij de waardigheid van Curator der *Leidſche* Academie, en eindelijk die van Raadsheer van den Graave VAN HOHENLOO. Hij was gehuwd met ALIDA VAN OVERSCHIE, eene VROUWE van een aanzienlijk Geſlagt, uit den Huize van *Overſchie* en *Adrichem*.

GROOT, (DE) of GROTIUS, (HUGO) een der geleerdſte en beroemdſte mánnen van *Europa*, was gebooren te *Delft*, den 10 April des Jaars 1583, zoon van JAN DE GROOT, zo even gemeld. De blijken van zijn verheeven vernuft ſtraalden reeds in zijne tederſte Jaaren door: want hij maakte met zijn negende Jaar vaarzen, die van de grootſte liefhebbers gepreezen werden. Kort voor zijn twaalfde Jaar, begaf hij zig op de Hooge Schoole te *Leiden*, daar hij aanſtonds ging blokken in de Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en in de Regten: zo dat hij met zijn vijftiende Jaar, reeds in 't openbaar, over de Wijsbegeerte durfde redentwisten. In dien zelven ouderdom, namentlijk in 't Jaar 1598, trok hij met den *Hollandſchen* Gezant, den Heere JAN VAN OLDENBARNEVELD, naar *Frankrijk*, daar hij den tijtel van Meester in de Regten ontving, en ter handkus van Koning HENDRIK DEN IV wierd toegelaaten, die betuigde, veel agting voor hem te hebben: want hij gaf hem mede het geſchenk, 't welk hij gewoon was, aan uitmuntende Geleerden te geeven. Na zijne terugkomst in *Holland*, ging hij ijverig ter rolle, en pleitte met zijn 17 Jaar; en naauwlijks was hij 24, of hem wierd het Ampt van Advocaat Generaal opgedraagen. Hij gaf met zijn 17 Jaar uit: *Martiani Capellæ ſeptem Artes Liberales*, en zou, op den raad van *Scaliger*, over de *Humaniora* iets uitgegeeven hebben; maar zijn vader belette zulks. Hij drong zig in de vriendſchap van den beroemden JANUS DOUSA, en beſchreef, op hoog bevel, de Hiſtorie van de *Nederlandſche* oorlogen. Hij zette zig, in 't Jaar 1613, te *Rotterdam* neder, alwaar hem de waardigheid van Penſionaris wierd opgedraagen; dewelke hij egter niet wilde

aan-

aanneemen, voor dat men hem beloofde, hem nimmer af te zullen zetten; om dat hij wel voorzag, dat het verſchil, aangaande de algemeene genade, reeds hevig aan 't blaaken, in de voornaamſte Steden van *Holland* voor veelen ſchadelijke uitwerkzelen ſtond te veroorzaaken. In dat zelve Jaar wierd hij naar *Engeland* gezonden, om de zwevende verſchillen, tuſſchen de twee Natiën, wegens den Koophandel op *Indie*, ware het mogelijk, te beſlisſen; waar over hij eene verhandeling had uitgegeeven, onder den tijtel: de *Vrije Zee*, gedrukt in het Jaar 1609. Hier kreeg hij, aan 't Hof van Koning JACOBUS DEN I, gelegenheid, om met ISAAK CASAUBONUS naauwer kennisſe te maaken, die hem reeds uit zijne ſchriften veel agting toedroeg. Tot nu toe was HUGO DE GROOT door het geluk geſtreeld, en had in een vergenoegden ſtaat geleeft; maar in 't vervolg beproefde hij de onſtandvastigheid van 't zelve. Hij, ingewikkeld in de zaaken van JAN VAN OLDENBARNEVELD, wegens het gevoelen der *Remonſtranten*, of *Arminiaanen*, werd mede in den maalſtroom van ongenade gedompeld, en in hegtenis genoomen, in de maand Augustus des Jaars 1618; vervolgens den 18 Maij, des Jaars 1619, gedoemt tot een eeuwige gevangenisſe, en alle zijne goederen verbeurd verklaard. Ten dien einde voerde men hem den 6 Junij, van 't zelve Jaar, op het Huis te *Loeveſtein*, als ſchuldig verklaard, dat hij de zaaken van den Godsdienst in *Holland*, niet alleen beroert, maar ook ſchadelijke raadſlagen, ten nadeele van denzelven, en van de rust der Kerke en des Lands, door heimelijke en openbaare ſchriften en redenvoeringen, gegeeven had. Daar bragt hij zijnen tijd door, met naarſtig blokken en ſchrijven van heerlijke boeken, zo wel over den Godsdienst, als over andere ſtoffen, tot dat, na verloop van anderhalf Jaar, zijne wakkere vrouw, MARIA VAN REIGERSBERG, hem op een ongemeene wijze wist te redden, en in vrijheid te ſtellen. Deeze vrouw, uit een voortreffelijk Geſlagt geſprooten, na alles aangewend te hebben, wat mogelijk was, om bij de Heeren Staaten zijn ontſlag te bevorderen, nam een kloekmoedig beſluit. Zij had reeds gemerkt, dat zijne wagters zo naauw de koffers met boeken en lijnwaat, hem toegezonden wordende, niet meer openden of doorzagen,

als zij plagten te doen, en hen belast was; derhalven overreedde zij haar man, dat hij zig in een koffer liet ſluiten, in welken zij, aan het einde daar zijn hoofd zou leggen, eenige gaten, om lugt te ſcheppen, had laaten booren, en dien hij van binnen met een ander ſlot kon ſluiten. DE GROOT, zig op haar aanhouden, daar in gelegt hebbende, werd de koffer, zelfs met hulp van de wagt, in de ſchuit gebragt, waar mede men hem naar *Gorkum*, daar niet verre van af geleegen, aan 't huis van eenen zijner vrienden voerde, terwijl zij de wagt verzogt, eenigen tijd te willen ſtil zijn, alzo zij voorgaf, dat haar man onpaſſelijk was; maar wanneer zij dagt, dat hij reeds in behoude haven was, zeide zij tegen hen, dat de vogel hen ontvlogen, en haar man in vrijheid was. Aanſtonds wilde men tegen haar, als tegen eene misdadige, handelen; en daar waren Regters, die oordeelden, dat men haar in haar mans plaats moest opſluiten; maar de meerderheid van ſtemmen ſprak haar vrij, en ieder prees haare kloekmoedigheid, en liefde voor haaren Gemaal. DE GROOT dus in vrijheid geraakt zijnde, ging onder het kleed van een Metzelaar, met de maatſtok in de hand, op den gewoonen wagen zitten, en reed naar *Antwerpen*. Van daar ging hij naar *Frankrijk*, alwaar hij met veel agting aan 't Hof ontvangen, en met een Jaargeld begiftigd werd. De *Hollandſche* Afgezanten tragtten te vergeefsch, hem bij den Koning kwaad te brouwen; die Vorst beſchermde hem in 't tegendeel, voor hunne vervolgingen. Hier was hij niet ledig, maar hield zig geduurig op met het ſchrijven van fraaie werken. Het eerſte, dat hij uitgaf, was een verweerſchrift tegen de Staaten van *Holland*, waar in hij zijne beſchuldigingen wederleidde. Prins FREDRIK HENDRIK ſchreef aan hem, in 't Jaar 1622, en bood hem zijne gunst aan. Men vind deezen brief agter het Leeven van DE GROOT gedrukt. Na een verblijf van elf Jaaren, in *Frankrijk* keerde hij, met hoope vervuld, wederom naar *Holland*; maar hij zag, dat zijne vijanden, niettegenſtaande de geneegenheid des gemelden Prinſſe, hem lagen leidden, die hem eerlang ſchadelijk zouden kunnen zijn. Dus werd hij op nieuw gedwongen, zijn Vaderland, wiens welvaaren hem altijd zeer na aan 't hart had geleegen, te verlaaten. Hij ſloeg den weg in naar *Hamburg*, alwaar hij zo lang vertoefde, tot dat hij, de aanbie-

din-

dingen van de Kroon *Zweeden*, in 't Jaar 1634, aangenomen hebbende, derwaards ging. De Koningin CHRISTINA vereerde hem met de waardigheid van Raad, en zond hem, als haaren Afgezant, naar *Frankrijk*, aan Koning LODEWYK DEN XIII. Na dat hij hier, omtrent elf Jaaren, met dit Eeramt bekleed was geweest, trok hij wederom naar *Zweeden*, om aan de Koningin verſlag van zine verrigtingen te doen. Hij trok door *Holland*, en *Amſterdam* ontving hem met eerbewijzingen. Hij zag de Koningin CHRISTINA, te *Stokholm*; en na haar rekenſchap van zijn doen gegeeven te hebben, verzogt hij zeer ootmoedig om ontſlag van zijnen dienst. Dit verkreeg hij van haar, hoewel ongaarne, doordien deeze Vorſtin eene buitengemeene agting voor zijne verdienſten had. Dit ſtelde hem ten doele des nijds, en verwekte hem veele vijanden, onder de Grooten van 't Rijk. Hij ging ſcheep, maar moest, door een ſtorm beloopen, op de *Pomerſche* kust uitſtappen, en zijne reis over Land, in ziekte en ongemak, vervolgen; doch zijn ongemak de overhand nemende, was hij gedwongen, te *Roſtok* ſtil te blijven, alwaar hij, na weinig dagen, den 28 Augustus, des Jaars 1645, overleed. Zijn lijk werd naar *Delft* gevoerd, en bij zijne familie begraaven. Zijne Gezantſchappen, en ontelbaare andere bezigheden, hebben hem niet belet, verſcheide heerlijke werken in 't ligt te geeven: want geduurende zijn verblijf te *Parijs*, voor dat hij daar als Afgezant van *Zweeden* was, bragt hij in 't *Latijn* over, in proſe, zijn boek, over *de Waarheid van den Chriſtelijken Godsdienst*, 't geen hij te vooren in *Nederduitſche* vaarzen, ten dienſte der zeevarende perſoonen, zangswijze had opgeſteld. Dit werk was zeer Godvrugtig, en bekwaam om de ruwſte zielen te beſchaaven, vervuld met eene diepe wijsheid: waarom het ook in 't *Grieksch*, *Perſiaansch*, *Arabisch*, *Engelsch*, *Fransch* en *Nederduitsch* is overgezet. Zijn onvergelijklijk werk, *van 't Regt des oorlogs en der vrede*, gaf hij te *Parijs*, in 't Jaar 1625, uit, en droeg het op aan Koning LODEWYK DEN XIII. Dit werk is mede in veele Taalen overgebragt, en zeer dikwils herdrukt, ſtrekkende als een hoofdſieraad voor alle geleerde Boekzaalen. Verder zijne *Nederlandſche Jaarboeken en Hiſtorien*, mede een fraai

fraai werk, en bij de Geleerden in agting; voorts zijn werk, *van de Oudheid der Bataviſche, nu Hollandſche Republiek*; *Chronijk van Holland*; *Euripidis Phœniſſæ*; *Excerpta ex Comœdiis & Tragœdiis Græcis, tum quæ extant, tum quæ perierunt*; *Philoſophorum ſententiæ de fato*; *Hiſtoria Gothorum, Vandalorum, partim verſa, partim in ordinem digeſta*; *Lucani Phaſſalia, cum notis*; *Diſſertationes de ſtudiis rectè inſtituendis*; *De imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra, cum ſcholiis Blondelli*; *Florum ſparſio, ſeu notæ breves ad Juſtinianum*; *Notæ & emendationes ad Tacitum*; *Apologeticus eorum, qui Hollandiæ Weſtfrieſique & vicinis nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem, quæ evenit an.* 1618. *ſcriptis*; *Opera Theologica*; *Diſſertatio de Origine gentium Americanarum*; *Notæ in Martiani Min. Felicis Capellæ Satiricon*; *Verhaal van de belegering van Breda*; *van Grol*; *Brieven*; *Gedigten*, *enz.* waar van ook veele in andere Taalen overgezet, en dikwils herdrukt zijn. Deeze zo groote en doorgeleerde man, zag zig, egter, van alle kanten, door duizenden vijanden beſprongen. Hij wikkelde zig in een onaangenaamen ſtrijd; want willende de verſchillen over den Godsdienst, ware het mogelijk, vernietigen, maakte hij zig verdagt, en veroorzaakte grooter verwijdering. Een Godgeleerde binnen *Leiden*, ANDREAS RIVETUS, een *Franschman* van geboorte, tastte hem 't eerst aan, en vergat niets om hem bij de *Proteſtanten* verdagt te maaken. De laster, die door zijne vijanden kwaadaardig na zijnen dood wierd uitgebraakt, als of hij, zonder op God te denken, geſtorven was, is kragtig wederlegt, door het getuigenis van JOHANNES QUISTORP, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Roſtok*, daar hij krank leggende, denzelven bij zig ontbood, en blijken gaf, dat hij waarlijk zijn eenigſte vertrouwen op Gods barmhartigheid, en de verdienſten van CHRISTUS ſtelde. Hier door word ook wederlegt de lastering, dat hij als een *Sociniaan* zou geſtorven zijn: want hij betuigde mede aan dien Hoogleeraar, dat hij geloofde, dat CHRISTUS God en Mensch was. Ook hebben andere geleerde mannen de penne ter zijner verdediging opgevat; waarom men hier geene omſtandigheden meer zal aanhalen, vermits den lasteraaren door de waarheid de mond is geſtopt. Hij is getrouwd geweest met

Ma-

MARIA VAN REIGERSBERG, bij welke hij drie zoonen, KORNELIS, PIETER en DIDERIK, en eene dogter, CORNELIA, heeft verwekt, alle perſoonen van een uitneemend verſtand. Van den middelſten, PIETER, zal hier na, in een afzonderlijk Artikel, geſprooken worden. KORNELIS en DIRK hebben den oorlog gevolgt; de oudſte heeft, onder den vermaarden TURENNE, in *Italie* gedient, en is, door den Raad van *Venetie*, met de Ridderorde van *St. Marcus* begiftigd; en de jongſte heeft gedient, onder den vermaarden Hertog BERNARD van *Saxen-Weijmar*, wiens gewoone Edelman hij eerst is geweest, als mede daar na Luitenant Generaal en Gouverneur van *Lauffenburg*, in den *Elzas*. Maar wanneer KAREL GUSTAAF, Koning van *Zweeden*, het vuur des oorlogs aan alle kanten ontſtoken had, en naar dappere mannen omzag, zo ontbood hij deeze twee helden, die, door hunnen vader HUGO, te vooren kennis aan 't Hof hadden gehad; dewelke zig ontdaan hebbende van hunne voordeelige posten, en hunne goederen verkogt hebbende, zig gereed maakten om te vertrekken, wanneer de tijding van de dood des Konings GUSTAAF kwam, overleeden in 't Jaar 1660. Doch de Koningin weduwe, hen hebbende laaten weeten, hunne voorgenome reize te vervorderen, zijn ze in den Jaare 1661 vertrokken, wanneer hun Kamerdienaar, verlokt door hunne ſchoone goudbeurzen, voornam hen beide te dooden, en met den buit heenen te gaan. Het zelve is ook, voor een gedeelte, door hem volbragt: zo als, onder het volgende Art. nader zal verhaald worden. KORNELIS DE GROOT, diep getroffen door dit rampzalig voorval, keerde weder naar 't Vaderland, alwaar hij in den Jaare 1665 is overleeden, zijnde, zo wel als zijn broeder, ongetrouwd, en te *Delft* begraaven. CORNELIA, de dogter van HUGO DE GROOT, is getrouwd met een *Fransch* Edelman, JAN BARTON, Burggraave van *Montbas*, die in den Jaare 1672, om zijn zwager, PIETER DE GROOT, heeft moeten lijden. *Grotii Apolog. Joh. Imperialis Muſæum. Patin Epiſt. 7 Van Meteren, Nederlandſche Geſchiedenisſen. Freher. Theatr. f.* 1103. *Meurſii Ath. Bat. Auberij Memoires. Witte Mem. Philoſoph. p* 554. *Obſerv. Hall. T. VII. p.* 330. *ſeq. Le Vaſſor l. XII. Hiſt. Lod. XIII. Baijle Dicton. Crit. Bateſius Theatr. Virorum*

dignitate clar. p. 420 & ſeq. Zieglers Labijrinth. p. 796. MSC.

GROOT, (WILLEM DE) jonger broeder van HUGO, wiens Digtkundige werken hij, in het Jaar 1617, bij een verzamelde, en in 't ligt gaf. Ook ſchreef hij eene *Inleiding tot de Praktijk van den Hove van Holland*, eerst in 't *Latijn*, en naderhand in het *Nederduitsch*; welk boek, door hem, aan de Regeering van *Delft* werd opgedraagen. WILLEM, mede een voortreflijk Digter, was voorts een nedrig en vroom man in zijnen wandel. Hij was gebooren den 10 Februarij, van het Jaar 1597, en overleed den 12 Maart, van het Jaar 1662.

GROOT, (CORNELIS DE) oudſte zoon van HUGO en MARIA VAN REIGERSBERGEN, had, met zijnen jongſten broeder, DIRK DE GROOT, het ontwerp eener reize naar *Zweeden* beraamd, om hunnen dienst aan te bieden aan CAREL GUSTAAF, die, na CHRISTINA, den *Zweedſchen* Troon beklommen, en altoos een bijzondere agting voor hunnen vader betoond had. Zij bevonden zig reeds op weg, wanneer hun, tusſchen *Embden* en *Breemen*, een deerlijk ongeluk trof. In een herberg vernagtende, had een ſchelmſche knegt, die den jongen Heer, eenige Jaaren, gedient had, en verlokt door het geld, welk zij bij zig hadden, voorgenomen, hun beiden te vermoorden. Met dit opzet in de kamer trodende, daar de jongſte reeds te rust lag, doorſchoot hij denzelven met een piſtool, met voorneemen om den oudſten even eens te behandelen. Dan deeze, nog niet in ſlaap zijnde, hoorde de ſchoot, kreeg agterdogt, en greep een piſtool, dat voor zijn bed op een ſtoel lag. Thans zag hij, bij het ligt der maane, den moordenaar zagjes en al bukkende, zijne ſlaapſtede naderen. Hierom brandde hij los, om hem geen tijd te geeven om nader te koomen, en trof hem zo gelukkig, dat hij nederviel. Hier op geraakte alles, in de herberg, in beweeging. De moordenaar, die niet dood, maar zwaar gekwetst was, werd gegreepen, en naar de gevangenis gebragt. Eerlang bekende hij zijne misdaad, en ontving zijne verdiende ſtraffe. Onze DE GROOT werd, naderhand, Kapitein van de

Hol-

Hollandsche Gardes, en Landdrost van de Meijerij van *'s Hertogenbosch*.

GROOT, (PIETER DE) tweede zoon van HUGO, was gebooren den 28 Maart, van het Jaar 1615, en, om dat hij niet wel ter been was, door zijnen vader, tot de Regtsgeleerdheid opgeleid. Zijne ſtudien volbragt hebbende, werd hij Reſident bij de Staaten Generaal, van wegen KAREL LODEWYK, Keurvorst van de *Paltz*. In het Jaar 1660 werd hij Penſionaris der Stad *Amſteldam*, en bekleedde dat Ampt den tijd van zeven Jaaren. In het Jaar 1668 werd hij, als Gezant, aan de *Noordſche* Hoven gezonden; en, bij zijne terugkomst, Penſionaris te *Rotterdam*. Kort daar op vertrok hij, als Ambasſadeur, naar *Frankrijk*, doch keerde, met den oorlog van het Jaar 1672, in de *Nederlanden* te rug. Geduurende de beroerten van dien tijd, werd hij, te *Rotterdam*, van zijn Ampt ontzet. Toen begaf hij zig, eerst naar *Antwerpen*, en van daar naar *Keulen*, en deed groote dienſten aan zijn Vaderland. Nogthans beſchuldigde men hem, bij zijne terugkomst, van misdaad van gekwetſte Majeſteit; doch, na wettig onderzoek, werd hij daar van vrij geſprooken. Hij leefde, na dien tijd, op zijn buitengoed, als een Ampteloos perſoon, en ſtierf, in den ouderdom van 70 Jaaren. Hij liet een zoon na, die Drost van *'s Hertogenbosch* geweest is.

In *Rotterdam* bekleeden, als nog, de nakomelingen van dit Geſlagt, de Stoelen der eere, zo als men uit de Regeeringslijsten kan zien.

GROOT, (GERARD DE) werd, in het Jaar 1384, Kanunnik van *Utrecht* en *Aken*. Doch hij leide, eerlang, die bediening neder, om, in zijne Geboorteſtad *Deventer*, een Kollegie van Geestelijken, tot onderwijs van de jeugd, op te regten; maar de dood verhinderde hem, in de uitvoering van dit ontwerp. Van hem is nagebleeven, *eene Verklaaring om de waarheid regt te prediken*; als ook, een boek *over de ſtudie der H. Schrift*: behalven nog eenige handſchriften, die in de Bibliotheeken bewaard worden. Het Klooster, welk hij, in het Jaar 1357, had beginnen te ſtigten, is naderhand gebruikt door Geeste-

telijke Maagden, en heeft, naar hem, den naam gevoerd van *Geerts Klooster*. Na de Reformatie is het, eenigen tijd, tot een Munthuis gebruikt, en, nog na dien tijd, tot andere oogmerken, van dienst geweest.

Oudh. van Deventer, I. Deel.

GROOT, (JAN DE) gebooren te *Vlisſingen*, in het Jaar 1650, is geplaatst onder de *Nederlandſche* Konstſchilders. In zijne jeugd had hij tot meesters, A. VERDOEL, A. VAN OSTADE en FRANS DE JONG: in meergevorderden ouderdom, verliet hij het penceel, en werd een Koffijkooper.

HOUBRAKEN, II. Deel, bl. 52.

GROOT AMMERS; zie AMMERS. (GROOT en KLEIN)

GROOTENBROEK; zie BROEK. (GROOTEN)

GROOTEGAST en DOESUM, twee Dorpen, in de *Groninger Ommelanden*, die in 't Kerklijke gecombineerd zijn; hebbende de Predikant zijne woonplaats in dit Dorp.

GROOTENHUIS, eene Havezaate in *Overijſſel*, ten Noorden van *Oldenzeel*. Een ander, van dien naam, legt in de nabijheid van *Enſchedé*.

GROOTENHUIS, (ARENT VAN) een beroemd *Amſteldammer*, welke, als Oprigter der Oostindiſche Maatſchappij, bekend ſtaat.

GROOTENHOUT, een Buurtſchap, in de Landen van *Overmaas*, onder de Hoofdbank *Beek*.

GROOTE LINDEN, een Dorp, in 't Nederampt des Lands van *Kuik*.

GROOT

GROOT LOON, een fraai Dorp, digt bij het Stedeke *Borgloon*, in 't Land van *Maaſtrigt*; het betaalt, Jaarlijks, aan Redemptiepenningen, 240 guldens.

GROOTE PIER, of LANGE PIER, dus genaamd, wegens de rijzigheid zijner geſtalte; bereikende hij, met zijne ſchouderen, de gewoone lengte. Daarenboven muntte hij uit in ſterkte; was, vervolgens, trotsch, ſtout en onverzaagt, en zelfs wreedaartig. Hij was, van geboorte en handteering, een *Frieſche* Boer, die wel gezeeten was, doch, door de plunderingen der *Saxen* en *Gelderſchen*, tot den bedelzak gebragt. Dit hem in den krop ſteekende, bragt hij een deel rappe gasten, die het zelve lot ondergaan hadden, ten getale van zes honderd, bij elkander, daar hij zig als hoofd over ſtelde. Zijn neef, WYRD, of WIERD, die hem, in grootte, ſterkte, noch wreedaartigheid weinig behoefde toe te geeven, was de tweede Bevelhebber in dit opgeraapte Leger, 't welk, onder hunne aanvoering, mensch nog duivel ſchroomde, en, gelijk men zegt, een roof van voor de hel zoude gehaald hebben. Vermids het Dorp *Kimswerd*, zijne geboorte-, althans zijne woonplaats, nevens veele anderen, door de *Saxen* was afgebrand, en door den Hertog, ter plonderinge overgegeeven, om dat het, voor de vrijheid der *Friezen*, de wapenen had opgevat, ging hij op de *Saxen* los, en voegde zig bij de *Gelderſchen*. GROOTE PIER, ziende dat hem het geluk diende, meende, ſpoed te moeten maaken. De *Gelderſchen*, om de Zuider Zee ruim en open te maaken, en hunnen vijanden allen toevoer af te ſnijden, hadden een goed aantal enkelde en dubbelde Zeilſchepen toegerust. Over deeze Vloot, werd GROOTE PIER, om zijnen hoogmoed te ſtreelen, als Admiraal aangeſteld. Vlijtig kweet hij zig in dien post, en rigtte zo veele plonderingen aan, op de kusten van *Holland*, geduurende het Jaar 1514, dat hij de ſchrik van dat Gewest werd. De *Saxen* hadden, in *Holland*, onder bevel van den Zeevoogt HIERONYMUS SNEES, een Vloot van 36 Zeilen uitgerust, om hunnen Krijgsknegten, die, in *Friesland*, door gebrek van betaaling, aan het muiten waren geſlagen, geld en levensmiddelen toe te voeren. Geen aangenaamer tijding kon PIER gebragt werden. Met 16 welbemande Schepen, zeilde hij deeze Vloot te gemoet,

en nam alle de Schepen, op agt na, die, na een hardnekkig gevegt, het ontvlugten. Het geluk, dat den zijnen ten dienſte ſtond, maakte hun zo vermeeten, dat zij niemand, dan hunne Bondgenooten, ſpaarden; wordende, al wat hun in handen viel, prijs verklaard. PIER, hier door trotſcher wordende, wilde niet anders genoemd zijn; dan *de verwoester der Deenen; de wreeker van Breemen; de aanhouder der Hamburgers, en het kruis der Hollanders.* Om zig nog gedugter te maaken, voerde hij, in zijn Wapen, Galg en Rad. Hij overwon de *Hollanders*, in een zeer hardnekkig gevegt, bij *Hoorn*, en deed veelen derzelven over boord werpen: veroverde en brandſchatte *Hoorn*, *Alkmaar*, de *Beverwijk*, *Nieuwpoort* en eenige andere Steden. Het geweldig op de *Hollanders* geladen hebbende, begroette hij hun met deeze ouderwetſche rijmen.

Ik GROOTE PIER, *Conine van Vrieslant, Hartog van Sneek, Graaf van Slooten, Vrijheer van Hinloopen, Capitein Generaal van de Zuider Zee.*

Een Stuurman ter doodt,
Acht de Hollanders bloot:
Al zijnſe groot van rade,
Zij zijn ſlap van dade.
Sterc van Partijen,
Cranc in 't ſtrijen.
Hoog van Glorie,
Cranc van Victorie.
Maer de Gelderſche ſterk van teeringe,
Slap van neeringe,
Cloec in den Velde,
Maar dorre van Gelde,
Vroom van Moede,
Maar clein van Goede:
Doch onvertzaagt in 't ſtrijden,
Dus wilt u verblijden,
En de Hollanders niet achten,
Want zij moeten verſmagten.

Want

Want zij zoudent beçopen,
Waar 't beſtant uitgeloopen:
Tegens mijn danck,
Ist zes maanden beſtant.

Als hij, eindelijk, zag, dat al de beloften der *Gelderſchen*, om de vrijheid der *Friezen* te verdedigen, louter bedrog waren, en dat zij zelven, even als de *Sax* en *Bourgondier*, zogten te handelen, en daar bij bedenkende, hoe wankelbaar de gunst der Vorſten zij, heeft hij zijn affcheid van den dienst genoomen, en is te *Sneek*, in rust en in hoogen ouderdom, den 18 October van het Jaar 1520, overleeden. Op het Stadhuis te *Leeuwaarden* ziet men nog twee lange blanke zwaarden, die men zegt hem en zijnen neeve te hebben toebehoord.

GROOT-SCHERMER, of ZUIDSCHERMER; zie SCHERMER. (ZUID en NOORD)

GROOT ZUNDERT, een aanzienlijk Dorp, omtrent drie uuren ten Westen van *Breda*, aan den rijweg, van *Breda* op *Antwerpen*. Dit Dorp was, onder anderen, in 't Land van *Breda*, in het Jaar 1387, door Hertoginne JOHANNA, aan JAN VAN POLAANEN, verpand, voor een ſomme van duizend guldens, op voorwaarde, dat het, voor gelijke ſomme, wederom zou gelost konnen worden. KAREL DE II, Koning van *Spanje*, bood, in het Jaar 1664, die ſomme aan den Prins van *Oranje*; doch in den *Haag* weigerde men dezelve te ontvangen, alzo de oppermagt, over dat gedeelte van *Staats-Braband*, bij den *Munſterſchen* vrede, was afgeſtaan; en ook, om dat het regt van losſing alleen de Hertogen van *Braband* toekwam. Het draagt den naam van *Groot Zundert*, om het te onderſcheiden van *Klein Zundert*, 't welk een kwartier uurs nader aan *Breda* geleegen is. Alhier is een *Gereformeerde* Kerk, die vrij aanzienlijk is.

GROOTE SCHANS; zie ISABELLE SCHANS.

GROOTE SCHANS, in *Staats Braband*, in de nabuurſchap van *Ter Heide*, dus genaamd, ter onderſcheiding van de Kleine. Beiden zijn thans geheel vervallen.

GROOT-OLDAMPT, in *Groningerland*, waar in geleegen zijn: *Winſchoten*, *Winſchoterzijl*, *de Pekel-Aa*, *Wildervank*, *Veendam*, *Muntendam*, *Meden*, *Westerlie*, *Heiligerlee*, *Rexta*, *Zuid-* en *Noordbroek*, *Scheemda*, *Beerta*, *Finſterwold*, *Oostwold*, *Midwolde*, *Midwolde Hamrik*, enz.

GROUP; zie WEST-MAAS.

GROUW, is het grootſte en aanzienlijkſte Dorp van de geheele Grietenij *I'jdaarderadeel*, en den naam van Vlek wel waardig. Het ligt, rondomme, zo zeer in Meeren en Moerasſen beſlooten, dat men, voorheen, het zelve te Land niet kon gemaaken. Doch, voor eenige Jaaren, is 'er een hooge rijweg, door de Moerasſen, derwaards aangelegd: zo dat men nu, met wagens, in en uit het Dorp kan rijden. Dit Vlek heeft zijnen naam van het water de *Grouw*, 't welk uit de verſcheide Meiren, die deeze plaats omringen, voorkomt. Het Dorp heeft 71 ſtemmen. Behalven éene Hervormde, heeft men 'er twee Gemeenten van de *Doopsgezinden*, die 'er ook, voormaals, vlijtiger dan heden, openbaare oeffeningen of bijeenkomſten plagten te houden, in den ſmaak der Collegianten.

GROUWE, een Dorp, in *Staats Vlaanderen*, in het Ambagt van *Hulst*, in het Jaar 1532, door het water, verſlonden.

GROVESTINS, het Stamhuis van het Adelijk Geſlagt van deezen naam, in de Grietenij *Tietjerkſteradeel*, onder het Dorp *Hardegarijp*, onderſcheiden van twee anderen, van dien zelven naam, het eene in *Menaldumadeel*, en het ander in *Hemelummer-Oldephaart*.

GROVESTINS, het Geſlagt van dien naam, of, zo als men van ouds plagt te ſchrijven, GROUWSTINS, heeft dien naam ontleend, van een groote Stins, of Kaſteel, ſtaande, weleer, bij het Dorp *Englum*, en nu omtrent 25 Jaaren geleeden, afgebroken Voorheen droeg dezelve den naam van *Sirtema*. De Lijst van dat aanzienlijk *Friesch* Geſlagt, 't welk nog in wezen is, vind men bij FERWERDA, in het *Adelijk Wa-*

Wapenboek, I. Stuk. WINSEMIUS, nevens andere *Frieſche* Schrijvers, maakt uitvoerig gewag van mannen, daar uit voortgekoomen. Onder anderen ſpreekt hij, op de XV Eeuw, van WYBE GROUWSTINS, bekend onder den naam van SCHERNE WYBE. Zijn ſpreuk was: *net te goed, net te tjoed*; dat is, *niet te goed, niet te kwaad*; welke ſpreuk eenigen van dit Geſlagt, naderhand, rondom hun Wapen geplaatst hebben. Hoe zeer eenige *Spaanschgezinden*, in de volgende Eeuw, den roem deezer mannen zogten te verduisteren, zij blijven, egter, tot heden toe, in groot aanzien, en behouden, door Staat- en Krijgskunde, hunne onſterflijke eere: gelijk inzonderheid zal blijken onder het Art. van den Generaal van GROVESTINS.

GROVESTINS, (OENE VAN) zoon van IDZARD, ſtond, al vroeg, bekend, als een der Bondgenooten; doch was te voorzigtig, om, op de begeerte van ALBA, te *Antwerpen* zig te koomen verantwoorden. In het Jaar 1572, voerde hij het bevel over eenige Ruiters, in *Friesland*, en werd, met twaalf der zijnen, handgemeen met een gelijk getal Karabiniers van BILLY. Na dat zijne manſchap was geſneuveld, ontkwam hij zelve, ter naauwer nood, het gevaar. Naderhand voegde hij zig bij den Graave VAN SCHOUWENBURG, met wien hij *Friesland* verliet. De uitſluiting, die hij, bij de amnestie, in het Jaar 1574, onderging, beloofde hem niet veel goeds. Dus bleef hij in ballingſchap, tot na de *Gendſche* bevrediging; en bevorderde toen het tekenen en ſluiten der Unie. Ook begaf hij zig wederom in den Krijgsdienst, en ijverde zelfs ſterk, te *Sneek* en elders, in het Jaar 1583. Zijne Egtgenoote, TET UNINGA, dogter van DOUWE HOYTSMA, begaf zig mede, met haar talrijk kroost, op de vlugt, betoonende dus, eene vrouw van mannenmoed te zijn.

Zie WINSEMIUS, BOR en TE WATER.

GROVESTINS, (WYBE VAN) broeder van OENE, was, zedert het Jaar 1561, Grietman van *Menaldumadeel*, doch werd van

dien post verlaaten, en in 't Jaar 1572, opgevolgd, door HETTE ABINGA. Nogthans schijnt hij, eenige Jaaren daar na, daar in hersteld te zijn. In het gemelde Jaar 1572, bevond hij zig te *Franeker*, en voegde zig toen, openlijk, bij de *Nassauwschen*. Hij wierf eenig volk, en werd een verdediger der vrijheid. Uit *Friesland* naar *Enkhuizen* geweeken, werd hij, door den Prins, tot Luitenant Admiraal aangesteld, om met zijne schepen de *Eems* te bezetten, en te verhinderen het vervoeren van Graanen, die naar de *Spaansche* Steden gezonden werden. Even als zijn broeder, van de algemeene vergiffenis uitgesloten zijnde, was het veiligst voor hem, zig naar elders te begeeven. Naderhand in 't Vaderland wedergekeerd zijnde, werd hij, in het Jaar 1582, Kolonel van *Westergoo*, en in het Jaar 1596, Volmagt van de vijf Deelen. In den Jaare 1599 deed hij openlijk belijdenis van den Hervormden Godsdienst. Hij overleed, den 18 Junij van het Jaar 1600, en werd begraaven te *Berlikum*. Tweemaal was hij getrouwd geweest.

TE WATER, bl. 426, enz.

GROVESTINS, (Jonkheer JOHAN VAN) bevond zig, in het Jaar 1618, op de vergadering, ten huize van ZUILENSTEIN, te *Utrecht*, en beschuldigde aldaar den oudsten Hopman der Waardgelders, HARTEVELD, met te zeggen; dat die hun te voorzen had aangezegt, *dat hij en de andere Hoplieden niet begeerden te dienen tegen de Algemeene Staaten, noch tegen den Prins*; noodzaakende voorts HARTEVELD, in 't bijzijn van de anderen, zulks te bekennen; die het ook deed, met bijvoeging, dat zijn volk zelfs onwillig was. Dit had ten gevolge, na dat de Prins, binnen *Utrecht*, meester was geworden, dat GROVESTINS, nevens anderen, van zijn Ampt verlaaten werd.

Vaderl. Historie, X. Deel, bl. 229 en 233.

GRO-

GROVESTINS, (Jonker EDZARD VAN) was een der *Frieſche* Edelen, welke, in het Jaar 1668, met de *Hollandſche*, de partij hield tegen de Prinsgezinden.

Zie *Vaderl. Hiſtorie*, XIII. Deel, bl. 341.

GROVESTINS. (N. N.) In het Jaar 1712, deed deeze Krijgsman, als Generaal Majoor, aan het hoofd van 1500 uitgeleezen ruiters, een inval in *Champagne*, en rigtte deerlijke verwoestingen aan, op het platte Land en in de Dorpen. Omſtandiger word dit verhaald bij TE WATER, alwaar men 't volgende leest: „ De wakkere GROVESTINS deed, met een troep vrijwilligers, „ waar onder verſcheiden jonge Officiers, *Frieſche* Edellieden, „ en andere jongelingen van goeden huize, eenen inval in *Frankrijk* tot op zekeren afſtand van *Parijs*. Waar dit vliegend „ Legertje kwam, werd alles onder brandſchatting gelegd. De „ bijna ongelooflijke voorſpoed, dien het maakte; de ſchrik, „ dien het zo onverwagt tot in het hart van het Rijk bragt; het „ beleid van GROVESTINS, en de dapperheid zijner togtgezellen, „ waar van de langstleevende geweest is, de Luitenant Generaal „ EELCO VAN GLINSTRA, hebben ſtoffe van verwondering in dien „ tijd opgeleverd."

Vaderl. Hiſtorie, XVII. Deel, bl. 466.
TE WATER, in Nota, bl. 424.

GRUDIUS, (NICOLAAS) Ridder, zoon van den Preſident, NICOLAAS EVERHARD, bekleedde zeer aanzienlijke posten, als, die van Kasſier der Staaten van *Braband*; van Geheimſchrijver van de Order van 't Gulde Vlies; van Raadsheer van Keizer KAREL DEN V, en van Koning FILIPS DEN II. Hij was een beroemd Digter en Redenaar. Hij overleed te *Venetien*, werwaards hij, door FILIPS, in het Jaar 1571, gezonden was. Zijne ſchriften vind men gemeld, bij SWEERTIUS, *Ath. Belg.*

GRUISBEEK, eene Hofſtede, in *Delfsland*, onder *Rijswijk* geleegen.

GRUITWARDT, (FERNANDUS) gebooren te *Goes*, den 19 Maart van het Jaar 1628, en aldaar een beroemd Geneesheer, Schepen, Raad, en eindelijk Burgemeester. In het Jaar 1651 was hij, te *Utrecht*, ſtatelijk, met de kap gepromoveert. Eerst oeffende hij de practijk te *Middelburg*, en daar na in zijne Geboorteſtad. Hij ſtierf, nalaatende eenige geſchriften, in het Jaar 1701. In het Jaar 1680 gaf hij in het ligt, een boek, onder den tijtel van *Zeeuwsch Treurtooneel*, in 4to, ter verdediging zijner huisvrouwe en kinderen, tegen derzelver Medeburgers, Vaders, Voogden, Regenten enz. Men vind daar in: de Deductie voor zijne vrouw, PETRONELLA WILHELMI, in het Jaar 1668; Ampliatie voor dezelve, in het Jaar 1668; Appendix voor dezelve, in het Jaar 1671; Index van de voorgaande ſtukken, in het Jaar 1672; Finis, of beſluit, in het Jaar 1673; en meer anderen, tot in 't Jaar 1685. De Pleidooien, over welke deeze ſchriften loopen, waren ontſtaan, over eene erffenis, bedraagende elf hondert negenendertig ponden vlaams en vijſtien ſchellingen, die haar, door haaren vader, onthouden wierd, als zijnde haare ligitime portie. Ook was GRUITWARDT, met zijne mede Regenten, in 't Jaar 1692, in een hevig geſchil geraakt, over de vermeerdering van gezag, dat hij, aan WILLEM DEN III, wilde toekennen.

GRUITWARDT, (HIERONIMUS) broeder van bovengemelden, ſtierf, als Raadsheer van *Zeeland*, in het Jaar 1675.

GRUTE, of ook wel GRUTTE, dien men meent te behooren tot het Geſlagt van GRUTHEERE, of GRUTERUS, was een der Teekenaars van het Verbond der Edelen, en mogelijk, dezelve, die, bij anderen, voorkomt, onder den naam van F. DE GRUITER.

TE WATER.

GRU-

GRUTERUS, (GUALTERUS, of WOUTER VAN GRUTHEERE,) vader van den na te noemenen JANUS GRUTERUS, was afkomſtig uit een Adelijk *Vlaamsch* Geſlagt, zo als te zien is, bij L'ESPINOY, CARPINTIER en SANDERUS. 's Mans levensloop is eene aaneenſchakeling van zeldzaamheden. Hij werd gebooren te *Antwerpen*, alwaar zijn vader, NICOLAAS, Lid der Regeering, en, volgens ſommigen, zelfs Burgemeester was. Het verbond en ſneekſchrift der Edelen getekend hebbende, moest hij zijne Ampten en Geboorteſtad verlaaten, en, als balling, elders een veiliger verblijf zoeken. Zijne huisvrouw, KATHARINA TISHEM, van *Engelſche* afkomſte, en ongemeen bedreeven in de Taalen, tot zo verre, dat zij GALENUS in t *Grieksch* las, werd, te gelijk met hem, gebannen, om dat zij, ſchoon haars ondanks, iemand, die om den Godsdienst verdagt was, binnen haar huis ontvangen had. Zij beiden begaven zig te ſcheep, en leden groot gevaar van ſchipbreuk, bij *Walcheren*. Eindelijk kwamen zij te *Calais*. Hier ontmoette hem een zonderling getal. Op zekeren tijd de Stads wallen, in zijne onkunde van daar mede te misdoen, rond wandelende, werd hij, door de ſoldaaten, gevat; en terſtond, naar het gevangenhuis gebragt. Inmiddels komt 'er iemand van de Magiſtraat, die zeide, den vreemdeling wel te kennen, en ſtraks bevel gaf, om hem los te laaten; tot zijne groote verwondering zeker, wijl die weldoender hem onbekend was, en ook altoos gebleeven is: waarom hij dien man zijnen onbekenden verloſſer plagt te noemen. Kort daar na ſtak hij over naar *Engeland*, en koos zijne verblijfplaats te *Norwich*. Na verloop van tien Jaaren, keerde hij weder naar *Nederland*. In het Jaar 1577, woonde hij, met zijn vrouw en drie kinderen, te *Middelburg*, en werd of was aldaar Ledemaat van de *Gereformeerde* Kerk, en zelfs verkoozen tot Ouderling. Na dat de Staaten zig van *Antwerpen* hadden meester gemaakt, begaf hij zig derwaards, onder beding, van nooit in openbaare Ampten geſteld te zullen worden; een blijk, dat hij van alle eerzugt zuiver was. In het Jaar 1583, wanneer ANJOU die Stad dagt te overrompelen, was hij, egter, Wijkmeester, en kweet zig zo wel, dat men hem, toen PARMA de Stad benaauwde, be-

noemde, om met ALDEGONDE, LEEFDAAL en ROOSA, zorge te draagen voor de levensmiddelen. Onzeker is het, of hij nog lang daar na geleefd hebbe; maar niet dat hij, met den roem van eerlijkheid, edelmoedigheid en Godsvrugt, ten grave gedaald is.

GRUTERUS, (JANUS) gebooren te *Antwerpen*, was een groot kenner der *Latijnſche* Taal, en beroemd Aardrijkskundige. Zijn vader, GUALTERUS GRUTERUS, genoodzaakt, de wijk naar *Engeland* te neemen, leerde de jonge GRUTERUS aldaar de *Latijnſche* Taal. Hij werd, door zijnen vader, naar *Leiden* gezonden, om zig in de Regten te oeffenen; waar in hij, eerlang, den trap van Leeraar beklom. Doch zijn ſmaak helde bijzonderlijk over tot de Geſchiedenisſen en Oordeelkundige weetenſchappen. Zijne ſtudien volbragt hebbende, doorreisde hij *Duitſchland*, en werd, te *Wittenberg*, Hoogleeraar in de Geſchiedenisſen. Na den dood van CHRISTIAAN, Keurvorst van *Saxen*, verliet hij dien post. Ook weigerde hij, het Formulier van Eendragt te teekenen. Hij begaf zig naar *Heidelberg*, alwaar hij het zelve Ampt bekleedde, en ook overleed, in het Jaar 1627, het 77 Jaar zijns ouderdoms. Zijne ſchriften maken een geheele Lijst uit.

BAYLE, *Dict.*

GRUTERUS, (PETRUS) bekend door zijne ſchriften, gedrukt te *Leiden*, in het Jaar 1609; te *Frankfort*, in het Jaar 1615; en te *Amſterdam*, in het Jaar 1625. 'Er is veel verſchil, zo over de plaats zijner geboorte, voor welke de een *Zierikzee*, anderen de *Paltz* houden, als over zijne zoonen. Zijne ſchriften worden van eenigen gepreezen, en van anderen gelaakt.

BAILE, *Dict.*

GRUTERUS. (THOMAS) Volgens ſommigen zou deeze, benevens JAN, JACOB en REINIER, een zoon van evengemelden

PE-

PETRUS geweest zijn; en, indien men BOXHORN gelooven mag, waren 't allen *Zeeuwen*. THOMAS was Hoogleeraar te *Duisberg*. Zijn broeder JAN was, in het Jaar 1604, te *Middelburg*, Rector der *Latijnſche* Schoole, en Profeſſor in de Hiſtorien.

GRUTERUS, of de GRUTHEERE, (FILIPS) naar alle waarſchijnlijkheid, mede behoord hebbende tot het Geſlagt van dien naam, was mede een der onderteekenaaren van het Verbond der Edelen; en dus, naastdenkelijk, onderſcheiden van hun, die, in 't Jaar 1575, te *Gent*, door den Aartshertog, en naderhand, door Keizer KAREL, Ridder geſlagen werden.

TE WATER.

GRUTERUS, (PHILIPPUS) geboren te *Dirxland*, op 't Eiland van *Overflakkee*, was een Geestelijke der *Roomſche* Kerke. Hij heeft, in het *Latijn*, beſchreeven *de dapperheid der Oude Batave*n, gedrukt te *Leiden*, in het Jaar 1618, in folio.

VAL. AND.

GRUIJTGELD. *Gruijt* was een ſoort van Plantgewas, 't welk men, in de plaats van gist, gebruikte, om het bier te doen gisten, volgens SPEELMAN, in *Gloſſario*, *V.* Grutum. Dit gevoelen word bijna eenpaarig bevestigd, in alle oude brieven, waar in van 't Gruitgeld geſprooken word. Bij HEDA, *Hiſtoria Ultraj.* pag. 95, werd het uitdrukkelijk genaamd: *Negotium generale fermentatæ Cereviſiæ, quod vulgo* GRUTT *nuncupatur*; en elders, bij MATTHÆUS, *de Nob.* Lib. IV, p. 910 en 911, van den 11 Maij van het Jaar 1338, *Jus fermentandi.* Tot hog meerder bevestiging, word in een brief van het Jaar 1064, bij MIRÆUS, *Opera Diplom.* Tom. I. pag. 63, de GRUIJTER beſchreeven, als een perſoon, die de ſtof bereidde, waar mede men de bieren aan 't rijzen hielp. Volgens de meeste Schrijvers, moest dit Gruijtgeld, door de Brouwers, betaald worden, voor het gebruik van 't water. SLIGTENHORST beweert, dat dit geld

al-

alleen moest betaald worden van de dikke bieren, die gisten moesten; en dus niet van het dunne, of anders, scherp bier. De inkomsten daar van werden verhuurd of verpagt. De WASSENAAREN, en de Heeren VAN NAALDWYK, onder *Rhijn-Delft* en [illegible], hadden mede Gruijtgeld, waar van de eene helft een [illegible] was. *Delft* verkreeg, eerst uit zekere Leeningen, de eene helft van FILIPS DE II; de andere helft kogt de Stad af van de Heeren VAN WASSENAAR. Na dat men de hoppe meer heeft beginnen te gebruiken, is het Gruijtgeld, of de beasting op de gist, merkelijk gedaald, en genoegzaam geheel vernietigd.

Zie DOEY, *Woordentolk*; *Oudheden van Utrecht*, III. Deel; *Beschrijving van Delft*, in folio, bl. 616, enz.

GRIJN, voorheen een Buurt in *Friesland*, aan den uitgang van [illegible] *Vlie*, doch, zedert, door het water verslonden, in het Jaar [illegible].

GRIJNDE, een der vijf Eilanden van *Westfriesland*, aan de Zee gelegen.

GRIJPSKERKE, in *Walcheren*, een oud en vrij goed Dorp en [illegible], behoorende aan *Poppendamme*. Ten [illegible] paalt het aan *Buttingen*, en behoorde, weleer, aan de Edelen van dien naam. De Kerk aldaar word door één Predikant bediend.

GRIJSTER, (PIETER) onzeker waar gebooren of gestorven, [illegible] om dat hij, van het Jaar 1625 tot 1655, [illegible] en *Amsterdam*, onder de *Vlaamsche Menniniten* was. Zijne schriften zijn onder de zijnen genoeg bekend.

SCHIJN, *Hist. der Mennoniten*, III. Deel, bl. 183.

GRY-

GRYZE, (JACOB DE) weleer Hoog Baljuw van *Brugge*, en, in het Jaar 1584, Afgezant, van wegen *Braband*, naar *Engeland*, om, nevens JOACHIM ORTEL, met Koningin ELISABETH te handelen. Op het Art. ORTEL zullen wij van die onderhandeling verſlag doen.

GUICIARDYN, (LODEWYK) was een neef van den Hiſtorieſchrijver van *Florence*, die den zelven naam voerde. Van deezen is ons nagebleeven, zijne *Beſchrijving der Nederlanden*. Hij was het, die, aan den Hertog VAN ALBA, den raad gaf, dat hij, om de rust te herſtellen, de Vasten behoorde af te ſchaffen; welken raad hij zelfs in geſchrifte aan den Hertog overgaf. Behalven het gemelde werk, heeft hij nog geſchreeven: *Verhaal van aanmerklijke voorvallen in Europa, en bijzonder in de Nederlanden, van de Jaaren* 1530 *tot* 1560; *Uitſpanningen*; *Ernſtige en Boertige woorden en daaden, ter verbetering der Zeeden*. Hij ſchreef dit werk, te *Antwerpen*, alwaar hij, in den ouderdom van 66 Jaaren, overleeden is. PONTANUS heeft zijne *Beſchrijving der Nederlanden*, in fol. gedrukt, in het Jaar 1612, met aanmerkingen verrijkt en verbeterd.

GUGERNEN, of GUBERNEN, worden, bij PLINIUS, tusſchen de *Ubien* en *Batavieren*, langs den *Rhijn* geplaatst; dat ook door TACITUS genoegzaam bevestigd word.

GUIDO VAN AVENNES, anders VAN HENEGOUWEN, de XLII Biſchop van *Utrecht*, was een zoon van JAN VAN AVENNES en van MARGRETA VAN CONSTANTINOPEL, Graavinne van *Vlaanderen*. Hij kwam, na den dood van Biſchop WILLEM DEN II, op de volgende wijze, tot het Bisdom. De ſtemmen der Kanunniken, zeer verdeeld zijnde, ſtemde de een voor ADOLF, Domproost, en de ander voor GUIDO. Maar GUIDO, geholpen door zijnen broeder JAN DEN II, Graaf van *Holland*, en door eenige andere Vorſten, kreeg dus de meerderheid. Zijne Regeering was niet gelukkig; moetende hij veele wederwaardigheden ondergaan; eerst door gemelden ADOLPH, en daar na van de *Friezen*; zo dat hij zig, niet zonder groote moeite, ſtaande hield.

hield. Hij deed, tot dekking van het Stigt, bouwen, de Sloten *Goer*, *Dullenburg* en *Stoutenburg*. Hij was een man van deftig gelaat, en ſchoone geſtalte; bevallig van uitſpraak; kloek van verſtand, en voorzigtig in zijne ondernemingen; en verder begaafd met verſcheiden deugden en goede hoedanigheden. Met ſchulden beladen zijnde, was hij ongemeen ſpaarzaam, leevende, een geruimen tijd, in *Frankrijk*, zuinig en ſober. Geduurende zijne reize, in het Jaar 1311, naar *Vienne*, werd hem, op die Kerkvergadering, de Kardinaalshoed aangeboden, waar voor hij bedankte. Geduurende zijne afwezigheid, waren de *Friezen*, op een valsch gerugt van zijnen dood, aan het muiten geſlaagen. Terug gekeerd zijnde, ging hij hun gewapend tegen. Op den 27 Maij van het Jaar 1317 overleed hij, zeer ſchielijk, niet zonder verdenking van vergeeven te zijn, en werd in de Domkerk begraaven.

Zie *Batavia Sacra*, D. II.

GUIELIELMI, (ADRIANUS) geboóren te *Vliſſingen*, en overleeden, te *Parijs*, in 't Jaar 1604. Hij was een Geneesheer, en ongemeen ervaaren in de *Arabiſche* Taal, waar van de getuigenisſen, bij CASAUBONIS en anderen, voor handen zijn.

LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

GUISIUS, (MATTHIAS VAN) een geboóren *Amersfoorder*, was weleer, te *Emmerik*, Kruisbroeder geweest, zonder, egter, zijne geloften gedaan te hebben. Hij werd Priester, en bediende *Stoutenberg*, *Leusden* en *Hoevelaken*, *Zoest* en *Baarn*, en werd daar na Paſtoor in zijn Geboorteſtad. Oud geworden zijnde, is hij aldaar overleeden, den 24 Februarij van 't Jaar 1696.

GULIK, (MATTHIAS VAN) geboortig van *den Bosch*, was eerst een *Jeſuit*, en naderhand Huispaſtoor bij den Heer VAN WARMOND.

GU-

GULIK, (JACOB VAN) een Minnebroeder, kwam, in het Jaar 1392, te *Utrecht*, gaf zig uit voor een Geestelijk Prelaat, en vertoonde daar van eenige verdigte brieven. Bisſchop BLANKENHEIM ſtelde hem aan tot Vicaris en Wij-Bisſchop; welk Ampt hij bijna zes Jaaren bediende. Daar na rugtbaar geworden zijnde, dat hij ongewijd was, werd hij gevangen, en veroordeeld om in een ketel met kookend water geworpen te worden, daar de Bisſchop hem levendig deed uithaalen, en vervolgens onthoofden. Die van hem, tot Priester, gewijd waren, moesten, op nieuw, gewijd worden. Sommige van deeze verlieten den Geestelijken Staat, en begaven zig in 't Huwelijk.

HEDA, *Oude Holl. Kronijk.*

GUDELINUS, (PETRUS) een beroemd *Nederlandsch* Regtsgeleerde, gebooren te *Aath*, in *Henegouwen*, den 8 Augustus van het Jaar 1549, ſtierf te *Leuven*, in het Jaar 1619, nalaatende twee zoonen, en zijne ſchriften over de Regtsgeleerdheid.

VAL. AND. POPPENS, *Bibliot. Belg.*

GUNTERSTEIN, een oud Adelijk Huis, in 't Nederkwartier van *Utrecht*, ſchuins over de Kerk van *Breukelen*. Dit Huis werd, voorheen, door Edelen bezeeten. In het Jaar 1573, geduurende het beleg van *Haarlem*, werden daar op gelegd 40 man, van de 500, die *Breukelen* beſchanst hadden. Reeds in 't Jaar 1539 was dit Huis, door de Staaten van *Utrecht*, voor een Ridder-Hofſtad bekend; doch, in het Jaar 1611, door de Staaten van *Holland*, aan welke het leenroerig was, aan den Advocaat VAN OLDENBARNEVELD, als een Leen gegeeven. In het Jaar 1672 werd het, door de *Franſchen*, met buskruid om verre geſmeeten. Zedert wederom ſierlijk opgehaald en vernieuwd zijnde, vertoont het zig tegenwoordig, als een vierkant deftig gebouw, in 't midden van een breede graft, omringd met lommer-

merijk geboomte. Zints lang heeft het behoord, aan de Heeren VAN COLLEN, Heeren van *Gunterſtein* en *Tienhoven*.

Staat van Utrecht.

GIJBELAND, eene Heerlijkheid, onder *Dordregt*, in het Kerklijke, gecombineerd met *Brandwijk*.

GYLLEN. (J. DE) Van deezen weet men niet meer, dan dat hij behoord heeft onder de *Brabandſche* Bondgenooten.

TE WATER.

GYSSELING, (JOHAN) van *Vliſſingen*, was Bewindhebber der Geoctroieerde West-Indiſche Maatſchappij, ter Kamer *Zeeland*. Hij werd, te gelijk met den Heer M THYS VAN CEULEN, Hoofd-Participant en Bewindhebber ter Kamer *Amſterdam*, verkooren om naar *Brazil* te vertrekken, en aldaar het opperbewind te aanvaarden. Zij namen, den 13 October van het Jaar 1632, de reize derwaards aan, en kwamen, den 17 Januarij van het Jaar 1633, voor 't Recif, met de Schepen *Middelburg* en *de Leeuw* voor anker. GYSSELING begaf zig, den 4 Februarij, naar *Tamarica*, om aldaar order te ſtellen. In de maand Augustus zeilde hij naar *Arija'*. 's Morgens vroeg vertrok hij met het volk uit de *Afogades*, en verder naar gezegde Kaap, daar hij zig nederſloeg; maar gebrek aan leeftogt, en de aanmadering van de vijandelijke overmagt, noodzaakte hem van daar te wijken. In October van dat zelve Jaar, deed hij, met eenige Schepen, bemand met 600 ſoldaaten, een togt naar 't Zuiden van *Brazil*, en toonde overal, waar hij kwam, zijnen moed en bekwaamheid. Op dien togt veroverde hij 250 kisten met zuiker, en 98 ſtukken *Brazilien* hout; ſteekende voorts, behalven het Vlek *Alago*, veele Hoffſteden, Schepen en Barken in brand. Den 24 Februarij van het volgende Jaar, zeilde hij, met een Vloot wel toegeruste Schepen, als Generaal, op het Schip

Over-

Overijsſel, naar de Rivier *Pariba*; doch, om den te grooten tegenſtand, dien hij aldaar ontmoette, liet hij dien ſtroom met Jagten bezetten, en zette, met de overige Schepen, koers naar *St. Auguſtijn*, daar hij eenige veroveringen maakte, en den vijand verſloeg. In April keerde hij weder naar 't Recif.

Hunnen tijd tèn einde geloopen zijnde, kwamen zij, met drie Schepen en één Jagt, welker lading beſtond in 826 zo vaten als kisten ſuiker, 27000 ℔ Braziliehout, den 6 November van het Jaar 1634, in 't Vaderland te rug. J. DE LAAT, hun Mede-Bewindhebber, heeft, in zijn *Jaarlijks Verhaal*, omſtandig aangetekend, wat voordeel de Maatſchappij, geduurende hun verblijf in de *Brazil*, genooten heeft, en berekent het zelve op bijna 23 tonnen gouds; van de ſuiker alleen is gemaakt, 1655700 guldens. Hun lof is, door BARLEUS, zeer breed uitgemeeten.

DE LAAT, *Jaarlijks Verhaal*, bl. 380, 382, 390 en 398.

GYZELS. (ARNOUD) Na dat men, in het Jaar 1641, beſloten had, om eene Vloot naar *Portugal* in Zee te zenden, voerde hij 't bevel over dezelve. DE RUITER werd, op dien togt, tot Kapitein en Schout bij Nagt aangeſteld, en woonde dus, in die waardigheid, den Scheepsſtrijd, bij Kaap *St. Vincent*, bij. Na denzelven week hij naar de Rivier van *Lisbon*, en keerde, met veel ſukkelens, in de Havens deezer Landen terug.

Vaderl. Hiſt. XI. Deel, bl. 314.

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER G.

XVII. en XVIII. DEEL.

bl.

Gaal, (Hugo) 1.
——— (Jacob) ib.
Gaasbeek, Geſlagt. ib.
——— (Jacob van) 2.
Gaasdonk. - 3.
Gaasp. - ib.
Gaast, Dorp. - ib.
Gaasterland, Grietenij. ib.
Gaastmabuuren. - 4.
Gaastmeer. - ib.
Gabbema, een Dorp. ib.
Gabellen. - ib.
Gaetan, (Don Louis) een Spanjaard. - ib.
Gagain. (Robbert) 5.
Gageldonk. - ib.
Gajekingaterborg, Adelijk Huis. ib.
Gall, (A.) of Goulus. ib.
Galama, Slot. - 6.
——— oud Adelijk Geſlagt. ib.
——— Poteſtaat. - 7.
——— (Galo Iges) ib.
——— (Hartman) 8.
——— (Sjerp) - 9.
——— (Tabo) 10.
Galamadam. - 11.
Galba, (Sergius Sulpitus) Roomsch Keizer. ib.
Galber, een Buurtſchap. 12.
Galen. (Christ. Bernard) ib.

bl.

Galen, (Jan van) Heer van Papendorp. - 12.
Galenus Abrahams. 35.
——— (Mattheus) 36.
Galkeheim, Adelijk Huis. ib.
Gallen, of Galli. - 37.
Gallien of Gallia. 39.
Gallilee, voortijds een Klooster. - 41.
Gallienus. - 42.
Gallus. (Carel) ib.
Gallutius. (Angelus) 43.
Galo. (Simon) - ib.
Gama. (Vascus) ib.
Gameren, een Dorp. ib.
Gamarra. (Don Esterande) ib.
Gama. (zie oud Gein) 44.
Gangalphus. - ib.
Gans. (Mr. Johan) 45.
——— (Jan in de) 48.
Gansfort. (J. W.) ib.
Ganſooijen, een Buurt. 50.
Ganswijk; zie Emminkhoven en Waardhuizen. 51.
Gapinge, een Kerkdorp. ib.
Garderen, een Dorp. ib.
Gardin. (Guilleaume du) ib.
Gardolf. - 52.
Garmerswolde. - ib.
Garneweert en Gostrum. ib.
Garrelsweerd, een Dorp. ib.

bl.

Garsthuizen. 52.
Garrijp. ib.
Gaspaaren, Gaspaerne of Gaparde; zie Hagcstein. ib.
Gastel, een klein Dorp. ib.
Gastelte, en Gastelter-Nieuwveen. 53.
Gastanaga. (Don Francisco Antonio Agerto) ib.
Gastel, een Dorp. ib.
——— (Oud) ib.
——— (Nieuw) ib.
Gat (het) van de Maaze. 54.
Gambuis. (H. D.) 55.
Gaudenten, een Orde van Monniken. ib.
Gauw, een Dorp. ib.
Gaveren; zie Juchij. ib.
Gaijmans; zie Tulleken. ib.
Gaijkema, een Hofstede. ib.
Gala. (Theodorus) ib.
Gebhard. (Janus) 56.
Gecommitteerden ad Causas. ib.
——— Raaden. ib.
——— ——— in 't Noorderkwartier. 65.
——— ——— in Zeeland. 67.
Gedeputeerden in Zeeland. 72.
Geelmuiden; zie Geenemuiden. 73.
Geelvink, een oud Geslagt. ib.
——— (Jan Cornelis) ib.
——— (Mr. Johan) ib.
——— ——— ib.
——— (Mr. Nicolaas) ib.
——— ——— de jonge. 74.
——— (Cornelis) ib.
——— ——— ib.
——— (Derk) ib.
——— (Jan Corneliszoon) ib.
——— (Mr. Lieve) 75.
——— (Anna Elisabeth) ib.
Geer of vrije Geer. ib.
Geerestein, Lusthuis. ib.
——— en Suidbroek. ib.

bl.

Garewijk, een Dorp. 76.
Geertrui, de zuster van Begga. ib.
——— dogter van Hertog Herman. ib.
——— (St.) een Dorp. 77.
Geertruidenberg, de Heerlijkheid ib.
——— ——— een Stad 78.
Geertzema. (Johannes) 81.
Geershad, een klein Stedeke. 82.
Grins, zie Rinsmageest, een Dorp. 83.
Geestelijkheid. ib.
Geesten. (Adelijk Huis) 85.
Geestwater; zie Lisfepolder.
Geesteranus. (Henricus) ib.
——— (Jodocus) 86.
——— (Johannes) ib.
——— (Cornelius en Arnoldus) 92.
——— (Nannius) 97.
Geestmer-Ambagt. 98.
Geffen, een aanzienlijk Dorp. ib.
Gein, Geijn; of 't Gein. 99.
Geldenhauer. (Gerard) 101.
Gelder, of den Gelder, ook op Gelder, ib.
——— een Stad. 102.
——— (Aarnoud van) ib.
Gelderland, Gelria. 103.
——— Gelegenheid. 105.
——— Voortbrengsels. 106.
——— Rivieren. 107.
——— Aard der Bewooners. 110.
——— Historie. 112.
——— Regeering. 172.
——— Kerkelijke Regeering. 206.
——— (Staats Oppet) 208.
Gelri, of Gelre (Pieter van) 213.
Gelder. (Arend de) ib.
Geldermalsum. 214.
Geldersoort, een Schans. ib.
Geldersche Friesen. 215.

bl.
Gelderſche Tooren, een Adelijk Huis. 215.
Geldorp, of Geldrop. ib.
——— een Schilder. 216.
Gelduba, Legerplaats der Romeinen. - ib.
Geleen. (de) - ib.
Gelekingen. - 217.
Gelente, of Gelenthe, een Polder. - 218.
Geleijnſe of Leijnſe, (Cornelis) . ib.
Gelkenis, een Dorp. 219.
Gellekun, een Dorp. 220.
Gellecum. (Cornelis van) ib.
Geloofsonderzoek; zie Inquiſitie. -
Geloofsvrede. - ib.
Gelzelaar, Heeren Huis. 232.
Germachi. - ib.
Gemblours, een kleine Stad. ib.
Gemert, een vrije Heerlijkheid. - ib.
Gemma Friſius. - 236.
Gemond of Gemonde. 237.
Gena, Gene. - ib.
Gender. (de Rivier de) ib.
Genderen, een Dorp. ib.
Genderingen. - ib.
Genemuiden. - 238.
Generaliteits Landen. 239.
Genenareth, of Geneſareth. 278.
Gend, (Sas van) een klein Stedeke. - ib.
——— of Gend, Hoofdſtad. 278.
——— (Otto van) 287.
——— (Willem Joſeph van) ib.
——— (Barthold van) 289.
——— (Johan van) ib.
——— (Johan van) Heer van Oosterweide. - 290.
——— (Cornelis van) 291.
——— (Walraven, Baron van) - 292.
Gentman. (Cornelius) ib.
Genum en Ligtaard. 294.

bl.
Georg Wilhelm, Keurvorst van Brandenburg. 294.
Georg, Hertog van Brunswijk. - 297.
Georg Christiaan de II, Vorst van Oostfriesland. 209.
George Bernhard, Graaf van Solms. - 302.
George de I. - ib.
——— de II. - 310.
Georgius van Egmond; zie Egmond. - 325.
Gepiden. - ib.
Gerard. - ib.
——— van Velſen; zie Velſen. - ib.
Gerardus, een Leeraar. ib.
Gerbranda, een Hofſtede. ib.
Gerbranda. (Edo) ib.
Gereformeerden. - 326.
Gerardus. (Johannes) 359.
Gerbrandus. - ib.
Gere. - 360.
Gerkes, Klooster. ib.
Gerlach de I. - 361.
——— de II. - ib.
Gerlacius. (Antonie) 362.
Germanen. - 363.
Germania, Inferior. ib.
Germanicus. - 370.
Gemerhuiſen. - 374.
Gemerwalda, een Dorp. ib.
Gerolf de I. - ib.
Gerolf de II. - ib.
Gerrit Gerritz, zie Erasmus. 375.
Gerritz. (Lubbert) ib.
——— (Cornelis) ib.
Gershuizen, een Dorp. 376.
Gerroluma. - ib.
Gerſloot. - ib.
Gerwen. - ib.
Gerſchoron. - ib.
Geſelius. (Cornelius) ib.
Gethorne. - 378.
Geulum. - ib.
Geuzen. - ib.

bl.
Geuzen. (Wilde) 380.
Geuſenbril, een Schans. 381.
Geul, (de) Rivier. ib.
—— een Dorp. ib.
Geraerts. (Johan) ib.
Gewarde. - 382.
Geijn; zie het Gein. ib.
Geijns, een Slot. ib.

XVIII. DEEL.

Gheete, (Rivier de) in Brabant. - 383.
Ghibercius. - 384.
Ghieſen. (Filips van der) ib.
Ghiſtelles, een Adelijk Huis. 385.
—— (Cornelis van) 386.
—— (Joost van) Heer van Arel. - 387.
—— (Filips van) ib.
Ghoir, (W.) of Ghore. ib.
Giannibelli, (Fredrik) van Martna. - 388.
Gideonszoon. (Jan) 390.
Giekerk, Dorp. - ib.
Gieltjesdorp, Ambagtsheerlijkheid. - ib.
Giersbergen, Gehugt. ib.
Gieſen, een Vliet. 391.
—— Heerlijkheid. ib.
Gieſenburg, Heerlijkheid. ib.
Gieſendam. - 392.
—— Nieuwkerk. ib.
—— Ouderkerk en Gieſendam. - ib.
—— Ouderkerk. ib.
Gieten, een Dorp. 393.
Giethorne. - ib.
Giffianus. (Hubertus) ib.
Giffe of Giſſen, een Dorp. 394.
Gilden. - ib.
Gildenburg. - 395.
Gilleijela. - 398.
Gillio. - 399.
Gilpin. (George) 405.
Gilſe, of Gilst, en Gilſen. ib.
Gimnig. (H.) - 406.
Ginderdoor, een Buurt. ib.
Ginſel. - ib.
Ginkel, Heerlijkheid. 406.
Ginneke. - ib.
Giſelinus. (Victor) ib.
Giſelbert. - 407.
Glauber. (Johannes) ib.
—— (Joh. Gotlieb) 408.
—— (Diana) ib.
Gleune. - 409.
Glimes, een Polder. ib.
Glimmer. (Jan) ib.
Glins. - ib.
Glins. (Haring) ib.
—— (Douwe van) ib.
—— (Haring van) 410.
Glinſtra. - ib.
Glinthuis. - 411.
Glinthorst. - ib.
Glocester. - ib.
Griephoek. - ib.
Goch, een Stedeke. 413.
Gockinga. (Schans) 414.
—— —— ib.
—— —— ib.
Goedaart. (Johannes) ib.
Godebald, of Godebold. 415.
Godefredi. (Johan) 419.
Godefrid, Koning der Deenen. - ib.
Godefroij, of Godefried de I. - 421.
Godevaart. - 422.
—— van Amſtel. 432.
Godewijk. (Pieter van) 433.
—— (Maria van) ib.
Godlinſe, een Dorp. ib.
Godſchalkoord. 434.
Goens. (Rijkloff van) ib.
Goeree, of Goedereede. 435.
Goedereede, Stad. 436.
Goereeſche Gat. 439.
Goeree. (Willem) ib.
—— (Jan) - 440.
Goes, of ter Goes, Stad in Zeeland. - 441.
—— (Aart van der) 450.
—— (Adriaan van der) 459.

bl.

Goes. (Christiaan van der) 460.
—— (Adriaan van der) 461.
—— (Lieve van der) ib.
—— (Anna van der) ib.
—— (Jonker Gerard Renoij van der) - ib.
—— (Bernardus van der) ib.
—— (Cornelis Pietersen van der) - 462.
Goesinge. - ib.
Goffredus. - ib.
Goch. Michiel van) 463.
Gogara, of Gogarinus. (Antonius) - 467.
Goinga. - ib.
Gokkinga, Adelijk Slot. ib.
Golberdingen, of Gelbeldingen. ib.
Golda, een Vaart. 468.
Golkeheim. - ib.
Golius. (Jacobus) ib.
—— (Fredrik) ib.
Goltz. (Hubert) 469.
Goltzius. (Hendrik) 473.
Gomarus. (Franciscus) 493.
Gondebald. - 496.
Gooij, een Dorp. 497.
Gooiland, of Goeiland. 499.
Gonzaga. (Octavio Fernando) - 512.
Gonsales. (Don Antonio) 513.
Goor, of Goer, een Steedje. ib.
—— (Adolf van) 514.
—— (Thomas Ernst) ib.
't Gooregt. - ib.
Gooren. (de) - 515.
Goijer. (Dirk de) ib.
—— (Jacob de) ib.
Gornichem, een Stad. ib.
Gorleus. (Abraham) 522.
Gornichem. (Jan van) ib.
—— (Hendrik van) ib.
Gorredijk, een Dorp. ib.
Gorsel, een Dorp. 523.
Gortel, een Buurtschap. ib.
Gortz. (Baron) ib.
Gosewinus van Amstel; zie Amstel. - 526.

bl.

Goslinga. - 526.
—— (Tjepke van) ib.
—— (Sicco van) ib.
Gosso. (Ludigman) 528.
Gosson. (Nicolaas) ib.
Gothen, Goth, of Goti. 529.
Gouda. - 531.
—— (Gelegenheid en Oudheid) - 532.
—— (Geschiedenissen ib.
—— (Groote, Gebouwen) ib.
—— (Regeering) - ib.
—— Walterus) 547.
—— (Wilhelmus a) ib.
—— (Franciscus) ib.
Goudanus. (Henricus) ib.
—— —— (Jacobus) ib.
Gouderak, of Gouwerak. 548.
Goudhoeven. (Wouter van, ib.
Goudriaan, vrije Heerlijkheid. - ib.
Goudsche Sluis. - ib.
Goudewaard; zie Kroondijk. 550.
Goulart. (Simon) ib.
Goutum of Gouthem, een Dorp. - ib.
Gouwe, (de) Vaart of Rivier. - ib.
Gouverneur Generaal; zie Stadhouder. - ib.
Goverwel, Sluis. - ib.
Gosewijn de Wilde; zie Wilde. - ib.
Graaf. (Dirk Janszoon) ib.
Graaf. (Cornelis de) 552.
—— (Pieter de) ib.
—— (Andries) ib.
—— (Pieter en Jacob van der) - 553.
—— (Willem de) 554.
—— (Reinier de) ib.
Graaven en Graaflijkheid. ib.
Grave, Graaf of de Graaf. 561.
Graasbeek. (Joost van) 567.
Graat. (Barend) 568.
Graauw. (Hendrik) 569.

bl.
Graevius. (Johannes Georgius) - 570.
Graes. - 571.
Graft, een Dorp. ib.
Graftdijk. - 572.
Grafhorst. - ib.
Graft van Druſus en van Corbulo. - ib.
Gralda. - ib.
Grammaije. (Johan Baptist) ib.
Gramsbergen, een Dorp. ib.
Graanen. (Gerard de) ib.
Grange. (H. J. de) ib.
Granvelle; zie Perenot. ib.
Graswinkel. (Jacob Jansz.) ib.
——— (Dirk) 576.
Gratinga. - 577.
Grave. (Hendrik) ib.
's Gravedaal; zie Daalhem. 578.
's Graveland. - ib.
's Gravemoer. - 581.
's Gravenhage. - ib.
's Gravenpolder. 614.
's Gravenveen, Nieuwveen. ib.
's Gravenwaard. ib.
's Graveſande. - ib.
Grebbe, of de Grebb. 615.
Grebber. (Claas de) ib.
Gregorius Martin; zie Martinus. - 616.
Grensvoord. - ib.
Greonterp, een Dorp. ib.
Grevinchooven. (Nicolaas) ib.
Grevius. (Johannes) ib.
Gribbius. (Petrus) 619.
Gribbenvorst. - 620.
Grietwaarder. - ib.
Grietenijen. - ib.
Griethoorn. - 621.
Griethuizen. - 622.
Griſſier. - ib.
Griſt. (de) - 623.
Grimaldi. (Reinier) ib.
Grimani. (Hubertus) 625.
Grimbergen. - ib.
Grimbij. - 626.
Grimhuizen. ib.
bl.
Grimoald. - 626.
——— zoon van Pepijn van Herſtal. - ib.
Grinus. - 627.
Grint, Grind of Grien. ib.
Grindt. (Cornelis van) ib.
Grispeere. (Antonij van) 628.
Grobbendonk. - ib.
Groode. - 631.
Groen. (Theodorus) ib.
Groenendaale. - ib.
Groendijk. - ib.
Groenhout, een Gehugt. ib.
Groenenberg. - 632.
Groeneveen. - ib.
Groeneveld. - 633.
Groeneveld; (Reinier van Oldenbarneveld, Heer van) zie Oldenbarneveld. ib.
——— ——— ——— ib.
——— (Jonkheer Arend van) ib.
Groeneweegen, een Dorp. ib.
——— (Huig Janszoon van) - 634.
Groenewoude; zie Ameliswaard. - ib.
——— ——— ——— ib.
Groening (Egidius) 635.
Groenlo; zie Grol. ib.
Groesbeek. (Heer van) ib.
——— ——— ——— 636.
Groeſtra - 637.
Groet. - ib.
Grol of Groenlo. ib.
Grollenhout; zie Ballenhout. ib.
Grollo, een Buurt. 638.
Gromingen. - ib.
Groningen, een Buurt. 638.
Groningerland. ib.
Gronovius (J F) 737.
——— (J.) - 739.
Gronsfeld, Geſlagt. 739.
——— (B. F. S. A.) ib.
——— (F. Graaf van) 740.
Gronsfort, een Slot. ib.
Groot, (de) verſcheidene mannen uit dat Geſlagt. 741.

bl.
Groot (Hugo de) 742.
—— (Willem, Cornelis, Pieter de) - 748.
Groot (Gerrard de) 750.
—— (Jan de) ib.
Groot Ammers; zie Ammers. ib.
Grootenbroek; zie Broek.
(Grooten) - ib.
Grootegast en Doesum, twee Dorpen. ib.
Grootenhuis. - ib.
Groot Loon, een Dorp. 751.
Groote Pier, of Lange Pier. ib.
Groot Schermer, of Zuidschermer; zie Schermer.
(Zuid en Noord, 753.
Groot Zundert, een Dorp ib.
Groote Schans; zie Isabelle Schans. - ib.
Groote Schans ib.
Groot-Oldampt. 754.
Group; zie Westmaas. ib.
Grouw, een Dorp ib.
Grouwe, een Dorp. ib
Groveſtins - ib.
—— een Geſlagt. ib.
Groveſtins (Oene van) 755.
—— (Wijbe van) ib.
—— (Jonkheer Johan van) - 756.
—— (Jonker Edzard van) - 757.
—— (N N.) ib.
Grudius. (Nicolaas) 75
Gruisbeek, een Hofſtede 7
Gruitwardt. (Fernandus)
—— (Hieronijmus)
Grute, of Grutte.
Gruterus. (Gualterus, of Wouter van Grutheere) 759.
—— (Janus) 760.
—— (Petrus) - ib.
—— (Thomas) ib.
—— of Grutheere. (Filips) - 761.
—— (Philippus) ib.
Gruijtgeld. - ib.
Grijn, een Buurt. 762.
Grijnde. - ib.
Grijpskerke. - ib.
Grijspeer (Pieter) ib.
Grijze. (Jacob de) 763.
Guiciardijn. (Lodewijk) ib.
Gugernen, of Gubernen. ib.
Guido van Avennes. ib.
Guielielmi. (Adrianus) 764.
Guiſius. (Matthias van) ib.
Gulik. (Matthias van) ib.
—— (Jacob van) 765.
Gudelinus. (Petrus) ib.
Gunterſte'n, een Adelijk Huis ib
Gijbeland, een Heerlijkheid 766
Gijllen. (J de) - ib.
Gijsſel ng (Johan) ib.
Gijzels. (Arnoud) 767.
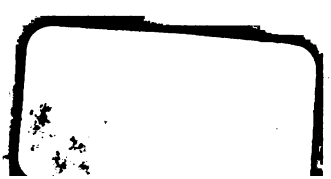
JUL 27 1928